לחלוקה חופשית

שבוע פרשת תולדות

כ"ג – כ"ט מרחשון ה'תשע"ב (20 – 26 November 11)

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ו'

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומָש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קי

א לְדָוִד מִזְמוֹר נְאֻם יְהוָה | לַאדֹנִי שֵׁב לִימִינִי עַד־אָשִׁית אֹיְבֶיךָ הֲדֹם לְרַגְלֶיךָ: ב מַטֵּה עֻזְּךָ יִשְׁלַח יְהוָה
מִצִּיּוֹן רְדֵה בְּקֶרֶב אֹיְבֶיךָ: ג עַמְּךָ נְדָבֹת בְּיוֹם חֵילֶךָ בְּהַדְרֵי־קֹדֶשׁ מֵרֶחֶם מִשְׁחַר לְךָ טַל יַלְדֻתֶיךָ: ד נִשְׁבַּע
יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אַתָּה־כֹהֵן לְעוֹלָם עַל־דִּבְרָתִי מַלְכִּי־צֶדֶק: ה אֲדֹנָי עַל־יְמִינְךָ מָחַץ בְּיוֹם־אַפּוֹ מְלָכִים:
ו יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גְוִיּוֹת מָחַץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנַּחַל בַּדֶּרֶךְ יִשְׁתֶּה עַל־כֵּן יָרִים רֹאשׁ:

קיא

א הַלְלוּיָהּ | אוֹדֶה יְהוָה בְּכָל־לֵבָב בְּסוֹד יְשָׁרִים וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה דְּרוּשִׁים לְכָל־חֶפְצֵיהֶם:
ג הוֹד־וְהָדָר פָּעֳלוֹ וְצִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד: ד זֵכֶר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה: ה טֶרֶף נָתַן לִירֵאָיו
יִזְכֹּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כֹּחַ מַעֲשָׂיו הִגִּיד לְעַמּוֹ לָתֶת לָהֶם נַחֲלַת גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֱמֶת וּמִשְׁפָּט נֶאֱמָנִים
כָּל־פִּקּוּדָיו: ח סְמוּכִים לָעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בֶּאֱמֶת וְיָשָׁר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ
קָדוֹשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֵאשִׁית חָכְמָה | יִרְאַת יְהוָה שֵׂכֶל טוֹב לְכָל־עֹשֵׂיהֶם תְּהִלָּתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד:

המשך ביאור למס' בכורות ליום שישי עמ' א

1 החמורים לעצמם והשיין לעצמם, וכיון שהכהן לא היה צריך
2 ליתנם לכהן אחר, אף נכדו הישראל אינו חייב ליתנם לכהן.
3 **אֲבָל הָכָא** לגבי חיוב מעשרות שמחוסר מעשה הפרשה,
4 שמַתְּנוֹת **שֶׁלֹּא הוּרְמוּ** כְּמִי **שֶׁלֹּא הוּרְמוּ דְּמָיָין** – מתנות כהונה
5 שלא הופרשו מטבלים, אינם כאילו הופרשו ברשות הכהן, **אֵימָא**
6 **לֹא** נפטר מנתינתם, ולכן השמיענו דין זה גם לגבי חיוב מעשרות.
7 **וְאִי אַשְׁמוּעִינַן הָכָא** בהפרשת מעשרות, היינו אומרים שאינו חייב
8 ליתנם לכהן משום **דְּאֶפְשָׁר לְעַשּׂוּרֵי מִינֵיהּ וּבֵיהּ, דְּהָא מַנַּח** – שהיא
9 מונחת לפנינו, וכאילו ירשם מאבי אמו הכהן אחר שזכה בהם, **אֲבָל**
10 **הָתָם** – בפטר חמור, **כֵּיוָן דְּשֵׁה מַעֲלִמָא בְּעֵי אָתוּיֵי וּמַפְרֵישׁ וְקָאֵי** –
11 כיון שצריך להביא שה ממקום אחר להפרישו, **אֵימָא לֹא** נפטר
12 מנתינת השה לכהן, **צְרִיכָא** – לכן השמיענו דין זה גם לגבי פטר
13 חמור.
14 **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נָתָן אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הַלּוֹקֵחַ טְבָלִים**

המשך ביאור למסכת בכורות ליום שבת קודש עמ' ב

1 הנערך ונשתנה ערכו, אין המעריך משלם אלא כפי ערכו שהיה בעת
2 שהעריכו. **וּפִדְיוֹן הַבֵּן** חייב לתנו לכהן **אַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם** ללידת בנו,
3 **פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר** נותנו לכהן **לְאַלְתַּר** – מיד עם לידתו.
4 מקשה הגמרא: **וְכִי פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר** ניתן **לְאַלְתַּר, וּרְמִינְהִי**
5 – וקשה על כך מברייתא ששנינו בה, **אֵין בַּעֲרָכִין וּבְפִדְיוֹן הַבֵּן**
6 **וּבִנְזִירוּת וּבְפֶטֶר חֲמוֹר פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים** יום, דהיינו שאין
7 להעריך קטן שאינו בן חודש, וכן בכור אדם ופטר חמור אין
8 נפדים קודם שלשים יום מלידתם. וכן אין נזירות פחותה משלשים
9 יום, **וּמוֹסִיפִין עַד עוֹלָם** – ניתן להעריך אדם בכל גיל, וניתן
10 לקבל נזירות לכמה זמן שירצה, ואם המתין מלפדות בנו או פטר
11 חמורו לאחר שלשים, פודם ואין צריך ליתן יותר. הרי שאין
12 פודים פטר חמור קודם שמלאו לו שלשים יום, ושלא כהברייתא
13 לעיל שנפדה מיד עם לידתו. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב נַחְמָן,**
14 כוונת הברייתא הראשונה **לוֹמַר, שֶׁאִם פְּדָאוֹ** מיד, הרי הוא
15 **פָּדוּי.**
16 מקשה הגמרא: **מִכְּלָל,** שרק פדיון פטר חמור חל בלידתו, אבל פדיון
17 **דִּבְנוֹ, אִם פְּדָאוֹ** בתוך שלשים **אֵינוֹ פָּדוּי,** שהרי הברייתא הראשונה
18 חילקה בין פדיון הבן לפטר חמור, וכיון שכוונת הברייתא היא על
19 חלות הפדיון, מוכח מזה שרק פדיון פטר חמור קודם שלשים חל, ולא
20 פדיון בכור אדם. **וְהָאִיתְּמַר, הַפּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַב**
21 **אָמַר בְּנוֹ פָּדוּי.** מתרצת הגמרא: **לָאו אִיתְּמַר עֲלָהּ** – וכי לא נאמר
22 על זה, **אָמַר רָבָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** [–רב ושמואל] מסכימים שאם אמר
23 שיחול פדיונו **מֵעַכְשָׁיו אֵין בְּנוֹ פָּדוּי,** כי עדיין אין הבן חייב בפדיון.
24 ומחלוקתם היא באופן שאמר שהפדיון יחול לאחר שלשים יום,
25 ונתעכלו המעות מיד, שבזה אמר רב בנו פדוי. ודברי הברייתא שאין
26 בנו פדוי מדובר כשאמר מעכשיו.

"דבר מלכות"

מודפס בדפוס ידיעות תקשורת (2000) בע"מ בכ –48,000 עותקים

מתוכם הודפסו

10,000 עותקים על ידי – אחים דויטש תעשיות טקסטיל בע"מ

כל המעוניין להשתתף בהדפסת ה"דבר מלכות" מכמות של 5000 חוברות ומעלה יכול לכתוב
לפאקס : 03–9606108 או למייל: Israel@DvarMalchus.Org או USA @DvarMalchus.Org

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים ק״י קי״א ..... ג

ג) מאמר ד״ה ואלה תולדות וגו׳ שבת פרשת תולדות,
מברכים החודש וערב ראש חודש כסלו, ה׳תשח״י ..... ה

ד) שיחת שבת פרשת תולדות מברכים החודש וערב
ראש חודש כסלו, השתח״י ..... כה

ה) לקוטי שיחות – פרשת תולדות
(בלה״ק) כרך טו ..... ל

ו) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ״ק הרה״ג הרה״ח
המקובל ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... לג

ז) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת תולדות..... לד

ח) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת תולדות ..... לה

ט) שיעורי תהלים לשבוע פרשת תולדות..... נו

י) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת תולדות..... נז

יא) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת תולדות ..... עא

יב) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... עג

שיעורי רמב״ם – מהדורת וגשל:

יג) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת תולדות ..... עו

יד) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת תולדות..... קב

טו) – ספר המצוות לשבוע פרשת תולדות ..... קט

טז) נביאים וכתובים
שמואל-ב פרק טו, תהלים פרק לז ..... קיא

יז) עין יעקב מסכת יומא ..... קיג

יח) מסכת בכורות עם ביאורים
מדף ו עד דף יב ..... קיד

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

יט) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קמד

כ) שולחן ערוך הלכות שבת
אדמו״ר הזקן ..... קמד

כא) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... קמה

כב) שערי אורה
אדמו״ר האמצעי ..... קמו

כג) מאמרי הצ״צ – ספר המצוות
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קמז

כד) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... קמז

כה) קונטרס עץ החיים
אדמו״ר מוהרש״ב ..... קמח

כו) ספר המאמרים ה׳תרפ״ט
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קמח

כז) לקוטי דיבורים
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קמט

כח) רשימת תרנ״ב
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קנ

כט) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... קנא

ל) חומש לקריאה בציבור ..... קנב

לא) לוח זמנים לשבוע פרשת תולדות..... קנח

לב) סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש..... קנט

בס"ד. שבת פרשת תולדות, מברכים החודש וערב ראש חודש כסלו, ה'תשח"י

(הנחה בלתי מוגה)

וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בֵּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, יִצְחָק[1], וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק בָּזֶה, דְּצָרִיךְ לְהָבִין כֶּפֶל הַלָּשׁוֹן, שֶׁלְּאַחַר שֶׁאוֹמֵר יִצְחָק בֵּן אַבְרָהָם, מוֹסִיף וְכוֹפֵל אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק. וְעוֹד צָרִיךְ לְהָבִין עַל־פִּי הַיָּדוּעַ בְּעִנְיָן אֵין קוֹרִין אָבוֹת אֶלָּא לִשְׁלֹשָׁה[2], שֶׁבְּחִינַת הָאָבוֹת צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּכָל אָדָם[3] אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק בְּעֲבוֹדָה בְּנֶפֶשׁ כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל.

ב) **וְהָעִנְיָן** הוּא[4], דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁאַבְרָהָם וְיִצְחָק הֵם בְּחִינוֹת חֶסֶד וּגְבוּרָה, אַבְרָהָם הוּא מִדַּת הַחֶסֶד וְיִצְחָק הוּא מִדַּת הַגְּבוּרָה. דְּהִנֵּה, אַבְרָהָם הָיָה מֻרְכָּבָה לְמִדַּת הַחֶסֶד, כִּדְאִיתָא בַּ'פִּרְדֵּס'[5] בְּשֵׁם סֵפֶר הַבָּהִיר[6] אָמְרָה מִדַּת הַחֶסֶד לִפְנֵי הַקָּבָּ"ה כָּל יְמֵי הֱיוֹת אַבְרָהָם בָּאָרֶץ לֹא הֶצְרַכְתִּי לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתִּי שֶׁהֲרֵי אַבְרָהָם עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ בִּמְקוֹמִי, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הָיְתָה בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, שֶׁהָיָה מַכְנִיס אוֹרְחִים וּמַאֲכִילָם וּמַשְׁקָם כּוּ', שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן גְּמִילוּת חֲסָדִים בְּגַשְׁמִיּוּת. וְנוֹסֵף לָזֶה הָיָה גּוֹמֵל חֲסָדִים גַּם בְּרוּחָנִיּוּת, שֶׁהָיָה מְגַלֶּה אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[7] וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם הֲוָי' אֵל עוֹלָם, אַל תִּקְרֵי וַיִּקְרָא אֶלָּא וַיַּקְרִיא, מְלַמֵּד שֶׁהִקְרִיא אַבְרָהָם אָבִינוּ לִשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וָשָׁב, כֵּיצַד לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ עָמְדוּ לְבָרְכוֹ, אָמַר לָהֶם וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם, מִשֶּׁל אֱלֹקֵי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם[8], וְהַיְנוּ, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הָיְתָה לְהַמְשִׁיךְ וּלְגַלּוֹת אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם. אָמְנָם,

---

1) ריש פרשתנו (תולדות) — כה, יט. 2) ברכות טז, ב. 3) תו"א ר"פ וארא. 4) בהבא לקמן — ראה ד"ה ואלה תולדות תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' סח ואילך). ד"ה ואלה תולדות וד"ה עתיד כו' ש"י עולמות תרח"ץ (סה"מ תרח"ץ ע' קכט ואילך. קמ ואילך). ד"ה על שלשה דברים דש"פ תולדות תרצ"ט (סה"מ תרצ"ט ע' 102 ואילך). 5) שער כב (שער הכינויים) פ"ד. 6) סקצ"א. 7) וירא כא, לג. 8) סוטה י, סע"א ואילך (הובא בפרש"י וירא שם).

ביאור בדרך אפשר

וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק[1], **וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק בָּזֶה, דְּצָרִיךְ לְהָבִין כֶּפֶל הַלָּשׁוֹן, שֶׁלְּאַחַר שֶׁאוֹמֵר יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, מוֹסִיף וְכוֹפֵל אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק** ויש להבין מה טעם הכפילות המיותרת לכאורה?. **וְעוֹד צָרִיךְ לְהָבִין עַל־פִּי הַיָּדוּעַ בְּעִנְיָן אֵין קוֹרִין אָבוֹת אֶלָּא לִשְׁלֹשָׁה**[2], ומאחר שרק שלושת אלה, אברהם יצחק ויעקב נקראים "אבות" הרי זו הוכחה **שֶׁבְּחִינַת הָאָבוֹת צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּכָל אָדָם**[3] ובלשון רבנו הזקן בספר 'תורה אור': "שאר בחינת ומעלת הצדיקים כגון השבטים ראובן שמעון לוי שהם וודאי בחינת אורות עליונים, יש לך אדם שאין בו כלל בחינות ומדריגות אלו מה־שאין־כן בחינת האבות צריך להיות בכל אדם שהם שורש ומקור כל נשמות ישראל", וכיוון שכל ענייני האבות שייכים לכל בני ישראל יש להבין: **מַהוּ עִנְיַן יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק בָּעֲבוֹדָה בְּנֶפֶשׁ כָּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל?**

ב) **וְהָעִנְיָן הוּא**[4], **דְּהִנֵּה יָדוּעַ שֶׁאַבְרָהָם וְיִצְחָק הֵם בְּחִינוֹת חֶסֶד וּגְבוּרָה, אַבְרָהָם הוּא מִדַּת הַחֶסֶד** וזו המידה העיקרית שבה עָבַד את ה', מידת האהבה. **וְיִצְחָק הוּא מִדַּת הַגְּבוּרָה** והיא המידה העיקרית שבה הוא עבד את ה', מידת היראה. **דְּהִנֵּה, אַבְרָהָם הָיָה מֻרְכָּבָה לְמִדַּת הַחֶסֶד** היינו שהיה בָּטֵל למידת החסד בביטול מוחלט כשם שהמרכבה בְּטֵלָה לרוכב ואין לה כל רצון עצמי משלה (ובלשון רבנו הזקן בתניא פרק כג: "וזהו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה האבות הן הן המרכבה שכל אבריהם כולם היו קדושים ומובדלים מענייני עולם הזה ולא נעשו מרכבה רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם"), **כִּדְאִיתָא בַּ'פִּרְדֵּס'**[5] **בְּשֵׁם סֵפֶר הַבָּהִיר**[6] **אָמְרָה מִדַּת הַחֶסֶד לִפְנֵי הַקָּבָּ"ה כָּל יְמֵי הֱיוֹת אַבְרָהָם בָּאָרֶץ** כל ימי חייו של אברהם אבינו **לֹא הֶצְרַכְתִּי לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתִּי שֶׁהֲרֵי אַבְרָהָם עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ בִּמְקוֹמִי, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם הָיְתָה בִּגְמִילוּת חֲסָדִים, שֶׁהָיָה מַכְנִיס אוֹרְחִים וּמַאֲכִילָם וּמַשְׁקָם כּוּ', שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן גְּמִילוּת חֲסָדִים בְּגַשְׁמִיּוּת. וְנוֹסֵף לָזֶה הָיָה גּוֹמֵל חֲסָדִים גַּם בְּרוּחָנִיּוּת, שֶׁהָיָה מְגַלֶּה אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[7] **וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם הֲוָי' אֵל עוֹלָם, אַל תִּקְרֵי וַיִּקְרָא אֶלָּא וַיַּקְרִיא, מְלַמֵּד שֶׁהִקְרִיא אַבְרָהָם אָבִינוּ לִשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה בְּפֶה כָּל עוֹבֵר וָשָׁב, כֵּיצַד לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ עָמְדוּ לְבָרְכוֹ, אָמַר לָהֶם וְכִי מִשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם, מִשֶּׁל אֱלֹקֵי עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, הוֹדוּ וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם**[8]**, וְהַיְנוּ, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הָיְתָה לְהַמְשִׁיךְ וּלְגַלּוֹת אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם. אָמְנָם,**

---

1 וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק
2 וְיָדוּעַ הַדִּיּוּק בָּזֶה, דְּצָרִיךְ לְהָבִין כֶּפֶל הַלָּשׁוֹן,
3 שֶׁאוֹמֵר יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, מוֹסִיף וְכוֹפֵל אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת
4 יִצְחָק ויש להבין מה טעם הכפילות המיותרת לכאורה?. וְעוֹד צָרִיךְ
5 לְהָבִין עַל־פִּי הַיָּדוּעַ
6 בְּעִנְיָן אֵין קוֹרִין אָבוֹת
7 אֶלָּא לִשְׁלֹשָׁה[2], ומאחר
8 שרק שלושת אלה, אברהם יצחק
9 ויעקב נקראים "אבות" הרי זו
10 הוכחה שֶׁבְּחִינַת הָאָבוֹת
11 צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּכָל אָדָם[3]
12 ובלשון רבנו הזקן בספר 'תורה
13 אור': "שאר בחינת ומעלת
14 הצדיקים כגון השבטים ראובן
15 שמעון לוי שהם וודאי בחינת
16 אורות עליונים, יש לך אדם שאין
17 בו כלל בחינות ומדריגות אלו
18 מה־שאין־כן בחינת האבות צריך
19 להיות בכל אדם שהם שורש
20 ומקור כל נשמות ישראל", וכיוון
21 שכל ענייני האבות שייכים לכל
22 בני ישראל יש להבין: מַהוּ
23 עִנְיַן יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם
24 וְאַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק
25 בָּעֲבוֹדָה בְּנֶפֶשׁ כָּל אֶחָד
26 מִיִּשְׂרָאֵל?
27 ב) וְהָעִנְיָן הוּא[4], דְּהִנֵּה
28 יָדוּעַ שֶׁאַבְרָהָם וְיִצְחָק
29 הֵם בְּחִינוֹת חֶסֶד וּגְבוּרָה,
30 אַבְרָהָם הוּא מִדַּת הַחֶסֶד
31 וזו המידה העיקרית שבה עָבַד
32 את ה', מידת האהבה. וְיִצְחָק
33 הוּא מִדַּת הַגְּבוּרָה והיא
34 המידה העיקרית שבה הוא עבד
35 את ה', מידת היראה. דְּהִנֵּה,
36 אַבְרָהָם הָיָה מֻרְכָּבָה
37 לְמִדַּת הַחֶסֶד היינו שהיה
38 בָּטֵל למידת החסד בביטול
39 מוחלט כשם שהמרכבה בְּטֵלָה
40 לרוכב ואין לה כל רצון עצמי
41 משלה (ובלשון רבנו הזקן בתניא
42 פרק כג: "וזהו שאמרו רבותינו
43 זכרונם לברכה האבות הן הן
44 המרכבה שכל אבריהם כולם היו
45 קדושים ומובדלים מענייני עולם
46 הזה ולא נעשו מרכבה רק לרצון
47 העליון לבדו כל ימיהם"), כִּדְאִיתָא בַּ'פִּרְדֵּס'[5] בְּשֵׁם סֵפֶר הַבָּהִיר[6]
48 אָמְרָה מִדַּת הַחֶסֶד לִפְנֵי הַקָּבָּ"ה כָּל יְמֵי הֱיוֹת אַבְרָהָם בָּאָרֶץ
49 כל ימי חייו של אברהם אבינו לֹא הֶצְרַכְתִּי לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתִּי שֶׁהֲרֵי
50 אַבְרָהָם עוֹמֵד וּמְשַׁמֵּשׁ בִּמְקוֹמִי, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁעֲבוֹדָתוֹ שֶׁל
51 אַבְרָהָם הָיְתָה בִּגְמִילוּת
52 חֲסָדִים, שֶׁהָיָה מַכְנִיס
53 אוֹרְחִים וּמַאֲכִילָם
54 וּמַשְׁקָם כּוּ', שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן
55 גְּמִילוּת חֲסָדִים
56 בְּגַשְׁמִיּוּת. וְנוֹסֵף לָזֶה
57 הָיָה גּוֹמֵל חֲסָדִים גַּם
58 בְּרוּחָנִיּוּת, שֶׁהָיָה מְגַלֶּה
59 אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, כְּמוֹ
60 שֶׁכָּתוּב[7] וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם
61 הֲוָי' אֵל עוֹלָם, אַל תִּקְרֵי
62 וַיִּקְרָא בעצמו אֶלָּא וַיַּקְרִיא
63 שֶׁגָּרַם שגם אחרים יקראו, הרי
64 הפסוק מְלַמֵּד שֶׁהִקְרִיא
65 אַבְרָהָם אָבִינוּ לִשְׁמוֹ שֶׁל
66 הַקָּבָּ"ה בְּפֶה כָּל עוֹבֵר
67 וָשָׁב שגרם לכל העוברים
68 ושבים לקרוא בשם ה', כֵּיצַד
69 לְאַחַר שֶׁאָכְלוּ וְשָׁתוּ
70 עָמְדוּ האורחים לְבָרְכוֹ לברך
71 את אברהם ולהודות לו על
72 שהאכילם וְהִשְׁקָם, אָמַר לָהֶם
73 אברהם לאורחים וְכִי מִשֶּׁלִּי
74 אֲכַלְתֶּם, מִשֶּׁל אֱלֹקֵי
75 עוֹלָם אֲכַלְתֶּם, הוֹדוּ
76 וְשַׁבְּחוּ וּבָרְכוּ לְמִי שֶׁאָמַר
77 וְהָיָה הָעוֹלָם[8] וכך גרם
78 לאנשים רבים לקרוא בשם ה',
79 וְהַיְנוּ, שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הָיְתָה
80 לְהַמְשִׁיךְ וּלְגַלּוֹת אֱלֹקוּת
81 בָּעוֹלָם ונמצא שהן בעבודתו
82 להשפיע לאנשים חסד גשמי והן
83 בעבודתו לגלות אלקות בעולם,
84 פעולותיו של אברהם היו
85 פעולות של חסד. אָמְנָם,

ביאור בדרך אפשר

יִצְחָק הָיָה מֶרְכָּבָה בטל לחלוטין, כאמור **לְמִדַּת הַגְּבוּרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[9] בדברי יעקב אבינו ללבן – (לולי אלקי אבי אלקי אברהם) **וּפַחַד יִצְחָק הָיָה לִי** (כי עתה ריקם שלחתני), ויעקב מדייק ואומר "ופחד יצחק" **לְפִי שֶׁעֲבוֹדָתוֹ** של יצחק אבינו **הָיְתָה בְּקַו הַגְּבוּרָה.**

וְהִנֵּה ב׳ הָעִנְיָנִים דְּאַבְרָהָם וְיִצְחָק שֶׁהֵם חֶסֶד וּגְבוּרָה הֵם אוֹר וָחֹשֶׁךְ[10] מידת החסד נקראת "אור" ומידת הגבורה נקראת "חושך", **כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר**[11] לגבי הפסוק "ויקרא אלקים לאור יום ולחשך קרא לילה" - **לָאוֹר דָּא** זה **אַבְרָהָם וְלַחֹשֶׁךְ דָּא** זה **יִצְחָק, וְהַיְנוּ, שֶׁאַבְרָהָם שֶׁהוּא חֶסֶד שֶׁעִנְיָנוֹ הַמְשָׁכָה וְגִלּוּי, הֲרֵי זֶה בְּחִינַת אוֹר, וְיִצְחָק שֶׁהוּא גְּבוּרָה שֶׁעִנְיָנָהּ הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, הֲרֵי זֶה בְּחִינַת חֹשֶׁךְ. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה בְּעִנְיַן הַבְּרִיאָה יֶשְׁנָם ב׳ הָעִנְיָנִים דְּאוֹר וָחֹשֶׁךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[12] **יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ** כלומר שהחושך הינו בריאה בפני עצמה ולא רק העדר האור. **וְהַיְנוּ, שֶׁבְּחִינַת אוֹר הִיא מַדְרֵגָה שֶׁיְּכוֹלָה לְהִתְגַּלּוֹת לְמִי שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה, וְלָכֵן נִקְרֵאת בְּשֵׁם אוֹר שֶׁהוּא עִנְיַן הַגִּלּוּי, וּבְחִינַת חֹשֶׁךְ הִיא מַדְרֵגָה** ובריאה נעלית יותר עד כדי כך **שֶׁאִי־אֶפְשָׁר שֶׁתִּתְגַּלֶּה לְמַטָּה** כי דרגת ה"מטה" איננו מסוגל לקבל ולקלוט אותה, **וְלָכֵן נִקְרֵאת בְּשֵׁם חֹשֶׁךְ, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהֶעְלֵם. וְזֶהוּ** הפירוש הפנימי והעמוק של **יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ**[13], **דִּיצִירָה** ("יוצר") **הִיא עִנְיָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּבָר אֵיזֶה צוּרָה** מאחר שהוא מוגדר בהגבלות מסויימות שיוצרות צורה כזו ולא אחרת, **שֶׁלָּכֵן שַׁיָּךְ שֶׁתִּתְגַּלֶּה**

ביאור בדרך אפשר

ה"יצירה" בעלת הצורה **לְמַטָּה, וְלָכֵן הֲרֵי זֶה בְּחִינַת אוֹר** וגילוי. **אָמְנָם בְּרִיאָה הוּא עִנְיָן שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם צִיּוּר** כי הוא כל כך נעלה שאין לו צורה והגדרה, **וְאֵינוֹ שַׁיָּךְ שֶׁיִּתְגַּלֶּה לְמַטָּה** כי ה"למטה" אינו מסוגל לקבל ולהכיל דבר כל כך נעלה, **וְלָכֵן הֲרֵי זֶה בְּחִינַת חֹשֶׁךְ וְהֶעְלֵם.**

יִצְחָק הָיָה מֶרְכָּבָה לְמִדַּת הַגְּבוּרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[9] וּפַחַד יִצְחָק הָיָה לִי, לְפִי שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הָיְתָה בְּקַו הַגְּבוּרָה.

וְהִנֵּה ב׳ הָעִנְיָנִים דְּאַבְרָהָם וְיִצְחָק שֶׁהֵם חֶסֶד וּגְבוּרָה הֵם אוֹר וָחֹשֶׁךְ[10], כִּדְאִיתָא בַּזֹּהַר[11] לָאוֹר דָּא אַבְרָהָם וְלַחֹשֶׁךְ דָּא יִצְחָק, וְהַיְנוּ, שֶׁאַבְרָהָם שֶׁהוּא חֶסֶד שֶׁעִנְיָנוֹ הַמְשָׁכָה וְגִלּוּי, הֲרֵי זֶה בְּחִינַת אוֹר, וְיִצְחָק שֶׁהוּא גְּבוּרָה שֶׁעִנְיָנָהּ הֶעְלֵם, הֲרֵי זֶה בְּחִינַת חֹשֶׁךְ. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה בְּעִנְיַן הַבְּרִיאָה יֶשְׁנָם ב׳ הָעִנְיָנִים דְּאוֹר וָחֹשֶׁךְ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[12] יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ. וְהַיְנוּ, שֶׁבְּחִינַת אוֹר הִיא מַדְרֵגָה שֶׁיְּכוֹלָה לְהִתְגַּלּוֹת לְמִי שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה, וְלָכֵן נִקְרֵאת בְּשֵׁם אוֹר שֶׁהוּא עִנְיַן הַגִּלּוּי, וּבְחִינַת חֹשֶׁךְ הִיא מַדְרֵגָה שֶׁאִי־אֶפְשָׁר שֶׁתִּתְגַּלֶּה לְמַטָּה, וְלָכֵן נִקְרֵאת בְּשֵׁם חֹשֶׁךְ, שֶׁהוּא עִנְיַן הַהֶעְלֵם. וְזֶהוּ יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ[13], דִּיצִירָה הִיא עִנְיָן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּבָר אֵיזֶה צוּרָה, שֶׁלָּכֵן שַׁיָּךְ שֶׁתִּתְגַּלֶּה לְמַטָּה, וְלָכֵן הֲרֵי זֶה בְּחִינַת אוֹר. אָמְנָם בְּרִיאָה הוּא עִנְיָן שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם צִיּוּר, וְאֵינוֹ שַׁיָּךְ שֶׁיִּתְגַּלֶּה לְמַטָּה, וְלָכֵן הֲרֵי זֶה בְּחִינַת חֹשֶׁךְ.

ג) **אָמְנָם** צָרִיךְ לְהָבִין אֵיךְ אֶפְשָׁר לִקְרֹא עִנְיָן זֶה בְּשֵׁם חֹשֶׁךְ, הֲרֵי כָּל עִנְיַן הַהֶעְלֵם הוּא רַק לְגַבֵּי הַזּוּלַת שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל זֹאת, וְאֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁמִּצַּד טַעַם זֶה יֻקְבַּע שֵׁם חֹשֶׁךְ עַל עֶצֶם הַמַּדְרֵגָה, אַף שֶׁעֶצֶם עִנְיָנוֹ שֶׁל הַהֶעְלֵם הוּא לְמַעְלָה מֵהַגִּלּוּי. דְּהִנֵּה, עִנְיַן הֶעְלֵם וְגִלּוּי אֵינוֹ בְּאֹפֶן שֶׁעִנְיָן זֶה עַצְמוֹ שֶׁהָיָה קֹדֶם בְּהֶעְלֵם בָּא אַחַר־כָּךְ לְגִלּוּי, וּכְמוֹ הִתְגַּלּוּת דָּבָר שֶׁהָיָה מֻנָּח בְּתֵבָה סְגוּרָה, שֶׁהַדָּבָר עַצְמוֹ בָּא לְגִלּוּי [שֶׁבְּאֹפֶן כָּזֶה אֲזַי הַגִּלּוּי הוּא לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַהֶעְלֵם, כֵּיוָן שֶׁאָז יֶשְׁנָם בְּגִלּוּי ב׳ הַמַּעֲלוֹת, הֵן מַעֲלַת הַהֶעְלֵם (עֶצֶם הַדָּבָר שֶׁהָיָה בְּהֶעְלֵם) וְהֵן מַעֲלַת הַגִּלּוּי], אֶלָּא בְּאֹפֶן שֶׁהַהֶעְלֵם נִשְׁאָר בִּבְחִינַת

ג) **אָמְנָם** צָרִיךְ לְהָבִין אֵיךְ אֶפְשָׁר לִקְרֹא עִנְיָן זֶה שנעלם מפני שהוא נעלה מכדי להתגלות למטה **בְּשֵׁם חֹשֶׁךְ, הֲרֵי כָּל עִנְיַן הַהֶעְלֵם** ואי ההתגלות של אותה בחינה נעלית **הוּא רַק לְגַבֵּי הַזּוּלַת שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְקַבֵּל זֹאת, וְאֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁמִּצַּד טַעַם זֶה יֻקְבַּע שֵׁם חֹשֶׁךְ עַל עֶצֶם הַמַּדְרֵגָה, אַף שֶׁעֶצֶם עִנְיָנוֹ** ומעמדו ומדריגתו **שֶׁל הַהֶעְלֵם הוּא לְמַעְלָה מֵהַגִּלּוּי** ואם כן איך אפשר לקרוא "חושך" שמשמעו למטה מן האור?. ומוסיף ומבאר את השאלה בעומק יותר: **דְּהִנֵּה, עִנְיַן הֶעְלֵם וְגִלּוּי אֵינוֹ בְּאֹפֶן שֶׁעִנְיָן זֶה עַצְמוֹ שֶׁהָיָה קֹדֶם בְּהֶעְלֵם בָּא אַחַר־כָּךְ לְגִלּוּי, וּכְמוֹ הִתְגַּלּוּת דָּבָר שֶׁהָיָה מֻנָּח בְּתֵבָה סְגוּרָה, שֶׁהַדָּבָר עַצְמוֹ** שהיה קודם לכן סגור בתיבה **בָּא לְגִלּוּי [שֶׁבְּאֹפֶן כָּזֶה אֲזַי הַגִּלּוּי הוּא לְמַעְלָה מֵעִנְיַן הַהֶעְלֵם** והמצב שבו הדבר הוצא מהתיבה הסגורה ונראה לעין הוא מצב יותר נעלה ועדיף לעומת המצב שבו היה הדבר סגור בקופסא, **כֵּיוָן שֶׁאָז** לאחר שהדבר גלוי ונראה **יֶשְׁנָם בְּגִלּוּי ב׳ הַמַּעֲלוֹת, הֵן מַעֲלַת הַהֶעְלֵם (עֶצֶם הַדָּבָר שֶׁהָיָה בְּהֶעְלֵם) וְהֵן מַעֲלַת הַגִּלּוּי], אֶלָּא** העלם וגילוי ברוחניות הוא **בְּאֹפֶן שֶׁהַהֶעְלֵם** הדרגות הגבוהות הנעלמות עקב כך שה"למטה" נמוך מכדי

9) ויצא לא, מב. 10) ראה גם מאמרי אדה"ז תקס"ח ח"א ע׳ תקלח ואילך. אוה"ת ברכה ע׳ א׳תתצד ואילך. ד"ה ויאמר לו יהונתן דש"פ תולדות פר"ת (סה"מ פר"ת ע׳ קנט ואילך). 11) ח"א קמא, ב. 12) בברכת ק"ש – מישעי׳ מה, ז. 13) ראה גם סה"מ תרס"ב ע׳ שנז ואילך. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

לקלוט אותן **נִשְׁאָר בִּבְחִינַת הֶעְלֵם** והעובדה שאותה דרגה באה לידי גילוי אין משמעה שהיא יורדת ממעלתה, **וְהַיְנוּ, שֶׁנִּמְשָׁךְ רַק גִּלּוּי** אור מסויים **מִן הַהֶעְלֵם** הנעלה, **אֲבָל הַהֶעְלֵם** המאור **עַצְמוֹ נִשְׁאָר בְּהֶעְלְמוֹ** ולא התגלה, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּמַּאֲמָרִים הַקּוֹדְמִים**[14].

במאמר שהופיע ב״דבר מלכות״ לחג הסוכות שנה זו (עם ביאור בדרך אפשר) מבואר בהרחבה שכאשר ״חכמה סתימאה״ (החכמה הנעלמת) נעשית שורש ומקור לחכמה הגלויה אין פירושו של דבר ש״חכמה סתימאה״ עצמה באה לידי גילוי אלא רק שהחכמה הגלויה התגלתה ממנה ואילו היא עצמה נשארה בהעלם. ולמרות שהחכמה הסתומה והנעלמת היא השורש לחכמה הגלויה, היא עצמה, החכמה הסתומה, נשארת תמיד חכמה נעלמה כשם ש׳כח המשכיל׳ שבעמקי הנפש מפעיל את החכמה הגלויה אבל התגלות חכמה אין פירושה התגלות ׳כח המשכיל׳ שנשאר בהעלם.

וְאִם כֵּן מוּבָן שֶׁהַהֶעְלֵם הוּא בדרגה שהיא **לְמַעְלָה מֵהַגִּלּוּי, וּמַה שֶׁנִּקְרָא הֶעְלֵם הֲרֵי זֶה** לא בגלל חסרון בו עצמו, אלא **רַק לְפִי שֶׁהוּא הֶעְלֵם לְגַבֵּי זוּלָתוֹ. וְכֵיוָן שֶׁבְּעֶצֶם עִנְיָנוֹ הֲרֵי הוּא לְמַעְלָה מֵהַגִּלּוּי, אֵינוֹ מוּבָן, לָמָּה יִקָּרֵא בְּשֵׁם חֹשֶׁךְ** - ביטוי שמשמעו העדר וחסרון לעומת האור, והרי הוא נעלם מפני מעלתו? **וְכֵיוָן שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם חֹשֶׁךְ, הֲרֵי מוּבָן, שֶׁעִנְיַן הַהֶעְלֵם הוּא לֹא רַק הֶעְלֵם לְגַבֵּי זוּלָתוֹ, אֶלָּא שֶׁבְּעֶצֶם עִנְיָנוֹ הוּא בִּבְחִינַת חֹשֶׁךְ וְהֶעְלֵם** ודבר זה צריך ביאור.

וְהָעִנְיָן הוּא שאמנם העדר הגילוי הוא בגלל גודל המעלה של ההעלם ודרגתו היא למעלה מדרגת הגילוי, אבל בכל זאת יש בהעלם חיסרון מסויים (שבגללו הוא נקרא ״חושך״), וחיסרון זה נובע מכך **שֶׁבְּחִינַת הַהֶעְלֵם** אינו בא לידי גילוי וביטוי אלא **הוּא** נשאר **בְּקִרּוּב וּדְבֵקוּת בִּמְקוֹרוֹ, וְלִהְיוֹתוֹ בְּקִרּוּב לִמְקוֹרוֹ הֲרֵי הוּא בְּהֶעְדֵּר הַהִתְפַּשְּׁטוּת** כלפי חוץ, **וְלָכֵן הוּא בִּבְחִינַת חֹשֶׁךְ בְּעַצְמוֹ** מצד מהותו, ולא רק ביחס להתגלות אל הזולת **שֶׁאֵינוֹ בִּבְחִינַת מְצִיאוּת אוֹר** שעניינו הוא להתפשט ולהאיר. **וְזוֹהִי גַּם כֵּן הַסִּבָּה לְכָךְ שֶׁאֵינוֹ מִתְגַּלֶּה גַּם לְזוּלָתוֹ** כלומר, שאי־ההתגלות איננה הגדרה של המצב אלא תוצאה – מאחר שההעלם דבוק במקורו ואיננו מתפשט ומתגלה (כמו האור), לכן איננו מתגלה גם לזולת. **וְעַל־דֶּרֶךְ** המושג ההלכתי האמור לענין בליעת איסור בכלים וכדומה **אַיְּדֵי דְּטָרִיד לְמִבְלַע לֹא פָּלִיט**[15] כיוון שטרוד לבלוע אינו פולט, כי מְטֻבַּע הדברים אין מקום לשתי פעולות סותרות בו זמנית. וכך גם בעניינים רוחניים **דְּכֵיוָן שֶׁהוּא** ההעלם **טָרִיד לְמִבְלַע** ונמצא ב׳תנועה׳ ובנטייה של ׳בליעה׳, היינו התעלמות וחוסר התפשטות והתגלות, **הֲרֵי הוּא בְּבִטּוּל כָּל חוּשָׁיו, וְאֵינוֹ שַׁיָּךְ לְהַשְׁפִּיעַ כְּלָל** ולכן הדרגות שהם בהעלם ראויות להקרא ״חושך״ כי הם ב׳תנועה׳ של הסתתרות ואי־התגלות, **וּכְמוֹ בְּרֶב וְתַלְמִיד, מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, שֶׁכַּאֲשֶׁר הַתַּלְמִיד טָרוּד בְּקַבָּלַת הַשֵּׂכֶל מֵהָרַב, אֲזַי הוּא בְּבִטּוּל וְהֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת** ומצבו הנפשי הוא שכל כולו נמצא בהתבטלות וחוסר ביטוי של המציאות שלו, **עַד שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ לְהַשְׁפִּיעַ כְּלָל** כי ׳קבלה׳ ו׳השפעה׳ הם שתי ׳תנועות׳ סותרות שלא יכולות לבוא בבת אחת.

וְכֵן הוּא בִּתְחִלַּת עִנְיַן הַמְּקַבְּלִים, דְּהַיְנוּ סְפִירַת הַמַּלְכוּת שכל עניינה הוא שהיא מקבלת מהספירות שלמעלה ממנה, **שֶׁהַדֶּגְמָא לְזֶה בַּבְּרִיאָה לְמַטָּה** בעולם הזה **הוּא עִנְיַן הַלְּבָנָה** שאין לה כל אור משל עצמה (בלשון הזוהר המובא בחסידות: ״לית לה מגרמה כלום״, אין לה מֵעַצְמָה כלום), כדלהלן. **דְּהִנֵּה, עִנְיָנוֹ שֶׁל הַיָּרֵחַ הוּא לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ (דְּאַף שֶׁנֶּאֱמַר**[16] **וַיַּעַשׂ אֱלֹקִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים גו׳ וַיִּתֵּן אוֹתָם אֱלֹקִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם** ואם כן השפעת

ביאור בדרך אפשר

הֶעְלֵם, וְהַיְנוּ, שֶׁנִּמְשָׁךְ רַק גִּלּוּי מִן הַהֶעְלֵם, אֲבָל הַהֶעְלֵם עַצְמוֹ נִשְׁאָר בְּהֶעְלְמוֹ, וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּמַּאֲמָרִים הַקּוֹדְמִים[14]. **וְאִם כֵּן מוּבָן שֶׁהַהֶעְלֵם הוּא מֵהַגִּלּוּי, וּמַה שֶׁנִּקְרָא הֶעְלֵם הֲרֵי זֶה רַק לְפִי שֶׁהוּא הֶעְלֵם לְגַבֵּי זוּלָתוֹ. וְכֵיוָן שֶׁבְּעֶצֶם עִנְיָנוֹ הֲרֵי הוּא לְמַעְלָה מֵהַגִּלּוּי, אֵינוֹ מוּבָן, לָמָּה יִקָּרֵא בְּשֵׁם חֹשֶׁךְ. וְכֵיוָן שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם חֹשֶׁךְ, הֲרֵי מוּבָן, שֶׁעִנְיַן הַהֶעְלֵם הוּא לֹא רַק הֶעְלֵם לְגַבֵּי זוּלָתוֹ, אֶלָּא שֶׁבְּעֶצֶם עִנְיָנוֹ הוּא בִּבְחִינַת חֹשֶׁךְ וְהֶעְלֵם.**

וְהָעִנְיָן הוּא, שֶׁבְּחִינַת הַהֶעְלֵם הוּא בְּקִרּוּב וּדְבֵקוּת בִּמְקוֹרוֹ, וְלִהְיוֹתוֹ בְּקִרּוּב לִמְקוֹרוֹ הֲרֵי הוּא בְּהֶעְדֵּר הַהִתְפַּשְּׁטוּת, וְלָכֵן הוּא בִּבְחִינַת חֹשֶׁךְ בְּעַצְמוֹ שֶׁאֵינוֹ בִּבְחִינַת מְצִיאוּת אוֹר. וְזוֹהִי גַּם כֵּן הַסִּבָּה לְכָךְ שֶׁאֵינוֹ מִתְגַּלֶּה גַּם לְזוּלָתוֹ. וְעַל־דֶּרֶךְ אַיְּדֵי דְּטָרִיד לְמִבְלַע לֹא פָּלִיט[15], **דְּכֵיוָן שֶׁהוּא טָרִיד לְמִבְלַע, הֲרֵי הוּא בְּבִטּוּל כָּל חוּשָׁיו, וְאֵינוֹ שַׁיָּךְ לְהַשְׁפִּיעַ כְּלָל, וּכְמוֹ בְּרֶב וְתַלְמִיד, מַשְׁפִּיעַ וּמְקַבֵּל, שֶׁכַּאֲשֶׁר הַתַּלְמִיד טָרוּד בְּקַבָּלַת הַשֵּׂכֶל מֵהָרַב, אֲזַי הוּא בְּבִטּוּל וְהֶעְדֵּר הַמְּצִיאוּת, עַד שֶׁאֵינוֹ שַׁיָּךְ לְהַשְׁפִּיעַ כְּלָל. וְכֵן הוּא בִּתְחִלַּת עִנְיַן הַמְּקַבְּלִים, דְּהַיְנוּ סְפִירַת הַמַּלְכוּת, שֶׁהַדֶּגְמָא לְזֶה בַּבְּרִיאָה לְמַטָּה הוּא עִנְיַן הַלְּבָנָה. דְּהִנֵּה, עִנְיָנוֹ שֶׁל הַיָּרֵחַ הוּא לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ (דְּאַף שֶׁנֶּאֱמַר**[16] **וַיַּעַשׂ אֱלֹקִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאוֹרוֹת הַגְּדוֹלִים גו׳ וַיִּתֵּן אוֹתָם אֱלֹקִים בִּרְקִיעַ**

---

14) ד״ה תקעו דיום ב׳ דר״ה פ״ה ואילך; ד״ה ועמדו רגליו דיום ב׳ דחה״ס פ״ב (לעיל ע׳ 8 ואילך; ס״ע 34 ואילך). 15) ע״פ לשון חז״ל – חולין ח, ב. 16) בראשית א, טז־יז.

הַשָּׁמַיִם, הֲרֵי סִיּוּמָא דִּקְרָא הוּא לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ), וּבְאוֹר הַיָּרֵחַ יֵשׁ כַּמָּה חִלּוּקִים וְשִׁנּוּיִים, לִפְעָמִים הוּא בְּתַכְלִית הַמִּלּוּי וְהַשְּׁלֵמוּת, וְלִפְעָמִים נִתְמַעֵט אוֹרָהּ, וְעַד שֶׁלִּפְעָמִים הִיא מִתְעַלֶּמֶת לְגַמְרֵי, וּכְמוֹ בְּעֶרֶב רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וְרֹאשׁ־חֹדֶשׁ שֶׁאָז הִיא בְּהֶעְלֵם לְגַמְרֵי, וְגַם בְּרֶגַע הַמּוֹלָד הֲרֵי הִיא רַק נְקוּדָה בִּלְבַד. וְשִׁנּוּיִים אֵלֶּה הֵם לְפִי אֹפֶן קֵרוּבָהּ וְרִחוּקָהּ מִמְּקוֹרָהּ שֶׁהוּא אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, שֶׁהֲרֵי הַלְּבָנָה אֵין לָהּ אוֹר מֵעַצְמָהּ, אֶלָּא שֶׁאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ מֵאִיר עַל־יָדָהּ, וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר הַלְּבָנָה הִיא בְּקֵרוּב לַשֶּׁמֶשׁ, הֲרֵי הִיא בְּהֶעְדֵּר הַהִתְפַּשְּׁטוּת, וְכָל מַה שֶּׁהִיא מִתְרַחֶקֶת יוֹתֵר מֵהַשֶּׁמֶשׁ מִתְפַּשֶּׁטֶת יוֹתֵר מְצִיאוּתָהּ. וּכְשֵׁם שֶׁהוּא בְּאוֹר הַלְּבָנָה שֶׁהוּא הַמְּקַבֵּל, כֵּן הוּא גַּם בְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁהוּא הַמַּשְׁפִּיעַ, דְּהִנֵּה, בְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ יֵשׁ אוֹר הַמִּתְפַּשֵּׁט וְאוֹר הַכָּלוּל, וַהֲרֵי דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר הָאוֹר יוֹצֵא מִחוּץ לִמְקוֹרוֹ בְּעֶצֶם הַשֶּׁמֶשׁ אֲזַי הוּא מֵאִיר וּמִתְפַּשֵּׁט, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁהוּא כָּלוּל בִּמְקוֹרוֹ בְּעֶצֶם הַשֶּׁמֶשׁ אֲזַי אֵינוֹ עוֹלֶה בְּשֵׁם אוֹר כְּלָל. וְהַדֵּגְמָא מִזֶּה יוּבָן בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, דְּלֵית לָהּ מִגַּרְמָהּ כְּלוּם[17], וְרַק מְקַבֶּלֶת מִבְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין, שֶׁכַּאֲשֶׁר הִיא בְּקֵרוּב לִ'זְעֵיר אַנְפִּין', אֲזַי הִיא בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל, וְנַעֲשֵׂית נְקוּדָה תַּחַת הַיְסוֹד[18], וְכַאֲשֶׁר הִיא מִתְרַחֶקֶת מִ'זְעֵיר אַנְפִּין', אֲזַי נַעֲשֵׂית רֹאשׁ לַשּׁוּעָלִים לְהַשְׁפִּיעַ אוֹר בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה. וּכְשֵׁם שֶׁהוּא בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, כָּךְ הוּא גַּם בְּמַדְרֵגוֹת עֶלְיוֹנוֹת יוֹתֵר, שֶׁכָּל שֶׁהוּא בִּבְחִינַת קֵרוּב יוֹתֵר לִבְחִינַת עַצְמוּת אֵין־סוֹף, הֲרֵי הוּא יוֹתֵר בִּבְחִינַת בִּטּוּל הַמְּצִיאוּת וּבִבְחִינַת

ביאור בדרך אפשר

האור לארץ היא דבר נוסף על עצם המציאות של השמש והירח, **הֲרֵי סִיּוּמָא דִּקְרָא הוּא לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ** ומכאן שהשפעת אור על הארץ היא העיקר והתכלית של שני המאורות, השמש והירח), **וּבְאוֹר הַיָּרֵחַ** המאיר על הארץ **יֵשׁ כַּמָּה חִלּוּקִים** הבדלים **וְשִׁנּוּיִים, לִפְעָמִים** באמצע החודש **הוּא בְּתַכְלִית הַמִּלּוּי וְהַשְּׁלֵמוּת, וְלִפְעָמִים** מאמצע החודש ואילך **נִתְמַעֵט אוֹרָהּ, וְעַד שֶׁלִּפְעָמִים** בסוף החודש **הִיא מִתְעַלֶּמֶת לְגַמְרֵי, וּכְמוֹ בְּעֶרֶב רֹאשׁ־חֹדֶשׁ וְרֹאשׁ־חֹדֶשׁ שֶׁאָז הִיא בְּהֶעְלֵם לְגַמְרֵי** ואור הירח לא נראה כלל, **וְגַם בְּרֶגַע הַמּוֹלָד הֲרֵי** למרות שהלבנה נולדה מחדש ומתחילה להאיר **הִיא רַק נְקוּדָה בִּלְבַד** ואורה כמעט שאינו ניכר. **וְשִׁנּוּיִים אֵלֶּה** בלבנה **הֵם לְפִי אֹפֶן קֵרוּבָהּ וְרִחוּקָהּ מִמְּקוֹרָהּ שֶׁהוּא אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ, שֶׁהֲרֵי הַלְּבָנָה אֵין לָהּ אוֹר מֵעַצְמָהּ, אֶלָּא שֶׁאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ מֵאִיר עַל־יָדָהּ** באמצעותה, **וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר הַלְּבָנָה הִיא בְּקֵרוּב לַשֶּׁמֶשׁ, הֲרֵי הִיא** בטלה לחלוטין אל מול השמש והיא **בְּהֶעְדֵּר הַהִתְפַּשְּׁטוּת** וההתגלות, **וְכָל מַה שֶּׁהִיא מִתְרַחֶקֶת יוֹתֵר מֵהַשֶּׁמֶשׁ מִתְפַּשֶּׁטֶת יוֹתֵר מְצִיאוּתָהּ** בדומה לאמור לעיל לגבי רב ותלמיד שבשעה שהתלמיד יושב לפני רבו וטרוד 'לבלוע' היינו לקבל ולקלוט, הוא איננו מסוגל 'לפלוט', היינו להשפיע. **וּכְשֵׁם שֶׁהוּא בְּאוֹר הַלְּבָנָה שֶׁהוּא הַמְּקַבֵּל, כֵּן הוּא גַּם בְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁהוּא הַמַּשְׁפִּיעַ, דְּהִנֵּה, בְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ יֵשׁ אוֹר הַמִּתְפַּשֵּׁט** מהשמש החוצה **וְאוֹר הַכָּלוּל** בשמש עצמה ואיננו מתגלה, **וַהֲרֵי דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר הָאוֹר יוֹצֵא מִחוּץ לִמְקוֹרוֹ בְּעֶצֶם הַשֶּׁמֶשׁ אֲזַי הוּא מֵאִיר וּמִתְפַּשֵּׁט, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁהוּא כָּלוּל בִּמְקוֹרוֹ בְּעֶצֶם הַשֶּׁמֶשׁ אֲזַי אֵינוֹ עוֹלֶה בְּשֵׁם אוֹר כְּלָל** ואי אפשר להגדיר אותו כאור של השמש כי הוא חלק בלתי נפרד מהשמש עצמה ולא מהות בפני עצמה.

וְהַדֵּגְמָא מִזֶּה יוּבָן בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, דְּלֵית לָהּ מִגַּרְמָהּ כְּלוּם[17] שאין לה שום דבר (אורות מיוחדים לה) מעצמה, **וְרַק מְקַבֶּלֶת** אורות והשפעות **מִבְּחִינַת זְעֵיר־אַנְפִּין** פנים זעירות הם המידות חסד וגבורה וכו', **שֶׁכַּאֲשֶׁר הִיא בְּקֵרוּב לִ'זְעֵיר אַנְפִּין'** וקרובה למקור השפע שלה ודבוקה בו, **אֲזַי הִיא בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל, וְנַעֲשֵׂית נְקוּדָה תַּחַת הַיְסוֹד**[18] מבואר בקבלה וחסידות שבביטול של ספירת המלכות לספירות שלמעלה ממנה (המידות) יש כמה אופנים ועניינים, ואחד מהם הוא שהמלכות מבטלת את עצמה שתהיה בבחינת 'נקודה' בלבד (ללא כל התפשטות) ואז היא קרובה ודבוקה למידה האחרונה מהמידות העליונות, מידת היסוד, ומובן שבמצב הזה היא אך ורק 'מקבל' ולא 'משפיע' **וְכַאֲשֶׁר הִיא מִתְרַחֶקֶת מִ'זְעֵיר אַנְפִּין'**, היינו המידות, ואיננה דבוקה וקרובה למקורה כל כך **אֲזַי נַעֲשֵׂית** ספירת המלכות שבעולם האצילות **רֹאשׁ לַשּׁוּעָלִים** (ביטוי מליצי על פי לשון המשנה בפרקי אבות פרק ד: "הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים") היינו אמצעי להעברת השפעה וחיות מהספירות שלמעלה ממנה **לְהַשְׁפִּיעַ אוֹר בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה** שהם העולמות שלמטה מעולם האצילות. **וּכְשֵׁם שֶׁהוּא בִּסְפִירַת הַמַּלְכוּת, כָּךְ הוּא גַּם בְּמַדְרֵגוֹת עֶלְיוֹנוֹת יוֹתֵר, שֶׁכָּל שֶׁהוּא בִּבְחִינַת קֵרוּב יוֹתֵר לִבְחִינַת עַצְמוּת אֵין־סוֹף** שהוא הראש והשורש לכל הבחינות ולכל הדרגות, **הֲרֵי הוּא יוֹתֵר בִּבְחִינַת בִּטּוּל הַמְּצִיאוּת** העצמית שלו **וּבִבְחִינַת חֹשֶׁךְ** והעלם **בְּעַצְמוֹ** ולא ב'תנועה' של התפשטות והארה והשפעה אלא בהתבטלות ואיננו 'משפיע' אלא רק

17) זח"א לג, ב. רמט, ב. זח"ג רטו, א. ועוד. 18) ראה זח"ג קצא, א ובהגהת הרח"ו שם. עץ חיים שער לד (שער תיקון הנוקבא) פ"ד.

חֹשֶׁךְ בְּעַצְמוֹ. וּכְמַאֲמַר[19] כֶּתֶר עֶלְיוֹן אַף־עַל־גַּב דְּאִיהוּ אוֹר צַח אוֹר מְצֻחְצָח, אוּכָם הוּא קֶדֶם עִלַּת הָעִלּוֹת, וְהַיְנוּ שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ כֶּתֶר עֶלְיוֹן, רֵאשִׁית לְכָל הַסְּפִירוֹת, וּבָזֶה גּוּפָא הוּא בְּחִינַת אוֹר צַח וּמְצֻחְצָח, מִכָּל־מָקוֹם, אוּכָם הוּא, שֶׁזֶּהוּ מִצַּד הַבִּטּוּל קֶדֶם עִלַּת הָעִלּוֹת, וּכְמַאֲמַר[20] כָּל נְהוֹרִין מִתְחַשְׁכָן קַמֵּיהּ, קַמֵּיהּ דַּוְקָא. וְכֵן הוּא בִּכְלָלוּת עִנְיַן הָאוֹר לְמַעְלָה, שֶׁדַּוְקָא כַּאֲשֶׁר מִתְרַחֵק מִמְּקוֹרוֹ אֲזַי נַעֲשֶׂה בִּבְחִינַת מְציאוּת אוֹר, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁהוּא בְּקֵרוּב וְכָלוּל בִּמְקוֹרוֹ אֲזַי אֵינוֹ בִּבְחִינַת מְציאוּת אוֹר כְּלָל, וְכִדְאִיתָא בַּדּוֹהַר[21] לָאו אִינּוּן נְהוֹרִין. וְאֵין זֶה סוֹתֵר לְהַיָּדוּעַ בְּעִנְיַן עוֹלָם הָאֲצִילוּת שֶׁפֵּרוּשׁ תֵּבַת אֲצִילוּת הוּא מִלְּשׁוֹן אֵצֶל וְסָמוּךְ[22], וּמִכָּל־מָקוֹם עִנְיַן הָאֲצִילוּת הוּא גִּלּוּי הַהֶעְלֵם[23]. דְּהִנֵּה יָדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הַלָּשׁוֹן אוֹר לְהַלָּשׁוֹן אֲצִילוּת, שֶׁהַלָּשׁוֹן אוֹר מוֹרֶה עַל הַגִּלּוּי כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד הַמָּקוֹר, הַיְנוּ כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּקֵרוּב לִמְקוֹרוֹ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אֲצִילוּת עִנְיָנוֹ הוּא הַגִּלּוּי כְּמוֹ שֶׁהוּא מְרֻחָק דַּוְקָא, שֶׁלָּכֵן נִקְרָא אֲצִילוּת בְּשֵׁם עוֹלָם, עוֹלָם הָאֲצִילוּת. אָמְנָם אֲמִתִּית עִנְיַן הָאוֹר הוּא בִּהְיוֹתוֹ בְּקֵרוּב וְכָלוּל בִּמְקוֹרוֹ, שֶׁאָז אֵינוֹ בִּבְחִינַת מְציאוּת אוֹר כְּלָל. וּמִכָּל זֶה יוּבָן בְּעִנְיַן בְּחִינַת חֹשֶׁךְ, שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם חֹשֶׁךְ לֹא רַק מִצַּד הַהֶעְלֵם לְגַבֵּי הַזּוּלַת, אֶלָּא הוּא

ביאור בדרך אפשר

1 ׳מקבל׳. **וּכְמַאֲמַר**[19] הזוהר **כֶּתֶר עֶלְיוֹן אַף־עַל־גַּב דְּאִיהוּ** שהוא **אוֹר**
2 **צַח אוֹר מְצֻחְצָח** היינו אור זך, בהיר ומאיר, בכל זאת **אוּכָם** אפלולי ועכור
3 **הוּא קֶדֶם** לגבי **עִלַּת הָעִלּוֹת, וְהַיְנוּ שֶׁעִם הֱיוֹתוֹ כֶּתֶר עֶלְיוֹן,**
4 **רֵאשִׁית לְכָל הַסְּפִירוֹת** בשונה מהמלכות שהיא סוף כל הספירות, **וּבָזֶה**
5 **גּוּפָא הוּא בְּחִינַת אוֹר צַח**
6 **וּמְצֻחְצָח, אוּכָם**, אור זך ובהיר, כנ״ל
7 **מִכָּל־מָקוֹם, אוּכָם** חשוך
8 (אפלולי ועכור) **הוּא, שֶׁזֶּהוּ**
9 **מִצַּד הַבִּטּוּל קֶדֶם** לפני
10 **עִלַּת הָעִלּוֹת**, סיבת הסיבות,
11 היינו ה׳אין סוף׳ שהוא שורש
12 הכל, **וּכְמַאֲמַר**[20] הזוהר **כָּל**
13 **נְהוֹרִין מִתְחַשְׁכָן** כל האורות
14 נחשכים (מתעלמים ואינם
15 מאירים) **קַמֵּיהּ** לפניו, **קַמֵּיהּ**
16 לפניו **דַּוְקָא** הרי שלא רק
17 ספירת המלכות שהיא האחרונה
18 מבין הספירות (והיא מקבלת
19 ואינה משפיעה כי זה טבעה
20 ומהותה), מתבטלת לחלוטין
21 ומתעלמת (בחינת ״חושך״)
22 כשהיא קרובה לדרגות שלמעלה
23 ממנה ודבוקה במקור השפע שלה
24 אלא אפילו בחינת הכתר
25 שלמעלה מהספירות (ומצד
26 מהותה היא אור זך ובהיר),
27 כאשר היא קרובה למקור השפע
28 וניצבת מול ה׳אין סוף׳, גם היא
29 מתבטלת מכל וכל ואינה מאירה
30 אלא נעלמת (״חושך״).
31 **וְכֵן הוּא בִּכְלָלוּת עִנְיַן הָאוֹר לְמַעְלָה, שֶׁדַּוְקָא כַּאֲשֶׁר מִתְרַחֵק**
32 **מִמְּקוֹרוֹ אֲזַי נַעֲשֶׂה בִּבְחִינַת מְציאוּת אוֹר, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן**
33 **כְּשֶׁהוּא בְּקֵרוּב וְכָלוּל בִּמְקוֹרוֹ אֲזַי אֵינוֹ בִּבְחִינַת מְציאוּת אוֹר**
34 **כְּלָל, וְכִדְאִיתָא בַּדּוֹהַר**[21] **לָאו אִינּוּן נְהוֹרִין** אין אלו אורות (וזאת
35 למרות שכאשר הם יוצאים ממקורם ומתגלים הרי הם אורות נעלים ביותר,
36 כמו הכתר העליון שאורו זך ובהיר במיוחד).
37 **וְאֵין זֶה סוֹתֵר לְהַיָּדוּעַ בְּעִנְיַן עוֹלָם הָאֲצִילוּת שֶׁפֵּרוּשׁ תֵּבַת**
38 **אֲצִילוּת הוּא מִלְּשׁוֹן אֵצֶל וְסָמוּךְ**[22]**, וּמִכָּל־מָקוֹם עִנְיַן**
39 **הָאֲצִילוּת הוּא גִּלּוּי הַהֶעְלֵם**[23] לכאורה יש מקום לשאול על האמור
40 לעיל: לגבי מהותו וענייניו של עולם האצילות מבואר בחסידות ש״אצילות״
41 הוא מלשון ״אצלו וסמוך״, כלומר קרוב וסמוך לקדוש־ברוך־הוא בעצמו
42 (ועוד מבואר שבאופן כללי אצילות שייך יותר לבורא מאשר לנבראים כי

ביאור בדרך אפשר

43 האורות שבאצילות הם בבחינת ׳אין׳. ורק בעולמות בי״ע (בריאה, יצירה,
44 עשיה) שלמטה מאצילות) יש נבראים שהם בבחינת ׳יש׳ ומציאות ולפי האמור
45 לעיל שככל שבחינה מסוימת קרובה יותר למקורה ודבוקה בו, היא פחות
46 מתפשטת ופחות מאירה ועד כדי כך שהיא נחשבת ׳חושך׳, מדוע מוגדר עולם
47 האצילות כ״גילוי ההעלם״ ולא
48 כ׳העלם׳ ו׳חושך׳? והביאור:
49 **דְּהִנֵּה יָדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין**
50 **הַלָּשׁוֹן אוֹר לְהַלָּשׁוֹן**
51 **אֲצִילוּת** שני הביטויים, להאיר
52 ולהאציל, מתייחסים להתגלות
53 והארה והתפשטות ממקור של
54 אור והשפעה אבל יש ביניהם
55 הבדל משמעותי, **שֶׁהַלָّשׁוֹן**
56 **אוֹר מוֹרֶה עַל הַגִּלּוּי כְּמוֹ**
57 **שֶׁהוּא מִצַּד הַמָּקוֹר** כי
58 ״אור״ פירושו הארה של מקור
59 האור, **הַיְנוּ כְּמוֹ שֶׁהוּא**
60 **בְּקֵרוּב לִמְקוֹרוֹ, מַה־**
61 **שֶׁאֵין־כֵּן אֲצִילוּת עִנְיָנוֹ**
62 **הוּא הַגִּלּוּי כְּמוֹ שֶׁהוּא**
63 **מְרֻחָק דַּוְקָא** ונבדל ממקורו,
64 **שֶׁלָּכֵן נִקְרָא אֲצִילוּת**
65 **בְּשֵׁם עוֹלָם, עוֹלָם**
66 **הָאֲצִילוּת** כלומר: אין
67 להתפלא על כך שמצד אחד
68 עולם האצילות נקרא ׳אצלו׳,
69 היינו סמוך וקרוב למקורו ומצד
70 שני הוא נקרא ׳גילוי ההעלם׳,
71 דבר שאפשרי רק במצב של
72 ריחוק מסויים מהמקור (כאמור),
73 כי עצם העובדה שעולם האצילות נקרא ׳אצילות׳ ולא ׳אור׳ מוכיחה שלא
74 מדובר בהארה ו׳גילוי׳ ממקום קרוב למקור האור שהרי ׳אור׳ הוא התגלות
75 והתפשטות של המקור מקרוב ואילו ׳אצילות׳ היא התגלות של מקור האור
76 מרחוק. ולכן, למרות שביחס לעולמות שלמטה ממנו, אצילות נחשב ׳אצלו׳
77 וסמוך למקור האור, הרי ביחס ל׳אור׳ שהוא התגלות מתוך קירבה למקור
78 האור, גם עולם האצילות הוא ׳עולם׳, כי סוף סוף גם אצילות הוא לא בקירוב
79 (כל כך) למקורו באור אין סוף - **אָמְנָם אֲמִתִּית עִנְיַן הָאוֹר הוּא**
80 **בִּהְיוֹתוֹ בְּקֵרוּב וְכָלוּל בִּמְקוֹרוֹ** מבלי להתגלות כלל, כאמור, **שֶׁאָז**
81 **אֵינוֹ בִּבְחִינַת מְציאוּת אוֹר כְּלָל** אלא נכלל ונעלם בתוך מקורו.
82 **וּמִכָּל זֶה יוּבָן בְּעִנְיַן** דרגות אלה שנקראות **בְּחִינַת חֹשֶׁךְ** והעלם מאחר
83 שאינן מאירות בהתפשטות וגילוי, **שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם חֹשֶׁךְ לֹא רַק מִצַּד**
84 **הַהֶעְלֵם** ואי־ההתגלות **לְגַבֵּי הַזּוּלַת, אֶלָּא הוּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם**

---

19) תקו״ז ת״ע קרוב לסופו (קלה, ב). 20) זח״א כג, א. 21) ח״א סה, א. 22) ראה פרדס שער טז (שער אבי״ע) פ״א. מאמרי אדמו״ר הזקן על פרשיות התורה ח״א ע׳ שיא. מקומות שנסמנו בהערה הבאה. 23) ראה תו״א משפטים עו, א. אוה״ת על מארז״ל ס״ע רא

בְּבְחִינַת הֶעְלֵם וְחֹשֶׁךְ מִצַּד עַצְמוֹ, וְהוּא עִנְיַן הַבִּטּוּל וְהֶעְדֵּר וְהֶעְדֵּר הַמְּציאוּת מִצַּד הַקָּרוּב לִמְקוֹרוֹ. וְזֶהוּ יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ, דְּיִצִירָה שֶׁהִיא בְּחִינַת אוֹר, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַבְּרִיאָה שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא הַיֵּשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁקָּרוֹב אֶל הַאַיִן וּמֵאִיר בּוֹ הָאַיִן, הִנֵּה הַיֵּשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁנּוֹשֵׁא הָאַיִן הָאֱלֹקִי עָלָיו, אֵינוֹ בִּבְחִינַת יֵשׁוּת כְּלָל, דְּמֵאַחַר שֶׁהוּא בְּקָרוּב לְהָאַיִן, הֲרֵי לֹא שַׁיָּךְ שָׁם שׁוּם הִתְפַּשְׁטוּת כְּלָל, וְלָכֵן הוּא בְּחִינַת חֹשֶׁךְ.

וְעַל־פִּי כָּל זֶה יוּבָן בְּעִנְיַן אַבְרָהָם וְיִצְחָק, אוֹר דָּא אַבְרָהָם וְחֹשֶׁךְ דָּא יִצְחָק, שֶׁעֲבוֹדַת יִצְחָק בִּבְחִינַת חֹשֶׁךְ הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר מֵעֲבוֹדַת אַבְרָהָם בִּבְחִינַת אוֹר, כִּי עִנְיַן הָאוֹר וְהַגִּלּוּי מוֹרֶה עַל הָרְחוּק, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עִנְיַן הַחֹשֶׁךְ הוּא מִצַּד הַקָּרוּב. וְהַיְנוּ, שֶׁעֲבוֹדַת אַבְרָהָם וְיִצְחָק הִיא בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוּב. עֲבוֹדַת אַבְרָהָם הִיא בִּבְחִינַת שׁוּב, וְהַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת לְמַטָּה בִּמְקוֹם הָרְחוּק. וַעֲבוֹדַת יִצְחָק הִיא בִּבְחִינַת הַגְּבוּרוֹת וְהָרָצוֹא לָצֵאת מִגֶּדֶר הַכֵּלִים, שֶׁזֶּה מוֹרֶה עַל הַקָּרוּב לִמְקוֹרוֹ, וּמִצַּד הֶרְגֵּשׁ מְקוֹרוֹ הֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת בִּטּוּל וָחֹשֶׁךְ.

ד) **אָמְנָם** עַל־פִּי־זֶה צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁהָעֲבוֹדָה דְּאַבְרָהָם קוֹדֶמֶת לְהָעֲבוֹדָה דְּיִצְחָק, וַהֲרֵי עַל־פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁאַבְרָהָם הוּא בְּחִינַת שׁוּב וְיִצְחָק הוּא בְּחִינַת רָצוֹא, נִמְצָא שֶׁעֲבוֹדַת יִצְחָק קוֹדֶמֶת לַעֲבוֹדַת אַבְרָהָם, כַּיָּדוּעַ שֶׁבִּתְחִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה דְּרָצוֹא וְאַחַר־כָּךְ הָעֲבוֹדָה דְּשׁוּב. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַסֵּדֶר הַמְּבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁתְּחִלָּה הוּא רָצוֹא וְאַחַר־כָּךְ שׁוּב, הֲרֵי זֶה מִצַּד הַנִּבְרָאִים דַּוְקָא, דְּסֵדֶר

ביאור בדרך אפשר

וְחֹשֶׁךְ מִצַּד עַצְמוֹ מבחינת מהותו, **וְהוּא עִנְיַן הַבִּטּוּל וְהֶעְדֵּר הַמְּציאוּת מִצַּד הַקָּרוּב** והדבקות **לִמְקוֹרוֹ** שגורמים לבחינה זו להיות ‘מקבל’ בלבד ולא ‘משפיע’ ולא להתגלות כלל, כמבואר לעיל בהרחבה. **וְזֶהוּ** הפירוש הפנימי של הנאמר בברכות קריאת שמע **יוֹצֵר אוֹר וּבוֹרֵא חֹשֶׁךְ, דְּיִצִירָה שֶׁהִיא** אפשרית כאשר הדבר הנוצר מתגלה ממקורו החוצה ונמצא **בְּרִחוּק הִיא בְּחִינַת אוֹר, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַבְּרִיאָה שֶׁעִנְיָנָהּ הוּא הַיֵּשׁ הָרִאשׁוֹן** השלב הראשון של המציאות **שֶׁקָּרוֹב אֶל הַאַיִן וּמֵאִיר** ונרגש **בּוֹ הָאַיִן, הִנֵּה הַיֵּשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁנּוֹשֵׁא הָאַיִן הָאֱלֹקִי עָלָיו** והאין ניכר ונרגש בו, **אֵינוֹ בִּבְחִינַת יֵשׁוּת כְּלָל, דְּמֵאַחַר שֶׁהוּא בְּקָרוּב לְהָאַיִן, הֲרֵי לֹא שַׁיָּךְ שָׁם שׁוּם הִתְפַּשְׁטוּת כְּלָל** מצד עצמו וכל מציאותו היא רק האין שמעליו שהוא מקורו, **וְלָכֵן הוּא** נעלם ולא מאיר והוא **בְּחִינַת חֹשֶׁךְ.**

וְעַל־פִּי כָּל זֶה יוּבָן בְּעִנְיַן אַבְרָהָם וְיִצְחָק, אוֹר דָּא זה **אַבְרָהָם וְחֹשֶׁךְ** זה **דָּא יִצְחָק, שֶׁעֲבוֹדַת יִצְחָק בִּבְחִינַת חֹשֶׁךְ** והעלם, מבלי לתת ביטוי למציאותו **הִיא נַעֲלֵית יוֹתֵר מֵעֲבוֹדַת אַבְרָהָם בִּבְחִינַת אוֹר** שבא לידי גילוי וביטוי, **כִּי עִנְיַן הָאוֹר וְהַגִּלּוּי מוֹרֶה עַל הָרְחוּק, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן עִנְיַן הַחֹשֶׁךְ** וההעלם **הוּא מִצַּד הַקָּרוּב** כמבואר לעיל.

וְהַיְנוּ, שֶׁעֲבוֹדַת אַבְרָהָם וְיִצְחָק הִיא בִּבְחִינַת רָצוֹא וָשׁוּב. במעשה המרכבה שראה יחזקאל הנביא נאמר שחיות הקודש לא עומדות במקום אחד אלא נמצאות כל העת בתנועה באופן של ‘רצוא’ ו‘שוב’. עניין זה - ‘רצוא ושוב’ - הוא נושא כללי הן בהמשכת אלוקות לעולמות והן בעבודת האדם (למשל, על האדם לשלב בעבודתו שתי תנועות שנראות כסותרות כך שיהיה לו בו־זמנית גם "רצוא" - רצון ותשוקה להתקרב ולהיכלל בהקדוש־ברוך־הוא, וגם "שוב" - להימנע מכלות הנפש לגמרי ולוודא שעבודתו היא ‘בהתיישבות’ ובהתלבשות בכלים המתאימים. למעשה, הדבר קיים גם בהלכי נפש האדם באופן כללי: לעתים האדם מתלהב מאד מדבר שמחוץ למציאותו האישית ושואף לדבוק בו גם במחיר ויתור על מציאותו ומהותו הפרטית (ולפעמים עד כדי איבוד העשתונות) – "רצוא", והשלב שבו הוא נרגע, חוזר לעצמו ולמרות הקליטה של הדבר שמחוץ לו אל תוכו, הוא נשאר שקול ומיושב נקרא "שוב"). ובענייננו - **עֲבוֹדַת אַבְרָהָם הִיא בִּבְחִינַת שׁוּב, וְהַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת** מלמעלה **לְמַטָּה בִּמְקוֹם הָרְחוּק** שגם במקום הרחוק מבחינה רוחנית תהיה המשכת וגילוי אלקות. **וַעֲבוֹדַת יִצְחָק הִיא בִּבְחִינַת הַגְּבוּרוֹת וְהָרָצוֹא** משיכה ותשוקה **לָצֵאת מִגֶּדֶר הַכֵּלִים** שהאור מלובש בהם והם מגבילים את מידת ההארה וההתפשטות, **שֶׁזֶּה** המשיכה והרצון להתעלות ולהכלל במקור **מוֹרֶה עַל הַקָּרוּב לִמְקוֹרוֹ, וּמִצַּד הֶרְגֵּשׁ מְקוֹרוֹ הֲרֵי הוּא בִּבְחִינַת בִּטּוּל וָחֹשֶׁךְ.**

ד) **אָמְנָם עַל־פִּי־זֶה צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, שֶׁמִּזֶּה מוּבָן שֶׁהָעֲבוֹדָה דְּאַבְרָהָם קוֹדֶמֶת לְהָעֲבוֹדָה דְּיִצְחָק** כך שעבודת אברהם היא ההתחלה והסיבה, ועבודת יצחק באה כהמשך וכתוצאה לעבודתו של אברהם, **וַהֲרֵי עַל־פִּי מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁאַבְרָהָם הוּא בְּחִינַת שׁוּב וְיִצְחָק הוּא בְּחִינַת רָצוֹא** העלאה מלמטה למעלה, **נִמְצָא שֶׁעֲבוֹדַת יִצְחָק קוֹדֶמֶת לַעֲבוֹדַת אַבְרָהָם, כַּיָּדוּעַ שֶׁבִּתְחִלָּה צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה דְּרָצוֹא** בעבודת האדם **הָעֲבוֹדָה דְּרָצוֹא** תשוקה לצאת מהגדרים וההגבלות של העולם והגוף הגשמי ולהתקרב לאלוקות **וְאַחַר־כָּךְ הָעֲבוֹדָה דְּשׁוּב** שנובעת מהכרה שתכלית העבודה היא דווקא בעולם הזה וכך גם ב"רצוא" ו"שוב" ברוחניות. תחילה צריך להיות "רצוא", ואחר כך "שוב". ואם כן, מדוע נאמר "תולדות יצחק בן אברהם" שמשמעו כי אברהם ("שוב") הוא המקור והסיבה, ויצחק ("רצוא") הוא התוצאה, והרי הסדר הרגיל הוא "רצוא" ורק אחר כך "שוב"?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁהַסֵּדֶר האמור לעיל **הַמְּבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת שֶׁתְּחִלָּה הוּא רָצוֹא וְאַחַר־כָּךְ שׁוּב** והעלם והתגלות, **הֲרֵי זֶה מִצַּד**

ביאור בדרך אפשר

הַנִּבְרָאִים דַּוְקָא, דְּסֵדֶר עֲבוֹדַת הַנִּבְרָאִים הוּא תְּחִלָּה רָצוֹא התעוררות מלמטה ותשוקה להתעלות **וְאַחַר־כָּךְ שׁוּב** המשכה וגילוי מלמעלה. **אָמְנָם סֵדֶר הַמְשָׁכַת הָאֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה** שלא בעקבות התעוררות מצד הנבראים **הוּא בְּאֹפֶן שֶׁתְּחִלָּה הוּא הַגִּלּוּי וְאַחַר־כָּךְ הוּא הַהֶעְלֵם, וְכִדְאִיתָא בְּ׳עֵץ חַיִּים׳[24] שֶׁבַּעֲקֵדִים** עולם הנקרא ״עקודים״ על שם שהאורות של עשר הספירות העליונות נמצאים בו כפי שהם ׳עקודים׳ וקשורים בכלי אחד בשונה ממצבם כפי שהם מאירים בסדר ההשתלשלות שם יש לכל ספירה ׳ציור׳ והגדרה משלה, והן מחולקות כל אחת בפני עצמה ולכל אור יש כלי משלו **הוּא בְּחִינַת מָטִי** מגיע ונוגע **וְלֹא מָטִי[25], וְהַיְנוּ שֶׁתְּחִלָּה הוּא הַגִּלּוּי (מָטִי) וְאַחַר־כָּךְ הוּא הַהֶעְלֵם (לֹא מָטִי)** ענין זה של ״רצוא״ ו״שוב״ באור האלוקי דומה (במידה מסוימת) למושג (שקיים בעיקר בעולמות שלמעלה מסדר ההשתלשלות) ״מטי״, היינו מגיע ונמשך, בדומה לבחינת ״שוב״, ו״לא מטי״, היינו שאינו נמשך מלמעלה למטה אלא דומה לבחינת ״רצוא״ והעלאה. נמצא שאף כי בעבודת האדם ההעלם (״רצוא״) קודם לגילוי (״שוב״), סדר הדברים בהתגלות מלמעלה למטה הוא להיפך, כך שהגילוי (״שוב״ – ״מטי״) קודם להעלם (״רצוא״ - ״לא מטי״) **וְכֵיוָן שֶׁעִנְיָנָם שֶׁל הָאָבוֹת הוּא הַמְשָׁכַת הָאֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, לָכֵן נֶאֱמַר יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, שֶׁתְּחִלָּה הוּא עִנְיָנוֹ שֶׁל יִצְחָק, הֶעְלֵם, גִּלּוּי, וְאַחַר־כָּךְ עִנְיָנוֹ שֶׁל אַבְרָהָם.**

אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין לכאורה הביאור האמור אינו מספיק כי, **הֲרֵי גַּם בְּעִנְיַן הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה מָצִינוּ שֶׁהַהֶעְלֵם קוֹדֵם** לגילוי וסדר התגלות האור האלוקי מלמעלה למטה הוא העלם תחילה ואחר כך גילוי, **שֶׁזֶּהוּ שֶׁבִּתְחִלָּה צִמְצֵם אוֹרוֹ הַגָּדוֹל עַל הַצַּד** כמבואר בספרי קבלה וחסידות שכאשר עלה ברצונו של הקדוש־ברוך־הוא לברוא עולמות ונבראים הרי השלב הראשון בהמשכת והתגלות האור ממנו יתברך למטרה זו היה העלם גדול, הוא הצמצום הראשון שהעלים את האור במידה רבה כל כך עד שהוא מוגדר כ״סילוק״ של האור הצידה כדי שלא יאיר, **וְאַחֲרֵי הַצִּמְצוּם** הראשון **נִמְשָׁךְ גִּלּוּי אוֹר הַקַּו** כמבואר בקבלה וחסידות שלאחר ההעלם והסילוק של אור האין סוף, חזר וגילה הקדוש־ברוך־הוא אור מהאין סוף אלא שהפעם היה זה אור מופחת בהרבה מאשר האור האין סוף שהאיר לפני הצמצום והאור הזה הוא מועט כמו קו דק. מכאן שגם סדר הגילוי וההמשכה של האור האלקי מלמעלה למטה הוא בדרך של גילוי תחילה ואחר כך העלם, ואם כן הביאור האמור שאברהם שעניינו ״שוב״ וגילוי (חסד) קודם ליצחק שעניינו רצוא והעלם (גבורה), כי למעלה הגילוי (״מטי״) קודם להעלם (״לא מטי״), איננו מספק מענה הולם לשאלה מדוע אברהם קודם ליצחק?

אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁקְּדִימַת הַצִּמְצוּם הראשון בתחילת הבריאה **אֶל הַגִּלּוּי** של אור הקו **הוּא בְּעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת הָאוֹר הַכָּלוּל בְּעַצְמוּתוֹ** ועדיין לא התגלה כלל כמציאות נפרדת ממקורו, והתגלותו היא השלב הראשון בהתגלות כלשהי מעצמותו ומהותו של הקדוש־ברוך־הוא, **וְהַיְנוּ, שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּתְחַדֵּשׁ כָּל עִנְיַן הַגִּלּוּיִים** כדי לחדש לראשונה את עצם העובדה שתהיה הארה והתפשטות מסוימת מעצמותו של הקדוש־ברוך־הוא, **הֶצְרֵךְ לִהְיוֹת הַצִּמְצוּם** הראשון **תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ עִנְיַן הַגִּלּוּי** של אור הקו אבל בדרגות נמוכות יותר, לאחר שעצם ענין הגילוי כבר התחדש, הסדר שונה ותחילה בא הגילוי ואחר כך ההעלם **[וְאַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם בְּמַדְרֵגָה זוֹ** של תחילת ההארה מעצמותו והתחדשות עצם עניין הגילויים **קָדַם הָאוֹר וְהַגִּלּוּי אֶל הַצִּמְצוּם וְהִתְעַלְּמוּת הָאוֹר** שלא כאמור שכדי לחדש את ההארה הראשונה חייב להיות תחילה העלם וצמצום ורק אחר כך יכול להיות גילוי, והראייה שגם בענין זה הגילוי קדם להעלם -, **דְּמִזֶּה גּוּפָא שֶׁהַצִּמְצוּם** הראשון **הָיָה בָּאוֹר** שהאיר לפני הצמצום, **מוּבָן שֶׁהָאוֹר וְהַגִּלּוּי קָדַם אֶל הַצִּמְצוּם** ואם כן נמצא שגם האור הראשון התחדש והתגלה בדרך של גילוי תחילה ורק אחר כך העלם, וזאת בניגוד למבואר לעיל, הרי לאמיתו של דבר אין זו קושיא כמבואר לעיל שהתחלת ההארה היתה בדרך של צמצום ואחר כך גילוי וזאת משום שאמנם לפני הצמצום הראשון היה אור וגילוי אך **מִכָּל־מָקוֹם, הֲרֵי כְּלָלוּת הָאוֹר שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם שֶׁהוּא אוֹר הַכָּלוּל בְּעַצְמוּתוֹ, אֵינוֹ בִּבְחִינַת אוֹר וְגִלּוּי כְּלָל,**

ביאור בדרך אפשר

1 הַנִּבְרָאִים דַּוְקָא, דְּסֵדֶר עֲבוֹדַת הַנִּבְרָאִים הוּא תְּחִלָּה רָצוֹא
2 התעוררות מלמטה ותשוקה להתעלות וְאַחַר־כָּךְ שׁוּב המשכה וגילוי
3 מלמעלה. אָמְנָם סֵדֶר הַמְשָׁכַת הָאֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה שלא
4 בעקבות התעוררות מצד הנבראים הוּא בְּאֹפֶן שֶׁתְּחִלָּה הוּא הַגִּלּוּי
5 וְאַחַר־כָּךְ הוּא הַהֶעְלֵם,
6 וְכִדְאִיתָא בְּ׳עֵץ חַיִּים׳[24]
7 שֶׁבַּעֲקֵדִים עולם הנקרא
8 ״עקודים״ על שם שהאורות של
9 עשר הספירות העליונות נמצאים
10 בו כפי שהם ׳עקודים׳ וקשורים
11 בכלי אחד בשונה ממצבם כפי
12 שהם מאירים בסדר
13 ההשתלשלות שם יש לכל ספירה
14 ׳ציור׳ והגדרה משלה, והן
15 מחולקות כל אחת בפני עצמה
16 ולכל אור יש כלי משלו הוּא
17 בְּחִינַת מָטִי מגיע ונוגע וְלֹא
18 מָטִי[25], וְהַיְנוּ שֶׁתְּחִלָּה
19 הוּא הַגִּלּוּי (מָטִי) וְאַחַר־
20 כָּךְ הוּא הַהֶעְלֵם (לֹא
21 מָטִי) ענין זה של ״רצוא״
22 ו״שוב״ באור האלוקי דומה
23 (במידה מסוימת) למושג (שקיים
24 בעיקר בעולמות שלמעלה מסדר
25 ההשתלשלות) ״מטי״, היינו
26 מגיע ונמשך, בדומה לבחינת
27 ״שוב״, ו״לא מטי״, היינו שאינו
28 נמשך מלמעלה למטה אלא
29 דומה לבחינת ״רצוא״ והעלאה. נמצא שאף כי בעבודת האדם ההעלם
30 (״רצוא״) קודם לגילוי (״שוב״), סדר הדברים בהתגלות מלמעלה למטה הוא
31 להיפך, כך שהגילוי (״שוב״ – ״מטי״) קודם להעלם (״רצוא״ - ״לא מטי״)
32 וְכֵיוָן שֶׁעִנְיָנָם שֶׁל הָאָבוֹת הוּא הַמְשָׁכַת הָאֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה
33 לְמַטָּה, לָכֵן נֶאֱמַר יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, שֶׁתְּחִלָּה הוּא עִנְיָנוֹ שֶׁל
34 אַבְרָהָם, גִּלּוּי, וְאַחַר־כָּךְ עִנְיָנוֹ שֶׁל יִצְחָק, הֶעְלֵם.
35 אַךְ עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין לכאורה הביאור האמור אינו מספיק כי, הֲרֵי גַּם
36 בְּעִנְיַן הַמְשָׁכַת אֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה מָצִינוּ שֶׁהַהֶעְלֵם
37 קוֹדֵם לגילוי וסדר התגלות האור האלוקי מלמעלה למטה הוא העלם תחילה
38 ואחר כך גילוי, שֶׁזֶּהוּ שֶׁבִּתְחִלָּה צִמְצֵם אוֹרוֹ הַגָּדוֹל עַל הַצַּד
39 כמבואר בספרי קבלה וחסידות שכאשר עלה ברצונו של הקדוש־ברוך־הוא
40 לברוא עולמות ונבראים הרי השלב הראשון בהמשכת והתגלות האור ממנו
41 יתברך למטרה זו היה העלם גדול, הוא הצמצום הראשון שהעלים את האור
42 במידה רבה כל כך עד שהוא מוגדר כ״סילוק״ של האור הצידה כדי שלא
43 יאיר, וְאַחֲרֵי הַצִּמְצוּם הראשון נִמְשָׁךְ גִּלּוּי אוֹר הַקַּו כמבואר
44 בקבלה וחסידות שלאחר ההעלם והסילוק של אור האין סוף, חזר וגילה
45 הקדוש־ברוך־הוא אור מהאין סוף אלא שהפעם היה זה אור מופחת בהרבה
46 מאשר האור האין סוף שהאיר לפני הצמצום והאור הזה הוא מועט כמו קו
47 דק. מכאן שגם סדר הגילוי וההמשכה של האור האלקי מלמעלה למטה הוא
48 בדרך של גילוי תחילה ואחר כך
49 העלם, ואם כן הביאור האמור
50 שאברהם שעניינו ״שוב״ וגילוי
51 (חסד) קודם ליצחק שעניינו
52 רצוא והעלם (גבורה), כי למעלה
53 הגילוי (״מטי״) קודם להעלם
54 (״לא מטי״), איננו מספק מענה
55 הולם לשאלה מדוע אברהם
56 קודם ליצחק?
57 אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁקְּדִימַת
58 הַצִּמְצוּם הראשון בתחילת
59 הבריאה אֶל הַגִּלּוּי של אור
60 הקו הוּא בְּעִנְיַן הַהַמְשָׁכָה
61 מִבְּחִינַת הָאוֹר הַכָּלוּל
62 בְּעַצְמוּתוֹ ועדיין לא התגלה
63 כלל כמציאות נפרדת ממקורו,
64 והתגלותו היא השלב הראשון
65 בהתגלות כלשהי מעצמותו
66 ומהותו של הקדוש־ברוך־הוא,
67 וְהַיְנוּ, שֶׁבִּכְדֵי שֶׁיִּתְחַדֵּשׁ
68 כָּל עִנְיַן הַגִּלּוּיִים כדי לחדש
69 לראשונה את עצם העובדה
70 שתהיה הארה והתפשטות
71 מסוימת מעצמותו של הקדוש־
72 ברוך־הוא, הֶצְרֵךְ לִהְיוֹת הַצִּמְצוּם הראשון תְּחִלָּה וְאַחַר־כָּךְ עִנְיַן
73 הַגִּלּוּי של אור הקו אבל בדרגות נמוכות יותר, לאחר שעצם ענין הגילוי כבר
74 התחדש, הסדר שונה ותחילה בא הגילוי ואחר כך ההעלם [וְאַף־עַל־פִּי
75 שֶׁגַּם בְּמַדְרֵגָה זוֹ של תחילת ההארה מעצמותו והתחדשות עצם עניין
76 הגילויים קָדַם הָאוֹר וְהַגִּלּוּי אֶל הַצִּמְצוּם וְהִתְעַלְּמוּת הָאוֹר שלא
77 כאמור שכדי לחדש את ההארה הראשונה חייב להיות תחילה העלם וצמצום
78 ורק אחר כך יכול להיות גילוי, והראייה שגם בענין זה הגילוי קדם להעלם -,
79 דְּמִזֶּה גּוּפָא שֶׁהַצִּמְצוּם הראשון הָיָה בָּאוֹר שהאיר לפני הצמצום,
80 מוּבָן שֶׁהָאוֹר וְהַגִּלּוּי קָדַם אֶל הַצִּמְצוּם ואם כן נמצא שגם האור
81 הראשון התחדש והתגלה בדרך של גילוי תחילה ורק אחר כך העלם, וזאת
82 בניגוד למבואר לעיל, הרי לאמיתו של דבר אין זו קושיא כמבואר לעיל
83 שהתחלת ההארה היתה בדרך של צמצום ואחר כך גילוי וזאת משום שאמנם
84 לפני הצמצום הראשון היה אור וגילוי אך מִכָּל־מָקוֹם, הֲרֵי כְּלָלוּת
85 הָאוֹר שֶׁקֹּדֶם הַצִּמְצוּם שֶׁהוּא אוֹר הַכָּלוּל בְּעַצְמוּתוֹ, אֵינוֹ
86 בִּבְחִינַת אוֹר וְגִלּוּי כְּלָל אמנם היה אור גדול שהצמצום הראשון העלים

ואילך. ועוד. 24) שער ז (שער מטי ולא מטי). 25) ראה זח״א טז, ב. סה, א.

ביאור בדרך אפשר

וסילק, אבל כיוון שמדובר באור כפי שהוא כלול בעצמותו ומהותו של הקדוש־ברוך־הוא ואיננו מאיר ומתפשט מחוץ למקורו, אין זה ״אור״ ו״גילוי״ במובן הרגיל. וקיומו והעובדה שהיה צורך לצמצם אותו אינו מהווה הוכחה שסדר ההתגלות מלמעלה למטה הוא גילוי תחילה ואחר כך ההעלם, **וְכַנַּ״ל** מדברי הזוהר לגבי אורות הכלולים במקורם **דְּלָאו אינוּן נְהוֹרִין** שאינם מוגדרים כאורות וגילויים.

וְעוֹד זֹאת קיים הסבר נוסף מדוע למרות שהצמצום הראשון היה באור שהיה קיים לפני הצמצום אין זו הוכחה שסדר ההמשכה הוא קודם גילוי ואחר כך העלם – לא זו בלבד שהאור לפני הצמצום איננו אור במובן הרגיל מאחר שהיה כלול בעצמותו, הרי **שֶׁגַּם הָאוֹר** הכלול בעצמותו **שֶׁשַּׁיָּךְ לַגִּלּוּי** ועתיד להתגלות ולכאורה יש להחשיבו כאור וגילוי שקודם להעלם, **הָיָה כָּלוּל בּוֹ** באור עצמו **כַּוָּנַת הַצִּמְצוּם, וְהַיְנוּ, שֶׁזֶּה גּוּפָא שֶׁנִּמְשַׁךְ הָאוֹר בְּאֹפֶן כָּזֶה שֶׁיִּתְעַלֵּם עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם, הֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁכַּוָּנַת הַצִּמְצוּם קָדַם אֶל הָאוֹר וְהַגִּלּוּי**[26] כלומר, אמנם למעשה הצמצום היה באור ומבחינת העובדות קודם היה אור ואחר כך היה צמצום והעלם, אבל מבחינת התוכן והכוונה הרי כוונת (״תכנית״) הצמצום היתה טבועה וקיימת באור מתחילתו וגם בפועל האור נמשך מלכתחילה באופן כזה שהצמצום יַעֲלִים ויסלק אותו ולכן בהחלט ניתן לומר שסדר ההתגלות למעלה הוא קודם צמצום והעלם ואחר כך גילוי. **וְזֶהוּ שֶׁהַגְּבוּרוֹת** שעניינם צמצום והעלם **בְּשָׁרְשָׁם קוֹדְמוֹת לַחֲסָדִים** שעניינם המשכה וגילוי כשם שכוונת הצמצום קדמה לכוונה להאיר[27]**]. אֲבָל לְאַחֲרֵי שֶׁהָאוֹר בָּא כְּבָר לִכְלָל עִנְיַן הַגִּלּוּיִים, אֲזַי הַסֵּדֶר הוּא בְּאֹפֶן דְּמָטֵי וְלֹא מָטֵי**, מגיע ומתגלה לא מגיע ולא מתגלה, **תְּחִלָּה גִּלּוּי וְאַחַר־כָּךְ הֶעְלֵם** כמבואר לעיל. **וְלָכֵן, אֵצֶל הָאָבוֹת שֶׁעִנְיָנָם הוּא הַמְשָׁכַת וְגִלּוּי אֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה** באופן גלוי וניכר ולא רק כפי שהוא בשורש ובכוונת הדברים, **הַסֵּדֶר הוּא יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, תְּחִלָּה אַבְרָהָם** שעניינו חסד וגילוי **וְאַחַר־כָּךְ יִצְחָק** שעניינו גבורה והעלם.

ה) וּבֵאוּר עִנְיַן עֲבוֹדַת אַבְרָהָם וְיִצְחָק כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּעֲבוֹדַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל ומכאן מענה לשאלה שנשאלה בתחילת המאמר ״מהו עניין יצחק בן אברהם ואברהם הוליד את יצחק בעבודה בנפש כל אחד מישראל״ (שהרי ״בחינת האבות צריך להיות בכל אדם״), **הוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה דְּאַהֲבָה וְהָעֲבוֹדָה דְּיִרְאָה, שֶׁהֲרֵי אַהֲבָה וְיִרְאָה הֵם הַפְּנִימִיּוּת דְּחֶסֶד וּגְבוּרָה**[28] כמבואר באגרת הקודש שבתניא (סימן טו): ״מידות אלו (חסד וגבורה) הן בחינת חיצוניות שבנפש ובתוכן מלובשות מידות פנימיות שהן בחינת אהבה ויראה... על דרך משל באב המשפיע לבנו מחמת אהבתו ומונע השפעתו מפחדו ויראתו שלא יבא לידי מכשול חס ושלום״, **דְּאַהֲבָה הִיא פְּנִימִיּוּת הַחֶסֶד, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִים שֶׁסִּבַּת הַמְשָׁכַת הַחֶסֶד הִיא מִצַּד הֶרְגֵּשׁ הָאַהֲבָה לַדָּבָר הַנֶּאֱהָב, וּכְמוֹ כֵן הוּא גַּם בְּעִנְיַן הַיִּרְאָה** שהפחד הוא סיבה למניעת השפע.

וְלָכֵן כיוון שפנימיות החסד היא מידת האהבה, ופנימיות הגבורה היא מידת היראה, הרי **עִנְיָנָם שֶׁל אַבְרָהָם וְיִצְחָק, חֶסֶד וּגְבוּרָה, כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּעֲבוֹדָה** בעבודת ה׳, **הוּא עִנְיַן אַהֲבָה וְיִרְאָה** אהבת ה׳ ויראת ה׳, **שֶׁעֲבוֹדַת אַבְרָהָם הִיא הָעֲבוֹדָה דְּאַהֲבָה, וַעֲבוֹדַת יִצְחָק הִיא הָעֲבוֹדָה דְּיִרְאָה. דְּהִנֵּה, הָאַהֲבָה הִיא בְּחִינַת רְחוּק, שֶׁהֲרֵי הָאַהֲבָה בָּאָה בְּסִבַּת הָרְחוּק** מהדבר האהוב, **דְּלִהְיוֹתוֹ** מאחר שהאדם הוא **רָחוֹק מֵהַדָּבָר** האהוב ומשתוקק אליו, **הֲרֵי הוּא אוֹהֵב אֶת הַדָּבָר** ושואף ומייחל להתקרב אליו. **וְהַיִּרְאָה הִיא בְּחִינַת קֵרוּב, לְפִי שֶׁבָּאָה בְּסִבַּת הַקֵּרוּב** כאשר האדם נמצא קרוב לדבר המטיל עליו אימה הוא חש פחד ואילו כשהוא רחוק מהדבר המאיים איננו חש פחד, **וּכְמוֹ לָעָתִיד לָבֹא דִּכְתִיב**[29] על ימות

---

26) ראה ד״ה וכל העם רואים תרע״ה (המשך תער״ב ח״ב ע׳ א׳ב ואילך). 27) ראה אוה״ת קרח ע׳ תשיח. ועוד. 28) תניא אגה״ק סט״ו (קכג, א).

ביאור בדרך אפשר

המשיח ״והיה באחרית הימים... ובאו במערות צורים ובמחילות עפר (כלומר, יתחבאו ויסתתרו)...״ **לָבוֹא** ולהתחבא **בְּנִקְרַת** בנקבים ובחורים של **הַצּוּרִים** האבנים הגדולות **וּבִסְעִפֵּי** בבליטות של **הַסְּלָעִים מִפְּנֵי פַּחַד יְהוָה וַהֲדַר**[30] **גְּאוֹנוֹ, וְהֵינוּ שֶׁמִּצַּד עֹצֶם גִּלּוּי הָאֱלֹקוּת** לעתיד; **בְּקִרּוּב** לאדם, **תִּפֹּל** על האדם **הַיִּרְאָה כוּ׳** הרי שיראה נובעת מהקירוב. **וְלָכֵן, הָאַהֲבָה שֶׁהִיא בְּחִינַת רְחוּק** כאמור שרגש האהבה מתחזק כאשר האדם רחוק מהדבר הנאהב ומשתוקק אליו **הִיא בְּבְחִינַת שׁוּב, שֶׁעִנְיַן הַשּׁוּב הוּא הַהַמְשָׁכָה** וההתקרבות **בַּדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים בִּמְקוֹם הָרְחוּק** כלומר, אף שנמצא בריחוק מהאלוקות, מבחינת המקום, ביכולתו להימשך ולהתקרב לאלוקות באמצעות הדברים הגשמיים שכן קרובים אליו (כפי שיבואר להלן). **וְהַיִּרְאָה שֶׁהִיא בְּחִינַת קֵרוּב הִיא בְּבְחִינַת רָצוֹא** ותשוקה, **שֶׁרוֹצֶה לִהְיוֹת בִּמְקוֹם הַקֵּרוּב,** ולהתקרב אל הקדוש־ברוך־הוא עד כדי **לְהִכָּלֵל בִּמְקוֹרוֹ, בְּטוּל הַמְּציאוּת** לחלוטין, כפי שיבואר להלן.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב[31] **וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָ״ אֱלֹקֶיךָ, וידועה הַקֶּשְׁיָא**[32] **אֵיךְ שַׁיָּךְ צִוּוּי עַל אַהֲבָה שֶׁהִיא מִדָּה שֶׁבַּלֵּב, דְּמִמַּה נַפְשֶׁךָ, אִם יֶשְׁנָהּ הָאַהֲבָה, הֲרֵי יֶשְׁנָהּ גם ללא ציווי. וְאִם לָאו** היינו שהאדם נמצא במצב שאיננו חש רגש של אהבת ה׳ מה המשמעות של הציווי ״ואהבת את ה׳ אלקיך״, והרי **לֹא שַׁיָּךְ צִוּוּי לֶאֱהֹב, וּכְמוֹ שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ צִוּוּי עַל הָרָצוֹן לִרְצוֹת כוּ׳** ואם כן מה פשר הציווי ״ואהבת את ה׳ אלקיך״?

וּבִמְקוֹם אַחֵר מְבֹאָר שֶׁהַצִּוּוּי הוּא עַל הַהִתְבּוֹנְנוּת ובלשון רבנו הזקן (ב׳חינוך קטן׳ שבספר התניא): ״... שייך לשון מצוה וציווי דהיינו לשום לבו ודעתו בדברים המעוררים את האהבה״, **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב**[33] **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל גוֹ׳ הֲוָיָ׳ אֶחָד, דְּכֵיוָן שֶׁמֹּחוֹ בִּרְשׁוּתוֹ** בשונה מרגש הלב שעליו אין מקום לציווי ואי אפשר להורות לאדם לאהוב או לרצות משהו (כי אם הרגש לא קיים אין זה בכוחו ויכולתו של האדם לקיים את הציווי), הרי מוחו כן ברשותו והאדם יכול לבחור ולהחליט במה להעסיק את מוחו ובמה להתבונן, ולכן **שַׁיָּךְ צִוּוּי עַל הַהִתְבּוֹנְנוּת, וְעַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת יָבוֹא בְּמֵילָא לְאַהֲבָה** כי מטבע האדם שהשכל מעורר את הרגש, **וְהֵינוּ לְפִי שֶׁשֵּׂכֶל וּמִדּוֹת הֵם עִלָּה וְעָלוּל** סיבה (גורם) ותוצאה (כמבואר בחסידות בהרחבה כיצד ההתבוננות בגדולת ה׳ מעוררת את אהבת ה׳ ויראת ה׳) **וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר הָעִלָּה** הסיבה, היינו ההתבוננות השכלית בדברים המעוררים את האהבה **תִּהְיֶה בִּשְׁלֵמוּת אֲזַי בְּמֵילָא יָבוֹא הֶעָלוּל** התוצאה, והאדם יתעורר ברגשות של אהבת ה׳.

אַךְ עֲדַיִן אֵינוֹ מוּבָן, שֶׁהֲרֵי לְפִי הַנַּ״ל הַצִּוּוּי איננו מתייחס ישירות אל האהבה אלא **הוּא** ציווי **עַל הַהִתְבּוֹנְנוּת, וְהָאַהֲבָה בָּאָה בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא, וְאִלּוּ לְשׁוֹן** הפסוק **וְאָהַבְתָּ מַשְׁמַע שֶׁהַצִּוּוּי הוּא עַל הָאַהֲבָה עַצְמָהּ** ולא רק על דבר שגורם ומעורר את האהבה ואם כן חוזרת השאלה מה משמעות הציווי ״ואהבת״, והרי אי אפשר לצוות על האדם להרגיש אהבה? **אַךְ הָעִנְיָן הוּא**[34], **שֶׁהַצִּוּוּי וְאָהַבְתָּ הוּא שֶׁהָאַהֲבָה תִּהְיֶה בִּבְחִינַת שׁוּב וְהַמְשָׁכָה לְמַטָּה** כפי שיבואר להלן. **דְּהִנֵּה, גַּם כַּאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן** וההתבוננות היא ברמה כזו שהיא מביאה את התוצאה המיוחלת **וּמִתְעוֹרֵר בְּאַהֲבָה, הֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁאַהֲבָתוֹ תִּהְיֶה בִּבְחִינַת רָצוֹא** ותשוקה להתקרב לאלוקות **בִּלְבַד, כְּמוֹ בֶּן עַזַּאי שֶׁהֵצִיץ וָמֵת**[35] כמאמר חכמינו ז״ל שבן עזאי היה בין אלה ש״נכנסו לפרדס״ (היינו ש׳נכנסו׳ והתקרבו לאלוקות במידה גדולה מאד, מעבר ליכולת

ביאור בדרך אפשר

דִּכְתִיב[29] **לָבוֹא בְּנִקְרַת הַצּוּרִים וּבִסְעִפֵּי הַסְּלָעִים מִפְּנֵי פַּחַד יְהוָה וַהֲדַר**[30] **גְּאוֹנוֹ, וְהֵינוּ שֶׁמִּצַּד עֹצֶם גִּלּוּי הָאֱלֹקוּת בְּקִרּוּב, תִּפֹּל הַיִּרְאָה כוּ׳. וְלָכֵן, הָאַהֲבָה שֶׁהִיא בְּחִינַת רְחוּק הִיא בְּבְחִינַת שׁוּב, שֶׁעִנְיַן הַשּׁוּב הוּא הַהַמְשָׁכָה בַּדְּבָרִים הַגַּשְׁמִיִּים בִּמְקוֹם הָרְחוּק. וְהַיִּרְאָה שֶׁהִיא בְּחִינַת קֵרוּב הִיא בְּבְחִינַת רָצוֹא, שֶׁרוֹצֶה לִהְיוֹת בִּמְקוֹם הַקֵּרוּב, לְהִכָּלֵל בִּמְקוֹרוֹ, בְּטוּל הַמְּציאוּת.**

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה כְּתִיב[31] **וְאָהַבְתָּ אֵת יְהוָ״ אֱלֹקֶיךָ, וידועה הַקֶּשְׁיָא**[32] **אֵיךְ שַׁיָּךְ צִוּוּי עַל אַהֲבָה שֶׁהִיא מִדָּה שֶׁבַּלֵּב, דְּמִמַּה נַפְשֶׁךָ, אִם יֶשְׁנָהּ הָאַהֲבָה, הֲרֵי יֶשְׁנָהּ, אִם לָאו, לֹא שַׁיָּךְ צִוּוּי לֶאֱהֹב, וּכְמוֹ שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ צִוּוּי עַל הָרָצוֹן לִרְצוֹת כוּ׳. וּבִמְקוֹם אַחֵר מְבֹאָר שֶׁהַצִּוּוּי הוּא עַל הַהִתְבּוֹנְנוּת, שֶׁזֶּהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב**[33] **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל גוֹ׳ הֲוָיָ׳ אֶחָד, דְּכֵיוָן שֶׁמֹּחוֹ בִּרְשׁוּתוֹ שַׁיָּךְ צִוּוּי עַל הַהִתְבּוֹנְנוּת, וְעַל־יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת יָבוֹא בְּמֵילָא לְאַהֲבָה, וְהֵינוּ לְפִי שֶׁשֵּׂכֶל וּמִדּוֹת הֵם עִלָּה וְעָלוּל, וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר הָעִלָּה תִּהְיֶה בִּשְׁלֵמוּת אֲזַי בְּמֵילָא יָבוֹא הֶעָלוּל. אַךְ עֲדַיִן אֵינוֹ מוּבָן, שֶׁהֲרֵי לְפִי הַנַּ״ל הַצִּוּוּי הוּא עַל הַהִתְבּוֹנְנוּת, וְהָאַהֲבָה בָּאָה בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא, וְאִלּוּ לְשׁוֹן וְאָהַבְתָּ מַשְׁמַע שֶׁהַצִּוּוּי הוּא עַל הָאַהֲבָה עַצְמָהּ. אַךְ הָעִנְיָן הוּא**[34]**, שֶׁהַצִּוּוּי וְאָהַבְתָּ הוּא שֶׁהָאַהֲבָה תִּהְיֶה בִּבְחִינַת שׁוּב וְהַמְשָׁכָה לְמַטָּה. דְּהִנֵּה, גַּם כַּאֲשֶׁר מִתְבּוֹנֵן וּמִתְעוֹרֵר בְּאַהֲבָה, הֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁאַהֲבָתוֹ תִּהְיֶה בִּבְחִינַת רָצוֹא בִּלְבַד, כְּמוֹ בֶּן עַזַּאי שֶׁהֵצִיץ וָמֵת**[35]**, וּכְמוֹ בְּנֵי אַהֲרֹן**

---

29) ישעי׳ ב, כא. הובא בתניא ספל״ו. 30) כ״ה בתניא שם. ובישעי׳ שם: ומהדר. 31) ואתחנן ו, ה. 32) ראה סה״מ תש״א ע׳ 116. 33) ואתחנן שם, ד. 34) ראה תו״א פרשתנו (תולדות) יז, ג. ד״ה להבין ענין ער״ח דש״פ תולדות תשי״ד פ״ג (תו״מ ח״י ע׳ 153 ואילך). 35) חגיגה יד, ב.

שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם[36] בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי הַוָיָ׳ וַיָּמוּתוּ, שֶׁהוּא עִנְיַן הַתּוֹהוּ, וְאִם כֵּן אֵין זֶה לְפִי הַכַּוָּנָה, דְּלֹא תּוֹהוּ בְּרָאָהּ אֶלָּא לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ[37]. וְעַל זֶה שַׁיָּךְ צִוּוּי, שֶׁלְּאַחֲרֵי הָרָצוֹא יִהְיֶה בְּחִינַת שׁוּב.

וְזֶהוּ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[38] בְּפֵרוּשׁ וְאָהַבְתָּ שֶׁיִּהֵא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדְךָ, הַיְינוּ שֶׁהָאַהֲבָה תָּבוֹא בְּאֵיזֶה עִנְיָן שֶׁל פֹּעַל, בִּבְחִינַת שׁוּב. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה שָׁמַיִם הוּא בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין דַּאֲצִילוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[39] וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם, בַּשָּׁמַיִם לֹא כְּתִיב, שֶׁהֲרֵי אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא[40], כִּי אִם הַשָּׁמַיִם, הַיְינוּ שֶׁהַשְּׁמִיעָה תִּפְעַל בִּבְחִינַת שָׁמַיִם שֶׁהוּא ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳ דַּאֲצִילוּת, וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר[41] דְּשָׁמַיִם הוּא אֵשׁ וּמַיִם, חֶסֶד וּגְבוּרָה, בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין. וְשֵׁם שָׁמַיִם הוּא הַכְּלִי וְהַמְקַבֵּל דִּבְחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין, וְהוּא בְּחִינַת הַמַּלְכוּת. וְזֶהוּ שֶׁיִּהֵא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדְךָ, שֶׁיֵּמְשַׁךְ הָאוֹר בִּבְחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין וּבִבְחִינַת מַלְכוּת עַד שֶׁיֵּמְשַׁךְ הָאוֹר לְמַטָּה. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[42] הָלַךְ הַקָּבָ״ה מַהֲלַךְ ת״ק שָׁנָה לִקְנוֹת לוֹ שֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר[43] אֲשֶׁר הָלְכוּ אֱלֹקִים לִפְדּוֹת לוֹ לָעָם וְלָשׂוּם לוֹ שֵׁם, דְּמַהֲלַךְ ת״ק שָׁנָה הַיְינוּ בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין, שֶׁהֲרֵי הָעִקָּר דִּ׳זְעֵיר

ביאור בדרך אפשר

הקליטה והקבלה שלהם ולכן הדבר גרם להם נזק) ו״הציץ (באורות עליונים ביותר, וכתוצאה מכך) ומת״ כי מעוצמת הגילוי הגיע למצב של כלות הנפש ונשמתו לא הייתה יכולה להכיל את האורות ופרחה מגופו, **וּכְמוֹ** נדב ואביהוא **בְּנֵי אַהֲרֹן שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם**[36] **בְּקָרְבָתָם לִפְנֵי הַוָיָ׳ וַיָּמוּתוּ** וגם מותם היה כתוצאה מכלות הנפש בעקבות התקרבות יֶתֶר לאלוקות, למעלה מיכולת הקליטה שלהם, **שֶׁהוּא עִנְיַן הַתּוֹהוּ** כמבואר בחסידות שישנו עולם רוחני עליון בו האורות מרובים והכלים מועטים וכתוצאה מכך אין האורות נקלטים ולא ׳מתיישבים׳ ומאירים יתר על המידה ובשונה מהעולמות שבהם האורות כן ׳מתיישבים׳ בכלים ונקראים בחינת ׳תיקון׳ היינו שההארה וההתגלות היא מתוקנת ומסודרת כראוי, הרי העולם שבו האורות אינם ב׳התיישבות׳ נקרא עולם התוהו ומצב לא רצוי, **וְאִם כֵּן** מאחר ש׳רצוא׳ ותשוקה להתקרב לאלוקות במידה כזו שהאדם בא לכלות הנפש, כפי שהיה בבן עזאי ובנדב ואביהוא בני אהרן **אֵין זֶה לְפִי הַכַּוָּנָה, דְּלֹא תּוֹהוּ בְּרָאָהּ אֶלָּא לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ**[37] הקדוש־ברוך־הוא רוצה בעולם ׳מיושב׳ ומתוקן ולא בעולם של ׳תוהו׳. **וְעַל זֶה שַׁיָּךְ צִוּוּי** להורות לאדם ״ואהבת״, היינו **שֶׁלְּאַחֲרֵי הָרָצוֹא** והתעוררות המידות והרגשות שבלב, הדבר לא יגרום לו כלות הנפש אלא **יִהְיֶה בְּחִינַת שׁוּב** היינו שיידע לנתב את ההתעוררות ואת הרגשות בצורה שקולה ומדודה וב׳התיישבות׳ כך שבמקום שרגש האהבה יגרום לכלות הנפש הוא יתבטא בעבודת ה׳ עם הגוף הגשמי ובתוך גדרי העולם הזה.

וְזֶהוּ שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[38] **בְּפֵרוּשׁ וְאָהַבְתָּ שֶׁיִּהֵא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדְךָ** (לפי פשוטו הכוונה היא שעל האדם להתנהג בצורה כזו שמעשיו יגרמו לקידוש שם שמים, כהמשך לשון חכמינו ז״ל: ״שיהא קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ויהא משאו ומתנו בנחת עם הבריות. מה הבריות אומרות עליו אשרי אביו שלמדו תורה אשרי רבו שלמדו תורה אוי להם לבריות שלא למדו תורה פלוני שלמדו תורה ראו כמה נאים דרכיו כמה מתוקנים מעשיו״ ולפי פנימיות הדברים יש לפרש את מאמר חכמינו ז״ל

ביאור בדרך אפשר

״שיהא שם שמים מתאהב על ידך״ כך:), **הַיְינוּ שֶׁהָאַהֲבָה לֹא** תגרום להתנתקות מהעולם עד כדי כלות הנפש אלא **תָּבוֹא** לידי ביטוי **בְּאֵיזֶה עִנְיָן שֶׁל פֹּעַל** במעשה בפועל, **בִּבְחִינַת שׁוּב** ו׳התיישבות׳. **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה שָׁמַיִם הוּא בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין** פנים זעירות הם המידות העליונות **דַּאֲצִילוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[39] בתפילתו של שלמה המלך בעת חנוכת בית המקדש **וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם** ולפי פשוטו פירוש הפסוק הוא שהקדוש־ברוך־הוא שומע מן השמים אך לפי פנימיות הדברים יש לדייק, **בַּשָּׁמַיִם לֹא כְּתִיב, שֶׁהֲרֵי אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא**[40] היינו שהקדוש־ברוך־הוא נמצא בכל מקום ומקום הן בשמים והן בארץ ואם כן הוא שומע לא רק מן השמים, **כִּי אִם** (ואתה תשמע) **הַשָּׁמַיִם, הַיְינוּ שֶׁהַשְּׁמִיעָה תִּפְעַל בִּבְחִינַת שָׁמַיִם שֶׁהוּא** כאמור **׳זְעֵיר אַנְפִּין׳ דַּאֲצִילוּת, וְכִדְאִיתָא בַּזֹּהַר**[41] **דְּשָׁמַיִם הוּא אֵשׁ וּמַיִם, חֶסֶד וּגְבוּרָה** שהם עיקר המידות העליונות (ושאר המידות נחשבות ׳ענפים׳ של מידות החסד והגבורה), **בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין. וְשֵׁם שָׁמַיִם** ה״שם״ של השמים **הוּא הַכְּלִי וְהַמְקַבֵּל** הקולט ומעביר הלאה את האורות וההשפעות **דִּבְחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין** היינו המידות העליונות, **וְהוּא בְּחִינַת הַמַּלְכוּת** כמבואר בחסידות שבחינת זעיר אנפין, ״ז״א״ נמשלה לזכר, בחינת משפיע, ובחינת המלכות נמשלה לנקבה, בחינת מקבל. **וְזֶהוּ שֶׁיִּהֵא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדְךָ, שֶׁיֵּמְשַׁךְ הָאוֹר** מלמעלה **בִּבְחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין** המידות ולאחר מכן האור יירד ויומשך עוד - **בִּבְחִינַת מַלְכוּת עַד שֶׁיֵּמְשַׁךְ הָאוֹר לְמַטָּה** לעולמות שלמטה מעולם האצילות. **וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל**[42] **הָלַךְ הַקָּבָ״ה מַהֲלַךְ ת״ק** חמש מאות **שָׁנָה לִקְנוֹת לוֹ שֵׁם שֶׁנֶּאֱמַר**[43] ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ **אֲשֶׁר הָלְכוּ אֱלֹקִים לִפְדּוֹת לוֹ לָעָם וְלָשׂוּם לוֹ שֵׁם** (הקדוש־ברוך־הוא שלח את משה ואהרן לפדות ולהוציא את בני ישראל ממצרים וכך לפרסם את שמו בעולם) ולעשות לכם הגדולה, **דְּמַהֲלַךְ ת״ק שָׁנָה הַיְינוּ בְּחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין** כי למספר חמש מאות יש קשר

---

36) אחרי טז, א. 37) ע״פ ישעי׳ מה, יח. 38) יומא פו, א. 39) מלכים־א ח, לב; לד; לו; לט. — ראה גם סה״מ תש״א ע׳ 11. 40) ירמי׳ כג, כד. 41) ח״א עז, א. 42) קה״ר פ״ז, א (ב). 43) שמואל־א ז, כג.

ביאור בדרך אפשר

מיוחד לבחינת ז"א, היינו המידות העליונות, **שֶׁהֲרֵי הָעִקָּר דִּ'זְעֵיר אַנְפִּין' הוּא ה'** חמש **סְפִירוֹת** (חסד, גבורה, תפארת, נצח והוד) **וּכְמוֹ שֶׁהֵם כְּלוּלִים מִיּוּ"ד** כל אחת מהמידות הללו כלולה מכל אחת מעשר הספירות (במידת החסד יש מחכמה שבחסד ועד מלכות שבחסד וכך גם בגבורה וכו') **וְיוּ"ד כָּלוּל מִיּוּ"ד** וכל אחת מעשר הבחינות כלולה מעשר, ונמצא שכל אחת מחמש המידות כלולה ממאה בחינות, **הֲרֵי זֶה בְּחֵינַת ת"ק** חמש מאות, **וְלִקְנוֹת לוֹ שֵׁם הַיְינוּ בְּחֵינַת מַלְכוּת** (כאמור ש"שם שמים" היא בחינת מלכות), **וְהָלַךְ הַקָּבָּ"ה מַהֲלַךְ ת"ק שָׁנָה לִקְנוֹת לוֹ שֵׁם, הַיְינוּ, שֶׁיֵּמְשַׁךְ הָאוֹר בִּ'זְעֵיר אַנְפִּין' וּבְמַלְכוּת. וְהַמְשָׁכָה זוֹ הִיא עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּאַהֲבָה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מִתְאַהֵב שֵׁם שָׁמַיִם, שֶׁנִּמְשַׁךְ הָאוֹר בִּ'זְעֵיר אַנְפִּין' וּמַלְכוּת. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּאַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ לְמַעְלָה מְצִיאוּת הַסְּפִירוֹת 'זְעֵיר אַנְפִּין' וּמַלְכוּת, מִכָּל־מָקוֹם, יֵשׁ צֹרֶךְ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְהַמְשִׁיךְ בָּהֶם גִּלּוּי הָאוֹר. דְּהִנֵּה יָדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין זְמַן הַבַּיִת לִזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת הָיָה מֵאִיר גִּלּוּי אֱלֹקוּת, אָמְנָם בִּזְמַן הַגָּלוּת קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָא וּלְעֵילָא[44], וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת מְצִיאוּת הַסְּפִירוֹת, וּמִכָּל־מָקוֹם לֹא יִהְיֶה בָּהֶם אוֹר וְגִלּוּי, וּכְמַאֲמַר[45] וְכַד אַנְתְּ תִּסְתַּלֵּק מִינַיְיהוּ אִשְׁתָּאֲרוּ כֻּלְּהוּ שְׁמָהָן כְּגוּפָא בְּלָא נִשְׁמָתָא, כֻּלְּהוּ שְׁמָהָן הַיְינוּ לֹא רַק בְּחֵינַת הַמַּלְכוּת אֶלָּא גַּם בְּחֵינַת זְעֵיר אַנְפִּין, שֶׁהֵם ז' שֵׁמוֹת שֶׁאֵינָם נִמְחָקִים[46], וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר כִּדְאִיתָא בְּ'פַּרְדֵּס'[47] שֶׁיֵּשׁ עֲשָׂרָה שֵׁמוֹת שֶׁהֵם הַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת, וְעַל זֶה נֶאֱמַר שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בִּמְצִיאוּתָם, שֶׁהַגַּם שֶׁהַסְּפִירוֹת יִשָּׁאֲרוּ בִּמְצִיאוּתָם, מִכָּל־מָקוֹם לֹא יִהְיֶה בָּהֶם גִּלּוּי כְּלָל, וּכְמוֹ הַגּוּף שֶׁנִּשְׁאָר בְּקִיּוּמוֹ לְפִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חַיּוּת מִצַּד עַצְמוֹ אֲבָל אֵין בּוֹ אוֹר הַנֶּפֶשׁ, כָּךְ גַּם לְמַעְלָה אֶפְשָׁר שֶׁהַכֵּלִים יִהְיוּ בִּמְצִיאוּתָם אֲבָל לֹא יִהְיֶה בָּהֶם גִּלּוּי כְּלָל [וּמִכָּל־מָקוֹם נִמְשָׁךְ מֵהֶם חַיּוּת הָעוֹלָם, שֶׁהֲרֵי הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת וְחַיּוּת הָעוֹלָמוֹת הוּא מִבְּחִינַת הַכֵּלִים, וּכְמַאֲמַר אִיהוּ וְחַיּוֹהִי חַד לִבְרֹא צֹרֶךְ בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְהַמְשִׁיךְ בָּהֶם גִּלּוּי הָאוֹר, כפי שיבואר להלן. דְּהִנֵּה יָדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין זְמַן הַבַּיִת לִזְמַן הַגָּלוּת, שֶׁבִּזְמַן הַבַּיִת הָיָה מֵאִיר גִּלּוּי אֱלֹקוּת, אָמְנָם בִּזְמַן הַגָּלוּת קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא סָלִיק לְעֵילָא וּלְעֵילָא[44] עולה (ונעלם) למעלה מעלה, וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת מְצִיאוּת הַסְּפִירוֹת, וּמִכָּל־מָקוֹם לֹא יִהְיֶה בָּהֶם אוֹר וְגִלּוּי, וּכְמַאֲמַר[45] וְכַד אַנְתְּ תִּסְתַּלֵּק מִינַיְיהוּ אִשְׁתָּאֲרוּ כֻּלְּהוּ שְׁמָהָן כְּגוּפָא בְּלָא נִשְׁמָתָא וכאשר אתה –

ביאור בדרך אפשר

הקדוש־ברוך־הוא – תסתלק מהם נשארים כל השמות כגוף ללא נשמה, כֻּלְּהוּ שְׁמָהָן כל השמות הַיְינוּ לֹא רַק בְּחֵינַת הַמַּלְכוּת שכאמור נקראת "שם" אֶלָּא גַּם בְּחֵינַת זְעֵיר אַנְפִּין הכוללת בכללות שבע ספירות (מ"חכמה" עד "מלכות"), שֶׁהֵם שבע הספירות של ז"א מכוונות כנגד ז' שֵׁמוֹת קדושים של הקדוש־ברוך־הוא שֶׁאֵינָם נִמְחָקִים[46] שחל איסור למחוק אותם, וּבִפְרָטִיּוּת יוֹתֵר המושג האמור שיכולה להיות מציאות של ספירות ללא גילוי אור, נכון לגבי כל עשר הספירות (היינו גם המוחין, חכמה בינה ודעת ולא רק שבע המידות) כִּדְאִיתָא בְּ'פַּרְדֵּס'[47] שֶׁיֵּשׁ עֲשָׂרָה שֵׁמוֹת שֶׁהֵם הַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת, וְעַל זֶה על הכלים של כל עשר הספירות נֶאֱמַר שכאשר הקדוש־ברוך־הוא מתעלה ומתעלם אִשְׁתָּאֲרוּ כֻּלְּהוּ שְׁמָהָן כְּגוּפָא בְּלָא נִשְׁמָתָא נשארים כל השמות כגוף ללא נשמה, שֶׁהַגַּם שֶׁהַסְּפִירוֹת יִשָּׁאֲרוּ בִּמְצִיאוּתָם, מִכָּל־מָקוֹם לֹא יִהְיֶה בָּהֶם גִּלּוּי אורות כְּלָל, וּכְמוֹ הַגּוּף שֶׁנִּשְׁאָר בְּקִיּוּמוֹ גם כאשר אין בו נשמה לְפִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חַיּוּת מִצַּד עַצְמוֹ שהרי יש חיות גם בדבר דומם אֲבָל אֵין בּוֹ אוֹר הַנֶּפֶשׁ, כָּךְ גַּם לְמַעְלָה אֶפְשָׁר שֶׁהַכֵּלִים יִהְיוּ בִּמְצִיאוּתָם אֲבָל לֹא יִהְיֶה בָּהֶם גִּלּוּי כְּלָל [וּמִכָּל־מָקוֹם נִמְשָׁךְ מֵהֶם חַיּוּת הָעוֹלָם לכאורה יש מקום לשאול על כך: כיון שהאור האלוקי המהווה ומחיה את העולם יורד ונמשך באמצעות עשר הספירות, איך יכול להיות קיום לעולם כאשר אין בספירות כל גילוי אור? והתשובה היא שאכן הספירות יכולות לשמש אמצעי להמשכת חיות לעולם גם במצב שבו אין בהם כל גילוי, שֶׁהֲרֵי הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת מאין ליש וְחַיּוּת וקיום הָעוֹלָמוֹת לאחר שנתהוו הוּא מִבְּחִינַת הַכֵּלִים, וּכְמַאֲמַר הזוהר אִיהוּ וְחַיּוֹהִי הוא, הקדוש־ברוך־הוא, והחיות שלו, היינו האורות, וגם

---

44) ראה זהר ח"א רי, א. ח"ג כ, ב. 45) תקו"ז בהקדמה (יז, ב). 46) שבועות לה, א. 47) שער א בסופו.

בָּהֶן וְעַל־יָדָן מֵאַיִן לְיֵשׁ כוּ׳, וְלָמֶ״ד כֵּלִים דִּ׳זְעֵיר־אַנְפִּין׳ וְנוּקְבָא נַעֲשִׂים נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, אֶלָּא שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאוֹר מֵאִיר בְּגִלּוּי בְּכֵלִים אָז הוּא גִּלּוּי אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, וְכַאֲשֶׁר הָאוֹרוֹת מִסְתַּלְּקִים אָז הוּא בְּחִינַת הֶעְלֵם בָּעוֹלָם]. וְלָזֶה צָרִיךְ לְהָעֲבוֹדָה דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיֶה שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב, הַיְינוּ, לְהַמְשִׁיךְ גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בִּבְחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין וּמַלְכוּת, עַד שֶׁיָּאִיר הָאוֹר לְמַטָּה.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[48] אֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד כִּי נָכוֹן הַיּוֹם. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה הַקָּבָּ״ה נִקְרָא צַדִּיק, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[49] צַדִּיק הֲוָיָ׳ בְּכָל דְּרָכָיו, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁכָּל הַהַמְשָׁכוֹת וְהַהַשְׁפָּעוֹת מִלְּמַעְלָה הֵם בְּדֶרֶךְ צְדָקָה בִּלְבַד שֶׁמַּשְׁפִּיעַ לַעֲנִיִּים וּשְׁפָלִים, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל עֲנִיִּים וּשְׁפָלִים אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְהַיְנוּ עַל־יְדֵי הַצְּדָקָה לְמַטָּה שֶׁנּוֹתֵן הָאָדָם לְמָאן דְּלֵית לֵיהּ מִגַּרְמֵיהּ כְּלוּם, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת הַצְּדָקָה מִלְּמַעְלָה צַדִּיק הֲוָיָ׳ צְדָקוֹת אָהֵב, וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[51] כָּל אוּמָן שׁוֹנֵא אֶת בְּנֵי אוּמָנוּתוֹ, אֲבָל הַקָּבָּ״ה צַדִּיק הֲוָיָ׳ צְדָקוֹת אָהֵב, וְאַדְרַבָּה, עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בִּבְחִינַת צְדָקָה (צְדָקוֹת אָהֵב), נִמְשָׁךְ עִנְיַן הַצְּדָקָה מִלְּמַעְלָה (צַדִּיק הֲוָיָ׳), וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[52] מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב, מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה מְצַוֶּה לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת, דְּהַפֵּרוּשׁ הַפְּנִימִי הוּא[53] שֶׁעַל־יְדֵי שֶׁהוּא לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת עַל־יְדֵי־זֶה הוּא עוֹשֶׂה בְּעַצְמוֹ, וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים צְדָקָה, דְּקָאֵי גַּם עַל כְּלָלוּת הַמִּצְוֹות, כִּדְאִיתָא בְּתַנְיָא[54] שֶׁצְּדָקָה נִקְרֵאת בְּשֵׁם מִצְוָה סְתָם, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה פּוֹעֲלִים שֶׁיֵּמְשַׁךְ וְיָאִיר אוֹר

ביאור בדרך אפשר

״גרמוהי״, הכלים חַד הוא כי גם בכלים מלובשת אלקות והם מאוחדים עם הקדוש־ברוך־הוא בעצמו לִבְרֹא בָּהֶן וְעַל־יָדָן מֵאַיִן לְיֵשׁ כוּ׳ וְלָמֶ״ד כֵּלִים דִּ׳זְעֵיר־אַנְפִּין׳ וְנוּקְבָא הספירות העליונות הן במספר עשר – עשרה אורות ועשרה כלים וכיוון שלכל כלי יש ראש (פנימיות) תוך (אמצע) וסוף (חיצוניות) הרי כל כלי נחלק בעצם לשלוש ואם כן יש לז״א ונוקבא (המידות והמלכות של עולם האצילות שהם כללות הספירות) שלושים כלים והם נַעֲשִׂים נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הראש של הכלים נעשה נפש־רוח־נשמה לבריאה, התוך ליצירה והסוף לעשייה, ומאחר וההתהוות היא (גם) באמצעות הכלים, העולם יכול להתהוות ולהתקיים כתוצאה מעצם קיום הכלים של הספירות גם ללא גילוי האורות, אֶלָּא שֶׁכַּאֲשֶׁר הָאוֹר מֵאִיר בְּגִלּוּי בְּכֵלִים אָז הוּא גִּלּוּי אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, וְכַאֲשֶׁר הָאוֹרוֹת מִסְתַּלְּקִים אָז הוּא בְּחִינַת הֶעְלֵם בָּעוֹלָם]. וְלָזֶה צָרִיךְ לְהָעֲבוֹדָה דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיֶה שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב, הַיְינוּ, לְהַמְשִׁיךְ גִּלּוּי אוֹר אֵין־סוֹף בִּבְחִינַת זְעֵיר אַנְפִּין וּמַלְכוּת, עַד שֶׁיָּאִיר הָאוֹר לְמַטָּה.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[48] אֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד כִּי נָכוֹן הַיּוֹם. וְהָעִנְיָן הפנימי בָּזֶה הוא, דְּהִנֵּה הַקָּבָּ״ה נִקְרָא צַדִּיק, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[49] צַדִּיק הֲוָיָ׳ בְּכָל דְּרָכָיו, וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁכָּל הַהַמְשָׁכוֹת וְהַהַשְׁפָּעוֹת מִלְּמַעְלָה הֵם בְּדֶרֶךְ צְדָקָה בִּלְבַד שֶׁמַּשְׁפִּיעַ לַעֲנִיִּים וּשְׁפָלִים, שֶׁהֲרֵי הַכֹּל עֲנִיִּים וּשְׁפָלִים אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ לגבי הקדוש־ברוך־הוא גם מי שנמצא בדרגה גבוהה אינו אלא עני ושפל, ונמצא שכל שפע שהקדוש־ברוך־הוא משפיע הוא מעשה של צדקה

ביאור בדרך אפשר

בדומה לאדם שנותן ומשפיע משלו לעני. וְהַיְנוּ עַל־יְדֵי הַצְּדָקָה לְמַטָּה שֶׁנּוֹתֵן הָאָדָם לְמָאן דְּלֵית לֵיהּ מִגַּרְמֵיהּ כְּלוּם למי שאין לו כלום משל עצמו, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת הַצְּדָקָה מִלְּמַעְלָה שגם הקדוש־ברוך־הוא ישפיע לעולמות ולנבראים שלעומתו הם עניים חסרי כל. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[50] צַדִּיק הֲוָיָ׳ צְדָקוֹת אָהֵב, וְכִדְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ[51] כי בעוד שלפי טבע בני אדם כָּל אוּמָן שׁוֹנֵא אֶת בְּנֵי אוּמָנוּתוֹ וחושש מפני תחרות והסגת גבול, אֲבָל הַקָּבָּ״ה צַדִּיק הֲוָיָ׳ צְדָקוֹת אָהֵב, הוא עצמו צדיק ואיננו חושש שאחרים ינהגו אף הם כמוהו וְאַדְרַבָּה מעוניין שגם אחרים יתנו צדקה ומעשי הצדקה של אחרים גורמים לו נחת רוח, עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בִּבְחִינַת צְדָקָה (צְדָקוֹת אָהֵב), נִמְשָׁךְ עִנְיַן הַצְּדָקָה מִלְּמַעְלָה (צַדִּיק הֲוָיָ׳), וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[52] מַגִּיד דְּבָרָיו לְיַעֲקֹב, חוקיו ומשפטיו לישראל שעינו של הקדוש־ברוך־הוא אינה צרה, כביכול, על כך שאחרים מחקים את מעשיו אלא אדרבה כל המצוות שהקדוש־ברוך־הוא מצווה לבני ישראל הם בעצם ציווי לחקות אותו, וזהו פירוש הכתוב ״מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל״ - מַה שֶּׁהוּא בעצמו עוֹשֶׂה הקב״ה מְצַוֶּה לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת, דְּהַפֵּרוּשׁ הַפְּנִימִי הוּא[53] שֶׁעַל־יְדֵי שֶׁהוּא מְצַוֶּה לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת את המצוות (הדומות למעשיו, כאמור) עַל־יְדֵי־זֶה הוּא עוֹשֶׂה ומשפיע ומגלה אלוקות בְּעַצְמוֹ, וְהַיְנוּ, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂים צְדָקָה, דְּקָאֵי גַּם עַל כְּלָלוּת שהכוונה היא הַמִּצְוֹות ואין הכוונה למצוות צדקה בלבד, כִּדְאִיתָא בְּתַנְיָא[54] שֶׁצְּדָקָה נִקְרֵאת בְּשֵׁם מִצְוָה סְתָם, הִנֵּה עַל־יְדֵי־זֶה פּוֹעֲלִים

48) משלי ד, יח. 49) תהלים קמה, יז. 50) שם יא, ז. 51) ב״ר פל״ב, ב. 52) תהלים קמז, יט. וראה שמו״ר פ״ל, ט. 53) ראה סה״מ תרל״ו ח״ב ע׳ שכז. ועוד. 54) פל״ז.

ביאור בדרך אפשר

בני ישראל **שֶׁיַּמְשִׁיךְ וְיָאִיר אוֹר אֵין־סוֹף בַּסְּפִירוֹת ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳ וּמַלְכוּת עַד שֶׁיַּמְשִׁיךְ לְמַטָּה. וְזֶהוּ וְאֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד כִּי נָכוֹן הַיּוֹם, צַדִּיקִים לְשׁוֹן רַבִּים, הַיְינוּ, שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה לְמַטָּה, וְהַצְּדָקָה שֶׁלְּמַעְלָה הִיא כָּאוֹר נֹגַהּ, דְּקָאֵי עַל הָאוֹר שֶׁנִּבְרָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁהָיָה אָדָם הָרִאשׁוֹן מַבִּיט בּוֹ מִסּוֹף הָעוֹלָם עַד סוֹפוֹ[55], וְעַל־יְדֵי הַצְּדָקָה מַמְשִׁיכִים אוֹר זֶה. וְהַיְנוּ, דְּכֵיוָן שֶׁעִקַּר הַכַּוָּנָה הִיא לְהַמְשִׁיךְ אֶת הָאוֹר לְמַטָּה, לָכֵן צְרִיכָה לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דַּוְקָא, כִּי הָאוֹר דְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת חֲרֵי כָּל מַה שֶּׁנִּמְשָׁךְ מִתְמַעֵט אוֹרוֹ, וְאִם כֵּן אֵינוֹ מֵאִיר לְמַטָּה, וְלָכֵן צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ הָאוֹר עַד לְמַטָּה מַטָּה, שֶׁזֶּהוּ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ. וְזֶהוּ שֶׁיְּהֵא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדָךְ, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת מַמְשִׁיכִים אֶת הָאוֹר לְמַטָּה. וּמִכָּל זֶה מוּבָן שֶׁעֲבוֹדַת הָאַהֲבָה הִיא בִּבְחִינַת שׁוּב.

אָמְנָם עֲבוֹדַת יִצְחָק הָיְתָה בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְלָכֵן הָיְתָה עֲבוֹדָתוֹ בַּחֲפִירַת בְּאֵרוֹת, דְּהַיְנוּ לְהָסִיר אֶת הָאֲבָנִים וְהֶעָפָר וְכָל הַדְּבָרִים הַמַּעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל הַמַּעְיָן, וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְגַּלֶּה מְקוֹר מַיִם חַיִּים. וְיָדוּעַ דִּמְקוֹר מַיִם חַיִּים הוּא אֱלֹקוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[56] מְקוֹר מַיִם חַיִּים אֶת הֲוָי׳, וְעַל זֶה הוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה, לְהָסִיר אֶת כָּל הַמַּעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל בְּחִינַת מְקוֹר מַיִם חַיִּים בִּכְדֵי שֶׁיִּתְגַּלֶּה בְּחִינַת מַיִם חַיִּים, כְּפִי שֶׁנּוֹבְעִים וּפוֹרְצִים בְּדֶרֶךְ שֶׁל הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה.

ו) **אָמְנָם** עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עֲבוֹדַת אַבְרָהָם לַעֲבוֹדַת יִצְחָק, דְּלִכְאוֹרָה הַיְינוּ הַךְ, דִּכְשֵׁם שֶׁעֲבוֹדַת אַבְרָהָם הָיְתָה לְהַמְשִׁיךְ אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם,

ביאור בדרך אפשר

הכי נמוכות מבלי להתמעט בדרך הילוכו והארתו, **שֶׁזֶּהוּ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ** ואור זה נמשך ומתגלה (בספירות ומשם יורד ונמשך אחר כך למטה) על ידי מעשי המצוות. **וְזֶהוּ שֶׁיְּהֵא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל יָדָךְ, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת מַמְשִׁיכִים אֶת הָאוֹר לְמַטָּה.**

וּמִכָּל זֶה מוּבָן שֶׁעֲבוֹדַת הָאַהֲבָה הִיא בִּבְחִינַת שׁוּב היינו להמשיך ולהוריד אלוקות מלמעלה למטה באופן של ׳התיישבות׳ הנקלטת בכלים. ועבודה זו, עבודת האהבה, היא עניינו של אברהם אבינו שצריך להיות בכל אחד ואחד מבני ישראל.

אָמְנָם עֲבוֹדַת יִצְחָק הָיְתָה בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה של האור האלוקי **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְלָכֵן הָיְתָה עֲבוֹדָתוֹ** של יצחק **בַּחֲפִירַת בְּאֵרוֹת** כפי שמסופר בפרשת השבוע, פרשת תולדות, **דְּהַיְנוּ לְהָסִיר אֶת הָאֲבָנִים וְהֶעָפָר וְכָל הַדְּבָרִים הַמַּעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל הַמַּעְיָן, וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְגַּלֶּה מְקוֹר מַיִם חַיִּים. וְיָדוּעַ דִּמְקוֹר מַיִם חַיִּים הוּא אֱלֹקוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[56] מְקוֹר מַיִם חַיִּים אֶת הֲוָי׳, וְעַל זֶה הוּא** עִנְיַן **הָעֲבוֹדָה** עבודת ה׳ בדרך העלאה, **לְהָסִיר אֶת כָּל הַמַּעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל בְּחִינַת מְקוֹר מַיִם חַיִּים בִּכְדֵי שֶׁיִּתְגַּלֶּה בְּחִינַת מַיִם חַיִּים, כְּפִי שֶׁנּוֹבְעִים וּפוֹרְצִים בְּדֶרֶךְ שֶׁל הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה** ולפעול גילוי אלקות בעולם.

ו) **אָמְנָם עֲדַיִן צָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עֲבוֹדַת אַבְרָהָם לַעֲבוֹדַת יִצְחָק, דְּלִכְאוֹרָה הַיְינוּ הַךְ** ולפי המבואר לעיל נראה ששני אופני העבודה השיגו מטרה זהה, **דִּכְשֵׁם שֶׁעֲבוֹדַת אַבְרָהָם הָיְתָה לְהַמְשִׁיךְ אֱלֹקוּת**

1 בני ישראל **שֶׁיַּמְשִׁיךְ וְיָאִיר אוֹר אֵין־סוֹף בַּסְּפִירוֹת ׳זְעֵיר אַנְפִּין׳**
2 **וּמַלְכוּת עַד שֶׁיַּמְשִׁיךְ לְמַטָּה. וְזֶהוּ וְאֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ**
3 **הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד כִּי נָכוֹן הַיּוֹם, צַדִּיקִים לְשׁוֹן רַבִּים, הַיְינוּ,**
4 שהכוונה לשתי צדקות. האחת - **הַצְּדָקָה** מצוות הצדקה וכל שאר המצוות
5 **שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה לְמַטָּה,**
6 והשניה - **וְהַצְּדָקָה**
7 **שֶׁלְּמַעְלָה** גילוי אור אין סוף
8 שהקדוש־ברוך־הוא מגלה
9 בספירות העליונות, **הִיא**
10 **כָּאוֹר נֹגַהּ** אור מאיר, **דְּקָאֵי**
11 שהכוונה היא **עַל הָאוֹר**
12 **שֶׁנִּבְרָא בְּיוֹם רִאשׁוֹן** עליו
13 אמרו חכמינו ז״ל **שֶׁהָיָה אָדָם**
14 **הָרִאשׁוֹן מַבִּיט בּוֹ מִסּוֹף**
15 **הָעוֹלָם עַד סוֹפוֹ**[55]**, וְעַל־**
16 **יְדֵי הַצְּדָקָה מַמְשִׁיכִים**
17 **אוֹר זֶה. וְהַיְנוּ, דְּכֵיוָן,**
18 **שֶׁעִקַּר הַכַּוָּנָה** בהמשכת
19 וגילוי האור מלמעלה למטה עד
20 לבריאת העולם הזה **הִיא**
21 **לְהַמְשִׁיךְ אֶת הָאוֹר**
22 **לְמַטָּה** כך שגם למטה יהיה
23 גילוי אלוקות, **לָכֵן צְרִיכָה**
24 **לִהְיוֹת הַמְשָׁכַת הָאוֹר**
25 **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת**
26 **דַּוְקָא** ולא די באור שנמצא
27 בספירות (המידות והמלכות)
28 כתוצאה מהמשכת האור וירידת
29 האור בצורה הדרגתית בהתאם
30 לסדר ההשתלשלות שבו האור
31 יורד מדרגה לדרגה כמו שרשרת
32 ארוכה שמורכבת מטבעות רבות,
33 **כִּי הָאוֹר דְּסֵדֶר**
34 **הִשְׁתַּלְשְׁלוּת חֲרֵי כָּל מַה**
35 **שֶׁנִּמְשָׁךְ מִתְמַעֵט אוֹרוֹ**
36 וככל שהדרגה המסוימת רחוקה
37 יותר ממקור האור למעלה יש בה
38 פחות אור, **וְאִם כֵּן** בדרגות
39 הנמוכות, למטה, יש אור מועט
40 מאד שהרי **אֵינוֹ מֵאִיר**
41 **לְמַטָּה, וְלָכֵן צָרִיךְ לְהַמְשִׁיךְ** ולפעול גילוי של **הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה**
42 **מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִמְשָׁךְ הָאוֹר עַד לְמַטָּה מַטָּה** כי
43 אור האין סוף, האור שלמעלה מסדר השתלשלות מתגלה ומתפשט גם לדרגות
44 הכי נמוכות מבלי להתמעט בדרך הילוכו והארתו, **שֶׁזֶּהוּ מִסּוֹף הָעוֹלָם**
45 **וְעַד סוֹפוֹ** ואור זה נמשך ומתגלה (בספירות ומשם יורד ונמשך אחר כך
46 למטה) על ידי מעשי המצוות. **וְזֶהוּ שֶׁיְּהֵא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב עַל**
47 **יָדָךְ, שֶׁעַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת מַמְשִׁיכִים אֶת הָאוֹר**
48 **לְמַטָּה.**
49 **וּמִכָּל זֶה מוּבָן שֶׁעֲבוֹדַת**
50 **הָאַהֲבָה הִיא בִּבְחִינַת**
51 **שׁוּב** היינו להמשיך ולהוריד
52 אלוקות מלמעלה למטה באופן
53 של ׳התיישבות׳ הנקלטת בכלים.
54 ועבודה זו, עבודת האהבה, היא
55 עניינו של אברהם אבינו שצריך
56 להיות בכל אחד ואחד מבני
57 ישראל.
58 **אָמְנָם עֲבוֹדַת יִצְחָק הָיְתָה**
59 **בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה** של האור
60 האלוקי **מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה,**
61 **וְלָכֵן הָיְתָה עֲבוֹדָתוֹ** של
62 יצחק **בַּחֲפִירַת בְּאֵרוֹת** כפי
63 שמסופר בפרשת השבוע, פרשת
64 תולדות, **דְּהַיְנוּ לְהָסִיר אֶת**
65 **הָאֲבָנִים וְהֶעָפָר וְכָל**
66 **הַדְּבָרִים הַמַּעֲלִימִים**
67 **וּמַסְתִּירִים עַל הַמַּעְיָן**
68 **וְעַל־יְדֵי־זֶה מִתְגַּלֶּה מְקוֹר**
69 **מַיִם חַיִּים. וְיָדוּעַ דִּמְקוֹר**
70 **מַיִם חַיִּים הוּא אֱלֹקוּת,**
71 **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[56] **מְקוֹר מַיִם**
72 **חַיִּים אֶת הֲוָי׳, וְעַל זֶה**
73 **הוּא** עִנְיַן **הָעֲבוֹדָה** עבודת
74 ה׳ בדרך העלאה, **לְהָסִיר אֶת**
75 **כָּל הַמַּעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים**
76 **עַל בְּחִינַת מְקוֹר מַיִם**
77 **חַיִּים בִּכְדֵי שֶׁיִּתְגַּלֶּה**
78 **בְּחִינַת מַיִם חַיִּים, כְּפִי**
79 **שֶׁנּוֹבְעִים וּפוֹרְצִים בְּדֶרֶךְ**
80 **שֶׁל הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה**
81 **לְמַעְלָה** ולפעול גילוי אלקות
82 בעולם.
83 **ו) אָמְנָם עֲדַיִן צָרִיךְ**
84 **לְהָבִין מַהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין עֲבוֹדַת אַבְרָהָם לַעֲבוֹדַת יִצְחָק,**
85 **דְּלִכְאוֹרָה הַיְינוּ הַךְ** ולפי המבואר לעיל נראה ששני אופני העבודה השיגו
86 מטרה זהה, **דִּכְשֵׁם שֶׁעֲבוֹדַת אַבְרָהָם הָיְתָה לְהַמְשִׁיךְ אֱלֹקוּת**

55) ראה ב״ר פי״א, ב. זח״א נט, א. 56) ירמי׳ יז, יג.

ביאור בדרך אפשר

בָּעוֹלָם, כָּךְ גַּם עֲבוֹדַת יִצְחָק הָיְתָה לְהָסִיר אֶת כָּל הַמַּעֲלִימִים וְהַמַּסְתִּירִים בִּכְדֵי שֶׁיִּתְגַּלֶּה אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, וְאִם כֵּן מַהִי הַ׳נַפְקָא מִינָהּ׳ ההבדל בֵּינֵיהֶם מבחינת התוצאה? אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה לְהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. דְּהִנֵּה, עִנְיַן מַעְלָה וּמַטָּה אֵינוֹ בְּגֶדֶר מָקוֹם כי מאחר שמדובר במושגים רוחניים, "למעלה" אין פירושו מקום גבוה יותר ו"למטה" אין פירושו מקום נמוך יותר, שֶׁהֲרֵי בְּרוּחָנִיּוּת בִּכְלָל אפילו כאשר מדובר על מושגים רוחניים מופשטים בעולם הזה אין טעם להתייחס להגדרות של מקום (כשם שלגבי רעיון שכלי, לדוגמא, אין כל משמעות להגדרה של מקום ולא ייתכן לומר שהרעיון נמצא כאן או שם) וּלְמַעְלָה בעולמות הרוחניים בִּפְרָט לֹא שַׁיָּךְ גֶּדֶר עִנְיַן מָקוֹם, אֶלָּא הַכַּוָּנָה בְּמַעְלָה וּמַטָּה הוּא בְּעִנְיַן הַמַּעֲלָה וְהַחֲשִׁיבוּת[57] מבחינת המעמד והדרגה, סִבָּה וּמְסוּבָב. וּכְמוֹ שֵׂכֶל וּמִדּוֹת שֶׁהֵם מַעְלָה וּמַטָּה - השכל הוא למעלה מהמידות והמידות הם למטה מהשכל אבל לא במובן של מקום אלא, לְפִי שֶׁהַשֵּׂכֶל שֶׁהוּא עִלָּה הסיבה והמקור הוּא הָעֶלְיוֹן, וְהַמִּדּוֹת שֶׁהֵן הֶעָלוּל התוצאה הֵן הַתַּחְתּוֹן. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בְּעִנְיַן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין התגלות אלוקות בדרך של מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וּבֵין התגלות אלוקות בדרך של מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁמַּדְרֵגַת אַבְרָהָם מידת החסד הָיְתָה עבודה שהביאה להתגלות אלוקות מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, הַיְינוּ, שֶׁהִמְשִׁיךְ בְּחִינַת הַמַּעְלָה בדרגה בִּבְחִינַת מַטָּה בְּמַדְרֵגָה כמו בדוגמא האמורה מהתגלות המידות מהשכל, כך שאור השכל העליון נמשך במידות שלמטה מהשכל. וּמַדְרֵגַת יִצְחָק הָיְתָה התגלות אלוקות

ביאור בדרך אפשר

בדרך מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, הַיְינוּ, שֶׁהֶעֱלָה אֶת בְּחִינַת הַמַּטָּה לְמַדְרֵגַת בְּחִינַת הַמַּעְלָה, כפי שיבואר להלן. וְיוּבָן זֶה עַל־דֶּרֶךְ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הַגִּלּוּיִים האלוקיים דְּמַתַּן תּוֹרָה לַגִּלּוּיִים האלקיים דִּלְעָתִיד לָבוֹא, שֶׁהַגִּלּוּיִים דְּמַתַּן תּוֹרָה הֵם בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[58] וַיֵּרֶד הֲוָיָ׳ מלמעלה עַל הַר סִינָי שלמטה, אֲבָל הַמַּטָּה נִשְׁאַר בִּמְקוֹמוֹ במעמדו ומצבו הרוחני כפי שהיה וְלֹא נִזְדַּכֵּךְ ולא התעלה כְּלָל, שֶׁהֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה הָיָה חֲמִשִּׁים יוֹם בִּלְבַד אַחֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְאִם כֵּן הֲרֵי עדיין נִשְׁאֲרָה ולא נזדככה לגמרי הַהַגְשָׁמָה כוּ׳ שהיתה מנת חלקם של בני ישראל במצרים, ולכן למרות ההתגלות הגדולה במתן תורה לא חָל שינוי במעמד ובמצב של המטה. ואין לתמוה איך אם כן היתה ההתגלות למטה, והרי המטה הוא מגושם ולא מסוגל לקלוט התגלות אלוקית, כי - וְעִנְיָן זֶה נַעֲשָׂה בְּכֹחַ הָאֵין־סוֹף שֶׁהוּא הקדוש־ברוך־הוא אין לו סוף גם במובן זה שאין לו שום הגבלה ושום דבר לא נבצר ממנו אלא הוא כֹּל יָכוֹל, שֶׁלָּכֵן יוּכַל לֵירֵד וּלְהִתְגַּלּוֹת לְמַטָּה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַמַּטָּה נִשְׁאַר בְּגַשְׁמִיּוּתוֹ כְּמוֹ קֹדֶם. אָמְנָם הַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד יִהְיוּ בְּאֹפֶן דְּמִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁהַמַּטָּה עַצְמוֹ יִזְדַּכֵּךְ, עֶר וֶועט וֶוערְן אוֹיְס שיחדל להיות מַטָּה כי המהות שלו תשתנה, וְיִהְיֶה כְּלִי לֶאֱלֹקוּת. וְלָכֵן אָמְרוּ שֶׁלְּעָתִיד לָבֹא יִהְיֶה הַגּוּף שכיום ניזון ושואב חיות באמצעות מזון גשמי נִזּוֹן מִן הָאֱלֹקוּת, וְהַיְנוּ שֶׁהַגּוּף יִזְדַּכֵּךְ כָּל כָּךְ עַד שֶׁיִּהְיֶה כְּלִי לֶאֱלֹקוּת לִהְיוֹת נִזּוֹן ולשאוב את קיומו וחיותו מִן הָאֱלֹקוּת[59]. וּכְלָלוּת הַחִלּוּק בֵּין ב׳ אוֹפַנִּים הַנַּ״ל בהתגלות אלקות: האחד –

כָּךְ גַּם עֲבוֹדַת יִצְחָק הָיְתָה לְהָסִיר אֶת כָּל הַמַּעֲלִימִים וְהַמַּסְתִּירִים בִּכְדֵי שֶׁיִּתְגַּלֶּה אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, וְאִם כֵּן מַהִי הַ׳נַפְקָא מִינָהּ׳ בֵּינֵיהֶם. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, שֶׁיֵּשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה לְהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. דְּהִנֵּה, עִנְיַן מַעְלָה וּמַטָּה אֵינוֹ בְּגֶדֶר מָקוֹם, שֶׁהֲרֵי בְּרוּחָנִיּוּת בִּכְלָל וּלְמַעְלָה בִּפְרָט לֹא שַׁיָּךְ גֶּדֶר עִנְיַן מָקוֹם, אֶלָּא הַכַּוָּנָה בְּמַעְלָה וּמַטָּה הוּא בְּעִנְיַן הַמַּעֲלָה וְהַחֲשִׁיבוּת[57], סִבָּה וּמְסוּבָב. וּכְמוֹ שֵׂכֶל וּמִדּוֹת שֶׁהֵם מַעְלָה וּמַטָּה, לְפִי שֶׁהַשֵּׂכֶל שֶׁהוּא עִלָּה הוּא הָעֶלְיוֹן, וְהַמִּדּוֹת שֶׁהֵן הֶעָלוּל הֵן הַתַּחְתּוֹן. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא גַּם בְּעִנְיַן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וּבֵין מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁמַּדְרֵגַת אַבְרָהָם הָיְתָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, הַיְינוּ, שֶׁהִמְשִׁיךְ בְּחִינַת הַמַּעְלָה בִּבְחִינַת מַטָּה בְּמַדְרֵגָה. וּמַדְרֵגַת יִצְחָק הָיְתָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, הַיְינוּ, שֶׁהֶעֱלָה אֶת בְּחִינַת הַמַּטָּה לְמַדְרֵגַת בְּחִינַת הַמַּעְלָה. וְיוּבָן זֶה עַל־דֶּרֶךְ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הַגִּלּוּיִים דְּמַתַּן תּוֹרָה לַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד לָבוֹא, שֶׁהַגִּלּוּיִים דְּמַתַּן תּוֹרָה הֵם בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[58] וַיֵּרֶד הֲוָיָ׳ עַל הַר סִינָי, אֲבָל הַמַּטָּה נִשְׁאַר בִּמְקוֹמוֹ וְלֹא נִזְדַּכֵּךְ כְּלָל, שֶׁהֲרֵי מַתַּן תּוֹרָה הָיָה חֲמִשִּׁים יוֹם בִּלְבַד אַחֲרֵי יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְאִם כֵּן הֲרֵי נִשְׁאֲרָה הַהַגְשָׁמָה כוּ׳. וְעִנְיָן זֶה נַעֲשָׂה בְּכֹחַ הָאֵין־סוֹף שֶׁהוּא כֹּל יָכוֹל, שֶׁלָּכֵן יוּכַל לֵירֵד וּלְהִתְגַּלּוֹת לְמַטָּה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהַמַּטָּה נִשְׁאַר בְּגַשְׁמִיּוּתוֹ כְּמוֹ קֹדֶם. אָמְנָם הַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד יִהְיוּ בְּאֹפֶן דְּמִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁהַמַּטָּה עַצְמוֹ יִזְדַּכֵּךְ, עֶר וֶועט וֶוערְן אוֹיְס מַטָּה, וְיִהְיֶה כְּלִי לֶאֱלֹקוּת. וְלָכֵן אָמְרוּ שֶׁלְּעָתִיד לָבֹא יִהְיֶה הַגּוּף נִזּוֹן מִן הָאֱלֹקוּת, וְהַיְנוּ שֶׁהַגּוּף יִזְדַּכֵּךְ כָּל כָּךְ עַד שֶׁיִּהְיֶה כְּלִי לֶאֱלֹקוּת לִהְיוֹת נִזּוֹן מִן הָאֱלֹקוּת[59]. וּכְלָלוּת הַחִלּוּק בֵּין

57) ראה מו״נ ח״א פ״ח. נתבאר בספר החקירה להצ״צ עד, סע״ב. וראה גם רמב״ם הל׳ יסוה״ת פ״ב ה״ו. 58) יתרו יט, כ. 59) ראה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

ב׳ אוֹפַנִּים הַנַּ״ל הוּא כַּמָּשָׁל הַיָּדוּעַ[60] מִשְּׁנֵי בְּנֵי אָדָם שֶׁאֶחָד עוֹמֵד בְּרֹאשׁ הָהָר וְאֶחָד עוֹמֵד בַּבִּקְעָה, שֶׁהַהִתְחַבְּרוּת שֶׁלָּהֶם יְכוֹלָה לִהְיוֹת בְּב׳ דְּרָכִים, אוֹ שֶׁהָעֶלְיוֹן יוֹרֵד לְמַטָּה אוֹ שֶׁהַתַּחְתּוֹן יַעֲלֶה לְמַעְלָה. וְהַהֶפְרֵשׁ בָּזֶה, שֶׁבִּירִידַת הָעֶלְיוֹן לְמַטָּה אֵין קְשָׁיִים כְּלָל, דְּמֵאַחַר שֶׁהוּא הָעֶלְיוֹן, הֲרֵי מִי יֹאמַר לוֹ מַה תַּעֲשֶׂה, וּבִיכָלְתּוֹ לֵירֵד עַד כַּמָּה שֶׁהוּא רוֹצֶה. אָמְנָם בְּנוֹגֵעַ לַעֲלִיַּת הַתַּחְתּוֹן לְמַעְלָה דְּרוּשִׁים כַּמָּה תְּנָאִים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[61] מִי יַעֲלֶה בְּהַר הֲוָיָ׳ גוֹ׳ נְקִי כַפַּיִם וּבַר לֵבָב וְגוֹ׳ (כְּכָל הַתְּנָאִים שֶׁמּוֹנֶה שָׁם), וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁעִנְיַן הַהַעֲלָאָה הוּא בְּאֹפֶן שֶׁהַמַּטָּה עַצְמוֹ נִזְדַּכֵּךְ. וּמִזֶּה מוּבָן שֶׁהָעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה הִיא עֲבוֹדָה נַעֲלֵית יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, כִּי, בַּעֲבוֹדָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, מֵאַחַר שֶׁהַמַּטָּה עַצְמוֹ לֹא נִזְדַּכֵּךְ, וְרַק שֶׁמֵּאִיר בּוֹ אוֹר בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, אֲזַי אֶפְשָׁר שֶׁמִּצַּד הִתְגַּבְּרוּת הַחָמְרִיּוּת יִסְתַּלֵּק הָאוֹר, וְעַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[62] כָּל הַהוֹלֵךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה כְּאִלּוּ דּוֹחֵק רַגְלֵי הַשְּׁכִינָה. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בָּעֲבוֹדָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, הִנֵּה מֵאַחַר שֶׁהַמַּטָּה עַצְמוֹ נִזְדַּכֵּךְ, אֲזַי נִשְׁאַר הָאוֹר בְּקִיּוּמוֹ. וְזֶהוּ גַּם הַחִלּוּק בֵּין הַגִּלּוּיִים דְּמַתַּן תּוֹרָה לַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד לָבֹא, שֶׁלְּאַחֲרֵי הַגִּלּוּיִים דְּמַתַּן תּוֹרָה הָיָה עוֹד גָּלוּת כוּ׳, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד לָבֹא הֵם קַיָּמִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. וּכְמוֹ כֵן הוּא גַּם הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הָעֲבוֹדָה דְּאַבְרָהָם לְהָעֲבוֹדָה דְּיִצְחָק, שֶׁעֲבוֹדַת אַבְרָהָם שֶׁהִמְשִׁיךְ אֱלֹקוּת מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה לֹא פָּעֲלָה זִכּוּךְ הַמַּטָּה, וַעֲבוֹדַת יִצְחָק מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה פָּעֲלָה זִכּוּךְ הַמַּטָּה לִהְיוֹת כְּלִי לֶאֱלֹקוּת, נִזְדַּכֵּךְ, וְרַק שֶׁמֵּאִיר בּוֹ אוֹר בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, אֲזַי אֶפְשָׁר ייתכן שֶׁמִּצַּד הִתְגַּבְּרוּת הַחָמְרִיּוּת שישנה למטה יִסְתַּלֵּק הָאוֹר ולא ימשיך להאיר למטה אלא יחזור ויתעלה למעלה, כאמור לגבי האור שהאיר בעת מתן תורה שלא הייתה לו השפעה מתמשכת, כי המטה עדיין לא נזדכך כראוי, וְעַל־דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[62] כָּל הַהוֹלֵךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה ומפגין בכך גאווה ויישות שנובעים מהעובדה שעדיין לא עִידֵן וזיכך את חומריות גופו כְּאִלּוּ דּוֹחֵק רַגְלֵי הַשְּׁכִינָה וגורם ההיפך מגילוי אלוקות. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בָּעֲבוֹדָה של התעלות מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, הִנֵּה מֵאַחַר שֶׁהַמַּטָּה עַצְמוֹ נִזְדַּכֵּךְ, אֲזַי נִשְׁאַר הָאוֹר האלוקי שנמשך בדרך זו בְּקִיּוּמוֹ כי מאחר שהוא נקלט וחודר בתוך המטה, הרי המטה הוא כלי ראוי 'להחזיק' באור שימשיך להאיר ולא יחזור ויסתלק. וְזֶהוּ גַּם הַחִלּוּק בֵּין הַגִּלּוּיִים דְּמַתַּן תּוֹרָה לַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד לָבֹא מבחינת אורך השפעתם, שֶׁלְּאַחֲרֵי הַגִּלּוּיִים דְּמַתַּן תּוֹרָה הָיָה עוֹד גָּלוּת כוּ׳ ושוב יש בעולם העלם והסתר על האור האלקי, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד לָבֹא הֵם קַיָּמִים לָעַד וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים והגאולה העתידה לבוא היא גאולה (גילוי אלקות) שאין אחריה גלות (והעלם והסתר).

סה״מ תרח״ץ ע׳ ריד ואילך. 60) ראה לקו״ת פ׳ ראה כו, א. כח, ב. ובכ״מ. 61) תהלים כד, ג ואילך. 62) ברכות מג, ב.

ביאור בדרך אפשר

הַבְּאֵרוֹת, לְהָסִיר אֶת הַחָמְרִיּוּת כּוּ׳ שמכסה על המים החיים, היינו האלוקות. **וְאַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם אַבְרָהָם חָפַר בְּאֵרוֹת, הֲרֵי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים**[63], **וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁעֲבוֹדַת אַבְרָהָם הָיְתָה רַק בְּדֶרֶךְ גִּלּוּי אוֹר עֶלְיוֹן, לְלֹא זִכּוּךְ הַמַּטָּה, וְלָכֵן** כעבור זמן, לאחר מות אברהם, **נִסְתַּלֵּק הָאוֹר** וחזר ונעלם ונסתר. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַבְּאֵרוֹת דְּיִצְחָק לֹא שַׁיָּךְ** לא יתכן **שֶׁיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים, לְפִי שֶׁעֲבוֹדַת יִצְחָק הָיְתָה בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה לִפְעֹל זִכּוּךְ בַּמַּטָּה עַצְמוֹ** והתגלות כזו חודרת בפנימיות וקיימת לעולם.

ז) וְהִנֵּה גַּבֵּי בְּאֵרוֹת דְּיִצְחָק כְּתִיב[64] **וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶן אָבִיו,** ויש לדייק בפסוק זה: **שֵׁמוֹת דְּיִצְחָק** המילה "שמות" המתייחסת ליצחק "ויקרא להן שמות" מופיעה בפסוק **מָלֵא וָא״ו -** "ויקרא להן שמות", **וְכַשֵּׁמֹת דְּאַבְרָהָם** המילה שמות המתייחס לאברהם מופיע בפסוק **חָסֵר וָא״ו** "כשמת אשר קרא להן אביו". **וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, הֲלֹא יָדוּעַ בְּעִנְיַן אוֹת וָא״ו שֶׁמּוֹרֶה עַל הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה**[65] ובלשון רבנו הזקן באגרת התשובה שבספר התניא (פרק ד): "כי הוי"ו מורה על ההמשכה מלמעלה למטה", **וְכֵיוָן שֶׁאַבְרָהָם** שמידתו מידת החסד **עִנְיָנוֹ הַמְשָׁכָה, וְיִצְחָק** שמידתו מידת הגבורה **עִנְיָנוֹ הַעֲלָאָה, הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר** היה לו (לפסוק) לומר **בְּיִצְחָק שֵׁמוֹת חָסֵר וָא״ו, וּבְאַבְרָהָם שֵׁמוֹת מָלֵא וָא״ו** וכהמשך לשון רבנו הזקן באגרת התשובה שם: "... המשכה זו היא על ידי מדת חסדו וטובו" ולמה נאמר בפסוק להיפך – ביצחק "שמות" מלא וי"ו ובאברהם "שמת" חסר וי"ו? **אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דִּכְשֶׁם שֶׁאוֹת וָא״ו הוּא עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה, כְּמוֹ כֵן מָצִינוּ שֶׁגַּם עִנְיָן הַהַעֲלָאָה הוּא בָּאוֹת וָא״ו, וְנִמְצָא שֶׁגַּם הַהַעֲלָאָה הִיא עַל־יְדֵי שֵׁם מ״ב, שֶׁהוּא ו׳ פְּעָמִים ז׳ אוֹ ז׳ פְּעָמִים ו׳** שש כפול שבע או שבע כפול שש עולה ארבעים ושתיים כמניין המסעות של בני ישראל מיציאת מצרים ועד הכניסה לארץ ישראל שעניינם הוא העלאה כי המסעות (שהיו בעיקר במדבר, מקום נחש שרף ועקרב וכו' המורים על הקליפות) נועדו להכניע את הקליפות והסטרא אחרא שלא תהיה להם יניקת חיות מהמידות של צד הקדושה וזאת על ידי העלאת המידות והתכללות המידות במקורם במוחין כך שלא יהיו מציאות מורגשת בפני עצמם ואילו יניקת חיות על ידי הקליפות אפשרית רק כאשר המידות מורגשות, וכיוון שהשם שקשור במסעות שענינם העלאה, שם מ"ב, מורכב מכפולות של האות ו' -, **וְנִמְצָא שֶׁגַּם הַהַעֲלָאָה הִיא עַל־יְדֵי וָא״ו.**

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אִיתָא בַּזֹּהַר[67] **עַל הַפָּסוּק**[68] **וּנְתַתֶּם לִי אוֹת אֱמֶת, דָּא** זו **אוֹת וָא״ו, וּכְתִיב**[69] **קָרוֹב הַוְיָ׳ לְכָל קוֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאוּהוּ בֶּאֱמֶת, וְהַיְנוּ, שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּעִנְיַן הַקְּרִיאָה שֶׁמִּלְּמַטָּה לְמַעְלָה** היינו קריאה והתקרבות של האדם אל הקדוש־ברוך־הוא בדרך העלאה **וּבִפְרָט בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה שֶׁהִיא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה** כמבואר בחסידות שזה ההבדל בין התורה שניתנה מלמעלה למטה בדרך המשכה, לתפילה שעניינה עבודת האדם מלמטה למעלה בדרך העלאה, **וְאוֹמֵר עַל זֶה** על הקריאה מלמטה למעלה **בֶּאֱמֶת, שֶׁהוּא אוֹת וָא״ו, לְפִי שֶׁגַּם עִנְיַן הַהַעֲלָאָה הוּא בְּוָא״ו. וְהָעִנְיָן** הפנימי **בָּזֶה** שבגללו העבודה בדרך העלאה נקראת "אמת" הוא, **שֶׁעַל־יְדֵי הַהַעֲלָאָה בַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים** העולם הזה והנבראים שבו מעורבים טוב ורע וכאשר האדם בא במגע עם דברים גשמיים

---

63) פרשתנו כו, טו־יח. 64) שם, יח. 65) לקו"ת בשלח א, א. ובכ"מ. 66) מסעי פט, ד ואילך. צב, ב ואילך. 67) ח"ג א, א. 68) יהושע ב, יב. נתבאר בביאוה"ז להצ"צ ח"א ע' שיג ואילך. 69) תהלים קמה, יח.

שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן חֲפִירַת הַבְּאֵרוֹת, לְהָסִיר אֶת הַחָמְרִיּוּת כּוּ׳. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם אַבְרָהָם חָפַר בְּאֵרוֹת, הֲרֵי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים[63], **וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁעֲבוֹדַת אַבְרָהָם הָיְתָה רַק בְּדֶרֶךְ גִּלּוּי אוֹר עֶלְיוֹן, לְלֹא זִכּוּךְ הַמַּטָּה, וְלָכֵן נִסְתַּלֵּק הָאוֹר. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַבְּאֵרוֹת דְּיִצְחָק לֹא שַׁיָּךְ שֶׁיִּסְתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים, לְפִי שֶׁעֲבוֹדַת יִצְחָק הָיְתָה בְּדֶרֶךְ הַעֲלָאָה לִפְעֹל זִכּוּךְ בַּמַּטָּה עַצְמוֹ.**

ז) וְהִנֵּה גַּבֵּי בְּאֵרוֹת דְּיִצְחָק כְּתִיב[64] **וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶן אָבִיו, שֵׁמוֹת דְּיִצְחָק מָלֵא וָא״ו, וְכַשֵּׁמֹת דְּאַבְרָהָם חָסֵר וָא״ו. וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, הֲלֹא יָדוּעַ בְּעִנְיַן אוֹת וָא״ו שֶׁמּוֹרֶה עַל הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה**[65], **וְכֵיוָן שֶׁאַבְרָהָם עִנְיָנוֹ הַמְשָׁכָה וְיִצְחָק עִנְיָנוֹ הַעֲלָאָה, הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר בְּיִצְחָק שֵׁמוֹת חָסֵר וָא״ו, וּבְאַבְרָהָם שֵׁמוֹת מָלֵא וָא״ו. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דִּכְשֶׁם שֶׁאוֹת וָא״ו הוּא עִנְיָן הַהַמְשָׁכָה, כְּמוֹ כֵן מָצִינוּ שֶׁגַּם עִנְיָן הַהַעֲלָאָה הוּא בָּאוֹת וָא״ו, וְנִמְצָא שֶׁגַּם הַהַעֲלָאָה הִיא עַל־יְדֵי שֵׁם מ״ב, שֶׁהוּא ו׳ פְּעָמִים ז׳ אוֹ ז׳ פְּעָמִים ו׳, וְנִמְצָא שֶׁגַּם הַהַעֲלָאָה הִיא עַל־יְדֵי וָא״ו. וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אִיתָא בַּזֹּהַר**[67] **עַל הַפָּסוּק**[68] **וּנְתַתֶּם לִי אוֹת אֱמֶת, דָּא אוֹת וָא״ו, וּכְתִיב**[69] **קָרוֹב הַוְיָ׳ לְכָל קוֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאוּהוּ בֶּאֱמֶת, וְהַיְנוּ, שֶׁהַכָּתוּב מְדַבֵּר בְּעִנְיַן הַקְּרִיאָה שֶׁמִּלְּמַטָּה לְמַעְלָה וּבִפְרָט בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה שֶׁהִיא מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וְאוֹמֵר עַל זֶה בֶּאֱמֶת, שֶׁהוּא אוֹת וָא״ו, לְפִי שֶׁגַּם עִנְיַן הַהַעֲלָאָה הוּא בְּוָא״ו. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁעַל־יְדֵי הַהַעֲלָאָה בַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה**

ביאור בדרך אפשר

עליו לברר ולהפריד את הטוב מהרע ולהעלות את ניצוצות הקדושה שבהם ועבודה זו היא **בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה** וכאשר מבצעים אותה, **אַזַי מַגִּיעִים וּמַמְשִׁיכִים בְּחִינַת אֱמֶת דָּא זוֹ אוֹת וָא״ו. וְהַיְנוּ, שֶׁכַּאֲשֶׁר הַהַמְשָׁכָה הִיא מִצַּד עַצְמָהּ** ולא מצד עבודת האדם והיא המשכה **בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, אַזַי אֵין קִיּוּם לַהַמְשָׁכָה** וכעבור זמן מסוים ההתגלות האלקית חוזרת ועולה למעלה, **כֵּיוָן שֶׁהַמַּטָּה אֵינוֹ כְּלִי לְהַמְשָׁכָה זוֹ (וְכַנַּ״ל בְּעִנְיַן הַבְּאֵרוֹת דְּאַבְרָהָם** שכעבור זמן סתמום פלשתים ונביעתם נפסקה). **אָמְנָם כַּאֲשֶׁר יֵשׁ תְּחִלָּה** בשלב ראשון **הַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה** כתוצאה מעבודת האדם, **וְהַהַעֲלָאָה גּוֹרֶמֶת אֶת הַהַמְשָׁכָה** מלמעלה למטה, **אַזַי הַהַמְשָׁכָה הִיא בְּחִינַת וָא״ו דָּא אוֹת אֱמֶת, שֶׁיֵּשׁ קִיּוּם לַהַמְשָׁכָה** (שהרי אמת היא דבר נצחי ולא בר־חלוף), **לְפִי שֶׁבָּאָה עַל־יְדֵי עֲשִׂיַּת כְּלִי** ונקלטת בפנימיות. **וּבְעֹמֶק יוֹתֵר** יש להעלאה מעלה נוספת על המשכה, **שֶׁעַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים** באופן כזה שלא זו בלבד שמבררים את הקדושה מתוך הרע אלא **שֶׁמְּבָרְרִים** ומעלים ומתקנים **אֶת הַחֹשֶׁךְ עַצְמוֹ וּמְהַפְּכִים אוֹתוֹ לְאוֹר, מַגִּיעִים וּמַמְשִׁיכִים מִבְּחִינָה נַעֲלֵית יוֹתֵר** ולא רק המשכה שבהתאם למידת ואופן ההעלאה, **בְּחִינַת יָשֵׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ**[70] דרגה נעלית ביותר שקרובה לקדוש־ברוך־הוא בעצמו עד כדי כך שבדרך כלל היא לא באה לידי גילוי ולכן היא נקראת ״חושך״. **וְהַיְנוּ שֶׁכַּאֲשֶׁר הַהַמְשָׁכָה הִיא מִצַּד הַהַעֲלָאָה, אַזַי הַהַמְשָׁכָה הִיא מִבְּחִינָה נַעֲלֵית יוֹתֵר, שֶׁלֹּא שַׁיָּךְ בָּהּ שִׁנּוּי וְהֶפְסֵק כְּלָל, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן וָא״ו דָּא אוֹת אֱמֶת** כאמור שהאמת היא נצחית וקיימת לעד.

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁמְּבֹאָר בְּ׳תּוֹרָה אוֹר׳ דְּפָרָשָׁה זוֹ (פָּרָשַׁת תּוֹלְדוֹת)[71] **בְּעִנְיַן מַה שֶּׁאוֹמְרִים אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ [דְּלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן**[72]**, הֲרֵי אֱלֹקֵינוּ הוּא אֱלֹקֵי כָּל יִשְׂרָאֵל** לא רק אלוקי אבותינו אלא גם אלוקינו שלנו, **וְאִם כֵּן, מִצַּד סֵדֶר הַדּוֹרוֹת** הרי כיוון שאנחנו קרובים לעצמנו ואחר כך לאבותינו **הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר** היה לו לומר **תְּחִלָּה אֱלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ וְאַחַר־כָּךְ אֱלֹקֵינוּ. אַךְ הָעִנְיָן הוּא], שֶׁאֲבוֹתֵינוּ הוּא בְּחִינַת הַמּוֹחִין, הָחֵל מֵאַבְרָהָם שֶׁהוּא בְּחִינַת הַחָכְמָה, תְּחִלַּת עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה, שֶׁהֲרֵי לְגַבֵּי עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ חָכְמָה וַעֲשִׂיָּה שָׁוִין, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[73] **כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ, וְלָכֵן הִתְהַוּוּת הַחָכְמָה הִיא עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם. וְזֶהוּ אֱלֹקֵינוּ וֵאלֹקֵי אֲבוֹתֵינוּ, אֱלֹקֵינוּ הוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּם, וְעַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם נַעֲשֶׂה עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן וֵאלֹקֵי, שֶׁהוא״ו מוֹרֶה עַל הַהַמְשָׁכָה לִהְיוֹת בְּחִינַת אֲבוֹתֵינוּ, הִתְהַוּוּת הַמּוֹחִין.**

אֲבוֹתֵינוּ, אֱלֹקֵינוּ הוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּם שהרי שם אלוקים הוא מידת הדין והגבורה שממנה נובע הצמצום וההסתר, אבל מצד שני -, **וְעַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם נַעֲשֶׂה עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן וֵאלֹקֵי,** שהוא״ו שבתחילת המילה ״ואלוקי״ **מוֹרֶה עַל הַהַמְשָׁכָה** והגילוי, **לִהְיוֹת בְּחִינַת אֲבוֹתֵינוּ, הִתְהַוּוּת הַמּוֹחִין. וְאוֹמֵר עַל זֶה** על הצמצום

70) שם יח, יב. 71) יז, סע״ב ואילך. 72) ראה גם סה״מ פר״ת ע׳ קסא. 73) תהלים קד, כד.

ביאור בדרך אפשר

וההמשכה כאחד **אֱלֹקֵינוּ, אֱלֹקָה שֶׁלָּנוּ, וְהַיְנוּ שֶׁהַגּוֹרֵם לִהְיוֹת כְּלָלוּת עִנְיַן הַצִּמְצוּם (בִּשְׁבִיל הַמְשָׁכַת הַחָכְמָה), הֲרֵי זֶה יִשְׂרָאֵל** כאמור ש״אלקינו״ פירושו אלוקי כל ישראל, **שֶׁבִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה כָּל עִנְיַן הַצִּמְצוּם וְהַהַמְשָׁכָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[74] בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים,** וחכמינו ז״ל דרשו את המילה ״בראשית״ - **בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ רֵאשִׁית, דִּבְרֵאשִׁית הוּא בְּחִינַת חָכְמָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[75]** על החכמה **הֲוָיָ׳ קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ, וְהִתְהַוּוּת הַחָכְמָה הִיא עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם דְּשֵׁם אֱלֹקִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים, הִנֵּה כָּל זֶה הוּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ רֵאשִׁית. וְהַיְנוּ, שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה** מלמעלה למטה **הוּא מִצַּד** וכתוצאה מ - **עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. וְכַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[76] בְּעִנְיַן בְּמִי נִמְלַךְ בְּנִשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים[77], דַּהֲגַם שֶׁהַמְשָׁכַת הָאוֹר** האלוקי **הִיא בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, מִצַּד כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא[78]** כי הקדוש־ברוך־הוא בעצמו חפץ חסד והוא משפיע אור וחיות לעולמות ולנבראים כי ״טבע הטוב להיטיב״, **מִכָּל־מָקוֹם, זֶה גּוּפָא שֶׁחָפֵץ חֶסֶד הוּא** ויש לו רצון ועניין להשפיע מלמעלה למטה, **הֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁעָלָה לְפָנָיו הַתַּעֲנוּג דַּעֲבוֹדַת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל** שעתיד להיגרם לו מכך **שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדָתָם בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וּמִצַּד זֶה הֶחְלַט שֶׁיִּהְיֶה חָפֵץ חֶסֶד** [וכביאור הרבי במקום אחר (הנסמן בהערה 76) שהבריאה היא כיוון שהקדוש־ברוך־הוא ״חפץ חסד״ כי קודם הבריאה, כפי שהאור האלוקי נעלה

ביאור בדרך אפשר

לגמרי מגדר עולמות ונבראים, לא ייתכן שעבודת הנבראים תתפוס מקום, וממילא הבריאה יכולה להיות רק בדרך ׳אתערותא דלעילא׳ מצד עצמו, כי חפץ חסד הוא. אבל מאידך, כיוון שחפץ חסד הוא, זה עצמו גורם שלעבודת הנבראים כן תהיה תפיסת מקום, וממילא סיבת הבריאה קשורה (על ידי ״חפץ חסד״) בכך ש״עלה לפניו יתברך״ עבודת הצדיקים]. **וְנִמְצָא, שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה הוּא בִּשְׁבִיל הָעֲבוֹדָה. וְהַיְנוּ, דְּבִכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה אִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא** התעוררות מלמטה, מצד האדם **צָרִיךְ לִהְיוֹת נְתִינַת כֹּחַ עַל זֶה מִלְּמַעְלָה, וְהוּא עִנְיָן הָאִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא** התעוררות מלמעלה **שֶׁמְּבִיאָה לְאִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא, אָמְנָם** למרות שמבחינת התרחשות הדברים בפועל ההתעוררות מלמעלה היא הגורמת את ההתעוררות מלמטה **בֶּאֱמֶת הֲרֵי הָאִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא קוֹדֶמֶת** ומבחינה ענייניית היא הגורם שמביא את ההתעוררות מלמעלה, **לְפִי שֶׁהִיא** ההתעוררות מלמטה **עִקַּר הַכַּוָּנָה שֶׁבִּשְׁבִילָהּ הִיא הַהַמְשָׁכָה דְּאִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא. וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנָהּ הָעֲבוֹדָה בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה** בבחינת העלאה כאמור, **אֲזַי גַּם הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה הִיא בְּאֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר, וְכַנַּ״ל בְּעִנְיַן וָא״ו דָּא אוֹת אֱמֶת, שֶׁכַּאֲשֶׁר הַהַמְשָׁכָה בָּאָה מִצַּד הָעֲבוֹדָה, אֲזַי יֵשׁ לַהַמְשָׁכָה קִיּוּם, כִּי הִיא בְּחִינָה נַעֲלֵית יוֹתֵר. וְזֶהוּ גַּם כֵּן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הָעֲבוֹדָה דְּאַבְרָהָם לַעֲבוֹדָה דְּיִצְחָק בְּעִנְיַן הָאַהֲבָה,**

וְאוֹמֵר עַל זֶה אֱלֹקֵינוּ, אֱלֹקָה שֶׁלָּנוּ, וְהַיְנוּ שֶׁהַגּוֹרֵם לִהְיוֹת כְּלָלוּת עִנְיַן הַצִּמְצוּם (בִּשְׁבִיל הַמְשָׁכַת הַחָכְמָה), הֲרֵי זֶה יִשְׂרָאֵל, שֶׁבִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה כָּל עִנְיַן הַצִּמְצוּם וְהַהַמְשָׁכָה. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[74] בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים, בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ רֵאשִׁית, דִּבְרֵאשִׁית הוּא בְּחִינַת חָכְמָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[75] הֲוָיָ׳ קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ, וְהִתְהַוּוּת הַחָכְמָה הִיא עַל־יְדֵי הַצִּמְצוּם דְּשֵׁם אֱלֹקִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹקִים, הִנֵּה כָּל זֶה הוּא בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרְאוּ רֵאשִׁית. וְהַיְנוּ, שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה הוּא מִצַּד עֲבוֹדַת יִשְׂרָאֵל בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה. וְכַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[76] בְּעִנְיַן בְּמִי נִמְלַךְ בְּנִשְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים[77], דַּהֲגַם שֶׁהַמְשָׁכַת הָאוֹר הִיא בְּדֶרֶךְ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, מִצַּד כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא[78], מִכָּל־מָקוֹם, זֶה גּוּפָא שֶׁחָפֵץ חֶסֶד הוּא, הֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁעָלָה לְפָנָיו הַתַּעֲנוּג דַּעֲבוֹדַת נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּהְיֶה עֲבוֹדָתָם בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, וּמִצַּד זֶה הֶחְלַט שֶׁיִּהְיֶה חָפֵץ חֶסֶד. וְנִמְצָא, שֶׁכְּלָלוּת עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה הוּא בִּשְׁבִיל הָעֲבוֹדָה. וְהַיְנוּ, דְּבִכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה אִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת נְתִינַת כֹּחַ עַל זֶה מִלְּמַעְלָה, וְהוּא עִנְיָן הָאִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא שֶׁמְּבִיאָה לְאִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא, אָמְנָם בֶּאֱמֶת הֲרֵי הָאִתְעֲרוּתָא דִּלְתַתָּא קוֹדֶמֶת, לְפִי שֶׁהִיא עִקַּר הַכַּוָּנָה שֶׁבִּשְׁבִילָהּ הִיא הַהַמְשָׁכָה דְּאִתְעֲרוּתָא דִּלְעֵילָא. וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר יֶשְׁנָהּ הָעֲבוֹדָה בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, אֲזַי גַּם הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה הִיא בְּאֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר, וְכַנַּ״ל בְּעִנְיַן וָא״ו דָּא אוֹת אֱמֶת, שֶׁכַּאֲשֶׁר הַהַמְשָׁכָה בָּאָה מִצַּד הָעֲבוֹדָה, אֲזַי יֵשׁ לַהַמְשָׁכָה קִיּוּם, כִּי הִיא בְּחִינָה נַעֲלֵית יוֹתֵר. וְזֶהוּ גַּם כֵּן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הָעֲבוֹדָה דְּאַבְרָהָם לַעֲבוֹדָה דְּיִצְחָק בְּעִנְיַן הָאַהֲבָה,

לַהַמְשָׁכָה קִיּוּם, כִּי הִיא בְּחִינָה נַעֲלֵית יוֹתֵר. וְזֶהוּ גַּם כֵּן הַהֶפְרֵשׁ בֵּין הָעֲבוֹדָה דְּאַבְרָהָם לַעֲבוֹדָה דְּיִצְחָק בְּעִנְיַן הָאַהֲבָה לעיל נתבאר ההבדל בין אברהם ויצחק מבחינה זו שאברהם הוא מידת האהבה (חסד, שוב, המשכה), ויצחק הוא מידת היראה (גבורה,

---

74) בראשית א, א. פרש״י ורמב״ן עה״פ. 75) משלי ח, כב. 76) ראה המשך ר״ה תש״ג פ״ג ופ״ו. לקו״ש חט״ז ע׳ 486־87 ובהערה 46 שם. ועוד. 77) ראה ב״ר פ״ח, ז. רות רבה פ״ב, ג. 78) מיכה ז, יח.

ביאור בדרך אפשר

רצוא, העלאה) וכאן מוסיף ומבאר שהבדל זה בא לידי ביטוי גם לגבי מידת האהבה עצמה **שֶׁאַבְרָהָם הוּא בְּחִינַת אַהֲבַת עוֹלָם, וְיִצְחָק הוּא בְּחִינַת אַהֲבָה רַבָּה**[79], **דְּאַהֲבַת עוֹלָם הִיא בְּגֶדֶר הַכֵּלִים** אהבה מוגבלת ומדודה בהתאם ליכולת הקליטה של האדם, **אֲבָל אַהֲבָה רַבָּה הִיא בְּחִינַת רָצוֹא** ותשוקה עזה **לְמַעְלָה מִגֶּדֶר הַכֵּלִים** ועניינה הוא רצון לצאת מהכלים („רצוא״), **וּבִבְחִינַת אַהֲבָה רַבָּה אֵין שַׁיָּךְ הֶפְסֵק כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ׳תוֹרָה אוֹר׳**[80] **׳דִּבּוּר הַמַּתְחִיל׳ חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיָּיִן** שאהבת עולם נובעת מהתבוננות שכלית „ואם לבבו פונה לדברים אחרים וטרוד במחשבתו בעסקי עולם, אזי חולפת ועוברת ממנו״ ואילו אהבה רבה נובעת מעומק הנפש ולכן „אין לה הפסק שגם אם לבבו פונה לדברים אחרים הרי אין בזה לעומת זה להיות לעומת האהבה הזאת להטרידה ולהפסיקה״ ולכן רישומה של האהבה הזו נשאר תמיד „בל תמוט עולם ועד״.

ח) אָמְנָם למרות מעלתה הגדולה של ההעלאה מלמטה לעומת ההמשכה מלמעלה, כמבואר לעיל בהרחבה, סוף סוף הכול מתחיל מלמעלה כי **בִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה צְרִיכָה לִהְיוֹת תְּחִלָּה הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הָאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא שֶׁקֹּדֶם הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא, שֶׁהִיא הַנְּתִינַת כֹּחַ וְהִיא הַמְּבִיאָה אֶת הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא.** ומעוררת מלמטה למלמעלה, כלומר שנשאלה בתחילת המאמר מה המשמעות של כפל הלשון „יצחק בן אברהם״ ו„אברהם הוליד את יצחק״ כי בהמשכת וגילוי האלקות על ידי עבודת האדם יש שני שלבים, כדלהלן: **וְזֶהוּ אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, שֶׁבִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַהַעֲלָאָה דִּיצְחָק** מלמטה למעלה, **צְרִיכָה לִהְיוֹת תְּחִלָּה הַמְשָׁכָה דְּאַבְרָהָם** מלמעלה למטה שהיא השלב הראשון ועל שלב זה נאמר „יצחק בן אברהם״ כי ההעלאה („אתערותא דלתתא״) היא כתוצאה מההמשכה („אתערותא דלעילא״). והשלב השני הוא - **וְאַחַר־כָּךְ נֶאֱמַר אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, הַיְינוּ, שֶׁמִּלְּבַד הָאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא שֶׁקֹּדֶם הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא (יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם)** והיא המביאה את האתערותא דלתתא, **צְרִיכָה לִהְיוֹת גַּם אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא לְאַחַר הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תִּהְיֶה הָעֲלִיָּה בִּשְׁלֵמוּת.** ועל זה נאמר „אברהם הוליד את יצחק״, היינו ששלימות העליה תלויה בהמשכה נוספת מלמעלה. **וְהָעִנְיָן בָּזֶה,** הביאור מדוע יש צורך בשני השלבים האמורים הוא: **שֶׁהַבְּרוּר וְהָעֲלִיָּה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה** בשלב ראשון **הוּא בִּבְחִינַת שֵׁם בַּ״ן** השם שקשור בענין ההעלאה, **וּלְאַחֲרֵי־זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת בֵּרוּר שֵׁנִי, וְהוּא עַל־יְדֵי הַהַמְשָׁכָה דְּשֵׁם מַ״ה לְבָרֵר אֶת הַעֲלָאַת ׳מַיִין נוּקְבִין׳ שֶׁנַּעֲשָׂה מֵהַבְּרוּרִים דְּשֵׁם בַּ״ן, בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַבֵּרוּר בִּשְׁלֵמוּת**

ההתעוררות של האדם מלמטה להתקרב אל הקדוש־ברוך־הוא ולגרום גילוי אלוקות ב״אתערותא דלתתא״ נקראת בכתבי האריז״ל „העלאת מיין נוקבין״, מים הנמצאים למטה הנקראים ׳נקבה׳ כי הם בבחינת מקבל. ואילו הארה מהקדוש־ברוך־הוא אל האדם, מלמעלה למטה, ב״אתערותא דלעילא״ נקראת „המשכת מיין דכורין״, מים הנמצאים למעלה שהם בבחינת משפיע הנקראים זָכָר, כי כשם שבאיש ואישה בעולם הזה הזכר הוא בחינת משפיע והנקבה היא בחינת מקבל, כך למעלה הקדוש־ברוך־הוא נקרא איש וכנסת ישראל נקראת אשה ו„העלאת מיין נוקבין״ היא שעבודתם של בני ישראל עולה וגורמת נחת רוח למעלה, ו„המשכת מיין דכורין״ היא כאשר הכוחות הרוחניים מושפעים מהקדוש־ברוך־הוא לבני ישראל ובלשון רבנו הזקן בתניא (פרק י): „כי על ידי הברורים שמבררים מנוגה מעלים מיין נוקבין, ונעשים יחודים עליונים להוריד מיין דכורין... דהיינו המשכת קדושת אלוקותו יתברך מלמעלה למטה להתלבש בתחתונים״. ועוד מבואר בכתבי האריז״ל כי ההמשכה מלמעלה למטה קשורה בשם מ״ה ואילו ההעלאה מלמטה למעלה קשורה בשם ב״ן. ולענייננו – אמנם התחלת העבודה, בשלב ראשון, היא באתערותא דלתתא (העלאה הקשורה בשם ב״ן) אבל כדי שבירור העולם יהיה מושלם, יש לברר ולהאיר את האתערותא דלתתא באמצעות אתערותא דלעילא (שענינה המשכה והיא קשורה בשם ב״ן, וזאת מלבד האתערותא דלעילא שגרמה והביאה את האתערותא דלתתא) ובירור זה הוא ה״בירור שני״ שמשלים את עבודת הבירורים.

ביאור בדרך אפשר

שֶׁאַבְרָהָם הוּא בְּחִינַת אַהֲבַת עוֹלָם, וְיִצְחָק הוּא בְּחִינַת אַהֲבָה רַבָּה[79], דְּאַהֲבַת עוֹלָם הִיא בְּגֶדֶר הַכֵּלִים, אֲבָל אַהֲבָה רַבָּה הִיא בְּחִינַת רָצוֹא לְמַעְלָה מִגֶּדֶר הַכֵּלִים, וּבִבְחִינַת אַהֲבָה רַבָּה אֵין שַׁיָּךְ הֶפְסֵק כְּלָל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ׳תוֹרָה אוֹר׳[80] ׳דִּבּוּר הַמַּתְחִיל׳ חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיָּיִן.

ח) **אָמְנָם** בִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַהַעֲלָאָה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה צְרִיכָה לִהְיוֹת תְּחִלָּה הַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הָאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא שֶׁקֹּדֶם הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא, שֶׁהִיא הַנְּתִינַת כֹּחַ וְהִיא הַמְּבִיאָה אֶת הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא. וְזֶהוּ אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם, שֶׁבִּכְדֵי שֶׁתִּהְיֶה הַהַעֲלָאָה דִּיצְחָק, צְרִיכָה לִהְיוֹת תְּחִלָּה הַהַמְשָׁכָה דְּאַבְרָהָם. וְאַחַר־כָּךְ נֶאֱמַר אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, הַיְינוּ, שֶׁמִּלְּבַד הָאִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא שֶׁקֹּדֶם הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא (יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם), צְרִיכָה לִהְיוֹת גַּם אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא לְאַחַר הָאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תִּהְיֶה הָעֲלִיָּה בִּשְׁלֵמוּת. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁהַבְּרוּר וְהָעֲלִיָּה מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה הוּא בִּבְחִינַת שֵׁם בַּ״ן, וּלְאַחֲרֵי־זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת בֵּרוּר שֵׁנִי, וְהוּא עַל־יְדֵי הַהַמְשָׁכָה דְּשֵׁם מַ״ה לְבָרֵר אֶת הַעֲלָאַת ׳מַיִין נוּקְבִין׳ שֶׁנַּעֲשָׂה מֵהַבְּרוּרִים דְּשֵׁם בַּ״ן, בִּכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַבֵּרוּר

---

79) לקו״ת בהעלותך כט, סע״ג ואילך. 80) מז, א ואילך.

בְּשִׁלֵּמוּת. אָמְנָם תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הוּא בְּעִנְיַן הַהַעֲלָאָה דְּיִצְחָק, וְהוּא עִנְיַן הַבְּרוּר וְהַזִּכּוּךְ שֶׁל הַמַּטָּה גּוּפָא, וּבִשְׁבִיל עִנְיַן הָעֲלִיָּה שֶׁל כָּל עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה דְּאַבְרָהָם כַּנַּ״ל. וְלָכֵן לֶעָתִיד לָבוֹא כְּתִיב[81] אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֵנוּ, וְרַק לְיִצְחָק יֹאמְרוּ כִּי אַתָּה אָבִינוּ, לְפִי שֶׁהַתַּכְלִית הָעֲלוּי דִּלְעָתִיד הוּא שֶׁהַמַּטָּה גּוּפָא יִזְדַּכֵּךְ לִהְיוֹת כְּלִי לֶאֱלִקוּת כַּנַּ״ל. וְהִנֵּה, הָעֲלוּי דִּלְעָתִיד לָבֹא שֶׁאָז יִהְיֶה הַזִּכּוּךְ בָּעוֹלָם עַצְמוֹ, חֲרֵי זֶה בָּא מִצַּד הָעֲלוּי שֶׁיִּהְיֶה בַּתּוֹרָה דִּלְעָתִיד לָבֹא לְגַבֵּי מַתַּן תּוֹרָה. דְּהִנֵּה, יָדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְמָשִׁיחַ[82], שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה שֶׁהָיָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה נִתְגַּלָּה רַק גַּלְיָא דְּתוֹרָה בִּלְבַד, וּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה נִשְׁאֲרָה בְּהֶעְלֵם, אָמְנָם לֶעָתִיד כְּתִיב[83] יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ, שֶׁהוּא עִנְיַן הִתְגַּלּוּת רָזִין דְּרָזִין[84]. וְזֶהוּ שֶׁמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יִלְמַד עִם כָּל יִשְׂרָאֵל גַּם עִם הָאָבוֹת וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁיְּגַלֶּה לָהֶם הַפְּנִימִיּוּת, וְהוּא עִנְיַן טַעֲמֵי תּוֹרָה שֶׁיִּתְגַּלּוּ לֶעָתִיד, וַהֲרֵי טַעֲמֵי תּוֹרָה אֵינָם בְּחִינַת טַעַם וָשֵׂכֶל, כִּי אִם טַעַם וְתַעֲנוּג, בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק. וְכַיָּדוּעַ שֶׁעַכְשָׁו כָּל הַגִּלּוּיִים הֵם רַק מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת עַתִּיק, וּלְעָתִיד לָבוֹא יִהְיֶה הַגִּלּוּי דִּפְנִימִיּוּת עַתִּיק[85], בְּחִינַת עֵדֶן שֶׁלְּמַעְלָה מִגּ״ן סְדָרִים דְּאוֹרַיְיתָא, שֶׁעֵדֶן הוּא בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת אַבָּא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק[86]. וְעַל בְּחִינָה זוֹ כְּתִיב[87] עַיִן לֹא רָאָתָה גוֹ׳, שֶׁאֲפִילוּ הָאָבוֹת וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ לֹא הִשִּׂיגוּ בְּחִינָה זוֹ, וְגִלּוּי בְּחִינָה זוֹ יִהְיֶה רַק לֶעָתִיד עַל־יְדֵי מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. וְעַל זֶה נֶאֱמַר[87] יַעֲשֶׂה לַמְחַכֶּה לוֹ,

המשך בעמוד קנז

ביאור בדרך אפשר

אָמְנָם מצד שני, למרות שיש צורך בהמשכה כדי שהבירור יהיה מושלם, כנ״ל תַּכְלִית הַכַּוָּנָה הוּא בְּעִנְיַן הַהַעֲלָאָה דְּיִצְחָק, וְהוּא עִנְיַן הַבְּרוּר וְהַזִּכּוּךְ שֶׁל הַמַּטָּה גּוּפָא, וּבִשְׁבִיל עִנְיַן הָעֲלִיָּה שעל ידי יצחק נַעֲשֶׂה כָּל עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה דְּאַבְרָהָם כַּנַּ״ל וכמבואר לעיל שכל ההמשכה וכל הבריאה הם כתוצאה מכך שעלה לפני הקדוש־ברוך־הוא התענוג שעתיד להיות לו מעבודת הנבראים. וְלָכֵן כיון שהעיקר הוא ההעלאה על ידי יצחק לֶעָתִיד לָבוֹא כְּתִיב[81] אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֵנוּ לפי פשוטו פירוש הפסוק הוא שכאשר בני ישראל היו בצרות (במצרים ובמדבר) האבות אברהם ויעקב הנקרא ישראל לא עשו להצלתם ורק הקדוש־ברוך־הוא עצמו הצילם וחכמינו ז״ל דרשו את הפסוק על לעתיד לבוא ואמרו שכאשר הקדוש־ברוך־הוא יאמר לאבות שבני ישראל חטאו אברהם ויעקב יענו שיש להעניש אותם אבל יצחק יגן עליהם בנימוקים שונים ולכן - וְרַק לְיִצְחָק יֹאמְרוּ כִּי אַתָּה אָבִינוּ, ועל פי המשמעות הפנימית של הדברים יש ללמוד מכאן שלעתיד לבוא בני ישראל יאמצו את קו העבודה של יצחק דווקא לְפִי שֶׁהַתַּכְלִית הָעֲלוּי דִּלְעָתִיד הוּא שֶׁהַמַּטָּה גּוּפָא יִזְדַּכֵּךְ לִהְיוֹת כְּלִי לֶאֱלִקוּת ומטרה זו מושגת דווקא על ידי העלאה שהיא דרך עבודתו של יצחק כַּנַּ״ל.

וְהִנֵּה, הָעֲלוּי דִּלְעָתִיד לָבֹא שֶׁאָז יִהְיֶה הַזִּכּוּךְ בָּעוֹלָם עַצְמוֹ, חֲרֵי זֶה בָּא מִצַּד הָעֲלוּי שֶׁיִּהְיֶה בַּתּוֹרָה דִּלְעָתִיד לָבֹא לְגַבֵּי מַתַּן תּוֹרָה שהיה לפני הגאולה. דְּהִנֵּה, יָדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין מֹשֶׁה רַבֵּנוּ לְמָשִׁיחַ[82], שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה שֶׁהָיָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה נִתְגַּלָּה רַק גַּלְיָא דְּתוֹרָה בִּלְבַד, וּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה נִשְׁאֲרָה בְּהֶעְלֵם, אָמְנָם לֶעָתִיד כְּתִיב[83] יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ, שֶׁהוּא עִנְיַן הִתְגַּלּוּת רָזִין דְּרָזִין[84] סודי הסודות כפירוש רש״י על פסוק זה בתחילת שיר השירים: ״ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה״. וְזֶהוּ שֶׁמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יִלְמַד תורה עִם כָּל יִשְׂרָאֵל גַּם אפילו עִם הָאָבוֹת וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ למרות שאת הנגלה שבתורה הם כבר למדו אלא הכוונה היא, שֶׁיְּגַלֶּה לָהֶם הַפְּנִימִיּוּת, וְהוּא עִנְיַן טַעֲמֵי תּוֹרָה שֶׁיִּתְגַּלּוּ לֶעָתִיד, וַהֲרֵי טַעֲמֵי תּוֹרָה אֵינָם בְּחִינַת טַעַם וָשֵׂכֶל, כִּי אִם טַעַם שלמעלה מהשכל, וְתַעֲנוּג בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת עַתִּיק הכתר העליון הנמצא מעל עשר הספירות נחלק באופן כללי ל״אריך אנפין״ – בחינת הרצון העליון, ו״עתיק יומין״ – בחינת התענוג (כשם שבכוחות הנפש של האדם הרצון והעונג הם למעלה מהשכל והמידות) וטעמי התורה של פנימיות התורה שיתגלו לעתיד לבוא הם מפנימיות עתיק. וְכַיָּדוּעַ שֶׁעַכְשָׁו כָּל הַגִּלּוּיִים הֵם רַק מִבְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת עַתִּיק, וּלְעָתִיד לָבוֹא יִהְיֶה הַגִּלּוּי דִּפְנִימִיּוּת עַתִּיק[85], בְּחִינַת עֵדֶן שֶׁלְּמַעְלָה מִגּ״ן סְדָרִים דְּאוֹרַיְיתָא, בגילוי האלוקות שב״גן עדן״ יש כמה דרגות ובחינת ״עדן״ שהיא עניין התענוג העליון, מבחינת ״גן״, בגימטריא חמישים ושלוש כמספר הפרשות כאמור, היא למעלה התורה (״סדרים דאורייתא״) שֶׁעֵדֶן הוּא בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת אַבָּא פְּנִימִיּוּת עַתִּיק[86] כי יש קשר מיוחד בין פנימיות החכמה (שנקראת ״אבא״ על שם שהיא המקור המוליד את המידות יחד עם הבינה הנקראת ״אימא״) ופנימיות עתיק. וְעַל בְּחִינָה זוֹ פנימיות התורה שהיא פנימיות חכמתו של הקב״ה כְּתִיב[87] עַיִן לֹא רָאָתָה גוֹ׳, שהיתה נסתרת ונעלמת עד כדי כך שֶׁאֲפִילוּ הָאָבוֹת וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ לֹא הִשִּׂיגוּ בְּחִינָה זוֹ, וְגִלּוּי בְּחִינָה זוֹ יִהְיֶה רַק לֶעָתִיד עַל־יְדֵי מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. וְעַל זֶה נֶאֱמַר[87] בהמשך אותו פסוק שאמנם בעבר ״עין

המשך בעמוד קנז

81) ישעי׳ סג, טז. שבת פט, ב. 82) ראה גם לקו״ת צו יז, א. ובכ״מ. 83) שה״ש א, ב. 84) ראה פרש״י עה״פ. הובא בלקו״ת שם. 85) פע״ח שער הק״ש רפט״ו. לקו״ת שה״ש נ, ריש ע״ג. נא, ג. ובכ״מ. 86) ראה המשך תרס״ו ע׳ צד ואילך. 87) ישעי׳ סד, ג. ברכות לד, ב.

בס"ד. שיחת שבת פרשת תולדות, מברכים החודש וערב ראש חודש כסלו, ה'תשח"י.

בלתי מוגה

א. על[1] הפסוק[2] "ויתן לך", איתא במדרש[3] שיעקב נתברך ב"עשר ברכות" "כנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם".

כאשר התורה אומרת "כנגד", הרי בוודאי, שהענינים משתווים לא רק במספרם, אלא גם שענינים אלו יש להם שייכות זה לזה, ומצד השייכות שישנה בין הענינים עצמם, משתווים הם גם במספרם.

אלא שמכיון שאופן השגתנו בהבנת ענין היא מן המאוחר אל המוקדם (תחלה מבינים אנו את הענינים המאוחרים, ולאחרי־זה – את המוקדמים), מן המסובב אל הסיבה ומן הקל אל הכבד, לכן, בכדי לבוא לידיעה שהענינים עצמם (הסיבה והמוקדם) יש שייכות ביניהם, הרי זה על־ידי־זה שאנו רואים שהם משתווים במספרם (המסובב והמאוחר), שזהו מן הקל אל הכבד.

כדי להבין את שייכות הענינים, יש צורך בהכרה במהות הענין, ואילו את ההשתוות במספר – רואה כל אחד. על זה אין צורך בהתבוננות במהותם ובאיכותם של הענינים, אין זה אלא שבשעה שמונים אותם, רואים שהמספר שוה בשני הענינים.

ועל־ידי־זה שאנו רואים שהם משתווים במספרם, מבינים אנו שענין זה בא מצד זה שהענינים עצמם שייכים זה לזה[4].

ב. דוגמא לדבר: איתא[5] שרמ"ח מצוות־עשה הם כנגד רמ"ח אברים, ושס"ה לא־תעשה הם כנגד שס"ה גידים. והרי אין הפירוש בזה שכל השייכות היא רק במספר, אלא שהענינים עצמם שייכים זה לזה. תרי"ג מצוות הם אברי הנפש, שמהם נמשך חיות באברי הגוף[6].

וכמבואר[7] על הפסוק[8] "תמים תהיה עם הוי' אלקיך", שעל־ידי תמימות ושלימות בתרי"ג מצוות, נעשית תמימות באברי הנפש, שמהם נמשך תמימות בתרי"ג אברי הגוף, שיהיה בהם חיות וחיזוק[9].

וכיון שכל אבר נמשך ממצוה מסויימת, במילא בהכרח שיהיו שוים גם במספרם.

ג. וכן הוא גם בענין "עשרה עשרה הכף בשקל הקודש"[10], דאיתא על זה[11] שהעשרה מאמרות הם כנגד עשרת הדברות. הרי אין הפירוש שכל השייכות היא רק בזה שהם שוים במספרם, אלא שהם שייכים מצד עצם ענינם.

והיינו לפי שכל ההתהוות – שעל־ידי עשרה מאמרות – היתה על־ידי התורה ובשביל התורה, כמאמר[12] "בראשית, בשביל התורה שנקראת ראשית", ועד שבא יום הששי, ששי בסיון, היום דמתן תורה – היו שמים וארץ מתמוטטים[13], וכשהגיע היום דמתן תורה, אזי "ארץ וגו' ושקטה"[14], שנעשה קיום בבריאה.

ולכן משתווים הם במספרם, כי הם שייכים זה לזה מצד ענינם, כיון שהמציאות של עשרה המאמרות באה בשביל עשרת הדברות, וכוונת מציאותם היא – שיאירו את הנבראים שנבראו מעשרה המאמרות, על־ידי־זה שימשיכו בהם את הענינים דעשרת הדברות[15].

ד. על־ידי־זה שיהודי מקשר את עשרה המאמרות עם עשרת הדברות, דהיינו שהוא מאיר את העולם באור התורה – אזי נמשך לו רוב השפעה בגשמיות וברוחניות, כמו שכתוב[16] "אם בחקותי תלכו גו' ונתתי גשמיכם בעתם וגו'", כל הברכות המנויות בפרשה.

---

1) שיחה זו (עד סוס"ו) הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפסה בלקו"ש ח"א ע' 57 ואילך. במהדורא זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

2) פרשתנו כז, כח.

3) פדר"א ספל"ב.

4) ראה גם לקו"ש ח"ו ע' 107.

5) זח"א קע, ב.

6) ראה תניא פנ"א.

7) לקו"ת נצבים מה, ג.

8) פ' שופטים יח, יג.

9) וכן רפואה (מהנחה בלתי מוגה).

10) נשא ז, פו.

11) זח"ג יא, ב.

12) פרש"י עה"ת ר"פ בראשית.

13) שבת פח, א.

14) תהלים עו, ט.

15) ראה גם תו"מ ח"ז ע' 250.

16) ר"פ בחוקותי.

וכיון שקבלת ההשפעות היא מצד זה שהמשיך את עשרת הדברות בעשרה המאמרות – במילא גם ההשפעה שמקבל היא במספר עשר.

וזהו שיעקב נתברך בעשר ברכות, כנגד העשרה מאמרות.

ה. ובזה יובן גם מה שכתוב בזהר[17] ששאלו את רבי אלעזר: מדוע ברכות יעקב לא נתקיימו, וברכות עשו נתקיימו? והשיב רבי אלעזר: "יעקב נטל לעילא (למעלה), עשו נטל לתתא (למטה)".

ויובן על־פי מה שכתוב[18] "צדקתו עומדת לעד": צדקה, חסד ומצוות בכלל, שמקיימים עתה (שזהו ענין עבודת הבירורים[19]) – "עומדת לעד". על־ידי קיום המצוות נמשך אור באצילות, אבל האור הוא "כמונח בקופסא"[20], כמו אבנים טובות ומרגליות שמצניעים אותם בתיבה, והתגלותו תהיה לעתיד – "עומדת לעד".

כיון שהברכות באות מצד קיום המצוות, לכן, כשם שגילוי האור שנפעל על־ידי המצוות הוא לעת־עתה בהעלם – "כמונח בקופסא" – כן הוא גם בברכות, שלעת־עתה הרי הם בהעלם.

אבל לעתיד לבוא – מסיים הזהר – יטול יעקב גם "לתתא", "יתאביד עשו מכולא" ו"יטול יעקב לעילא ותתא . . עלמא דין ועלמא דאתי". ומתאים גם כן להנ"ל: כשם שגילוי האור הנפעל על־ידי המצוות יתגלה לעתיד לבוא אפילו בגשמיות, שזהו החידוש דלעתיד לבוא, שהגשמיות לא תעלים על אלקות, ואדרבה. – כן הוא גם כן בענין הברכות, ש"יתאביד עשו" מעלמא תתאה, וברכות יעקב יקויימו גם בעולם הזה, בגשמיות.

ו. איתא בכתבי האריז"ל[21], והובא במגן אברהם[22] להלכה, שבערב שבת יש לטעום מהמאכלים דשבת, כמו שאומרים[23] "טועמיה חיים זכו".

וכיון שלפי החשבון ד"שיתא אלפי שני הוה עלמא"[24] הנה עתה הוא כבר ערב שבת אחר חצות[25] – צריכים כבר להיות הענינים דלעתיד לבוא בדרך טעימה על־כל־פנים, והרי גם כשטועמים ישנו משהו מהענין עצמו ("בשעת מען איז טועם, האָט מען דאָך אויך עפּעס").

וכמו ענין גילוי פנימיות התורה, שנתגלה בדורות האחרונים דוקא[26]. בעבר היה זה רק ליחידי סגולה, ובדורות האחרונים "מצוה לגלות זאת החכמה"[27], ובפרט על־ידי הבעל־שם־טוב על־ידי חסידות הכללית, ובפרט על־ידי אדמו"ר הזקן בחסידות חב"ד, הרי נעשה הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה"[28], באופן של הפצה.

ואף שגילוי פנימיות התורה שייך לעתיד לבוא, כמו שכתוב[29] "ישקני מנשיקות פיהו", ופירש רש"י שהוא ענין טעמי תורה שיתגלו לעתיד – אף־על־פי־כן התחיל כבר עתה גילוי פנימיות התורה, בדרך טעימה, בזמן דערב שבת, ובפרט לאחר חצות.

והנוגע אלינו: כיון שעתה הוא כבר לאחר חצות, ולאחר פלג המנחה – צריך להיות הענין ד"טועמיה חיים זכו", שצריך כבר להתחיל הגילוי דברכות יעקב "לעילא ותתא", הן ברוחניות והן בגשמיות, שתהיה ברכה והצלחה בגשמיות וברוחניות בטוב הנראה והנגלה.

* * *

ז. כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ואמר מאמר 'דיבור המתחיל' ואלה תולדות יצחק גו'.

* * *

ח. על־פי המבואר בַּמאמר, יובן הטעם שמצינו מדרשות חלוקות בענין זמן המאורע דברכות יצחק ליעקב

17) ח"א קמג, ב.
18) תהלים קיב, ט. וראה תניא אגה"ק סל"ב (קנב, ב).
19) שעז"נ בתחלת הפסוק "פזר נתן לאביונים" (מהנחה בלתי מוגה).
20) ראה תו"מ ח"ב ע' 198. וש"נ.
21) פע"ח שי"ח רפ"ג. שעה"כ ענין טבילת ע"ש.
22) או"ח סר"נ סוסק"א.
23) נוסח התפלה דמוסף שבת.
24) ר"ה לא, א. וש"נ.
25) ראה סה"ש תש"ט ע' 331. וש"נ.
26) ראה גם לקו"ש ח"ל ע' 171 ואילך. וש"נ.
27) תניא אגה"ק סכ"ו (קמב, ב) – בשם האריז"ל.
28) משלי ה, טז. וראה תענית ז, א.
29) שה"ש א, ב.

— שבמדרש[30] מצינו שהיה זה בחג הפסח, ולכן ביקש יצחק להביא "שני גדיי עזים"[31], "אחד כנגד הפסח ואחד לעשות לו מטעמים"[32]. ואילו בזהר[33] איתא שהיה זה בראש השנה, "יומא דדינא"[34].

ובהקדמה, שלכאורה דעת המדרש שברכות יצחק ליעקב היו בפסח — אינה מובנת:

פסח וראש השנה — הם שני קוים הפכיים: פסח ענינו קו ההמשכה מלמעלה למטה בגילוי החסדים, ואילו ראש השנה ענינו קו ההעלאה מלמטה למעלה על־ידי דין ומשפט. ויצחק — ענינו קו הגבורות. ואם כן, מהו הביאור בדעת המדרש שברכות יצחק (שענינו גבורות) היו בפסח (קו החסדים)?

וביאור הענין — על־פי המבואר לעיל (במאמר[35]), שבהעלאה דיצחק נכללת גם ההמשכה דאברהם, כיון שמצד ההעלאה ישנה גם ההמשכה. וכמו שנתבאר שם בענין "במי נמלך בנשמותיהם של צדיקים"[36], שההמשכה ד"חפץ חסד"[37] שמלמעלה למטה באה בסיבת ההעלאה שמלמטה למעלה. ועל־פי־זה נמצא, שגם בברכות יצחק היה גם קו ההמשכה דאברהם.

וזהו גם כן מה שכתוב בברכות יצחק[38] "ועשה לי מטעמים כאשר אהבתי" — ש"מטעמים" קאי על עבודת הנבראים ("מטעמים" לשון רבים, דהיינו עבודת הצדיקים ועבודת 'בעלי תשובה'[39]), שבכללות הוא ענין העבודה שמלמטה למעלה; ועל־ידי־זה נעשה "ועשה לי" — שעבודה זו נוגעת למעלה, ומצד זה נעשית ההמשכה למטה.

וזהו הביאור בדעת המדרש שברכות יצחק היו בחג הפסח — כיון שעל־ידי ההעלאה דיצחק נעשית ההמשכה מלמעלה למטה (שהוא ענין חג הפסח), ויתרה מזה, שכאשר ההמשכה באה על־ידי ההעלאה, אזי ההמשכה היא נעלית יותר (כנ"ל במאמר).

ט. וכן[40] הוא גם בדעת הזהר, שהברכות היו בראש השנה — כי גם בר"ה העיקר הוא ההמשכה שאחרי ההעלאה:

סדר התקיעות דראש השנה — תקיעה שברים תרועה תקיעה, דהיינו שהשברים והתרועה הם בין תקיעה לתקיעה.

והנה, שברים ותרועה — הם ב' אופני העבודה ("מטעמים") דצדיקים ו'בעלי תשובה', שענינם העלאה מלמטה למעלה.

ושני ענינים אלו הם בין תקיעה לתקיעה — כשם שענין ההעלאה הוא בין המשכה להמשכה, וכמו שנתבאר בַּמאמר שצריכה להיות המשכה לפני ההעלאה ("יצחק בן אברהם"[41]), שהוא ענין התקיעה הא', והמשכה לאחר ההעלאה ("אברהם הוליד את יצחק"[41]), שהוא ענין התקיעה הב' (אלא שבתקיעה זו הוא רק התחלת ההמשכה, וגמר ההמשכה הוא בתקיעה דנעילת יום הכפורים).

י. על־פי־זה יובן מאמר המדרש[42] "עמד יצחק לברך את יעקב, אמר ממקום שפסק אבא משם אני מתחיל, אבא הפסיק בויתן[43] אף אני מתחיל בויתן" — דלכאורה אינו מובן: וכי ב"משחקי מלים" עסקינן?

והביאור בזה — שבמקום שמסתיים הענין ד"אור ישר", בדרך מלמעלה למטה, שם מתחיל הענין ד"אור חוזר", בדרך מלמטה למעלה. והיינו, שבמקום שמסתיימים הגילויים (שענינם אור ישר) שם מתחיל תוקף הרצוא.

וענין זה הוא בהתאם להאמור לעיל, שבהרצוא וההעלאה (אור חוזר) דיצחק, שבדרך מלמטה למעלה, נכללת גם ההמשכה (אור ישר) דאברהם, שבדרך מלמעלה למטה.

---

30) פדר"א שם. הובא בפרש"י פרשתנו כז, ט.
31) פרשתנו שם.
32) ובזח"א קמב, סע"א ואילך: "בההוא זמנא ערב פסח הי' . . ועל דא עבדת תרי תבשילין". ובאוה"ח בשם הרמ"ק ש"שני תבשילין" הם כנגד פסח וחגיגה (וראה גם תורת מנחם — תפארת לוי"צ פ' תולדות סל"ט).
33) ח"ג צט, ב (ברע"מ).
34) ראה גם לקו"ש שם ע' 109 הערה 56.
35) פ"ז ואילך.
36) ראה ב"ר פ"ח, ז. רות רבה פ"ב, ג.
37) מיכה ז, יח.
38) פרשתנו כז, ד.
39) ראה תניא פכ"ז (לד, ב).
40) סעיף זה — אין זוכרים בבירור (המו"ל).
41) ריש פרשתנו.
42) דב"ר פי"א, א.
43) חיי שרה כה, ה.

וענין זה מובן גם בפשטות, שהרי כח זה שהיה ליצחק לברך – קיבל יצחק מאברהם, שהרי הקב"ה אמר לאברהם "והיה ברכה", "הברכות נתונות בידך"[44], וכח זה נתן אברהם ליצחק. וזהו "ממקום שפסק אבא, משם אני מתחיל" – שהכח שישנו בהעלאה (יצחק) הוא מה שקיבל מההמשכה (אברהם), כנ"ל.

* * *

יא. איתא במדרש[45] על הפסוק "ויתן לך האלקים גו'": "מטל השמים זה המן [שהרי המן היה מצופה בטל – "טל מלמטה וטל מלמעלה ודומה כמי שמונח בקופסא"[46], ועוד זאת, ש"טל לא מיעצר"[47], להיותו גילוי בדרך מלמעלה למטה שאין נוגע שם מעשה התחתונים, בדוגמת המן שנאמר בו[48] "לחם מן השמים"]. . ומשמני הארץ זה הבאר שהיתה מעלה להם מיני דגים שמנים יותר מדאי . . ורוב דגן אלו הבחורים . . ותירוש אלו הבתולות".

ונמצא, שבפסוק זה נימנו כל עשר הספירות: "מטל השמים זה המן", גילוי בדרך מלמעלה למטה – קאי על ספירת החכמה, שענינה גילוי אור; "ומשמני הארץ זה הבאר" – קאי על ספירת הבינה, שהיא בחינת מי הבאר, הנובעים בדרך מלמטה למעלה; "ורוב דגן אלו הבחורים . . ותירוש אלו הבתולות" – זעיר־אנפין ומלכות.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) יתן השם־יתברך שיומשך האור בכל הספירות עד שיאיר למטה, ויקויים "ורוב דגן אלו הבחורים . . ותירוש אלו הבתולות" כפשוטו, ויומשך לכל אחד ואחת ב"דור ישרים יבורך"[49], שזוהי הברכה הגדולה ביותר[50].

[כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה לאלו שיום הולדתם בחודש זה, ובפרט בסמיכות לשבת מברכים – לומר "לחיים"].

* * *

יב. שבת מברכים – כולל את כל ימי החודש,

ובפרט שבת מברכים זה, שהוא גם ערב ראש־חודש, וכבר עומדים אחרי חצות היום, שהזמן שלאחרי חצות שייך כבר להיום שלאחרי־זה[51], ובפרט שעתה הוא כבר לאחר המולד – הרי בוודאי שזמן זה כולל את כל ימי החודש,

ובתוכם – הנקודה העיקרית של החודש, שהוא היום דראש השנה לחסידות, ראש השנה לתורת החסידות וראש השנה לדרכי החסידות[52],

ויהי־רצון שכל הענינים הקשורים עם תורת ודרכי החסידות יומשכו בהצלחה מופלגה.

* * *

יג. בתפילת המנחה מתחילים לקרוא פרשת ויצא.

והנה, בפסוק[53] "ויצא גו'" מדובר אודות ירידת הנשמה למטה[54]: "ויצא יעקב מבאר שבע" – היינו ירידת הנשמה משרשה (כידוע[55] ש"באר שבע" הוא בחינת מלכות, כנסת ישראל, ולמעלה יותר – ספירת הבינה), "וילך חרנה" – ל"חרון אף של מקום בעולם", כדרשת רבותינו ז"ל[56].

אמנם, הכוונה בזה אינה כדי להתייגע ("צו מאַטערן זיך") חס־ושלום, אלא הכוונה היא שעל־ידי עבודת

---

44) לך לך יב, ב ובפרש"י.
45) ב"ר פרשתנו פס"ו, ג.
46) יומא עה, ב. הובא בפרש"י עה"ת בשלח טז, ז.
47) תענית ג, סע"א.
48) בשלח שם, ד.
49) לשון הכתוב – תהלים קיב, ב.
50) חסר קצת (המו"ל).
51) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סו"ס רצב.
52) ראה גם מכתב כ"ד מ"ח; כ"ו מ"ח; כ"ז מ"ח שנה זו (אג"ק חט"ז ע' צ; ריש ע' צד; ריש ע' קד).
53) ר"פ ויצא.
54) ראה תו"א ויצא כא, ג. ובארוכה – תו"ח שם כד, סע"ד ואילך. וראה גם תו"מ סה"מ כסלו ע' כב ואילך. וש"נ.
55) סה"מ שם ע' יח. וש"נ.
56) פרש"י ס"פ נח (נתבאר בלקו"ש חט"ו ע' 63 ואילך).

הבירורים שמבררים ב"חרן" ניתוסף עליה בנשמה, שזהו מה שכתוב[57] "ויבא יעקב שלם", "שלם בגופו, שלם בממונו, שלם בתורתו"[58],

ועד שעל־ידי־זה זוכים לגילויים דלעתיד לבוא, שבאים על־ידי עבודת הבירורים דוקא – כמרומז בכך שיעקב עצמו היה מוכן כבר אז לגילויים דלעתיד לבוא[59], אלא שנתעכב הדבר מצד זה ש"והצאן והבקר עלות עלי גו'"[60].

אבל עתה – הרי כבר עברו כל הזמנים, וכל בני ישראל מוכנים כבר ללכת לקראת משיח.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א:) יתן השם־יתברך שיקויים הענין ד"ויפגעו בו מלאכי אלקים"[61], וכפי שמסיים – "מחנים" לשון רבים, "של[62] חוצה לארץ . . ושל ארץ ישראל"[63].

57) וישלח לג, יח.
58) שבת לג, סע"ב. הובא בפרש"י עה"פ (נתבאר בלקו"ש חכ"ה ע' 168 ואילך).
59) ראה תו"א ר"פ וישלח. תו"ח ס"פ וישלח.
60) שם, יג. וראה גם תו"מ חי"ז ס"ע 87. וש"נ.
61) ס"פ ויצא.
62) פרש"י עה"פ.
63) הקטע דלקמן – בזכרון אחדים:
וביאור החילוק בין מלאכי חוצה לארץ ומלאכי ארץ ישראל: הענין ד"מלאכי אלקים" הוא – המשכה מלמעלה. ונתבאר לעיל (בהמאמר) שיש ב' מיני המשכות – המשכה שקודם ההעלאה והמשכה שאחר ההעלאה (שהו"ע הבירור דמ"ה שמברר ב"ן). וזהו החילוק בין ב' סוגי המלאכים: מלאכי חוצה לארץ ענינם ההמשכה הראשונה, ומלאכי ארץ ישראל ענינם ההמשכה שאחר ההעלאה, לפעול שיהי' הבירור בשלימות, בירור שני.
וע"י שלימות הבירורים באופן דמלמטה למעלה זוכים להגילויים דלעתיד לבוא, שזהו שלעתיד לבוא יאמרו ליצחק דוקא (שענינו – העבודה דמלמטה למעלה) "כי אתה אבינו" (ישעי' סג, טז. וראה שבת פט, ב. וראה גם בהנסמן בהערה 54).

המשך ביאור למסכת בכורות ליום שני עמ' ב

עוברו של הדג הטמא. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב שֵׁשֶׁת**, מה ששנינו במשנה שבלע דג טהור, אין הכוונה שראינו כיצד הדג הטמא בולע דג טהור, אלא **כְּגוֹן שֶׁמְּצָאוֹ** את הדג הטהור, **דֶּרֶךְ** בית **הָרִיעִי** של הדג הטמא, ומוכח שהדג הטהור נכנס אליו מבחוץ, שאם היה עוברו של הדג הטמא, היה נמצא ברחם, ולא בדרך בית הרעי.

רַב פָּפָא אָמַר לתרץ, **כְּגוֹן שֶׁמְּצָאוֹ** את הדג הטהור, **דֶּרֶךְ בֵּית הַכְּלִיעָה** של הדג הטמא, ומוכח שהדג הטהור נכנס אליו מבחוץ, שאם היה עוברו של הדג הטמא, היה ברחם, ולא בדרך בית הבליעה.

רַב נַחְמָן אָמַר לתרץ, **כְּגוֹן שֶׁמְּצָאוֹ** את הדג הטהור, כשהוא **שָׁלֵם** – שנגמרה צורתו, והוא גדול, ואם היה עוברו של הדג הטמא, לא היה משתהה ברחם הדג, אלא היה יוצא כדרך כל ולד שהרושלם.

רַב אַשִׁי אָמַר, המשנה עוסקת גם באופן שלא ראינו שהדג הטהור נבלע על ידי הטמא, ומכל מקום תולין שנבלע על ידו, ומותר, משום שרוֹב **דָּגִים כְּמִינָן מַשְׁרִיצִין** – יולדים דג ממין שלהם, ולכן כשנמצא דג טהור בתוך דג טמא, הרי זה מוכח שאינו עוברו, **וּכְמִי שֶׁבָּלַע לְפָנֵינוּ דָּמֵי** – והרי זה כאילו ראינו איך שהדג הטמא בלע דג טהור.

תָּנוּ רַבָּנָן, דָּג טָמֵא מַשְׁרִיץ – מוליד את עוברו, **וּדָג טָהוֹר מֵטִיל בֵּיצִים. כָּל** בעל חי **הַמּוֹלִיד** ולדות, ולא מטיל ביצים, יש לו דדים, והוא **מֵנִיק** את ולדותיו, **וְכָל** בעל חי **הַמֵּטִיל בֵּיצִים**, אינו מניק את צאצאיו, אלא **מְלַקֵּט** להם אוכל, **חוּץ מֵעַטַּלֵּף, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמֵּטִיל בֵּיצִים**, הוא **מֵנִיק** את צאצאיו.

המשך ביאור למסכת בכורות ליום רביעי עמ' ב

אָמַר רָבָא, מְנָא אֲמִינָא לֵיהּ שרבי שמעון מודה שפטר חמור אחר עריפה אסור בהנאה, **דְּתַנְיָא, הָעֲרֵלָה וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם, וְשׁוֹר הַנִּסְקָל** שנשחט לאחר גמר דינו, **וְעֶגְלָה עֲרוּפָה** ששחטה לאחר ירידתה לנחל איתן, **וְציפּוֹרֵי מְצוֹרָע, וּפֶטֶר חֲמוֹר, וּבָשָׂר בֶּחָלָב, כּוּלָּן מִטַּמְּאִין טוּמְאַת אוֹכָלִין** – כל איסורים אלו מקבלים טומאה משרץ, ומטמאים אוכלים אחרים הנוגעים בהם. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כּוּלָּן אֵין מִטַּמְּאִין טוּמְאַת אוֹכָלִין**, כי הם אסורים בהנאה ואינם נחשבים אוכל. **וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּבָשָׂר בֶּחָלָב, שֶׁמִּטַּמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין** אף שאסור בהנאה, **הוֹאִיל וְהָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר** – שלפני שהתבשלו הבשר עם החלב היו מותרים באכילה, וחל עליהם שם אוכל. **וְאָמַר רַבִּי אַסִּי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי טַעְמַיְהוּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן**, שהאסור בהנאה אינו מקבל טומאה, **דִּכְתִיב** בטומאת אוכלים (ויקרא יא לד) 'מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל', ודרשו **אוֹכֶל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים** [–לגוים], כלומר שאינו אסור בהנאה, **קָרוּי אוֹכֶל** ומקבל טומאה, אוכל **שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים**, כי אסור בהנאה, והנותן לאחרים נהנה בכך שהם מחזיקים לו טובה, **אֵינוֹ קָרוּי אוֹכֶל**, ואינו מקבל טומאה. וממה שאמר רבי שמעון שפטר חמור אינו מקבל טומאה משום שאסור בהנאה מוכח, שמודה שלאחר עריפה אסור בהנאה.

לקוטי שיחות פרשת תולדות כרך טו

א.
שלוש הסיבות ל"ותכהין", והשאלות על כך

על הפסוק[1] "ויהי כי זקן יצחק ותכהין עיניו מראות" מביא רש"י שלושה פירושים לגבי הסיבה ל"ותכהין": בעשנן של אלו (שהיו מעשנות ומקטרות לע"ז[2]), דבר אחר: כשנעקד על גבי המזבח והיה אביו רוצה לשחטו, באותה שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו, לפיכך כהו עיניו. דבר אחר: כדי שיטול יעקב את הברכות.

וצריך להבין:

א) בפשטות נראה שהסיבה מובאת בתורה עצמה, כנאמר לפני כן: "ויהי כי זקן יצחק", וכתוצאה — "ותכהין עיניו מראות"[3], כפי שכתוב[4] לגבי יעקב אבינו "ועיני ישראל כבדו מזוקן", וכפי שרואים במציאות שכח הראיה נחלש מזקנה. ואם כך, מדוע מחפש רש"י סיבות אחרות[5]?

ב) בכל מקום שרש"י מביא שני פירושים או יותר, הרי זה מפני שבכל פירוש יש קושי שאיננו בפירוש האחר. גם סדר הפירושים מדוייק: הקושי בפירוש השני גדול מהקושי בפירוש הראשון, והקושי בפירוש השלישי — גדול מן השני.

יש להבין: מהם הקשיים בשלושה פירושים אלו ומה הסיבות לדירוג האמור בקשיים?

מתורגם ללשון הקודש

ג) כאמור מספר פעמים, במקום שמביא רש"י שלושה פירושים, הרי שבנוסף לקושי הקיים על כל פירוש בנפרד ושאיננו קיים באחרים, יש קושי גם על כל שניים מן הפירושים ביחד, שבגללו יש צורך בפירוש השלישי שעליו אין הקושי הזה קיים[6], שאילולא כן אין צורך בשלושה פירושים.

צריך אפוא למצוא בפירוש רש"י שלפנינו גם את הקושי המשותף לכל שני פירושים ביחד, וכיצד הוא מתורץ בפירוש השלישי.

ב.
"ותכהין" כתוצאה מזקנה - אינו מתקבל על־ידי רש"י

הסיבה לכך שרש"י אינו מקבל את ההסבר הפשוט ש"ותכהין" היתה תוצאה מ"זקן יצחק" היא: בפרשה הקודמת[7] נאמר "ויברך אלקים את יצחק", ורש"י מפרש: נתיירא (אברהם) לברך את יצחק... אמר יבוא בעל הברכות ויברך... ובא הקדוש־ברוך־הוא וברכו.

מתעוררת איפוא השאלה[8]: כיצד ייתכן שלאחר ברכת יצחק על־ידי הקדוש־ברוך־הוא בעצמו, ייווצר מצב של "ותכהין עיניו", הגורם לאדם לצער ויסורים, עד־כדי־כך — כפי שכותב רש"י בהמשך[9] — שמפני זאת הוא היה "כמת"? ברור, שכיון שהקדוש־ברוך־הוא בעצמו, בעל

1) פרשתנו כז, א.

2) בראב"ם כאן מפרש שכהו עיניו מצד שהי' מיצר לו על עשן הע"ז (וראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 141 ואילך). ובתנחומא כאן (ח): אמר הקב"ה הריני מכהה את עיניו כו'. אבל מפשטות לשון רש"י "בעשנן כו'" מוכח, שכיהוי עיניו בא מהעשן עצמו (דטבע העשן להזיק לעינים — משלי יוד, כו), וכבשפ"ח כאן.

3) וכן פירש הרשב"ם, רד"ק ורבינו בחיי כאן.

4) ויחי מח, י.

5) אבל אין להקשות דלפי פרש"י למה נאמר בכתוב "ויהי כי זקן יצחק" (וראה משכיל לדוד כאן)* — כי י"ל, שזוהי הקדמה (לא ל"ותכהין", כ"א) לכללות הסיפור שרצה יצחק לברך את עשו, שזה שייך רק כאשר "זקן יצחק גו' לא ידעתי יום מותי".

6) אף שלפעמים המעלה היא לא מצד קושיא שישנה, כ"א, לפי שהוא קרוב יותר לפשוטו ש"מ.

7) כה, יא.

8) ראה עד"ז לקמן ע' 231 — בביאור פרש"י בפסוק שלאח"ז ("לא ידעתי יום מותי, אריב"ק כו'").

9) ויצא כח, יג. לא, מב.

דרך אגב — גם בפרש"י זה נראה גודל דיוק הלשון שלו: המקור לפרש"י הוא בתנחומא פרשתנו (ז), אלא ששם הלשון "הואיל ונתייסם בעיניו כו'" [וכן בפדר"א פל"ב**: מכאן אתה למד שהסומא חשוב כמת], ואילו ברש"י הלשון: "שכהו עיניו.. והרי הוא כמת".

והביאור בזה [נוסף לזה שבקרא מצינו רק הענין ד"כהו עיניו" ולא שנתייסם***]: אא"פ לומר שיצחק הי' סומא, כי הי' "עולה תמימה"**** (פרש"י פרשתנו כו, ב. מב"ר פס"ד, ג), וסומא הוי מום (אמור כא, יח. כב, כב).

[ואין מזה סתירה לזה שפרש"י עה"פ (ש"ב ה, ו) "העורים והפסחים" — "היו להם שני צלמים (עבודת כוכבים) א' עור וא' פסח שנעשו על שם יצחק ויעקב כו'" — כי י"ל שזהו רק לדעת היבוסים שלא הבחינו דרגת "ותכהין" דיצחק (ופשוט שלא ידעו שהי' "עולה תמימה"). והרי גם יעקב חשבוהו

*) עיקר הקושיא לפי פי' הראשון "בעשנן של אלו", משא"כ לפי' הב' והג' — ראה לקמן בפנים סעיף ו' והערה 26.

**) גם בנדרים (סד, ב) דסומא חשוב כמת — אבל שם אין המדובר ביצחק.

***) בבכורות מד, א: כל מחמת כהיותא כו', וברש"י שם: כהיותא, דאינו רואה [ובשטמ"ק מוסיף (וכ"ה ברבינו גרשום): כלל]; אבל הפירוש ד"ותכהין" בפשש"מ הוא (לא שאינו רואה כלל, כ"א) שרק נחלש כח הראי' אפילו במקצת, וע"ד מש"נ: כהה הנגע — שלא עמד במראיתו (תזריע יג, ואו ובפרש"י. וראה תו"כ שם).

****) ובפשטות — וגם מזה שגם אחרי "ותכהין עיניו" הי' בא"י — משמע שכל ימיו הי' "עולה תמימה".

ל"פסח" (שפירושו "דולג" — פרש"י בא יב, יא), אף שהי' רק "צולע" (וישלח לב, לב). ועוד ועיקר שהרי לאח"ז ויבא יעקב שלם בגופו (פרש"י וישלח לג, יח) — שהי' צולע משך זמן קצר ביותר במשך כל ימי חייו. ובפשטות י"ל שאא"פ לעשות צלם של (רק) כיהוי עינים].

הברכות, ברך את יצחק, לא היתה הזקנה צריכה להזיק לו כל כך, שיהיה חמישים ושבע משנותיו חשוב "כמת"[10]! ובמיוחד כאשר גיל מאה ועשרים ושלוש שנים[11] לא נחשב כזקנה מופלגת כל־כך בתקופה ההיא,

(ובמיוחד שאין מוצאים זאת אצל אף אחד[12] מן האנשים המוזכרים עד עתה[13], למרות שרבים מהם חיו הרבה יותר ממאה ועשרים ושלוש שנים).

לפיכך מביא רש"י סיבות אחרות ל"ותכהין". כלומר, עקב ברכת הקדוש־ברוך־הוא ליצחק, לולא התערבות ענינים אחרים, אכן היה אצל יצחק, כאצל משה רבינו, מצב של "לא כהתה עינו"[14], אבל השפיעו כאן סיבות צדדיות שגרמו ל"ותכהין עיניו".

ג.
פירוש ראשון רמוז בפשטות הכתובים

קושי זה, כיצד ייתכן שיצחק, אשר הקדוש־ברוך־הוא בעצמו ברכו, יסבול מכהות עינים, מתעורר מיד כאשר לומדים את הפסוק "ותכהין עיניו מראות". לכן סביר להניח, שהתשובה לשאלה זו רמוזה בפסוקים עצמם. וכיון שהפסוק "ותכהין עיניו מראות" בא בהמשך לפסוק המספר על נשי עשו, שהיו "מורת רוח ליצחק ולרבקה" מפני שעבדו עבודה זרה[15], סביר[16], שבסמיכות זו רמוזה הסיבה ל"ותכהין"[17].

לכן קובע רש"י את הפירוש ש"ותכהין" נגרם בגלל "עשנן של אלו"[18] מיד בתחילה, כפירוש עיקרי, כי הוא רמוז על־ידי הפסוקים עצמם, בעוד אשר לפי שני הפירושים האחרים אין הסיבה רמוזה בפשטות הפסוקים.

ד.
הקשיים בפירוש הראשון

אך בפירוש הראשון ישנם שני קשיים:

א) מובן שנשי עשו לא גרו ביחד עם יצחק, אלא היתה להן דירה נפרדת[19], מובן שאת מעשיהן ש"היו עובדות עבודה זרה" ו"מעשנות..." הן עשו בדירה שלהן, ואם כך, אין זה "חלק" כל־כך לומר ש"עשנן של אלו" בדירתן הזיק ליצחק בדירתו.

ב) מדוע הזיק "עשנן" רק ליצחק, ולא לרבקה[20]?

ובגלל שני קשיים אלו מוכרח רש"י להביא את הפירושים האחרים[21].

ה.
השאלות על הפירוש השני והשלישי

הקושי הקיים על כל אחד משני הפירושים האחרים – (א) "כשנעקד על־גבי המזבח... וירדו דמעותיהם על עיניו", (ב) "כדי שיטול יעקב את הברכות" (בנוסף לקושי המשותף להם, שאינם רמוזים בפסוק), הוא:

בפירוש השני קשה: תוכן הפירוש ("נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים וירדו דמעותיהם... לפיכך כהו עיניו") הוא דרש[22], ולא כדרכו של רש"י בפירושו על התורה – פשוטו של מקרא.

ועל הפירוש השלישי יש תמיהה גדולה יותר: כיצד ייתכן שהקדוש־ברוך־הוא יכהה את ראייתו של יצחק למשך שנים כה רבות, כדי שאחר, יעקב, יקבל על־ידי־כך

ועפ"ז חידוש בהלכה (ע"ד הפשט) – דכיהוי עינים לא הוי מום*.

10) משא"כ ביעקב יש לומר, אשר: (א) כבידות עיניו באה מצד זה ש"מעט ורעים היו ימי שני חיי גו'" (ויגש מז, ט). (ב) "כבדו" קל יותר מ"ותכהין" (ראה זהר פרשתנו קמב, א. ספורנו כאן). (ג) גם זה – הי' רק בסוף ימיו (וראה באר יצחק לפרש"י כאן).

11) שנותיו של יצחק אז (פרש"י פרשתנו כז, ב).

12) ואע"פ שפרש"י (בראשית ד, כג) שהי' למך סומא: א) הרי מסיים שם "כך דרש ר' תנחומא (דקאי על כל הפירוש), ב) אינו מפורש בכתוב, ג) מביא גם פירוש אחר.

13) אף שי"ל שאין מוזכר זה בכתוב – מפני שאין נפק"מ, משא"כ בנדו"ד (וביעקב),

אבל גם עפ"ז עדיין לא יתורץ זה שמוכח בנוגע לכמה אנשים שלא היו סומים אף בגיל של 123 שנה ויותר.

14) ברכה לד, ז. וראה ב"ר פס"ה ה: וצדקת צדיקים זה משה (שנאמר בו לא כהתה עינו – ראה בחיי פרשתנו כאן) יסורו ממנו זה יצחק כו' כהו עיניו.

15) פרש"י כו, לה. ולהעיר שבכמה כת"י רש"י איתא: ד"א מקטירות לע"ז כו'.

16) אבל מזה לחוד אינו מוכרח – כי אפשר שסמיכות שני ענינים אלו הוא לפי שלא היו ביניהם מאורעות אחרים שדברה בהם תורה.

17) ראה גם תנחומא כאן ח. רא"ם ושפ"ח כאן.

18) עפמ"ש בפנים יומתק לשון רש"י "בעשנן של אלו" (ולא של נשי עשו), שכוונתו בזה – אלו שנאמרו למעלה, בכדי להדגיש שפי' זה מרומז בסמיכות הכתובים.

19) ראה טור הארוך ופענח רזא עה"פ ותהיין מורת רוח גו'. וראה פרש"י כז, טו.

20) כי לפירוש זה הכיהוי עינים אינו תלוי בזקנה, כדלקמן הערה 28.

התירוצים שבתנחומא שהובאו במפרשי רש"י (שרבקה היתה רגילה בע"ז כו') הם רק אם נאמר שהכיהוי עינים בא בגלל שהעשן הי' של ע"ז, אבל לא לפרש"י (ראה לעיל הערה 2) שבא מהעשן גופא [אבל בשפ"ח כאן: שעשן קשה לעינים אבל רבקה היתה רגילה בו. וראה ג"כ חזקוני ודבק טוב].

בנוגע לנשי עשו עצמן – אין הכרח מהכתובים שלא כהו עיניהן. או י"ל שבהקטירן ידעו ליזהר מהעשן. [וכן י"ל בנוגע לעשו. ובפשטות יותר – כי הי' "איש שדה" ולא הי' נמצא כ"כ בביתו].

21) עוד מעלה בפירושים אלו על פירוש הא': לפי' הא' קשה מדוע נאמר "ותכהין" אחרי "זקן יצחק"** (ראה לקמן ס"ו) – משא"כ לפי' הג' (כדלקמן שם); וגם לפירוש הב' יש לתרץ כדלקמן הערה 28.

22) וצע"ק למה לא כתב רש"י ע"ז "ומדרשו", כדרכו בכ"מ.

---

*) ואף שבבכורות שם דגם "מחסורייתא" (שחסרה מראייתו אבל רואה מקצת – פרש"י) הוי מום – פשיטא שאין הכותה שלא עמד בראיתו כ"א נחלש במקצת, כ"א אדרבא וכלשון רש"י שהראי' היא (רק) מקצת.

**) ובפרט שלפירוש הראשון נמצא שהתיבות "ויהי כי זקן יצחק" מפסיקות סמיכות הכתובים (בין "ותכהין" ל"ותהיין מורת רוח גו'"), כמ"ש במשכיל לדוד כאן.

את הברכות? הרי הרבה דרכים למקום, ובודאי היתה לקדוש־ברוך־הוא דרך אחרת שבה יכול היה יעקב לקבל את הברכות.

זהו קושי גדול הרבה יותר מן הקושי על הפירוש השני, כי גרימת יסורים לאדם למען טובת זולתו נראית כהיפך היושר, דבר שאי־אפשר לחלוטין לשייכו לקדוש־ברוך־הוא — ולכן קובע רש״י פירוש זה לאחר הפירוש השני[23].

ו.
המעלה שבכל אחד מן הפירושים

כאמור, יש בכל אחד מן הפירושים מעלה לעומת שני הפירושים האחרים. במילים אחרות: לכל שני פירושים ביחד יש אותו קושי, שאינו קיים בפירוש השלישי.

היתרון העיקרי שבפירוש הראשון על פני שני האחרים הוא, כאמור, שרק הוא רמוז בפסוקים.

המעלה של הפירוש השני על פני הפירוש הראשון והשלישי היא: לפי כל הפירושים היה ״ותכהין״ הגורם למסירת ברכות יצחק ליעקב. בפירוש הראשון והשלישי נגרם ״ותכהין״ על־ידי פגם וגנות (לפי הפירוש הראשון בגלל עשן של עבודה זרה, ולפי השלישי — מפני שיצחק רצה לברך את עשו), ויוצא, שענינים של גנות וחסרון גרמו... לברכות! ואילו לפי הפירוש השני, להיפך: ״ותכהין״ נגרם על־ידי מעלתו של יצחק — בגלל העקידה[24].

גם לפירוש השלישי יש יתרון על פני שני הראשונים:

לפי שני הפירושים הראשונים יוצא, ש״ותכהין עיניו מראות״ נגרם זמן רב לפני ״זקן יצחק״. שהרי, כשנשא עשו את הנשים החתיות בהיותו בן ״ארבעים שנה״[25], היה יצחק בן מאה שנה (כי כשנולד עשו היה יצחק בן ששים שנה[26]). ולפי הפירוש השני, שהדבר נגרם מדמעות המלאכים, ארע הדבר אף לפני־כן — כאשר היה יצחק בן שלושים ושבע שנים[27].

מתעוררת השאלה: מדוע כתוב בתורה קודם ״כי זקן יצחק״ ואחר־כך ״ותכהין״? הרי לפי שני הפירושים הראשונים[28] צריך היה הסדר להיות הפוך, לפי סדר המאורעות?

לכן מביא רש״י פירוש שלישי, ״כדי שיטול יעקב את הברכות״, שלפיו מובן הסדר בתורה: ״ויהי כי זקן יצחק״ ולכן הוא רצה לתת את הברכות לעשו, ולפיכך — ״ותכהין...״, כדי שיעקב יקבל את הברכות״.

ז.
ההוראה: הימנעות מלשון הרע

אחת מההוראות הנלמדות מהפירוש השלישי של רש״י היא עד כמה יש להקפיד על אי־אמירת לשון הרע:

לכאורה, כדי שיעקב יקבל את הברכות היתה לקדוש־ברוך־הוא דרך פשוטה ביותר — לגלות ליצחק[29] שעשו הוא רשע[30], ואז הוא בודאי יתן את הברכות ליעקב!

אודות נשי עשו כבר ידע יצחק שהן עובדות עבודה זרה[31] (אך הוא חשב שעשו אינו אשם בכך, כי אין ביכולתו להשפיע עליהן), וגם לגבי עשו עצמו כבר ידע יצחק ש״משהו״ אינו כשורה עמו — ״אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו״[32] —

ואם כך, בזמן שבין כך ובין כך היה ליצחק איזשהו חשד כלפי עשו, היה הקדוש־ברוך־הוא יכול לגלות לו את הכל, שעשו רשע, ולא היה צורך להזדקק ל״ותכהין״ של יצחק.

מכך רואים עד כמה צריך להתרחק[33] ולהימנע מאמירת לשון הרע: יצחק היה במשך חמישים ושבע שנים ״כלוא בבית״ ו״כמת״, וכל זאת כדי למנוע לשון הרע על יהודי, ואפילו על ישראל מומר[34]!

ואם כך הדבר בקשר לעשו, הרי על אחת כמה וכמה בקשר ליהודים שלאחר מתן תורה, לאחר שהקדוש־ברוך־הוא אמר לכל יהודי[35] ״אנכי הוי׳ אלקיך״, שאצל כל יהודי נעשה ״אנכי הוי׳״ ל״אלקיך״, — לכוחו וחיותו[36].

---

23) בסגנון אחר: הקושי על פי׳ הב׳ הוא רק שאין לו מקור בפשש״מ (אבל הפירוש בקרא — ש״ותכהין״ בא ע״י דמעות המלאכים — מתקבל על הדעת); משא״כ הקושי על פי׳ הג׳ הוא שעצם הפירוש (הטעם על ״ותכהין״) אינו מתקבל כו׳ [וע״ד משנ״ת בלקו״ש [המתורגם] ח״ה (ע׳ 43 הערה 39) זה שבכ״מ מקדים רש״י פי׳ האגדה ל״פשוטו״].

24) עוד יתרון בפירוש זה על פירוש הא׳ והג׳: לפי׳ זה (שכהו עיניו בעת מעשה העקידה, כדלקמן בפנים) מתורץ בפשטות למה לא הרגיש יצחק הא ד״זה (עשו) פירש לע״א״ (פרש״י פרשתנו כה, כז), משא״כ לפי׳ הא׳ והג׳ שכהו עיניו לאח״ז.

25) פרשתנו כו, לד.

26) שם כה, כו.

27) פרש״י פרשתנו כה, כ.

28) עיקר הקושיא הוא לפירוש הראשון. כי בנוגע לפי׳ הב׳ י״ל בדוחק שהדמעות שנשרו מעיני המלאכים ״היו רשומות בתוך עיניו״ (ב״ר פס״ה, י), ובמילא פעולת הדמעות היתה פעולה נמשכת, ולא כהו עיניו רק לאחרי שהזקין [וכמ״ש בפענח רזא כאן. וראה מהרש״ל (והובא בש״ח) כאן. פדר״א פל״ב]. משא״כ לפי׳ הא׳ ״בעשנן של אלו״ פשוט שכבר כהו עיניו כמה זמן לפני זה, ולא רק עתה (כאשר ״זקן יצחק״ — קכג שנה) ע״י ריבוי העשן ד...כג שנה!

29) ראה פרש״י וישב לז, לג: ולמה לא גלה לו הקב״ה כו׳.

30) ובפרט אשר בלאה״כ ראה יצחק שדברים בגו, שהרי אברהם אביו לא ברכו (ראה פרש״י ח״ש כה, יא).

31) פרש״י פרשתנו כו, לה.

32) שם כז, כא (מב״ר פס״ה, יט. תנחומא באבער פרשתנו יוד). אבל ראה רמב״ן ומפרשי רש״י שם.

33) עד״ז (סנה׳ יא, א. ועוד): חטא ישראל כו׳ וכי דילטור אני.

34) ראה קידושין יח, רע״א.

35) בלשון יחיד (ראה רמב״ן יתרו כ, ב. פס״ר פכ״א, ו).

36) לקו״ת ר״פ ראה. ובכ״מ.

שם אלקים - המתקתו

המתקת שם אלקים היא על ידי החלפת האותיות האמצעיות, לה״י, שמספרן מ״ה, באותיות הקודמות להן, כד״ט, שמספרן ל״ג. והיינו המתקת הדין בשרשו[1].

והיינו, שמחסרין ממ״ה, לה״י, חלק רביעי, כי עיקר הגבורות הקשות הוא בעולם הרביעי, עולם העשיה, וצריך להסירן. והגבורות שבעולמות אצילות בריאה יצירה הם ממותקות בערך הגבורות שבעולם העשיה.

(ליקוטים ואגרות עמ׳ שכג, תורת לוי יצחק עמ׳ פב)

האות אל״ף של שם אלקים היא הדין הקשה ביותר בשם אלקים.

וראיה לזה, כי המתקת שם אלקים היא על ידי החלפת האותיות להי״ם באותיות הקודמות, כדט״ם, מה שאין כן האל״ף אינה מתחלפת בקודמת לה, ונשארת אל״ף כמו שהיתה. וזה מורה שהיא דין קשה ונשארת דין כמו שהיתה.

ואם כי גם האות מ״ם נשארת כמו שהיתה,

הנה בעצם המ״ם מתחלפת באות מ״ם פתוחה, הקודמת למ״ם סתומה, רק מפני שבאכדט״ם היא גם בסוף התיבה, לכן היא מ״ם סתומה, אבל בעצם היא מתחלפת. אם כן, אינה דין קשה כל כך כמו האות אל״ף, שאינה מתחלפת כלל.

ולכן בכי טובים דודיך מיין[2], שרומז בראשי תיבות לשם זה, יש רק כדט״ם, והאות אל״ף אינה, כי האל״ף בעצם אינה מתחלפת. מה שאין כן המ״ם סתומה מתחלפת במ״ם פתוחה הקודמת לה, וכאן היא בראש התיבה, בתיבת מיין, שהיא מ״ם פתוחה.

(תורת לוי יצחק עמ׳ יח)

חמין במוצאי שבת מלוגמא (רפואה, רש"י)[3].

מלוגמ״א — גימטריא ק״כ, רמז להמתקת הק״כ צירופים של שם אלקים, גבורה.

ובתיבת מלוגמ״א יש רמז להמתקת שלש האותיות האמצעיות של שם אלקים, לה״י, באותיות הקודמות להן — כד״ט. מלוגמ״א — מו״ם ל״ג.

מו״ם — מספר שם אלקי״ם.

ל״ג — המתקת שם אלקים בשלש אותיות כד״ט, שמספרן ל״ג.

(ליקוטים ואגרות עמ׳ רנו)

תחום שבת

שיעור תחום שבת מדאורייתא הוא י״ב מילין, ומדרבנן הוא מיל אחד[4]. אם כן, התחום דרבנן הם י״ב בתחום דאורייתא.

והענין הוא,

דאורייתא — הוא בז״א.

דרבנן, מדבריהם — הוא במלכות, עולם הדיבור, ששם הוא תורה שבעל פה, מלכות[5].

והנה בשמש וירח, ז״א ומלכות, היקף השמש הוא במשך שנה אחת, והיקף הירח הוא במשך חדש. אם כן, בהיקף אחד של השמש, ז״א, יש י״ב היקפים של הלבנה, מלכות.

(הערות לזהר א עמ׳ קעב)

תפארת

תפארת היא קו האמצעי של ז״א.

ואף שהיא סמוכה יותר לראשית ז״א, חסד, מאשר לסוף ז״א, יסוד, כי הרי בֵּינה לבין חסד יש רק הפסק ספירה אחת, גבורה, ובֵינה לבין יסוד, יש הפסק של שתי ספירות, נצח והוד,

עם כל זה היא נחשבת לאמצע ז״א, כי נצח והוד הם תרין פלגי גופא[6], שנחשבים כאחד, ובהם הוא שם אחד, צבאות. אם כן, תפארת היא באמצע – חסד וגבורה למעלה ממנה, ונצח-הוד ויסוד למטה ממנה.

(הערות לזהר א עמ׳ קלא)

---

1) פרי עץ חיים שער חג המצות פ״א.
2) שיר השירים א, ב.
3) שבת קיט, ב.
4) ראה שו״ע אדמו״ר הזקן או״ח סי׳ שצו, א.
5) הקדמת תיקוני זהר (פתח אליהו).
6) ראה זח״ג (רע״מ) רלו, א.

כה, כ – ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה

א. אמר יעקב, מעודי הייתי משתאה משתומם על המראה, כשראיתי בספרים מדברים אודות העצם הלז לוז של שדרה, ויש קראוהו נכסוי, שאינו נהנה משום אכילה כי אם מזו הסעודה של מוצאי שבת, ואמרו שממנו בנין גוף האדם ואך הוא לבדו נשאר בקבר, אחרי רקבון עצמות הגוף, כי ממנו תתחיל התחי' לעתיד, שהוא כשאור לגוף כידוע ולא נודע מה טיבן של שמות הללו שנתנו לו, ומדוע אינו נהנה רק מזאת האכילה בלבד.

יותר מזה גדלה הפליאה כשלמדתי במדרש הנעלם פרשת תולדות שנקרא בתורת רמאה ואמרו דהוא רמאה מכל שאר גרמי, לפי שאינו סובל טעם מזונות כמוהם ובג"כ הוא תקיף מכל שאר גרמי, והוא ליהוי עיקרא דגופא אתבני מני'. ומי הרואה מאמר זה ולא יפלא ממנו מה ענין שם בתואל, ומה דבר הרמאות ומ"ט אהני לי' לרמאה רמאותי' כולי האי, צער גדול הי' לי ע"ד זה, ובדקתי בספרים פורש אין להם.

ועתה בהיותי עוסק בענין הראוני מן השמים שכל ג' שמות הללו אחד אחד, וכל דברי העצם אחת הן, הענין הוא שידעו חכמי האמת אחר שבעלי ההוי' עלולים להפסד וכל מורכב מתפרד, אם הי' כל גופו של אדם מורכב בשוה הי' מקבל הזנה כולו כא', אז בבוא קצו יתפרד כולו אל חלקיו, ולא ישאר ממנו כלום שיקבל צורת התחי' בגוף הקודם, אע"פ שהשם יתברך בעל היכולת לברוא אדם מחדש, אבל באופן כזה פנים חדשות הי' נחשב, ואין זה הוא הגוף שסבל צער המיתה, כי הוא כלה בעשן ואבק דק, ואם יתהוה עוד גוף, אחר הוא.

ע"כ בהכרח יש עצם קטן הנשאר בגוף שאינו תחת יד הרקבון, ואינו כלה ובלה בקבר כי הוא יסוד קיים בו מתחלת שורש היצירה, לא נתהוה מהרכבה, ומשתלשל מאב לבן, על כן אין ההפסד שולט בו ועל כרחך אינו ניזון מן המזונות כדרך שאר העצמות, משא"כ בהעדרם הי' נפסד כמותם, כי מעת שאבדו מזונותם ואינם מושכים לחיותם, היו הלוך וחסר עד הפרד חלקיהם כטבע המורכב הנפסד ופושט צורתו, משא"כ בזה העצם הקיים, שאין צריך למזון לפי שאינו מורכב כי הוא עצם פשוט ספירי כעצם השמים לטוהר, לפיכך הוא חזק הקיום, ואינו צריך למשוך מזון להשלים הנחסר בהתכה כי כולו מקשה הוא ואינו ניתך ולא מתפעל מהאיכיות.

וזה שנקרא בתואל, ג' מת עם הכולל אבל הוא רמאה, כי אע"פ שנראה כמת בגוף המת, כשאר חלקיו, אבל באמת הוא שורש החיים, ולכן הוא חסר א' ממספר מת לרמז על זה שאינו מת אמיתי ולהפך בגוף החיים הוא כמו כן רמאי מפני שלא נרגש בו שום שינוי מכל שאר חלקי הגוף שהם נהנים מאכילה והוא נראה כמרמה אותם במה שבאמת אינו נהנה כלל מהמזון כאילו הוא מת, וזה מחמת מקשיותו ונצחיותו.

וכן ע"ד זה נקרא לוז, שהוא ג' דם עם הכולל שממנו חיות האדם, ולכן י' פעמים דם גי' מת כמש"ל, וכן זה הוא עיקר חיות האדם (וככה שם העיר שאין אנשים מתים בה לוז) אמנם נחסר ממנו ג"כ א' במספר להורות על זה כי הוא חי אצל המות ומת אצל החי, וזהו שקראוהו עוד נסכוי מל' כי נסך עליהם ה' רוח תרדמה, שנראה כנרדם, וגי' קום, כי אחרון על עפר יקום וישיג הגוף התחי' על ידו.

אמנם הוא נהנה מסעודה שאין בו אכילה גמורה דהיינו סעודת מוצאי שבת שהיא נאכלת על השובע ואין אוכלים אותה אכילה גמורה באופן שאין הנאה מגעת לעצמות האחרים כי אם לזה, כי לא לאכילה הוא צריך, רק מכוונת המצוה הוא נהנה ולא מגשמיות האכילה שאיננה נמצאת בכאן, ואינה נעשית כי אם לשם מצוה בלבד, וע"כ היא סעודת דוד המלך עליו השלום שלא הי' לו חיים בעולם הזה כנודע, ונקרא חי וקיים, ודי בזה לנבון.

סדור בית יעקב – לר' יעקב עמדין ז"ל – זמירות למוצאי שבת

כה, כד – וימלאו ימיה ללדת והנה תומם בבטנה

ב. רש"י "והנה תומם" ומפרש "חסר[1], ובתמר[2] מלא לפי ששניהם צדיקים אבל כאן אחד צדיק ואחד רשע".

יש לומר הטעם (הפנימי) שכבר אצל רבקה מרומז הכתוב ע"ד לידת תמר "ששניהם צדיקים" – כי ביטול הרע של עשו (שזהו תיקונו של עשו) יבוא בפועל על ידי "תולדות **פרץ**" (בן תמר), משיח צדקנו, כשיקויים היעוד[3] "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה"[4], במהרה בימינו ממש.

לקוטי שיחות חלק ל עמוד 115

כה, יט – ואלה תולדת יצחק בן אברהם

1) ראה ספר זכרון על פירוש רש"י כאן, שהכוונה לחסרון היו"ד ולא האל"ף*. ע"ש. וראה גם חזקוני ורד"ק כאן. אבל בפירוש המיוחס לרש"י (לב"ר פפ"ה, יג): בלא אל"ף (ובא' מכת"י רש"י שתח"י הגירסא כאן "חסר **אלף**"). וכ"ה בזח"ב עח, ב. – וראה בעה"ט ופענח רזא כאן, "חסר א' וחסר י' כתיב". ע"ש. ואכ"מ.

2) וישב לח, כז.

3) עובדי' א, כא.

4) ולהעיר שמשיח אתא לאתבא צדיקייא בתיובתא (לקוטי תורה שמיני עצרת צ, ב. שיר השירים נ, סוף עמוד ב. ועוד. וראה זהר חלק ג קנג, ב. – וראה לקוטי שיחות חלק ל עמוד 188).

◆ יום ראשון כ"ג מרחשון ◆

כה (יט) **וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק:**

יט וְאִלֵּין תּוּלְדַת יִצְחָק בַּר אַבְרָהָם אַבְרָהָם אוֹלִיד יָת יִצְחָק:

רש"י ◄ **וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק** • יַעֲקֹב וְעֵשָׂו הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה. **אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק** • (לְאַחַר שֶׁקָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שְׁמוֹ אַבְרָהָם, אַחַר כָּךְ הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, דָּבָר אַחֵר:) עַל יְדֵי שֶׁכָּתַב הַכָּתוּב: "יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם", הֵזִקַק לוֹמַר: "אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק", לְפִי שֶׁהָיוּ לֵצָנֵי הַדּוֹר אוֹמְרִים: 'מֵאַבִימֶלֶךְ נִתְעַבְּרָה שָׂרָה, שֶׁהֲרֵי כַּמָּה שָׁנִים שָׁהֲתָה עִם אַבְרָהָם וְלֹא נִתְעַבְּרָה הֵימֶנּוּ', מָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא? צָר קְלַסְתֵּר פָּנָיו שֶׁל יִצְחָק דּוֹמֶה לְאַבְרָהָם, וְהֵעִידוּ הַכֹּל: "אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק", וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב כָּאן: "יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם" (הֵיכָה), שֶׁהֲרֵי עֵדוּת יֵשׁ שֶׁ"אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק". רמב"ן

(כ) **וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה:**

כ וַהֲוָה יִצְחָק בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין כַּד נְסִיב יָת רִבְקָה בַּת בְּתוּאֵל אֲרַמָּאָה מִפַּדַּן אֲרָם אֲחָתֵהּ דְּלָבָן אֲרַמָּאָה לֵהּ לְאִנְתּוּ:

רש"י ◄ **בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה** • שֶׁהֲרֵי כְּשֶׁבָּא אַבְרָהָם מֵהַר הַמּוֹרִיָּה, נִתְבַּשֵּׂר שֶׁנּוֹלְדָה רִבְקָה, וְיִצְחָק הָיָה בֶּן ל"ז שָׁנָה, שֶׁהֲרֵי בּוֹ בַּפֶּרֶק מֵתָה שָׂרָה, וּמִשֶּׁנּוֹלַד יִצְחָק עַד הָעֲקֵדָה שֶׁמֵּתָה שָׂרָה, ל"ז שָׁנָה. וּבַת צ' הָיְתָה כְּשֶׁנּוֹלַד יִצְחָק וּבַת קכ"ז כְּשֶׁמֵּתָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה וְגוֹ'", הֲרֵי לְיִצְחָק ל"ז שָׁנִים, וּבוֹ בַּפֶּרֶק נוֹלְדָה רִבְקָה. הִמְתִּין לָהּ עַד שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לְבִיאָה, ג' שָׁנִים, וּנְשָׂאָהּ. **בַּת־בְּתוּאֵל מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן** • וְכִי עֲדַיִן לֹא נִכְתַּב שֶׁהִיא בַּת בְּתוּאֵל, וַאֲחוֹת לָבָן וּמִפַּדַּן אֲרָם? אֶלָּא לְהַגִּיד שִׁבְחָהּ, שֶׁהָיְתָה בַּת רָשָׁע וַאֲחוֹת רָשָׁע וּמִקּוֹמָהּ אַנְשֵׁי רֶשַׁע, וְלֹא לָמְדָה מִמַּעֲשֵׂיהֶם. **מִפַּדַּן אֲרָם** • עַל שֵׁם שֶׁשְּׁנֵי אֲרָם הָיוּ: אֲרַם נַהֲרַיִם וַאֲרַם צוֹבָה, קוֹרֵא אוֹתוֹ 'פַּדָּן' לְשׁוֹן "צֶמֶד בָּקָר", וְתַרְגּוּם "פַּדַּן" — 'תּוֹרִין', וְיֵשׁ פּוֹתְרִים: "פַּדַּן אֲרָם", כְּמוֹ: שְׂדֵה אֲרָם, שֶׁבִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל קוֹרִין לְשָׂדֶה: "פַּדָּן".

(כא) **וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ:**

כא וְצַלִּי יִצְחָק קֳדָם יְיָ לְקֳבֵל אִתְּתֵהּ אֲרֵי עַקָּרָה הִיא וְקַבֵּל צְלוֹתֵהּ יְיָ וְעַדְּיֵאת רִבְקָה אִתְּתֵהּ:

רש"י ◄ **וַיֶּעְתַּר** • הִרְבָּה וְהִפְצִיר בִּתְפִלָּה. **וַיֶּעְתַּר לוֹ** • נִתְפַּצֵּר וְנִתְפַּיֵּס וְנִתְפַּתָּה לוֹ. וְאוֹמֵר אֲנִי: כָּל לְשׁוֹן 'עָתַר', לְשׁוֹן הַפְצָרָה וְרִבּוּי הוּא, וְכֵן: "וַעֲתַר עֲנַן הַקְּטֹרֶת", מַרְבִּית עֲלִיַּת הֶעָשָׁן. וְכֵן: "וְהַעְתַּרְתֶּם עָלַי דִּבְרֵיכֶם", וְכֵן: "וְנַעְתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׂוֹנֵא", דּוֹמוֹת לְמֻרְבּוֹת וְהִנָּם לְמַשָּׂא, אנקרישר"א בְּלַעַ"ז. **לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ** • זֶה עוֹמֵד בְּזָוִית זוֹ וּמִתְפַּלֵּל, וְזוֹ עוֹמֶדֶת בְּזָוִית זוֹ וּמִתְפַּלֶּלֶת. **וַיֶּעְתַּר לוֹ** • לוֹ, וְלֹא לָהּ, שֶׁאֵין דּוֹמָה תְּפִלַּת צַדִּיק בֶּן צַדִּיק לִתְפִלַּת צַדִּיק בֶּן רָשָׁע, לְפִיכָךְ, 'לוֹ' וְלֹא לָהּ.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יט) אָמַר הַכָּתוּב וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם.
עַל עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בָּנָיו הָאֲמוּרִים לְמַטָּה,
וְהִזְכִּיר הַכָּתוּב אֵיךְ הָיְתָה יְלִידָתָם:
אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק. לְשׁוֹן רַשִׁ"י, עַל יְדֵי שֶׁכָּתוּב יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם הֵזִקַק לוֹמַר אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, לְפִי שֶׁהָיוּ לֵצָנֵי הַדּוֹר אוֹמְרִים מֵאֲבִימֶלֶךְ נִתְעַבְּרָה שָׂרָה, לְכָךְ צָר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קְלַסְתֵּר פָּנָיו דּוֹמֶה לְאַבְרָהָם שֶׁיֹּאמְרוּ הַכֹּל אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק. וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר עוֹד שֶׁטַּעַם הוֹלִיד גִּדֵּל וְרִבָּה, כְּמוֹ יָלְדוּ עַל בִּרְכֵּי יוֹסֵף, כְּמוֹ שֶׁאָמַר וַיִּשְׁלְחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ:
וְהַנָּכוֹן בְּעִינַי כִּי חָזַר עַתָּה וְהֵחֵל בָּאָב הַיַּחַס, כְּמִנְהַג הַכָּתוּב לַחֲזֹר בְּאַנְשֵׁי הַמַּעֲלָה אֶל רֹאשׁ הַיַّחַס, וְכֵן בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (א' א' י"ז-י"ח) כָּתוּב בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּשְׁכַּד וְלוּד וַאֲרָם, וְאַרְפַּכְשַׁד יָלַד אֶת שֶׁלַח. וְכַאֲשֶׁר הִשְׁלִים חָזַר וְאָמַר (שָׁם פָּסוּק כ"ד) שֵׁם אַרְפַּכְשַׁד שֶׁלַח, עַד אַבְרָם הוּא אַבְרָהָם. וְכֵן בִּיחוּס בְּנֵימִין חָזַר לְמַפְרֵעַ וְהֵחֵל, וְנֵר הוֹלִיד אֶת קִישׁ וְקִישׁ הוֹלִיד אֶת שָׁאוּל (שָׁם ח' ל"ג, ט' ל"ט). אַף כָּאן, אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק וְיִצְחָק הוֹלִיד אֶת יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר יַזְכִּיר:
וְחָזַר לְסַפֵּר זֶה, בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר (לְעֵיל כ"ה י"ב) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם, שֶׁאִם אָמַר גַּם כֵּן וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם בִּלְבַד, הִנֵּה הִשְׁוָה שְׁנֵיהֶם בְּיִחוּס וּבְמַעֲלָה, וְאַף כִּי הַקְּדִים הַבְּכוֹר, וְעוֹד, שֶׁהָיָה רָאוּי שֶׁיַּתְחִיל בְּאַבְרָהָם וְיֹאמַר "אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת אַבְרָהָם", אֲבָל לֹא רָצָה לַעֲשׂוֹת כֵּן שֶׁלֹּא יִמְנֶה יִשְׁמָעֵאל וּבְנֵי קְטוּרָה, וּלְכָךְ חָזַר וְהִשְׁלִים: אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, לוֹמַר כִּי הוּא לְבַדּוֹ תּוֹלְדוֹתָיו וּכְאִלּוּ לֹא הוֹלִיד אַחֵר יַחֲשֹׁב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ (לְעֵיל כ"א י"ב) כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע:
וּלְכָךְ אָמַר לְמַעְלָה (כ"ה י"ב) גַּם כֵּן: אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם, לִכְבוֹד יִצְחָק, לוֹמַר שֶׁאֵין אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת הַיַّחַס לְאַבְרָהָם, רַק הֵם בְּנֵי הָאָמָה, וּכְמוֹ שֶׁאָמַר (לְעֵיל כ"א י"ג) וְגַם אֶת בֶּן הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ. וְכֵן עָשָׂה הַכָּתוּב אַף בִּדְבְרֵי הַיָּמִים (א' א' כ"ח), כִּי אָמַר מִתְּחִלָּה בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל,

(כב) **וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה:**

כב וְדַחֲקִין בְּנָיָא בִּמְעָהָא וַאֲמֶרֶת אִם כֵּן לְמָה דְּנָן אָנָא וַאֲזָלַת לְמִתְבַּע אוּלְפָּן מִן קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ **וַיִּתְרֹצְצוּ** • עַל כָּרְחָךְ הַמִּקְרָא הַזֶּה אוֹמֵר דָּרְשֵׁנִי, שֶׁסָּתַם מַה הִיא רְצִיצָה זוֹ, וְכָתַב: "אִם־כֵּן, לָמָּה זֶּה אָנֹכִי"?. רַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּהוּ לְשׁוֹן רִיצָה, כְּשֶׁהָיְתָה עוֹבֶרֶת עַל פִּתְחֵי תּוֹרָה שֶׁל שֵׁם וְעֵבֶר, יַעֲקֹב רָץ וּמְפַרְכֵּס לָצֵאת, עוֹבֶרֶת עַל פִּתְחֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים, עֵשָׂו מְפַרְכֵּס לָצֵאת. דָּבָר אַחֵר: מִתְרוֹצְצִים זֶה עִם זֶה, וּמְרִיבִים בְּנַחֲלַת שְׁנֵי עוֹלָמוֹת. **וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן** • גְּדוֹל צַעַר הָעִבּוּר. **לָמָּה זֶּה אָנֹכִי** • מִתְאַוָּה וּמִתְפַּלֶּלֶת עַל הָהֵרָיוֹן. **וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ** • לְבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל שֵׁם. **לִדְרֹשׁ אֶת־ה'** • שֶׁיַּגִּיד לָהּ מַה תְּהֵא בְּסוֹפָהּ. רמב"ן

(כג) **וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְּאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר:**

כג וַאֲמַר יְיָ לַהּ תְּרֵין עַמְּמִין בִּמְעָיְכִי וְתַרְתֵּין מַלְכְּוָן מִמְּעַיְכִי יִתְפְּרְשָׁן וּמַלְכוּ מִמַּלְכוּ יִתְקַף וְרַבָּא יִשְׁתַּעְבִּיד לִזְעִירָא:

רש"י ◄ **וַיֹּאמֶר ה' לָהּ** • עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, לְשֵׁם נֶאֱמַר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְהוּא אָמַר לָהּ. **שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ** • גֵּיִים כְּתִיב, כְּמוֹ (הֲמוֹ) גֵּאִים, אֵלּוּ אַנְטוֹנִינוּס וְרַבִּי, שֶׁלֹּא פָּסְקוּ מֵעַל שֻׁלְחָנָם לֹא צְנוֹן וְלֹא חַזֶּרֶת, לֹא בִּימוֹת הַחַמָּה וְלֹא בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים (ע"ז יא). **וּשְׁנֵי לְאֻמִּים** • אֵין לְאֹם אֶלָּא 'מַלְכוּת'. **מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ** • מִן הַמֵּעַיִם הֵם נִפְרָדִים, זֶה לְרִשְׁעוֹ וְזֶה לְתֻמּוֹ. **מִלְּאֹם יֶאֱמָץ** • לֹא יִשְׁוּו בִּגְדֻלָּה, כְּשֶׁזֶּה קָם זֶה נוֹפֵל. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל כו) "אִמְּלְאָה הָחֳרָבָה", לֹא נִתְמַלְּאָה צוֹר אֶלָּא מֵחֳרָבָנָהּ שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם. רמב"ן

(כד) **וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בִּבְטְנָהּ:**

כד וּשְׁלִימוּ יוֹמָהָא לְמֵילַד וְהָא תְּיוּמִין בִּמְעָהָא:

רש"י ◄ **וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ** • אֲבָל בְּתָמָר כְּתִיב: "וַיְהִי בְּעֵת לִדְתָּהּ", שֶׁלֹּא מָלְאוּ יָמֶיהָ כִּי לִז' חֳדָשִׁים יְלָדָתָם. **וְהִנֵּה תוֹמִם** • חָסֵר, וּבְתָמָר "תְּאוֹמִים" מָלֵא, לְפִי שֶׁשְּׁנֵיהֶם צַדִּיקִים, אֲבָל כָּאן אֶחָד צַדִּיק וְאֶחָד רָשָׁע.

(כה) **וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו:**

כה וּנְפַק קַדְמָאָה סְמוֹק כֻּלֵּהּ כִּגְלִים (נ"א כִּכְלָן) דִּשְׂעָר וּקְרוֹ שְׁמֵהּ עֵשָׂו:

רש"י ◄ **אַדְמוֹנִי** • סִימָן הוּא שֶׁיְּהֵא שׁוֹפֵךְ דָּמִים (בראשית רבה). **כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר** • מָלֵא שֵׂעָר, כְּטַלִּית שֶׁל צֶמֶר הַמְּלֵאָה שֵׂעָר, פלוקיר"א בְּלַעַ"ז. **וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו** • הַכֹּל קָרְאוּ לוֹ כֵּן, לְפִי שֶׁהָיָה נַעֲשָׂה וְנִגְמָר בִּשְׂעָרוֹ כְּבֶן שָׁנִים הַרְבֵּה.

(כו) **וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם:**

כו וּבָתַר כֵּן נְפַק אַחוּהִי וִידֵהּ אֲחִידָא בְּעִקְבָא דְּעֵשָׂו וּקְרָא שְׁמֵהּ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בַּר שִׁתִּין שְׁנִין כַּד יְלִידַת יָתְהוֹן:

רש"י ◄ **וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְגו'** • שָׁמַעְתִּי מִדְּרַשׁ אַגָּדָה הַדּוֹרְשׁוֹ לְפִי פְּשׁוּטוֹ: 'בְּדִין הָיָה אוֹחֵז בּוֹ לְעַכְּבוֹ, יַעֲקֹב נוֹצַר מִטִּפָּה רִאשׁוֹנָה וְעֵשָׂו מִן הַשְּׁנִיָּה, צֵא וּלְמַד מִשְּׁפוֹפֶרֶת שֶׁפִּיהָ קְצָרָה, תֵּן בָּהּ שְׁתֵּי אֲבָנִים, זוֹ תַּחַת זוֹ. הַנִּכְנֶסֶת רִאשׁוֹנָה, תֵּצֵא אַחֲרוֹנָה, וְהַנִּכְנֶסֶת אַחֲרוֹנָה, תֵּצֵא רִאשׁוֹנָה. נִמְצָא, עֵשָׂו הַנּוֹצָר בָּאַחֲרוֹנָה, יָצָא רִאשׁוֹן, וְיַעֲקֹב שֶׁנּוֹצַר רִאשׁוֹנָה, יָצָא אַחֲרוֹן, וְיַעֲקֹב בָּא לְעַכְּבוֹ שֶׁיְּהֵא רִאשׁוֹן לְלֵדָה

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹתָם בְּכוֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיוֹת, וְהִזְכִּיר וּבְנֵי קְטוּרָה פִּילֶגֶשׁ אַבְרָהָם יָלְדָה אֶת זִמְרָן, וְהָיָה רָאוּי שֶׁיֹּאמַר "בְּנֵי יִצְחָק", וְחָזַר וְהֵחֵל: וַיּוֹלֶד אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק, בְּנֵי יִצְחָק עֵשָׂו וְיִשְׂרָאֵל:

(כב) **וַתֹּאמֶר אִם כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי.** אִם כֵּן גָּדוֹל צַעַר הָעִבּוּר לָמָּה זֶּה אָנֹכִי מִתְפַּלֶּלֶת וּמִתְאַוָּה עַל הַהֵרָיוֹן. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י. וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן. וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר כִּי שָׁאֲלָה אֶת הַנָּשִׁים אִם אֵרַע לָהֶם כָּכָה וַתֹּאמַרְנָה לֹא, וַתֹּאמֶר אִם כֵּן הַדָּבָר וְהַמִּנְהָג לָמָּה זֶּה אָנֹכִי בְּהֵרָיוֹן מִשֶּׁנָּה. וְהִנֵּה הַכָּתוּב חָסֵר וְאֵינֶנּוּ שָׁלֵם בַּפֵּרוּשׁ הַזֶּה. וְהַנָּכוֹן בְּעִינַי כִּי אָמְרָה אִם כֵּן יִהְיֶה לִי לָמָּה זֶּה אָנֹכִי בָּעוֹלָם, הֲלַוַאי אֵינֶנִּי, שֶׁאָמוּת אוֹ שֶׁלֹּא הָיֵיתִי, כְּטַעַם כַּאֲשֶׁר לֹא הָיֵיתִי אֶהְיֶה (איוב י' י"ט):

וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת ה'. לְשׁוֹן רַשִּׁ"י, לְהַגִּיד מַה יִּהְיֶה בְּסוֹפָהּ. וְלֹא מָצָאתִי דְּרִישָׁה אֵצֶל ה' רַק לְהִתְפַּלֵּל, כְּטַעַם דָּרַשְׁתִּי אֶת ה' וְעָנָנִי (תְּהִלִּים ל"ד ה'), דְּרָשׁוּנִי וְחִיוּ (עָמוֹס ה' ד'), חַי אָנִי אִם אִדָּרֵשׁ לָכֶם (יְחֶזְקֵאל כ' ג'):

(כג) **וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ.** הוֹדִיעַ לָהּ שֶׁלֹּא תִּפְחַד, כִּי בַּעֲבוּר שֶׁהָיְתָה מְעֻבֶּרֶת תְּאוֹמִים הוּא הָרְצוּץ הַזֶּה בְּבִטְנָהּ, כִּי דֶּרֶךְ נָשִׁים לָהּ. וְיִתָּכֵן שֶׁיֹּאמַר עוֹד כִּי בַּעֲבוּר הֱיוֹתָם שְׁנֵי גוֹיִם שׁוֹנְאִים וְנִלְחָמִים זֶה בָּזֶה, עָשׂוּ בִּתְחִלַּת יְצִירָתָם מְרִיבָה רֶמֶז לְמָה שֶׁיִּהְיֶה

כְּרֹאשׁוֹן לִיצִירָה, וְיִפְטֹר אֶת רַחְמָהּ וְיִטֹּל אֶת הַבְּכוֹרָה מִן הַדִּין. **בַּעֲקֵב עֵשָׂו•** סִימָן שֶׁאֵין זֶה מַסְפִּיק לִגְמֹר מַלְכוּתוֹ, עַד שֶׁזֶּה עוֹמֵד וְנוֹטְלָהּ הֵימֶנּוּ. **וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב•** הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (ס"א אָמַר: 'אַתֶּם קְרִיתוּן לִבְכוֹרְכֶם שֵׁם, אַף אֲנִי אֶקְרָא לִבְנִי בְּכוֹרִי שֵׁם. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב: "וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב".) דָּבָר אַחֵר: אָבִיו קָרָא לוֹ יַעֲקֹב עַל שֵׁם אֲחִיזַת הָעָקֵב. **בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה•** י' שָׁנִים מִשֶּׁנִּשְׁאָה עַד שֶׁנַּעֲשִׂית בַּת י"ג שָׁנָה וּרְאוּיָה לְהֵרָיוֹן, וְי' שָׁנִים הַלָּלוּ, צִפָּה וְהִמְתִּין לָהּ כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה אָבִיו לְשָׂרָה. כֵּיוָן שֶׁלֹּא נִתְעַבְּרָה, יָדַע שֶׁהִיא עֲקָרָה וְהִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ. וְשִׁפְחָה לֹא רָצָה לִישָׁא לְפִי שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ בְּהַר הַמּוֹרִיָּה לִהְיוֹת עוֹלָה תְּמִימָה (יבמות סד).

(כז) **וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים:**

כז וּרְבִיו עוּלֵּמַיָּא וַהֲוָה עֵשָׂו גְּבַר נַחְשִׁירְכָן גְּבַר נָפֵק לְחַקְלָא וְיַעֲקֹב גְּבַר שְׁלִים מְשַׁמֵּשׁ בֵּית אוּלְפָנָא:

רש"י◄ **וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו•** כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ קְטַנִּים לֹא הָיוּ נִכָּרִים בְּמַעֲשֵׂיהֶם וְאֵין אָדָם מְדַקְדֵּק בָּהֶם מַה טִּיבָם, כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּנֵי י"ג שָׁנָה, זֶה פָּרַשׁ לְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְזֶה פָּרַשׁ לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים. **יֹדֵעַ צַיִד•** לָצוּד וּלְרַמּוֹת אֶת אָבִיו בְּפִיו וְשׁוֹאֲלוֹ: 'אַבָּא, הֵיאָךְ מְעַשְּׂרִין אֶת הַמֶּלַח וְאֶת הַתֶּבֶן'? כְּסָבוּר אָבִיו שֶׁהוּא מְדַקְדֵּק בַּמִּצְוֹת (תנחומא). **אִישׁ שָׂדֶה•** כְּמַשְׁמָעוֹ, אָדָם בָּטֵל וְצוֹדֶה בְּקַשְׁתּוֹ חַיּוֹת וְעוֹפוֹת. **תָּם•** אֵינוֹ בָּקִי בְּכָל אֵלֶּה, כְּלִבּוֹ כֵּן פִּיו. מִי שֶׁאֵינוֹ חָרִיף לְרַמּוֹת קָרוּי תָּם. **יֹשֵׁב אֹהָלִים•** אָהֳלוֹ שֶׁל שֵׁם וְאָהֳלוֹ שֶׁל עֵבֶר.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 116)

לָצוּד וּלְרַמּוֹת אֶת אָבִיו בְּפִיו (רש"י כה, כז)

הִקְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים, מַה רָאָה רַשִּׁ"י לְהוֹצִיא אֶת הַמִּלִּים "יוֹדֵעַ צַיִד" מִידֵי פְּשׁוּטָן (צַדַּת בַּעֲלֵי חַיִּים). וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּאִלּוּ הָיְתָה הַכַּוָּנָה לְצַיִד כִּפְשׁוּטוֹ, צָרִיךְ הָיָה הַכָּתוּב לְהַקְדִּים "אִישׁ שָׂדֶה" לְ"יוֹדֵעַ צַיִד", שֶׁהֲרֵי קוֹדֶם יוֹצֵא אָדָם לַשָּׂדֶה וְשָׁם עוֹסֵק בְּצַיִד. וּמִכָּךְ שֶׁנֶּאֱמַר "יוֹדֵעַ צַיִד" תְּחִלָּה, מוּבָן שֶׁהַכַּוָּנָה לְ'צֵידָה' הַמִּתְרַחֶשֶׁת בַּבַּיִת, לִפְנֵי הַיְצִיאָה לַשָּׂדֶה; וְלָכֵן מְפָרֵשׁ שֶׁעֵשָׂו הָיָה 'צָד' וּמְרַמֶּה אֶת יִצְחָק בְּפִיו.

(כח) **וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב:**

כח וּרְחֵם יִצְחָק יָת עֵשָׂו אֲרֵי מְצֵידֵהּ הֲוָה אָכִיל וְרִבְקָה רְחִימַת יָת יַעֲקֹב:

רש"י◄ **בְּפִיו•** כְּתַרְגּוּמוֹ: בְּפִיו שֶׁל יִצְחָק. וּמִדְּרָשׁוֹ: בְּפִיו שֶׁל עֵשָׂו, שֶׁהָיָה צָד אוֹתוֹ וּמְרַמֵּהוּ בִּדְבָרָיו. **רמב"ן**

(כט) **וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף:**

כט וּבַשִּׁיל יַעֲקֹב תַּבְשִׁילָא וַאֲתָא (נ"א וְעַל) עֵשָׂו מִן חַקְלָא וְהוּא מְשַׁלְהֵי:

רש"י◄ **וַיָּזֵד•** לְשׁוֹן בִּשּׁוּל, כְּתַרְגּוּמוֹ. **וְהוּא עָיֵף•** (ב"ר) בִּרְצִיחָה, כְּמָה דְּתֵימָא: (ירמיה ד) "כִּי עָיְפָה נַפְשִׁי לְהוֹרְגִים".

(ל) **וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֱדוֹם:**

ל וַאֲמַר עֵשָׂו לְיַעֲקֹב אַטְעֵמְנִי כְעַן מִן סְמוֹקָא סְמוֹקָא הָדֵין אֲרֵי מְשַׁלְהֵי אָנָא עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵהּ אֱדוֹם:

רש"י◄ **הַלְעִיטֵנִי•** אֶפְתַּח פִּי וּשְׁפֹךְ הַרְבֵּה לְתוֹכוֹ, כְּמוֹ שֶׁשָּׁנִינוּ: 'אֵין אוֹבְסִין אֶת הַגָּמָל, אֲבָל מַלְעִיטִין אוֹתוֹ'. **מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם•** עֲדָשִׁים אֲדֻמּוֹת, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם מֵת אַבְרָהָם, שֶׁלֹּא יִרְאֶה אֶת עֵשָׂו בֶּן בְּנוֹ, יוֹצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה, וְאֵין זוֹ שִׂבְעָה טוֹבָה שֶׁהִבְטִיחוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. לְפִיכָךְ קִצֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא ה' שָׁנִים מִשְּׁנוֹתָיו, שֶׁיִּצְחָק חַי ק"פ שָׁנָה, וְזֶה קע"ה שָׁנָה, וּבִשֵּׁל יַעֲקֹב עֲדָשִׁים לְהַבְרוֹת אֶת הָאֵבֶל. וְלָמָּה עֲדָשִׁים? שֶׁדּוֹמוֹת לְגַלְגַּל, שֶׁהָאֲבֵלוּת גַּלְגַּל הַחוֹזֵר בָּעוֹלָם. (וְעוֹד, מָה עֲדָשִׁים אֵין לָהֶם פֶּה, כָּךְ הָאֵבֶל אֵין לוֹ פֶּה, שֶׁאָסוּר לְדַבֵּר, וּלְפִיכָךְ הַמִּנְהָג

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

בֵּינֵיהֶם בַּסּוֹף, וְעַתָּה יָנוּחוּ וְתִמְצָא מָנוֹחַ וְהַשְׁקֵט לְנַפְשָׁהּ:

(כח) כִּי צַיִד בְּפִיו. אָמְרוּ הַמְּפָרְשִׁים (הָראב"ע, וְהָרַד"ק) כִּי יִתֵּן צַיִד בְּפִיו שֶׁל יִצְחָק, אוֹ יָבִיא, וְיֶחֱסַר הַמַּעֲשֶׂה. וְכֵן לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר שְׁמוּאֵל (ש"א י"ג ח'), וַה' אוֹתִי כְּגִבּוֹר עָרִיץ (יִרְמְיָה כ' י"א), נָתַן אוֹ שָׁם אוֹתִי. וְיִתָּכֵן לְפָרֵשׁ וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו, בַּעֲבוּר כִּי בְּפִיו שֶׁל יִצְחָק צַיִד תָּמִיד, כָּל הַיּוֹם יִתְאַוֶּה לֶאֱכֹל אֶת הַצַּיִד, וְתָמִיד הוּא בְּפִיו, לֹא יֹאכַל דָּבָר אַחֵר, וְהוּא הַמֵּבִיא לוֹ כַּאֲשֶׁר אָמַר אִישׁ יוֹדֵעַ צַיִד:

וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי כִּי הִיא מְלִיצָה, כִּי עֵשָׂו צַיִד בְּפִי אָבִיו, יְכַנֶּה הָאִישׁ בַּמַּעֲשֶׂה לִתְדִירוּתוֹ. וְכָמוֹהוּ שִׁבְתְּךָ בְּתוֹךְ מִרְמָה (יִרְמְיָה ט' ה'), וְכֵן: וַאֲנִי תְּפִלָּה (תְּהִלִּים ק"ט ד'). וְכֵן אָמְרוּ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (ס"ג ט"ו) קָפְרָא טָבָא לְפוּמֵיה כַּסָּא טָבָה לְפוּמֵיה:

לְהַבְרוֹת אֶת הָאֵבֶל בִּתְחִלַּת מַאֲכָלוֹ בֵּיצִים, שֶׁהֵם עֲגֻלִּים וְאֵין לָהֶם פֶּה, כָּךְ אֵבֶל אֵין לוֹ פֶּה כִּדְאַמְרִינָן בְּמוֹעֵד קָטָן: אֵבֶל, כָּל ג׳ יָמִים הָרִאשׁוֹנִים אֵינוֹ מֵשִׁיב שָׁלוֹם לְכָל אָדָם, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁאֵינוֹ שׁוֹאֵל בַּתְּחִלָּה. מג׳ וְעַד ז׳, מֵשִׁיב וְאֵינוֹ שׁוֹאֵל וְכו׳, בְּרַשׁ״י יָשָׁן) • **רמב״ן**

(לא) **וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְּרָה כַיּוֹם אֶת־בְּכֹרָתְךָ לִי:**

לא **וַאֲמַר יַעֲקֹב זַבִּין כְּיוֹם דִּלְהֵן יָת בְּכֵרוּתָךְ לִי:**

רש״י ◄ **מִכְּרָה כַיּוֹם** • כְּתַרְגּוּמוֹ כְּיוֹם דִּלְהֵן, כַּיּוֹם, שֶׁהוּא בָּרוּר, כָּךְ מְכֹר לִי מְכִירָה בְּרוּרָה. **בְּכֹרָתְךָ** • לְפִי שֶׁהָעֲבוֹדָה בִּבְכוֹרוֹת, אָמַר יַעֲקֹב: ׳אֵין רָשָׁע זֶה כְּדַאי שֶׁיַּקְרִיב לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא׳. **רמב״ן**

(לב) **וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה:**

לב **וַאֲמַר עֵשָׂו הָא אֲנָא אָזֵל לִמְמָת וּלְמָה דְּנָן לִי בְּכֵרוּתָא:**

רש״י ◄ **הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת** • (מתנודדת והולכת היא הַבְּכוֹרָה, שֶׁלֹּא תְּהֵא כָּל עֵת הָעֲבוֹדָה בִּבְכוֹרוֹת כִּי שַׁבָּט לֵוִי יֵשׁ אוֹתָהּ, וְעוֹד) **אָמַר עֵשָׂו**: ׳מַה טִּיבָהּ שֶׁל עֲבוֹדָה זוֹ׳? אָמַר לוֹ: ׳כַּמָּה אַזְהָרוֹת וָעֲנָשִׁין וּמִיתוֹת תְּלוּיִין בָּהּ׳, כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ: (סנהדרין סג) ׳אֵלּוּ הֵן שֶׁבְּמִיתָה: שְׁתוּיֵי יַיִן וּפְרוּעֵי רֹאשׁ׳, אָמַר: ׳אֲנִי הוֹלֵךְ לָמוּת עַל יָדָהּ, אִם כֵּן מַה חֵפֶץ לִי בָּהּ׳?.

(לג) **וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִּי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב:** רמב״ן

לג **וַאֲמַר יַעֲקֹב קַיֵּם לִי כְּיוֹם דִּלְהֵן וְקַיֵּים לֵהּ וְזַבִּין יָת בְּכֵרוּתֵהּ לְיַעֲקֹב:**

(לד) **וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֹרָה:**

לד **וְיַעֲקֹב יְהַב לְעֵשָׂו לַחֲם וּתַבְשִׁיל דִּטְלוּפְחִין וַאֲכַל וּשְׁתִי וְקָם וַאֲזָל וְשָׁט עֵשָׂו יָת בְּכֵרוּתָא:**

רש״י ◄ **וַיִּבֶז עֵשָׂו** • הֵעִיד הַכָּתוּב עַל רִשְׁעוֹ, שֶׁבִּזָּה עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל מָקוֹם. **רמב״ן**

רמב״ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ל) מִן הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה. הָיָה הַתַּבְשִׁיל מְאֻדָּם מִן הָעֲדָשִׁים שֶׁהָיוּ אֲדֻמּוֹת, אוֹ שֶׁרָקָחוֹ בִּדְבָרִים אֲדֻמִּים, וְעֵשָׂו לֹא יָדַע מַה הוּא וְקָרָא שְׁמוֹ אָדֹם. עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אֲדוֹם. כִּי לָעֲגוּ עָלָיו שֶׁמָּכַר בְּכוֹרָה נִכְבֶּדֶת בַּעֲבוּר תַּבְשִׁיל מְעַט, כִּי סֹבֵא וְזוֹלֵל יוֹרֵשׁ (מִשְׁלֵי כ״ג כ״א):

(לא) מִכְּרָה כַיּוֹם אֶת בְּכֹרָתְךָ לִי. כְּיוֹם דִּלְהֵן, כַּיּוֹם שֶׁהוּא בָּרוּר כֵּן מְכֹר לִי מְכִירָה גְּמוּרָה, לְשׁוֹן רַשִׁ״י. וּפְשׁוּטוֹ, כָּעֵת הַזֹּאת, וְכֵן וְאַתָּה עֲמֹד כַּיּוֹם וְאַשְׁמִיעֲךָ אֶת דְּבַר אֱלֹהִים (ש״א ט׳ כ״ז), אֹתוֹ כְּהַיּוֹם תִּמְצְאוּן אֹתוֹ (שָׁם פָּסוּק י״ג), קַשֵּׁר יַקְטִירוּן כַּיּוֹם הַחֵלֶב (שָׁם ב׳ ט״ז), וְלָנוּ בֹּשֶׁת הַפָּנִים כְּהַיּוֹם הַזֶּה (דָּנִיֵּאל ט׳ ז׳):

וְהַנִּרְאֶה מִדַּעַת אֶנְקְלוּס, כִּי בַּעֲבוּר הֱיוֹת מְכִירַת הַבְּכוֹרָה לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶם, אָמַר, מִכְּרָה לִי הַבְּכוֹרָה לְאֵיזֶה יוֹם שֶׁתִּפֹּל בּוֹ, וְזֶה שִׁמּוּשׁ ״לְהֵן״ בִּלְשׁוֹן אֲרַמִּית, לְהֵן אַתְּ אָזִיל, לְאֵיזֶה מָקוֹם, מִן הֵן אַתְּ מוֹדָע לִי, וְכֵן בִּפְרָשַׁת וַיִּשְׁלַח (ב״ר ע״ח א׳) וּלְהֵן אִינוּן אָזְלִין, מִן הֵן דְּאִתְבָּרוּן. וְהוּא לָשׁוֹן מֻרְגָּל לָהֶם בִּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה. וּבְדָנִיֵּאל (ב׳ י״א) בְּפַתְחוּת הַלָּמֶד כְּטַעַם אֱלָהֵן, לְהֵן אֱלָהִין דִּי מִדְּרָהוֹן עִם בְּשְׂרָא לָא אִיתוֹהִי, וְכֵן לָהֵן מַלְכָּא מִלְּכִי יִשְׁפַּר עֲלָךְ (שָׁם ד׳ כ״ד). וְאֶנְקְלוּס תִּרְגֵּם זוּלָתִי ״אֱלָהִין״, אֶלָּא הֵן.

וּבְנִסְחָאוֹת בְּדוּקוֹת וּמְדֻקְדָּקוֹת מִן הַתַּרְגּוּם כַּיּוֹם דִּילְהֵי, וְהוּא כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי, כִּי הֵי בִּלְשׁוֹנָם אֵיזֶה, כְּמוֹ שֶׁאוֹמֵר בַּתַּלְמוּד (ב״ק צ״ט:) הֵי רַבִּי מֵאִיר, הֵי רַבִּי יְהוּדָה (ב״ב קמ״א.), וְזוּלָתָן. וְאֶפְשָׁר שֶׁעָשָׂה אֶנְקְלוּס כַּיּוֹם כְּאִלּוּ הוּא ״בַּיּוֹם״, מִכְּרָה בַּיּוֹם שֶׁתָּבֹא בּוֹ הַבְּכוֹרָה, כִּי כֵן מָצָאנוּ הַשִּׁמּוּשׁ הַזֶּה לְכָ״ף, כַּאֲשֶׁר יֵלְכוּ אֶפְרוֹשׁ עֲלֵיהֶם רִשְׁתִּי (הוֹשֵׁעַ ז׳ י״ב), מִשְׁפָּטוֹ בַּאֲשֶׁר, וּכְדִמֵּי בָּנֵיךָ אֲשֶׁר נָתַתָּה לָהֶם (יְחֶזְקֵאל ט״ז ל״ו), כִּי כְּאַרְבַּע רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם פֵּרַשְׂתִּי אֶתְכֶם (זְכַרְיָה ב׳ י׳):

וְיֵשׁ אוֹמְרִים (הָרַדַ״ק בְּשֵׁם אָבִיו) כִּי אֵין מְחִיר הַבְּכוֹרָה הַנִּזִּיד רַק הַכָּתוּב יְסַפֵּר כִּי בִּבְקָשׁוֹ לֶאֱכֹל וְהוּא עָיֵף אָמַר לוֹ יַעֲקֹב מִכֹּר לִי בְּכוֹרָתְךָ בְּכֶסֶף, וְאַחַר כָּךְ אֶכֹל, וְעָנָה לוֹ בְּפַחֲזוּתוֹ עַל הָאֲכִילָה לָמָּה זֶּה לִי בְּכוֹרָה, חֲרֵי הִיא מְכוּרָה לְךָ, וְנִשְׁבַּע עָלֶיהָ וְיָשְׁבוּ לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת, וְהַכָּתוּב לֹא פֵּרַשׁ הַמְּחִיר. וְאֵין זוֹ דַּעְתִּי:

(לג) הִשָּׁבְעָה לִי כַּיּוֹם. כַּאֲשֶׁר אָמַר עֵשָׂו לָמָּה זֶּה לִי בְּכוֹרָה, אֵינֶנִּי חֵפֶץ בָּהּ, אָמַר לוֹ יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִי כִּי לֹא תַחְפֹּץ בָּהּ וְלֹא תִירָשֶׁנָּה לְעוֹלָם, וְנִשְׁבַּע לוֹ וְאַחַר כֵּן מְכָרָהּ לוֹ וְנָתַן לוֹ הַמְּחִיר אוֹ הַנִּזִּיד שֶׁבִּקֵּשׁ. וְיִתָּכֵן שֶׁאָמַר עֵשָׂו לָמָּה זֶּה לִי בְּכוֹרָה, הִנֵּה הִיא מְכוּרָה לְךָ, וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִי שֶׁלֹּא תִעָרְעֵר עַל הַמְּכִירָה לְעוֹלָם, וְאָמַר הַכָּתוּב שֶׁנִּשְׁבַּע לוֹ וּמְכָרָהּ, כְּאִלּוּ אָמַר מְכָרָהּ וְנִשְׁבַּע לוֹ:

(לד) וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה. בָּז לְדָבָר יַחְבֹּל בּוֹ (מִשְׁלֵי י״ג י״ג). אֲבָל כְּבָר אָמַר הַטַּעַם שֶׁבַּעֲבוּרוֹ נֵאוֹת לַמְּכִירָה מִפְּנֵי שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ לָמוּת בְּצוּדוֹ הַחַיּוֹת, וְקָרוֹב הוּא שֶׁיָּמוּת בְּחַיֵּי אָבִיו, וְאֵין לַבְּכוֹרָה שׁוּם מַעֲלָה רַק אַחֲרֵי הָאָב וּמַה תּוֹעִיל לוֹ הַבְּכוֹרָה.

וְאָמַר וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֶז. כִּי אַחַר שֶׁאָכַל וְשָׁתָה חָזַר הַשָּׂדֶה אֶל צֵידוֹ, וְזוֹ סִבַּת בִּזּוּי הַבְּכוֹרָה, כִּי אֵין חֵפֶץ בִּכְסִילִים רַק שֶׁיֹּאכְלוּ וְיִשְׁתּוּ וְיַעֲשׂוּ חֶפְצָם בְּעִתָּם, וְלֹא יָחוּשׁוּ לְיוֹם מָחָר:

וְרַבִּי אַבְרָהָם מִשְׁתַּבֵּשׁ בְּכָאן מְאֹד, שֶׁאָמַר כִּי בִּזָּה הַבְּכוֹרָה בַּעֲבוּר שֶׁרָאָה שֶׁאֵין מָמוֹן לְאָבִיו. וְרַבִּים יִתְמְהוּ כִּי עָזַב לוֹ אַבְרָהָם מָמוֹן רַב, וּכְאִלּוּ לֹא רָאוּי בִּימֵיהֶם עָשִׁיר גָּדוֹל בִּנְעוּרָיו, בָּא לִידֵי עֹנִי בִּזְקוּנָיו. וְהָעֵד, שֶׁהָיָה יִצְחָק אוֹהֵב אֶת עֵשָׂו בַּעֲבוּר צֵידוֹ, וְאִלּוּ הָיָה לֶחֶם רַב בְּבֵית אָבִיו, וְהוּא נִכְבָּד בְּעֵינָיו, לֹא מָכַר אֶת בְּכוֹרָתוֹ בַּעֲבוּר נָזִיד. וְאִם הָיָה אָבִיו בְּכָל יוֹם אוֹכֵל מַטְעַמִּים מַה טַּעַם יֹאמַר אֵלָיו הֲבִיאָה לִי צַיִד. וְלָמָּה לֹא הָיוּ לְיַעֲקֹב בְּגָדִים חֲמוּדוֹת, וְלֹא נָתְנָה לוֹ אִמּוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לַדֶּרֶךְ, שֶׁאָמַר (לְהַלָּן כ״ח כ׳) וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ. לָמָּה לֹא שָׁלְחָה לוֹ הוֹן, וְהִיא אוֹהֶבֶת אוֹתוֹ, כִּי הֶצְרַךְ לִשְׁמֹר הַצֹּאן. וְהַפָּסוּק שֶׁאָמַר (לְהַלָּן כ״ר י״ג) וַיִּגְדַּל הָאִישׁ, קֹדֶם זִקְנָתוֹ. וְעִוְרֵי לֵב יַחְשְׁבוּ כִּי הָעֹשֶׁר מַעֲלָה גְּדוֹלָה לַצַּדִּיקִים, וְהִנֵּה אֵלִיָּהוּ יוֹכִיחַ. וְעוֹד יִשְׁאָלוּ, לָמָּה חִסֵּר הַשֵּׁם מָמוֹן לְיִצְחָק. אוּלַי יוֹדִיעוּנוּ לָמָּה חִסֵּר מְאוֹר עֵינָיו, וְאַל יִדְחוּנוּ בְּקֻנָּה שֶׁל דֶּרֶשׁ, כִּי יֵשׁ לוֹ סוֹד, וְאֵין לָנוּ

כו (א) **וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה:** רמב"ן

א וַהֲוָה כַּפְנָא בְּאַרְעָא בַּר מִכַּפְנָא קַדְמָאָה דִּי הֲוָה בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם וַאֲזַל יִצְחָק לְוַת אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִּפְלִשְׁתָּאֵי לִגְרָר:

(ב) **וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד מִצְרָיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ:**

ב וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ וַאֲמַר לָא תֵּחוֹת לְמִצְרָיִם שְׁרֵי בְּאַרְעָא דִּי אֵימַר לָךְ:

רס"י ◄ **אַל־תֵּרֵד מִצְרָיְמָה •** שֶׁהָיָה דַּעְתּוֹ לָרֶדֶת לְמִצְרַיִם כְּמוֹ שֶׁיָּרַד אָבִיו בִּימֵי הָרָעָב, אָמַר לוֹ: "אַל־תֵּרֵד מִצְרָיְמָה", שֶׁאַתָּה עוֹלֶה תְּמִימָה וְאֵין חוּצָה לָאָרֶץ כְּדַאי לְךָ •.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לְחַפֵּשׂ כִּי עָמְקוּ מַחְשְׁבוֹת הַשֵּׁם וְאֵין כֹּחַ בָּאָדָם לַהֲבִינָם. כָּל אֵלּוּ דְּבָרָיו:

וַאֲנִי תָּמֵהַּ מִי עִוֵּר עֵינֵי שִׂכְלוֹ בָּזֶה, כִּי הִנֵּה אַבְרָהָם הִנִּיחַ לוֹ הוֹן רַב, וְאָבַד הָעֹשֶׁר הַהוּא מִיָּד קֹדֶם הָעִנְיָן הַזֶּה, וּמִפְּנֵי זֶה בִּזָּה אֶת הַבְּכוֹרָה, כִּי הַדָּבָר הַזֶּה הָיָה בִּנְעוּרֵיהֶם קֹדֶם הֱיוֹת לְעֵשָׂו נָשִׁים כַּאֲשֶׁר יִסַּפֵּר הַכָּתוּב, וְאַחֲרֵי כֵן חָזַר וְהֶעֱשִׁיר בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים עַד כִּי גָּדַל מְאֹד וַיִּקְנְאוּ בוֹ שָׂרֵי פְּלִשְׁתִּים, וְאַחֲרֵי כֵן חָזַר לְעָנְיוֹ וְהִתְאַוָּה לְצֵיד בְּנוֹ וְהַמַּטְעַמִּים,

וְאֵין אֵלּוּ רַק דִּבְרֵי שְׂחוֹק:

וְעוֹד, כִּי הַכָּתוּב אָמַר (לְעֵיל כ"ה י"א) וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ, וְהַבְּרָכָה תּוֹסֶפֶת בְּעֹשֶׁר וּבִנְכָסִים וְכָבוֹד, וְאֵיךְ בִּרְכָתוֹ שֶׁאִבֵּד הוֹן אָבִיו וְהֶעֱנִי, וְאַחֲרֵי כֵן (לְהַלָּן כ"ו ג') וְאֶהְיֶה עִמְּךָ וַאֲבָרַכְךָ, הֶעֱשִׁיר וְהֶעֱנִי אַחֲרֵי כֵן. וְאִם יֵשׁ צַדִּיקִים שֶׁמַּגִּיעַ אֲלֵיהֶם כְּמַעֲשֵׂה הָרְשָׁעִים בְּעִנְיַן הָעֹשֶׁר אֵין זֶה בְּאוֹתָם שֶׁנִּתְבָּרְכוּ מִפִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כִּי בִּרְכַּת ה' הִיא תַּעֲשִׁיר וְלֹא יוֹסִף עֶצֶב עִמָּהּ (מִשְׁלֵי י' כ"ב):

אֲבָל הָיוּ הָאָבוֹת כֻּלָּם כִּמְלָכִים, וּמַלְכֵי גוֹיִם בָּאִים לִפְנֵיהֶם וְכוֹרְתִים עִמָּהֶם בְּרִית, וְכָתוּב (לְהַלָּן כ"ו ל"א) וַיִּשְׁבְּעוּ אִישׁ לְאָחִיו, וְאִם הָיָה יִצְחָק רַע הַמַּזָּל מְאֹבֵד נִכְסֵי אָבִיו, אֵיכָה אָמְרוּ רָאוֹ רָאִינוּ כִּי הָיָה ה' עִמָּךְ (שָׁם שָׁם כ"ח), וּכְבָר הָיָה בְּעוֹכְרָיו. אֲבָל בִּזּוּי הַבְּכוֹרָה לְעֵשָׂו לְאַכְזָרִיּוּת לִבּוֹ:

וְיִתָּכֵן כִּי פִּי הַשְּׁנַיִם בַּבְּכוֹרָה מִמִּשְׁפְּטֵי הַתּוֹרָה לֹא הָיָה כֵּן לְפָנִים, רַק לִנְחֹל מַעֲלַת הָאָב וּשְׁרָרָתוֹ, שֶׁיִּהְיֶה לוֹ כָּבוֹד וּמַעֲלָה עַל צְעִירוֹ. וְלָכֵן הָיָה אוֹמֵר לְיִצְחָק אֲנִי בִּנְךָ בְּכֹרְךָ (לְהַלָּן כ"ז ל"ב), לוֹמַר כִּי הוּא הַבְּכוֹר הָרָאוּי לְהִתְבָּרֵךְ, וְכֵן כִּי זֶה הַבְּכוֹר שִׂים יְמִינְךָ עַל רֹאשׁוֹ (לְהַלָּן מ"ח י"ח), לְהַקְדִּימוֹ בַּבְּרָכָה, וְאוּלַי הָיָה נוֹטֵל גַּם בַּנַּחֲלָה יוֹתֵר מֵעֵט כִּי דִּין פִּי שְׁנַיִם מֵחִדּוּשׁ מִשְׁפַּט הַתּוֹרָה:

וְהַצַּיִד אֲשֶׁר הָיָה בְּפִיו, כֵּן יַעֲשׂוּ הַשָּׂרִים וְהַמְּלָכִים, בּוֹחֲרִים בְּצַיִד מִכָּל מַאֲכָל, וְכָל הָעַמִּים יוֹבִילוּ מֵהֶם שַׁי לַמּוֹרָא. וְהָיָה עֵשָׂו מַחֲנִיף אֶת אָבִיו לְהָבִיא כָּל צֵידוֹ אֶל פִּיו לֶאֱכֹל מִמֶּנּוּ כִּרְצוֹנוֹ תָּמִיד. וְאַהֲבַת הָאָב לְבְנוֹ הַבְּכוֹר קָלָה לְהָבִיא:

וּמַה שֶׁאָמַר לְבָרֵךְ אוֹתוֹ אַחַר עֲשׂוֹת לוֹ הַמַּטְעַמִּים אֵינֶנּוּ שֹׁכֵר הָאֲכִילָה וְשֹׂחֵד בָּהֶם, אֲבָל רָצָה לַהֲנוֹת מִמֶּנּוּ שֶׁתִּהְיֶה נַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְּנַפְשׁוֹ בְּעֵת הַהֲנָאָה, וִיבָרֵךְ אוֹתוֹ בְּחֵפֶץ מָלֵא וְרָצוֹן שָׁלֵם. אוֹ שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ בְּנַפְשׁוֹ כִּי אַחַר הָאֲכִילָה הָיְתָה מִתְעַנֶּגֶת וּשְׂמֵחָה וְיָחוּל עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, כְּעִנְיַן וְעַתָּה קְחוּ לִי מְנַגֵּן וְהָיָה כְּנַגֵּן הַמְנַגֵּן וַתְּהִי עָלָיו יַד ה' (מ"ב ג' ט"ו):

וְלֹא נָתְנוּ בְּיַד יַעֲקֹב הוֹן כִּי בּוֹרֵחַ הָיָה, וּבְלֹא יְדִיעַת אָחִיו יָצָא מִן הָאָרֶץ לְבַדּוֹ, וְאִלּוּ נָתְנוּ לוֹ הוֹן וַעֲבָדִים וּגְמַלִּים הָיוּ מוֹסִיפִים לוֹ קִנְאָה לֶאֱרֹב לוֹ וּלְהָרְגוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (ב"ר ס"ח ב') שֶׁגְּזָלוּהוּ מִמֶּנּוּ:

וּמִי אָמַר לוֹ שֶׁלֹּא הָיוּ לְיַעֲקֹב בְּגָדִים חֲמוּדוֹת שֵׁשׁ וּמֶשִׁי וְרִקְמָה, אֲבָל הַכָּתוּב אָמַר כִּי עֲשָׂו בְּלֶכְתּוֹ הַשָּׂדֶה לָצוּד הָיָה מַחֲלִיפָם בְּבִגְדֵי הַצַּיִד, וּמִפְּנֵי שֶׁיִּצְחָק מְמַשֵּׁשׁ תָּמִיד בִּבְנוֹ וּבִבְגָדָיו הִלְבִּישָׁה אוֹתָם אֶת יַעֲקֹב פֶּן יַכִּירֶנּוּ בָּהֶם, וְהַלֹּא אַתָּה רוֹאֶה שֶׁעָשָׂה כֵּן וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו (לְהַלָּן כ"ז כ"ז), כִּי הָיָה מֵשִׂים אוֹתָם בְּתוֹךְ נַרְדְּ וַרְכּוֹם, כְּעִנְיַן שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים מ"ה ט') מֹר וַאֲהָלוֹת קְצִיעוֹת כָּל בִּגְדֹתֶיךָ, וְהָיוּ הַבְּשָׂמִים צוֹמְחִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְעַל כֵּן אָמַר "קְרִיחַ שָׂדֶה", כִּי בַּעֲבוּר הֱיוֹתוֹ אִישׁ שָׂדֶה הֵרִיחוּ בְּגָדָיו מֵהֶם. אוֹ רֵיחַ צִיצֵי הָאִילָנוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (תַּעֲנִית כ"ט:)

קְרִיחַ הַשָּׂדֶה שֶׁל תַּפּוּחִים:

וְהִשְׁאִלָּה עַל מְאוֹר עֵינָיו שֶׁאֵלַת עִוְרֵי לֵב, כִּי אִם הָיְתָה סִבָּה מֵאֵת הַשֵּׁם, הִנֵּה הִיא כְּדֵי שֶׁיְּבָרֵךְ אֶת יַעֲקֹב, וְהוּא סִפּוּר הַכָּתוּב (לְהַלָּן כ"ז א') וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט אֵינֶנּוּ רַק עִנְיַן הַזִּקְנָה, וַטַּעֲמוֹ וַיְהִי כִּי זָקַן יִצְחָק וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו בְּזִקְנָתוֹ קָרָא אֶת עֵשָׂו, וְהִנֵּה בְּיַעֲקֹב (לְהַלָּן מ"ח י') וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ מִזֹּקֶן לֹא יוּכַל לִרְאוֹת, וְכָתוּב בַּאֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי (מ"א י"ד ד') כִּי קָמוּ עֵינָיו מִשֵּׂיבוֹ, וִיסַפֵּר בְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ פֶּלֶא (דְּבָרִים ל"ד ז') לֹא כָהֲתָה עֵינוֹ:

(א) מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם.

אוּלַי לֹא הָיָה רָעָב בְּעוֹלָם עַד יְמֵי אַבְרָהָם (פִּרְקֵי דְר"א כ"ו), וְעַל כֵּן יִמְנֶה הַכָּתוּב מִמֶּנּוּ, כִּי מַה צֹּרֶךְ לְהַזְכִּיר זֶה. וְהַנָּכוֹן בְּעִנְיָנִי כִּי זֶה לְהַגִּיד כִּי הָיוּ זוֹכְרִים אוֹתוֹ הָרָעָב הָרִאשׁוֹן וּמְסַפְּרִים עָלָיו שֶׁבַּעֲבוּרוֹ יָרַד אַבְרָהָם לְמִצְרַיִם, וְשָׁם עָשָׂה לוֹ הַשֵּׁם כָּבוֹד גָּדוֹל. וְלָכֵן הָיָה יִצְחָק חָפֵץ לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי אֲבוֹתָיו לֵירֵד שָׁם עַד שֶׁנֶּאֱמַר לוֹ אַל תֵּרֵד מִצְרָיְמָה:

וְטַעַם הַמְּנִיעָה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (ב"ר ס"ד ג')

אַתָּה עוֹלֶה תְּמִימָה וְאֵין חוּצָה לָאָרֶץ כְּדַי לְךָ. וּלְדַעְתִּי נִכְלָל עוֹד בְּעִנְיָן רְמִיזָה בָּעָתִיד, כִּי גָּלוּת אַבְרָהָם אֶל מִצְרַיִם מִפְּנֵי הָרָעָב רֶמֶז שֶׁיִּגְלוּ בָּנָיו שָׁם, וְלֶכְתּוֹ אֶל אֲבִימֶלֶךְ לֹא הָיָה גָּלוּת כִּי שָׁם הָיָה יוֹשֵׁב בִּרְצוֹנוֹ, אֲבָל יְרִידָתוֹ שֶׁל יִצְחָק שָׁם מִפְּנֵי הָרָעָב יִרְמֹז לַגָּלוּת, כִּי גָּלָה מִמְּקוֹמוֹ בְּעֵת כָּרְחוֹ וְהָלַךְ אֶל אֶרֶץ אַחֶרֶת, וְהִנֵּה הָיָה גָּלוּתוֹ מִמְּקוֹמוֹ אֶל אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים שֶׁהִיא אֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו, וְיִרְמֹז לְגָלוּת בָּבֶל שֶׁהִיא מְקוֹם מְגוּרֵי אֲבוֹתָיו שֶׁהָיוּ בְּאוּר כַּשְׂדִּים:

וְדַע כִּי הַגָּלוּת הַנִּזְכָּר יִרְמֹז לְמַעֲשֵׂה יִצְחָק, כַּאֲשֶׁר לֹא לָקְחוּ אִשְׁתּוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ שָׁם רַק הַגָּלוּת וְהַפַּחַד, וּמִתְּחִלָּה אָמַר הַנִּגְעַ בָּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת. וּלְיָמִים חָזַר בּוֹ וְאָמַר לֵךְ מִעִמָּנוּ. וְאַחֲרֵי כֵן חָזְרוּ אֵלָיו בַּבְּרִית, וְכֵן גָּלוּת בָּבֶל גָּלוּ שָׁם מִפְּנֵי זַלְעֲפוֹת רָעָב, וּמֵעֵת הֱיוֹתָם שָׁם לֹא עָבְדוּם וְלֹא עִנּוּ אוֹתָם, אֲבָל הָיוּ גְּדוֹלֵיהֶם שָׂרִים בַּמַּלְכוּת, וְאַחֲרֵי כֵן אָמְרוּ מִי בָּכֶם מִכָּל עַמּוֹ יְהִי אֱלֹהָיו עִמּוֹ וְיַעַל (עֶזְרָא א' ג'), וְהִזְהִירוּ עֲלֵיהֶם שָׂרֵי עֵבֶר הַנָּהָר וְהַפַּחוֹת וְאַחֲרֵי כֵן בִּטְלוּ הַבִּנְיָן וְהַוּת בְּטֵלָא עַד זְמָן וְעִידָן אַחֲרֵי כֵן חָזְרוּ וְנָתְנוּ רְשׁוּת בַּבִּנְיָן וְהִזְהִירוּ וְאָמְרוּ דִּי לֶהֱוֹן מְהַקְרְבִין נִיחוֹחִין לֶאֱלָהּ שְׁמַיָּא וּמְצַלִּין לְחַיֵּי מַלְכָּא וּבְנוֹהִי (שָׁם ו' י'):

אֶל אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים. לֹא נוֹדַע אִם הוּא אֲבִימֶלֶךְ אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם, אוֹ שֶׁכָּל מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בָּעֵת הַהִיא יִקָּרֵא כֵּן, כִּי גַּם בִּימֵי דָּוִד יִקָּרֵא אֲבִימֶלֶךְ. וְדַעַת אֲנַקְלוּס שֶׁהָיָה בְּנוֹ: וְטַעַם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל אֲבִימֶלֶךְ. כִּי הָיָה בְּדַעְתּוֹ לָרֶדֶת מִצְרַיְמָה וְהָלַךְ אֶל אֲבִימֶלֶךְ בַּעַל בְּרִית אָבִיו, אוּלַי יֵיטִיב עִמּוֹ בִּימֵי הַבַּצֹּרֶת וְלֹא יִצְטָרֵךְ לֵירֵד לְמִצְרַיִם. וְהִנֵּה אֲבִימֶלֶךְ מִפְּנֵי בְּרִיתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם לֹא נָגַע בּוֹ וְלֹא בְּבֵיתוֹ כְּלָל, אֲבָל אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם הֵמָּה בִּקְשׁוּ מִמֶּנּוּ

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 201)

שֶׁאַתָּה עוֹלֶה תְּמִימָה, וְאֵין חוּצָה לָאָרֶץ כְּדַאי לְךָ (רש"י כו, ב)

בְּרַשִׁ"י מְדֻגָּשׁ **הַחִסָּרוֹן שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ**, וְאִלּוּ בַּמִּדְרָשׁ מְדֻגָּשֶׁת **מַעֲלַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** (שֶׁהִיא דּוֹמָה לִמְקוֹם הַמִּקְדָּשׁ): "מָה עוֹלָה, אִם יָצְאַת חוּץ לַקְּלָעִים, נִפְסְלָה, אַף אָתָּ, אִם יָצָאתָ חוּץ לָאָרֶץ, נִפְסַלְתָּ". וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַמִּדְרָשׁ סָבוּר שֶׁעַל יְדֵי הַבְטָחַת הָאָרֶץ קָנָה אוֹתָהּ אַבְרָהָם בִּפּוֹעַל, וּכְבָר אָז הָיְתָה שׁוֹנָה וּמְיֻחֶדֶת; וְלָכֵן מַדְגִּישׁ אֶת מַעֲלָתָהּ. אֲבָל לְדַעַת רַשִׁ"י לֹא הָיְתָה עֲדַיִן קְנוּיָה לְאַבְרָהָם בִּפּוֹעַל, וְהִיא הָיְתָה אֶרֶץ כְּמוֹ כָּל הָאֲרָצוֹת; וְלָכֵן מַדְגִּישׁ רַק אֶת הַחִסָּרוֹן שֶׁבְּחוּץ לָאָרֶץ. וּמַהוּ חִסָּרוֹן זֶה - כָּתַב רַשִׁ"י לְעֵיל (חיי שרה כד, ז): בְּחוּץ לָאָרֶץ לֹא הָיוּ בָּאֵי עוֹלָם מַכִּירִים בַּה' וּשְׁמוֹ לֹא הָיָה רָגִיל בָּאָרֶץ. **רמב"ן**

(ג) גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ וַאֲבָרֲכֶךָּ כִּי־לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ:

ג דּוּר בְּאַרְעָא הָדָא וִיהֵי מֵימְרִי בְּסַעְדָּךְ וְאֵבָרְכִנָּךְ אֲרֵי לָךְ וְלִבְנָךְ אֶתֵּן יָת כָּל אַרְעָתָא הָאִלֵּין וְאָקִים יָת קְיָמָא דִּי קַיֵּמִית לְאַבְרָהָם אֲבוּךְ:

רש"י◄ **הָאֵל** • כְּמוֹ הָאֵלֶּה. **רמב"ן**

(ד) וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:

ד וְאַסְגֵּי יָת בְּנָךְ סַגִּיאִין כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וְאֶתֵּן לִבְנָךְ יָת כָּל אַרְעָתָא הָאִלֵּין וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיל בְּנָךְ כֹּל עַמְמֵי אַרְעָא:

רש"י◄ **וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ** • אָדָם אוֹמֵר לִבְנוֹ: 'יִהֵא זַרְעֲךָ כְּזַרְעוֹ שֶׁל יִצְחָק', וְכֵן בְּכָל הַמִּקְרָא, וְזֶה אָב לְכֻלָּן: "בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יְשִׂימְךָ וְגוֹ'", וְאַף לְעִנְיַן הַקְּלָלָה מָצִינוּ כֵּן: (במדבר ה) "וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה", שֶׁהַמְּקַלֵּל שׁוֹנְאוֹ אוֹמֵר: 'תְּהֵא כִּפְלוֹנִית', וְכֵן: (ישעיה סה) "וְהִנַּחְתֶּם שִׁמְכֶם לִשְׁבוּעָה לִבְחִירַי", שֶׁהַנִּשְׁבָּע אוֹמֵר: 'אֶהֱא כִּפְלוֹנִי, אִם עָשִׂיתִי כָּךְ וְכָךְ'!.

(ה) עֵקֶב אֲשֶׁר־שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי:

ה חֲלַף דִּי קַבִּיל אַבְרָהָם בְּמֵימְרִי וּנְטַר מַטְּרַת מֵימְרִי פִּקּוֹדַי קְיָמַי וְאוֹרָיָתַי:

רש"י◄ **שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי** • כְּשֶׁנִּסִּיתִי אוֹתוֹ. **וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי** • גְּזֵרוֹת לְהַרְחָקָה עַל אַזְהָרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, כְּגוֹן: שְׁנִיּוֹת לַעֲרָיוֹת וּשְׁבוּת לְשַׁבָּת (יבמות כא). **מִצְוֹתַי** • דְּבָרִים שֶׁאִלּוּ לֹא נִכְתְּבוּ, רְאוּיִין הֵן לְהִצְטַוּוֹת, כְּגוֹן: גָּזֵל וּשְׁפִיכוּת דָּמִים. **חֻקּוֹתַי** • דְּבָרִים שֶׁיֵּצֶר הָרַע וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶם, כְּגוֹן: אֲכִילַת חֲזִיר וּלְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז, שֶׁאֵין טַעַם בַּדָּבָר אֶלָּא גְּזֵרַת הַמֶּלֶךְ וְחֻקּוֹתָיו עַל עֲבָדָיו. **וְתוֹרֹתָי** • לְהָבִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי (ב"ר). **רמב"ן**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

דֶּרֶךְ שְׁאֵלָה עַל אִשְׁתּוֹ וְהוּא אָמַר אֲחוֹתִי הִיא, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא נָגַע בָּהּ הַמֶּלֶךְ וְלֹא אִישׁ מֵאַנְשָׁיו, כִּי הָיוּ נִזְכָּרִים בְּעִנְיַן אַבְרָהָם, וּלְכָךְ אָמַר כִּמְעַט שָׁכַב "אַחַד הָעָם", יֹאמַר, אֲנִי לֹא נָגַעְתִּי בָּהּ וְנִשְׁמַרְתִּי מִמֶּנָּה, אֲבָל קָרוֹב הָיָה שֶׁיִּכָּשֵׁל בָּהּ אֶחָד מֵאַנְשֵׁי הָאָרֶץ, וְהָיִיתָ מֵבִיא עָלֵינוּ אָשָׁם כַּאֲשֶׁר הָיָה עָלֵינוּ חֵטְא בְּעִנְיַן אָבִיךָ:

(ב) שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ. אֵין טַעַם שֶׁיֹּאמַר בְּבֹא אַחַת שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת, אֲבָל פֵּרוּשׁוֹ אַל תֵּרֵד מִצָּרְיְמָה, וּשְׁכֹן כָּל יָמֶיךָ בָּאָרֶץ שֶׁאֹמַר אֵלֶיךָ בְּכָל פַּעַם וּפַעַם, עַל פִּי ה' תִּסַּע וְעַל פִּי ה' תַּחֲנֶה, וְגוּר עַתָּה בָּאָרֶץ הַזֹּאת בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים, כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אוֹתָהּ, כְּדִכְתִיב (יְהוֹשֻׁעַ י"ג ג') לַכְּנַעֲנִי תֵּחָשֵׁב חֲמִשָּׁה סַרְנֵי פְלִשְׁתִּים:

וְיִתָּכֵן שֶׁיִּהְיֶה וַיֵּרֶא אֵלָיו מִקֶּדֶם, כִּי קֹדֶם צֵאתוֹ מִמְּקוֹמוֹ נֶאֱמַר לוֹ אַל תֵּרֵד מִצָּרְיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ בִּהְיוֹתְךָ שָׁם, וְגוּר עַתָּה בָּאָרֶץ הַזֹּאת בְּאֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר תִּכְלֹל עַמִּים רַבִּים וַאֲרָצוֹת רַבּוֹת, כִּי אֲנִי מְצַוְּךָ עַתָּה שֶׁלֹּא תֵּצֵא מִמֶּנָּה לְעוֹלָם, כִּי כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵל אֶתֵּן לְזַרְעֲךָ. וְהִנֵּה נָסַע מִמְּקוֹמוֹ מִפְּנֵי הָרָעָב לָלֶכֶת בְּכָל אַרְצוֹת כְּנַעַן לִשְׁכֹּן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יֹאמַר אֵלָיו, וּבִבֹאוֹ לִגְרַר אָמַר לוֹ כָּאן תֵּשֵׁב, וְלֹא הֵצְרַךְ לְפָרֵשׁ, כִּי יָדוּעַ הוּא שֶׁלֹּא עָבַר עַל מִצְוַת הַשֵּׁם, וְכֵן עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ (לְעֵיל כ"ב ב'), כַּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי (שָׁם פָּסוּק ט'):

(ג) וַהֲקִמֹתִי אֶת הַשְּׁבֻעָה. אֵין צָרִיךְ שֶׁיְּבַטִּיחַ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת יִצְחָק שֶׁלֹּא יַעֲבֹר הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע לְאָבִיו, כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם (ש"א ט"ו כ"ט), וְאַבְרָהָם אֵין לוֹ זֶרַע אַחֵר בַּעַל בְּרִית לֵאלֹהִים, וְהַשְּׁבוּעָה אֵינֶנָּה עַל תְּנַאי. כִּי בְּיַעֲקֹב הֵצְרַךְ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיו לוֹמַר שֶׁבּוֹ יִתְקַיֵּם הַבְּרִית וּבְזַרְעוֹ (לְהַלָּן ל"ה י"ב), לֹא בְּעֵשָׂו:

וְנִרְאֶה שֶׁזֶּה הַמַּאֲמָר וַהֲקִמֹתִי אֶת הַשְּׁבֻעָה יְחֻשָּׁב שְׁבוּעָה, וּלְכָךְ תָּמִיד יֵאָמֵר בַּתּוֹרָה (שְׁמוֹת ל"ג א') הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב, אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לָהֶם בָּךְ (שָׁם ל"ב י"ג), כִּי לֹא מָצָאנוּ שְׁבוּעָה לְיִצְחָק בִּלְתִּי זֹאת. וְרָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַשְּׁבִּיעַ לְכָל אֶחָד מִן הָאָבוֹת, לְהוֹדִיעַ שֶׁרָאוּי כָּל אֶחָד לִכְרֹת עִמּוֹ בְּרִית, וְשֶׁתִּהְיֶה זְכוּת כָּל אֶחָד עוֹמֶדֶת לְפָנָיו עִם זַרְעָם, כִּי אַף עַל פִּי שֶׁהָרִאשׁוֹנָה תַּסְפִּיק, תּוֹסֶפֶת זְכוּת וְכָבוֹד הוּא לָהֶם, וְלָכֵן אָמַר (וַיִּקְרָא כ"ו מ"ב) וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאַף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאַף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר, כִּי כֻּלָּם בַּעֲלֵי בְּרִית לֵאלֹהִים:

וְיִתָּכֵן שֶׁהוֹסִיף לוֹ לְיִצְחָק בַּשְּׁבוּעָה הַזֹּאת שֶׁיְּקַיֵּם בּוֹ בְּעֵצְמוֹ הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם אָבִיו, שֶׁיִּהְיֶה הוּא בְּרָכָה בָּעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָמַר לְאַבְרָהָם אָבִיו וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ. וְיִהְיֶה פֵּרוּשׁ הַכָּתוּב וַהֲקִמֹתִי בְּךָ אֶת הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ, כִּי אַתָּה בְּרָכָה בָּעַמִּים, וְכֵן אָמַר עוֹד בְּיַעֲקֹב (לְהַלָּן כ"ח י"ד) וְנִבְרְכוּ בְךָ כָּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ:

(ה) עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי. לְשׁוֹן רַשִׁ"י בְּקֹלִי. כְּשֶׁנִּסִּיתִי

◆ יום שני כ"ד מרחשון ◆

(ו) וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר׃

ו וִיתֵב יִצְחָק בִּגְרָר׃

(ז) וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲחֹתִי הִוא כִּי יָרֵא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶּן־יַהַרְגֻנִי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל־רִבְקָה כִּי־טוֹבַת מַרְאֶה הִוא׃

ז וּשְׁאִילוּ אֲנָשֵׁי אַתְרָא (עַל עִיסַק) לְאִתְּתֵהּ וַאֲמַר אֲחָתִי הִיא אֲרֵי דְּחִיל לְמֵימַר אִתְּתִי דִּלְמָא יִקְטְלֻנַנִי אֲנָשֵׁי אַתְרָא עַל רִבְקָה אֲרֵי שַׁפִּירַת חֵיזוּ הִיא׃

רס"י ◄ לְאִשְׁתּוֹ • עַל אִשְׁתּוֹ, כְּמוֹ: (לעיל כ) "אִמְרִי־לִי אָחִי הוּא". רמב"ן

(ח) וַיְהִי כִּי אָרְכוּ־לוֹ שָׁם הַיָּמִים וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחַלּוֹן וַיַּרְא וְהִנֵּה יִצְחָק מְצַחֵק אֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ׃

ח וַהֲוָה כַּד סְגִיאוּ לֵהּ תַּמָּן יוֹמָיָא וְאִסְתְּכִי אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִּפְלִשְׁתָּאֵי מִן חַרַכָּא וַחֲזָא וְהָא יִצְחָק מְחַיֵּיךְ עִם רִבְקָה אִתְּתֵהּ׃

רס"י ◄ כִּי־אָרְכוּ • אָמַר: 'מֵעַתָּה אֵין לִי לִדְאֹג, מֵאַחַר שֶׁלֹּא אֲנָסוּהָ עַד עַכְשָׁו', וְלֹא נִזְהַר לִהְיוֹת נִשְׁמָר. וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ וְגוֹ' • שֶׁרָאֲהוּ מְשַׁמֵּשׁ מִטָּתוֹ.

(ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־אָמוּת עָלֶיהָ׃

ט וּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַאֲמַר בְּרַם הָא אִתְּתָךְ הִיא וְאֵכְדֵין אֲמַרְתָּ אֲחָתִי הִיא וַאֲמַר לֵהּ יִצְחָק אֲרֵי אֲמָרִית דִּלְמָא אֵימוּת עֲלַהּ׃

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אוֹתוֹ. מִשְׁמַרְתִּי. גְּזֵרוֹת לְהַרְחָקָה כְּגוֹן שְׁנִיּוֹת לַעֲרָיוֹת שְׁבוּת לְשַׁבָּת. מִצְוֹתַי, מִצְוֹת שֶׁאִלּוּ לֹא נִכְתְּבוּ דִּין הוּא שֶׁיִּכָּתְבוּ כְּגוֹן גֶּזֶל וּשְׁפִיכוּת דָּמִים. חֻקּוֹתַי, דְּבָרִים שֶׁיֵּצֶר הָרַע וְעוֹ"ג מְשִׁיבִין עֲלֵיהֶם כְּגוֹן אֲכִילַת חֲזִיר וּלְבִישַׁת שַׁעַטְנֵז שֶׁאֵין טַעַם בַּדָּבָר אֶלָּא הַמֶּלֶךְ גָּזַר חֻקּוֹ עַל עֲבָדָיו. וְתוֹרֹתַי. לְהָבִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי:

וְאִם כֵּן יִהְיֶה כָּל זֶה בָּנוּי עַל דַּעַת שֶׁהָיָה אַבְרָהָם מְקַיֵּם וּמְשַׁמֵּר אֶת הַתּוֹרָה עַד שֶׁלֹּא נִתְּנָה, וְכָךְ אָמְרוּ (ב"ר צ"ד ג') בַּפָּסוּק וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת (לְהַלָּן מ"ה כ"א), שֶׁפֵּרֵשׁ מְמֻנּוּ בְּפָרָשַׁת עֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה כְּשֵׁם שֶׁהָיוּ אֲבוֹתָיו, וְעַד עַכְשָׁיו לֹא נִתְּנָה תּוֹרָה, וַהֲרֵי כָּתוּב וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָיו. וְשָׁם אָמְרוּ שֶׁהָיָה מְשַׁמֵּר אֲפִלּוּ דִּקְדּוּקֵי תּוֹרָה וְהָיָה מְלַמֵּד לְבָנָיו וְכוּ':

וְיֵשׁ לִשְׁאֹל, אִם כֵּן אֵיךְ הֵקִים יַעֲקֹב מַצֵּבָה (לְהַלָּן כ"ח י"ח) וְנָשָׂא שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וּכְדַעַת רַבּוֹתֵינוּ (ב"ר ע"ד י"א) אַרְבַּע, וְעַמְרָם נָשָׂא דּוֹדָתוֹ (שְׁמוֹת ו' כ'), וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ הֵקִים שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מַצֵּבָה (שָׁם כ"ד ד'), וְהָאֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיוּ נוֹהֲגִים הֶתֵּר בַּתּוֹרָה בְּמַה שֶׁאָסַר אַבְרָהָם אֲבִיהֶם עַל עַצְמוֹ וְקָבַע לוֹ הַשֵּׁם שָׁכָר עַל הַדָּבָר, וְהוּא יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו לָלֶכֶת בְּדַרְכָיו. וּבְיַעֲקֹב דָּרְשׁוּ (ב"ר ע"ט ו') שֶׁשָּׁמַר אֶת הַשַּׁבָּת וְקָבַע תְּחוּמִין. וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה זֶה בְּשַׁבָּת מִפְּנֵי שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ (יְרוּשַׁלְמִי בְּרָכוֹת פ"א ה"ה), שֶׁהִיא מֵעִידָה עַל מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית:

וְאוּלַי נֶאֱמַר, מִשְׁמַרְתִּי. שְׁנִיּוֹת לַעֲרָיוֹת שֶׁל בְּנֵי נֹחַ, וּמִצְוֹתַי. גֶּזֶל וּשְׁפִיכוּת דָּמִים, חֻקּוֹתַי. אֵיבָר מִן הַחַי וְכִלְאַיִם שֶׁל הַרְבָּעַת בְּהֵמָה וְהַרְכָּבַת אִילָן, וְתוֹרֹתַי. דִּינִין וְאִסּוּרֵי עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁאִלּוּ כֻּלָּן נִצְטַוּוּ בָּהֶן בְּנֵי נֹחַ, וְהוּא הַשּׁוֹמֵר וְהָעוֹשֶׂה רְצוֹן בּוֹרְאוֹ וּמְשַׁמֵּר אֲפִלּוּ דִּקְדּוּקִין וְחֻמְרוֹת בַּמִּצְוֹת שֶׁלָּהֶן, וּכְמוֹ שֶׁהִזְכִּירוֹ ע"ז של אַבְרָהָם אָבִינוּ אַרְבַּע מֵאָה פִּרְקֵי הֲוֹוֹת (ע"ז י"ד:). וְדָרְשׁוּ בְּ"מֵאָה שְׁעָרִים" שֶׁמְּדָדוּהָ לְמַעֲשְׂרוֹת (ב"ר ס"ד ו'), כִּי הָיוּ הָאָבוֹת נְדִיבֵי עַמִּים לָתֵת מַעֲשְׂרוֹת לַעֲנִיִּים, אוֹ לְכֹהֲנֵי ה', כְּגוֹן שֵׁם וְעֵבֶר וְתַלְמִידֵיהֶם, כָּעִנְיָן וְהוּא כֹּהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן (לְעֵיל י"ד י"ח):

וְהַנִּרְאֶה אֵלַי מִדַּעַת רַבּוֹתֵינוּ שֶׁלָּמַד אַבְרָהָם אָבִינוּ הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ וְעָסַק בָּהּ וּבְטַעֲמֵי מִצְוֹתֶיהָ וְסוֹדוֹתֶיהָ, וְשָׁמַר אוֹתָהּ כֻּלָּהּ כְּמִי שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה, וּשְׁמִירָתוֹ אוֹתָהּ הָיָה בָּאָרֶץ בִּלְבַד, וַיַּעֲקֹב בְּחוּצָה לָאָרֶץ נָשָׂא הָאֲחָיוֹת, וְכֵן עַמְרָם, כִּי הַמִּצְוֹת מִשְׁפָּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ הֵן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵזְהִירָנוּ בְּחוֹבַת הַגּוּף בְּכָל מָקוֹם (קִדּוּשִׁין ל"ו:). וּכְבָר רָמְזוּ רַבּוֹתֵינוּ הַסּוֹד הַזֶּה (בְּסִפְרֵי דְּבָרִים פִּסְקָא מ"ג), וַאֲנִי אֲעִירְךָ בּוֹ בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם (וַיִּקְרָא י"ח כ"ה, דְּבָרִים י"א י"ח). וְהַמַּצֵּבָה מִצְוָה שֶׁנִּתְחַדְּשָׁה בִּזְמַן יָדוּעַ הִיא כְּמוֹ שֶׁדָּרְשׁוּ (בְּסִפְרֵי) בַּאֲשֶׁר שָׂנֵא ה' אֱלֹהֶיךָ (דְּבָרִים ט"ז כ"ב), שֶׁשָּׂנְאָהּ אַחַר הֱיוֹתָהּ אֲהוּבָה בִּימֵי הָאָבוֹת:

וּבְיוֹסֵף דָּרְשׁוּ (ב"ר צ"ב ד') שֶׁהָיָה מְשַׁמֵּר אֶת הַשַּׁבָּת אֲפִלּוּ בְּמִצְרַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, לְפִי שֶׁהוּא עֵדוּת עַל חִדּוּשׁ הָעוֹלָם, וְהָיָה עוֹשֶׂה כֵּן לְלַמֵּד אֶת בָּנָיו אֱמוּנַת בְּרִיאַת הָעוֹלָם לְהוֹצִיא מִלִּבָּם כַּוָּנַת עֲבוֹדָה זָרָה וְדַעוֹת הַמִּצְרִים, וְזֹאת כַּוָּנָתָם:

וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט נֹאמַר שֶׁיְּהֵא מִשְׁמַרְתִּי. אֱמוּנַת הָאֱלֹהוּת שֶׁהֶאֱמִין בַּשֵּׁם הַמְיֻחָד וְשָׁמַר מִשְׁמֶרֶת זוֹ בְּלִבּוֹ, וְחָלַק בָּהּ עַל עוֹבְדֵי הָעֲבוֹדָה זָרָה, וְקָרָא בְּשֵׁם ה' לְהָשִׁיב רַבִּים לַעֲבוֹדָתוֹ. מִצְוֹתַי. כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּהוּ בְּלֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ, וְעוֹלַת בְּנוֹ, וּגְרִישַׁת הָאָמָה וְאֶת בְּנָהּ, חֻקּוֹתַי. לָלֶכֶת בְּדַרְכֵי הַשֵּׁם לִהְיוֹת חַנּוּן וְרַחוּם וְעוֹשֶׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט וּלְצַוּוֹת אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ בָּהֶם. וְתוֹרֹתַי. הַמִּילָה בְּעַצְמוֹ וּבָנָיו וַעֲבָדָיו וּמִצְוֹת בְּנֵי נֹחַ כֻּלָּן, שֶׁהֵן תּוֹרָה לָהֶם:

(ז) וַיֹּאמֶר אֲחֹתִי הִיא. וְעַל הַבָּנִים לֹא שְׁאָלוּהוּ, כִּי יֹאמַר בְּנֵי אִשָּׁה אַחֶרֶת הֵם לוֹ:

(י) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ כְּמְעַט שָׁכַב אַחַד הָעָם אֶת־אִשְׁתֶּךָ וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם:

י וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ מָה דָּא עֲבַדְתָּ לָנָא כִּזְעֵר פּוֹן שָׁכִיב דְּמִיחַד בְּעַמָּא עִם אִתְּתָךְ וְאַיְתֵיתָא עֲלָנָא חוֹבָא:

רש"י◄ **אַחַד הָעָם** • הַמְיֻחָד בָּעָם, זֶה הַמֶּלֶךְ. **וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם** • אִם שָׁכַב כְּבָר, הֵבֵאתָ אָשָׁם עָלֵינוּ.

(יא) וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת:

יא וּפַקִּיד אֲבִימֶלֶךְ יָת כָּל עַמָּא לְמֵימַר דְּיַנֵּזִק בְּגַבְרָא הָדֵין וּבְאִתְּתֵהּ אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל:

(יב) וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה:

יב וּזְרַע יִצְחָק בְּאַרְעָא הַהִיא וְאַשְׁכַּח בְּשַׁתָּא הַהִיא עַל חַד מְאָה בִּדְשַׁעֲרוֹהִי וּבָרְכֵהּ יְיָ:

רש"י◄ **בָּאָרֶץ הַהִוא** • אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ חֲשׁוּבָה כְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עַצְמָהּ, כְּאֶרֶץ שִׁבְעַת הַגּוֹיִם (ב"ר). **בַּשָּׁנָה הַהִוא** • אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ כְּתִקְּנָהּ, שֶׁהָיְתָה שְׁנַת רְעָבוֹן (ב"ר). **בָּאָרֶץ הַהִוא בַּשָּׁנָה הַהִוא** • שְׁנֵיהֶם לָמָּה? לוֹמַר שֶׁהָאָרֶץ קָשָׁה וְהַשָּׁנָה קָשָׁה. **מֵאָה שְׁעָרִים** • שֶׁאֲמָדוּהָ כַּמָּה רְאוּיָה לַעֲשׂוֹת, וְעָשְׂתָה עַל אַחַת שֶׁאֲמָדוּהָ מֵאָה. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ: 'אֹמֶד זֶה, לְמַעַשְׂרוֹת הָיָה'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 123)

שֶׁהָאָרֶץ קָשָׁה וְהַשָּׁנָה קָשָׁה (רש"י כו, יב)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, מֵאַחַר שֶׁכְּבָר פֵּרֵשׁ אֶת הַחֶסְרוֹנוֹת שֶׁל הָאָרֶץ ("אֵינָהּ חֲשׁוּבָה") וְהַשָּׁנָה ("אֵינָהּ כְּתִקּוּנָהּ") כָּל אֶחָד בִּפְנֵי עַצְמוֹ, לְשֵׁם מַה חוֹזֵר וּמְפָרֵשׁ אֶת שְׁנֵיהֶם יַחַד. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהֶקְשָׁה לוֹ כֶּפֶל לְשׁוֹן הַכָּתוּב: בָּאָרֶץ **הַהִיא** .. בַּשָּׁנָה **הַהִיא** (וְלֹא בָּאָרֶץ וּבַשָּׁנָה הַהִיא). וּמְתָרֵץ, שֶׁבָּא לְלַמְּדֵנוּ שֶׁשְּׁנֵי הַחֶסְרוֹנוֹת הִשְׁפִּיעוּ לְרָעָה זֶה עַל זֶה. כְּלוֹמַר: הַחֶסְרוֹן שֶׁל הַשָּׁנָה הִשְׁפִּיעַ לְרָעָה גַּם עַל הָאָרֶץ, שֶׁהָפְכָה מִ"אֵינָהּ חֲשׁוּבָה" סְתָם, לְ"קָשָׁה" מַמָּשׁ; וְהַחֶסְרוֹן שֶׁל הָאָרֶץ הִשְׁפִּיעַ לְרָעָה גַּם עַל הַשָּׁנָה, שֶׁהָפְכָה מִ"אֵינָהּ כְּתִקּוּנָהּ" סְתָם, לְ"קָשָׁה" מַמָּשׁ.

◆ יום שלישי כ"ה מרחשון ◆

(יג) וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל עַד כִּי־גָדַל מְאֹד:

יג וּרְבָא גַּבְרָא וַאֲזַל אֲזִיל (נ"י סָגֵי) וְרָבֵי עַד דִּי רָבָא לַחֲדָא:

רש"י◄ **כִּי־גָדַל מְאֹד** • שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: זֶבֶל פִּרְדוֹתָיו שֶׁל יִצְחָק, וְלֹא כַּסְפּוֹ וּזְהָבוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ (ב"ר).

(יד) וַיְהִי־לוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים:

יד וַהֲוָה לֵהּ גֵּיתֵי עָנָא וְגֵיתֵי תּוֹרִין וּפָלְחָנָא (נ"י וַעֲבוּדָה) סַגְיָא וְקַנִּיאוּ בֵּהּ פְּלִשְׁתָּאֵי:

רש"י◄ **וַעֲבֻדָּה רַבָּה** • פְּעֻלָּה רַבָּה, בִּלְשׁוֹן לַעַ"ז אוברוינ"א, עֲבוֹדָה מַשְׁמַע עֲבוֹדָה אַחַת, עֲבֻדָּה מַשְׁמַע פְּעֻלָּה רַבָּה. רמב"ן

(טו) וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיְמַלְּאוּם עָפָר:

טו וְכָל בֵּירִין דִּי חֲפָרוּ עַבְדֵי אֲבוּהִי בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבוּהִי טַמּוּנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי וּמְלָאנוּן עַפְרָא:

רש"י◄ **סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים** • מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ: 'תַּקָּלָה הֵם לָנוּ, מִפְּנֵי הַגְּיָסוֹת הַבָּאוֹת עָלֵינוּ'. 'טַמּוּנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי' לְשׁוֹן סְתִימָה, וּבִלְשׁוֹן הַתַּלְמוּד מְטַמְטֵם אֶת הַלֵּב.

(טז) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי־עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד:

טז וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק אֲזַל מֵעִמָּנָא אֲרֵי תְקֵפְתָּא מִנָּנָא לַחֲדָא:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יד) וַיְהִי לוֹ מִקְנֵה צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה. אֲתוֹנוֹת וּגְמַלִּים וַחֲמוֹרִים וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת. וְיַזְכִּיר הַכָּתוּב זֶה וְלֹא יַזְכִּיר כֶּסֶף וְזָהָב כַּאֲשֶׁר נֶאֱמַר בְּאַבְרָהָם (לְעֵיל י"ג ב'), בַּעֲבוּר כִּי גְּדֻלָּתוֹ אֲשֶׁר נִתְגַּדֵּל בָּהּ בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים בְּמִקְנֶה וּבַעֲבֻדָּה הָיְתָה, וַיְקַנְּאוּ אוֹתוֹ

(יז) וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיִּחַן בְּנַחַל־גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם:

רס"י◄ בְּנַחַל־גְּרָר • רָחוֹק מִן הָעִיר. רמב"ן

יז וַאֲזַל מִתַּמָּן יִצְחָק וּשְׁרָא בְּנַחֲלָא דִּגְרָר וִיתֵב תַּמָּן:

(יח) וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר ׀ אֶת־בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר־קָרָא לָהֶן אָבִיו:

רס"י◄ וַיָּשָׁב וַיַּחְפֹּר • אֶת הַבְּאֵרוֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו וּפְלִשְׁתִּים סִתְּמוּם, וְקוֹדֶם שֶׁנָּסַע יִצְחָק מִגְּרָר חָזַר וַחֲפָרָן.

יח וְתָב יִצְחָק וְחָפַר יָת בֵּירֵי דְּמַיָּא דִּי חֲפָרוּ בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבוּהִי וְטַמּוּנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי בָּתַר דְּמִית אַבְרָהָם וּקְרָא לְהֵן שְׁמָהָן כִּשְׁמָהָן דִּי הֲוָה קָרֵי לְהֵן אֲבוּהִי:

(יט) וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי־יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ־שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים:

(כ) וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם־רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם־הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ:

רס"י◄ עֵשֶׂק • עִרְעוּר. כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ • נִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ עָלֶיהָ בִּמְרִיבָה וְעִרְעוּר. רמב"ן

יט וְחַפָּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בְּנַחֲלָא וְאַשְׁכָּחוּ תַּמָּן בֵּירָא דְּמַיִין נָבְעִין:

כ וּנְצוֹ רַעְוָתָא דִּגְרָר עִם רַעְוָתָא דְּיִצְחָק לְמֵימַר דִּי לָנָא מַיָּא וּקְרָא שְׁמָא דְּבֵירָא עִסְקָא אֲרֵי אִתְעַסִּיקוּ עִמֵּהּ:

(כא) וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם־עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה:

רס"י◄ שִׂטְנָה • נושמנ"ט בְּלַעַ"ז.

כא וַחַפָּרוּ בֵּירָא אָחֳרִי וּנְצוֹ אַף עֲלַהּ וּקְרָא שְׁמַהּ שִׂטְנָה:

(כב) וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי עַתָּה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפָרִינוּ בָּאָרֶץ:

רס"י◄ וּפָרִינוּ בָּאָרֶץ • כְּתַרְגּוּמוֹ וְנִיפּוּשׁ בְּאַרְעָא.

כב וְאִסְתַּלַּק מִתַּמָּן וַחַפַר בֵּירָא אָחֳרִי וְלָא נְצוֹ עֲלַהּ וּקְרָא שְׁמַהּ רְחֹבוֹת וַאֲמַר אֲרֵי כְעַן אַפְתִּי יְיָ לָנָא וְנִיפּוּשׁ (נ"א וַיַּפְשִׁנָּא) בְּאַרְעָא:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות י עמ' 73)

וְנִיפּוּשׁ בְּאַרְעָא (רש"י כו, כב)

אֶת הַפֵּרוּשׁ שֶׁל תֵּבַת "וְנִיפּוּשׁ" כְּבָר כָּתַב רַשִׁ"י לְעֵיל (בְּרֵאשִׁית ב, יא) שֶׁהוּא לְשׁוֹן רִבּוּי וּגְדֻלָּה: "וְעַל שֵׁם שֶׁמֵּימָיו מִתְבָּרְכִין נִקְרָא פִּישׁוֹן". וְאַף כָּאן, הַכַּוָּנָה הִיא שֶׁיִּצְחָק יִתְרַבֶּה וְיִתְגַּדֵּל (כַּכָּתוּב לְעֵיל "וַיִּגְדַּל הָאִישׁ"). וְאֵין לְפָרֵשׁ "וּפָרִינוּ" לְשׁוֹן הוֹלָדַת וְלָדוֹת, שֶׁהֲרֵי לֹא הָיוּ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה רַק שְׁנֵי בָּנִים.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(יז) בְּנַחַל גְּרָר. רָחוֹק מִן הָעִיר, וַיֵּשֶׁב וַיַּחְפֹּר אֶת בְּאֵרוֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו וּפְלִשְׁתִּים סְתָמוּם קֹדֶם שֶׁנָּסַע יִצְחָק מִגְּרָר חָזַר וַחֲפָרָן. לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וְנִרְאֶה מִדְּבָרָיו שֶׁהֵם הַבְּאֵרוֹת הַנִּזְכָּרִים כָּאן, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (בְּפָסוּק ט"ו) סְתָמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיְמַלְּאוּם עָפָר.

וְזֶה אֵינֶנּוּ כֵּן, כִּי הֵיאַךְ יִתְּנוּ לוֹ הֵם רְשׁוּת וְהֵם אָמְרוּ "תַּקֵּלָה לָנוּ מִפְּנֵי הַגִּיסוֹת". אֲבָל הֵם אֲחֵרִים בְּמָקוֹם אַחֵר, כִּי נַחַל גְּרָר שֵׁם מָקוֹם, אוֹ שֶׁהַנַּחַל נִמְשָׁךְ מִגְּרָר אֶל אֶרֶץ אַחֶרֶת. וְכַאֲשֶׁר קִנְאוּ בּוֹ פְּלִשְׁתִּים, הֵם הַשָּׂרִים אֲשֶׁר בִּגְרָר מִדִּינַת הַמֶּלֶךְ, סָתְמוּ הַבְּאֵרוֹת אֲשֶׁר לוֹ מִירֻשַּׁת אָבִיו בִּגְבוּל עִיר גְּרָר, וְהַמֶּלֶךְ שָׁלְחוֹ מֵעִיר מוֹשַׁב כִּסְאוֹ וְהָלַךְ לוֹ לְעִיר אַחֶרֶת, וְאוּלַי אֵינֶנָּה מַמְלְכוּתוֹ אַף עַל פִּי שֶׁהִיא בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים, וְשָׁם בְּאֵרוֹת אֲחֵרִים שֶׁחָפַר אַבְרָהָם שֶׁגָּר בַּמָּקוֹם הַהוּא יָמִים רַבִּים. וּפְלִשְׁתִּים יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ כַּאֲשֶׁר מֵת אַבְרָהָם, וְיִצְחָק לֹא יָשַׁב שָׁם, סְתָמוּם, וְלֹא לִשְׂנֹאתוֹ, רַק בִּימֵי אַבְרָהָם לֹא רָצוּ לְסָתְמָם מִפְּנֵי כְּבוֹדוֹ, כִּי אָמְרוּ אוּלַי יָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ, וְלָכֵן שָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אוֹתָם בַּנַּחַל, וְרוֹעֵי נַחַל גְּרָר רָבוּ עִמּוֹ לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם:

וְהַטַּעַם לֵאמֹר, הִנֵּה הַבְּאֵר בַּנַּחַל וּמֵימֵי הַנַּחַל הֵם אֲשֶׁר יִמְצוּ שָׁם, וּמִתַּמְצִיתָם יִמָּלֵא הַבּוֹר, וְהַנַּחַל יִתְמַעֵט בָּהֶם, וְהִנֵּה הֵם שֶׁלָּנוּ. וְעַל כֵּן הִזְכִּיר הַכָּתוּב וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים, לֵאמֹר כִּי הָיָה מָקוֹר נוֹבֵעַ מַיִם חַיִּים, אֵין מִימָיו מִן הַנַּחַל, כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ מְרִיבָיו:

(כ) וַיִּקְרָא שֵׁם הַבְּאֵר עֵשֶׂק. יְסֵפֵר הַכָּתוּב וַיַּאֲרִיךְ בְּעִנְיַן הַבְּאֵרוֹת, וְאֵין בִּפְשׁוּטֵי הַסִּפּוּר תּוֹעֶלֶת וְלֹא כָּבוֹד גָּדוֹל לְיִצְחָק, וְהוּא וְאָבִיו עָשׂוּ אוֹתָהּ בְּשָׁוָה, אֲבָל יֵשׁ בַּדָּבָר עִנְיָן נִסְתָּר בְּתוֹכוֹ, כִּי בָּא לְהוֹדִיעַ דְּבַר עָתִיד. כִּי "בְּאֵר מַיִם חַיִּים" יִרְמֹז לְבֵית אֱלֹהִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ בָּנָיו שֶׁל יִצְחָק, וְלָכֵן הִזְכִּיר בְּאֵר מַיִם חַיִּים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר (יִרְמְיָה י"ז י"ג) מְקוֹר מַיִם חַיִּים אֶת ה'. וְקָרָא הָרִאשׁוֹן עֵשֶׂק, יִרְמֹז לַבַּיִת

◆ יום רביעי כ"ו מרחשון ◆

(כג) וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע׃

כג וְאִסְתַּלַּק מִתַּמָּן בְּאֵר שָׁבַע׃

(כד) וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אַל־תִּירָא כִּי־אִתְּךָ אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי׃ רמב"ן

כד וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ בְּלֵילְיָא הַהוּא וַאֲמַר אֲנָא אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם אֲבוּךְ לָא תִּדְחַל אֲרֵי בְּסַעְדָּךְ מֵימְרִי וֶאֱבָרֵכִנָּךְ וְאַסְגֵּי יָת בְּנָךְ בְּדִיל אַבְרָהָם עַבְדִּי׃

(כה) וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיֵּט־שָׁם אָהֳלוֹ וַיִּכְרוּ־שָׁם עַבְדֵי־יִצְחָק בְּאֵר׃

כה וּבְנָא תַּמָּן מַדְבְּחָא וְצַלֵּי בִּשְׁמָא דַיְיָ וּפְרַס תַּמָּן מַשְׁכְּנֵהּ וּכְרוּ תַּמָּן עַבְדֵי יִצְחָק בֵּירָא׃

(כו) וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ׃

כו וַאֲבִימֶלֶךְ אֲזַל לְוָתֵהּ מִגְּרָר וְסִיעַת מְרַחֲמוֹהִי וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ׃

רש"י◄ **וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וְסִיעַת מְרַחֲמוֹהִי', סִיעַת מְאוֹהֲבָיו. וְיֵשׁ פּוֹתְרִין מֵרֵעֵהוּ מ' מִיסוֹד הַתֵּבָה, כְּמוֹ: (שופטים יד) "שְׁלֹשִׁים מֵרֵעִים" דְּשִׁמְשׁוֹן, כְּדֵי שֶׁתְּהְיֶה תֵּבַת 'וַאֲחֻזַּת' דְּבוּקָה, אֲבָל אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ לְדַבֵּר עַל הַמַּלְכוּת כֵּן, סִיעַת אוֹהֲבָיו, שֶׁאִם כֵּן, כָּל סִיעַת אוֹהֲבָיו הוֹלִיךְ עִמּוֹ, וְלֹא הָיָה לוֹ אֶלָּא סִיעָה אַחַת שֶׁל אוֹהֲבִים, לָכֵן יֵשׁ לְפָתְרוֹ כַּלָּשׁוֹן הָרִאשׁוֹן, וְאַל תִּתְמַהּ עַל תָּי"ו שֶׁל 'אֲחֻזַּת', וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ תֵּבָה סְמוּכָה, יֵשׁ דֻּגְמָתָהּ בַּמִּקְרָא: (תהלים ס) "עֶזְרַת מִצָּר". (ישעיה נא) "וּשְׁכֵרַת וְלֹא מִיָּיִן". **אֲחֻזַּת** • לְשׁוֹן קְבֻצָּה וַאֲגֻדָּה, שֶׁנֶּאֱחָזִין יַחַד.

(כז) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם׃

כז וַאֲמַר לְהוֹן יִצְחָק מָה דֵּין אֲתֵיתוּן לְוָתִי וְאַתּוּן סְנֵיתוּן יָתִי וְשַׁלַּחְתּוּנִי מִלְּוָתְכוֹן׃

(כח) וַיֹּאמְרוּ רָאוֹ רָאִינוּ כִּי־הָיָה יְהוָה עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ׃

כח וַאֲמָרוּ מֶחֱזָא חֲזֵינָא אֲרֵי הֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדָּךְ וַאֲמַרְנָא תִּתְקַיַּם כְּעַן מוֹמָתָא דְּהֲוָה בֵּין אֲבָהָתָנָא בֵּינָנָא וּבֵינָךְ וְנִגְזַר קְיָם עִמָּךְ׃

רש"י◄ **רָאוֹ רָאִינוּ** • 'רָאוֹ' בְּאָבִיךָ, 'רָאִינוּ' בְּךָ. **תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ וְגוֹ'** • הָאָלָה אֲשֶׁר בֵּינוֹתֵינוּ מִימֵי אָבִיךָ, תְּהִי גַּם עַתָּה בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יט עמ' 267)

הָאָלָה אֲשֶׁר בֵּינוֹתֵינוּ מִימֵי אָבִיךָ, תְּהִי גַּם עַתָּה בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ (רש"י כו, כח)

מַשְׁמַע, שֶׁמְּהַנֵּי שְׁבוּעַת הָאָב עַל הַבָּנִים. וְכֵן מַשְׁמַע מִמַּה שֶׁנֶּאֱמַר (וירא כא, כג) "אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי" (וראה רש"י בראשית ד, טו). אֲבָל בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח (יג, יט) כָּתַב "הַשְׁבֵּעַ הִשְׁבִּיעַ, הִשְׁבִּיעָם שֶׁיַּשְׁבִּיעוּ לִבְנֵיהֶם" - מַשְׁמַע שֶׁלֹּא מְהַנֵּי. וְכֵן הוּא עַל פִּי הֲלָכָה: "וְאִי אֶפְשָׁר לְהַשְׁבִּיעַ הַנּוֹלָדִים לְאַחַר זְמַן" (שו"ע יו"ד סי' רכח סל"ה). וּרְאֵה 'גּוּר אַרְיֵה' בְּשַׁלַּח שָׁם. אַבְרַבְּנֵאל וְרַמְבַּ"ן עַל הַפָּסוּק (נִצָּבִים כט, יג) וְלֹא אִתְּכֶם לְבַדְּכֶם וְגוֹ'.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הִתְעַשְּׁקוּ עִמָּנוּ וְעָשׂוּ אוֹתָנוּ כַּמָּה מַחֲלוֹקוֹת וְכַמָּה מִלְחָמוֹת עַד שֶׁהֶחֱרִיבוּהוּ׃

וְהַשֵּׁנִי קָרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה, שֵׁם קָשֶׁה מִן הָרִאשׁוֹן, וְהוּא הַבַּיִת הַשֵּׁנִי שֶׁקָּרָא אוֹתוֹ כִּשְׁמוֹ שֶׁכָּתוּב בּוֹ (עֶזְרָא ד' ו') וּבְמַלְכוּת אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ בִּתְחִלַּת מַלְכוּתוֹ כָּתְבוּ שִׂטְנָה עַל יֹשְׁבֵי יְהוּדָה וּירוּשָׁלָם, וְכָל יָמָיו הָיוּ לָנוּ לְשִׂטְנָה עַד שֶׁהֶחֱרִיבוּהוּ וְגָלוּ מִמֶּנּוּ גָּלוּת רָעָה.

וְהַשְּׁלִישִׁי קָרָא שְׁמָהּ רְחוֹבוֹת, הוּא הַבַּיִת הֶעָתִיד שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ וְהוּא יַעֲשֶׂה בְּלֹא רִיב וּמַצָּה, וְהָאֵל יַרְחִיב אֶת גְּבוּלֵנוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים י"ט ח') וְאִם יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלֶךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר וְגוֹ' שֶׁהוּא לֶעָתִיד. וּכְתִיב בַּבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי (יְחֶזְקֵאל מ"א ז') וְרָחְבָה וְנִסְבָּה לְמַעְלָה לְמַעְלָה, וּפֵרוּשׁוֹ בָּאָרֶץ, שֶׁכָּל הָעֲמִים יַעַבְדוּהוּ שְׁכֶם אֶחָד:

(כד) אַל תִּירָא כִּי אִתְּךָ אָנֹכִי. בַּעֲבוּר שֶׁהִבְרִיחוֹ אֲבִימֶלֶךְ מֵעָלָיו מִקִּנְאָתָם בּוֹ וְגַם רוֹעֵי גְּרָר רָבוּ עִמּוֹ, הָיָה מִתְיָרֵא פֶּן יֹאַסְפוּ עָלָיו וַיַּכּוּהוּ הוּא וּבֵיתוֹ, וְהִבְטִיחוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁלֹּא יִירָא מֵהֶם וִיבָרֵךְ אוֹתוֹ. וְאָז נָתַן בְּלִבָּם שֶׁהָלַךְ לְפָנָיו הַמֶּלֶךְ בְּכָבוֹד גָּדוֹל יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר עָשָׂה לְאָבִיו, כִּי בָּא עִם פִּיכֹל שַׂר צְבָאוֹ, וְעוֹד הוֹסִיף לְהָבִיא עִמּוֹ רַבִּים רֵעָיו:

(כט) אִם־תַּעֲשֵׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נְגַעֲנוּךָ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק־טוֹב וַנְּשַׁלֵּחֲךָ בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ יְהוָה׃

כט אִם תַּעְבֵּד עִמָּנָא בִּישָׁא כְּמָא דִּי לָא אַנְזִיקְנָךְ וּכְמָא דִּי עֲבַדְנָא עִמָּךְ לְחוֹד טַב וַנְּשַׁלְּחִנָּךְ בִּשְׁלָם אַתְּ כְּעַן בְּרִיכָא דַיְיָ׃

רס"י◄ לֹא נְגַעֲנוּךָ • כְּשֶׁאָמַרְנוּ לְךָ: "לֵךְ מֵעִמָּנוּ". אַתָּה • גַּם אַתָּה (סְפָרִים אֲחֵרִים: עַתָּה) עֲשֵׂה לָנוּ כְּמוֹ כֵן. רמב"ן

◆ יום חמישי כ"ז מרחשון ◆

(ל) וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ׃

ל וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ׃

(לא) וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם׃

לא וְאַקְדִּימוּ בְצַפְרָא וְקַיִּימוּ גְּבַר לְאָחוּהִי וְשַׁלָּחִנּוּן יִצְחָק וַאֲזָלוּ מִלְּוָתֵהּ בִּשְׁלָם׃

(לב) וַיְהִי ׀ בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל־אֹדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפָרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָצָאנוּ מָיִם׃ רמב"ן

לב וַהֲוָה בְּיוֹמָא הַהוּא וַאֲתוֹ עַבְדֵי יִצְחָק וְחַוִּיאוּ לֵהּ עַל עֵיסַק בֵּירָא דִּי חֲפָרוּ וַאֲמָרוּ לֵהּ אַשְׁכַּחְנָא מַיָּא׃

(לג) וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל־כֵּן שֵׁם־הָעִיר בְּאֵר שֶׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃

לג וּקְרָא יָתַהּ שִׁבְעָה עַל כֵּן שְׁמָא דְקַרְתָּא בֵּארָא דְשֶׁבַע (נ"י בְּאֵר שֶׁבַע) עַד יוֹמָא הָדֵין׃

רס"י◄ שִׁבְעָה • עַל שֵׁם הַבְּרִית.

(לד) וַיְהִי עֵשָׂו בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת־יְהוּדִית בַּת־בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת־בָּשְׂמַת בַּת־אֵילֹן הַחִתִּי׃

לד וַהֲוָה עֵשָׂו בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין וּנְסִיב אִתְּתָא יָת יְהוּדִית בַּת בְּאֵרִי חִתָּאָה וְיָת בָּשְׂמַת בַּת אֵילוֹן חִתָּאָה׃

רס"י◄ בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה • עֵשָׂו הָיָה נִמְשָׁל לַחֲזִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פ) "יְכַרְסְמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר", הַחֲזִיר הַזֶּה כְּשֶׁהוּא שׁוֹכֵב פּוֹשֵׁט טְלָפָיו, לוֹמַר: 'רְאוּ שֶׁאֲנִי טָהוֹר', כָּךְ אֵלּוּ גּוֹזְלִים וְחוֹמְסִים וּמַרְאִים עַצְמָם כְּשֵׁרִים. כָּל מ' שָׁנָה, הָיָה עֵשָׂו צָד נָשִׁים מִתַּחַת יַד בַּעֲלֵיהֶן וּמְעַנֶּה אוֹתָם, כְּשֶׁהָיָה בֶּן מ', אָמַר: 'אַבָּא בֶּן מ' שָׁנָה נָשָׂא אִשָּׁה, אַף אֲנִי כֵּן'.

(לה) וַתִּהְיֶיןָ מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה׃

לה וַהֲוָאָה מְסָרְבָן וּמְרַגְּזָן עַל מֵימַר יִצְחָק וְרִבְקָה׃

רס"י◄ מֹרַת רוּחַ • לְשׁוֹן הַמְרָאַת רוּחַ, כְּמוֹ: (דברים ט) "מַמְרִים הֱיִיתֶם", כָּל מַעֲשֵׂיהֶן הָיוּ לְהַכְעִיס וּלְעִצָּבוֹן. לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה • שֶׁהָיוּ עוֹבְדוֹת עֲבוֹדַת אֱלִילִים (ב"ר).

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כט) אִם תַּעֲשֵׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נְגַעֲנוּךָ. יֹאמַר, אִם תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כְּמוֹ שֶׁאֲנַחְנוּ לֹא נְגַעֲנוּךָ אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ ה' וְאֵין לְאֵל יָדֵינוּ לַעֲשׂוֹת עִמְּךָ רַע, אֲבָל יִשְׁתַּנֶּה הָעֵת בַּעֲבוּר הֶחָמָס שֶׁאַתָּה עוֹשֶׂה וְתִצְטָרֵךְ לָשׁוּב אֶל אַרְצֵנוּ וְנָשִׁיב לְךָ גְּמוּל:

וְטַעַם לֹא נְגַעֲנוּךָ. שֶׁלֹּא נִפְתֶּה לִבֵּנוּ עַל אִשְׁתְּךָ לִגַּע בְּאֶחָד מִכֶּם, כַּלָּשׁוֹן הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ. וְעָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק טוֹב. לִשְׁמֹר אֶת כָּל אֲשֶׁר לְךָ בְּצַוּוֹתֵינוּ אֶת הָעָם לְהִשָּׁמֵר מִכֶּם. וַנְּשַׁלֵּחֲךָ בְּשָׁלוֹם. כִּי גַּם בְּקַנְּאֹתֵנוּ בְּךָ לֹא לָקַחְנוּ מִכָּל הָעֹשֶׁר אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּנוּ, וַנְּשַׁלֵּחֲךָ עִם כָּל אֲשֶׁר לְךָ בְּשָׁלוֹם:

וְעִנְיַן הַיִּרְאָה הַזֹּאת אֲשֶׁר פָּחֲדוּ מִמֶּנּוּ אֵינוֹ נִרְאָה שֶׁיָּרֵא מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים שֶׁלֹּא יָבֹא עָלָיו יִצְחָק לְמִלְחָמָה, אֲבָל הִבְטִיחָם אַבְרָהָם לוֹ וּלְנִינוֹ וּלְנֶכְדּוֹ (לְעֵיל כ"א כ"ג), וְעַתָּה אָמְרוּ בְּלִבָּם בַּעֲבוּר שֶׁהֵפַרְנוּ אֲנַחְנוּ אֶת בְּרִיתֵנוּ עִם יִצְחָק וּשְׁלַחְנוּהוּ מֵעָלֵינוּ, גַּם הוּא יָפֵר אֶת בְּרִיתוֹ עִמָּנוּ וִיגָרֵשׁ זַרְעוֹ אֶת זַרְעֵינוּ מִן הָאָרֶץ, וְלָכֵן עָשׂוּ עִמּוֹ בְּרִית חֲדָשָׁה, וְהִתְנַצְּלוּ לֹאמַר לוֹ שֶׁלֹּא הֵפֵרוּ הַבְּרִית הָרִאשׁוֹנָה, שֶׁלֹּא עָשׂוּ עִמּוֹ רַק טוֹב. וְזֶה טַעַם תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ. שֶׁנָּבֹא עַתָּה עִמְּךָ בְּאָלָה לְהַחֲרִים עַל כָּל מִי שֶׁיַּעֲבֹר עַל הַבְּרִית כְּטַעַם לְעָבְרְךָ בִּבְרִית ה' אֱלֹהֶיךָ וּבְאָלָתוֹ (דְּבָרִים כ"ט י"א):

וְיִתָּכֵן שֶׁהָיָה אַבְרָהָם גָּדוֹל מְאֹד וְרַב כֹּחַ, שֶׁהָיוּ בְּבֵיתוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אִישׁ שׁוֹלֵף חֶרֶב וְלוֹ בַּעֲלֵי בְּרִית רַבִּים, וְהוּא גַּם בֶּן חַיִל אֲשֶׁר לִבּוֹ כְּלֵב הָאַרְיֵה וְרָדַף אַרְבָּעָה מְלָכִים גִּבּוֹרִים מְאֹד וְנִצְּחָם, וְכַאֲשֶׁר רָאוּ הַצְלָחָתוֹ כִּי הִיא מֵאֵת הָאֱלֹהִים פָּחַד מִמֶּנּוּ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים פֶּן יִכְבֹּשׁ מִמֶּנּוּ מַלְכוּתוֹ, וְנָקֵל זֹאת מִמִּלְחֶמֶת אַרְבַּעַת הַמְּלָכִים. אוּלַי שָׁמַע עוֹד דְּבַר הַשֵּׁם שֶׁנָּתַן לוֹ הָאָרֶץ, וְלָכֵן בָּא עִמּוֹ בִּבְרִית וְהִשְׁבִּיעוֹ אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנֶכְדִּי, כִּי הָיֹה שֶׁקֶר אִם יִמְרֹד עַל הַמֶּלֶךְ, וְחָשַׁב כִּי אֶפְשָׁר שֶׁיִּחְיֶה אַבְרָהָם עַד מְלוֹךְ נֶכְדּוֹ, וּכְמַעֲשֵׂה אָבוֹת עָשׂוּ בָּנִים, כִּי הָיָה יִצְחָק גָּדוֹל כְּאָבִיו וּפָחַד הַמֶּלֶךְ פֶּן יִלָּחֵם בּוֹ בְּגָרְשׁוֹ אוֹתוֹ מֵאַרְצוֹ:

(לב) וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל אֹדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפָרוּ. הוּא הָאָמוּר בּוֹ לְמַעְלָה (בְּפָסוּק כ"ה) וַיִּכְרוּ שָׁם עַבְדֵי יִצְחָק בְּאֵר, כִּי הֵחֵלּוּ לַחְפֹּר אוֹתוֹ, וּבָא אֲבִימֶלֶךְ אֵלָיו בַּיָּמִים

כז (א) **וַיְהִי כִּי־זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיָן עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת־עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי:**

א וַהֲוָה כַּד סִיב יִצְחָק וְכָהֲיָא עֵינוֹהִי מִלְּמֶחֱזֵי וּקְרָא יָת עֵשָׂו בְּרֵהּ רַבָּא וַאֲמַר לֵהּ בְּרִי וַאֲמַר לֵהּ הָא אָנָא:

רס"י ◄ **וַתִּכְהֶיָן** • בַּעֲשָׁנָן שֶׁל אֵלּוּ (שֶׁהָיוּ מְעַשְּׁנוֹת וּמַקְטִירוֹת לַעֲבוֹדַת אֱלִילִים). דָּבָר אַחֵר: כְּשֶׁנֶּעֱקַד עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְהָיָה אָבִיו רוֹצֶה לְשָׁחֲטוֹ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, נִפְתְּחוּ הַשָּׁמַיִם וְרָאוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְהָיוּ בוֹכִים וְיָרְדוּ דִּמְעוֹתֵיהֶם וְנָפְלוּ עַל עֵינָיו. לְפִיכָךְ, כָּהוּ עֵינָיו. דָּבָר אַחֵר: כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל יַעֲקֹב אֶת הַבְּרָכוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 215)

כְּדֵי שֶׁיִּטֹּל יַעֲקֹב אֶת הַבְּרָכוֹת (רש"י כז, א) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מַדּוּעַ הָיָה הַקָּבָּ"ה צָרִיךְ לְהַכְהוֹת אֶת עֵינָיו שֶׁל יִצְחָק, וַהֲרֵי הָיָה יָכוֹל לְגַלּוֹת לוֹ שֶׁעֵשָׂו רָשָׁע. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלֹּא רָצָה הַקָּבָּ"ה לְדַבֵּר לְשׁוֹן הָרַע עַל עֵשָׂו. וְהַגַּע בְּעַצְמְךָ: אִם עַל עֵשָׂו הָרָשָׁע נִמְנַע הַקָּבָּ"ה מִלְּדַבֵּר סָרָה (אַף שֶׁכְּתוֹצָאָה מִכָּךְ הָיָה יִצְחָק כָּלוּא בַּבַּיִת וְהָיָה כְּמֵת בְּמֶשֶׁךְ חֲמִשִּׁים וְשֶׁבַע שָׁנִים), עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שֶׁיֵּשׁ לְהִתְרַחֵק בְּיוֹתֵר מִכָּל דִּבּוּר שֶׁל לְשׁוֹן הָרַע עַל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל!

(ב) **וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי:**

ב וַאֲמַר הָא כְּעַן סִיבִית לֵית אֲנָא יְדַע יוֹמָא דְּאִימּוּת:

רס"י ◄ **לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי** • אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה: 'אִם מַגִּיעַ אָדָם לְפֶרֶק אֲבוֹתָיו, יִדְאַג חָמֵשׁ שָׁנִים לִפְנֵיהֶם וְחָמֵשׁ שָׁנִים לְאַחַר כֵּן', וְיִצְחָק הָיָה בֶּן קכ"ג (כִּי יַעֲקֹב בֶּן ס"ג כְּשֶׁנִּתְבָּרֵךְ, דּוֹק בְּרַשִׁ"י סוֹף הַסִּדֶּר), אָמַר: 'שֶׁמָּא לְפֶרֶק אִמִּי אֲנִי מַגִּיעַ וְהִיא בַּת קכ"ז מֵתָה, וַהֲרֵינִי בֶּן ה' שָׁנִים סָמוּךְ לְפִרְקָהּ'. לְפִיכָךְ: "לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי", שֶׁמָּא לְפֶרֶק אִמִּי, שֶׁמָּא לְפֶרֶק אַבָּא.

(ג) **וְעַתָּה שָׂא־נָא כֵלֶיךָ תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִי צָיִד:**

ג וּכְעַן סַב כְּעַן זֵינָךְ סַיְפָךְ וְקַשְׁתָּךְ וּפוּק לְחַקְלָא וְצוּד לִי צֵידָא:

רס"י ◄ **תֶּלְיְךָ** • חַרְבְּךָ, שֶׁדֶּרֶךְ לִתְלוֹתָהּ. **שָׂא־נָא** • לְשׁוֹן הַשְׁחָזָה, כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ: (ביצה כח) 'אֵין מַשְׁחִיזִין אֶת הַסַּכִּין, אֲבָל מְשִׂיאָהּ עַל גַּבֵּי חֲבֵרְתָּהּ'. חַדֵּד סַכִּינְךָ וּשְׁחֹט יָפָה, שֶׁלֹּא תַּאֲכִילֵנִי נְבֵלָה (ב"ר). **וְצוּדָה לִי** • מִן הַהֶפְקֵר וְלֹא מִן הַגָּזֵל.

(ד) **וַעֲשֵׂה־לִי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי וְהָבִיאָה לִּי וְאֹכְלָה בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת:** רמב"ן

ד וְעַבֵּיד לִי תַּבְשִׁילִין כְּמָא דְּרְחֵימִית וְאָעֵל לִי וְאֵיכוּל בְּדִיל דִּי תְּבָרְכִנָּךְ נַפְשִׁי עַד לָא אֵימוּת:

(ה) **וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל־עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה לָצוּד צַיִד לְהָבִיא:**

ה וְרִבְקָה שְׁמַעַת כַּד מַלֵּיל יִצְחָק לְוַת עֵשָׂו בְּרֵהּ וַאֲזַל עֵשָׂו לְחַקְלָא לְמֵיצַד צֵידָא לְאַיְתָאָה:

רס"י ◄ **לָצוּד צַיִד לְהָבִיא** • מַהוּ 'לְהָבִיא', אִם לֹא יִמְצָא צַיִד, יָבִיא מִן הַגָּזֵל.

(ו) **וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל־יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת־אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל־עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר:**

ו וְרִבְקָה אֲמָרַת לְוַת יַעֲקֹב בְּרֵהּ לְמֵימַר הָא שְׁמָעִית מִן אֲבוּךְ מְמַלֵּל עִם עֵשָׂו אֲחוּךְ לְמֵימַר:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

הָהֵם, וּבְיוֹם הַבְּרִית בְּלֶכְתָּם מִמֶּנּוּ בִּשְׂרוּהוּ כִּי מָצְאוּ מַיִם. וְקָרוֹב לִי שֶׁהוּא הַבְּאֵר שֶׁכָּרָה אַבְרָהָם וְנָתַן לוֹ שֶׁבַע כְּבָשׂוֹת לְעֵדָה (לְעֵיל כ"א ל'), כִּי סְתָמוּהוּ פְּלִשְׁתִּים עִם הָאֲחֵרִים, וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אוֹתוֹ וַיִּקְרָא לוֹ גַּם הוּא (שָׁם) כַּשֵּׁם אֲשֶׁר קָרָא לוֹ אָבִיו, וְעַל כֵּן שֵׁם הָעִיר בְּאֵר שֶׁבַע עַל שֵׁם הַבְּאֵר אֲשֶׁר קָרָאוּהוּ כֵּן הָאָב וְהַבֵּן, כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם.

וְהַבְּאֵר הַזֹּאת לָהֶם תִּרְמֹז עַל מִשְׁכַּן שִׁילֹה. וּפְלִשְׁתִּים סְתָמוּהוּ בְּהִלָּקַח הָאָרוֹן (ש"א ד' י"א), וְחָזַר וְחָפְרוּ בּוֹ, כִּי כֵן הֵשִׁיבוּ הָאָרוֹן עִם הַדּוֹרוֹן לֵאלֹהִים (שָׁם ו' י"א):

(ד) בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי. הָיָה בְּדַעְתּוֹ לְבָרֵךְ אוֹתוֹ שֶׁיִּזְכֶּה הוּא בְּבִרְכַּת אַבְרָהָם לִנְחֹל אֶת הָאָרֶץ, וְלִהְיוֹת הוּא בַּעַל הַבְּרִית לֵאלֹהִים כִּי הוּא הַבְּכוֹר:

וְנִרְאֶה שֶׁלֹּא הִגִּידָה לוֹ רִבְקָה מֵעוֹלָם הַנְּבוּאָה אֲשֶׁר אָמַר ה' לָהּ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר, כִּי אֵיךְ הָיָה יִצְחָק עוֹבֵר אֶת פִּי ה' וְהִיא לֹא תִּצְלַח. וְהִנֵּה מִתְּחִלָּה לֹא הִגִּידָה לוֹ דֶּרֶךְ מוּסָר וּצְנִיעוּת, כִּי וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת ה', שֶׁהָלְכָה בְּלֹא רְשׁוּת יִצְחָק, אוֹ שֶׁאָמְרָה "אֵין אָנֹכִי צְרִיכָה לְהַגִּיד נְבוּאָה לַנָּבִיא כִּי הוּא גָּדוֹל מִן הַמַּגִּיד לִי", וְעַתָּה לֹא רָצְתָה לֵאמֹר לוֹ "כָּךְ הֵגַד לִי מֵאֵת ה' טֶרֶם לַדַּתִּי" כִּי אָמְרָה, בְּאַהֲבָתוֹ אוֹתוֹ לֹא יְבָרֵךְ יַעֲקֹב וְיַנִּיחַ הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם, וְהִיא יָדְעָה כִּי בְּסִבַּת זֶה יִתְבָּרֵךְ יַעֲקֹב מִפִּיו בְּלֵב שָׁלֵם וְנֶפֶשׁ חֲפֵצָה. אוֹ הֵם סִבּוֹת מֵאֵת ה' כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּרֵךְ יַעֲקֹב, וְגַם עֵשָׂו בְּבִרְכַּת הַחֶרֶב, וְלוֹ לְבַדּוֹ נִתְכְּנוּ עֲלִילוֹת:

(ז) הָבִ֨יאָה לִּ֥י צַ֛יִד וַעֲשֵׂה־לִ֥י מַטְעַמִּ֖ים וְאֹכֵ֑לָה וַאֲבָרֶכְכָ֛ה
לִפְנֵ֥י יְהֹוָ֖ה לִפְנֵ֥י מוֹתִֽי׃

ז אֱתִי לִי צֵידָא וְעִבֵיד לִי תַבְשִׁילִין וְאֵיכוּל
וֶאֱבָרֵכִנָּךְ קֳדָם יְיָ קֳדָם מוֹתִי׃

רס"י◄ **לִפְנֵי ה׳** • בִּרְשׁוּתוֹ, שֶׁיַּסְכִּים עַל יָדִי. רמב"ן

(ח) וְעַתָּ֥ה בְנִ֖י שְׁמַ֣ע בְּקֹלִ֑י לַאֲשֶׁ֥ר אֲנִ֖י מְצַוָּ֥ה אֹתָֽךְ׃

ח וּכְעַן בְּרִי קַבֵּל מִנִּי לְמָא דִי אֲנָא מְפַקֵּד
יָתָךְ׃

(ט) לֶךְ־נָא֙ אֶל־הַצֹּ֔אן וְקַח־לִ֣י מִשָּׁ֔ם שְׁנֵ֛י גְּדָיֵ֥י עִזִּ֖ים טֹבִ֑ים
וְאֶֽעֱשֶׂ֨ה אֹתָ֤ם מַטְעַמִּ֛ים לְאָבִ֖יךָ כַּאֲשֶׁ֥ר אָהֵֽב׃

ט אִזֵּיל כְּעַן לְוַת עָנָא וְסַב לִי מִתַּמָּן תְּרֵין
גַּדְיֵי (בַר) עִזִּין טָבָן וְאֶעְבֵּד יָתְהוֹן תַּבְשִׁילִין
לְאָבוּךְ כְּמָא דִי רְחֵם׃

רס"י◄ **וְקַח־לִי** • מִשֶּׁלִּי הֵם וְאֵינָם גָּזֵל, שֶׁכָּךְ כָּתַב לָהּ יִצְחָק בִּכְתֻבָּתָהּ: ׳לִטֹּל שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים בְּכָל יוֹם׳ (ב"ר). **שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים** • וְכִי שְׁנֵי גְּדָיֵי עִזִּים הָיָה מַאֲכָלוֹ שֶׁל יִצְחָק? אֶלָּא פֶּסַח הָיָה, הָאֶחָד הִקְרִיב לְפִסְחוֹ, וְהָאֶחָד עָשָׂה מַטְעַמִּים, בְּפִרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. **כַּאֲשֶׁר אָהֵב** • כִּי טַעַם הַגְּדִי כְּטַעַם הַצְּבִי.

(י) וְהֵבֵאתָ֥ לְאָבִ֖יךָ וְאָכָ֑ל בַּעֲבֻ֛ר אֲשֶׁ֥ר יְבָרֶכְךָ֖ לִפְנֵ֥י מוֹתֽוֹ׃

י וְתַיְתֵי (נ"י וְתָעֵל) לְאָבוּךְ וְיֵיכוּל בְּדִיל
דִּיְבָרְכִנָּךְ קֳדָם מוֹתֵהּ׃

(יא) וַיֹּ֣אמֶר יַעֲקֹ֔ב אֶל־רִבְקָ֖ה אִמּ֑וֹ הֵ֣ן עֵשָׂ֤ו אָחִי֙ אִ֣ישׁ שָׂעִ֔ר
וְאָנֹכִ֖י אִ֥ישׁ חָלָֽק׃

יא וַאֲמַר יַעֲקֹב לְרִבְקָה אִמֵּהּ הָא עֵשָׂו אָחִי
גְּבַר שַׂעֲרָן וַאֲנָא גְּבַר שְׁעִיעַ׃

רס"י◄ **אִישׁ שָׂעִר** • בַּעַל שֵׂעָר.

(יב) אוּלַ֤י יְמֻשֵּׁ֙נִי֙ אָבִ֔י וְהָיִ֥יתִי בְעֵינָ֖יו כִּמְתַעְתֵּ֑עַ וְהֵבֵאתִ֥י
עָלַ֛י קְלָלָ֖ה וְלֹ֥א בְרָכָֽה׃

יב מָאִים יְמֻשֵּׁנַּנִי אַבָּא וְאֵהֵי בְעֵינוֹהִי
כְּמִתְלָעָב וְאֵהֵי מַיְתֵי (נ"י וָאֱהִי מַיְתֵי) עֲלַי
לְוָטִין וְלָא בִרְכָן׃

רס"י◄ **יְמֻשֵּׁנִי** • כְּמוֹ: (דברים כח) "מְמַשֵּׁשׁ בַּצָּהֳרַיִם". רמב"ן

(יג) וַתֹּ֤אמֶר לוֹ֙ אִמּ֔וֹ עָלַ֥י קִלְלָתְךָ֖ בְּנִ֑י אַ֛ךְ שְׁמַ֥ע בְּקֹלִ֖י וְלֵ֥ךְ
קַח־לִֽי׃

יג וַאֲמֶרֶת לֵהּ אִמֵּהּ עֲלַי אִתְאַמַּר בִּנְבוּאָה
דְּלָא יֵיתוּן לְוָטַיָּא עֲלָךְ בְּרִי בְּרַם קַבֵּל מִנִּי
וְאִזֵּיל סַב לִי׃

(יד) וַיֵּ֨לֶךְ֙ וַיִּקַּ֔ח וַיָּבֵ֖א לְאִמּ֑וֹ וַתַּ֤עַשׂ אִמּוֹ֙ מַטְעַמִּ֔ים כַּאֲשֶׁ֖ר
אָהֵ֥ב אָבִֽיו׃

יד וַאֲזַל וּנְסִיב וְאַיְתִי לְאִמֵּהּ וַעֲבָדַת אִמֵּהּ
תַּבְשִׁילִין כְּמָא דִּרְחֵם אֲבוּהִי׃

(טו) וַתִּקַּ֣ח רִבְקָ֠ה אֶת־בִּגְדֵ֨י עֵשָׂ֜ו בְּנָ֤הּ הַגָּדֹל֙ הַחֲמֻדֹ֔ת אֲשֶׁ֥ר
אִתָּ֖הּ בַּבָּ֑יִת וַתַּלְבֵּ֥שׁ אֶת־יַעֲקֹ֖ב בְּנָ֥הּ הַקָּטָֽן׃

טו וּנְסִיבַת רִבְקָה יָת לְבוּשֵׁי עֵשָׂו בְּרַהּ רַבָּא
דָּכְיָתָא דִּי עִמַּהּ בְּבֵיתָא וְאַלְבִּישַׁת יָת יַעֲקֹב
בְּרַהּ זְעֵירָא׃

רס"י◄ **הַחֲמֻדֹת** • הַנְּקִיּוֹת, כְּתַרְגּוּמוֹ: ׳דַּכְיָתָא׳. דָּבָר אַחֵר: שֶׁחָמַד אוֹתָן מִן נִמְרֹד. **אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת** • וַהֲלֹא כַּמָּה נָשִׁים הָיוּ לוֹ, וְהוּא מַפְקִיד אֵצֶל אִמּוֹ? אֶלָּא שֶׁהָיָה בָּקִי בְּמַעֲשֵׂיהֶן וְחוֹשְׁדָן. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(ז) וַאֲבָרֶכְכָה לִפְנֵי ה׳ לִפְנֵי מוֹתִי. לֹא נִזְכַּר בְּכָל הַפָּרָשָׁה לִפְנֵי ה׳, רַק בַּמָּקוֹם הַזֶּה, כִּי אָמְרָה לוֹ אִמּוֹ הַבְּרָכָה לִפְנֵי ה׳ תִּהְיֶה, בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, וְאִם יִתְבָּרֵךְ בָּהּ עֵשָׂו אָחִיךָ תִּתְקַיֵּם בּוֹ בְּזַרְעוֹ לְעוֹלָם, וְאֵין לְךָ עֲמִידָה לְפָנָיו:

(יב) אוּלַי יְמֻשֵּׁנִי אָבִי. אֵין הַטַּעַם שֶׁיְּמֻשֵּׁהוּ לְהַכִּיר אוֹתוֹ, אֲבָל אָמַר אוּלַי יְקָרֵב אוֹתִי אֶל עַצְמוֹ לְנַשֵּׁק לִי אוֹ לָשׂוּם יָדוֹ עַל פָּנַי, כְּדֶרֶךְ חִבַּת הָאָב עַל בְּנוֹ וְיִמְצָא בַּמִּשּׁוּשׁ שֶׁאֲנִי חָלָק. וַאֲנִי תָּמֵהַּ, אֵיךְ לֹא פָּחַד מֵהֶכֵּר הַקּוֹל, וְכָל בְּנֵי אָדָם נִכָּרִים בְּקוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (גִּטִּין כ"ג.) הֵיאַךְ סוּמָא מֻתָּר בְּאִשְׁתּוֹ, וְהֵיאַךְ בְּנֵי אָדָם מֻתָּרִים בִּנְשׁוֹתֵיהֶן בַּלַּיְלָה, אֶלָּא בִּטְבִיעוּת עֵינָא דְּקָלָא. וְאִם סְתָם בְּנֵי אָדָם מַכִּירִין כֵּן, מַה יִּהְיֶה בְּיִצְחָק, הֶחָכָם וְהַבָּקִי לְהַכִּיר בֵּין בָּנָיו, שֶׁתִּהְיֶה לוֹ בֶּאֱמֶת טְבִיעוּת בַּקּוֹל.

אוּלַי הָיוּ הָאַחִים הָאֵלֶּה דּוֹמִים בְּקוֹלָם. וּלְכָךְ אָמְרוּ (ב"ר ס"ה י"ט) כִּי הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב, דְּבָרָיו, שֶׁמְּדַבֵּר בְּלָשׁוֹן רַכָּה וּמַזְכִּיר שֵׁם שָׁמַיִם. אוֹ שֶׁהָיָה מְשַׁנֶּה קוֹלוֹ לְדַבֵּר כִּלְשׁוֹן אָחִיו, כִּי יֵשׁ בִּבְנֵי אָדָם יוֹדְעִים לַעֲשׂוֹת כֵּן:

(טו) וְטַעַם הִזְכִּיר הַכָּתוּב עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל וְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן. לְהַפְלִיג בְּעִנְיַן הַצַּדֶּקֶת, כִּי הַמִּנְהָג בַּמּוֹלִידִים לְהַכִּיר אֶת הַבְּכוֹר בִּבְרָכָה וּבְכָבוֹד וּבְמַתָּן, וְהִיא, מִדַּעְתָּהּ צִדְקַת הַקָּטָן וְרִשְׁעַת הַגָּדוֹל תִּשְׁתַּדֵּל בְּכָל הַטֹּרַח הַזֶּה לְהַעֲבִיר הַבְּרָכָה וְהַכָּבוֹד מִן הַגָּדוֹל אֶל הַקָּטָן. וְכֵן יֵאָמֵר לְמַטָּה (פָּסוּק מ"ב) וַיֻּגַּד לְרִבְקָה אֶת דִּבְרֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן:

(טז) וְאֵת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חֶלְקַת צַוָּארָיו׃

טז וְיָת מַשְׁכֵי גַּדְיֵי בַּר עִזֵּי אַלְבִּישַׁת עַל יְדוֹהִי וְעַל שְׁעִיעוּת צַוְּרֵהּ׃

(יז) וַתִּתֵּן אֶת־הַמַּטְעַמִּים וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנָהּ׃

יז וִיהַבַת יָת תַּבְשִׁילָיָא וְיָת לַחְמָא דִּי עֲבָדַת בִּידָא דְיַעֲקֹב בְּרַהּ׃

(יח) וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי מִי אַתָּה בְּנִי׃

יח וְעַל לְוַת אֲבוּהִי וַאֲמַר אַבָּא וַאֲמַר הָא אֲנָא מָן אַתְּ בְּרִי׃

(יט) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלַי קוּם־נָא שְׁבָה וְאָכְלָה מִצֵּידִי בַּעֲבוּר תְּבָרֲכַנִּי נַפְשֶׁךָ׃

יט וַאֲמַר יַעֲקֹב לַאֲבוּהִי אֲנָא עֵשָׂו בּוּכְרָךְ עֲבַדִית כְּמָא די מַלִּילְתָּא עִמִּי (נ"א לִי) קוּם כְּעַן אִסְתַּחַר וֶאֱכוֹל מִצֵּידִי בְּדִיל דִּי תְּבָרֲכִנַּנִי נַפְשָׁךְ׃

רש"י◄ אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ • אָנֹכִי, הוּא הַמֵּבִיא לְךָ, וְעֵשָׂו הוּא בְּכוֹרֶךָ. עָשִׂיתִי • כַּמָּה דְּבָרִים כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלַי. שְׁבָה • לְשׁוֹן מֵיסֵב עַל הַשֻּׁלְחָן, לְכָךְ מְתֻרְגָּם 'אִסְתַּחַר'.

(כ) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־בְּנוֹ מַה־זֶּה מִהַרְתָּ לִמְצֹא בְּנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי׃

כ וַאֲמַר יִצְחָק לִבְרֵהּ מָה דֵּין אוֹחֵיתָא לְאַשְׁכָּחָא בְּרִי וַאֲמַר אֲרֵי זַמִּין יְיָ אֱלָהָךְ קֳדָמָי׃

(כא) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב גְּשָׁה־נָּא וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי הַאַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו אִם־לֹא׃

כא וַאֲמַר יִצְחָק לְיַעֲקֹב קְרֵיב כְּעַן וֶאֱמַשְׁנָךְ בְּרִי הַאַתְּ דֵּין בְּרִי עֵשָׂו אִם לָא׃

רש"י◄ גְּשָׁה־נָּא וַאֲמֻשְׁךָ • אָמַר יִצְחָק בְּלִבּוֹ: 'אֵין דֶּרֶךְ עֵשָׂו לִהְיוֹת שֵׁם שָׁמַיִם שָׁגוּר בְּפִיו, וְזֶה אָמַר: "כִּי הִקְרָה ה' אֱלֹהֶיךָ"'. רמב"ן

(כב) וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיְמֻשֵׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו׃

כב וּקְרֵיב יַעֲקֹב לְוַת יִצְחָק אֲבוּהִי וּמְשֵׁיהּ וַאֲמַר קָלָא קָלָא דְיַעֲקֹב וִידַיָּא יְדוֹהִי דְעֵשָׂו׃

רש"י◄ קוֹל יַעֲקֹב • שֶׁמְּדַבֵּר בִּלְשׁוֹן תַּחֲנוּנִים: "קוּם־נָא", אֲבָל עֵשָׂו בִּלְשׁוֹן קִנְטוּרְיָא דִּבֵּר: "קוּם אָבִי".

(כג) וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי־הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עֵשָׂו אָחִיו שְׂעִרֹת וַיְבָרְכֵהוּ׃

כג וְלָא אִשְׁתְּמוֹדְעֵהּ אֲרֵי הֲוָאָה יְדוֹהִי כִּידֵי עֵשָׂו אַחוּהִי שְׂעִירָן (נ"א שַׂעֲרַנְיָן) וּבָרְכֵהּ׃

(כד) וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי׃

כד וַאֲמַר אַתְּ דֵּין בְּרִי עֵשָׂו וַאֲמַר הָא אֲנָא׃

רש"י◄ וַיֹּאמֶר אָנִי • לֹא אָמַר: 'אֲנִי עֵשָׂו', אֶלָּא "אָנִי".

(כה) וַיֹּאמֶר הַגִּשָׁה לִּי וְאֹכְלָה מִצֵּיד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ־לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיִּשְׁתְּ׃

כה וַאֲמַר קְרֵיב קֳדָמַי וְאֵיכוֹל מִצֵּידָא דִבְרִי בְּדִיל דִּי תְּבָרְכִנָּךְ נַפְשִׁי וְקָרֵיב לֵהּ וַאֲכַל וְאַיְתִי (נ"א וְאַעֵיל) לֵהּ חַמְרָא וּשְׁתִי׃

(כו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גְּשָׁה־נָּא וּשֲׁקָה־לִּי בְּנִי׃

כו וַאֲמַר לֵהּ יִצְחָק אֲבוּהִי קְרֵיב כְּעַן וּנְשַׁק לִי (נ"א וְשַׁק לִי) בְּרִי׃

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כא) גְּשָׁה נָּא וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי. לְשׁוֹן רַשִׁ"י, אָמַר בְּלִבּוֹ אֵין דֶּרֶךְ עֵשָׂו לִהְיוֹת שֵׁם שָׁמַיִם שָׁגוּר בְּפִיו. וְכֵן בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה. וַאֲנִי תָּמֵהַּ, כִּי לֹא הָיָה עֵשָׂו רָשָׁע בְּעֵינֵי אָבִיו, וְאוּלַי הָיָה חוֹשֵׁב בְּלִבּוֹ כִּי בַּעֲבוּר הֱיוֹתוֹ אִישׁ שָׂדֶה וְלִבּוֹ עַל הַצַּיִד, אֵינֶנּוּ מַזְכִּיר שֵׁם שָׁמַיִם מִפַּחְדּוֹ שֶׁלֹּא יַזְכִּירֶנּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר וּמִבְּלִי כַּוָּנָה, וְנִחְשַׁב לוֹ זֶה בְּעֵינֵי אָבִיו לְיִרְאַת שָׁמַיִם. וְעַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט יִהְיֶה זֶה בַּעֲבוּר טְבִיעוּת הַקּוֹל:

(כז) וַיִּגַּשׁ וַיְשַׁקֵּ֖הוּ וַיָּ֣רַח אֶת־רֵיחַ֑ בְּגָדָ֗יו וַיְבָרֲכֵ֤הוּ וַיֹּאמַר֙ רְאֵ֣ה רֵ֔יחַ בְּנִ֖י כְּרֵ֣יחַ שָׂדֶ֑ה אֲשֶׁ֥ר בֵּרֲכוֹ֖ יְהוָֽה׃

כז וּקְרֵב וּנְשַׁק לֵהּ וַאֲרַח יָת רֵיחָא דִלְבוּשׁוֹהִי וּבָרְכֵהּ וַאֲמַר הָוֹוּ (נ"א חָזֵי) רֵיחָא דִבְרִי כְּרֵיחָא דְחַקְלָא דִי בָרְכֵהּ יְיָ׃

רש"י◄ **וַיָּרַח וְגוֹ'** • וַהֲלֹא אֵין רֵיחַ רַע יוֹתֵר מִשֶּׁטֶף הָעִזִּים, אֶלָּא מְלַמֵּד שֶׁנִּכְנְסָה עִמּוֹ רֵיחַ גַּן עֵדֶן. **כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ ה'** • שֶׁנָּתַן בּוֹ רֵיחַ טוֹב וְזֶהוּ שְׂדֵה תַּפּוּחִים, כֵּן דָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (תענית כט:).

◆ יום שישי כ"ח מרחשון ◆

(כח) וְיִתֶּן־לְךָ֨ הָאֱלֹהִ֜ים מִטַּ֗ל הַשָּׁמַ֤יִם וּמִשְׁמַנֵּי֙ הָאָ֔רֶץ וְרֹ֥ב דָּגָ֖ן וְתִירֹֽשׁ׃

כח וְיִתֵּן לָךְ יְיָ מִטַּלָּא דִשְׁמַיָּא וּמִטּוּבָא דְאַרְעָא וּסְגִיאוּת (נ"י וְסַגְיוּת) עִיבּוּר וַחֲמָר׃

רש"י◄ **וְיִתֶּן־לְךָ** • יִתֵּן וְיַחֲזֹר וְיִתֵּן (ב"ר). וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ מוּסָב לָעִנְיָן הָרִאשׁוֹן: "רְאֵה רֵיחַ בְּנִי", שֶׁנָּתַן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא "כְּרֵיחַ שָׂדֶה וְגוֹ'", וְעוֹד יִתֵּן לְךָ: "מִטַּל הַשָּׁמַיִם וְגוֹ'". **מִטַּל הַשָּׁמַיִם** • כְּמַשְׁמָעוֹ, וּמִדְּרָשׁ אַגָּדָה יֵשׁ לְהַרְבֵּה **פָּנִים**. (דָּבָר אַחֵר, מַהוּ הָאֱלֹהִים? בְּדִין, אִם רָאוּי לְךָ, יִתֵּן לְךָ. וְאִם לָאו, לֹא יִתֵּן לְךָ, אֲבָל לְעָשׂוֹ אָמַר "מִשְּׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ", בֵּין צַדִּיק בֵּין רָשָׁע יִתֵּן לְךָ, וּמִמֶּנּוּ לָמַד שְׁלֹמֹה, כְּשֶׁעָשָׂה הַבַּיִת סִדֵּר תְּפִלָּתוֹ, יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא בַּעַל אֱמוּנָה וּמְצַדִּיק עָלָיו אֶת הַדִּין לֹא יִקְרָא עָלֶיךָ תֶּגֶר. לְפִיכָךְ: (מלכים א ח) "וְנָתַתָּה לָאִישׁ כְּכָל דְּרָכָיו אֲשֶׁר תֵּדַע אֶת לְבָבוֹ", אֲבָל נָכְרִי, מְחֻסָּר אֱמוּנָה, לְפִיכָךְ אָמַר: "אַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם וְגוֹ' וְעָשִׂיתָ כְּכָל אֲשֶׁר יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנֵּכְרִי", בֵּין רָאוּי בֵּין שֶׁאֵינוֹ רָאוּי, תֵּן לוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקְרָא עָלֶיךָ תֶּגֶר, בְּרַשִ"י יָשָׁן מְדַיֵּק). **רמב"ן**

(כט) יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ׃

כט יִפְלְחֻנָּךְ עַמְּמִין וְיִשְׁתַּעְבְּדוּן לָךְ מַלְכָּוָן הֱוֵי רַב לְאַחָיִךְ וְיִסְגְּדוּן לָךְ בְּנֵי אִמָּךְ מְלַטְּיָיךְ יְהוֹן לִיטִין וּמְבָרְכָיךְ יְהוֹן בְּרִיכִין׃

רש"י◄ **בְּנֵי אִמֶּךָ** • וְיַעֲקֹב אָמַר לִיהוּדָה: "בְּנֵי אָבִיךָ", לְפִי שֶׁהָיוּ לוֹ בָּנִים מִכַּמָּה אִמָּהוֹת, וְכָאן שֶׁלֹּא נָשָׂא אֶלָּא אִשָּׁה אַחַת, אָמַר: "בְּנֵי אִמֶּךָ". **אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ** • וּבְבִלְעָם הוּא אוֹמֵר: "מְבָרֲכֶיךָ בָרוּךְ וְאוֹרְרֶיךָ אָרוּר" (במדבר כד ט). הַצַּדִּיקִים תְּחִלָּתָם יִסּוּרִים וְסוֹפָן שַׁלְוָה, וְאוֹרְרֵיהֶם וּמְצַעֲרֵיהֶם קוֹדְמִים לִמְבָרְכֵיהֶם, לְפִיכָךְ יִצְחָק הִקְדִּים קִלְלַת אוֹרְרִים לְבִרְכַּת מְבָרְכִים. וְהָרְשָׁעִים תְּחִלָּתָן שַׁלְוָה וְסוֹפָן יִסּוּרִין, לְפִיכָךְ בִּלְעָם הִקְדִּים בְּרָכָה לְקִלְלָה. רמב"ן

(ל) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלָּה יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת־יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצֹא יָצָא יַעֲקֹב מֵאֵת פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ׃

ל וַהֲוָה כַּד שֵׁיצִי יִצְחָק לְבָרָכָא יָת יַעֲקֹב וַהֲוָה בְּרַם מִפַּק נְפַק יַעֲקֹב מִלְּוַת אַפֵּי יִצְחָק אֲבוּהִי וְעֵשָׂו אֲחוּהִי אֲתָא (נ"י עַל) מִצֵּידֵהּ׃

רש"י◄ **יָצֹא יָצָא** • זֶה יוֹצֵא וְזֶה בָּא.

(לא) וַיַּעַשׂ גַּם־הוּא מַטְעַמִּים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יָקֻם אָבִי וְיֹאכַל מִצֵּיד בְּנוֹ בַּעֲבֻר תְּבָרֲכַנִּי נַפְשֶׁךָ׃

לא וַעֲבַד אַף הוּא תַּבְשִׁילִין וְאָעִיל לְוַת אֲבוּהִי וַאֲמַר לַאֲבוּהִי יָקוּם אַבָּא וְיֵיכוּל מִצֵּידָא דִבְרֵהּ בְּדִיל דִּי תְבָרְכִנַּנִי נַפְשָׁךְ׃

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כח) מִטַּל הַשָּׁמַיִם. אֵין הַבְּרָכָה שֶׁיִּתֵּן לוֹ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם, כִּי הַטַּל יֵרֵד בְּכָל מָקוֹם, וְאִלּוּ אָמַר שֶׁיִּתֵּן רִבּוּי טַל אוֹ שֶׁיֵּרֵד בְּעִתּוֹ, כְּעִנְיָן וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעִתָּם (וַיִּקְרָא כ"ו ד'), הָיְתָה בְּרָכָה. אֲבָל פֵּרוּשׁוֹ, כִּי הִזְכִּיר בּוֹ בִּרְכַּת ה', כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ ה', וְהַטַּעַם אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ ה' לִבְנִי, כִּי הַשֵּׁם בֵּרֵךְ אוֹתוֹ בַּשָּׂדֶה, לוֹמַר שֶׁיַּצְלִיחֵנוּ שָׁם בְּצֵידוֹ וְלֹא יָמוּת וְלֹא תְּבוֹאֵהוּ בּוֹ רָעָה, וְאָמַר וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְּׁמַנֵּי הָאָרֶץ, וְהַבְּרָכָה תּוֹסֶפֶת וְרִבּוּי. אוֹ שֶׁיִּהְיֶה וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ בְּתוֹסֶפֶת הוּא"ו, וְשֶׁעוּרוֹ וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְּׁמַנֵּי הָאָרֶץ רֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ: וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי, כִּי מַתַּת הָאֱלֹהִים תָּמִיד הוּא וְאֵין לוֹ הֶפְסֵק לְעוֹלָם, וְלָכֵן אָמַר וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים, כָּל יָמֶיךָ עַל אַדְמָתְךָ מִטַּל הַשָּׁמַיִם, וְיִתֶּן לְךָ מִשְּׁמַנֵּי הָאָרֶץ, כְּלוֹמַר הַשְּׁמִנָּה בְּכָל הָאֲרָצוֹת, כְּעִנְיָן שֶׁכָּתוּב (יְחֶזְקֵאל כ' ו') צְבִי הִיא לְכָל הָאֲרָצוֹת:

וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר כִּי מֵ"ם מִטַּל מוֹשֵׁךְ עַצְמוֹ וְאַחַר עִמּוֹ וּמִמִּשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ. וּלְעֵשָׂו לֹא נִתְּנוּ בְּמַתַּת אֱלֹהִים וְלֹא בְּרִבּוּי, אֲבָל אָמַר, גַּם לְךָ אָצַלְתִּי אַחֲרָיו, וּמִשְּׁמַנֵּי הָאָרֶץ וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם יִהְיֶה מוֹשָׁבֶיךָ, בְּעוֹד אֲשֶׁר תֵּשֵׁב שָׁם, יִרְמֹז כִּי יִכְלֶה וְיֹאבַד, אַךְ בְּעוֹדוֹ יִהְיֶה חֶלְקוֹ טוֹב:

(כט) אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ. וּבְבִלְעָם הוּא אוֹמֵר (בַּמִּדְבָּר כ"ד ט') מְבָרֲכֶיךָ בָרוּךְ וְאֹרְרֶיךָ אָרוּר, הַצַּדִּיקִים תְּחִלָּתָן יִסּוּרִין וְסוֹפָן שַׁלְוָה, וְאֹרְרֵיהֶן קוֹדְמִין לִמְבָרְכֵיהֶן, וְהָרְשָׁעִים תְּחִלָּתָן שַׁלְוָה וְסוֹפָן יִסּוּרִין, לְפִיכָךְ הִקְדִּים בִּלְעָם בְּרָכָה לְקִלְלָה. לְשׁוֹן רַשִ"י מִבְּרֵאשִׁית רַבָּה (ס"ו ה'). וְאִם כֵּן לָמָּה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם (לְעֵיל י"ב ג') וַאֲבָרֲכָה מְבָרֲכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר. וְזֶה אֵינֶנּוּ קָשֶׁה, כִּי חָזַר שָׁם וְנִבְרְכוּ בְךָ, וְהִנֵּה הַבְּרָכָה בָּרֹאשׁ וּבַסּוֹף. אוֹ בַּעֲבוּר מַה שֶּׁפֵּרַשְׁנוּ שָׁם דִּבֵּר בִּלְשׁוֹן יָחִיד וְרַבִּים, כִּי הַכֹּל יְבָרְכוּהוּ וְהַיָּחִיד אֲשֶׁר יְקַלֵּל אוֹתוֹ יוּאַר:

(לב) וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִי־אָתָּה וַיֹּאמֶר אֲנִי בִנְךָ בְכֹרְךָ עֵשָׂו׃ רמב"ן

לב וַאֲמַר לֵהּ יִצְחָק אֲבוּהִי מָן אָתְּ וַאֲמַר אֲנָא בְּרָךְ בּוּכְרָךְ עֵשָׂו׃

(לג) וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי־אֵפוֹא הוּא הַצָּד־צַיִד וַיָּבֵא לִי וָאֹכַל מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא וָאֲבָרְכֵהוּ גַּם־בָּרוּךְ יִהְיֶה׃

רס"י ◄ **וַיֶּחֱרַד** • כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וּתְוָה', לְשׁוֹן תְּמִיהָה. וּמִדְּרָשׁוֹ: רָאָה גֵּיהִנֹּם פְּתוּחָה מִתַּחְתָּיו. **מִי־אֵפוֹא** • לָשׁוֹן לְעַצְמוֹ, מְשַׁמֵּשׁ עִם כַּמָּה דְּבָרִים. דָּבָר אַחֵר: אֵיפוֹא, אַיֵּה פֹּה, מִי הוּא וְאֵפוֹא הוּא הַצָּד צַיִד?. **וָאֹכַל מִכֹּל** • מִכָּל מַטְעַמִּים שֶׁבִּקַּשְׁתִּי לִטְעֹם טָעַמְתִּי בּוֹ (ב"ר). **גַּם־בָּרוּךְ יִהְיֶה** • שֶׁלֹּא תֹּאמַר: 'אִלּוּלֵא שֶׁרִמָּה יַעֲקֹב לְאָבִיו, לֹא נָטַל אֶת הַבְּרָכוֹת', לְכָךְ הִסְכִּים וּבֵרְכוֹ מִדַּעְתּוֹ (ב"ר). רמב"ן

(לד) כִּשְׁמֹעַ עֵשָׂו אֶת־דִּבְרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק צְעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בָּרְכֵנִי גַם־אָנִי אָבִי׃

לד כַּד שְׁמַע עֵשָׂו יָת פִּתְגָּמֵי אֲבוּהִי וּצְוַח צְוָחָא רַבָּא וּמְרִירָא עַד לַחְדָּא וַאֲמַר לַאֲבוּהִי בָּרְכְנִי אַף אֲנָא (נ"י לִי) אַבָּא׃

(לה) וַיֹּאמֶר בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ׃

לה וַאֲמַר עַל אָחוּךְ בְּחָכְמְתָא וְקַבִּיל בִּרְכְּתָךְ׃

רס"י ◄ **בְּמִרְמָה** • בְּחָכְמָה.

(לו) וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם אֶת־בְּכֹרָתִי לָקָח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בִּרְכָתִי וַיֹּאמַר הֲלֹא־אָצַלְתָּ לִּי בְּרָכָה׃

לו וַאֲמַר יָאוּת קְרָא שְׁמֵהּ יַעֲקֹב וְחַכְּמַנִי דְּנָן תַּרְתֵּין זִמְנִין יָת בְּכִירוּתִי נְסִיב וְהָא כְּעַן קַבִּיל בִּרְכְּתִי וַאֲמַר הֲלָא שְׁבַקְתָּ לִי בִּרְכְּתָא׃

רס"י ◄ **הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ** • לָשׁוֹן תִּימַהּ הוּא, כְּמוֹ: (לקמן כט) "הֲכִי אָחִי אַתָּה"? שֶׁמָּא לְכָךְ נִקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב, עַל שֵׁם סוֹפוֹ, שֶׁהוּא עָתִיד לְעָקְבֵנִי, תַּנְחוּמָא. לָמָּה חָרַד יִצְחָק? אָמַר: "שֶׁמָּא עָוֹן יֵשׁ בִּי שֶׁבֵּרַכְתִּי קָטָן לִפְנֵי גָּדוֹל וְשִׁנִּיתִי סֵדֶר הַיִּחַס"? הִתְחִיל עֵשָׂו מְצַעֵק: "וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם", אָמַר לוֹ אָבִיו: 'מֶה עָשָׂה לְךָ'? אָמַר לוֹ: "אֶת־בְּכֹרָתִי לָקָח", אָמַר: 'בְּכָךְ הָיִיתִי מֵצֵר וְחָרֵד, שֶׁמָּא עָבַרְתִּי עַל שׁוּרַת הַדִּין. עַכְשָׁו, לַבְּכוֹר בֵּרַכְתִּי: "גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה"'. **וַיַּעְקְבֵנִי** • כְּתַרְגּוּמוֹ 'וּכְמַנִי', אָרַבְנִי. וְאָרַב, 'וּכְמַן', וְיֵשׁ מְתַרְגְּמִין: 'וְחַכְּמַנִי', נִתְחַכֵּם לִי. **אָצַלְתָּ** • לָשׁוֹן הַפְרָשָׁה, כְּמוֹ "וַיָּאצֶל" (סְפָרִים אֲחֵרִים: "וַיַּצֵּל").

(לז) וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ וְאֶת־כָּל־אֶחָיו נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירֹשׁ סְמַכְתִּיו וּלְכָה אֵפוֹא מַה אֶעֱשֶׂה בְּנִי׃

לז וַאֲתִיב יִצְחָק וַאֲמַר לְעֵשָׂו הָא רַב שַׁוִּתֵּהּ לָךְ (נ"י עַלָּךְ) וְיָת כָּל אֲחוֹהִי יְהָבִית לֵהּ לְעַבְדִּין וְעִיבּוּר וַחֲמָר סְעַדְתֵּהּ וְלָךְ הָכָא מָה אֶעְבֵּיד בְּרִי׃

רס"י ◄ **הֵן גְּבִיר** • בְּרָכָה זוֹ שְׁבִיעִית הִיא, וְהוּא עוֹשֶׂה אוֹתָהּ רִאשׁוֹנָה? אֶלָּא אָמַר לוֹ: מַה תּוֹעֶלֶת לְךָ בִּבְרָכָה? אִם תִּקְנֶה נְכָסִים, שֶׁלּוֹ הֵם, שֶׁהֲרֵי גְּבִיר שַׂמְתִּיו לְךָ, וּמַה שֶּׁקָּנָה עֶבֶד, קָנָה רַבּוֹ. **וּלְכָה אֵפוֹא מַה אֶעֱשֶׂה** • אַיֵּה, אֵפוֹא, אֲבַקֵּשׁ מַה לַּעֲשׂוֹת לְךָ?. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(לב) מִי אָתָּה. כַּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ "קוּם אָבִי" הָיָה חוֹשֵׁב שֶׁהוּא יַעֲקֹב וְיָדַע שֶׁאָכַל מִצֵּיד עֵשָׂו וּבֵרַךְ אוֹתוֹ וְעָשָׂה גַּם הוּא מַטְעַמִּים שֶׁיְּבָרֵךְ גַּם אוֹתוֹ, וְלָכֵן שָׁאַלוֹ מִי אָתָּה, לָדַעַת הָאֱמֶת:

(לג) בְּטֶרֶם תָּבוֹא וָאֲבָרְכֵהוּ גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה. אֵין דֶּרֶךְ הַחֲרֵד חֲרָדָה גְּדוֹלָה עַד מְאֹד וְצוֹעֵק "מִי הוּא אֲשֶׁר רִמַּנִי לְבָרֵךְ אוֹתוֹ" שֶׁיִּשְׁלִים צַעֲקָתוֹ לֵאמֹר מִיָּד גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה, אֲבָל הָיָה רָאוּי שֶׁיְּקַלְּלֵהוּ, וְעוֹד, כִּי הָיָה עֵשָׂו צוֹעֵק עָלָיו לֵאמֹר "וְלִמָּה תְּבָרֵכֵהוּ עַתָּה אָבִי", וְאֵיךְ יַאֲמִין עֵשָׂו כִּי בְּמִרְמָה הָיָה מִתְּחִלָּה, בִּרְאוֹתוֹ כִּי עַתָּה יְבָרֵךְ אוֹתוֹ בִּרְצוֹנוֹ:

וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוֹרָה, יֹאמַר, מִי אֵפוֹא הוּא הַצָּד צַיִד אֲשֶׁר הָיָה יָכוֹל לְרַמּוֹתִי שֶׁאֲבָרְכֵהוּ, וְגַם שֶׁיִּהְיֶה בָּרוּךְ עַל כָּל פָּנִים, כִּי יָדַעְתִּי כִּי בָּרוּךְ הוּא. אוֹ טַעֲמוֹ וְגַם בָּרוּךְ יִהְיֶה עַל כָּרְחִי, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִי לְהַעֲבִיר הַבְּרָכָה מִמֶּנּוּ, כִּי מֵאָז שֶׁבֵּרַךְ אוֹתוֹ יָדַע בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁחָלָה בִּרְכָתוֹ עָלָיו:

וְזֶהוּ טַעַם הַחֲרָדָה הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר חָרַד, כִּי יָדַע שֶׁאֵבֵד בְּנוֹ הָאָהוּב לוֹ בִּרְכָתוֹ לְעוֹלָם. וְזֶה טַעַם בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה. כִּי אַחַר שֶׁאָמַר מִי אֵפוֹא, נָתַן דַּעְתּוֹ שֶׁהַבָּא אֵלָיו הָיָה יַעֲקֹב, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁתָּחוּל הַבְּרָכָה רַק בְּזַרְעוֹ:

(לז) וְאֶת כָּל אֶחָיו נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים. אֵינֶנּוּ בִּרְכַּת "הֱוֵה גְּבִיר לְאַחֶיךָ" שֶׁכְּבָר אָמַר הֵן גְּבִיר

(לח) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הֲבְרָכָה אַחַת הִוא־לְךָ אָבִי בָּרְכֵנִי גַם־אֲנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ:

לח וַאֲמַר עֵשָׂו לַאֲבוּהִי הֲבִרְכָתָא חֲדָא הִיא לָךְ אַבָּא בָּרֵךְ לִי אַף אֲנָא אַבָּא וַאֲרִים עֵשָׂו קָלֵהּ וּבְכָא:

רש"י◄ **הֲבְרָכָה אַחַת•** הֵ"א זוֹ מְשַׁמֶּשֶׁת לְשׁוֹן תִּימַהּ, כְּמוֹ: (במדבר יג) "הַבְּמִדְבָּר הֲיֵשׁ בָּהֶם עֵץ אִם אָיִן" ? "הַשְּׁמֵנָה הִיא" ? (שמואל ב ג) "הַכְּמוֹת נָבָל" ?.

(לט) וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעָל:

לט וַאֲתִיב יִצְחָק אֲבוּהִי וַאֲמַר לֵהּ הָא מִטּוּבָא דְאַרְעָא יְהֵא מוֹתְבָךְ וּמִטַּלָּא דִשְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא:

רש"י◄ **מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְגוֹ'•** זוֹ אִיטַלְיָ"א שֶׁל יָוָן (ב"ר).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת יט)

זוֹ אִיטַלְיָא שֶׁל יָוָן (רש"י כז, לט)

לְרַשִׁ"י הֶקְשֶׁה: אֵיךְ נָתַן יִצְחָק לְעֵשָׂו אֶת שְׁמַנֵּי הָאָרֶץ, וַהֲרֵי כְּבָר אָמַר לְיַעֲקֹב "וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹקִים . . וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ". וּמְתָרֵץ, שֶׁהַכַּוָּנָה לְאִיטַלְיָא שֶׁל יָוָן, שֶׁעַדַּיִן לֹא הָיָה בָּעוֹלָם וְלֹא נִכְלְלָה בְּבִרְכָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב. וּכְפִי שֶׁאָמְרוּ רַז"ל (שַׁבָּת נו, ב): בְּשָׁעָה שֶׁנָּשָׂא שְׁלֹמֹה אֶת בַּת פַּרְעֹה יָרַד גַּבְרִיאֵל וְנָעַץ קָנֶה בַּיָּם . . וְזֶהוּ אִיטַלְיָא שֶׁל יָוָן. **רמב"ן**

(מ) וְעַל־חַרְבְּךָ תִחְיֶה וְאֶת־אָחִיךָ תַעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ:

מ וְעַל חַרְבָּךְ תֵּיחֵי וְיָת אָחוּךְ תִּתְעַבַּד וְהָיָה כַּד יַעְבְּרוּן בְּנוֹהִי עַל פִּתְגָּמֵי אוֹרַיְתָא וְתַעְדֵּי נִירֵהּ מֵעַל צַוְּרָךְ:

רש"י◄ **וְעַל־חַרְבְּךָ•** כְּמוֹ 'בְּחַרְבְּךָ'. יֵשׁ 'עַל' שֶׁהוּא בִּמְקוֹם אוֹת ב', כְּמוֹ: (יחזקאל לג) "עֲמַדְתֶּם עַל חַרְבְּכֶם", בְּחַרְבְּכֶם. (שמות ו) "עַל צִבְאֹתָם", בְּצִבְאוֹתָם. **וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד•** לְשׁוֹן צַעַר, כְּמוֹ: (תהלים נח) "אָרִיד בְּשִׂיחִי", כְּלוֹמַר, כְּשֶׁיַּעַבְרוּ יִשְׂרָאֵל עַל הַתּוֹרָה וְיִהְיֶה לְךָ פִּתְחוֹן פֶּה לְהִצְטַעֵר עַל הַבְּרָכוֹת שֶׁנְּטַל "וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ וְגוֹ'". **רמב"ן**

(מא) וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת־יַעֲקֹב עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי וְאַהַרְגָה אֶת־יַעֲקֹב אָחִי:

מא וּנְטַר עֵשָׂו דְּבָבוּ לְיַעֲקֹב עַל בִּרְכְּתָא דִּי בָרְכֵהּ אֲבוּהִי וַאֲמַר עֵשָׂו בְּלִבֵּהּ יִקְרְבוּן יוֹמֵי אֶבְלֵי דְאַבָּא וְאֶקְטוֹל יָת יַעֲקֹב אָחִי:

רש"י◄ **יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי•** כְּמַשְׁמָעוֹ, שֶׁלֹּא אֲצַעֵר אֶת אַבָּא, וּמִדְּרָשֵׁי אַגָּדָה לְכַמָּה פָּנִים יֵשׁ. **רמב"ן**

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שַׁמְתִּיו לָךְ. אֲבָל יִתְּכֵן שֶׁיִּהְיֶה הוּא הַגְּבִיר וְלֹא יִהְיוּ הֵם עֲבָדִים, כְּעִנְיָן כִּי יְהוּדָה גָּבַר בְּאֶחָיו (דהי"א ה' ב'), אֲבָל אָמַר נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים מִמַּאֲמָרוֹ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ, כִּי הוּא הִשְׁתַּחֲוָאַת הָעֶבֶד לַאֲדוֹנָיו, כְּמוֹ שֶׁאָמַר "יַעַבְדוּךָ עַמִּים" וְיִכְפֹּל וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאֻמִּים. וְטַעַם וְאֶת כָּל אֶחָיו כְּטַעַם "אַחֶיךָ" וּ"בְנֵי אִמֶּךָ", יַזְכִּירֵם בִּלְשׁוֹן רַבִּים לִרְמֹז עַל כָּל זַרְעוֹ שֶׁל עֵשָׂו.

וְרַבִּי אַבְרָהָם אָמַר בְּנֵי הַפִּילַגְשִׁים:

(לט) הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ. טַעַם הִנֵּה לֵאמֹר הִנֵּה אוֹכֵל לָתֵת לְךָ מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם, כִּי לִשְׁנֵיכֶם יַסְפִּיק שֶׁיִּהְיֶה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְטַל הַשָּׁמַיִם, אֲבָל בְּעִנְיָן הַמֶּמְשָׁלָה שֶׁלּוֹ תִּהְיֶה וְלוֹ תַּעֲבֹד. וְלֹא נָתַן לוֹ גַּם כֵּן רֹב דָּגָן וְתִירוֹשׁ כְּאָחִיו, כִּי רָצָה לְכַבֵּד הַמְּבֹרָךְ רִאשׁוֹנָה עָלָיו. וְאַחֲרֵי כֵן אָמַר לְיַעֲקֹב וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְרִשְׁתְּךָ אֶת אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ (לְהַלָּן כ"ח ד'), לְהִיוֹת לוֹ רֹב הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן מַתְּנַת אַבְרָהָם, וּלְעֵשָׂו יִהְיֶה הַטַּל וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ אַחֶרֶת:

(מ) וְטַעַם וְעַל חַרְבְּךָ תִּחְיֶה. כְּמוֹ בְּחַרְבְּךָ, וְכֵן כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם (דְּבָרִים ח' ג'), בְּלֶחֶם. וְאֵין הַבְּרָכָה שֶׁתִּהְיֶה מִחְיָתוֹ מִשֹּׁלַל הָאוֹיְבִים בְּחַרְבּוֹ, כִּי הִנֵּה נָתַן לוֹ מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם וּבָהּ יִחְיֶה, אֲבָל הָעִנְיָן לוֹמַר שֶׁיִּחְיֶה בְּמִלְחֲמוֹתָיו כִּי יְנַצֵּחַ וְלֹא יִפֹּל בְּחֶרֶב אוֹיֵב. וְעַל כֵּן אָמַר וְאֶת אָחִיךָ תַּעֲבֹד, שֶׁלֹּא תִתְגַּבֵּר עָלָיו, וְהוּא יִגְבַּר עָלֶיךָ. וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד. בְּשִׂיחָךְ מִתְּגֹרֶת יָדוֹ וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ. יִרְמֹז לְיִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא יִתְגָּרוּ בָּם יוֹתֵר מִדַּאי לַעֲשׂוֹת עִמָּם רָעָה. וְהוּא מַה שֶׁצִּוָּה הַכָּתוּב (דְּבָרִים ב' ד'־ה') וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד אֵל תִּתְגְּרוּ בָם וְגוֹ':

וְכָךְ הִזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ (יְרוּשַׁלְמִי ר"ה א' א'), אָמְרוּ כִּי שֵׁשֶׁת חֳדָשִׁים יָשַׁב שָׁם יוֹאָב וְכָל יִשְׂרָאֵל עַד הִכְרִית כָּל זָכָר בֶּאֱדוֹם (מ"א י"א ט"ז), אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי אָמַרְתִּי אֵל תִּתְגְּרוּ בָם, וְאַתָּה הִתְגָּרִיתָ בָּהֶם, חַיֶּיךָ שֶׁאֵין שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים הַלָּלוּ נִמְנִין לְךָ וּלְמַלְכוּתְךָ, מִדִּכְתִיב (שָׁם ב' י"א) וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה, וְהוּא מָלַךְ שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים יוֹתֵר, דִּכְתִיב (ש"ב ה' ה') בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ עַל (יִשְׂרָאֵל) [יְהוּדָה] שֶׁבַע שָׁנִים וְשִׁשָּׁה חֳדָשִׁים. וְעוֹד אָמְרוּ (דב"ר א' ט"ז) אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דָּוִד יָדֶיךָ חֲדוּדוֹת וַחֲרוּצוֹת וַאֲנִי מְבַקֵּשׁ לִרְדּוֹת בָּהֶם אֶת עוֹלָמִי וְכוּ':

(מא) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ. אָמַר רַבִּי אַבְרָהָם יִתְּכֵן שֶׁגִּלָּה סוֹדוֹ לְאֶחָד מֵאוֹהֲבָיו. וְאֵין צֹרֶךְ, כִּי הַהַסְכָּמָה בַּדָּבָר אֲשֶׁר יִמְלֹךְ אָדָם עִם לִבּוֹ תִּקָּרֵא אֲמִירָה עִם הַלֵּב, אַף עַל פִּי שֶׁיִּהְיֶה בָּהּ דִּבּוּר בִּשְׂפָתַיִם. וְכֵן בְּלֵב וָלֵב יְדַבֵּרוּ (תְּהִלִּים י"ב ג'), כִּי הָרָצוֹן יִקָּרֵא "לֵב", וְכָל יִשְׂרָאֵל לֵב אֶחָד לְהַמְלִיךְ אֶת דָּוִיד (דהי"א י"ב ל"ט), שֶׁהָיוּ כֻּלָּם עַל אוֹתָהּ הַהַסְכָּמָה וְהָיוּ מְדַבְּרִים בָּהּ, וְכֵן וַיֹּאמֶר רָבְעָם בְּלִבּוֹ (מ"א י"ב כ"ו), וְכֵן אָמַר אֱלִיעֶזֶר (לְעֵיל כ"ד

(מב) וַיֻּגַּד לְרִבְקָה אֶת־דִּבְרֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטֹן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֵשָׂו אָחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ לְהָרְגֶךָ׃

מב וְאִתְחַוְיָה לְרִבְקָה יָת פִּתְגָמֵי עֵשָׂו בְּרַהּ רַבָּא וּשְׁלָחַת וּקְרַת לְיַעֲקֹב בְּרַהּ זְעֵירָא וַאֲמֶרֶת לֵהּ הָא עֵשָׂו אָחוּךְ כְּמִן לָךְ לְמִקְטָלָךְ׃

רש"י◄ **וַיֻּגַּד לְרִבְקָה** • בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הֻגַּד לָהּ מַה שֶּׁעֵשָׂו מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ. **מִתְנַחֵם לְךָ** • נִחַם עַל הָאַחְוָה לַחֲשֹׁב מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת, לְהִתְנַכֵּר לְךָ וּלְהָרְגְךָ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: כְּבָר אַתָּה מֵת בְּעֵינָיו וְשָׁתָה עָלֶיךָ כּוֹס שֶׁל תַּנְחוּמִים. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ: לְשׁוֹן תַּנְחוּמִים, מִתְנַחֵם הוּא עַל הַבְּרָכוֹת בַּהֲרִיגָתְךָ. רמב"ן

(מג) וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי וְקוּם בְּרַח־לְךָ אֶל־לָבָן אָחִי חָרָנָה׃

מג וּכְעַן בְּרִי קַבֵּל מִנִּי וְקוּם אִזֵּיל לָךְ לְוַת לָבָן אָחִי לְחָרָן׃

(מד) וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים עַד אֲשֶׁר־תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ׃

מד וְתֵתֵיב עִמֵּהּ יוֹמִין זְעֵירִין עַד דִּיתוּב רוּגְזָא דְּאָחוּךְ׃

רש"י◄ **אֲחָדִים** • מוּעָטִים.

(מה) עַד־שׁוּב אַף־אָחִיךָ מִמְּךָ וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ לּוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם־שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד׃

מה עַד דִּיתוּב רוּגְזָא דְּאָחוּךְ מִנָּךְ וְיִתְנְשֵׁי יָת דִּי עֲבַדְתְּ לֵהּ וְאֶשְׁלַח וְאֶדְבְּרִנָּךְ מִתַּמָּן לְמָה אֶתְכַּל אַף תַּרְוֵיכוֹן יוֹמָא חָד׃

רש"י◄ **לָמָּה אֶשְׁכַּל** • אֶהְיֶה שַׁכּוּלָה מִשְּׁנֵיכֶם. לִמֵּד עַל הַקּוֹבֵר אֶת בָּנָיו שֶׁקְּרוּי שַׁכּוּל, וְכֵן בְּיַעֲקֹב אָמַר: "כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי, שָׁכָלְתִּי". **גַּם־שְׁנֵיכֶם** • וְאִם יָקוּם עָלֶיךָ וְאַתָּה תַּהַרְגֶנּוּ, יַעַמְדוּ בָּנָיו וְיַהַרְגוּךָ, וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִזְרָקָה בָּהּ וְנִתְנַבְּאָה שֶׁבְּיוֹם אֶחָד יָמוּתוּ, כְּמוֹ שֶׁמְּפֹרָשׁ בְּפֶרֶק 'הַמְּקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ' (סוטה יב).

(מו) וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל־יִצְחָק קַצְתִּי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת אִם־לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת־חֵת כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִי חַיִּים׃

מו וַאֲמֶרֶת רִבְקָה לְיִצְחָק עֲקִית בְּחַיַּי מִן קֳדָם בְּנַת חִתָּאָה אִם נְסִיב יַעֲקֹב אִתְּתָא מִבְּנַת חִתָּאָה כְּאִלֵּין מִבְּנַת אַרְעָא לְמָה לִי חַיִּים׃

רש"י◄ **קַצְתִּי בְחַיַּי** • מָאַסְתִּי בְּחַיַּי.

כח (א) וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן׃

א וּקְרָא יִצְחָק לְיַעֲקֹב וּבָרִיךְ יָתֵהּ וּפַקְּדֵהּ וַאֲמַר לֵהּ לָא תִּסַּב אִתְּתָא מִבְּנַת כְּנָעַן׃

(ב) קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה אֲרָם בֵּיתָה בְתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ וְקַח־לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ׃

ב קוּם אִזֵּיל לְפַדַּן אֲרָם לְבֵית בְּתוּאֵל אֲבוּהָא דְּאִמָּךְ וְסַב לָךְ מִתַּמָּן אִתְּתָא מִבְּנַת לָבָן אֲחוּהָא דְּאִמָּךְ׃

רש"י◄ **פַּדֶּנָה** • כְּמוֹ לְפַדָּן. **בֵּיתָה בְתוּאֵל** • לְבֵית בְּתוּאֵל, כָּל תֵּבָה שֶׁצְּרִיכָה לָמֶ"ד בִּתְחִלָּתָהּ, הֵטִיל לָהּ הֵ"א בְּסוֹפָהּ (יבמות יג).

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

מ"ה) אֲנִי טֶרֶם אֲכַלֶּה לְדַבֵּר אֶל לִבִּי, וְהָיְתָה שָׁם תְּפִלָּה בִּשְׁפָתָיו וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם (שָׁם י"ב), אֲבָל טֶרֶם אֲכַלֶּה לְדַבֵּר אֶל לִבִּי, טֶרֶם הִשְׁלִימִי מַה שֶּׁעָלָה בְּדַעְתִּי: וַיֹּאמֶר. כָּאן כִּי כַּאֲשֶׁר בָּאָה מַשְׁטֵמָה גְּדוֹלָה בִּנְפֶשׁ עֵשָׂו לִשְׁטֹם אֶת יַעֲקֹב עַל הַבְּרָכָה, עָלָה בְּלִבּוֹ שֶׁיַּהַרֹג אֶת אָחִיו, וְהָיָה מִתְנַחֵם בָּזֶה מֵרֹעַ לִבּוֹ. וְזֶה טַעַם וַיֻּגַּד לְרִבְקָה אֶת דִּבְרֵי עֵשָׂו. וּלְכָךְ אָמְרָה מִתְנַחֵם לְךָ. וְרַשִׁ"י כָּתַב בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הֻגַּד לָהּ מַה עֵשָׂו מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ, וְכֵן בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (ס"ז ט'). וְאִם כֵּן יִהְיֶה דִּבְרֵי עֵשָׂו מַחְשַׁבְתּוֹ עִם הַלֵּב, כְּמוֹ דִּבַּרְתִּי אֲנִי עִם לִבִּי (קֹהֶלֶת א' ט"ז): וְהִנֵּה עֵשָׂו הָיָה אוֹמֵר יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי. כִּי בְּחַיָּיו לֹא יְצַעֲרֶנּוּ, אוֹ מִפַּחְדּוֹ שֶׁלֹּא יְקַלְּלֶנּוּ וַתַּהֲפֹךְ בִּרְכָתוֹ לִקְלָלָה, וְרִבְקָה פָּחֲדָה שֶׁמָּא יָמוּת הַזָּקֵן פִּתְאֹם וַיַּהַרְגֶנּוּ, אוֹ שֶׁמָּא יִזְדַּמֵּן לוֹ בְּחַיָּיו וַיַּהַרְגֶנּוּ:

(מב) וְטַעַם וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב. כִּי הָיָה יַעֲקֹב בְּמָקוֹם אַחֵר אֵינֶנּוּ בְּאֹהֶל אָבִיו וְאִמּוֹ, כִּי הָיָה מִתְחַבֵּא מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיו

(ג) **וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וַיַּפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים:**

ג וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ יָתָךְ וַיַּפְשָׁךְ וַיַסְגְּנָךְ וּתְהֵי לְכִנְשַׁת שִׁבְטִין:

רס"י ◄ **וְאֵל שַׁדַּי** • מִי שֶׁדַּי בְּבִרְכוֹתָיו לַמִּתְבָּרְכִין מִפִּיו, יְבָרֵךְ אוֹתְךָ.

(ד) **וְיִתֶּן־לְךָ אֶת־בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם:**

ד וְיִתֵּן לָךְ יָת בִּרְכָתָא דְּאַבְרָהָם לָךְ וְלִבְנָיְךָ עִמָּךְ לְמֵירְתָךְ יָת אַרְעָא תּוֹתָבוּתָךְ דִּי יְהַב יְיָ לְאַבְרָהָם:

רס"י ◄ **אֶת־בִּרְכַּת אַבְרָהָם** • שֶׁאָמַר לוֹ: "וְאֶעֱשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל", "וְהִתְבָּרְכוּ בְּזַרְעֲךָ" יִהְיוּ אוֹתָן בְּרָכוֹת הָאֲמוּרוֹת לְךָ, בִּשְׁבִילְךָ, (מִמְּךָ) יֵצֵא אוֹתוֹ הַגּוֹי וְאוֹתוֹ הַזֶּרַע הַמְּבֹרָךְ.

◆ יום שבת קודש כ"ט מרחשון ◆

(ה) **וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל־לָבָן בֶּן־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו:**

ה וּשְׁלַח יִצְחָק יָת יַעֲקֹב וַאֲזַל לְפַדַּן אֲרָם לְוָת לָבָן בַּר בְּתוּאֵל אֲרַמָּאָה אֲחוּהָא דְּרִבְקָה אִמֵּהּ דְּיַעֲקֹב וְעֵשָׂו:

רס"י ◄ **אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו** • אֵינִי יוֹדֵעַ מַה מְּלַמְּדֵנוּ. רמב"ן

(ו) **וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי־בֵרַךְ יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וְשִׁלַּח אֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת־לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן:**

ו וַחֲזָא עֵשָׂו אֲרֵי בָרִיךְ יִצְחָק יָת יַעֲקֹב וְשַׁלַּח יָתֵהּ לְפַדַּן אֲרָם לְמִסַּב לֵהּ מִתַּמָּן אִתְּתָא כַּד בָּרִיךְ יָתֵהּ וּפַקִּיד עֲלוֹהִי לְמֵימַר לָא תִסַּב אִתְּתָא מִבְּנַת כְּנָעַן:

(ז) **וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם:**

ז וְקַבִּיל יַעֲקֹב מִן אֲבוּהִי וּמִן אִמֵּהּ וַאֲזַל לְפַדַּן אֲרָם:

רס"י ◄ **וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב** • מְחֻבָּר לָעִנְיָן שֶׁל מַעְלָה: "וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי בֵרַךְ יִצְחָק וְגוֹ' וְכִי שִׁלַּח אוֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם", וְכִי שָׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו וְהָלַךְ פַּדֶּנָה אֲרָם, וְכִי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנַעַן, וְהָלַךְ גַּם הוּא אֶל יִשְׁמָעֵאל.

(ח) **וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו:**

ח וַחֲזָא עֵשָׂו אֲרֵי בִישָׁא בְּנַת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אֲבוּהִי:

(ט) **וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מָחֲלַת בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל־נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה:**

ט וַאֲזַל עֵשָׂו לְוָת יִשְׁמָעֵאל וּנְסִיב יָת מַחְלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בַּר אַבְרָהָם אֲחָתֵהּ דִּנְבָיוֹת עַל נְשׁוֹהִי לֵהּ לְאִנְתּוּ:

ס ס ס

רס"י ◄ **אֲחוֹת נְבָיוֹת** • מִמַּשְׁמָע שֶׁנֶּאֱמַר "בַּת יִשְׁמָעֵאל", אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהִיא אֲחוֹת נְבָיוֹת? אֶלָּא לִמְּדָנוּ שֶׁמֵּת יִשְׁמָעֵאל מִשֶּׁיֵּעָדָהּ לְעֵשָׂו, קֹדֶם נִשּׂוּאִין, וְהִשִּׂיאָהּ נְבָיוֹת אָחִיהָ. וְלָמַדְנוּ שֶׁהָיָה יַעֲקֹב בְּאוֹתוֹ הַפֶּרֶק בֶּן ס"ג שָׁנִים, שֶׁהֲרֵי יִשְׁמָעֵאל בֶּן ע"ד שָׁנִים הָיָה כְּשֶׁנּוֹלַד יַעֲקֹב, שֶׁי"ד שָׁנָה הָיָה גָּדוֹל יִשְׁמָעֵאל מִיִּצְחָק, "וְיִצְחָק בֶּן שִׁישִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אוֹתָם", הֲרֵי ע"ד, וּשְׁנוֹתָיו הָיוּ קל"ז, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל וְגוֹ'". נִמְצָא, יַעֲקֹב כְּשֶׁמֵּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן ס"ג שָׁנִים הָיָה, וְלָמַדְנוּ מִכָּאן שֶׁנִּטְמַן בְּבֵית עֵבֶר י"ד שָׁנָה, וְאַחַר כָּךְ הָלַךְ לְחָרָן, שֶׁהֲרֵי לֹא שָׁהָה בְּבֵית לָבָן לִפְנֵי לֵדָתוֹ שֶׁל יוֹסֵף אֶלָּא י"ד שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן לא) "עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע־עֶשְׂרֵה שָׁנָה

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שֶׁהָיָה צוֹעֵק עָלָיו, וְהָיָה מִתְבַּיֵּשׁ מִמֶּנּוּ אוֹ מִתְפַּחֵד:

מִתְנַחֵם לְךָ לְהָרְגְךָ. מִתְנַחֵם הוּא עַל הַבְּרָכוֹת בַּהֲרִיגָתְךָ, לְשׁוֹן רַשִׁ"י. וּפְשׁוּטוֹ מִתְנַחֵם בְּךָ, וְכֵן כִּי בֹחַר אַתָּה לְבֶן יִשַׁי (שׁ"א כ' ל'), וְהֶחֱזִיק לוֹ (שָׁם ב' ט"ו ה'), וְרַבִּים כֵּן. אוֹ פֵּרוּשׁוֹ מִתְנַחֵם עָלֶיךָ, כְּמוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ (לְעֵיל כ"ו ז') וַיִּפֹּל לְאַפָּיו (שׁ"א כ' מ"א) כִּי כֵן צִוָּה לוֹ הַמֶּלֶךְ (אֶסְתֵּר ג' ב'). אֲבָל אֲנַקְלוֹס אָמַר כְּמִין לָךְ, אוֹרֵב לָךְ. וְנִרְאֶה מִדַּעְתּוֹ כִּי טַעַם מִתְנַחֵם לָךְ, שֶׁמַּרְאֶה עַצְמוֹ לָךְ מְנַחֵם עַל עִנְיַן הַבְּרָכוֹת, וּכְאִלּוּ אֵינוֹ מַקְפִּיד בָּהֶן, וְהוּא מַאֲרֵב כְּדֵי שֶׁלֹּא תִשְׁתַּמֵּר מִמֶּנּוּ. וְתִרְגֵּם הָעִנְיָן לֹא הַלָּשׁוֹן:

(ה) אֲחִי רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו. בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר שֶׁצִּוָּה יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב לָקַחַת לוֹ אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמּוֹ, הִזְכִּיר הַכָּתוּב שֶׁהָיָה גַּם כֵּן אֲחִי אִמּוֹ שֶׁל עֵשָׂו, וְרָאוּי הָיָה שֶׁיְצַוֶּה גַּם כֵּן לְעֵשָׂו, אֲבָל מִדַּעְתּוֹ שֶׁבִּרְכַּת אַבְרָהָם תִּהְיֶה לְיַעֲקֹב וּלְזַרְעוֹ, עָשָׂה כֵּן:

וְהִזְכִּיר כִּי עֵשָׂו שָׁמַע שֶׁצִּוָּה אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִקַּח מִבְּנוֹת כְּנַעַן וְשֶׁיֵּלֵךְ אֶל לָבָן אֲחִי אִמּוֹ, וְהוּא שָׁמַע לַעֲשׂוֹת רְצוֹן אָבִיו שֶׁלֹּא לָקַחַת אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנַעַן, אַךְ לֹא עָשָׂה כָּרָאוּי שֶׁיִּקַּח מִבְּנוֹת לָבָן אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אֲחִי אִמּוֹ. וְעוֹד הִזְכִּיר שֶׁלָּקַח אוֹתָהּ עַל נָשָׁיו, וְלֹא גֵּרַשׁ אֶת הָרָעוֹת, כִּי הָלַךְ עַל תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ יוֹתֵר מִרְצוֹן אָבִיו:

בִּשְׁתֵּי בְּנוֹתֶיךָ, וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנְךָ", וּשְׂכַר הַצֹּאן מִשֶּׁנּוֹלַד יוֹסֵף הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן ל) "וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וְגוֹ'", וְיוֹסֵף בֶּן ל' שָׁנָה הָיָה כְּשֶׁמָּלַךְ, וּמִשָּׁם עַד שֶׁיָּרַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם ט' שָׁנִים, ז' שֶׁל שֹׂבַע וּב' שֶׁל רָעָב, וְיַעֲקֹב אָמַר לְפַרְעֹה: (לקמן מז) "יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה", צֵא וַחֲשֹׁב: י"ד שָׁנָה שֶׁלִּפְנֵי לִדַּת יוֹסֵף וּשְׁלֹשִׁים שֶׁל יוֹסֵף וְתִשַּׁע מִשֶּׁמָּלַךְ עַד שֶׁבָּא יַעֲקֹב, הֲרֵי נ"ג, וּכְשֶׁפָּרַשׁ מֵאָבִיו הָיָה בֶּן ס"ג, הֲרֵי קי"ו וְהוּא אוֹמֵר "שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה", הֲרֵי חֲסֵרִים י"ד שָׁנִים, הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאַחַר שֶׁקִּבֵּל הַבְּרָכוֹת נִטְמַן בְּבֵית עֵבֶר י"ד שָׁנִים (אֲבָל לֹא נֶעֱנַשׁ עֲלֵיהֶם בִּזְכוּת הַתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי לֹא פָּרַשׁ יוֹסֵף מֵאָבִיו אֶלָּא כ"ב שָׁנָה, דְּהַיְנוּ מִי"ז עַד ל"ט, כְּנֶגֶד כ"ב שֶׁפָּרַשׁ יַעֲקֹב מֵאָבִיו וְלֹא כִּבְּדוֹ, וְהֵם כ' שָׁנִים בְּבֵית לָבָן וּשְׁתֵּי שָׁנִים שֶׁשָּׁהָה בַּדֶּרֶךְ, כִּדְכְתִיב: (לקמן לג) "וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֻכּוֹת", וּפֵרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה מִזֶּה הַפָּסוּק, שֶׁשָּׁהָה י"ח חֳדָשִׁים בַּדֶּרֶךְ, דְּבֵית הָוָה בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים וְסֻכּוֹת הָווּ בִּימוֹת הַחַמָּה. וּלְחֶשְׁבּוֹן הַפְּסוּקִים שֶׁחִשַּׁבְנוּ לְעֵיל, מִשֶּׁפָּרַשׁ מֵאָבִיו עַד שֶׁיָּרַד לְמִצְרַיִם שֶׁהָיָה בֶּן ק"ל שָׁנָה, שֶׁשָּׁם אָנוּ מוֹצְאִים עוֹד י"ד שָׁנִים, אֶלָּא וַדַּאי נִטְמַן בְּבֵית עֵבֶר בַּהֲלִיכָתוֹ לְבֵית לָבָן לִלְמֹד תּוֹרָה מִמֶּנּוּ, וּבִשְׁבִיל זְכוּת הַתּוֹרָה לֹא נֶעֱנַשׁ עֲלֵיהֶם, וְלֹא פָּרַשׁ יוֹסֵף מִמֶּנּוּ אֶלָּא כ"ב שָׁנָה, מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה. עַד כָּאן מָצָאתִי בְּרַשִּׁ"י יָשָׁן). **עַל־נָשָׁיו** • הוֹסִיף רִשְׁעָה עַל רִשְׁעָתוֹ (רָצָה לוֹמַר: מַרְשַׁעַת עַל מַרְשָׁעִיּוֹת שֶׁהָיוּ לוֹ כְּבָר, וְקַל לְהָבִין), שֶׁלֹּא גֵּרַשׁ אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 165)

וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מָחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם (כח, ט) יֵשׁ לְהָבִין, מַדּוּעַ מְצַיֵּן הַכָּתוּב אֶת הֲלִיכָתוֹ שֶׁל עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁכַּוָּנַת הַכָּתוּב הִיא לְהוֹדִיעַ עַד כַּמָּה הִשְׁתַּדֵּל עֵשָׂו לְהַרְאוֹת כְּלַפֵּי חוּץ כְּאִלּוּ הוּא מְעֻנְיָן לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְאָבִיו, וְלָכֵן הוּא הוֹלֵךְ לָשֵׂאת דַּוְקָא אֶת בַּת יִשְׁמָעֵאל. לָכֵן מַדְגִּישָׁה הַתּוֹרָה "וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל": כְּדֵי לְהַרְאוֹת אֶת צִדְקוּתוֹ הִטְרִיחַ עֵשָׂו אֶת עַצְמוֹ וְכִתֵּת רַגְלָיו אֶל מְקוֹמוֹ שֶׁל יִשְׁמָעֵאל. וְשָׁם לָקַח אֶת מָחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל **בֶּן אַבְרָהָם** – כַּוָּנָתוֹ הָיְתָה לְהַרְאוֹת שֶׁלָּקַח אִשָּׁה מְיֻחֶסֶת, נְכָדָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם.

חסלת פרשת תולדות

סס"ס ק"ו פסוקים, על"ו סימן

הפטרה לפרשת תולדות לשנים מקרא ואחד תרגום במלאכי פרק א־ב

א א מַשָּׂא דְבַר־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל בְּיַד מַלְאָכִי: ב אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וַאֲמַרְתֶּם בַּמָּה
אֲהַבְתָּנוּ הֲלוֹא־אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב נְאֻם־יְהוָה וָאֹהַב אֶת־יַעֲקֹב: ג וְאֶת־עֵשָׂו שָׂנֵאתִי וָאָשִׂים
אֶת־הָרָיו שְׁמָמָה וְאֶת־נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְבָּר: ד כִּי־תֹאמַר אֱדוֹם רֻשַּׁשְׁנוּ וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה
חֳרָבוֹת כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֵמָּה יִבְנוּ וַאֲנִי אֶהֱרוֹס וְקָרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רִשְׁעָה וְהָעָם
אֲשֶׁר־זָעַם יְהוָה עַד־עוֹלָם: ה וְעֵינֵיכֶם תִּרְאֶינָה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ יִגְדַּל יְהוָה מֵעַל לִגְבוּל
יִשְׂרָאֵל: ו בֵּן יְכַבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו וְאִם־אָב אָנִי אַיֵּה כְבוֹדִי וְאִם־אֲדוֹנִים אָנִי אַיֵּה מוֹרָאִי
אָמַר | יְהוָה צְבָאוֹת לָכֶם הַכֹּהֲנִים בּוֹזֵי שְׁמִי וַאֲמַרְתֶּם בַּמָּה בָזִינוּ אֶת־שְׁמֶךָ: ז מַגִּישִׁים
עַל־מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגֹאָל וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה גֵּאַלְנוּךָ בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן יְהוָה נִבְזֶה הוּא:
ח וְכִי־תַגִּשׁוּן עִוֵּר לִזְבֹּחַ אֵין רָע וְכִי תַגִּישׁוּ פִּסֵּחַ וְחֹלֶה אֵין רָע הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ הֲיִרְצְךָ
אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ט וְעַתָּה חַלּוּ־נָא פְּנֵי־אֵל וִיחָנֵּנוּ מִיֶּדְכֶם הָיְתָה זֹּאת
הֲיִשָּׂא מִכֶּם פָּנִים אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: י מִי גַם־בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם וְלֹא־תָאִירוּ מִזְבְּחִי חִנָּם
אֵין־לִי חֵפֶץ בָּכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא־אֶרְצֶה מִיֶּדְכֶם: יא כִּי מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ
וְעַד־מְבוֹאוֹ גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם וּבְכָל־מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי וּמִנְחָה טְהוֹרָה כִּי־גָדוֹל שְׁמִי
בַּגּוֹיִם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: יב וְאַתֶּם מְחַלְּלִים אוֹתוֹ בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן אֲדֹנָי מְגֹאָל הוּא וְנִיבוֹ
נִבְזֶה אָכְלוֹ: יג וַאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מַתְּלָאָה וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם גָּזוּל

וְאֶת־הַפֶּסַח וְאֶת־הַחוֹלֶה וַהֲבִאתֶם אֶת־הַמִּנְחָה הָאֲרֻצָה אוֹתָהּ מִיֶּדְכֶם אָמַר יְהוָה:
יד וְאָרוּר נוֹכֵל וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר וְנֹדֵר וְזֹבֵחַ מָשְׁחָת לַאדֹנָי כִּי מֶלֶךְ גָּדוֹל אָנִי אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת וּשְׁמִי נוֹרָא בַגּוֹיִם: **ב** א וְעַתָּה אֲלֵיכֶם הַמִּצְוָה הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים: ב אִם־לֹא תִשְׁמְעוּ
וְאִם־לֹא תָשִׂימוּ עַל־לֵב לָתֶת כָּבוֹד לִשְׁמִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְשִׁלַּחְתִּי בָכֶם אֶת־הַמְּאֵרָה
וְאָרַרְתִּי אֶת־בִּרְכוֹתֵיכֶם וְגַם אָרַרְתִּיהָ כִּי אֵינְכֶם שָׂמִים עַל־לֵב: ג הִנְנִי גֹעֵר לָכֶם אֶת־הַזֶּרַע
וְזֵרִיתִי פֶרֶשׁ עַל־פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם וְנָשָׂא אֶתְכֶם אֵלָיו: ד וִידַעְתֶּם כִּי שִׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֵת
הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִהְיוֹת בְּרִיתִי אֶת־לֵוִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: ה בְּרִיתִי | הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים
וְהַשָּׁלוֹם וָאֶתְּנֵם־לוֹ מוֹרָא וַיִּרְאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נִחַת הוּא: ו תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעַוְלָה
לֹא־נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן: ז כִּי־שִׂפְתֵי כֹהֵן
יִשְׁמְרוּ־דַעַת וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ יְהוָה־צְבָאוֹת הוּא:

הפטרת 'מחר חודש' נדפסה בעמ' קנו

המשך ביאור למס' בכורות ליום ראשון עמ' א

הברייתא לומר שגם חמור שילדה סוס פטור מבכורה, כי **סָלְקָא** דַּעְתָּךְ לומר, שרק **הָתָם** בפרה שילדה חמור, הדין **הוּא** שאין הולד חייב בבכורה, כיון שיש שינוי בין האם לולד, **דְּיֵשׁ** לָהּ לאם הפרה **קַרְנַיִם, וְהָא** – ולולד החמור **אֵין** לָהּ קַרְנַיִם, ועוד, כי **הָא** – האם, **פַּרְסוֹתֶיהָ סְדוּקוֹת** [–מחולקות], כדרך הבהמות הטהורות, **וְהָא** – והולד **פַּרְסוֹתֶיהָ קְלוּטוֹת** [–מחוברות], כדרך הבהמות הטמאות, ולכן אינו חייב בבכורה. **אֲבָל הָכָא** בחמור שילדה סוס, כיון שהאם והולד שוים, **דְּאִידִי וְאִידִי** – האם והולד **אֵין** לָהּ קַרְנַיִם, **וְאִידִי וְאִידִי פַּרְסוֹתֶיהָ קְלוּטוֹת, אֵימָא** – היה מקום לומר, שגם הולד הוא מין אמו שהיא חמור, ומה שיש לו מראה סוס, יתכן כי **חֲמוֹר אָדוֹם בְּעֶלְמָא הוּא, קָמַשְׁמַע** לָן הברייתא שגם חמור שילדה סוס, הולד נחשב סוס, ופטור מבכורה.

ונמצא שלא נפשט אלא הספק הראשון, שפרה שילדה חמור, ויש לולד מקצת סימנים שהוא כבכור בהמה טהורה, אבל דין חמור שילדה סוס, ודין פרה שילדה סוס נשארו בספק.

שנינו במשנה: **וּמָה הֵן כַּאֲכִילָה כו'**, שהיוצא מן הטמא טמא והיוצא מן הטהור טהור.

הגמרא מבארת מה בא לרבות הכלל של 'היוצא מן הטמא טמא והיוצא מן הטהור טהור'. שואלת הגמרא: **לָמָּה לִי לְמִיתְנֵי** – לצורך מה שבה המשנה וכתבה את הכלל **'שֶׁהַיּוֹצֵא** מן הטמא טמא, והיוצא מן הטהור טהור', והרי אין בו תוספת על מה ששנינו לגבי ולד הנולד מבהמה טמאה או טהורה.

משיבה הגמרא: אין בכלל זה תוספת חידוש, אלא **סִימָנָא בְּעֶלְמָא הוּא, דְּלֵא תִּיחַלַּף לָךְ** – שלא תחליף בין דיני המשנה, **דְּלֵא תֵּימָא זִיל בַּתְרֵיהּ דִּידֵיהּ** – שלא תאמר שיש ללכת אחר צורת הולד, **וְהַאי** – ובהמה טמאה שילדה טהור, ולדה **טָהוֹר מְעַלְיָא** – גמור **הוּא, וְהַאי** – ובהמה טהורה שילדה טמא, ולדה **טָמֵא מְעַלְיָא הוּא, אֶלָּא,** לעולם **זִיל בָּתַר אִימֵּיהּ** – לך אחר אמו, ואם היא טהורה אף ולדה טהור, ואם היא טמאה אף ולדה טמא.

דנה הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** שמין הולד נקבע לפי אמו. משיבה הגמרא: **דְּתָנוּ רַבָּנָן,** נאמר (ויקרא יא ד) **'אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה,** אֶת הַגָּמָל כִּי מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה אֵינֶנּוּ מַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם', ולשון הפסוק תמוה, כי בתחילתו משמע שכוונתו לאסור אפילו בהמות שהם גם מפריסי פרסה וגם מעלי גרה, ואחר כך פירט הכתוב שהאיסור הוא רק על בהמות שהם מעלות גרה ואינם מפריסות פרסה, ובהכרח **שִׁיֵּשׁ לְךָ** מין בהמה שיש לו את כל סימני הטהרה, **שֶׁהוּא** גם **מַעֲלֵה גֵרָה** וְגם **מַפְרִיס פַּרְסָה,** וְמכל מקום **אִי אַתָּה אוֹכְלוֹ, וְאֵיזֶהוּ זֶה,** זה ולד שצורתו כמין **טָהוֹר, שֶׁנּוֹלַד מִן** בהמה ממין **הַטָּמֵא.**

דנה הברייתא: **אוֹ אֵינוֹ** – ואולי אין כוונת הכתוב **אֶלָּא** לאסור ולד שצורתו כצורת מין **טָמֵא, הַנּוֹלָד מִן** בהמה ממין **הַטָּהוֹר, וּמַאי** – ולפי זה מה ביאור התיבות **'מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה',**

שיעורי תהלים לשבת פרשת תולדות

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - כ"ג מרחשון מפרק קח עד סוף פרק קיב	**יום רביעי - כ"ו מרחשון** פרק קיט מפסוק צז עד סוף הפרק
יום שני - כ"ד מרחשון מפרק קיג עד סוף פרק קיח	**יום חמישי - כ"ז מרחשון** מפרק קכ עד סוף פרק קלד
יום שלישי - כ"ה מרחשון פרק קיט מתחילת הפרק עד סוף פסוק צו	**יום שישי - כ"ח מרחשון** מפרק קלה עד סוף פרק קלט
שבת קודש - כ"ט מרחשון פרק כ מפרק קמ עד סוף פרק קנ	

יום ראשון כ"ג מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנא, ל. מודעת זאת... עד עמ' 302, ומספר וד"ל:

ל. באגרת קודש זו, סימן ל', מעורר רבנו הזקן את אלה שבשנה הקודמת נתנו סכום כסף מסויים ל"צדקת ארץ ישראל", שגם באותה שנה יתנו (בגלל סיבות שונות) לא פחות מאשר בשנים שעברו, והוא מסביר איך נוגע בצדקה גם ענין "**רוב** המעשה" (בעשיית ענין הצדקה, ולתת את הסכום המוקצב בנתינות מרובות, כפי שהסביר בפרוטרוט המעלה שבכך באגרת הקודש סימן כ"א), וגם ה"חשבון הגדול", שהנתינות מצטרפות לחשבון גדול, ואשר זה פועל למעלה ב"מלכות דאצילות", מקור כל העולמות. **מוֹדַעַת זֹאת** – ידוע הרי, **מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל**[1]: "**כָּל הָרָגִיל לָבֹא לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְיוֹם אֶחָד לֹא בָּא - הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שׁוֹאֵל עָלָיו**, – אגב, לשון הגמרא שלפנינו היא "ולא בא יום אחד הקדוש ברוך הוא משאיל בו", ודרוש בירור אם אכן רבנו הזקן גורס אחרת בגמרא, או שהוא מביא רק את "תוכן" המאמר ולא את לשונו ממש, **שֶׁנֶּאֱמַר**[2]: "**מִי בָכֶם יְרֵא ה' וְכוּ'**". – וכפי ההמשך שם: "שומע בקול עבדו" – הנביא, "אשר הלך חשכים ואין נוגה לו", שבהתאם לפירוש הגמרא שם הכוונה היא, **שבאותו פעם** הלך למקום של חושך ולא בא לבית הכנסת (אם ההליכה לא היתה לשם דבר מצוה – שאז זה "חשכים"). ובהתאם לפירוש המפרשים בתנ"ך הכוונה היא שהוא שרוי במצב של חושך וצרה, ואף על פי כן לא היה צריך להימנע (מלבוא לבית הכנסת) אלא היה עליו כפי סיום הפסוק "יבטח בשם ה' וישען באלקיו", ויש לייחס ענין זה גם למדובר באגרת זו, שגם כשהמצב קשה יותר, ובגלל זאת יש ברצונו להימנע מדבר טוב שעשה בזמנים עברו – צריך הרי להיות "יבטח בשם ה' וישען באלקיו" גם במצב של "חשכים", **וְכֵן בְּכָל הַמִּצְוֹת**, – לאו דוקא בענין התפלה בבית הכנסת, שבו דנה הגמרא, אלא כך הדבר גם בכל המצוות שהיה אדם רגיל לעשות דבר מצוה והוא נמנע מעשותו, **וּבִפְרָט מִצְוַת הַצְּדָקָה שֶׁשְּׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת**[3]. – הרי שהיא גדולה גם ממצות התפלה, הרי אם לגבי תפלה בבית הכנסת – כך, על אחת כמה וכמה שהדבר כך לגבי צדקה, שבאם הוא רגיל לתת ואינו נותן – שואל עליו הקדוש ברוך הוא וכו', **הֲגַם שֶׁהִיא בְּלִי נֶדֶר חַס וְשָׁלוֹם**, – שנתינתו בשנים שעברו היתה בלי נדר חס ושלום, שכך הרי צריך להיות בכל דבר שעושים אותו כמה פעמים, לעשותו בלי נדר, שלא יהיה בכך משום נדר לעשות כך תמיד[4], **אַף־עַל־פִּי־כֵן כָּל הַחַיִל אֲשֶׁר נָגַע יִרְאַת ה' בְּלִבָּם**[5] - **לֹא יָאַתָּה** – לא ראוי, **לְנַפְשָׁם הָאֱלֹקִית לָתֵת מִגְּרָעוֹת בַּקֹּדֶשׁ**, – לתת פחות, ולמעט על ידי כך את ההמשכה מבחינת "קדש" – שנמשך מבחינת קודש – ב"מלכות" על ידי ענין הצדקה, **מֵאֲשֶׁר כְּבָר הֶרְגִּלוּ מִדֵּי שָׁנָה לְהַפְרִישׁ מִמְּאֹדָם**, – כסף נקרא "מאדך", לפי הפירוש הראשון במשנה[6], ויכול להיות שהכוונה היא גם למי שכסף לגביו הוא באופן של "מאד", **לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וְנִדְכָּאִים דְּלֵית לְהוֹן מִגַּרְמֵיהוֹן**, – שאין להם משלהם – הכוונה לעניי ארץ ישראל שאין להם משלהם, אלא מחכים לתמיכה הנשלחת להם, **הִיא בְּחִינַת "סֻכַּת דָּוִד הַנּוֹפֶלֶת" וְכוּ'**, – כך נקראת ארץ ישראל בזמן הגלות, וכך הדבר גם בשורש, ב"מלכות דאצילות", שנקראת כך (כנזכר ב"אגרת הקודש" סימן ד' וסימן כ"א), **לְקוֹמֵם וּלְרוֹמֵם** – אותה, **וְכוּ'**, **לְמֶהֱוֵי** – שתהיה ההתאחדות של **אֶחָד בְּאֶחָד וְכוּ'**. – לגבי נשמות ישראל משמעות הדבר, שצדקה "פועלת" התאחדות והתחברות של יהודי עם יהודי, ולגבי הספירות למעלה משמעות הדבר, שה"אחד" של "יחודא תתאה" (היחוד התחתון) של ספירת המלכות, הנעשה שורש ומקור לעולמות, יהיה בהתאחדות עם ה"אחד" של "ד"א" (זעיר אנפין) שלמעלה מעולמות, וזה היחוד של הקדוש־ברוך־הוא והשכינה, ששכינה, "מלכות דאצילות", מתאחדת עם "ז"א" הקדוש ומובדל מעולמות. **וְהַכֹּל לְפִי רֹב הַמַּעֲשֶׂה וְכוּ'**, – כפי שהוסבר בפרוטרוט ב"אגרת הקודש" סימן כ"א, שישנה מעלה במתן הסכום לצדקה, בנתינות רבות, לא בנתינה אחת, למרות שמדובר באותו סכום, שכן, כפי שאומר הרמב"ם[7] דבר זה מזכך את הנפש, ועל פי חסידות הרי בכל נתינה נעשה היחוד העליון. יכול להיות שרבנו הזקן רוצה לציין כאן, שזה אמור גם כשאדם חושב שבשנה הבאה, כשמצבו יוטב, ישלים גם עבור שנה זו, (שכן, אם הוא חושב סתם, שהוא מפסיק לתת בגלל המצב הקשה – הרי כבר שלל זאת רבנו הזקן ב"אגרת הקודש" סימן ט"ז, שגם כשהיה רחמנא ליצלן מצב של "לווים ואוכלים", אף על פי כן אמר אז רבנו הזקן "לא טוב עושים לנפשם" ש"קופצים ידיהם" וכו'); אלא גם כשהוא חושב שבשנה הבאה ישלים גם עבור שנה זו, אך הרי יחסר ב"**רוב** המעשה" בשנה זו, ומה גם בהתאם למה שרבנו הזקן כתב ב"אגרת הקודש" סימן כ"א, שהנתינה ל"מעות ארץ ישראל" תהיה מדי שבוע או לכל הפחות מדי חודש – הרי שתחסרנה הנתינות של אותם שבועות או חדשים. **וּלְפִי הַחֶשְׁבּוֹן**, – כפי שיסביר להלן, שנוגע הדבר שיהיה "חשבון **גדול**", הממשיך את

אגרת הקדש

ל מודעת זאת משארז"ל כל הרגיל לבא לבהכ"נ ויום א' לא בא הקב"ה שואל עליו שנאמר מי בכם ירא ה' וכו' וכן בכל המצות ובפרט מצות הצדקה ששקולה כנגד כל המצות הגם שהיא בלי נדר ח"ו אעפ"כ כל החיל אשר נגע יראת ה' בלבם לא יאתה לנפשם האלקית לתת מגרעות בקדש מאשר כבר הורגלו מדי שנה להפריש ממאודם להחיות רוח שפלים ונדכאים דלית להון מגרמיהון היא בחי' סוכת דוד הנופלת וכו' לקומם ולרומם וכו' למהוי אחד באחד וכו' והכל לפי רוב המעשה וכו' ולפי החשבון כמארז"ל כל פרוטה ופרוטה

---

1. ברכות ו, ב. **2.** ישעי' נ, י. **3.** ב"ב ט, ב. ירושלמי פאה פ"א ה"א. **4.** שו"ע יו"ד סר"ג. **5.** ע"פ לשון הכתוב - שמואל א' י, כו. **6.** ברכות נד, א. **7.** פיה"מ לאבות פ"ג מט"ו.

"גדול הוי'" וכו', יכול להיות שהכוונה היא, שכן, הרי ישנה מעלה בחשבון **גדול** – כשהסכום הוא גדול, כמו במאות או באלפים, דבר שממשיך ממדריגה עליונה יותר, ש"מאה" הוא ב"כתר" וכו', הרי אם יפחית מהסכום שהיה רגיל לתת – יחסר הרי מהחשבון הגדול.

כְּמַאֲמַר רַז"ל[8]**: "כָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה מִצְטָרֶפֶת לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל וְכוּ'"**, – והמשמעות ב"חשבון גדול" היא: **עַל דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַז"ל**[9]**: אֵימָתַי "גָּדוֹל הוי"ה"** - **כְּשֶׁהוּא "בְּעִיר אֱלֹהֵינוּ" וְכוּ'**, – כלומר, כשהוי' מתלבש ומאיר ב"מלכות", עולם הדיבור, הנקראת "עיר אלקינו", שכן, כשם שהעיר מורכבת מהרבה בתים, והבתים מורכבים מאבנים רבות, כך "עולם הדיבור" כולל בתוכו הרבה אותיות וצירופים (אותיות נקראות "אבנים" בספר יצירה)[10], שמהן מתהווים העולמות והנבראים, וזה מגלה גדלות הוי', **הִיא** – מלכות דאצילות, "עיר אלקינו", **בְּחִינַת וּמְקוֹם הַחֶשְׁבּוֹן**[11], – שכן, חשבון הרי שייך בדברים שהם בהגבלה ובהתחלקות – ו"מלכות" היא המקור לנבראים בעלי גבול שבהם ישנה התחלקות, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[12]**: "עֵינֶיךָ בְּרֵכוֹת בַּחֶשְׁבּוֹן"**. – "בריכה" ו"באר" מורות על "מלכות", **וְהַמְּכֻוָּן**, – במה שאומרים שעל ידי "חשבון גדול" בצדקה, נעשה "גדול הוי' בעיר אלקינו", הוא **כַּנּוֹדַע, כִּי בְּ"אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא"** – בהתעוררות האדם למטה, המתבטא ב**־הַמְשָׁכַת חַיִּים חֵן וָחֶסֶד בְּמַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה בִּרְצוֹן הַטּוֹב וְסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת** – נעשה **"אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא"**, – התעוררות למעלה, שיהיה **יָאֵר הוי"ה פָּנָיו, הוּא הֶאָרַת וְהַמְשָׁכַת חֵן וָחֶסֶד וְרָצוֹן עֶלְיוֹן מְחַיֵּי הַחַיִּים אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא - אֲשֶׁר לִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר**[13] **וְהַשָּׂגָה כְּלָל** – הרי שגדולתו איננה בהתגלות, שכן היא למעלה מהשגת הנבראים – תימשך גדולת "אין סוף" ברוך הוא **אֶל בְּחִינַת "מַלְכוּתְךָ מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים"**[14], – מקור ושורש לכל העולמות, **עָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא**, – ה"עולם הגלוי" – כפי שנקראת "מלכות", **הַמְחַיֶּה כָּל הַבְּרוּאִים שֶׁבְּכָל הַהֵיכָלוֹת** – עולמות **עֶלְיוֹנִים וְ** – עולמות **תַּחְתּוֹנִים, שֶׁהֵן בִּבְחִינַת מִסְפָּר וְחֶשְׁבּוֹן, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[15]**: "אֶלֶף אֲלָפִים יְשַׁמְּשׁוּנִיהָ"**. – הרי שהם בחשבון וגבול של אלף אלפים, על כל פנים, הרי שעל ידי ענין הצדקה בסבר פנים יפות, נעשה "חשבון גדול", שה"גדול הוי'" שהוא "אין סוף" בלי גבול, יימשך ב"חשבון" ב"מלכות", שהיא שורש ומקור הנבראים בעלי חשבון וגבול. **וְזֶהוּ "חֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל"**, **שֶׁ** – נעשה **עַל יְדֵי רֹב "מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה"** – המביא **ל־שָׁלוֹם"**, – כמו שכתוב[16]: "והיה מעשה הצדקה שלום", כמוסבר ב"אגרת הקודש" סימן י"ב, **כִּי פֵּרוּשׁ "שָׁלוֹם" הוּא דָּבָר הַמְחַבֵּר וּמְתַוֵּךְ ב' קְצָווֹת הָפְכִּיִּים, שֶׁהֵן קְצֵה הַשָּׁמַיִם לְעֵילָא**, – למעלה, **בְּחִינַת "וְלִגְדֻלָּתוֹ אֵין חֵקֶר"**, – בחינה ומדריגה שהיא "אין סוף" ולמעלה מהשגה, **וּקְצֵה הַשָּׁמַיִם לְתַתָּא**, – למטה, בחינת ה"מלכות" שהיא הספירה והמדריגה התחתונה שבכל עשר הספירות, **הַמִּתְלַבֵּשׁ בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה, בְּחִינַת גְּבוּל וּמִסְפָּר, וְדֵי לַמֵּבִין:**

אגרת הקדש

מצטרפת לחשבון גדול וכו' על דרך מארז"ל אימתי גדול הוי' כשהוא בעיר אלהינו וכו' היא בחי' ומקום החשבון כמ"ש עיניך ברכות בחשבון והמכוון כנודע כי באתערותא דלתתא המשכת חיים חן וחסד במעשה הצדקה ברצון הטוב וסבר פנים יפות אתערותא דלעילא יאר הוי' פניו הוא הארת והמשכת חן וחסד ורצון עליון מחיי החיים א"ס ב"ה אשר לגדולתו אין חקר והשגה כלל אל בחי' מלכותך מלכות כל עולמים עלמא דאתגליא המחיה כל הברואים שבכל ההיכלות עליונים ותחתונים שהן בבחי' מספר וחשבון כמ"ש אלף אלפים ישמשוניה וזהו חשבון גדול שע"י רוב מעשה הצדקה שלום. כי פי' שלום הוא דבר המחבר ומתווך ב' קצוות הפכיים שהן קצה השמים לעילא בחי' ולגדולתו אין חקר וקצה השמים לתתא המתלבש בבי"ע בחי' גבול ומספר וד"ל:

יום שני כ"ד מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 302, לא. נודע בשערים... עד עמ' 304, האברים וכו':

לא. באגרת זו, סימן ל"א, מסביר רבנו הזקן, עד כמה נוגע למעלה (כביכול) ענין האהבה והאחדות בין יהודי אחד למשנהו, עד שכשהן חסרות חס ושלום ושורר פירוד הלבבות בין יהודי אחד למשנהו – מתהווה חולי כביכול בשכינה, שכן, כפי שיסביר, נמשלו השכינה ללב, והיהודים לאברים, וקלקול באברים המשבש מהלך הדם

כראוי – מביא רחמנא ליצלן למחלה באדם, וכך כביכול למעלה.

נוֹדַע בַּשְּׁעָרִים[1] – בהם ידועים ענינים אלה, – שלא כבאגרת הקודמת, בה משתמש רבנו הזקן בלשון "מודעת זאת" (בלי הוספת המלה "בשערים"), שכן שם מדובר אודות מאמר חכמינו ז"ל הידוע לכל, ואילו כאן מדובר בענין הלקוח מ"תיקוני זהר", **מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתִּקּוּנִים**[2]**, דִּשְׁכִינְתָּא אִיהִי מְרֵעָא בְּגָלוּתָא כְּבִיכוֹל.** – שהשכינה חולה (כביכול) בגלות. **פֵּרוּשׁ**, – איזה קשר יש חס ושלום בין חולי לשכינה? **עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, כְּמוֹ חֳלִי הַגּוּף, הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ וְכוּ'**, – לחול, כך

אגרת הקדש

לא נודע בשערים מ"ש בתיקונים דשכינתא איהי מרעא בגלותא כבי'. פי' עד"מ כמו חולי הגוף המבדיל בין קדש וכו' שסיבת

---

8. בבא בתרא ט, ב. 9. זח"ב רכה, א. 10. ס"י פ"ד מי"ב. 11. ראה זח"ג רכ, ב. 12. שיר השירים ז, ה. 13. ל' הכתוב - תהלים קמה, ג. 14. ל' הכתוב - תהלים קמה, יג. 15. דניאל ז, י. 16. ישעי' י, יז. 1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מצו"ד למשלי לא, כג". 2. הערת כ"ק אדמו"ר

להבדיל בין מחלה בגוף לבין ענין הנקרא "מחלה" בשכינה, **שֶׁסִּבַּת הַחֹלִי וְהַבְּרִיאוּת הִיא הִתְפַּשְּׁטוּת וְהִלּוּךְ הַחַיּוּת מֵהַלֵּב אֶל כָּל הָאֵבָרִים, הַמְלֻבֶּשֶׁת** – החיות הבאה מהלב, מלובשת **בְּדַם הַנֶּפֶשׁ הַיּוֹצֵא מֵהַלֵּב אֶל כָּל הָאֵבָרִים,** – שהרי הדם נקרא "דם הנפש", **וְסוֹבֵב סוֹבֵב הוֹלֵךְ הָרוּחַ חַיִּים וְהַדָּם** – הוספת כ"ק רבינו: **והרוח חיים מלובש בו כדלקמן, תּוֹךְ תּוֹךְ כָּל הָאֵבָרִים וְהַגִּידִים**[3] **הַמֻּבְלָעִים בָּהֶם,** – באברים, **וְחוֹזֵר אֶל הַלֵּב.** – רוח החיים והדם חוזרים מכל האברים אל הלב, **וְאִם סִבּוּב וְהִלּוּךְ הָרוּחַ חַיִּים הַלָּז הוּא כְּהִלְכָתוֹ, תְּמִידִי כְּסִדְרוֹ הַמְסֻדָּר לוֹ מֵ** – הקדוש ברוך הוא, **חַיֵּי הַחַיִּים בָּרוּךְ־הוּא - אֲזַי הָאָדָם בָּרִיא בְּתַכְלִית, כִּי כָּל הָאֵבָרִים מְקֻשָּׁרִים יַחַד וּמְקַבְּלִים חַיּוּתָם הָרָאוּי לָהֶם מֵהַלֵּב עַל יְדֵי סִבּוּב הַלָּז.** – של רוח החיים, **אַךְ אִם יֵשׁ אֵיזֶה קִלְקוּל בְּאֵיזֶהוּ מְקוֹמָן הַמּוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב אוֹ מְמַעֵט סִבּוּב וְהִלּוּךְ הַדָּם עִם הָרוּחַ חַיִּים הַמְלֻבָּשׁ בּוֹ** – בדם, **אֲזַי נִפְסָק אוֹ מִתְמַעֵט הַקֶּשֶׁר הַלָּז** – אם הדם נפסק לגמרי – נפסק הקשר לגמרי, ואם מהלך הדם ורוח החיים מאיט – מתמעט הקשר, **הַמְקַשֵּׁר כָּל הָאֵבָרִים אֶל הַלֵּב עַל יְדֵי סִבּוּב הַלָּז,** – של הדם ורוח החיים, **וַאֲזַי נוֹפֵל הָאָדָם לְמִשְׁכָּב וְחֹלִי, ה' יִשְׁמְרֵנוּ.** הרי, שהקשר בין האברים, בינם לבין עצמם, שעל ידי כך הם קשורים ללב – נוגע גם לבריאות הלב. **וְכָכָה מַמָּשׁ, עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, הִנֵּה כָּל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים בְּחִינַת "אֵבְרֵי דִּשְׁכִינְתָּא"**[4], – אברי השכינה, **הַנִּקְרֵאת** – השכינה נקראת **בְּשֵׁם "לֵב", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[5]: **"וְצוּר לְבָבִי", וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[6]: **"וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם"; פֵּרוּשׁ,** – מה הקשר בין השכינה לבין הלב והתפשטותו בכל האברים? **כִּי**[7] **לְשׁוֹן "שְׁכִינָה" הוּא שֶׁאוֹר הוי"ה שׁוֹכֵן בְּעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה לְהַחֲיוֹתָם, וְהַמְשָׁכַת חַיּוּת זֶה** – מה שאור הוי' מחיה את העולמות, **הִיא עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת תְּחִלָּה** – שהחיות מתלבשת **בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁכָּל הַנִּבְרָאִים אֵין עֲרוֹךְ לָהֶם אֶל הַבּוֹרֵא יִתְבָּרֵךְ, דְּכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיבִין,** – שלגביו כולם נחשבים ככלום ממש. **וְאִי אֶפְשָׁר לָהֶם לְקַבֵּל חַיּוּת מֵאוֹרוֹ וְשִׁפְעוֹ יִתְבָּרֵךְ, לִהְיוֹת נִבְרָאִים מֵאַיִן לְיֵשׁ וְחַיִּים וְקַיָּמִים,** – שעל כך הם זקוקים לקבלת חיות, אור ושפע מהקדוש ברוך הוא, והם אינם יכולים לקבל זאת, **כִּי אִם עַל יְדֵי הַנְּשָׁמוֹת** – שבראש ובראשונה נמשכת החיות האלקית לנשמות ישראל ולאחר מכן היא נמשכת בעולמות, על דרך שאנו אומרים בנוסח הברכות **"אלקינו** מלך העולם", בראש ובראשונה **"אלקינו"** – אלקות נמשכת לנשמות, ולאחר מכן "מלך **העולם**" – היא נמשכת בעולם, **שֶׁעָלוּ בְּמַחֲשָׁבָה,** – שורש הנשמות הוא במחשבה שלמעלה, **וְקָדְמוּ** – והן למעלה, **לִבְרִיאַת עוֹלָמוֹת שֶׁ** – נבראו **עַל יְדֵי בְּחִינַת הַדִּבּוּר,** – מחשבה, למשל, באדם היא הרי פנימית ולעצמו בלבד, ואילו דיבור הוא חיצוני ולזולת, כך באות הנשמות מהפנימיות של אלקות, והעולמות – מחיצוניות האלקות, הרי כדי שהאלקות תימשך בעולמות – בחיצוניות – עליה להימשך תחילה בנשמות – בפנימיות, **כְּמַאֲמַר רַז"ל**[8]: **"בְּמִי נִמְלַךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא וְכוּ'",** – על בריאת העולמות? – בנשמות ישראל, **כַּנּוֹדַע בְּמָקוֹם אַחֵר.** – הרי, שנשמות הן למעלה מעולמות באופן שההמלכה וההחלטה לבריאת העולמות, תלוי בנשמות. כל זה אמור לגבי המשכת החיות האלקית של שכינה בעולמות, כמו רוח החיים של הלב, למשל, הנמשך מהלב לכל האברים. להלן יסביר רבנו הזקן, שגם הפרט השני במשל, מה שרוח החיים **חוזר** מהאברים אל הלב, ישנו גם בנמשל, שהרי החיות האלקית שבעולמות היא באופן של "רצוא ושוב", שהיא נמשכת מלמעלה למטה, מהשכינה אל העולמות, ואותה חיות חוזרת למקורה (בתורה ובעבודה של התחתונים). **וְנוֹדַע בַּשְּׁעָרִים,** – של אלה שיודעים את הענינים, **כִּי כָּל הַמְשָׁכַת הַחַיּוּת וְהַהַשְׁפָּעָה מֵ**–עולמות **עֶלְיוֹנִים לְ**–עולמות **תַּחְתּוֹנִים - מֵהֶם, הֵן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר יְצִירָה**[9]:

אגרת הקדש

החולי והבריאות היא התפשטות והילוך החיות מהלב אל כל האברים המלובשת בדם הנפש היוצא מהלב אל כל האברים וסובב סובב הולך הרוח חיים והדם תוך תוך כל האברים והגידים המובלעי' בהם וחוזר אל הלב ואם סיבוב והילוך הרוח חיים הלז הוא כהלכתו תמידי כסדרו המסודר לו מחיי החיים ב"ה אזי האדם בריא בתכלית כי כל האברים מקושרים יחד ומקבלים חיותם הראוי להם מהלב ע"י סיבוב הלז אך אם יש איזה קלקול באיזהו מקומן המונע ומעכב או ממעט סיבוב והילוך הדם עם הרוח חיים המלובש בו אזי נפסק או מתמעט הקשר הלז המקשר כל האברים אל הלב ע"י סיבוב הלז ואזי נופל האדם למשכב וחולי ה"י. וככה ממש עד"מ הנה כל נשמות ישראל נקראים בחי' אברי דשכינתא הנקראת בשם לב כמ"ש וצור לבבי וכמ"ש ושכנתי בתוכם פי' כי לשון שכינה הוא שאור הוי' שוכן בעולמות בי"ע להחיותם והמשכת חיות זו היא ע"י התלבשות תחלה בנשמות ישראל לפי שכל הנבראים אין ערוך להם אל הבורא ית' דכולא קמי' כלא ממש חשיבין וא"א להם לקבל חיות מאורו ושפעו ית' להיות נבראים מאין ליש וחיים וקיימים כ"א ע"י הנשמות שעלו במחשבה וקדמו לבריאות עולמות שע"י בחי' הדבור כמארז"ל במי נמלך הקב"ה וכו' כנודע במ"א. ונודע בשערים כי כל המשכת החיות וההשפעה מעליונים לתחתונים מהם הן כמ"ש בס"י נעוץ תחלתן בסופן וסופן בתחלתן

שליט"א: "תכ"ה עיי"ש בארוכה". 3. ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א שצ"ל "ע"י הגידים". 4. זח"ג יז, א. 5. תהלים עג, כו. 6. תרומה כה, ח. 7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה [תניא ח"א] פמ"א ובכ"מ". 8. ראה רות רבה פ"ב, א. ב"ר פ"ח, ז. 9. פרק א' משנה

"**נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן וְסוֹפָן בִּתְחִלָּתָן**", – שזה באופן שה"תחלה" (של העליון) נעוץ ונמצא בסוף (של התחתון), והסוף (של ה"תחתון") "נעוץ" ונמצא ב"תחלה" (של העליון), **וּבְכִתְבֵי הָאֲרִיזַ"ל מְכֻנֶּה בְּשֵׁם "אוֹר יָשָׁר" וְ"אוֹר חוֹזֵר"**, – האור הבא באופן ישיר מהעליון לתחתון, והאור החוזר מהתחתון לעליון, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[10]**: "וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב"**. – שם מדובר על "חיות הקודש" שב"מרכבה", ועל פי קבלה זה מוסב על החיות האלקית של העולמות והנבראים בכלל, שהיא באופן של "רצוא ושוב". על כל פנים, הרי, שלא זו בלבד שישנה ההמשכה של אלקות מהשכינה לעולמות ונבראים, אלא שהיא גם באופן של "אור חוזר", ו"שוב", מהנבראים אל השכינה שהיא מקור הנבראים, **אֲשֶׁר עַל כֵּן, עַל פִּי הַדְּבָרִים וְהָאֱמֶת הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אִי אֶפְשָׁר לְבָאֵר הֵיטֵב בְּמִכְתָּב, נִקְרֵאת הַשְּׁכִינָה בְּשֵׁם "לֵב", וְהַנְּשָׁמוֹת בְּשֵׁם "אֵבָרִים"; לְהוֹרוֹת לָנוּ, כִּי כַּאֲשֶׁר כָּל הַנְּשָׁמוֹת דְּבוּקוֹת וּמְקֻשָּׁרוֹת יַחַד - אֲזַי סִבּוּב וְהִלּוּךְ הַחַיּוֹת וְהַהַשְׁפָּעָה – מהשכינה לעולמות ומעולמות אל השכינה, סוֹבֵב סוֹבֵב, וְנָעוּץ סוֹפָן בְּתְחִלָּתָן, לְקַשֵּׁר וּלְחַבֵּר כֻּלָּן** – כל הנשמות, ועל ידן – כל העולמות, **לַהוי"ה אֶחָד וּלְדֻבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[11]**: "אַתֶּם נִצָּבִים הַיּוֹם כֻּלְּכֶם לִפְנֵי הוי"ה אֱלֹקֵיכֶם" - "כֻּלְּכֶם" דַּיְקָא,** – דוקא, שדוקא כשכולם יחד באחדות, **וְ"לִפְנֵי"** – המלה "לפני", **דַּיְקָא,** – היא בדוקא, שעל ידי היות כולם ביחד – עומדות הנשמות **"לפני"**, לפני ולמעלה מ"הוי' אלקיכם", למעלה מכפי שהוי' נעשה **אלקיכם**, החיות והכוח של נשמות, **"רָאשֵׁיכֶם כּוֹ'** – המדריגות העליונות ביותר, **מֵחֹטֶב עֲצֵיךָ כּוֹ'"**. – המדריגות התחתונות ביותר – כשהם כולם עומדים באחדות – אז "אתם נצבים **לפני** הוי' אלקיכם", וכפי שמוסבר ב"לקוטי תורה", בתחילת פרשת נצבים, שהכוונה היא "כולכם לאחדים כאחד", שהמדריגות העליונות ביותר עד המדריגות התחתונות ביותר – הן כולם מאוחדות יחד כדבר אחד. **וּבָזֶה יוּבָן מַאֲמַר רַז"ל**[12]**, כִּי חָרְבַּן בַּיִת שֵׁנִי וּנְפִילַת יִשְׂרָאֵל בַּגָּלוּת וְהִסְתַּלְּקוּת הַשְּׁכִינָה וִירִידָתָהּ לֶאֱדוֹם בִּבְחִינַת גָּלוּת כְּבִיכוֹל** – שכן, כשבני ישראל בגלות, הרי זה שהשכינה נמצאת איתם בגלות כביכול[13], **הַכֹּל הָיָה בַּעֲוֹן שִׂנְאַת חִנָּם וּפֵרוּד לְבָבוֹת** – בגלל שנאת חינם שבין יהודי אחד למשנהו, ופירוד הלבבות **רַחֲמָנָא לִצְלַן. וְלָכֵן נִקְרֵאת** – השכינה, **"חוֹלָה" עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל,** – כמובא בתחילת האגרת, מ"תיקוני זוהר", שבגלות – השכינה היא בבחינת חולה. **כְּמוֹ שֶׁאוֹמְרִים:** – בתפילת העמידה: **"סוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְרוֹפֵא חוֹלִים" - לְשׁוֹן רַבִּים,** – למרות שהכוונה היא לשכינה, **הֵם כָּל הָאֵבָרִים וְכוּ':** – כל אלה המקבלים מהשכינה ונקראים **"אברי השכינה"**, הם הרי בבחינת "נופלים" ו"חולים", לכן הלשון הוא "נופלים" ו"חולים" – לשון רבים. ב"לוח התיקון" כתוב שצריך לומר כאן "ומ"ש", שלא כפי שכתוב אצלנו "כמ"ש" – בהתאם לכך הרי זה בדרך של שאלה ותשובה, שמה שכתוב "נופלים" ו"חולים", לשון רבים – הוא מפני שזה אמור לגבי כל האברים של השכינה, שגם אותם הקדוש ברוך הוא סומך ומרפא.

אגרת הקדש

ובכתבי האריז"ל מכונה בשם אור ישר ואור חוזר וכמ"ש והחיות רצוא ושוב אשר ע"כ ע"פ הדברים והאמת האלה אשר א"א לבאר היטב במכתב נקראת השכינה בשם לב והנשמות בשם אברים להורות לנו כי כאשר כל הנשמות דבוקות ומקושרות יחד אזי סיבוב והילוך החיות וההשפעה סובב סובב ונעוץ סופן בתחלתן לקשר ולחבר כולן להוי' אחד ולדבקה בו ית' וכמ"ש אתם נצבים היום כולכם לפני הוי' אלקיכם כולכם דייקא ולפני דייקא ראשיכם כו' מחוטב עציך כו'. ובזה יובן מארז"ל כי חורבן בית שני ונפילת ישראל בגלות והסתלקות השכינה וירידתה לאדום בבחי' גלות כבי' הכל הי' בעון שנאת חנם ופירוד לבבות ר"ל ולכן נקראת חולה עד"מ כמ"ש סומך נופלים ורופא חולים לשון רבים הם כל האברים וכו':

יום שלישי כ"ה מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 304, לב. ברך ה' חילם... עד עמ' קנג, כנפש תדרשנו:

לב. אגרת זו, סימן ל"ב, היא האחרונה בסדר "אגרת הקודש" שסידרו בני הגאון המחבר, וכשם שהאגרת הראשונה פותחת בברכה, "פותחין בברכה", שבאה כתוצאה מ"שמועה טובה" שהגיעה אל רבנו הזקן על השלמת הש"ס ברוב עיירות ומניני אנ"ש – כך גם האגרת האחרונה ב"אגרת הקודש" מתחילה בברכה, "ברך ה' חילם"; כפי הנראה מתוכן האגרת, היא באה גם כן משמועה טובה שבעיירות ומנייני אנ"ש הונהג ענין הצדקה לארץ ישראל, בסדר של גבאי־צדקה – "מְעַשֶּׂה", המעורר את ה"עושים", ורבנו הזקן נותן את ברכתו על כך גם ל"מְעַשֶּׂה" וגם ל"עושים", ומסביר את המעלה הנוספת שישנה כשההתעוררות לצדקה באה מהאדם עצמו, על ידי "עבודתו" העצמית, לגבי ההתעוררות כשהיא באה באמצעות אדם שני.

הרבי כותב באחד ממכתביו, שקיים גם קשר בין האגרת הראשונה לאגרת האחרונה. בכך שבשתיהן מדובר על העליונות והפעולה של **עבודת** התפלה בכוונה: באגרת הראשונה מדובר אודות "כוונת התפלה מעומקא דלבא כו' עד מיצוי הנפש כו'", ומה שזה פועל בענינים רוחניים, לחזק את השכל המתבונן בגדלות ה' ובחיזוק של אהבה ויראה, ובאגרת האחרונה מדובר אודות עבודת התפלה בהתעוררות של אהבת ה' בקריאת שמע "ולמסור נפשו באחד" ו"בכל מאדך" כפשוטו, כשהיא באה בפועל בנתינת הצדקה, שיש בה המעלה

ז'. **10.** יחזקאל א, יד. **11.** נצבים כט, ט. **12.** יומא ט, ב. **13.** מגילה כט, ב.

הנוספת כשההתעוררות לצדקה באה מהעבודה העצמית בעבודת התפלה.

בָּרֵךְ ה' חֵילָם וּפֹעַל יָדָם יִרְצָה, – כלשון ברכתו של משה רבנו לשבט לוי[1], שבהתאם לחכמינו ז"ל[2] זה מוסב על העבודה בבית המקדש, וב"אבות דר' נתן"[3] הרי כתוב: "יש לנו כפרה אחת שהיא כמותה", שבזמן הגלות יש לנו דבר המכפר בדוגמת העבודה בבית המקדש, והוא – גמילות חסדים, שצדקה וגמילות חסדים הן כמו ענין העבודה בבית המקדש, ויש לומר, שלכן מתחיל רבנו הזקן את הברכה לעושי הצדקה, בלשון זו, **לְרָצוֹן לָהֶם לִפְנֵי ה' תָּמִיד,** – יכול להיות שהכוונה היא, שכשם שעל ידי נתינת צדקה, למרות שנותנים "חומש" בלבד, מעלה ה"חומש" את "ארבע הידות", ארבעת החלקים הנותרים מרווחיו, שגם הם יעלו להוי', כפי שמוסבר בסוף פרק ל"ד ב"תניא", כך גם בנדון דידן, ש"פועל ידם", לא רק של מצות הצדקה, אלא של כל היגיעה והפעולות – יהיו "לרצון להם לפני ה' תמיד", **כֹּה יִתֵּן וְכֹה יוֹסִיף ה' לְאַמֵּץ לִבָּם בַּגִּבּוֹרִים**[4], – מהלשון נראה שאגרת זו באה כתוצאה מ"שמועה טובה" בענין הצדקה, שעל כך אומר רבנו הזקן "כה יתן וכה יוסיף", לחזק עוד יותר את לבם "בגבורים", בענין של "איזהו גבור הכובש את יצרו"[5], לתת יותר מאשר יש ברצון לתת, **וְנָדִיב עַל נְדִיבוֹת יָקוּם**[6], – יכול להיות שהכוונה היא, שה"מַעֲשֶׂה" מעלתו למעלה מנדיבות ה"עושים", **לִהְיוֹת גָּדוֹל הַמַּעֲשֶׂה** – מי שמעורר ומשפיע על אחרים לתת צדקה, שה"מַעֲשֶׂה" הרי גדול מה"עושה"[7], **בְּכָל עִיר וּמְנָיָן, וְתֵחָשֵׁב לוֹ** – ל"מַעֲשֶׂה" **לִצְדָקָה.** – הצדקה של האחרים נחשבת כצדקה שלו. **וְעַל הָעוֹשֶׂה**[8] – זה שנותן הצדקה – על ידי ההתעוררות ה"מַעֲשֶׂה", **נֶאֱמַר**[64]: **"צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד" - "עֹמֶדֶת" לְשׁוֹן נְקֵבָה, שֶׁמְּקַבֵּל הִתְעוֹרְרוּת לִבּוֹ הַטָּהוֹר מִ"גָּדוֹל הַמַּעֲשֶׂה",** – לא שהוא מתעורר בעצמו לתת הצדקה, שאז הוא "משפיע", אלא הוא מקבל את התעוררות מה"מַעֲשֶׂה", ובנוגע להתעוררות זו הוא בבחינת "נקבה" שהיא "מקבלת", **אַף־עַל־פִּי־כֵן "עֹמֶדֶת** – הצדקה שלו, **לָעַד", פֵּרוּשׁ,** – מהי הכוונה שהצדקה שלו עומדת (נשארת) לעד? **שֶׁכָּל הַצְּדָקָה וְהַחֶסֶד שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין בָּעוֹלָם הַזֶּה מִנְּדִבַת לִבָּם הַטָּהוֹר - הֵן הֵנָּה חָיוֹת וְקַיָּמוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה הַנִּשְׁמִי עַד זְמַן הַתְּחִיָּה,** – של תחיית המתים, **שֶׁאָז** – בזמן תחיית המתים, **הוּא זְמַן גִּלּוּי אֶלְקוּת וְאוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מִבְּחִינַת סוֹבֵב כָּל עָלְמִין בָּעוֹלָם הַזֶּה,** – "אור אין סוף" שבבחינת "סובב" ו"מקיף" ולמעלה מכל העולמות – אור זה יאיר בהתגלות בעולם הזה בזמן תחיית המתים, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּאֲרִיכוּת בַּמִּכְתָּב דְּאֶשְׁתָּקַד**[9]. **וְצָרִיךְ לִהְיוֹת כְּלִי וּמָכוֹן לְהִתְלַבֵּשׁ בּוֹ אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, כְּמוֹ הַגּוּף לַנְּשָׁמָה עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל,** – הגוף הוא כלי מתאים לקבלת הנשמה, והנשמה מתלבשת בגוף – כך צריך להיות כלי לקבלת ההתגלות של "אור אין סוף" ברוך הוא, ה"סובב כל עלמין", שיתגלה בתחיית המתים, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[10]: **"הֲלוֹא כֹּה דְבָרִי כָּאֵשׁ" - מָה אֵשׁ אֵינָהּ מְאִירָה בָּעוֹלָם הַזֶּה אֶלָּא כְּשֶׁנֶּאֱחֶזֶת וּמִתְלַבֶּשֶׁת בַּפִּתִּילָה כו',** – כך, כדי שאלקות תאיר בעולם הזה, זקוקים ל"כלי" בו תיאחז האלקות וישמש כ"פתילה", המתבטל וכלה לגמרי באש האלקי, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר**[11], **וְהַגּוּף וְהַכֵּלִי לְאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ,** – ל"אור אין סוף", **הִיא מִדַּת הַחֶסֶד וּנְדִיבַת הַלֵּב, לִתֵּן וּלְהַשְׁפִּיעַ חִיּוּת לְמַאן דְּלֵית לֵיהּ כו',** – למי שאין לו משל עצמו, הרי שמדת החסד ונדיבות הלב – הנתינה בסבר פנים יפות ובהרגשת העני – הם כלי לאורו יתברך, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתִּקּוּנִים**[12]: **"וְכַמָּה גּוּפִין תְּקִינַת לוֹן,** – וכמה גופים תיקנת להם – לקבלת האורות של הספירות, **וְאִתְקְרִיאוּ בְּתִקּוּנָא דָא חֶסֶד דְּרוֹעָא יְמִינָא",** – והם נקראים ב"תיקון" זה: חסד – הזרוע הימנית, וכשם שלמעלה, חסד היא "דרועא ימינא" (זרוע ימנית), כך מדת החסד של האדם היא כלי לימין ולגילוי של מעלה, **וְכָל הַגּוּף נִכְלָל בְּיָמִין,** – "ימין" הוא כל עיקרו של הגוף, **וְכַדְּ אָמַר הַפַּיְטָן**[13]: **"לְבוּשׁוֹ צִדְקָה"**[14]. – שצדקה היא לבושו – **סתם – של כל ה"גוף"** – של הקדוש ברוך הוא, לקבלת ההתגלות של "אור אין סוף". **וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל**[15]: **"אֵין הַצְּדָקָה מִשְׁתַּלֶּמֶת אֶלָּא לְפִי חֶסֶד שֶׁבָּהּ, שֶׁנֶּאֱמַר**[16]: **"זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה, קִצְרוּ לְפִי חָסֶד";** – ששכר הצדקה הוא בהתאם לחסד שבאותה צדקה, כפי החסד ונדיבות הלב

אגרת הקדש

לב

ברך ה' חילם ופועל ידם ירצה לרצון
להם לפני ה' תמיד כה יתן וכה
יוסיף ה' לאמץ לבם בגבורים ונדיב על נדיבות יקום
להיות גדול המעשה בכל עיר ומנין ותחשב לו לצדקה
ועל העושה נאמר צדקתו עומדת לעד עומדת לשון
נקבה שמקבל התעוררות לבו הטהור מגדול המעשה
אעפי"כ עומדת לעד. פי' שכל הצדקה והחסד
שישראל עושין בעוה"ז מנדבת לבם הטהור הן הנה
חיות וקיימות בעוה"ז הנשמי עד זמן התחיי' שאז
הוא זמן גילוי אלקות ואור א"ס ב"ה מבחי' סובב כל
עלמין בעוה"ז וכמ"ש באריכות במכתב דאשתקד
וצריך להיות כלי ומכון להתלבש בו אור א"ס ב"ה
כמו הגוף לנשמה עד"מ כמ"ש הלא כה דברי כאש
מה אש אינה מאירה בעוה"ז אלא כשנאחזת ומתלבשת
בפתילה כו' כמ"ש במ"א. והגוף והכלי לאורו ית'
היא מדת החסד ונדיבת הלב ליתן ולהשפיע חיות
למאן דלית ליה כו' כמ"ש בתיקונים וכמה גופין
תקינת לון ואתקריאו בתיקונא דא חסד דרועא ימינא
וכל הגוף נכלל בימין וכך אמר הפייט לבושו צדקה.
וזהו שארז"ל אין הצדקה משתלמת אלא לפי חסד

---

1. ברכה לג, יא. 2. פסחים כב, ב. 3. פרק ד, ה. 4. ע"פ עמוס ב, טז. 5. אבות רפ"ד. 6. ע"ד ל' הכתוב - ישעי' לב, ח. 7. ב"ב ט, א. 8. תהלים קיא, ג. 9. אגרת הקודש סימן טו"ב. 10. ירמי' כג, כט. 11. תניא ח"א פנ"ג. 12. תקו"ז בהקדמה ("פתח אליהו"). 13. בפיוט "אתה הוא אלקינו" שבתפלת שמו"ע דר"ה. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולהעיר מאגה"ק ס"ג עיי"ש". 15. סוכה מט, ב. 16. הושע י, יב.

שהיו בנתינת הצדקה – כך הוא הקצירה והשכר לאותה צדקה. מדוע נקראת צדקה "זריעה" והשכר "קצירה"? **שֶׁהַקָּצִיר** – של **הַתבואה, הוּא גִּלּוּי הַזְּרִיעָה הַטְּמוּנָה בָּאָרֶץ, וְכָךְ הוּא הַצְּדָקָה וְהַחֶסֶד שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין בִּזְמַן הַגָּלוּת, הִיא טְמוּנָה וְנִסְתֶּרֶת עַד זְמַן הַתְּחִיָּה,** – עד תחיית המתים, כשם שהזריעה טמונה ונסתרת בארץ, **שֶׁיִּתְלַבֵּשׁ** – בזמן תחיית המתים, **וְיָאִיר אוֹר־אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי,** – ההתלבשות וההתגלות הן הקצירה והזריעה של צדקה. באיזה אופן תהיה ההתלבשות וההתגלות של "אור אין סוף"? – יסביר רבנו הזקן להלן שזה על־דרך ועוד יותר, מאשר ההתלבשות וההתגלות בכלים של הספירות בעולם ה"אצילות". ובלשון רבנו הזקן: **וְאִיהוּ וּגְרַמּוֹהִי חַד,** – ומה שהוא, "אור אין סוף" שבאצילות, ו"גרמוהי", הכלים, הם דבר אחד – **הֵם** – הרי זה מוסב על **בְּחִינוֹת הַכֵּלִים דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת,** – שהם "חד", דבר אחד עם "אור אין סוף" שבאצילות, כמובא לעיל, ב"אגרת הקודש" סימן כ', **וְכָל שֶׁכֵּן וְקַל וָחֹמֶר אוֹר־אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין** – שהוא **מִלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת אֲצִילוּת.** – שהוא למעלה לגמרי מעולמות, והוא יתלבש ויתגלה בזמן התחיה של תחיית המתים. אם הכלי ל"אור אין סוף" שיתגלה בכלים של הספירות שב"אצילות", הוא באופן שהוא בטל ומאוחד לגמרי ב"אור אין סוף", עד שהם "חד", דבר אחד – הרי כל שכן וקל וחומר שגילוי "אור אין סוף" ה"סובב כל עלמין", שלמעלה לגמרי מעולמות, מן ההכרח שיהיה "וגרמוהי חד", כלי לקליטת אור זה בפנימיות, – וזהו ענין הצדקה. **וּלְפִיכָךְ** – ולכן, **נִקְרֵאת צְדָקָה לְשׁוֹן נְקֵבָה, "צִדְקָתוֹ עֹמֶדֶת לָעַד",** – הרי ש"צדקה" היא לשון נקבה, **שֶׁמְּקַבֶּלֶת הָאָרָה מֵאוֹר־אֵין־סוֹף הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין, הַמִּתְלַבֵּשׁ** – ומתגלה, **בְּתוֹכָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי בִּזְמַן הַתְּחִיָּה.** – של תחיית המתים. הרי זו הוספה למה שנאמר לעיל, ש"עומדת" לשון נקבה הוא במי **שמקבל** התעוררותו מאדם אחר, **ולכן** הוא מצויין בלשון נקבה, מפני שההתעוררות לצדקה אצלו היא בבחינת נקבה, **מקבל** – אלא הצדקה עצמה היא בבחינת נקבה ומקבל, מפני שהיא כלי "לקבל" בו את "אור אין סוף" ה"סובב"; היא כלי **לקבלה, אֲבָל** – הפסוק[17]: **"צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ" הוּא לְשׁוֹן זָכָר,** – "צדק" ו"יהלך", **הִיא מִדַּת הַחֶסֶד הַמִּתְעוֹרֶרֶת בְּלֵב הָאָדָם מֵעַצְמוֹ,** – שלא על ידי ההתעוררות של "מעשה", **עַל יְדֵי הִתְעוֹרְרוּת אַהֲבַת ה' בִּקְרִיאַת שְׁמַע, וּלְדַבְקָה בּוֹ, וְלִמְסֹר נַפְשׁוֹ בְּ"אֶחָד", וּ"בְכָל מְאֹדֶךָ" כִּפְשׁוּטוֹ וְכוּ'.** – כלומר בכסף שלך[18], שמאהבת ה' ומסירות נפשו לה' – באה ההתעוררות למתן צדקה, **וּבְ"אִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא",** – בהתעוררות שלמטה, מן האדם ומסירות נפשו ורצונו **הפנימי** להקדוש ברוך הוא, **וְכַמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לֵב אָדָם הָעֶלְיוֹן כּוּ'** – שעל הכסא – **"אִתְעָרוּתָא דִּלְעֵילָא",** – ההתעוררות מלמעלה, שבהתאם להתעוררות שלמטה, וכמידת מסירות "פנימיות" רצונו להקדוש ברוך הוא, שהתבטאה בענין של עשיה גשמית, בנתינת צדקה – כך גם **הוּא הַמְשֻׁכַּת אוֹר־אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין לְמַטָּה מַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הַגַּשְׁמִי בִּבְחִינַת גִּלּוּי בִּזְמַן הַתְּחִיָּה,** – של תחיית המתים, **כַּמְּבֹאָר בַּמִּכְתָּב דְּאָשְׁתָּקַד[19] בַּאֲרִיכוּת.** – הרי כשההתעוררות לצדקה באה מעצמו, מעבודתו בתפלה – היא נקראת "צדק", לשון זכר, שכן, הוא "משפיע" וממשיך את האור ה"סובב כל עלמין", וכפי שיסביר רבנו הזקן להלן, הוא ממשיך את ה"פנים" והפנימיות של האור ה"סובב כל עלמין". אך, כשההתעוררות באה מאדם אחר, אז זה רק בבחינת "מקבל", כלי לקבלת האור ה"סובב" והמדובר בהארה בלבד מ"אור הסובב". **וְזֶהוּ** – מה שלגבי "צדק" הוא אומר **"לְפָנָיו יְהַלֵּךְ", שֶׁמּוֹלִיךְ וּמַמְשִׁיךְ "פָּנִים" הָעֶלְיוֹנִים** – הפנימיות של "אור אין סוף", **מִלְּמַעְלָה מֵהָאֲצִילוּת עַד עוֹלָם הָעֲשִׂיָּה. וְכָעֵת עֵת לְקַצֵּר, וְכָל טוּב מֵהֶם לֹא יִבְצֵר, "הֵטִיבָה ה' לַטּוֹבִים** – הנותנים נתינות גדולות לצדקה, **וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם"[19],** – הרוצים לתת יותר – אלא שאין ידם משגת, **כְּנֶפֶשׁ תִּדְרְשֶׁנּוּ:** – כברכת ותפלת הדורש טובתם – הכוונה לרבנו הזקן, כותב אגרת קודש זו.

אגרת הקדש

שבה שנאמר זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד שהקציר הוא גילוי הזריעה הטמונה בארץ וכך הוא הצדקה והחסד שישראל עושין בזמן הגלות היא טמונה ונסתרת עד זמן התחיה שיתלבש ויאיר אור א"ס ב"ה בעוה"ז הגשמי ואיהו וגרמוהי חד הם בחי' הכלים דע"ס דאצי' וכ"ש וק"ו אור א"ס ב"ה הסובב כל עלמין מלמעלה מעלה מבחי' אצי' ולפיכך נקראת צדקה לשון נקבה צדקתו עומדת לעד שמקבלת הארה מאור א"ס סובב כל עלמין המתלבש בתוכה בעוה"ז הגשמי בזמן התחיה. אבל צדק לפניו יהלך הוא לשון זכר היא מדת החסד המתעוררת בלב האדם מעצמו ע"י התעוררות אהבת ה' בקריאת שמע ולדבקה בו ולמסור נפשו באחד ובכל מאדך כפשוטו וכו' ובאתערותא דלתתא וכמים הפנים לפנים כן לב אדם העליון כו' אתערותא דלעילא הוא המשכת אור א"ס ב"ה הסוכ"ע למטה מטה בעוה"ז הגשמי בבחי' גילוי בזמן התחיה כמבואר במכתב דאשתקד באריכות. וזהו לפניו יהלך שמוליך וממשיך פנים העליונים מלמעלה מהאצי' עד עולם העשי' וכעת עת לקצר וכל טוב מהם לא יבצר הטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם כנפש תדרשנו:

---

17. תהלים פה, יד. **18.** ברכות נד, א. **19.** תהלים קכה, ד.

יום רביעי כ"ו מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנג, להבין איך הקורא... עד עמ' 306, קדם ה' דוקא:

קונטרס אחרון על כמה פרקים

עיין בלק"א ח"א פ"מ

להבין איך הקורא בסיפורי מעשיות שבתורה הוא מקושר בח"ע ע"פ מ"ש בכוונות דט"ז ע"ב כמו שהאדם עוסק למטה כך דיוקן האדם העליון למעלה כו' וכן י"ל בהרהור באותיות הכתובות. אבל הדבור י"ל דבוקע וסליק לאצי' ממש או לבריאה

קוּנְטְרֵס אַחֲרוֹן עַל כַּמָּה פְּרָקִים

עַיֵּן[1] **בְּלִקּוּטֵי אֲמָרִים** – "תניא" – **חֵלֶק א פֶּרֶק מ**

שם מוסבר ש"דחילו ורחימו" (יראה ואהבה) הן "גדפין"[2] (כנפיים) בלבד, כמו למשל כנף עוף, שעל ידו מתרומם העוף ועף למעלה, אך אין הכנפיים **העיקר** של העוף, כפי הראיה שמובאת בהלכה, ש"ניטלו אגפי' כשרה"[3], אם ניטלו הכנפיים של העוף – הוא כשר, שכן, העיקר הוא הראש והגוף, והכנפיים משמשים רק כדי לעוף בהם; כך גם בנמשל, שהיחוד למעלה נעשה על ידי התורה והמצוות עצמן, ואילו האהבה והיראה הנקראות "גדפין" (כנפיים) משמשות רק כדי להעלות את התורה והמצוות למקום ולמדריגה השייכים לאותו יחוד, ושם מתגלה בתורה ובמצוות "אור אין סוף" ברוך הוא שלא היה יכול להתגלות בהן כשהן בעולם הגשמי.

הרי, מצד אחד, אומרים, שכדי לפעול היחוד למעלה, אין האהבה והיראה פועלות זאת, מפני שהן ענין של "הרהור" וכוונה בלבד – שהן כשלעצמן אינן פועלות יחוד זה; ומצד שני אומרים, שעל ידי הכוונה דוקא מתעלות התורה והמצוות לַמעלה שבכוחן להתעלות, ושעל ידן יהיה היחוד למעלה והתגלות "אור אין סוף" ברוך הוא שעל ידי אותו יחוד.

לְהָבִין, אֵיךְ הַקּוֹרֵא בְּסִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הוּא מְקֻשָּׁר בְּחָכְמָה עִלָּאָה – חכמה עליונה. כשיהודי לומד תורה בשכל והבנה – הוא מבין הלכה בתורה – מובן הדבר שהוא מקושר ב"חכמה עילאה" (עליונה) – הספירה העליונה ביותר ב"עולם האצילות" – , שכן, ההלכה היא הרי "חכמתו ורצונו של הקדוש ברוך הוא": השכל של ההלכה הוא חכמתו ושכלו של הקדוש ברוך הוא, ופסק ההלכה הוא רצונו של הקדוש ברוך הוא, כפי שרבנו הזקן אומר בפרק ה' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שכך עלה ברצונו של הקדוש ברוך הוא, שכשיטען ראובן כך וכך ושמעון כך וכך (למשל) יהיה פסק ההלכה כך וכך. וגם אם זה לא יארע אף פעם, שיובא לפני בית דין סכסוך בין שני אנשים בטענות כאלו – הרי כיוון שכך עלה ברצונו של הקדוש ברוך הוא, שכך יהיה פסק הדין – הרי עצם ידיעת פסק ההלכה – הוא ידיעת רצונו של הקדוש ברוך הוא; אך, כשקורא סיפורי מעשיות שבתורה בלבד, הרי אם כי אמת הדבר שבסיפורים אלה גלומים רמזים על ענינים רוחניים למעלה, [או להיפך – **העיקר** הם הענינים הרוחניים למעלה, אלא שהם גם מרומזים בלבד בענינים הגשמיים של הסיפור כפי שאירע למטה, ככתוב בספרים[4]: "התורה מדברת בעליונים ורומזת בתחתונים"], אך כיוון שאין הוא יודע לגמרי מהענינים הרוחניים שבעולמות העליונים, ידיעתו בסיפור התורה היא רק בענינים הגשמיים שאירעו בסיפור המעשה כאן למטה (ש"אין מקרא יוצא מידי פשוטו") – כיצד, איפוא, נעשה אדם מקושר על ידי כך ל"חכמה עילאה"? [למשל, רבנו הזקן מסביר בפרק מ"ה בחלק הראשון של ספר ה"תניא" ענין המשכת רחמים רבים ממקור הרחמים למעלה, שלמעלה ממדת הרחמים שב"אצילות", כפי שיעקב ממשיך על "מקור נשמות ישראל" ועל נשמות ישראל, דבר המרומז בפסוק "וישק יעקב לרחל ויבך" (יעקב היינו מדת הרחמים ד"אצילות", ורחל – "כנסת ישראל", מקור נשמות ישראל, וכו'). אך, כשאין הוא יודע מהענינים הרוחניים למעלה – הוא יודע רק את הסיפור כפי שהוא מופיע בפשוטו של העולם הגשמי, כיצד הוא – מבלי שידע את הענינים הרוחניים המרומזים בסיפורים – מקושר ב"חכמה עילאה"?]. הדבר יובן – **עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בַּ**– ספר **הַכַּוָּנוֹת**[5] **דַּף טז עַמּוּד ב: כְּמוֹ שֶׁהָאָדָם עוֹסֵק** – בתורה, **לְמַטָּה, כָּךְ** – גם עוסק בתורה, **דְּיוֹקָן** – דמות, **הָאָדָם הָעֶלְיוֹן** – "אדם העליון", **לְמַעְלָה כו'**, – כפי שמסביר רבנו הזקן להלן (ב"קונטרס אחרון") זה מוסב על שורש הנשמה של האדם (שהשורש הוא בספירות למעלה הנקראות "אדם העליון" – פרצוף של מוחין ומדות (כמו שזה בעשר הספירות) נקרא "אדם"), ו"אדם **העליון**" עוסק בתורה **למעלה** – הרי על ידי כך, שהאדם עוסק בתורה למטה, אפילו בסיפורי מעשיות שבתורה בלבד – הוא מקושר ב"חכמה עילאה" – על ידי שה"דיוקן" שלו **למעלה** מקושר ב"חכמה עילאה". מזה הרי יוצא, שהעיסוק בסיפורים כאן למטה, אין לו, כשלעצמו, קשר ל"חכמה עילאה", שהרי אין זה עולה למעלה, לשורש שממנו תורה באה, מ"חכמה עילאה", כי אם מפאת שה"דיוקן" של ה"אדם העליון" **למעלה** עוסק בתורה – מצד זה הוא מקושר ב"חכמה עילאה". רבנו הזקן יסביר להלן, שהדברים אמורים רק בשעה שעיסוקו בתורה הוא בהרהור בלבד (במחשבה) באותיות הכתובות בתורה שבכתב; ואילו כשהוא מבטא את האותיות בדיבור, הרי מצד הקול המתהווה מהדיבור, עולות האותיות שהוא לומד **כאן למטה** – למעלה. וזה יכול להיות גם במדריגה העליונה ביותר – בעולם ה"אצילות". **וְכֵן יֵשׁ לוֹמַר** – רק **בְּהִרְהוּר** – שהוא חושב **בָּאוֹתִיּוֹת הַכְּתוּבוֹת.** – בתורה שבכתב, כלומר, מה שנאמר לעיל, שהקשר בין יהודי שעוסק בתורה למטה עם "חכמה עילאה" הוא רק מצד ה"דיוקן האדם העליון" שעוסק בתורה למעלה – הרי זה רק כשעיסוקו בתורה מתבסס על **הרהור** בלבד, **אֲבָל הַדִּבּוּר** – כשהוא מבטא את אותיות התורה בדיבור, **יֵשׁ לוֹמַר דְּבוֹקֵעַ וְסָלִיק** – ועולה **לַאֲצִילוּת מַמָּשׁ,** – כלומר, לא רק בספירות ומדריגות שהן בחינת "אצילות" בעולמות **אחרים** – אלא ב"אצילות **ממש**", כך הדבר באלה שעבודתם היא בבחינת

---

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "נישט (לא) 'ראה'". **2.** ר"ח בשם היחודים פי"א. **3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר":** "במשנה (חולין נו, ב): נשתברו גפי', דין דניטלו אגפי' בב"ח וט"ז שו"ע יו"ד ר"ס נג". וראה גם לעיל פרק מ הערה 13. **4.** עשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"ג פכ"ב. **5.** דפוס ונציא ש"פ.

"מרכבה", והם הצדיקים הגדולים הבטלים לגמרי להקדוש ברוך הוא כמו ה"מרכבה" הבטלה לגמרי לרוכב עליה (כפי שמוסבר בפרק ל"ט, בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שבאלה, תורתם ועבודתם עולות ב"אצילות"), **אוֹ** – שהדיבור בתורה עולה **לְבְרִיאָה** – כשהדיבור בא **בְּדַחִילוּ וּרְחִימוּ** – מיראה ואהבה, **שִׂכְלִיִּים,** – הבאות מהשכל ומהתבוננות בגדלות ה', אז, עולה הדיבור בעולם ה"בריאה", שהוא עולם ההשגה, כפי המוסבר בחלק הראשון של ספר ה"תניא", פרק ט"ז, **אוֹ** – שהדיבור בתורה עולה **לִיצִירָה** – כשהדיבור בא **בְּדַחִילוּ וּרְחִימוּ** – מיראה ואהבה, **טִבְעִיִּים,** – יראה ואהבה הקיימות בטבע בנפשו של יהודי, והיא האהבה המסותרת הכוללת בתוכה גם יראה, והמקום והמדריגה ששם עולות התורה והעבודה הבאות על ידי יראה ואהבה טבעיות הוא בעולם ה"יצירה", שהוא עולם ה"מדות", כפי המוסבר בפרק ט"ז בחלק הראשון של ספר ה"תניא", **וּבְ**–לימוד **מִקְרָא** – בדיבור, **סָלִיק** – זה עולה **מֵעוֹלָם הַזֶּה לְי' סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה,** – כאשר הוא רק אומר אותיות התורה, והמקום אליו זה עולה מצד קבלת עול – הוא בעולם ה"עשיה"[6], **מִשּׁוּם דְּבָקַע אֲוִירִין**[7] **וְכוּ'.** – האוירים שבין העולם הזה הגשמי ועולם העשיה הרוחני, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּהַרְהוּר,** – כשהוא רק חושב באותיות בהרהור של מחשבה – אז אין זה עולה לעולמות העליונים האמורים, **אֶלָּא הַ"דְּיוֹקָן" שֶׁהוּא שֹׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ וְכוּ'.** – גם הוא עוסק למעלה בתורה, ומצד זה הוא מקושר ל"חכמה עילאה" (עליונה). **וּמַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק ג דַּף קה דְּהַרְהוּר לָא עָבִיד מִידֵי כוּ',** – שהרהור (מחשבה) אינו פועל שום דבר, **וְהַיְנוּ אֲפִלּוּ לְטָב,** – גם כשההרהור הוא מחשבה וכוונה טובה, הרי אם חסרה ה"אתערותא דלתתא", ההתעוררות מלמטה, של **מעשה** או **דיבור** אין ההרהור כשלעצמו פועל שום דבר. בזוהר שם, כשהוא מדבר אודות הרהור, הרי זה לגבי הרהור שאינו פועל שום דבר לא טוב, שכן הוא מדבר שם, במה שנאמר לגבי שבת[8]: "ממצוא חפצך **ודבר דבר**", שבאם יהודי מדבר בשבת ענינים של חול – הוא עושה פגם, שכן הדיבור עולה למעלה ומביא חולין בקדושת השבת שלמעלה, ברם, זה רק כשהוא מדבר **בדיבור** ענינים של חול, אך אם הוא רק מהרהר במחשבה, אין ההרהור והמחשבה פועלים שום פגם למעלה. הרי שמדובר כאן ש"הרהור" אינו פועל שום ענין לא טוב, שום פגם, לכן מוסיף רבנו הזקן, שהדבר אמור גם לגבי ענין טוב, שאם זה ענין של הרהור בלבד, כשחסר ענין הדיבור או המעשה – אין ההרהור כשלעצמו פועל שום דבר גם לא בדבר הטוב שהיה פועל אילו זה היה בדיבור, **עַיִן** – בזוהר, **שָׁם וּבְ** – זוהר חלק ג' **דַּף לא עַמּוּד ב** – כך מסתבר – שזה גם לטובה, שאין ההרהור פועל שום דבר – **כשמעיינים** בזוהר שם, שכן מדובר שם אודות "ימים טובים", שכדי "לקבל" קדושת ושמחת יום טוב, מן ההכרח שתהיה "אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה), על ידי **מעשה** או **דיבור**, הממשיכה "אתערותא דלעילא" (התעוררות מלמעלה), (ו"תיפח רוחי" של מי שאומר שלא זקוקים למעשה או דיבור), ולאחר מכן מביא בזוהר שם שהדיבור בשבת בענינים של חול, פוגם למעלה, מה שאין כן הרהור, הרי מובן מזה, שכוונת הזוהר שם, שההרהור אינו פועל גם בנוגע לפגם וגם בנוגע לענין של טוב, אלא דוקא מעשה או דיבור. כך גם בזוהר חלק ג' דף ל"א עמוד ב', שם מדובר ש"בעובדא דלתתא אתער עובדא דלעילא", שעל ידי פעולה למטה מתעוררת פעולה למעלה, אם הפעולה היא בקדושה – מתעוררת קדושה שלמעלה ונמשכת ושוכנת עליו, ואם הפעולה היא מצד הטומאה ר"ל – היא ממשיכה רוח הטומאה על האדם רחמנא ליצלן, והזוהר מסיים שם, שמה שתלוי במעשה – הוא במעשה, ומה שתלוי בדיבור – הוא בדיבור. מכך גם מובן, שגם ללא טוב וגם לטובה, פועלים רק הדיבור או המעשה, ולא ההרהור. על כל פנים יוצא מהזוהר, שהרהור ומחשבה אינם פועלים מאומה – ואילו כאן אמרנו, שעל ידי קריאה (גם) במחשבה בלבד בסיפורי מעשיות שבתורה – פועל הדבר, שה"דיוקן" של ה"אדם העליון" עוסק בתורה, ועל ידי כך הוא מקושר ב"חכמה עילאה" (עליונה)? יסביר רבנו הזקן, שכוונת הזוהר היא, שההרהור אינו פועל למעלה כדי להמשיך למטה, אין זה "אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה) **להמשיך** (למטה) "אתערותא דלעילא" (התעוררות מלמעלה); אך למעלה פועל ההרהור. ואדרבה, ה"העלאה מלמטה למעלה", להעלות למעלה גם את המעשה והדיבור של תורה ומצוות שיעשו למעלה את היחוד העליון – הרי זה דוקא על ידי הרהור – מחשבה וכוונה. ראוי לציין, שבספר המאמרים "אתהלך ליאזנא" עמוד ק"ס (שם מובאים פרקים **אלה** של "קונטרס אחרון"), לא כתוב "ומה שכתוב בזהר", בוא"ו, שזה המשך למה שכתוב לפני זה, אלא "מה שכתוב בזהר" – כלומר, שהוא מתחיל כאן ענין חדש, כפי שהרבי מציין בציוניו שם. כך, שאין זו קושיא על הנאמר לפני זה, שהקריאה בהרהור ומחשבה פועלת ב"דיוקן האדם העליון למעלה", אלא, רבנו הזקן מתחיל להסביר את הזוהר, שמה שכתוב בזוהר ש"הרהור לא עביד מידי" הכוונה שאין הוא ממשיך למטה, ואילו העלאה מלמטה למעלה – הוא כן פועל וכו'. **יֵשׁ לוֹמַר**

קונטרס אחרון

בדו"ר שכליים או ליצי' בדו"ר טבעיים ובמקרא סליק מעוה"ז לי"ס דעשי' משום דבקע אוירין וכו'. משא"כ בהרהור אלא הדיוקן שהוא שרש נשמתו וכו'. ומ"ש בזהר ח"ג דק"ה דהרהור לא עביד מידי כו' והיינו אפי' לטב ע"ש ובדל"א ע"ב י"ל דהיינו לאתערא לעילא

---

6. או שאפשר ללמוד, שהעליה היא בהתאם לענין התורה שהוא לומד: אם הוא לומד קבלה, שקבלה אינה מתפשטת למטה מעולם ה"אצילות" - אז העליה היא ב"אצילות", ואם הוא לומד תלמוד, שהוא ב"בריאה" - העליה היא ב"בריאה", ואם הוא לומד משנה - זה ב"יצירה", ו"מקרא" - ב"עשיה", כפי שהוא אומר בסוף פרק מ' בחלק הראשון של ספר ה"תניא" בהגה"ה שם. וכפי שאומר שם, שכולם הם ב"אצילות" אלא **ההתפשטות** של מקרא היא עד עשיה, ושל משנה עד יצירה ושל תלמוד עד בריאה, וקבלה מתפשטת בעולם האצילות בלבד, וכפי הביאור בזה ב"תורה אור" דף י"ז בתחילת עמוד א'. **7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "כן הוא גם באתהלך. וצ"ע כי בכ"מ (בח"א פ"מ, בזח"ג המסומן שם ועוד) **רקיעין**. וצ"ע בדפוסים וכת"י". **8.** ישעי' נח, יג.

דְּהַיְנוּ לְאַתְעָרָא לְעֵילָא – לעורר למעלה, **שֶׁיִּמְשֹׁךְ מִשָּׁם לְתַתָּא,** – למטה, **זאת** אין ההרהור פועל, **רַק מַחֲשַׁבְתּוֹ**[9] – העולה למעלה, **נִשְׁאֲרָה שָׁם, וּמוֹסִיפָה שָׁם אוֹר גָּדוֹל, בְּתוֹסֶפֶת וְרִבּוּי הָאוֹר בְּאֲצִילוּת, עַל יְדֵי** – לימוד **מִקְרָא** – בדיבור, **וּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת שֶׁבַּעֲשִׂיָּה,** – לימוד המקרא ומצוות מעשיות מוסיפים ריבוי אור ב"אצילות", **שֶׁעִקַּר הַיִּחוּד** – בספירות שב"אצילות" הנעשה על ידי לימוד מקרא ועל ידי מצוות מעשיות, **הוּא לְמַעְלָה,** – ב"אצילות", **רַק הַ"פְּרוֹת"** – שמהיחוד הנעשה למעלה, הם **בְּעוֹלָם הַזֶּה, עַל יְדֵי הַמְשָׁכַת אוֹר מְעַט מִזְּעִיר** – מעט מן המעט, **לְמַטָּה** – האור הנמשך למטה, ה"פירות", הוא **עַל יְדֵי הַדִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה,** – מלימוד המקרא וקיום המצוות המעשיות – שהם "אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה) **להמשיך** "אתערותא דלעילא" (התעוררות מלמעלה), **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּהַרְהוּר** – בלי דיבור, **לֹא נִמְשָׁךְ כְּלוּם,** – למטה, כי אם למעלה, – הרי במקום ובמדריגה שבהם נעשה היחוד שעל ידי תורה ומצוות – שם מוסיף ההרהור **רִיבּוּי** אור, **וְלָכֵן** – המהרהר בלבד באותיות קריאת שמע, ואיננו מבטא אותן בדיבור, **לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ,** – "חובתו" – היינו: **מַה שֶּׁיְּרִדָה נִשְׁמָתוֹ לָעוֹלָם הַזֶּה רַק לְהַמְשִׁיךְ אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים לְמַטָּה,** – שהאורות של העולמות העליונים יומשכו למטה בעולם הזה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים שַׁעַר כּוֹ** – שירידת הנשמה למטה היא כדי **לְהַמְשִׁיךְ אוֹר.** – לא למען עצמה, שכן אין היא זקוקה לתיקון, כיוון שעליה לתקן את הגוף והנפש הבהמית, על ידי המשכת אורות עליונים דוקא למטה בעולם הזה, וכיוון שהמשכת אור למטה היא דוקא על ידי מעשה או דיבור, הרי בשעה שהרהר בלבד ולא ביטא בדיבור – לא ביצע חובה **זו** ולא יצא ידי חובתו. כל האמור הוא בנוגע להמשכת אור למטה – **אֲבָל לְהַעֲלוֹת מִמַּטָּה לְמַעְלָה,** – שהתורה שהוא לומד והמצוות שהוא מקיים **תעלנה** למעלה, **הוּא דַּוְקָא עַל יְדֵי מַחֲשָׁבָה טוֹבָה,** – על ידי כוונה של אהבת ה' ויראת ה' – הנקראת "מחשבה טובה", **דְּבָלָא דְּחִילוּ וְרַחִימוּ** – בלי יראה ואהבה, הרי התורה שהוא לומד וכן המצוות שהוא מקיים **לָא פָּרְחָה לְעֵילָא,** – אינן פורחות (אינן עולות) למעלה, **וְכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּשַׁעַר הַנְּבוּאָה פֶּרֶק כ: "וְהַמַּחֲשָׁבָה טוֹבָה כּוֹ".** – היא מעלה את התורה והמצוות למעלה. **וּמַה שֶּׁכָּתוּב** – בזוהר האמור, **דְּ"בְקַע רְקִיעִין וְכוּ",** – שזה בוקע רקיעים – שקול התורה, דיבור, בוקע רקיעים ועולה למעלה, **וְהַיְנוּ אֲפִלּוּ** – כשהקול של דיבור התורה הוא **בְּלָא דְּחִילוּ וְרַחִימוּ,** – בלי יראה ואהבה, **בְּמִכָּל שֶׁכֵּן מִדְּבָרִים בְּטֵלִים** – אם לגבי דברים בטלים אומר שם בזוהר, שכשהוא מהרהר בדברים בטלים של עניני חול בשבת – אין זה פוגם, אך כשהוא מבטא דיבורים אלה בדיבור – זה עולה למעלה ועושה שם פגם, הרי אם דברים בטלים **עולים** – על אחת כמה וכמה שדיבורים של קדושה – עולים [**זֶה אֵינוֹ, דְּגַם שָׁם יֵשׁ אֵיזוֹ תַּאֲוָה** – אין זו ראיה, שהרי גם שם – בדברים בטלים – ישנה איזו שהיא תאוה, שהוא מתאוה לדבר דיבורים אלה, במילא אין זה **גשם** בלבד, מה שאין כן גשם בלבד, יש לומר, **אינו** יכול **לעלות** בעולם **רוחני** – אלא יש בזה גם משהו מרוחניות המחשבה – התאוה שבכך, **בְּנֶסַח אַחֵר לֵיתָא תִּבּוֹת אֵלּוּ**], – בנוסח אחר (בכתב יד אחר) המלים "זה אינו שגם שם יש איזו תאוה" – אינן. **דְּמִדָּה טוֹבָה** – ענין טוב, **מְרֻבָּה,** – ופועלת במדה מרובה יותר מאשר מדה הפוכה, הרי, אם לגבי ענין לא טוב אומרים שדיבור עולה ופוגם למעלה, על אחת כמה וכמה במדה טובה – ענין של קדושה – בודאי שזה עולה למעלה. על כל פנים השאלה היא שהרי מסתבר שגם בלי יראה ואהבה זה בוקע רקיעים ועולה למעלה – מתרץ רבנו הזקן: **הַיְנוּ** "רְקִיעִין" **דַּוְקָא, שֶׁהֵן הַ"הֵיכָלוֹת" וְהַ"בָּתִּים",** – של ה"אדם העליון", **החיצוניות** של ה"אדם העליון", **וְלֹא בְּגוּף הָ"אָדָם הָעֶלְיוֹן",** – אין זה עולה בגוף של ה"אדם העליון", שהוא עשר הספירות של אותו עולם, **וְכָל שֶׁכֵּן** – שאינו עולה, **בְּנֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה** – של ה"אדם העליון", שהן האור של "אצילות" המאיר באותו עולם, **אֲפִלּוּ** – לא, **בְּ"אָדָם** – העליון" **הַעֲשִׂיָּה", שֶׁהֵן י' סְפִירוֹת: אוֹרוֹת וְכֵלִים.** – גם שם לא יכול לעלות דבר שחסרה בו הכוונה של יראה ואהבה. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב בַּתִּקּוּנִים**[10], **דְּבָלָא דְּחִילוּ וְרַחִימוּ** – בלי יראה ואהבה, **לָא יָכְלָא לְסָלְקָא וּלְמֵיכַם קֳדָם ה' דַּוְקָא:** – אין זה יכול לעלות ולעמוד **לפני הוי'** דוקא, בעולם שלמעלה זה יכול לעלות, אך "**קדם** ה'", לפני האלקות שבאותו עולם, הספירות שבאותו עולם – שם אין זה יכול לעלות בלי יראה ואהבה. מה שרבנו הזקן אומר כאן שעשר הספירות אורות וכלים גם של עשיה נקראים "**קדם ה'**",

קונטרס אחרון

שיומשך משם לתתא רק מחשבתו נשארה שם ומוסיפה שם אור גדול בתוספת וריבוי האור באצי' ע"י מקרא ומצות מעשיות שבעשי' שעיקר היחוד הוא למעלה רק הפירות בעוה"ז ע"י המשכת אור מעט מזעיר למטה ע"י הדבור ומעשה משא"כ בהרהור לא נמשך כלום ולכן לא יצא ידי חובתו מה שירדה נשמתו לעוה"ז רק להמשיך אורות עליונים למטה כמ"ש בע"ח שכ"ו להמשיך אור אבל להעלות ממטה למעלה הוא דוקא ע"י מחשבה טובה דבלא דו"ר לא פרחא לעילא וכמ"ש בשער הנבואה פ"ב והמחשבה טובה כו' ומ"ש דבקע רקיעין וכו' והיינו אפילו בלא דו"ר במכש"כ מדברים בטלים [ז"א דגם שם יש איזו תאוה. בנ"א ליתא תיבות אלו] דמדה טובה מרובה היינו רקיעין דוקא שהן ההיכלות והבתים ולא בגוף האדם העליון וכש"כ בנר"ן אפי' באדם דעשיה שהן י"ס אורות וכלים וז"ש בתקונים דבלא דו"ר לא יכלא לסלקא ולמיקם קדם ה' דוקא:

---

9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בד"ה להבין איך הקורא כו' (וח"א פל"ח) לפעמים "מח'" ולפעמים "הרהור". והבי': מח' - כולל כל הדרגות שבמח' (ראה סוף אגה"ק סי"ט) או - בפרט (בנוגע להרהור) - מח' שבמח', משא"כ הרהור: שמחשב 1) איך לדבר, 2) באותיות **הכתובות** או **המדוברות**. ראה ביאוה"ז בתחלתו סד"ה להבין כו' פתח ר' חזקי'". **10.** ת"י (כה, ב).

וב"אגרת הקודש" סימן כ' (ד"ה איהו וחיוהי) הוא אומר, שהאורות נפש ורוח, ומה גם הכלים של עשר ספירות של בריאה־יצירה־עשיה, הם "ראשית היש הנברא", שנבראו "יש מאין" מאור הנשמה, ואילו כאן הוא קורא לכך "קדם ה'" – יש לומר שאף על פי כן אין זה דומה כלל **לנבראים** של בריאה־יצירה־עשיה. ואולי יש לומר, שזה על־דרך ההיכלות של "אצילות" וגופי המלאכים של "אצילות", כפי שנראה שם קצת, והם מתייחדים עם אור הנשמה שזה האלקות של הכלים של "מלכות דאצילות". וכך הוא הרי אומר שם, שמזיווג "זו"נ" ד"בי"ע" נבראו מ"אין" ל"יש" כל הנבראים נוצרים ונעשים – על ידי אור הנשמה שבהם.

יום חמישי כ"ז מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 306, עיין ע"ח... עד עמ' קנד, אפים כנודע:

עֵין עֵץ חַיִּים שַׁעַר הַנְּקֻדּוֹת שַׁעַר ח פֶּרֶק ו, שֶׁאֵין הַחֲזָרַת פָּנִים בְּפָנִים כִּי אִם עַל יְדֵי מִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת דַּוְקָא. – שם ב"עץ חיים", הוא אומר לפני זה, שהספירות "ז"א" ו"מלכות" שב"אצילות" ("ז"א" נקרא "דכר", זכר ומשפיע, ו"מלכות" נקראת "נוקבא", נקבה ומקבל, וכשנעשה היחוד בין שניהם – זה נקרא "יחוד קודשא בריך הוא ושכינתי"[1], שכן "ז"א" הוא "קדוש" ו"מובדל", למעלה מהעולם (הקדוש ברוך הוא), ו"מלכות" נקראת "שכינה" ששוכנת בעולם – הרי היחוד של ז"א ומלכות פועל שתומשך התגלות אלקות בעולם), הרי בשעה שהם נאצלו ונתגלו ממקורם (ספירות חכמה ובינה), הנה כיוון שאדם הראשון עדיין לא נברא ולא היה עדיין ענין קיום המצוות, הרי אם ז"א ומלכות היו ביחוד של פנים בפנים, שהיתה נמשכת המשכה **פנימית** מז"א במלכות – היו הקליפות יכולות לקבל אז יניקה יותר מאשר נקבע להן (לינוק מקדושה), לכן הם היו אז ביחוד של "אחור באחור" בלבד, כלומר, שנמשכה רק החיצוניות של ז"א ומלכות, כדי שלא תהיה יניקה לקליפות. אלא, אחרי שנברא אדם הראשון והוא קיים מצוות – דבר הפועל "כיסוח וקיצוץ הקוצים" (מפסיק את יניקת החיצונים), היה יכול להיות אז שז"א ומלכות יהיו שוב ביחוד של "פנים בפנים". בלשון אחרת, היינו, שכדי שתהיה התגלות אלקות בעולם (ושהקליפות לא תוכלנה לקבל יניקה ממנה) הרי זה דוקא כשמקיימים מצוות מעשיות. **וְטַעַם הַדָּבָר,** – אומר ב"עץ חיים", שם, **כִּי עַל יְדֵי מַעֲשִׂים טוֹבִים גּוֹרֵם** – האדם, **זִוּוּג הָעֶלְיוֹן וְכוּ'.** – ונעשה ההחזרה של "פנים בפנים" בז"א ומלכות. **וּלְהָבִין, אֵמַּאי "מַעֲשִׂיּוֹת" דַּוְקָא?** – מדוע על ידי מצוות **מעשיות** דוקא גורמים את הזיווג העליון והחזרה של "פנים בפנים", ולא על ידי מצוות אחרות? **יוּבָן מִמַּה שֶׁכָּתוּב בְּ**– "עץ חיים" **שַׁעַר מ"ן וּמ"ד, כִּי צָרִיךְ תְּחִלָּה לְהַעֲלוֹת "מַיִן נוּקְבִין דְּנוּקְבָא דְּזְעֵיר אַנְפִּין",** – לפני הזיווג העליון – מן ההכרח שתהיה לפני זה העלאת מ"ן מנוקבא דז"א, **וּ"מַיִן נוּקְבִין דְּנוּקְבָא" הֵן בְּחִינַת עֲשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם פֶּרֶק א.** – כלומר, שמן ההכרח שתהיה לפני זה "העלאת מ"ן" מעניני **העולם**, שהענינים של "עולם" (ששרשם מ"מלכות" (נוקבא דז"א)) יתעלו למעלה בקדושה – שזאת, על ידי מצוות מעשיות הנעשות בדברים גשמיים של העולם, ורק אז יכול להיות הזיווג העליון ושתימשך התגלות אלקות בעולם. להלן יסביר רבנו הזקן, כיצד מבטיחים, שבשעה שישנה התגלות אלקות בעולם לא תוכלנה הקליפות לינוק תוספת יניקה מקדושה: **וְהִנֵּה, הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים** – של המצוות המעשיות, **נִקְרָאִים** – ב"עץ חיים", **"כִּסּוּחַ וְקִצּוּץ הַקּוֹצִים",** – שבכרם, **הַנֶּאֱחָזִים בַּ** – בבחינת **אֲחוֹרַיִם, שֶׁהֵן בְּחִינַת עֲשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ** – "עץ חיים" **שַׁעַר מז פֶּרֶק ה,** – הרי שעל ידי המעשים הטובים, נעשה "כיסוח וקיצוץ" של ענינים **אלה** שיש בכוחם לתת יניקה לחיצונים – על דרך משל מזמירת הקוצים שבכרם שלא יפריעו לצמחים שבכרם, **וְהֵינוּ עַל יְדֵי הַעֲלָאַת הַטּוֹב הַגָּנוּז בָּהֶם** – בענינים של עשיה, **הַמְלֻבָּשׁ בְּמִצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת - לִמְקוֹרוֹ,** – של הטוב, שהוא **לְקְדֻשַּׁת הָאֲצִילוּת שֶׁכְּבָר הֻבְרְרָה.** – יכול דבר זה להביא **לבירור** הדברים הגשמיים הדורשים בירור ותיקון, להוציא את הטוב ולהעלותו לקדושה. **וּמַה שֶּׁכָּתוּב שָׁם** – ב"עץ חיים", **שֶׁאָדָם הָרִאשׁוֹן תִּקֵּן גַּם כֵּן עַל יְדֵי תְּפִלָּה,** – הרי, שלא רק על ידי מצוות מעשיות יכולים לפעול זאת, כי אם גם על ידי תפלה? – **הֵינוּ עַל יְדֵי אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר,** – לא על ידי הכוונה הרוחנית שבתפלה, כי אם על ידי אותיות **הדיבור, דַּעֲקִימַת שְׂפָתָיו חַיּוּ** – היא, **מַעֲשֶׂה**[2]**,** – הרי שגם בזה ישנו ענין של **עשיה, כִּי הֵן** – אותיות הדיבור הן **מִנֶּפֶשׁ הַחִיּוּנִית שֶׁבַּגּוּף וְדָמוֹ אֲשֶׁר שָׁרְשָׁן** – וחיותן, **מִנֵּהּ.** – כפי שמוסבר בחלק ראשון של ספר ה"תניא", בפרק ל"ז, שאין בכוח הנפש האלקית לבטא מלות התורה או התפלה (שיש לבטא בשפתיים, פה, לשון ושיניים גשמיות) – רק על ידי הנפש החיונית המלובשת באברי הגוף ממש. על כל פנים, יש כאן הרי גם "העלאת מ"ן" של "נוקבא דעשי'", כפי שהדבר במצוות מעשיות. **וְהִנֵּה, הַבְּרוּרִים דַּעֲשִׂיָּה** – שמבררים על ידי מצוות

קונטרס אחרון

עיין ע"ח שער הנקודות ש"ח פ"ו שאין החזרת פב"פ כ"א ע"י מצות מעשיות דוקא. וטעם הדבר כי ע"י מע"ט גורם זיווג העליון וכו'. ולהבין אמאי מעשיות דוקא יובן ממ"ש בשער מ"ן ומ"ד כי צריך תחלה להעלות מ"ן דנוק' דז"א ומ"ן דנוק' הן בחי' עשיה כמש"ש פ"א. והנה המע"ט נק' כסוח וקיצוץ הקוצים הנאחזים באחוריים שהן בחי' עשיה כמ"ש בשער מ"ז פ"ה והיינו ע"י העלאת הטוב הגנוז בהם המלובש במצות מעשיות למקורו לקדושת האצי' שכבר הוברר. ומ"ש שם שאדה"ר תיקן ג"כ ע"י תפלה היינו ע"י אותיות הדבור דעקימת שפתיו הוי מעשה כי הן מנפש החיונית שבגוף ודמו אשר שרשן

---

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה ח"א פמ"א". **2.** סנהדרין סה, א.

מעשיות, **עוֹלִין לִיצִירָה עַל יְדֵי שֵׁם בַּ"ן, וּמִיצִירָה לִבְרִיאָה וְלַאֲצִילוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ**– "עץ חיים" **שַׁעַר מ"ן דְּרוּשׁ יא סִימָן ז. וּבָזֶה יוֹבֵן** – הנאמר בזוהר (חלק ג' קה, א), כנזכר בסימן הקודם ב"קונטרס אחרון", **דְּהַרְהוּר** – מחשבה בלבד, מבלי לבטא בדיבור, **לֹא עָבִיד מִידֵי,** – אינו פועל שום דבר, **כִּי בְּלִי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין" מֵהַ"מְּלָכִים"**[3] **שֶׁבְּ"נֹגַהּ",** – "העלאת מ"ן" זו היא דוקא מענינים של עשיה, כנזכר לעיל, **אִי אֶפְשָׁר לְהַמְשִׁיךְ טִפִּין מִלְּמַעְלָה לְזִוּוּג זו"נ,** – כדי שיהיה יחוד וזיווג זו"נ, "ז"א ו"מלכות", הוא על ידי ההמשכה שנמשך אור **עליון** שלמעלה משניהם, על דרך כמו שהוא ביחוד "דכר" (זכר) ו"נוקבא" (נקבה) למטה הרי כתוב: "זכר ונקבה ברא אותם **ויברך** אותם אלקים ויאמר להם פרו ורבו", שצריכה להיות ברכה והמשכה מכוח עליון בשביל היחוד והתולדות הבאים מהיחוד – ואי אפשר להמשיך את ה"טיפין" – ההמשכה מלמעלה – אם אין "העלאת מ"ן" של הבירורים מ"נוגה", **כִּי** – "ז"א", **רוֹצֶה לִינַק מֵאִמּוֹ** – מ"בינה", **וְלֹא לְהַשְׁפִּיעַ לְמַטָּה,** – "ז"א" רוצה לקבל מ"בינה", – שממנה היא באה – ולא להשפיע ב"מלכות". רק על ידי "העלאת מ"ן" מ"נוגה" דוקא, ממשיכים מלמעלה אור עליון, דבר שפועל ש"ז"א" יהיה במצב של המשכה וירידה כדי להתייחד ולהזדווג עם "מלכות", **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ**– "עץ חיים" **שַׁעַר מ"ן דְּרוּשׁ ב. וְעַיֵּן זֹהַר פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי דַף רמד עַמּוּד ב: דְּאִית סִדּוּרָא כּוּ' לְאִסְתַּכְּלָא כּוּ',** – שקיים סדר (של תפלה ודיבור, וקיים גם סדר של תפלה על ידי כוונה ו)הסתכלות, עד למעלה מעלה ב"אין סוף", **וְהֵן** – מפרש רבנו הזקן, **כַּוָּנוֹת הַתְּפִלָּה וְיִחוּדִים עֶלְיוֹנִים לְיוֹדְעִים וּמַשִּׂיגִים לְאִסְתַּכְּלָא כּוּ',** – למסתכלים, עד "אין סוף", בהם יכול להיות הענין של לפעול **בעולם** על ידי כוונות בלבד – בלי דיבור, **כִּי נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שֶׁלָּהֶם עַצְמָן הֵן** – העלאת "מַיִן נוּקְבִין", **בְּמַסִּירַת נַפְשָׁם עַל הַתּוֹרָה, וּכְנִפִּילַת אַפַּיִם,** – של תחנון, בו אומרים "אליך ה' **נפשי אשא**", שהוא ענין של מסירות נפש, **כַּנּוֹדַע:** – הרי כיוון שהנפש, רוח ונשמה שלהם, הן כשלעצמן, על ידי מסירות נפשם, "העלאת מ"ן" – יש בכוחם "לפעול" גם כשחסר ענין הדיבור (והעלאת המ"ן הנעשה על ידי דיבור), אך, דבר זה אמור ביחידי סגולה, ואילו הסדר בכל בני ישראל הוא – שעל ידי "העלאת מ"ן" של עשיה הנעשה על ידי מצוות מעשיות או על ידי דיבור – דוקא על ידי כך ממשיכים היחוד "פנים בפנים" של ז"א ומלכות, היחוד של קודשא ברוך הוא ושכינתי', וזה ממשיך התגלות אלקות בעולם.

קונטרס אחרון

מנוגה. והנה הבירורים דעשי' עולין ליצי' ע"י שם ב"ן ומיצי' לבריאה ולאצי' כמ"ש בשער מ"ן דרוש י"א סי' ז'. ובזה יובן דהרהור לא עביד מידי כי בלי העלאת מ"ן מהמלכים שבנוגה א"א להמשיך טיפי' מלמעלה לזווג זו"נ כי רוצה לינק מאמו ולא להשפיע למטה כמ"ש בשער מ"ן דרוש ב' ועיין זהר פ' פקודי דרמ"ד ע"ב דאית סדורא כו' לאסתכלא כו' והן כוונות התפלה ויחודים עליונים ליודעים ומשיגים לאסתכלא כו' כי נר"ן שלהם עצמן הן מ"ן במס"נ על התורה ובנפילת אפים כנודע:

יום שישי כ"ח מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קנד, להבין מ"ש בשער... עד עמ' 308, פ' פקודי).

בפרקים ל"ט ומ' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", הסביר רבנו הזקן, מקום ומדריגת העולם שבו עולות הנשמות על ידי תורתן ועבודתן, והסביר, שזה תלוי באיזו **כוונה** (של אהבת ה' ויראת ה') נעשו תורתן ועבודתן: אם הן היו באהבה ויראה (שכליות) שנוצרו משכל והתבוננות בגדלות ה' – הן עולות בעולם ה"בריאה" שהוא עולם ההשגה; ואם האהבה והיראה הן טבעיות (שהן בטבע בבני ישראל) – הן עולות בעולם ה"יצירה" שהוא עולם המדות. כן אמר רבנו הזקן, שהתורה והעבודה עצמן עולות ב**ספירות**, שהן בחינת האלקות של העולמות. אך, כל זה הוא כשהתורה והעבודה באות מתוך כוונה לשמה – מצד אהבה ויראה – הרי בהתאם לכוונה כך היא העליה – בעולם ה"בריאה" או בעולם ה"יצירה" וכו'; אך, כשהתורה **איננה** לשמה, כש**חסרה** הכוונה לשמה (למרות שאין זה "שלא לשמה", לשם פניה (שהפניה מתלבשת בתורה ואינה מאפשרת לה לעלות), אלא ש**חסר** ה"לשמה" של אהבת ה' ויראת ה' (שהוא לומד סתם, כי כך הרגילו אותו)), אין הלימוד שלו עולה בספירות של העולמות, שהספירות הן אלקות ו"בלא דחילו ורחימו לא יכלא למיקם קדם הוי'" (בלי אהבה ויראה אין זה יכול לעמוד לפני ה', שיעלה לאלקות), אלא הוא עולה בחיצוניות העולמות, מקומם של המלאכים. על כך הביא רבנו הזקן מרבי חיים וויטאל, שאומר (ב"שער הנבואה" פרק ב'), שעל ידי תורה שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם ה"יצירה", ועל ידי מצוות שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם ה"עשיה". "בלי כוונה" היינו בלי כוונה לשמה הבאה מצד אהבה ויראה, אך אין זה שזה בלי מחשבה וכוונה כלל, כפי שרבנו הזקן מציין זאת שם במלים "וכל המלאכים הם בעלי חומר **וצורה**", שבהתאם לביאורו של אבי הרבי, הגאון הצדיק המקובל הרב ר' לוי יצחק נשמתו עדן הכוונה היא, שכיוון שהמלאכים הם בעלי חומר וצורה, הרי זה מורה, שהתורה שממנה נבראו המלאכים, יש בה גם "חומר" וגם "צורה", כלומר, הלימוד בדיבור יש בו גם מחשבה וכוונה (שהן ה"צורה"); אלא "בלי כוונה" היינו, בלי כוונה "לשמה" הבאה מאהבה ויראה.

על כל פנים, הרי מתורה שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם ה"יצירה". היינו, שהתורה "עולה" בעולם ה"יצירה", ומעליה זו של התורה נבראים שם מלאכים. על כך נשאלת השאלה: בתפלה אין אנו מוצאים כך: כשהתפלה היא בלי כוונה – היא נדחית למטה, כיצד, איפוא, בשעה שהתורה והתפלה הן בכוונה – משתוות תורה ותפלה במדריגה בה הן עולות (שאם הכוונה היא כזו שיש לה שייכות לעולם ה"בריאה" – העליה גם של תורה וגם של תפלה היא

---

3. התואר "מלכים" מוסבר באריכות בחסידות ובקבלה. ההסברה בקיצור היא, שכל הדברים שהם בקליפות **נפלו** לשם משבעת ה"מלכים" של "עולם התוהו", ו"מלכים" אלה שנפלו ב"קליפת נוגה" מתבררים ומתעלים על ידי עבודת האדם.

בעולם ה"בריאה"; ואם הכוונה היא כזו שיש לה שייכות ל"יצירה" – העליה היא ב"יצירה"), ואילו כשהן שלא בכוונה, קיים הבדל בין תורה לתפלה, שבתורה היא עולה בעולם ה"יצירה" ונבראים מלאכים בעולם ה"יצירה", ובתפלה שלא בכוונה היא נדחית למטה? בנושא זה דן רבנו הזקן ב"קונטרס אחרון" שנלמד להלן:

קונטרס אחרון

להבין מ"ש בשער היחודים פ"ב דע"י תורה שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם היצירה ושם הביא מהזהר פ' שלח דלית קלא דאתאביד כו' בר קלא דאורייתא וצלותא דסליק ובקע כו' והנה מכוונת התפלה נבראו מלאכים בעולם הבריאה כמו מכוונת התורה ובלא כוונה נדחית למטה לגמרי כמ"ש בזהר פ' פקודי דרמ"ה ע"ב גו רקיע תתאה כו' דאקרין צלותין פסילאן כו' וע"ש פ' ויקהל דר"א ע"ב אי היא מלה כדקא יאות כו'. אך ההפרש בין תורה לתפלה שלא בכוונה מובן מאליו כי לימוד התורה הוא מבין ויודע מה שלומד דבלא"ה לא מיקרי לימוד כלל רק שלומד סתם בלא כוונה לשמה מאהבת ה' שבלבו בבחי' גילוי רק מאהבה המסותרת הטבעית אך אינו לומד שלא לשמה ממש להתגדל כו' דהא לא סליק לעילא מן שמשא כמ"ש בפ' ויחי דרכ"ג ע"ב והיינו משום שמחשבתו וכוונתו הן מתלבשות באותיות הדבור ואינן מניחות אותן לסלקא לעילא וה"נ בתפלה שלא בכוונה שמחשב מ"ז (אלא מפני שכוונתו לשמים

לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב בְּשַׁעַר הַיִּחוּדִים פֶּרֶק ב, – "שער היחודים" של רבי חיים וויטאל (כפי שנדפס ב"שמונה שערים" המצויים בידנו) הוא חלק מ"שער רוח הקודש". וכפי שהעיר הרבי (באחת משיחותיו הקדושות), כתוב בהקדמת "שער היחודים" שהוא מתחלק לכמה "שערים" ("שער הנבואה", "שער רוח הקודש" ו"שער תיקון עוונות"). והרבי העיר על **דיוקו** של רבנו הזקן, שבפרק מ' ב"תניא" הוא מציין על ענין אחד (שהוא מביא מ"שער היחודים") שזה ב"שער הנבואה", ועל ענין שני – שהוא ב"שער היחודים". בהתאם לכך, נדרשת הסברה, מדוע בפרק מ' וכשהוא מדבר על הענין שמ"תורה שלא לשמה" נבראים מלאכים בעולם ה"יצירה" – הוא מביא זאת מ"שער **הנבואה**" פרק ב'. דְּעַל יְדֵי תּוֹרָה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה נִבְרָאִים מַלְאָכִים בְּעוֹלָם הַיְצִירָה, וְשָׁם הֵבִיא מֵהַזֹּהַר פָּרָשַׁת שְׁלַח[1]: – שמשם מסתבר, "דְּלֵית קָלָא דְּאִתְאָבִיד כוּ' – אין קול הנאבד מהעולם, אלא באיזה מקום שהוא נשאר הקול, וכפי שהוא מביא שם מהזוהר, שאפילו הקול של הכאה במקל יש לו השפעה, עד להשפעה על קול אחר שנשאר באיזה שהוא מקום בעולם, כַּד קָלָא דְּאוֹרַיְתָא וּצְלוֹתָא דְּסָלִיק וּבָקַע כוּ'". – להוציא קול התורה והתפלה שעולה ובוקע את הרקיע, הרי שאין קול התורה והתפלה נשאר למטה – אלא הוא עולה למעלה. וְהַגֵּד, מִכַּוָּנַת הַתְּפִלָּה נִבְרְאוּ מַלְאָכִים בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה כְּמוֹ מִכַּוָּנַת הַתּוֹרָה, – משתוות הרי תורה ותפלה בענין העבודה והכוונה, ששתיהן עולות באותה מדריגה – בעולם ה"בריאה", וּבְלֹא כַּוָּנָה נִדְחֵית – התפלה, לְמַטָּה לְגַמְרֵי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי דַף רמה עַמּוּד ב: "גּוֹ רָקִיעַ תַּתָּאָה כוּ' – כשהתפלה אינה "יאה" (בלשון הזוהר), כלומר, שהיא בלא כוונה, היא נדחית ב"רקיע תתאה" (תחתון) מהרקיעין תתאין ש"מדברין גו עלמא". וכפי שאומר שם להלן בזוהר: דְּאַקְרִין צְלוֹתִין פְּסִילָאן כוּ'", – הנקראות תפלות פסולות, וְעַיֵּן שָׁם פָּרָשַׁת וַיַּקְהֵל דַּף רא עַמּוּד ב: – שם אומר הזוהר, "אִי הִיא מִלָּה כִּדְקָא יָאוּת כוּ'". – אם המלה (של תפלה) היא כדבעי (כלומר, התפלה היא בכוונה – הממונה "נשיק לה" (מנשק אותה) ומעלה אותה למעלה). מכך מובן, שרק כשהיא "כדקא **יאות**" (כדבעי – **בכוונה**) היא עולה למעלה, אך כשהתפלה היא שלא בכוונה – אין היא עולה למעלה. נשאלת הרי השאלה, כיוון **שעם** כוונה משתוות התורה והתפלה, מדוע, איפוא, כשחסרה הכוונה, נבראים מהתורה מלאכים בעולם ה"יצירה" (שכן באותו עולם עולה התורה), ואילו התפלה נדחית למטה, ברקיע תתאה? אַךְ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין תּוֹרָה – שלא בכוונה, לִתְפִלָּה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה מוּבָן מֵאֵלָיו, כִּי לִמּוּד הַתּוֹרָה – כשאומרים שהוא שלא בכוונה, היינו ש־הוּא מֵבִין וְיוֹדֵעַ מַה שֶּׁלּוֹמֵד, דִּבְלָאו הָכֵי לָא מִיקְרֵי לִמּוּד כְּלָל, – בלי זה אין זה נקרא **לימוד** כלל, רַק – לימוד שלא בכוונה הוא, שֶׁלּוֹמֵד סְתָם, בְּלֹא כַּוָּנָה לְשֶׁמָּהּ – הבא מֵאַהֲבַת ה' שֶׁבְּלִבּוֹ בְּבְחִינַת גִּלּוּי, – שכך צריך להיות לימוד התורה לשמה – שמצד האהבה הגלויה שבלבו להקדוש ברוך הוא – הוא לומד תורה, אך אצלו אין הדבר כך, רַק מֵאַהֲבָה הַמְסֻתֶּרֶת הַטִּבְעִית, – אהבה זו בלבד שוררת אצלו בשעה שהוא לומד תורה, אך חסרה בו אהבה שתהיה גלויה בלבו, שאהבה זו **תביא** אותו ללמוד את התורה שהוא לומד, אַךְ אֵינוֹ לוֹמֵד שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ מַמָּשׁ – שהלימוד יהיה מצד פניה לְהִתְגַּדֵּל – שיקראו לו "רב" וכדומה, כּוּ', דְּהָא לָא סָלִיק לְעֵילָא מִן שִׁמְשָׁא, – סוג לימוד כזה אינו עולה למעלה מהשמש, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ – זוהר פָּרָשַׁת וַיְחִי דַף רכג עַמּוּד ב, – שמה שהפסוק אומר[2]: "מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש", אין הכוונה לעמל התורה ש"לעילא מן שמשא", למעלה מן השמש. לאחר מכן הוא אומר שם, שאפילו "עמלא דאורייתא" (עמל תורה), אם זה "בגין יקרא דילי'" (בשביל יוקרו וכבודו העצמי), הוא גם כן "תחת השמש", שכן, אין זה עולה למעלה, וְהֵיינוּ מִשּׁוּם שֶׁמַּחֲשַׁבְתּוֹ וְכַוָּנָתוֹ – שהוא עושה זאת לשם פניה של כבוד וכדומה, הֵן מִתְלַבְּשׁוֹת בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר – בדברי התורה שביטא בדיבורו, וְאֵינָן מַנִּיחוֹת אוֹתָן לְסָלְקָא לְעֵילָא. – לעלות למעלה – הפניה שבאה מצד ה'קליפה' עוצרת את אותיות הדיבור של תורה מלעלות למעלה, וְהָכֵי נָמֵי – וכן גם כאן בִּתְפִלָּה שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה, – דפיה"מ – אבל זה לא משווה אותה צלותא פסילאה – כיון דיש אצלו כוונתו הכללית – לשמים. וזהו דממשיך ומבאר[3] – שֶׁמְּחַשֵּׁב מַחֲשָׁבוֹת זָרוֹת – שלא מפיה"מ – דמ"ז זו מתלבשת בהדבור וממשיכו

---

1. קסח, ב. קסט, א. **2.** קהלת א, ג. **3.** הוספת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

למקומה כו' למטה כו'[3] – כלומר, בלי הכוונה של פירוש המילות, שאינה עושה את התפלה – **פסולה**, כיוון שיש לו הכוונה הכללית, שהוא מתפלל לשם שמים, אלא שמחשב מחשבות זרות, כלומר, מחשבות שלא מפירוש המילות – הרי מחשבה זרה זו מתלבשת בדיבור ומורידה אותו למטה – מחשבות זרות אלו אינן מאפשרות לאותיות התפלה לעלות למעלה, (**אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁכַּוָּנָתוֹ לַשָּׁמַיִם,** – הוא הרי מתפלל להקדוש ברוך הוא, אלא שמתערבבות מחשבות **זרות** בתפלתו, **לְכָךְ** – לכן, **יֵשׁ לָהּ תִּקּוּן בְּקַל לַחֲזֹר וְלַעֲלוֹת,** – מהמקום שאליו נדחתה, **כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּכַוָּנָה אֲפִלּוּ תְּפִלָּה אַחַת מְלֻקֶּטֶת מִתְּפִלּוֹת כָּל הַשָּׁנָה,** – ביום אחד התפלל חלק אחד מהתפלה בכוונה, וביום שני – חלק שני, וכו', הרי כשמתאספות יחד, מכל התפלות שבמשך שנה שלימה, תפלה אחת בכוונה – עולות אז[4] כל התפלות של כל השנה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמִקְדַּשׁ מֶלֶךְ פָּרְשַׁת פְּקוּדֵי).** – על כל פנים, הרי, שתורה שלא בכוונה, היא למעלה בפרט אחד, מאשר תפלה שלא בכוונה, שמתורה שלא בכוונה נבראים מלאכים בעולם ה"יצירה", ואילו תפלה שלא בכוונה נדחית למטה. מצד שני, כאשר ה"שלא בכוונה" של תורה מבוסס על ענין שאינו מאפשר לה לעלות למעלה (שזוהי פניה) – היא אז למטה מתפלה שלא בכוונה, שכן, בתפלה – כשהוא מתפלל, לאחר מכן, תפלה בכוונה, כולל גם תפלה אחת מלוקטת מתפלות שנה שלימה – עולה שוב התפלה למעלה; ואילו בתורה הרי גם כשהוא חוזר עליה בכוונה לשמה, אין זה מועיל לתורה שלמד מתוך פניה – אלא עליו לעשות תשובה, ועד שהוא עושה תשובה – התורה היא בגלות ב'קליפה' שממנה באה הפניה. אלא, כיוון שכל יהודי הרי סוף כל סוף יעשה תשובה, שהרי "לא ידח ממנו נדח" – לכן, "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות שלא לשמה" (כולל "שלא לשמה" של פניה), שכן, סוף כל סוף הרי יהיה "בא לשמה", כשיעשה תשובה, כפי שמסביר רבנו הזקן בסוף פרק ל"ט ב"תניא".

אגרת הקדש

לכך יש לה תיקון בקל לחזור ולעלות כשמתפלל בכוונה אפי' תפלה אחת מלוקטת מתפלות כל השנה כמ"ש במק"מ פ' פקודי)

שבת קודש כ"ט מרחשון

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 308, ומ"ש בפ' פקודי... עד עמ' קנה, עד האצי':

וּמַה שֶּׁכָּתוּב בְּ – זוהר **פָּרְשַׁת פְּקוּדֵי:** – דף רמ"ה עמוד ב', הנזכר לעיל, שתפלה שלא בכוונה נדחית **"גּוֹ רָקִיעַ תַּתָּאָה",** – לרקיע התחתון, הרי על כל פנים התפלה עולה ב"רקיע תתאה", **וּבְ** – זוהר **פָּרְשַׁת וַיַּקְהֵל** – דף ר"א עמוד ב' הנזכר לעיל, **מַשְׁמַע דְּדִבּוּקָא אִי אִיהִי מִלָּא כִּדְקָא יָאוּת סָלְקִין עִמָּהּ עַד אַוִּירָא דְּרָקִיעַ דִּלְעֵילָא כו'** – שדוקא אם זו מלה כדבעי (אם התפלה היא בכוונה), היא עולה איתה עד לאויר הרקיע העליון, הרי, מתי היא עולה לרקיע? – דוקא כשזה "מלה כדקא יאות", כשהיא בכוונה, כיצד זה תואם, איפוא, למה שאומר בפרשת פקודי, שגם כשהתפלה היא שלא בכוונה היא עולה על כל פנים ברקיע תתאה (התחתון)? **לֹא קָשֶׁה כְּלָל, דְּרָקִיעַ תַּתָּאָה** – התחתון, **מֵאִינּוּן רְקִיעִין דְּמַדְבְּרֵי גּוֹ עָלְמָא שֶׁבְּפָרְשַׁת פְּקוּדֵי** – מאותם רקיעים המנהיגים בעולם, **הֵן דְּמַלְכוּת דַּעֲשִׂיָּה, וּדְפָרְשַׁת וַיַּקְהֵל** – הרקיע אודותו מדובר בפרשת ויקהל שבזוהר, **הֵן דְּ"זְעֵיר אַנְפִּין" דַּעֲשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֵץ חַיִּים שַׁעַר הַשֵּׁמוֹת פֶּרֶק ג גַּבֵּי "זְעֵיר אַנְפִּין" דַּעֲשִׂיָּה, עַיֵּן שָׁם.** – אפשר ללמוד, שבשאלה היתה הסברא, שה"רקיע תתאה" שבזוהר פרשת פקודי הוא גם המקום והמדריגה של "רקיע דלעילא" אשר בזוהר פרשת ויקהל, שהרי גם "רקיע תתאה" הוא **"לעילא** מן שמשא", למעלה מן השמש, ואילו בתירוץ הם שתי מדריגות נפרדות, בזוהר פרשת פקודי הוא "מלכות דעשיה" ובפרשת ויקהל הוא "ז"א דעשיה", שם עולה התפלה כשהיא "כדקא יאות", כדבעי, ומשם – למעלה יותר באלקות של עשר הספירות של "יצירה" ו"בריאה" – כנזכר לעיל, אלא בעיקר הוא רוצה "להודיע" את הדיוק, שבאם **אין** זה "כדקא יאות", כדבעי, אין היא עולה אף לא "ב"ז"א דעשיה" – כי אם ב"מלכות דעשיה". יכולים להסביר בזה, שבתפלה שלא בכוונה, כשהתפלה נדחית ל"רקיע תתאה", אין זה ענין של עליה של תפלה לפעול **הפעולה** שעל התפלה לפעול, שכן, כדי לפעול מילוי הבקשות שבתפלה – צריך הרי להימשך **מלמעלה** מהעולם – **ב**עולם, לפעול רפואתו של חולה או ברכת השנה וכדומה, הרי בשעה שהתפלה נדחית עד "מלכות דעשיה" – הרי זה המקום והמדריגה שמהם מקבלים כל עניני **העולם** חיות, אי אפשר הרי שתהיה משם המשכה **למלא** ענין **החסר** בעולם, ואילו בשעה שהעליה היא ב"ז"א דעשיה" (וזאת על ידי תפלה בכוונה) שמשם

אגרת הקדש

ומ"ש בפ' פקודי גו רקיע תתאה ובפ' ויקהל משמע דדוקא אי איהי מלה כדקא יאות סלקין עמה עד אוירא דרקיע דלעילא כו'. לק"מ דרקיע תתאה מאינון רקיעי' דמדברי גו עלמא שבפ' פקודי הן דמלכות דעשי' ודפ' ויקהל הן דז"א דעשי' כמ"ש בע"ח שער השמות פ"ג גבי ז"א דעשייה ע"ש.

---

4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מל' הזוהר שם משמע שצריך להתפלל "צלותא **אחרא** זכאה" ו"כד סלקא" מעלין עמה (כיון שיש תפלה נלקטת כו') התפלות שנדחו. ופי' המק"מ דכתב "הרב" שא"צ בתפלה זו **כל** הי"ח ברכות בכוונה. וצע"ק (בכל אופן) הל' במק"מ. וכדאי לברר להשוות הדפוסים דלכאורה יש טה"ד".

יכולה להימשך המשכה בעולם למלא את הבקשה בענינים החסרים בעולם. **וְהָא דְּמַשְׁמַע** – ומה שנראה **לְכָאוֹרָה בְּפָרָשַׁת פְּקוּדֵי** – בזוהר, **דְּגַם תְּפִלָּה פְּסוּלָה** – תפלה שלא בכוונה, שמחשבות זרות מתערבבות בה, **עוֹלָה עַד הֵיכָל הָרִאשׁוֹן שֶׁמִּמֶּנּוּ נִדְחֵית לְמַטָּה, וְהוּא בְּ"זְעִיר אַנְפִּין"** – ה"היכל הראשון" הוא בז"א דבריאה. הרי, שאפילו תפלה פסולה עולה לכתחילה עד ז"א דבריאה? – **לֹא קָשֶׁה מִידֵי;** – לא קשה כלל, **שֶׁהֲרֵי אֲפִלּוּ כָּל הָעֲוֹנוֹת מַמָּשׁ קַלּוֹת וַחֲמוּרוֹת עוֹלוֹת לְשָׁם אֲפִלּוּ עַד הֵיכָל הַד', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב** – בזוהר שם, **דַּף רנב עַמּוּד א, אֶלָּא וַדַּאי שֶׁאֵין מָהוּת הָעֲלִיּוֹת שָׁוּוֹת, וְאֵין עָרוּךְ וְדִמְיוֹן בֵּינֵיהֶם** – בין ה"עליות", **אֶלָּא בְּשִׁתּוּף הַשֵּׁם בִּלְבַד,** – שכולן נקראות בשם "עליה", **וְדֵי לַמֵּבִין.** – כלומר, העליה של הענינים הטובים, היא עליה שהדבר מתעלה שם במדריגה עליונה יותר בקדושה, ופועל מה שהוא צריך לפעול; ואילו בעליה של עוונות – הדבר הפוך, היא פועלת שם – במדריגה העליונה יותר שבקדושה – **פגם.** על דרך זה מה שאומרים שתפלה פסולה עולה עד "היכל הראשון", אין זה ענין העליה שבתפלה בכוונה. **וּכְזֶה יוּכַן גַּם כֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב שָׁם** – בזוהר **דַּף רמז, שֶׁבְּהֵיכָל הַב'** [אולַי צָרִיךְ לִהְיוֹת: **אִזְדַּמַּן הַמְמֻנָּה**[5]. וְאוּלַי צָרִיךְ לִהְיוֹת: **קַיְּמִין הַלְּבוּשִׁים**[6]] **מְמֻנֶּה עַל הַלְּבוּשִׁים שֶׁמַּלְבִּישִׁים הַנִּשְׁמָה מִמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת,** – מובאות כאן גירסאות שונות שרבנו הזקן מעתיק כאן מהזוהר: או **"אזדמן** הממונה", הממונה **נמצא במזומן**, או **"קיימין** הלבושין", **עומדים** שם הלבושים, **הוספת כ"ק רבינו:** וואס אזדמן או קיימין **איז בהיכל הב' – מדגיש זייער שייכות צו היכל הב'**[7] – [**אזדמן וקיימין** הוא בהיכל הב' – **מדגיש** – שייכותם להיכל הב'], **אַף שֶׁהֵן** – מעשה המצוות ובמילא הלבושים לנשמה הנעשים ממעשה המצוות, הן **בְּגַן עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן דַּעֲשִׂיָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב שָׁם** – בזוהר, **דַּף רי.** – כיצד, איפוא, אומרים שבהיכל הב' שבעולם ה"בריאה" ישנו הממונה או הלבושים שממעשה המצוות? אלא, כאמור לעיל, מהות העליה אינה דומה, ובמילא מובן, שמבלי הבט על כך שהמקום והמדריגה למצוות המעשיות הוא בגן עדן התחתון של עולם ה"עשיה" – אין בכך סתירה למה שאומרים שהנשמה עולה בהיכל הב' של עולם ה"בריאה" ואשר משם באים הלבושים לנשמות ממעשה המצוות – שכן, "מהות" העליה אינה דומה, מה שאומרים שהעליה היא עד עולם ה"בריאה" על ענין שיש לו שייכות למעשה המצוות – אין זו העליה הנעשית ממעשה המצוות עצמן בגן עדן התחתון של עולם ה"עשיה", ולכן, למרות שהמדריגה ממעשה המצוות עצמן היא בגן עדן התחתון של עולם ה"עשיה", אין זה סותר למה שהנשמות יכולות לעלות בעולם ה"בריאה" ואשר משם באים הלבושים ממעשה המצוות, שכן עליה זו איננה עליה ממש כפי העליה שממעשה המצוות עצמן. **וְהִנֵּה, תְּפִלָּה פְּסוּלָה** – תפלה עם מחשבות זרות, **עֲדִיפָא** – עדיפה, **מִתּוֹרָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ מַמָּשׁ,** – מאשר תורה מתוך פניה של כבוד וכדומה, **שֶׁהִיא** – תורה שלא לשמה ממש, היא **תַּחַת הַשָּׁמָשׁ** – כלומר, שאין היא עולה כלל למעלה, כנזכר לעיל מהזוהר שתורה היא "לעילא מן שמשא", למעלה מן השמש, אך כשהוא "עביד בגין יקרי", כשהוא לומד מתוך פניה של כבוד וכדומה, היא "תחת השמש", **וְהַתְּפִלָּה** – גם תפלה פסולה, **הִיא גוֹ רָקִיעַ כוּ'.** – היא ברקיע תחתון, כנזכר לעיל, הרי שבפרט זה תפלה פסולה היא למעלה מתורה שלא לשמה ממש, **אֲבָל תּוֹרָה סְתָם שֶׁאֵינָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ רַק מֵאַהֲבָה מְסֻתֶּרֶת טִבְעִית** – להקדוש ברוך הוא, שיש בכל יהודי בטבע, שכן, גם כשהוא לומד תורה **סתם**, מפני שכך הרגילו אותו ללמוד תורה – הרי, אבל, בפנימיות יש בזה האהבה המסותרת שבטבע כל אחד מישראל להקדוש ברוך הוא, **לֹא גְּרִעָא** – אינה גרועה, **מֵהֶכֶל פִּיהֶן שֶׁל תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן,** – ילדי ה"חדר" שלומדים תורה, **דְּסָלִיק לְעֵילָא,** – שעולה למעלה, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא הֶבֶל שֶׁאֵין בּוֹ חֵטְא**[8]**, וְסָלִיק לְעֵילָא** – הבל הפה של תינוקות של בית רבן עולה למעלה, **אַף אִם הוּא שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ מַמָּשׁ,** – כי אם, **מִיִּרְאַת הָרְצוּעָה שֶׁבְּיַד הַסּוֹפֵר,** – ה"מלמד", הרי, שלימודם, במקרה זה, הוא רק מפני פחד הרצועה – ואף על פי כן זה עולה למעלה, כיוון שאין בזה שום חטא, כך גם כשלימוד התורה הוא **סתם** – לא שלא בכוונה, הרי שאין בלימוד זה שום חטא (שלא כפי שהדבר בלימוד תורה שלא לשמה, לשם פניה), ולכן זה עולה למעלה, **וְעַיֵּן שָׁם** – בזוהר, **דַּף רנה עַמּוּד ב, שֶׁהַמַּלְאָכִים הֵם מַעֲלִים הַהֶבֶל שֶׁל תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן עַד הָאֲצִילוּת:**

אגרת הקדש

והא דמשמע לכאורה בפ' פקודי דגם תפלה פסולה עולה עד היכל הראשון שממנו נדחית למטה והוא בז"א דבריאה. לק"מ שהרי אפי' כל העוונות ממש קלות וחמורות עולות לשם אפי' עד היכל הד' כמ"ש דרנ"ב ע"א אלא ודאי שאין מהות העליות שוות ואין ערוך ודמיון ביניהם אלא בשיתוף השם בלבד וד"ל. ובזה יובן ג"כ מש"ש דרמ"ז שבהיכל הב' [אולי צ"ל **אזדמן הממונה.** ואולי צ"ל **קיימין הלבושים**] **ממונה על הלבושים שמלבישים הנשמה ממעשה המצות אף שהן בג"ע התחתון דעשי' כמש"ש דר"י. והנה תפלה פסולה עדיפא מתורה שלא לשמה ממש שהיא תחת השמש והתפלה היא גו רקיע כו'. אבל תורה סתם שאינה שלא לשמה רק מאהבה מסותרת טבעי' לא גרעא מהבל פיהן של תינוקת של בית רבן דסליק לעילא מפני שהוא הבל שאין בו חטא וסליק לעילא אף אם הוא שלא לשמה ממש מיראת הרצועה שביד הסופר וע"ש דרנ"ה ע"ב שהמלאכים הם מעלים ההבל של תינוקת שב"ר עד האצי':**

---

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אנשטאט [במקום] 'ממונה'". **6. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "אנשטאט [במקום] 'ממונה על הלבושין'".
7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וצע"ק דלכאורה יותר מזה איתא שם - דהלבוש **איתעביד** בהאי היכלא ע"י מעשה המצוה". **8.** שבת קיט, סע"ב. וראה להלן בהוספה.

יום ראשון

יום ראשון — כג חשון — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: תולדות, פ׳ ראשונה עם פירש״י.
תהלים: קח־קיב.
תניא: ל. מודעת . . . ומספר וד״ל.

צוויי און צוואַנציג מאָל האָט מען ארעסטירט דעם צ״צ אויף דער אסיפת הרבנים אין פעטערבורג, תר״ג, פאר זיין אנטקעגענשטעלען זיך דער פאָדערונג פון דער מלוכה וועגען שינוים בחנוך וכו׳. דער מיניסטער האט אים געפרעגט: דאָס איז דאָך מרידה במלכות? דער צ״צ האָט געענטפערט: מורד במלכות איז חייב מיתה בגוף, אָבער מורד במלכות שמים איז חייב מיתה בנפש. איז וואָס איז גרעסער?

עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם פַּעַם אָסְרוּ אֶת הַ״צֶּמַח צֶדֶק״ בַּאֲסִיפַּת הָרַבָּנִים בְּפֶטֶרְבּוּרְג, תר״ג, בִּגְלַל הִתְנַגְּדוּתוֹ לִדְרִישַׁת הַמַּלְכוּת אוֹדוֹת שִׁנּוּיִים בְּחִנּוּךְ וְכוּ׳. שְׁאָלוֹ הַשַּׂר: זוֹ הֲרֵי מְרִידָה בַּמַּלְכוּת? הֵשִׁיב הַ״צֶּמַח צֶדֶק״: מוֹרֵד בַּמַּלְכוּת חַיָּב מִיתָה בַּגּוּף, אַךְ מוֹרֵד בְּמַלְכוּת שָׁמַיִם חַיָּב מִיתָה בַּנֶּפֶשׁ. מָה אִם כֵּן גָּדוֹל יוֹתֵר?

יום שני

יום שני — כד חשון — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: תולדות, שני עם פירש״י.
תהלים: קיג־קיח.
תניא: לא. נודע . . .האברים כו׳.

בָּעִנְיָנִים הַגַּשְׁמִיִּים צָרִיךְ לְהִסְתַּכֵּל בְּמִי שֶׁהוּא לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, וּלְהוֹדוֹת לַה׳ יִתְבָּרֵךְ כִּי טוֹב עַל חַסְדּוֹ אִתּוֹ עִמּוֹ. –

בָּעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים צָרִיךְ לְהִסְתַּכֵּל בְּמִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ, וּלְהִתְחַנֵּן לַה׳ שֶׁיִּתֵּן לוֹ דֵּעָה טוֹבָה לְהִתְלַמֵּד מִמֶּנּוּ, וְכֹחַ וְעֹז שֶׁיּוּכַל לַעֲלוֹת בְּעִלּוּי.

יום שלישי

יום שלישי — כה חשון — ה׳תש״ד

שיעורים. חומש: תולדות, שלישי עם פירש״י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: לב. ברך . . . כנפש תדרשנו.

השגחה העליונה ברייגט יעדען אין זיין וואוינאָרט צוליב חיזוק היהדות והרבצת התורה.

ווען מען אַקערט און מען פארזייט – וואַקסט.

הַהַשְׁגָּחָה הָעֶלְיוֹנָה מֵבִיאָה כָּל אֶחָד לִמְקוֹם מְגוּרָיו לְשֵׁם חִזּוּק הַיַּהֲדוּת וְהַרְבָּצַת הַתּוֹרָה. כַּאֲשֶׁר חוֹרְשִׁים וְזוֹרְעִים – צוֹמֵחַ.

יום רביעי

יום רביעי — **כו חשון** — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: תולדות, רביעי עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: להבין איך . . . ה' דוקא.

הַדֶּרֶךְ הָאֱמִתִּי הוּא שֶׁצְּרִיכִים לָדַעַת מַהוּת עַצְמוֹ, בְּהַכָּרָה אֲמִתִּית בְּחֶסְרוֹנוֹת עַצְמוֹ וּבְמַעֲלוֹת עַצְמוֹ. וְכַאֲשֶׁר יוֹדְעִים אֶת הַחֶסְרוֹנוֹת – לְתַקְּנָם בַּעֲבוֹדָה בְּפֹעַל, וְלֹא לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּאֲנָחוֹת בִּלְבַד.

יום חמישי

יום חמישי — **כז חשון** — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: תולדות, חמישי עם פירש"י.
תהלים: קכ־קלד.
תניא: עיין ע"ח . . . אפים כנודע.

ר"א הלוי מהאמלי סיפר: כשבאתי לליאזנא מצאתי מזקני החסידים שהיו מחסידי הה"מ והרה"ק הרמ"מ מהאראדאק, והוה מרגלא בפומייהו: האָב האָלט א אידען, וועט השי"ת דיך האָלט האָבען, טו א טובה א אידען, וועט השי"ת דיר א טובה טאָן, זיי מקרב א אידען, וועט השי"ת דיר מקרב זיין.

רַבִּי אַיְיזִיק הַלֵּוִי מֵהָאָמְלִי סִפֵּר: כְּשֶׁבָּאתִי לְלִיאָזְנָא מָצָאתִי מִזִּקְנֵי הַחֲסִידִים שֶׁהָיוּ מֵחֲסִידֵי הָרַב הַמַּגִּיד וְהָרַב הַקָּדוֹשׁ הָרַב מְנַחֵם מֵעֶנְדֶל מֵהָאָרָאדָאק, וַהֲוָה מַרְגְּלָא בְּפוּמַיְיהוּ [וְהָיוּ רְגִילִים לוֹמַר]: "אֱהוֹב יְהוּדִי, ה' יִתְבָּרֵךְ יאהַבְךָ. עֲשֵׂה טוֹבָה לִיהוּדִי, ה' יִתְבָּרֵךְ יֵיטִיב לְךָ. קָרֵב יְהוּדִי, ה' יִתְבָּרֵךְ יְקָרֶבְךָ".

יום ששי

יום ששי — **כח חשון** — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: תולדות, ששי עם פירש"י.
תהלים: קלה־קלט.
תניא: להבין מ"ש . . . 308 פקודי.

עִנְיַן הַהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית הוּא, דְּלֹא זוֹ בִּלְבַד דְּכָל פְּרָטֵי תְּנוּעוֹת הַנִּבְרָאִים לְמִינֵיהֶם הֵם בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית, וְהִיא הִיא חִיּוּת הַנִּבְרָא וְקִיּוּמוֹ, אֶלָּא עוֹד זֹאת דִּתְנוּעָה פְּרָטִית שֶׁל נִבְרָא יֵשׁ לָהּ יַחַס כְּלָלִי לִכְלָלוּת כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה... דִּבְצֵרוּף וְאִחוּד כָּל הַפְּעֻלּוֹת הַפְּרָטִיּוֹת... נִשְׁלֶמֶת כַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה בְּסוֹד הַבְּרִיאָה כֻּלָּהּ.

וְיִתְבּוֹנֵן הָאָדָם: וּמַה אִם תְּנוּעַת עֵשֶׂב בָּאָה בְּהַשְׁגָּחָה פְּרָטִית וְנוֹגַעַת לְהַשְׁלָמַת כַּוָּנַת הַבְּרִיאָה, מִין הַמְדַבֵּר בִּכְלָל וְיִשְׂרָאֵל עַם קְרוֹבוֹ בִּפְרָט עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה.

שבת קודש

שבת — **כט חשון** — ה'תש"ד

מְבָרְכִים רֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו. אֲמִירַת כָּל הַתְּהִלִּים בְּהַשְׁכָּמָה. יוֹם הִתְוַעֲדוּת.

שיעורים. חומש: תולדות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קמ־קנ.
תניא: ומ"ש בפ' פקודי . . . האצי'.

עֲבוֹדָה הַקְּדוֹשָׁה בַּאֲמִירַת תְּהִלִּים בְּצִבּוּר, אֵין דֵּי בָּאֵר גֹּדֶל הַזְּכוּת שֶׁל הַמִּשְׁתַּתְּפִים בָּזֶה, וְגֹדֶל הַנַּחַת רוּחַ שֶׁל מַעְלָה כַּמְבֹאָר בְּסִפְרֵי קֹדֶשׁ, וְאֶפֶס קָצֵהוּ בְּקֻנְטְרֵס "תַּקָּנַת אֲמִירַת תְּהִלִּים בְּרַבִּים" (קֹבֶץ מִכְתָּבִים, א), וַאֲשֶׁרֵיכֶם יִשְׂרָאֵל, וּבִגְלַל זֹאת תִּתְבָּרְכוּ אַתֶּם נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם, ה' עֲלֵיהֶם יִחְיוּ, בִּבְרִיאוּת נְכוֹנָה וּבְפַרְנָסָה בְּהַרְחָבָה גְּדוֹלָה, וּלְרַגְלֵיכֶם יִוָּשְׁעוּ כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּחְיוּ בְּמַחֲנֵכֶם הַטָּהוֹר בְּתוֹךְ כְּלָל אַחֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּהַדְרוּשׁ לָהֶם בְּגֶשֶׁם וּבְרוּחַ.

כוחה של קריעה

יום ראשון כ"ג מרחשון ה'תשע"ב

הלכות כלים פרק כג, הלכה יא: טַלִּית שֶׁהִיא מֻדָּרֶם וְהִטְבִּילָהּ... כֵּיוָן שֶׁנִּקְרַע בָּהּ רֻבָּהּ שׁוּב אֵינָהּ חִבּוּר וְטָהֲרָה כֻּלָּהּ.

בפירוש המשניות (כלים פכ"ח מ"ח) כתב הרמב"ם: "אבל טהור זה הקצה", היינו אותה החתיכה שנקרעה טהורה, אך הטלית עצמה נשארה בטומאתה, כי סתם טלית היא גדולה ושייריה הם יותר משלושה על שלושה (ולפי זה כוונתו כאן "וטהרה כולה" היינו לכל הקרע – גם החלק שטרם נקרע אלא עומד להיקרע, אך לא כל הטלית).

אך לדעת רש"י (חולין קכג, א) הקריעה מטהרת את כל הטלית, ואע"פ שיש בשייריה שלושה על שלושה ועדיין ראויה לקבל טומאה, הקריעה מטהרת אותה. וראיה לדבר מכלי חרס ששבירתו מטהרת אותו, ואע"פ שהשברים עצמם עדיין מקבלים טומאה מכאן ולהבא, השבירה מטהרת אותם מהטומאה הקודמת.

והתוספות (חולין עג, א) דחו את ראיית רש"י מכלי חרס, כי שם השברים במצבם הנוכחי אינם ראויים לקבל טומאה (אלא אם לאחר השבירה ייחד אותם לשימוש אחר) ולכן כששברם בטלו מתורת כלי, אך בטלית שיש בה שיעור אחרי הקריעה והיא מקבלת טומאה גם בלא ייחוד למטרה אחרת, אין הקריעה מועילה לטהר אותה.

ובביאור המחלוקת יש לומר:

לדעת רש"י השבירה פועלת טהרה כמו טבילה במקוה, ולכן גם אם השברים הם עדיין בני קבלת טומאה, מעשה השבירה מפקיע את הטומאה הקודמת.

אך לדעת התוספות והרמב"ם השבירה אינה פועלת טהרה והיא מטהרת רק משום שהשבר אינו ראוי לקבל טומאה, ולכן גם הטומאה הקודמת פוקעת ממנו. אך אם הוא עדיין ראוי לקבל טומאה, אין הטומאה הקודמת פוקעת.

(קובץ שיעורים, פסחים קנה)

מטהרים את האוויר

יום שני כ"ד מרחשון ה'תשע"ב

הלכות כלים פרק כה, הלכה יא: רָאשֵׁי כְּלוֹנְסוֹת . . מְצָאָן חֲקוּקִין, אִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן – מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא.

מדובר באדם שמצא כלונסאות עץ בהם היו חקוקים מקומות ישיבה. אולם היות ומדובר בקורות עץ, אין להחשיבן ככלים, עד שיעשו אותם בפועל לכלי. מחדש אפוא הרמב"ם, שאם הבעלים רק תכנן לשבת עליהם – מחשבתו הופכת את הכלונסאות לכלים!

ניתן ללמוד מכך לקח נפלא בעבודת ה':

רבותינו נשיאנו הרבו להפליא ולעורר בגודל ערך חזרת המשניות בעל־פה כאשר הולכים ברחוב ובכל מקום, דבר המטהר את האוויר. הרבי הריי"צ אף התבטא: "אל יהי דבר זה קל בעיניך, כל משנה בעל־פה מקיימת עולם ומלואו".

העובדה שהשפעת האדם על העולם אשר מסביב לו יכולה להעשות גם באמצעות דיבור או מחשבה, היא עובדה פלאית, שכן היה נראה לומר כי דווקא מעשה ממשי ישפיע על העולם.

ובכל זאת אנו מוצאים בהלכה כמה וכמה ענינים בהם המחשבה משפיעה אף בדבר שמחוץ לאדם החושב, וכמו בדין כלונסאות עץ הנידון בהלכה האמורה. ואם כך במחשבה, על אחת כמה וכמה בנוגע לדיבור, שהרי הבל הדיבור מועבר באמצעות האוויר.

(אגרות קודש, חלק א, עמוד רלט)

חציצה בסתימה זמנית

יום שלישי כ"ה מרחשון ה'תשע"ב

הלכות מקואות פרק א, הלכה יב: דְּבַר תּוֹרָה: אִם הָיָה דָּבָר הַחוֹצֵץ... לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה. וְהוּא שֶׁיַּקְפִּיד עָלָיו וְרוֹצֶה לְהַעֲבִירוֹ; אֲבָל אִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו... אֵינוֹ חוֹצֵץ.

הפוסקים דנים בסתימה זמנית המיועדת להחלפה לאחר זמן בסתימה קבועה, האם נחשבת כ'רוצה להעבירו' וחוצצת או שמאחר ולמשך זמן ההנחה מקפידים שתישאר במקומה, אין להחשיבה כעת כ'מקפיד עליו' מחמת ההקפדה שלאחר זמן.

לכאורה הדבר דומה לדין טבעת שכתבו הראשונים שחוצצת משום שהאישה מקפידה להסירה בשעת לישה, למרות שבשאר הזמן מקפידה שלא להסירה מחמת יופי. וכן כאן, בגלל שלאחר זמן יסירו את הסתימה תיחשב כחציצה.

אך יש לחלק: ל'שעת לישה' אין זמן מסוים ובכל שעה יתכן שיזדמן לה ללוש ולכן בכל עת נחשבת כמקפידה להסירה במקרה הצורך וחוצצת אך בסתימה הרי היא מקפידה שלא להסירה עד הזמן המיועד לכך, ולכן היא נחשבת עתה כמקפידה על קיומה, אף שבבוא העת תסירה.

ונראה שהספק תלוי בטעם הדין שכאשר אין הקפדה על קיומו של הדבר אינו חוצץ, שניתן להסבירו בשתי דרכים:

א) כיון שאין דעתו להסירו הרי הוא בטל לגוף ונחשב כחלק מבשרו.

ב) אמנם אינו נחשב כבשרו, אך אין צורך שיבואו המים על כל בשרו. ואף שצריך לטבול את כל גופו ואם היה מקצת גופו מחוץ למים אינו נטהר (לעיל ה"ז), יתכן שאין נדרש מגע בין כל גופו למים ודי במגע של חלקו בלבד, ואפילו כאשר קיימת חציצה על רוב הגוף אך אינו מקפיד עליה, אין כאן חציצה.

לפי הטעם הראשון שהוא מטעם ביטול לגוף, הרי זה דוקא כאשר הדבר אינו עומד להסרה כלל, אך אם עומד להסירו אפילו לאחר זמן אי אפשר להחשיבו כחלק מהגוף. אך לפי הטעם השני מלכתחילה אין צורך להחשיב את הדבר כחלק מגופו, ואין מקור לומר שצריך לא להקפיד לעולם אלא רק בזמן הטבילה.

(אגרות משה יו"ד ח"א סי' צז)

האם נתקטנו הביצים בזמנינו?

יום רביעי כ"ו מרחשון ה'תשע"ב

הלכות מקואות פרק ד, הלכה א: דִּין תּוֹרָה, שֶׁכָּל מַיִם מְכֻנָּסִין טוֹבְלִין בָּהֶן... וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן כְּדֵי לְהַעֲלוֹת בָּהֶן כְּדֵי טְבִילָה לְכָל גּוּף הָאָדָם כְּבֵית אַחַת. שֶׁעָרוּ חֲכָמִים: אַמָּה עַל אַמָּה בְּרוּם שָׁלֹשׁ אַמּוֹת. וְשִׁעוּר זֶה הוּא מַחֲזִיק אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם.

הרמב"ם 'מתרגם' את שיעור האורך 'אמה על אמה ברום שלש אמות' לשיעור נפח - מ' סאה. ובמקום אחר נותן הרמב"ם שיעור נפח נוסף למידת המקווה - 5760 ביצים (להלן פ"ו הי"ג). למעשה, מידות האורך גדולות בהרבה ממידות הנפח וכאשר מכפילים אמה על אמה ברום שלוש אמות, מקבלים תוצאה כפולה מזו של ארבעים סאה או 5760 ביצים.

וכך כתב התשב"ץ: "...והדבר נראה לעין כי כשתשער המקווה באמות שלנו היום, ותכוון אותו למידת הביצים במקומות אלו, תמצא שהביצים הם קטנות מהשיעור הרבה" (שו"ת התשב"ץ, ח"ג סי' ל"ג).

לפשר הדבר העלה הצל"ח שתי הצעות: " ... ועל כרחך שנשתנה בזמננו: או שהאגודלים נתגדלו והמה גדולים יותר מהאגודלים שהיו בימי התנאים או שהביצים נתקטנו והמה בזמננו קטנים ממה שהיו בימי התנאים. וידוע שהדורות הולכים ומתמעטים, ואי אפשר שהאגודל שלנו גדול יותר מהאגודלים שהיו בימי חכמי הש"ס, ועל כרחך הביצים בזמננו נתמעטו" (צל"ח פסחים קטז).

לכן לדעתו ראוי להחמיר בשיעורי הנפח ולשער פי שתיים מהביצים שבידינו. לעומתו הגרא"ח נאה בחר באפשרות השנייה שהביא הצל"ח: הוא לקח כנקודת מוצא דווקא את שיעורי הנפח של ימינו ולא את מידות האורך בימי חז"ל. ואמנם לא נראה לומר שהאגודלים גדלו, אלא מסתבר שקשה למדוד את האגודל, כי לא ברור אם יש למדוד במקום הרחב או במקום הצר (ורבים מגדולי האחרונים הורו כשיטה זו, ראה בהרחבה בספר מידות ושיעורי תורה).

טבילה בשלג - כיצד?

יום חמישי כ"ז מרחשון ה'תשע"ב

הלכות מקואות פרק ז, הלכה ג: וְאִלּוּ מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין: הַשֶּׁלֶג... אֲפִלּוּ הֵבִיא אַרְבָּעִים סְאָה שֶׁלֶג בַּתְּחִלָּה וְהִנִּיחָן בָּעוּקָה וְרִפְּקוּ שָׁם — חֲרֵי זֶה מְקֻוֶה שָׁלֵם וְכָשֵׁר.

כתב ה'בית יוסף' (יו"ד סי' ר"א ד"ה ומה שכתב) שריסוק השלג שהצריך הרמב"ם היינו רק מיעוך השלג, כדי לבטל את החללים שבין גלידי השלג, אבל אין צורך להפשיר את השלג עד שייהפך למים.

והקשה עליו הש"ך (יו"ד שם ס"ק ע"א) שדבריו סותרים למה שכתב באורח חיים (סי' ק"ס ד"ה כתב), שנוטלים ידיים בשלג רק לאחר ש"ריסקן עד שנעשו מים", וכן פסק בשולחן ערוך (שם סעיף יב)!

ויש ליישב (ע"פ דברי המ"א או"ח שם ס"ק ט"ז):

לדעת ה'בית יוסף' יש הבדל בין טבילה לנטילת ידים: בטבילה במקוה אין צורך שכל המים (בשיעור ארבעים סאה) יגעו בבשר הטובל, ולכן אפשר לטבול בגלידי השלג אף קודם שהפשירו, אבל בנטילת ידיים, כל מי הנטילה צריכים לבוא על ידיו של הנוטל, ולכן צריך שהשלג (בשיעור רביעית) יפשיר, שאם לא כן רק חלקו יבוא על המים (חיבור לטהרה כלל ב, סע' מו).

אך הרמ"א (יו"ד שם סע' ל) הביא שיש אוסרים לטבול בשלג "עד שנימוחו ונעשו מים". וסיים - "טוב להחמיר לכתחילה".

וכתב הש"ך (שם) שגם לדעת הרמב"ם, ריסוק השלג צריך להיות עד שיהפוך למים, ולא די במעיכת השלג וביטול החללים שבין הגלידים, שכן מוכח מלשון הרמב"ם בהל' שבת (פכ"א הי"ג) "אין מרסקין את השלג כדי שיזובו מימיו", כלומר, ריסוק השלג היינו הפיכתו למים הזבים ונשפכים.

נטילת ידיים בבעלי חיים

יום שישי כ"ח מרחשון ה'תשע"ב

הלכות מקואות פרק ח, הלכה ו: כֹּל שֶׁיַּעֲמֹד בִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד - מְמַעֵט, וַאֲפִלּוּ בִּדְבָרִים שֶׁהֵן מִבְּרִיָּתוֹ שֶׁל מַיִם.

ולכאורה, הלכה זו סותרת לדברי הרמב"ם להלן (הי"א), שניתן להטביל בכל דבר שברייתו מן המים, כגון יבחושין, או בעינו של דג, כי אם דין בעלי חיים אלו כמים ומטבילים בהם, מדוע הם ממעטים את שיעור הנקב?

וכן נפסק בשולחן ערוך (יו"ד סי' ר"א סל"ג) שמטבילים בבעלי חיים הבאים מהמים. ובהלכות נטילת ידיים (או"ח סי' ק"ס ס"ו) נפסק שנוטלים בדבר שתחילתו מן המים כגון שומן דג ואילו לגבי שפופרת הנוד נפסק שממעט! (יו"ד שם סנ"ב).

את הסתירה בדברי הרמב"ם מיישב ה'מגן אברהם' (סי' קס"ב סקי"ז):

ההיתר להטביל ביבחושין הוא רק כאשר ריסקם, וכן מצאנו לגבי שלג שלדעה אחת ניתן לטבול בו רק אם רסקו. ואף לדעה שניתן להטביל בשלג גם ללא ריסוק יתכן שבבעלי חיים צריך לרסק כי בעודם שלמים אין זו טבילה כלל, וגם לגבי נטילת ידיים ההיתר הוא רק כאשר ריסקם. ובהלכה שלפנינו מדובר בבעלי חיים שאינם מרוסקים ולכן ממעטים את שיעור הנקב.

אך השולחן ערוך (או"ח שם) מתיר לגבי נטילת ידיים אפילו ללא ריסוק, ולשיטתו יש ליישב:

מעיקר הדין בעלי חיים הבאים מהמים נחשבים כמים אף בעודם שלמים ואף אינם ממעטים את שיעור הנקב, אך חכמים גזרו שממעטים, כדי שלא יבואו לטעות שאף עצים ואבנים אינם ממעטים (ראה חזון נחום מקוואות פ"ו מ"ז).

ויש אומרים שמלכתחילה אין כאן סתירה, כי אף שבעלי חיים אלו עצמם כשרים לטבילה, מכל מקום ממעטים את שיעור

קילוח המים הנדרש כיון שאינם מין מים. דוגמא לדבר - בית שיש בו עצמות המטמאים באוהל ואם יש פתח ברוחב טפח בינו לבית אחר הטומאה עוברת לבית השני, אך כאשר יש באותו טפח בשר מת הוא ממעט את עובי הטפח וגורם שהטומאה לא תעבור ואף שבשר המת עצמו מטמא, מאחר שאינו ממין העצמות הרי הוא ממעט (תפארת ישראל מקואות פ"ו בועז י"א).

נזקי ממון - מהו האיסור?

שבת קודש כ"ט מרחשון ה'תשע"ב

פתיחה להלכות נזקי ממון: יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) דִּין הַשּׁוֹר. ב) דִּין הַהֶבְעֵר. ג) דִּין הַבּוֹר. ד) דִּין הַבְּעֵרָה.

בתורה נאמרו דיני חיובי התשלומין של ארבעה אבות נזיקין, אבל לא נאמר במפורש איסור להזיק בארבעה אבות אלו. לדוגמא, בדין בור נאמר (משפטים כא לג-לד) "וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בור ולא יכסנו ונפל שמה גו' בעל הבור ישלם גו'", אך לא מפורש בתורה איסור לכרות בור שעלול לגרום נזק.

והמפרשים כתבו לבאר את המקור לאיסורים אלו בכמה אופנים:

רבינו יונה (אבות פ"א ד"ה משה קיבל) כתב שהדבר נלמד מהאיסור "לא תגזול". ועל דרך זה יש לדייק מלשון הטור (חו"מ סי' שעח): "כשם שאסור לגנוב ולגזול ממון חבירו, כך אסור להזיק ממון שלו אפילו אם אינו נהנה כו'".

וביד רמ"ה (ב"ב, פ"ב, אות קז) ביאר בשני דרכים: (א) מהאיסור "לפני עור לא תתן מכשול". (ב) מהציווי "ואהבת לרעך כמוך".

והגרי"פ פערלא (בביאורו לסהמ"צ לרס"ג, ל"ת נה – נד, ג) הסיק שהאיסור להזיק נכלל בלאו של "לא תשים דמים בביתך".

והרבי ביאר (לקו"ש כ"ז עמ' 145) שעל דרך הפשט "יש לומר שאין צריכים על זה אזהרה לידע האיסור, כי מובן הוא במכל־שכן מהעונש": כיון שבתורה נאמר במפורש העונש המוטל על המזיק, הוא חיובו לשלם את הנזק שהזיק ממונו, מובן מאליו שזהו דבר האסור.

המשך ביאור למסכת בכורות ליום ראשון עמ' ב

אכילתו, ומוכח שמותר לאכול חלב בהמה טהורה.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא, היתר אכילת חלב נלמד **מֵהָכָא** – מכאן, שנאמר בשבח ארץ ישראל (שמות ג ח) **'אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ', וְאִי לֹא דְּשָׁרֵי** – ואם חלב בהמה טהורה אינו מותר באכילה, **מִשְׁתַּבַּח לָן קְרָא בְּמִידֵי דְּלֹא חֲזִי** – וכי הכתוב משבח את ארץ ישראל בדבר שאינו ראוי לאכילה.

וְאִבָּעֵית אֵימָא, מֵהָכָא – מכאן, מהמשל שהמשיל הנביא על החובה ללמוד תורה (ישעיהו נה א) **'לְכוּ שִׁבְרוּ** [–קנו אוכל בכסף] **וֶאֱכֹלוּ, וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלֹא כֶסֶף וּבְלֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב',** וגם על זה נסוב תחילת דברי הנביא 'ואכלו', ומבואר שמותר לאכול חלב.

הגמרא שבה להקשות על הדרשה שדרשו רבי שמעון וחכמים מכפילות איסור אכילת גמל. מקשה הגמרא: **אֶלָּא מֵעַתָּה** – מאחר שדרשנו כפילות האיסור של 'גמל' 'גמל', אם כן, **'שָׁפָן' 'שָׁפָן' 'אַרְנֶבֶת' 'אַרְנֶבֶת' 'חֲזִיר' 'חֲזִיר'** (ויקרא יא ה–ז, דברים יד ז–ח) **לְהָנֵי הוּא דְּאָתוּ** – וכי גם כפילויות אלו נכתבו ללמד דרשות אלו שנדרשו מכפילות איסור 'גמל' 'גמל'. **אֶלָּא** בודאי שפרשות אלו נכפלו בויקרא ובדברים, **לְכַדְתַנְיָא, לָמָּה נִשְׁנוּ** – נכפלו דיני המינים הטמאים והטהורים, **כַּבְּהֵמָה** נכפלו, **מִפְּנֵי** שנאמר בפרשת ראה (דברים יד ז) 'וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה הַשְּׁסוּעָה', והיא בריה שיש לה שני גבין ושני שדראות, שלא הוזכרה בפרשת חומש ויקרא, **וּבָעוֹפוֹת** נכפלו דיני הטמאים והטהורים, **מִפְּנֵי הָרְאָה,** שלא הוזכרה בויקרא. וכל פרשה שנאמרה פעם אחת, ונשנתה פעם נוספת, לא נשנתה אלא לחדש בה דבר.

מסיימת הגמרא את הקושיא: וכיון שנתבאר שכפילות המינים נאמרו כדי לחדש את דיני השסועה והראה, אם כן כפילות **'גָּמָל' 'גָּמָל' נַמִּי לְהָכִי הוּא דַּאֲתָא,** ולא כדי לדרוש ממנה את דרשות רבי שמעון וחכמים.

מתרצת הגמרא: אף שיש כפילויות שחזרו ונשנו משום דבר שנתחדש, מכל מקום ניתן לדרוש מ'גמל' 'גמל', **כִּי כָּל הֵיכָא דְּאִיכָּא לְמִידְרַשׁ דָּרְשִׁינַן** – כל מקום שיש אפשרות לדרוש את הכתוב, דורשים אותו.

הגמרא דנה בדעת רבי שמעון שחולק על הכלל של היוצא מטהור טהור: **תָּנוּ רַבָּנָן, רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז, וְעֵז שֶׁיָּלְדָה מִין רָחֵל, פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְאִם יֵשׁ בּוֹ** בולד **מִקְצָת סִימָנִים חַיֶּבֶת** בבכורה. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,** אין די במקצת סימנים, אלא **עַד שֶׁיְּהֵא רֹאשׁוֹ וְרוּבוֹ** של הולד **דּוֹמֶה לְאִמּוֹ.**

הגמרא דנה בשיטת רבי שמעון שאסר טמא הנולד מן הטהור, והתירו על ידי סימנים: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, לַאֲכִילָה מִי בָּעֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן רֹאשׁוֹ וְרוּבוֹ** – האם גם לגבי היתר אכילה סובר רבי שמעון שרק אם ראשו ורובו של הולד דומה לאמו הטהורה הוא מותר באכילה, **אוֹ לֹא,** ודי שיהיה דומה לה במקצת סימנים, כדי להתירו באכילה. ורק לגבי קדושת בכורה הצריך רבי שמעון שיהא ראשו ורובו של הולד דומה לאמו.

מבארת הגמרא את צדדי הנידון: האם דווקא **לְעִנְיַן בְּכוֹרָה** הצריך רבי שמעון שיהיה דומה לאמו בראשו ורובו, משום **דִּכְתִיב** לגבי בכור בהמה טהורה (במדבר יח יז) **'אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר',** ומשמע שאין דיני בכורה חלים **עַד שֶׁיְּהֵא הוּא** [–האם] **שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ** [–הולד] **שׁוֹר, אֲבָל לַאֲכִילָה** אין צורך שיהיה דומה לאמו בראשו ורובו, ודי במקצת סימנים, משום ד**'גָּמָל' הוּא דְּאָמַר רַחֲמָנָא דַּאֲסִיר** – רק על ולד שהוא 'גמל', דהיינו שצורתו כבהמה טמאה, אסר הקב"ה באכילה, אולם **הָא** – ולד שהוא דומה במקצת סימנים לאמו הטהורה, כיון שהוא

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – כ"ג־כ"ט מרחשון ה'תשע"ב

יום ראשון כ"ג מרחשון ה'תשע"ב

הִלְכוֹת כֵּלִים

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

א. הַחוּטִין[2] הַיּוֹצְאִין מִן הָאָרִיג[3] וְשֶׁבְּתְחִלַּת הַיְרִיעָה וְשֶׁבְּסוֹפָהּ, וְהֵן הַנִּקְרָאִין נִימִין, כַּמָּה שִׁעוּרָן[4]? שֶׁל סָדִין וְשֶׁל סוּדָרִין[5] וְשֶׁל צָעִיף[6] וְשֶׁל פִּלְיוֹן שֶׁל רֹאשׁ[7] - שֵׁשׁ אֶצְבָּעוֹת[8]; וְשֶׁל חָלוּק שֶׁהוּא קָרוּעַ[9] מִתְּחִלָּתוֹ וְעַד סוֹפוֹ וְאַחַר שֶׁלּוֹבְשִׁין אוֹתוֹ מְקַבְּצִין אוֹתוֹ בְּלוּלָאוֹת - שִׁעוּר חוּטָיו עֶשֶׂר אֶצְבָּעוֹת[10]. הַסָּגוֹס[11] וְהָרְדִיד[12] וְהַטַּלִּית[13] - שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת. וְכָל הַיֶּתֶר עַל הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר, אַף עַל פִּי שֶׁהַבֶּגֶד טָמֵא בְּמִדְרָס[14] אוֹ בִּשְׂאָר טֻמְאוֹת. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם נָגְעָה טֻמְאָה בַּיָּתֵר - שֶׁהַבֶּגֶד טָהוֹר.

ב. נִימֵי הַכִּפָּה שֶׁל רֹאשׁ[15], וְהַמַּסְוֶה שֶׁמַּנִּיחִין הָעַרְבִיִּים[16] עַל פְּנֵיהֶם, וְהַקְּלָקְלִין[17] הַשְּׁזוּרִין מִן הַשֵּׂעָר, וְהַפּוּנְדָה[18] שֶׁלּוֹבֵשׁ הָאָדָם עַל בְּשָׂרוֹ, וְהַשִּׂמְלָה וְהַפַּרְגּוֹד[19] שֶׁמַּנִּיחִין עַל הַפְּתָחִים כְּמוֹ פָּרֹכֶת - נִימֵיהֶן כָּל שֶׁהֵן[20].

ג. מִשְׁקֹלֶת[21] שֶׁנִּטְמֵאת - הֲרֵי שְׁנַיִם עָשָׂר טֶפַח[22] מִן הַחוּט שֶׁלָּהּ חִבּוּר לָהּ; וְכָל הַנּוֹגֵעַ בְּחוּץ לִשְׁנַיִם עָשָׂר טֶפַח - טָהוֹר. וּמִשְׁקֹלֶת שֶׁל חָרָשִׁים[23] - שְׁמוֹנֶה עָשָׂר טֶפַח; וְשֶׁל בַּנָּאִין[24] - חֲמִשִּׁים אַמָּה. וְהַיָּתֵר עַל מִדּוֹת אֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ[25] - טָהוֹר.

ד. מִשְׁקוֹלוֹת שֶׁל סַיָּדִין וְשֶׁל צַיָּרִין, אֲפִלּוּ אֲרֻכִּין כָּל שֶׁהֵן[26] - טְמֵאִין[27].

ה. חוּט מֹאזְנַיִם[28] שֶׁל זֶהָבִים[29], שֶׁל פֶּלֶס[30], וְשֶׁל שׁוֹקְלֵי אַרְגָּמָן טוֹב, שֶׁאוֹחֵז הַשּׁוֹקֵל בּוֹ וְתוֹלֶה הַמֹּאזְנַיִם מִיָּדוֹ - שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[31]. קָנֶה שֶׁלָּהּ[32] וְחוּטֶיהָ[33] - כָּל שֶׁהֵן. חוּטֵי מֹאזְנַיִם שֶׁל מוֹכְרֵי עֲשָׁשִׁיּוֹת שֶׁל מַתָּכוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[34] - שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. קָנֶה שֶׁלָּהּ וְחוּטֶיהָ - שְׁנַיִם עָשָׂר טְפָחִים. חוּט מֹאזְנַיִם שֶׁל חֲנֻוָּנִים וְשֶׁל בַּעֲלֵי בָּתִּים - טֶפַח. קָנֶה הַמֹּאזְנַיִם וְחוּטֶיהָ - שִׁשָּׁה טְפָחִים. חוּט מֹאזְנַיִם שֶׁל צַמָּרִים[35] וְשֶׁל שׁוֹקְלֵי זְכוּכִית - טִפְחַיִם. קָנֶה מֹאזְנַיִם וְחוּטֶיהָ - תִּשְׁעָה טְפָחִים. וְהַיָּתֵר עַל הַשִּׁעוּרִין אֵלּוּ - אֵינָן חִבּוּר.

ו. הַחֶבֶל שֶׁמְּסָרְגִין הַמִּטּוֹת[36] מֵאֵימָתַי הוּא חִבּוּר לְטֻמְאָה? מִשֶּׁיְּסָרֵג בּוֹ שְׁלֹשָׁה בָּתִּים[37]. וְהַנּוֹגֵעַ בַּחֶבֶל מִן הַקֶּשֶׁר[38] וְלִפְנִים[39] - טָמֵא. מִן הַקֶּשֶׁר וְלַחוּץ: עַד שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת[40] - טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן צְרָכָיו שֶׁל קֶשֶׁר הֲרֵי הֵן מִכְּלַל הַמִּטָּה; וְחוּץ לְשָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת - טָהוֹר, שֶׁאֵינוֹ לְצֹרֶךְ הַכְּלִי, שֶׁאֲפִלּוּ פְּסָקוֹ[41] אֵין הַקֶּשֶׁר נִתָּר[42].

ז. חֶבֶל הַיּוֹצֵא מִן הַמִּטָּה[43] שֶׁהִיא טְמֵאָה: עַד סוֹף אַרְבָּעָה טְפָחִים[44] - הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר, שֶׁאֵינוֹ מִצָּרְכֵי הַמִּטָּה, לְפִי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר כמה שיעור הנימים של כל הדברים והיותר על אלו השיעורים. ודין החבל שמסרגים המיטות מאימתי הוא חיבור לטומאה. ודין מיטה שהיא טמיאה מדרס ומזרן יוצא ממנה עד עשרה טפחים וכו'. כרע שהיתה טמאה מידרס וחיברה למיטה וכו'. 2) כלים פרק כ"ט, משנה א. 3) מצידי האריג יוצאות שאריות חוטים שלא נארגו. 4) שיהיו נידונים כחיבור לאריג. 5) מטפחת גדולה לעטיפת הראש והכתפיים. 6) מטפחת דקה וקטנה. 7) מין כובע מחודד בראשו. 8) הן חיבור עם הבגד ואם נגעה טומאה בבגד נטמאו, וכן להיפך. אבל חלק הנימין למעלה משיעור זה אינו חיבור. 9) פתוח מאחוריו. 10) מפני שעשויים לקשירה הם יותר ארוכים. 11) במשנה כתוב "נימי סגוס", ורצוי להגיה כך גם בדברי רבינו. סגוס הוא בגד עב מאוד, שלובשים אותו בימות הגשמים וציציות קצרות בולטות על כל פניו. 12) צעיף דק. 13) בגד עליון רגיל. 14) זב והדומים לו מטמאים את הכלים ששכב, ישב או דרס עליהם ועושה אותם אב הטומאה. טומאה זו נקראת טומאת מדרס ודיניה נתבארו בהלכות מטמאי משכב ומושב. 15) כובע שהנשים חובשות. במשנה: כיפה של זקינה. 16) נראה שהכוונה לערביות. 17) חגורה של צמר. במשנה: והקולקין. 18) כעין גופייה שבזמננו. 19) מסך הפתח. 20) כל אורך שהוא - חיבור. 21) שם משנה ג. חוט ארוך ובסופו קשורה חתיכת עופרת ומשתמשים בו לבדוק אם נדבכי החומה מונחים ישר זה על גבי זה. 22) שיעור זה נקבע לבנאים שעיסוקם בניינים קטנים. 23) נגרים שבונים בתי עץ. 24) בוני מגדלים גבוהים. 25) דעתו לקיים את החוט כמו שהוא ולא לגזור את המיותר. 26) ללא הגבלת ארכם. 27) אם נגעה טומאה במשקולת - נטמא כל החוט. 28) מאזני יד מורכבים מקנה של עץ או מתכת ושתי כפות קשורות בחוטים בקצות הקנה ובאמצעו מחוברת הלשון המתנועעת במסגרת, והשוקל אוחז בחוט הקשור בראש המסגרת. 29) מוכרי זהב. 30) מין בד משובח המיוצר בעיר פילוסא שבמצרים (ביומא לד, ב: בשחר היה (הכהן הגדול) לובש פילוסין של יב מנה). 31) בחוט קצר אפשר יותר לדייק במשקל מאשר בארוך, ולפיכך רגילים להשתמש בחוט קצר כששוקלים דברים יקרים. 32) שכפות המאזניים קשורות בו. 33) המחברים את הכפות לקנה. 34) דברים זולים שאין מדקדקים כל כך לשקול עין בעין. 35) מוכרי צמר. 36) קושרים היו חבלים בארבעת קירות המיטה וקולעים אותם בתבנית סורג (שבכה), עם ריווח גדול בין החבלים כעין חלונות. 37) כל ריבוע של הקליעה נקרא "בית". כל זמן שלא סרג שלושה בתים אין קשר בין המיטה לחבלים. 38) קשר הסריגה (הר"ש מפרש שהכוונה אם קשר חבל אחר לחבל הסרוג, אבל רבינו מפרש כאמור לעיל). 39) לצד שנסרג. 40) בפחות משיעור זה יינתק הקשר מכובד השוכב על המיטה. 41) אם חתך חלק זה. 42) והסריגה תתקיים. 43) אחר שנגמרה הסריגה. 44) במשנה: "עד ה' טפחים טהור", אולם בתוספתא בבא מציעא פרק ט הלכה א אמרו "חמישה כלמעלה" ומפרש רבינו "חמישה" היינו הטפח החמישי, וכולו דינו כיותר מחמישה ומשום זה כתב כאן "עד סוף ארבעה טפחים - טהור". דעתו, שהתוספתא אינה חולקת על משנתנו אלא מפרשת כוונתה, ולכן פסק כמותה.

מתוך מהדורת וגשל

שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לִכְלוּם[45]; מִתְּחִלַּת חֲמִשָּׁה וְעַד סוֹף עֲשָׂרָה - טָמֵא[46], מִפְּנֵי שֶׁתּוֹלִין בּוֹ אֶת הַמִּטּוֹת; מֵעֲשָׂרָה וְלַחוּץ - טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָתֵר עַל צֹרֶךְ הַמִּטָּה.

ח. אַבְנֵט שֶׁל אָרִיג שֶׁמַּקִּיפִין[47] אוֹתוֹ עַל הַמִּטָּה כְּדֵי לְקַבֵּץ אֵיבְרֶיהָ[48], וְהוּא הַנִּקְרָא מִזְרָן, שֶׁמִּקְצָתוֹ יוֹצֵאָה מִן הַמִּטָּה: עַד עֲשָׂרָה טְפָחִים - הֲרֵי הוּא מִצְּרְכֵי הַמִּטָּה; יָתֵר עַל כֵּן - אֵינוֹ מִצְּרְכֵי הַמִּטָּה. וּמִזְרָן שֶׁבָּלָה, אִם נִשְׁאַר מִמֶּנּוּ שִׁבְעָה טְפָחִים כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ חֲבָק לַחֲמוֹר[49] - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל טֻמְאָה.

ט. מִטָּה שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה מִדְּרָס[50] וּמִזְרָן יוֹצֵא מִמֶּנָּה[51]: עַד עֲשָׂרָה טְפָחִים - הֲרֵי הוּא אַב טֻמְאָה[52] כַּמִּטָּה עַצְמָהּ וְהַכֹּל מִדְּרָס; מֵעֲשָׂרָה וְלַחוּץ - הֲרֵי הוּא כְּמַגַּע מִדְּרָס[53]. דָּרַס[54] הַזָּב עַל הַמִּזְרָן הַיּוֹצֵא[55]: מֵעֲשָׂרָה וְלִפְנִים[56] - הֲרֵי הַמִּטָּה כֻּלָּהּ מִדְּרָס[57]; מֵעֲשָׂרָה וְלַחוּץ[58] - טְהוֹרָה[59]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְמִדְרָס[60]; אֲבָל לִשְׁאָר טֻמְאוֹת, אֲפִלּוּ מֵאָה אַמָּה - כֻּלּוֹ חִבּוּר. כֵּיצַד? מִזְרָן שֶׁהוּא כָּרוּךְ עַל הַמִּטָּה וְהִכְנִיס קְצָתוֹ לְאֹהֶל הַמֵּת אוֹ שֶׁנָּגַע שֶׁרֶץ בִּקְצָתוֹ אוֹ שֶׁנָּפְלוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין עַל מִקְצָתוֹ[61] - נִטְמֵאת הַמִּטָּה, וַאֲפִלּוּ הָיָה הַקָּצֶה שֶׁנִּטְמָא יוֹצֵא מִן הַמִּטָּה מֵאָה אַמָּה.

י. מִטָּה הַטְּמֵאָה מִדְּרָס וְכָרַךְ לָהּ מִזְרָן[62] - הַכֹּל טָמֵא מִדְּרָס[63]. הִפְרִישׁוֹ[64] - הַמִּטָּה מִדְּרָס כְּשֶׁהָיְתָה, וְהַמִּזְרָן מַגַּע מִדְּרָס[65]. הָיְתָה טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה[66] וְכָרַךְ לָהּ מִזְרָן - כֻּלָּהּ טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה[67]. הִפְרִישׁוֹ - הִיא טְמֵאָה כְּשֶׁהָיְתָה, וְהַמִּזְרָן טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב[68]. הָיְתָה טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב וְכָרַךְ לָהּ מִזְרָן - הַכֹּל טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב[69]. הִפְרִישׁוֹ - הִיא טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב, וְהַמִּזְרָן טָהוֹר[70].

יא. מִטָּה שֶׁכָּרַךְ עָלֶיהָ מִזְרָן וְנָגַע בָּהֶן הַמֵּת - הַכֹּל טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה. פֵּרְשׁוֹ - טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה. נָגַע בָּהּ שֶׁרֶץ וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - טְמֵאִין טֻמְאַת עֶרֶב. פֵּרְשׁוּ - טְמֵאִין טֻמְאַת עֶרֶב.

יב. כָּרַע[71] שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה מִדְּרָס[72] וְחִבְּרָהּ לַמִּטָּה[73] - הַמִּטָּה כֻּלָּהּ מִדְּרָס[74]. פֵּרְשָׁהּ - הַכֶּרַע טְמֵאָה מִדְּרָס כְּשֶׁהָיְתָה, וְהַמִּטָּה מַגַּע מִדְּרָס. וְכֵן אִם הָיְתָה הַכֶּרַע טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה וְחִבְּרָהּ לַמִּטָּה - הַמִּטָּה כֻּלָּהּ טְמֵאָה שִׁבְעָה, כְּאִלּוּ נָגַע הַמֵּת בַּכֶּרַע שֶׁלָּהּ[75]. וְאִם הִזָּה עַל הַמִּטָּה[76] - טָהֲרָה וְהַכֶּרַע בִּכְלָלָהּ[77]. וְאִם פֵּרְשָׁהּ קֹדֶם הַזָּיָה - הַכֶּרַע טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה כְּשֶׁהָיְתָה, וְהַמִּטָּה טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב[78]. הָיְתָה הַכֶּרַע טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב וְחִבְּרָהּ לַמִּטָּה - הַכֹּל טָמֵא טֻמְאַת עֶרֶב. פֵּרְשָׁהּ - הִיא טְמֵאָה טֻמְאַת עֶרֶב, וְהַמִּטָּה טְהוֹרָה. שֶׁאֵין הַטָּמֵא טֻמְאַת עֶרֶב מִן הַמֵּת מְטַמֵּא לֹא אָדָם וְלֹא כֵּלִים, מִפְּנֵי שֶׁהוּא וָלָד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן הַדִּין בַּשֵּׁן שֶׁל מַעְדֵּר[79] שֶׁנִּטְמָא בְּמֵת וְאַחַר כָּךְ חִבְּרוֹ לַמַּעְדֵּר.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

45) כשגומרים את הסריגה קושרים את החבלים קשר מהודק וחזק ולפיכך אין צורך להשאיר שלוש אצבעות. [ואולי הכוונה כאן לחבל שמחוץ לשלוש אצבעות, אבל שלוש אצבעות הראשונות הן חיבור ומטמאות]. בהדינים הקודמים הקצר מקבל טומאה והארוך לא, ובנידון כאן - להיפך. 46) כל החבל אפילו החלק שלמטה מארבעה טפחים. 47) כורכים סביב המיטה וקושרים קשר מהודק. 48) לחבר ולהדק את חלקי המיטה שלא יתפרקו. 49) להניחו על המרדעת של החמור (רבינו בפירושו. ולא ביאר לשם מה מניחים אותו, ואולי צריך להיות "תחת המרדעת" ומניחים אותו על החמור כדי להגן על עורו). 50) ששכב או ישב עליה זב והדומים לו. 51) כששכב הזב על המיטה היה חלק המזרן כרוך עליה. 52) ומטמא אדם וכלים הנוגעים בו. 53) חלק זה אינו צורך המיטה ולפיכך לא נטמא עימה, אבל נטמא מפני נגיעתו בחלק שהוא אב הטומאה ונעשה ראשון לטומאה. 54) נתבאר כבר שהמונח "דרס" כולל שכיבה, ישיבה, רכיבה וכו'. 55) החלק היוצא מן המיטה. 56) אם דרס על המזרן בעשרה טפחים הראשונים היוצאים מן המיטה. 57) כל המיטה וגם עשרת הטפחים הקרובים דינם כמדרס הזב. ואף על פי שהמזרן, כשהוא לעצמו אינו ראוי למדרס - כשהוא מחובר למיטה דינו כמיטה. 58) אם דרס על המזרן במקום המרוחק מן המיטה יותר מעשרה טפחים. 59) הכל טהור מטומאת מדרס מפני שהמזרן אינו ראוי למדרס. מובן שאם נגע הזב במזרן נטמא טומאת מגע הזב ונעשה ראשון לטומאה, אבל כשדרס עליו ולא נגע בו, כגון שהיה איזה דבר מפסיק בין הזב ובין המזרן - הרי הוא טהור לגמרי. [נתבאר בהלכות טומאת משכב ומושב, שמדרס הזב מטמא אפילו מאה סדינים המונחים זה על גבי זה, והוא דורס על העליון]. 60) תוספתא שם בבא מציעא פרק ט הלכה ג. נימוק ההבדל בין מדרס לשאר טומאות נתבאר בתוספתא עצמה: המזרן כשהוא לעצמו אינו ראוי למדרס ומיטמא רק כחלק מן המיטה, ומחוץ לעשרה טפחים אינו מצרכי המיטה, אבל בשאר טומאות גם המזרן כשהוא לעצמו ראוי לקבל טומאה ולפיכך כולו חיבור. 61) משמיענו רבותא, שאפילו בטומאת משקין שהיא גזירת חכמים - כולו חיבור. 62) אחר שנטמאה במדרס הזב. 63) גם המזרן, מפני שהוא טפל למיטה ונעשה כחלק ממנה. 64) אחר שכרכו ונטמא מדרס. 65) יום אחד. מכיוון שלא היה כרוך על המיטה בשעה שדרס עליה הזב, וטומאתו באה לו אחר כך בעקיפין מפני שנטפל למדרס - נתבטלה זיקתו למיטה ובטלה טומאתו, אבל טומאת מגע מדרס, שבאה לו מכוח עצמו על ידי נגיעתו במיטה - לא בטלה. 66) במגע או באוהל המת שהם מטמאים שבעה ימים. [גם טומאת מדרס היא טומאת שבעה, אבל יש בה גם חומרות יתירות על טומאות מת. וסתם "טומאת שבעה" מגדירה טומאת מת]. כל דבר שהוא טמא שבעה ימים הוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים. 67) כמו בטומאת מדרס. 68) יום אחד ככל נוגע באב הטומאה. 69) כמו בטומאת שבעה. 70) ולא נטמא בנגיעה במיטה, מפני שוולד הטומאה אינו מטמא כלים. 71) רגל של מיטה. 72) שדרס עליה הזב כשהייתה מופרשת מן המיטה (רבינו בפירושו למשנה). 73) טהורה. 74) מכיוון שהכרע מעמיד את המיטה, הרי כולה זקוקה לכרע הטמא ולפיכך היא מתטמאה כמחובר לטמא. ואין זה דומה למזרן שאין המיטה צריכה לו כל כך ויכולה להתקיים ולהשתמש בה זמן רב בלי המזרן. 75) המחובר לה כשנטמאה. 76) מי אפר פרה כדי לטהרה מטומאת מת. 77) אף על פי שמי ההזאה לא נפלו על הכרע שהוא הגורם לטומאת המיטה. 78) ואינה צריכה הזייה. 79) כלי שמשתמשים בו לפורר את האדמה ולהכשירה לזריעה. כללו של דבר: אם מחברים לאיזה כלי שהוא חלק טמא שהכלי צריך לו - עוברת הטומאה על כל הכלי כל זמן שהם מחוברים, ואם הפרידם פקעה טומאה זו מהכלי, אולם, נטמא מפני נגיעתו באותו החלק שהיה טמא מחמת עצמו, ונעשה ראשון. ואם הכלי הטמא היה רק ראשון לטומאה וחיברו לו כלי טהור - מתפשטת גם כן טומאתו על כל הכלי, אבל כשפירש

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

א. כַּמָּה שִׁעוּר הַבֶּגֶד לְהִתְטַמֵּא? שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים - לְמִדְרָס; וְשָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת מְכֻוָּנוֹת עִם הַמְּלָל - לְטֻמְאַת הַמֵּת אוֹ לִשְׁאָר טֻמְאוֹת. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבִגְדֵי צֶמֶר וּפִשְׁתִּים; אֲבָל בְּגָדִים שֶׁל שְׁאָר מִינִין - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִכָּל הַטֻּמְאוֹת אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה בָּהֶן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אוֹ יָתֵר. שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בֶגֶד; מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבָּא הַכָּתוּב לְרַבּוֹת שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בִּשְׁאָר בְּגָדִים לְטֻמְאָה. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּקְרָעִים מִן הַבְּגָדִים; אֲבָל הָאוֹרֵג בֶּגֶד בִּפְנֵי עַצְמוֹ כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי זֶה מְקַבֵּל שְׁאָר טֻמְאוֹת, חוּץ מִטֻּמְאַת מִדְרָס, שֶׁאֵין מְקַבֵּל אוֹתָהּ אֶלָּא הָרָאוּי לְמִדְרָס.

ב. הַבְּגָדִים הָעָבִים בְּיוֹתֵר, כְּגוֹן הַלְּבָדִין וְהַנַּמְטִין הַקָּשִׁין, אוֹ הַבְּגָדִים הָרַכִּין בְּיוֹתֵר, כְּגוֹן בִּגְדֵי פִּשְׁתָּן שֶׁל מִצְרַיִם שֶׁהַבָּשָׂר נִרְאֶה מִתַּחְתָּן - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיֶה בַּקֶּרַע שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, בֵּין לְמִדְרָס בֵּין לִשְׁאָר טֻמְאוֹת.

ג. כָּל הַקְּלִיעוֹת מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה כִּבְגָדִים, אֶחָד הַקּוֹלֵעַ חוּטִים וַעֲשָׂאָן פִּיף אוֹ הָאוֹרְגָן וַעֲשָׂאָן אַבְנֵט וְכַיּוֹצֵא בּוֹ; חוּץ מִקְּלִיעָה שֶׁעוֹשִׂין הַצַּמָּרִים לִקְשֹׁר בָּהּ הַצֶּמֶר, שֶׁהִיא טְהוֹרָה. הַקֶּלַע שֶׁבֵּית קִבּוּל אֶבֶן שֶׁבָּהּ אָרוּג אוֹ עוֹר - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. נִפְסַק בֵּית אֶצְבַּע שֶׁלָּהּ - טְהוֹרָה. נִפְסַק [בֵּית] הַפְּקִיעַ שֶׁלָּהּ בִּלְבַד - עֲדַיִן הִיא בְּטֻמְאָתָהּ. הַמִּכְמוֹרוֹת וְהָרְשָׁתוֹת - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וְהַחֵרֶם - מְקַבֵּל טֻמְאָה מִפְּנֵי זוּטוֹ, מִפְּנֵי שֶׁעֵינֵי אוֹתָהּ הַשְּׁבָכָה דַּקִּין בְּיוֹתֵר וַהֲרֵי הִיא כְּבֶגֶד. הָעוֹשֶׂה בֶּגֶד מִן הַחֵרֶם - טָהוֹר; מִן זוּטוֹ - מִתְטַמֵּא.

ד. עָשָׂה חָלוּק מִן הַמְשַׁמֶּרֶת, אִם יֵשׁ בּוֹ שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה - מְקַבֵּל טֻמְאָה.

ה. מְשַׁמֶּרֶת שֶׁל יַיִן שֶׁבָּלְתָה: אִם מְשַׁמֶּשֶׁת מֵעֵין מְלָאכָה רִאשׁוֹנָה - טְמֵאָה, וְאִם לָאו - טְהוֹרָה.

ו. מִטְפְּחוֹת סְפָרִים הַמְצֻיָּרוֹת - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן מְשַׁמְּשִׁין אָדָם; שֶׁהֲרֵי צִיּוּרָן מֵעִיד עֲלֵיהֶן שֶׁבִּשְׁבִיל סֵפֶר נַעֲשׂוּ. וְשֶׁאֵינָן מְצֻיָּרוֹת - מִתְטַמְּאוֹת בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת חוּץ מִטֻּמְאַת מִדְרָס, מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִין לוֹ: עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה מְלַאכְתֵּנוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב.

ז. כֶּסֶת הַסַּפָּלִים שֶׁמַּנִּיחִין עַל כִּתְפֵיהֶן מִפְּנֵי הַמּוֹט - מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס; וּמְשַׁמֶּרֶת שֶׁל יַיִן - אֵינָהּ מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס.

ח. בֶּגֶד שֶׁחִשֵּׁב עָלָיו לְצוּרוֹת - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה. בִּטֵּל מַחֲשַׁבְתּוֹ - מְקַבֵּל טֻמְאָה. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁעָשָׂה מִטְפָּחוֹת לְחַפּוֹת בָּהֶן כְּתָלִים אוֹ עַמּוּדִים - אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה.

ט. חָלוּק הֶעָשׂוּי כִּסְבָכָה כְּדֵי לְשַׁחֵק בּוֹ שׁוֹתֵי שֵׁכָר - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.

י. כִּפָּה שֶׁנִּתְּנוֹ עַל הַסֵּפֶר - טָהוֹר מִלְּקַבֵּל טֻמְאַת מִדְרָס, אֲבָל מִתְטַמֵּא בְּמֵת וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת.

יא. הָעוֹשֶׂה אִסְפְּלָנִית בֵּין עַל הָעוֹר בֵּין עַל הַבֶּגֶד, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן שִׁעוּר - טְהוֹרִין. עָשָׂה עֲלֵיהֶן מְלוּגְמָא: עַל הַבֶּגֶד - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, שֶׁהֲרֵי נִתְלַכְלֵךְ וְאֵינוֹ רָאוּי; וְעַל הָעוֹר - מְקַבֵּל טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְקַנֵּחַ וְרָאוּי לְמִשְׁכָּב.

יב. מֵאֵימָתַי יְקַבֵּל הַבֶּגֶד טֻמְאָה? מִשֶּׁיֵּאָרֵג בּוֹ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת. וְכָל הַכֵּלִים הַנֶּאֱרָגִין בְּמַחַט, כְּגוֹן הַכִּיס וְאֶנְפִּלְיָא - אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּן.

יג. כָּל הַכֵּלִים הַנַּעֲשִׂין עַל גַּבֵּי מַחַט, כְּגוֹן מְצוּדָה - כֵּיוָן שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶן בֵּית קִבּוּל מְלַאכְתָּן מְקַבְּלִין טֻמְאָה.

יד. סְבָכָה שֶׁמַּנִּיחוֹת הַבָּנוֹת בְּרָאשֵׁיהֶן: אִם הִתְחִיל לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ מִפִּיהָ - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה עַד שֶׁיִּגְמֹר קַרְקָעִיתָהּ; וְאִם הִתְחִילָהּ מִקַּרְקָעִיתָהּ - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה עַד שֶׁיִּגְמֹר אֶת פִּיהָ. וּשְׁבִיסָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וְחוּטֶיהָ חִבּוּר לָהּ לְטַמֵּא וּלְהִתְטַמֵּא.

טו. סְבָכָה שֶׁנִּקְרְעָה, אִם אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת רֹב שִׁעַר הָרֹאשׁ - טְהוֹרָה.

טז. חָלוּק שֶׁל בֶּגֶד אוֹ שֶׁל לֶבֶד אוֹ שֶׁל נְיָר - מֵאֵימָתַי הוּא גָּמַר מְלַאכְתּוֹ? מִשֶּׁיִּפְתַּח אֶת פִּיו. הַגָּדוֹל לְפִי גָדְלוֹ וְהַקָּטָן לְפִי קָטְנוֹ. וְאִם נִטְמָא הֶחָלוּק - מֵאֵימָתַי הוּא טָהֳרָתוֹ? מִשֶּׁיִּבְלֶה וְאֵינוֹ מְשַׁמֵּשׁ מֵעֵין מְלַאכְתּוֹ רִאשׁוֹנָה. נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ רֻבּוֹ מִלְּמַעְלָה - עֲדַיִן הוּא בְּטֻמְאָתוֹ; רֻבּוֹ מִלְּמַטָּה - טָהוֹר. וְאִם נִקְרַע מִבֵּית פִּיו - טָהוֹר.

יז. הָעוֹשֶׂה חֲגוֹר מִצַּוָּאר שֶׁל בֶּגֶד וּמִצִּדּוֹ שֶׁל סָדִין - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּמְלֹל שִׁפְתוֹתָיו. עֲשָׂאָהוּ מֵאֶמְצַע הַבֶּגֶד וּמֵאֶמְצַע הַסָּדִין - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיִּמְלֹל מִצַּד הַשֵּׁנִי.

יח. חֲגוֹר שֶׁבָּלוּ צְדָדָיו וְאֶמְצָעִיתוֹ קַיֶּמֶת - טָמֵא.

יט. שָׁפָה שֶׁפֵּרְשָׂהּ מִן הַבֶּגֶד וְהִתְקִינָהּ לַחֲגוֹר בָּהּ אֶת מָתְנָיו - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּאַבְנֵט.

כ. טַלִּית שֶׁל עָנִי שֶׁבָּלְתָה: אִם הָיוּ רֹב שִׁפְתוֹתֶיהָ קַיָּמוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהּ שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ בְּרִיא - הֲרֵי זוֹ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; אֵין שִׁפְתוֹתֶיהָ קַיָּמוֹת: אִם יֵשׁ בָּהּ שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ חָזָק וּבְרִיא - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, וְאִם לָאו - אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. וְכֵן שְׁאָר בִּגְדֵי עֲנִיִּים.

כא. מַטְלִיּוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה - אֵינָן מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה. וְאִם חִשֵּׁב עֲלֵיהֶן וֶהֱכִינָן - מְקַבְּלוֹת טֻמְאָה עַד שֶׁיִּהְיוּ פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כְּלָל וְאַף עַל פִּי שֶׁהֻכְּנוּ.

כב. פָּחוֹת מִשָּׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁהִתְקִינוֹ לִפְקֹק בּוֹ אֶת הַמֶּרְחָץ וּלְנַעֵר בּוֹ אֶת הַקְּדֵרָה וּלְקַנֵּחַ בּוֹ אֶת הָרֵחַיִם וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ: אִם הִשְׁלִיכוֹ בָּאַשְׁפָּה - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה; תְּלָאוֹ בַּמָּגוֹד אוֹ הִנִּיחוֹ אֲחוֹרֵי הַדֶּלֶת - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהִנִּיחוֹ בְּתוֹךְ

נטהר הכלי המחובר לו לגמרי, שהרי כלי אינו מתטמא במגע בראשון לטומאה. 1) יבאר כמה שיעור הבגד להתטמא למידרס ולטומאת מת ולשאר טומאות. ודין בגד הראוי לקבל טומאה. ואם נטמא החלוק מאימתי הוא טהרתו.

בְּגָדָיו, וַעֲדַיִן הוּא חָשׁוּב אֶצְלוֹ, וּמְקַבֵּל שְׁאָר טֻמְאוֹת חוּץ מִטֻּמְאַת מִדְרָס, שֶׁהֲרֵי הוּא פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים.

כג. שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיָה מֵשְׁלָךְ בָּאַשְׁפָּה: אִם הָיָה בָּרִיא כְּדֵי לִצְרוֹר בּוֹ רֹבַע הַקַּב מֶלַח גַּס וְלֹא יִקָּרַע - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, וְאִם לָאו - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא. אֲבָל אִם הָיָה בַּבַּיִת, אִם הָיָה בָּרִיא אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִצְרוֹר בּוֹ מֶלַח, אוֹ שֶׁהָיָה צוֹרֵר בּוֹ מֶלַח וְלֹא הָיָה בָּרִיא - הֲרֵי זֶה טָמֵא מִדְרָס.

כד. שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁנִּקְרַע וְלֹא הֵבְדִּילוּ הַקְּרָעִים: אִם נוֹתְנוֹ עַל הַכִּסֵּא וּכְשֶׁיֵּשֵׁב עָלָיו יִגַּע בְּשָׂרוֹ בַּכִּסֵּא - הֲרֵי זֶה טָהוֹר, וְאִם לָאו - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס.

כה. שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ שֶׁנִּמְחָה מִמֶּנָּה אֲפִלּוּ חוּט אֶחָד, אוֹ שֶׁנִּמְצָא בָּהּ קֶשֶׁר אוֹ שְׁנֵי חוּטִין מַתְאִימִין - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה.

כו. שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ שֶׁהִשְׁלִיכָהּ בָּאַשְׁפָּה - טְהוֹרָה; הֶחֱזִירָהּ - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה. לְעוֹלָם הַשְּׁלָכָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ וְהַחְזָרָתָהּ מְטַמְּאַתָּהּ, חוּץ מִשֶּׁל אַרְגָּמָן וְשֶׁל זְהוֹרִית טוֹבָה, שֶׁאֲפִלּוּ הָיְתָה עַל הָאַשְׁפָּה - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא חֲשׁוּבָה.

כז. שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ שֶׁנְּתָנָהּ בְּכַדּוּר אוֹ שֶׁעֲשָׂאָהּ כַּדּוּר בִּפְנֵי עַצְמָהּ - טְהוֹרָה. אֲבָל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים שֶׁנְּתָנוֹ בְּכַדּוּר - הֲרֵי הוּא כְּמוֹת שֶׁהָיָה וּמִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. עָשָׂהוּ כַּדּוּר בִּפְנֵי עַצְמוֹ - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי הַתֶּפֶר מְמַעֲטוֹ מִשְּׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה.

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים[1]

א. הַמַּפָּץ הוּא הַמַּחְצֶלֶת שֶׁאוֹרְגִין אוֹתָהּ מִן הַחֲבָלִים וּמִן הַסּוּף וּמִן הַגֹּמֶא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְאֵין הַמַּפָּץ בִּכְלַל כֵּלִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה, וְאַף עַל פִּי כֵן מִתְטַמֵּא הוּא בְּמִדְרָס דִּין תּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי רִבָּה הַכָּתוּב 'כָּל הַמִּשְׁכָּב', וְזֶה רָאוּי לְמִשְׁכָּב וְעָשׂוּי לוֹ. וְכֵן מִתְטַמֵּא בְּמֵת וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת מִדִּבְרֵיהֶן, כְּכָל פְּשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ. וְזֶה כְּלָל גָּדוֹל: שֶׁכָּל הַמִּתְטַמֵּא בְּמִדְרָס - מִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת.

ב. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהַבֶּגֶד מִתְטַמֵּא בְּשָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת, וּבִשְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים לְמִדְרָס.

ג. הַשַּׂק - שִׁעוּרוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים עַל אַרְבָּעָה טְפָחִים; הָעוֹר - חֲמִשָּׁה עַל חֲמִשָּׁה; הַמַּפָּץ - שִׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה. בֵּין לְמִדְרָס בֵּין לִשְׁאָר הַטֻּמְאוֹת. וּפָחוֹת מִן הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ - טְהוֹרִין מִכְּלוּם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקֶרַע אֶחָד מֵהֶן שֶׁנִּקְרַע בְּלֹא כַּוָּנָה; אֲבָל הַקּוֹצֵץ בְּכַוָּנָה וְקָצַץ אֲפִלּוּ טֶפַח עַל טֶפַח לְמוֹשֶׁב אוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים לְמִשְׁכָּב - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, בֵּין שֶׁהָיָה הַטֶּפַח עַל טֶפַח שֶׁקִּצֵּץ אוֹ הַשְּׁלֹשָׁה בֶּגֶד אוֹ שַׂק אוֹ עוֹר אוֹ מַפָּץ. וְכֵן הַמְקַצֵּעַ מֵאֶחָד מֵהֶן לַאֲחִיזָה כְּדֵי שֶׁיֵּאָחֵז בּוֹ בְּיָדוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין קוֹצְצֵי תְּאֵנִים שֶׁלֹּא יִזּוֹקוּ אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן - הֲרֵי זֶה טָמֵא בְּכָל שֶׁהוּא. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ, שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת טָהוֹר מִכְּלוּם.

ד. הַמְחַבֵּר שְׁנֵי טְפָחִים מִן הַבֶּגֶד וּמִן הַשַּׂק טֶפַח, שְׁלֹשָׁה מִן הַשַּׂק וְאֶחָד מִן הָעוֹר, אַרְבָּעָה מִן הָעוֹר וְאֶחָד מִן הַמַּפָּץ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר מִן הַמִּדְרָס. אֲבָל אִם חִבֵּר חֲמִשָּׁה טְפָחִים מִן הַמַּפָּץ וְאֶחָד מִן הָעוֹר, אַרְבָּעָה מִן הָעוֹר וְאֶחָד מִן הַשַּׂק, שְׁלֹשָׁה מִן הַשַּׂק וְאֶחָד מִן הַבֶּגֶד - הֲרֵי זֶה טָמֵא מִדְרָס. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁהִשְׁלִים שִׁעוּרוֹ בֶּחָמוּר מִמֶּנּוּ - טָמֵא; מִן הַקַּל - טָהוֹר.

ה. בְּלוֹיֵי נָפָה וּכְבָרָה שֶׁהִתְקִינָן לִישִׁיבָה - טְהוֹרִין, וְאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה עַד שֶׁיְּקַצְּצֵם וְאַחַר כָּךְ יִהְיוּ כְּמַפָּץ.

ו. חָלוּק שֶׁל קָטָן - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כַּשִּׁעוּר, שְׁלֹשָׁה טְפָחִים עַל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וְנִמְדָּד כָּפוּל, כִּבְרִיָּתוֹ. וְאֵלּוּ נִמְדָּדִין כְּפוּלִין: בְּגָדִים שֶׁמַּלְבִּישִׁין אוֹתָן עַל הָרַגְלַיִם וְעַל הַשּׁוֹקַיִם וְאֶת הָרֹאשׁ וְהַמִּכְנָסַיִם וְהַכּוֹבַע וְהַכִּיס שֶׁל פּוּנְדָּא. וּמַטְלִית שֶׁתְּלָאָהּ עַל הַשָּׁפָה, אִם פְּשׁוּטָה - נִמְדֶּדֶת פְּשׁוּטָה, וְאִם כְּפוּלָה - נִמְדֶּדֶת כְּפוּלָה.

ז. הַבֶּגֶד שֶׁאָרַג שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה וְנִטְמָא בְּמִדְרָס וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים אֶת כָּל הַבֶּגֶד - כֵּלוּ מִדְרָס. נָטַל חוּט אֶחָד מִתְּחִלָּתוֹ - טָהַר מִן הַמִּדְרָס, אֲבָל טָמֵא מַגַּע מִדְרָס, וַהֲרֵי הוּא רִאשׁוֹן כִּכְלִי שֶׁנָּגַע בְּמִדְרָס. נָטַל חוּט אֶחָד מִתְּחִלָּתוֹ וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים אֶת כָּל הַבֶּגֶד - כָּל הַבֶּגֶד טָמֵא מַגַּע מִדְרָס. וְכֵן בֶּגֶד שֶׁנֶּאֱרַג בּוֹ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת וְנִטְמָא בְּמֵת וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים עָלָיו אֶת כָּל הַבֶּגֶד - הַבֶּגֶד כֻּלּוֹ טָמֵא מֵת. נָטַל חוּט אֶחָד מִתְּחִלָּתוֹ - טָהַר מִטֻּמְאַת מֵת, אֲבָל טָמֵא מַגַּע טָמֵא מֵת. נָטַל חוּט אֶחָד מִתְּחִלָּתוֹ וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִים אֶת כָּל הַבֶּגֶד - הַכֹּל טָהוֹר. וְלָמָּה יִהְיֶה הַכֹּל טָהוֹר? מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ: שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ שֶׁנִּתְמַעֲטָה - טְהוֹרָה מִכְּלוּם; אֲבָל שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁנִּתְמַעֲטָה, אַף עַל פִּי שֶׁטָּהֲרָה מִן הַמִּדְרָס - הֲרֵי הִיא טְמֵאָה בְּכָל הַטֻּמְאוֹת.

ח. מַטְלִית שֶׁהִיא מִדְרָס וּטְלָאָהּ עַל הַקַּפָּה אוֹ עַל הָעוֹר - נַעֲשָׂה הַכֹּל רִאשׁוֹן לְטֻמְאָה. הִפְרִישׁ אֶת הַמַּטְלִית - הֲרֵי הַקַּפָּה אוֹ הָעוֹר רִאשׁוֹן, מִפְּנֵי שֶׁנָּגְעוּ בַּמִּדְרָס, וְהַמַּטְלִית טְהוֹרָה, שֶׁכֵּיוָן שֶׁטְּלָאָהּ וְהִפְרִישָׁהּ בָּטְלָה. טְלָאָהּ עַל הַבֶּגֶד אוֹ עַל הַשַּׂק - נַעֲשָׂה הַכֹּל מִדְרָס, וַהֲרֵי הַכֹּל אַב טֻמְאָה. הִפְרִישָׁהּ - הֲרֵי הַבֶּגֶד אוֹ הַשַּׂק רִאשׁוֹן, שֶׁהֲרֵי נָגַע בַּמִּדְרָס, וְהַמַּטְלִית אַב טֻמְאָה כְּשֶׁהָיְתָה, שֶׁאֵינָהּ בְּטֵלָה עַל הָאָרִיג. תָּפַר הַמַּטְלִית עַל הַבֶּגֶד כְּשֶׁטְּלָאָהּ מֵרוּחַ אַחַת אוֹ מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת כְּמִין גַּאם - אֵינוֹ חִבּוּר, וְלֹא נַעֲשָׂה הַכֹּל אָב, אֶלָּא מַגַּע מִדְרָס בִּלְבַד. תְּפָרָהּ מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ - הֲרֵי הִיא חִבּוּר, וְנַעֲשָׂה הַכֹּל אָב.

ט. שְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וְאַחַר כָּךְ נֶחֱלַק - טָהַר מִן הַמִּדְרָס, וְאֵין בִּקְרָעִים אֵלּוּ טֻמְאָה כְּלָל, וְהִנָּם

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר שהמפץ מתטמא במידרס ובשאר טומאות. שיעור השק והעור והמפץ לקבל טומאה. המשלים שיעורו בחמור או בקל ממנו. ודין הנמדדין כפולין. בגד שארג בו שלוש ונטמא במידרס וניטל חוט אחד מתחילתו. מטלית שהיא מידרס וטלאה על הקופה או על העור או על בגד או על שק וכו'. ודין סדין שטמא מידרס ועשאוהו פרוכת או הטבילה וקרעה קודם שיעריב שמשה.

מתוך מהדורת וגשל

כְּשִׁבְרֵי כְּלִי שֶׁנִּטְמָא. אֲבָל בֶּגֶד שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וְקָרַע מִמֶּנּוּ שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת עַל שָׁלֹשׁ אֶצְבָּעוֹת - אוֹתוֹ הַקֶּרַע טָהֹר מִן הַמִּדְרָס, אֲבָל טָמֵא מַגַּע מִדְרָס; שֶׁבְּעֵת פְּרִישָׁתוֹ מִן הַבֶּגֶד הַגָּדוֹל נִטְמָא בְּמַגָּע.

י. סָדִין שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וְאַחַר כָּךְ עֲשָׂאָהוּ פָּרֹכֶת - טָהֹר מִן הַמִּדְרָס. וּמֵאֵימָתַי הוּא טָהֳרָתוֹ מִן הַמִּדְרָס? מִשֶּׁיִּקְשֹׁר בּוֹ הַלּוּלָאוֹת שֶׁהוּא נִתְלֶה בָּהֶן כִּשְׁאָר הַפָּרוֹכוֹת.

יא. טַלִּית שֶׁהִיא מִדְרָס וְהִטְבִּילָהּ, וְקֹדֶם שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשָׁהּ הִתְחִיל לִקְרֹעַ מִמֶּנָּה קֶרַע - כֵּיוָן שֶׁנִּקְרַע בָּהּ רֻבָּהּ שׁוּב אֵינָהּ חִבּוּר וְטָהֳרָה כֻּלָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן נִשְׁתַּיֵּר בָּהּ כְּדֵי מַעֲפֹרֶת שֶׁלֹּא נִקְרַע, שֶׁהֲרֵי הוּא קוֹרֵעַ וְהוֹלֵךְ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּטְבוּלַת יוֹם; שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא חָס עָלֶיהָ לְהַטְבִּילָהּ, כָּךְ לֹא יָחוּס לִקְרֹעַ אֶת כֻּלָּהּ, וּלְפִיכָךְ טָהֳרָה כֻּלָּהּ.

יום שני כ"ד מרחשון ה'תשע"ב

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

א. אֵלּוּ עוֹרוֹת[2] מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס: עוֹר שֶׁחָשַׁב עָלָיו לִשְׁטִיחָה[3]. וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין עַל הַמִּטּוֹת מִלְּמַעְלָה[4] לִישֹׁן עָלָיו. וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין עַל הַחֲמוֹר תַּחַת הַמַּשֹּׂאוֹי[5]. וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין בָּעֶרֶס תַּחַת הַקָּטָן. וְעוֹר הַכַּר וְעוֹר הַכֶּסֶת. וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחִין תַּחַת הַשֵּׁלְחָן בְּעֵת הָאֲכִילָה כְּדֵי שֶׁיִּפְּלוּ עָלָיו הַפֵּרוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִשְׁעָן עָלָיו[6] וְעוֹר שֶׁחוֹגֵר נוֹפֵץ הַפִּשְׁתָּן[7] עָלָיו בָּעֵת שֶׁנּוֹפֵץ, וְעוֹר שֶׁחוֹגֵר הַחַמָּר עָלָיו, וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחַ הַסַּבָּל עַל כְּתֵפוֹ בָּעֵת שֶׁסּוֹבֵל, וְעוֹר שֶׁמַּנִּיחַ הָרוֹפֵא עַל בִּרְכָּיו בָּעֵת שֶׁמַּפִּיס הַשְּׁחִינִין[8]; מִפְּנֵי שֶׁכָּל הָעוֹרוֹת הָאֵלּוּ יוֹשֵׁב עֲלֵיהֶן. וְעוֹר הַלֵּב שֶׁל קָטָן שֶׁרִירוֹ יוֹרֵד עָלָיו כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְסְדוּ[9] בְּגָדָיו, וְעוֹר שֶׁעֲשָׂאָהוּ לְנָתְנוֹ עַל לִבּוֹ בִּשְׁעַת הַקָּצִיר מִפְּנֵי הַשָּׁרָב, וְעוֹר שֶׁלּוֹפְפִין[10] הַכְּסוּת בּוֹ, וְעוֹר הַתָּפוּר בְּתֵבָה שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הַבְּגָדִים; שֶׁכָּל אֵלּוּ מִתְהַפְּכִין עֲלֵיהֶן[11] וְנִשְׁעָנִין עֲלֵיהֶן.

ב. כָּל הָעוֹרוֹת הַמִּתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס - אֵינָן מִתְטַמְּאִין עַד שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן כַּשִּׁעוּר, חֲמִשָּׁה טְפָחִים עַל חֲמִשָּׁה טְפָחִים. וְאֵלּוּ עוֹרוֹת שֶׁאֵין מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס: עוֹר שֶׁחוֹגֵר סוֹרֵק הַצֶּמֶר בָּעֵת שֶׁסּוֹרֵק, וְעוֹר שֶׁלּוֹפֵף בּוֹ הַצֶּמֶר הַסָּרוּק[12], וְעוֹר שֶׁלּוֹפֵף בּוֹ הָאַרְגָּמָן[13], וְעוֹר הַתּוֹפֵר שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ הָאַרְגָּמָן. וְכֻלָּן מִתְטַמְּאִין בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת[14].

ג. עוֹר שֶׁעֲשָׂאוֹ חִפּוּי לְכֵלִים - טָהוֹר מִכְּלוּם[15]. עֲשָׂאוֹ חִפּוּי לְמִשְׁקֹלֶת - מְקַבֵּל שְׁאָר טֻמְאוֹת, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה לְקַבָּלָה[16], וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[17].

ד. עוֹר שֶׁעֲשָׂאָהוּ לַעֲקֵבוֹ וּלְפַרְסָתוֹ[18]: אִם חוֹפֶה אֶת רֹב הָרֶגֶל - מִתְטַמֵּא[19], וְאִם לָאו - טָהוֹר.

ה. מִנְעָל שֶׁעַל הָאֻמּוּם[20], אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא לְבָשׁוֹ אָדָם - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁכְּבָר נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ[21].

ו. כָּל עוֹר הָרָאוּי לְהִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס[22] וְאֵינוֹ חָסֵר מְלָאכָה - הַמַּחֲשָׁבָה מְטַמְּאַתּוּ[23], וְאִם חִשֵּׁב עָלָיו לִהְיוֹת עוֹר שֶׁלְּחָן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - הֲרֵי זֶה מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. וְאִם חָסֵר מְלָאכָה[24] - אֵין הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת בּוֹ עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתּוֹ. חוּץ מִן הָעוֹר שֶׁמְּחַפִּין בּוֹ הַמֶּרְכָּב[25] מִפְּנֵי הָאָבָק, שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת בּוֹ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ[26]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּעוֹרוֹת בַּעַל הַבַּיִת[27]; אֲבָל עוֹרוֹת הָעַבְדָּן[28], שֶׁסְּתָמָן לְמִכִּירָה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר העורות שמתטמאים במידרס ואותם שאינם מתטמאים. ודין עור הראוי להתטמא במידרס אם המחשבה מטמאתם. ודין אם אדם מטמא במידרס משכב או מרכב שאינו שלו. ודין כלי עור שנטמא במידרס הזב ושינהו לכלי אחר. ודין כלים שעיקר עשייתם לקבלה ולמשכב כאחד או לקבלה בלבד ונפחתו. 2) כלים פרק כ"ו משנה ה. 3) לשטוח אותו על הארץ ולשבת עליו. 4) על החבלים המחברים את דפנות המיטה. 5) להגן על עור החמור. ומטמא מידרס, מפני שלפעמים רוכב האדם עליו. 6) ואם כן הוא עשוי גם לתשמיש אדם. 7) החובט על הפשתן כדי להפיל את שיירי עצי הקנים הדבוקים בו. 8) פותח את המכות שהעלו מורסא. 9) יתלכלכו ויתקלקלו. 10) כורכים. 11) פירוש, אמנם אין יושבים עליהם מפני שהם מלוכלכים, ויש מהם שהם נקיים ונמנעים מלשבת עליהם כדי שלא יתלכלכו אבל לפעמים מהפכים אותם ויושבים על צידם השני. 12) פירורי הצמר נדבקים בשני צידי הסינור והאורג נמנע מלשבת עליו, כדי שלא יעלו הפירורים על בגדיו וקשה להסירם. 13) אין יושבים על העור הזה, כדי שלא יעלה אבק וילכלך את הארגמן היקר. 14) ככל הכלים המיטמאים בין אם משתמשים בהם לישיבה ושכיבה ובין אין משתמשים. 15) בתורת כהנים פרשת שמיני פרק ח הלכה ז דרשו מהכתוב שחיפויי כלים אינם מתטמאים (ראה למעלה פרק ד הלכה ד). 16) לקבל את המשקולת. בבבא הקודמת המדובר בעור שעשאו חיפוי קבוע לכלי, ועור לחיפוי משקולת עשוי לשמור על המשקולת, ומורידים אותו כשמשתמשים במשקולת. 17) אפילו יש בו חמישה טפחים. 18) החלק התחתון של הרגל. 19) גם בטומאת מידרס ככל נעל. 20) הדפוס שהנעל מתוחה עליו בשעת מלאכה. 21) נימוק זה מלמדנו, שאפילו לא הוסרה עדיין מן האימום מיטמאה. [בתוספתא שם הלכה ב: אמר רבי שמעון שזורי: "לא נחלקו רבי אליעזר וחכמים על מנעל שעל האימום שהוא טהור, על מה נחלקו? על שניטל מן האימום, שרבי אליעזר מטהר וחכמים מטמאין, מפני שאשה ננעלת בו ומחזירתו לאימום". פירוש, מחלוקתם היא כשניטלה מן האימום כדי לבחון את מידתה. חכמים מטמאים שהרי כבר נשמטה מן האימום ונגמרה כל מלאכתה ורבי אליעזר מטהר, מפני שהאשה נוטלת אותה מן האימום ומתכוונת להחזירה למקומה (נימוק זה נאמר לשיטת רבי אליעזר - מנחת ביכורים). וסובר רבינו שרבי שמעון שזורי חולק על התנא קמא ופסק כחכמים לפי דעת תנא קמא]. 22) פירוש, הראוי להשתמש בו כמידרס, כגון עור מעובד. 23) אם חישב עליו לתשמיש מידרס הרי הוא מקבל טומאת מידרס, ואף על פי שלא עשה בו כל מעשה מיוחד המכשירו לכך. 24) שאין בני אדם משתמשים בעור כזה למידרס לפני גמר המלאכה הזו. 25) מכסים בו את המרכבה. 26) חסר עוד הקצעה סביב סביב כדרכם של מוכרי עורות. והטעם, מפני שהרבה בני אדם משתמשים לחיפוי המרכב בעור שאינו מהוקצע. 27) שאין דרכו להקפיד כל כך על שיפור העורות. 28) מעבד עורות למכירה.

מתוך מהדורת וגשל

- אֵין הַמַּחֲשָׁבָה מְטַמְּאָתַן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהֶן מַעֲשֶׂה וִיכִינֵם לְמִדְרָס[29].

ז. אֵין אָדָם מְטַמֵּא בְּמִדְרָס מִשְׁכָּב אוֹ מֶרְכָּב שֶׁאֵינָן שֶׁלּוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנּוֹגֵעַ בְּמִשְׁכָּבוֹ[30]. גָּזַל מִשְׁכָּב וְדָרַס עָלָיו בְּלֹא נְגִיעָה[31] - טָהוֹר; וְאִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים[32] - טָמֵא. גָּנַב מִשְׁכָּב וְיָשַׁב עָלָיו - טָמֵא; שֶׁחֶזְקָתוֹ שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, שֶׁאֵינָן יוֹדְעִים מִי גְנָבוֹ[33]. וְאִם נוֹדַע שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים - טָהוֹר. לְפִיכָךְ, גַּנָּב שֶׁגָּנַב עוֹר וְחִשֵּׁב עָלָיו לִשְׁכִיבָה - מַחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת לוֹ וּמִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס; אֲבָל הַגַּזְלָן - אֵין מַחֲשַׁבְתּוֹ מוֹעֶלֶת אֶלָּא אִם כֵּן נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים.

ח. עוֹר שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וְהִתְחִיל לְקָרְעוֹ רְצוּעוֹת - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ עַד שֶׁיְּמַעֲטֶנּוּ פָּחוֹת פָּחוֹת מֵחֲמִשָּׁה טְפָחִים.

ט. כָּל כְּלִי עוֹר שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרַס הַזָּב וְשִׁנָּהוּ לִכְלִי אַחֵר: אִם שִׁנָּהוּ מִפָּשׁוּט[34] לְפָשׁוּט - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ[35]; שִׁנָּהוּ מִפָּשׁוּט לִמְקַבֵּל[36] וּמִמְּקַבֵּל לְפָשׁוּט - טָהוֹר[37]. וּבְבֶגֶד - הַכֹּל טָמֵא[38]. כֵּיצַד? חֵמֶת[39] שֶׁעֲשָׂאָהּ שָׁטִיחַ[40] וְשָׁטִיחַ שֶׁעֲשָׂאָהוּ חֵמֶת - טָהוֹר[41]; אֲבָל חֵמֶת שֶׁנִּטְמְאָה מִדְרָס וַעֲשָׂאָהּ תּוּרְמִיל[42] אוֹ תּוּרְמִיל שֶׁעֲשָׂאָהוּ חֵמֶת - הֲרֵי הֵן מִדְרָס כְּשֶׁהָיוּ[43].

י. כַּר שֶׁל בֶּגֶד[44] שֶׁנִּטְמָא בְּמִדְרָס וַעֲשָׂאָהוּ סָדִין[45] אוֹ סָדִין שֶׁעֲשָׂאָהוּ כַּר אוֹ כֶּסֶת, בֶּגֶד שֶׁעֲשָׂאָהוּ מִטְפַּחַת אוֹ מִטְפַּחַת שֶׁעֲשָׂאָהּ כֶּסֶת - הֲרֵי הֵן מִדְרָס כְּשֶׁהָיוּ[46].

יא. כֵּלִים שֶׁעִקַּר עֲשִׂיָּתָן לְקַבָּלָה וּלְמִשְׁכָּב כְּאֶחָד, כְּגוֹן הַכָּרִים וְהַכְּסָתוֹת[47] וְהַשַּׂקִּין וְהַמַּרְצוּפִין[48], אִם נִפְחֲתוּ[49], אַף עַל פִּי שֶׁטָּהֲרוּ מִלְּהִתְטַמֵּא בְּמֵת וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן יְכוֹלִין לְקַבֵּל - הֲרֵי הֵן מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס[50], שֶׁעֲדַיִן הֵן רְאוּיִין לְמִדְרָס. אֲבָל כֵּלִים שֶׁעִקַּר עֲשִׂיָּתָן לְקַבָּלָה בִּלְבַד, כְּגוֹן הַחֵמֶת וְהַתּוּרְמִיל[51], אִם הָיוּ גְדוֹלִים כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִין לֵישֵׁב עֲלֵיהֶן, הוֹאִיל וְיוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן מִפְּנֵי גָדְלָן - הֲרֵי הֵן מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס כָּל זְמַן שֶׁהֵן שְׁלֵמִין. נִפְחֲתוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר עֲדַיִן לֵישֵׁב עֲלֵיהֶן - אֵין מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס; שֶׁעִקַּר עֲשִׂיָּתָן לְקַבָּלָה בִּלְבַד, וְהוֹאִיל וּבָטְלוּ מִלְּקַבֵּל[52] - טָהֲרוּ מִלְּהִתְטַמֵּא, לֹא בְּמִדְרָס וְלֹא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת[53]. וְכַמָּה הוּא שִׁעוּרָן וְיִהְיוּ רְאוּיִין לְמִדְרָס? הַחֵמֶת - שִׁבְעָה קַבִּין[54]. וְהַיַּלְקוּט - חֲמִשָּׁה. וְהַקְּלֻסְתֵּר[55] שֶׁתּוֹלִין בּוֹ הַשְּׂעוֹרִים בְּרֹאשׁ הַבְּהֵמָה[56] - אַרְבָּעָה. וְהַכְּרִיתִית[57] שֶׁמְּעָרִין בָּהּ הַמַּיִם - סְאָה. פָּחוֹת מִשִּׁעוּרִין אֵלּוּ - אֵינָן רְאוּיִין לְמִדְרָס, וְאֵין דֶּרֶךְ הָעָם לֵישֵׁב עֲלֵיהֶן. נִפְחֲתוּ וְצָרַר[58] מְקוֹם הַפְּחָת[59] - הֲרֵי הֵן טְהוֹרִין, וּכְאִלּוּ לֹא קָשַׁר מְקוֹם הַפְּחָת. וְכָל הַחֲמָתוֹת שֶׁנִּפְחֲתוּ וּצְרָרָן - טְהוֹרוֹת[60], חוּץ מִשֶּׁל עַרְבִיִּים, מִפְּנֵי שֶׁכָּךְ הוּא דַרְכָּן תָּמִיד לְצָרְרָן. וְחֵמֶת חֲלִילִין[61] - אֵין מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ רְאוּיָה לְמִדְרָס.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

א. כָּל פְּשׁוּטֵי כְּלֵי עֵץ הָעֲשׂוּיִין לִישִׁיבָה אוֹ לִשְׁכִיבָה אוֹ לִרְכִיבָה - מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס. כְּגוֹן הַמִּטָּה וְהַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן.

ב. הַמִּטָּה וְהַכַּר וְהַכֶּסֶת שֶׁל מֵת, וְכִסֵּא שֶׁל כַּלָּה, וּמַשְׁבֵּר שֶׁל חָיָה, וְכִסֵּא שֶׁל כּוֹבֵס שֶׁכּוֹבֵס עָלָיו אֶת הַכֵּלִים, וְכִסֵּא שֶׁל קָטָן שֶׁיֵּשׁ לוֹ רַגְלַיִם אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ גֹּבַהּ טֶפַח - כָּל אֵלּוּ מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס.

ג. כִּסֵּא שֶׁל בַּרְזֶל שֶׁעוֹשִׂין בְּבֵית הַכִּסֵּא וְהָעוֹר נָתוּן עָלָיו - הֲרֵי הוּא מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת. הִפְרִישׁ עוֹר הַמְחֻפֶּה עַל הַבַּרְזֶל - הָעוֹר מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, וְהַבַּרְזֶל מִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת אֲבָל לֹא בְּמִדְרָס.

ד. טְרַסְקָל שֶׁל גְּמִי וְכַיּוֹצֵא בּוֹ הַמְחֻפֶּה בְּעוֹר - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת. הִפְרִישׁ הָעוֹר מֵעָלָיו - הָעוֹר מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, אֲבָל הַטְּרַסְקָל טָהוֹר מִכְּלוּם, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה כְּשִׁבְרֵי כֵּלִים.

ה. סַפְסָלִין שֶׁבַּמֶּרְחָץ שֶׁשְּׁתֵי רַגְלָיו שֶׁל עֵץ - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. הָיְתָה אַחַת שֶׁל עֵץ וְאַחַת שֶׁל שַׁיִשׁ - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

29) מפני שאין דרכו של אומן להוציא למכירה דברים שאינם מתוקנים כל צרכם. 30) בתורה כתוב ואיש אשר יגע במשכבו. 31) כגון שמפסיק בינו ובין המידרס דבר שאינו מקבל טומאה כלל. מכאן שלדעת רבינו, נגיעת הזב מטמאה אפילו דבר שאינו שלו. 32) כשידוע לנו שנתייאשו ועל ידי זה קנה הגזלן את הגזילה והיא "משכבו", אבל כשלא שמענו מפי הבעלים דברי ייאוש - אנו מניחים שלא נתייאשו, מתוך תקווה שיוציאו את הגזילה מיד הגזלן שהוא מכיר אותו. 33) ולכן אין סיכויים להוציא מידו את הגניבה. 34) מדבר שאין לו בית קיבול. 35) והוא הדין אם שינה ממקבל למקבל, כמו שיתבאר בסוף הלכה זו. 36) לדבר שיש לו בית קיבול. 37) שהכלי הראשון נפסד וכלי חדש נולד, שלא נטמא. 38) שכל תשמישי בגד דומים זה לזה. 39) נוד גדול. 40) קרעו והניחו על הקרקע לשבת עליו. 41) מפני ששינה מדבר המקבל לדבר שאינו מקבל. 42) ילקוט הרועים. 43) שהרי שניהם - החמת והתורמיל - עשויים לקבלה. 44) פירוש, של בד. מפני שיש כרים עשויים מעור, פירש רבינו שהמדובר בכר של בגד. 45) פרם את התפרים ומשתמש בו כסדין. 46) משום שתשמישם דומים. 47) ממולאים צמר או דברים רכים אחרים. 48) שקים גדולים שאורזים בהם סחורות, המדובר בכלים של עור שפשוטיהם אינם מקבלים טומאה. 49) ואינם ראויים לקבל. 50) ומתוך כך מיטמאים גם בשאר טומאות מדבריהם, כמבואר למעלה פרק כ"ג הלכה א. 51) אמנם לפעמים יושבים עליהם ולכן מטמאים במידרס, אבל בעיקרם נעשו לקבלה בלבד. 52) ואינם ראויים לתשמיש שלשמו נעשו. 53) מפני שבטלו לגמרי מתורת כלי. 54) אם היא יכולה לקבל שבעה קבים. הסאה שישה קבים והקב ארבעה לוגים. 55) שק קטן. 56) והיא אוכלת מתוכו. 57) שק של עור. 58) קשר. 59) וראויים לקבלה. 60) אין דרכם של בני אדם להשתמש בהם לקבלה. 61) כלי זמר עשוי מעור בתבנית נוד. 1) יבאר פשוטי כלי עץ וכל הכלים המתטמאים במידרס.

מתוך מהדורת וגשל

ו. נְסָרִים שֶׁבַּמֶּרְחָץ שֶׁשִּׁגְמָן - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה; שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לִישִׁיבָה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּהַלְּכוּ הַמַּיִם תַּחְתֵּיהֶן.

ז. הַכַּלְכָּלָה וְהַסַּל שֶׁמִּלְּאָן תֶּבֶן אוֹ מוֹכִין, אַף עַל פִּי שֶׁהִתְקִינָן לִישִׁיבָה - אֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאַת מִדְרָס, שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִישִׁיבָה. וְאִם סֵרְגָן בִּגְמִי אוֹ בִּמְשִׁיחָה עַל פִּיהֶן - מִתְטַמְּאִין בְּמִדְרָס.

ח. קוֹרַת בֵּית הַבַּד שֶׁעָשָׂה רֹאשָׁהּ הָאֶחָד כִּסֵּא - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִין לוֹ: עֲמֹד וְנַעֲשֶׂה מְלַאכְתֵּנוּ. אֲבָל אִם קָבַע אֶת הַכִּסֵּא בְּקוֹרַת בֵּית הַבַּד - הַכִּסֵּא מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, וְאִם דָּרַס הַזָּב עַל הַקּוֹרָה - לֹא נִטְמָא הַכִּסֵּא. וְכֵן אִם קָבַע הַכִּסֵּא בְּקוֹרָה גְּדוֹלָה אוֹ עָשָׂה רֹאשׁ הַקּוֹרָה הַגְּדוֹלָה כִּסֵּא - אֵין טָמֵא אֶלָּא מְקוֹם הַכִּסֵּא בִּלְבַד, וּשְׁאָר הַקּוֹרָה טָהוֹר. וְכֵן הַדִּין בְּכִסֵּא שֶׁקָּבְעוֹ בַּעֲרֵבָה, שֶׁהוּא טָהוֹר.

ט. קְצָת הַקּוֹרָה שֶׁמְּתַקֵּן הַמְסַתֵּת אֶת הָאֶבֶן לִישֵׁב עָלָיו - חֲרֵי מְקוֹם יְשִׁיבָתוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. וּמְקוֹם יְשִׁיבָה שֶׁאַחוֹרֵי הַקָּרוֹן - טָהוֹר, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא יְשִׁיבַת צַעַר.

י. רָאשֵׁי כְּלוֹנָסוֹת שֶׁיּוֹשְׁבִין עֲלֵיהֶן הָאֻמָּנִין וְשָׁפִין אֶת הָאֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - טְהוֹרִין. וְכֵן כּוֹפֶת שֶׁל תְּמָרָה שֶׁהוּא יוֹשֵׁב עָלָיו, אֲפִלּוּ גָּבוֹהַּ טֶפַח - טָהוֹר, שֶׁאֵין זֶה כְּלִי. וְכֵן בּוּל שֶׁל עֵץ, אַף עַל פִּי שֶׁסִּרְקוֹ וְכִרְכְּמוֹ וַעֲשָׂאָהוּ פָּנִים לַשַּׁעַר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ כְּלִי וְלֹא מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיָּחֹק בּוֹ.

יא. רָאשֵׁי כְּלוֹנָסוֹת הַחֲקוּקִין, אִם חֲקָקָן לְדַעַת - מְקַבְּלִין טֻמְאָה. מְצָאָן חֲקוּקִין, אִם חֹשֵׁב עֲלֵיהֶן - מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא. וְאִם חֹשֵׁב עֲלֵיהֶן חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן אוֹ אָדָם שֶׁאֵינָן שֶׁלּוֹ - טְהוֹרִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה אֶלָּא בְּמַחֲשָׁבָה; שֶׁאֵין לְךָ מַחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת אֶלָּא מַחֲשֶׁבֶת בְּעָלִים שֶׁהֵן בְּנֵי דַעַת.

יב. הָעוֹשֶׂה כִּפָּה מִן הַשְּׁאוֹר וְיִבְּשָׁהּ וְיִחֲדָהּ לִישִׁיבָה - חֲרֵי בָּטְלָה מִתּוֹרַת אֹכֶל וּמִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס, שֶׁחֲרֵי מְשַׁמֶּשֶׁת תַּשְׁמִישֵׁי הָעֵץ.

יג. מַחְצֶלֶת הַקַּשׁ - מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס; וְשֶׁל קָנִים וְשֶׁל חֵלֶף - טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְמִדְרָס. וּשְׁאָר הַמַּחְצְלָאוֹת: אִם עֲשָׂאָהּ לִשְׁכִיבָה - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; עֲשָׂאָהּ לְסִכּוּךְ - טְהוֹרָה. עֲשָׂאָהּ סְתָם: גְּדוֹלָה - סְתָמָהּ לְסִכּוּךְ, קְטַנָּה - סְתָמָהּ לִשְׁכִיבָה.

יד. מַחְצֶלֶת שֶׁעָשָׂה לָהּ קָנִים לְאָרְכָּהּ - טְמֵאָה מִדְּרָס, שֶׁעֲדַיִן רְאוּיָה לִשְׁכִיבָה. עֲשָׂאָהּ כְּמִין כִּי - טְהוֹרָה. עָשָׂה לָהּ קָנִים לְרָחְבָּהּ, אִם אֵין בֵּין קָנֶה לַחֲבֵרוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים - טְהוֹרָה. נָחְלְקָה לְרָחְבָּהּ - עֲדַיִן מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה; לְאָרְכָּהּ: נִשְׁתַּיְּרוּ בָּהּ שְׁלֹשָׁה מַעֲדַנִּים שֶׁל שִׁשָּׁה טְפָחִים - עֲדַיִן הִיא רְאוּיָה לְמִדְרָס וּמִתְטַמְּאָה; פָּחוֹת מִכָּאן - טְהוֹרָה. וְכֵן אִם הִתִּיר רָאשֵׁי מַעֲדַנִּים - טְהוֹרָה. וְאַף טֻמְאַת מִדְרָס לֹא תִּקָּבֵל הַמַּחְצֶלֶת עַד שֶׁתִּגָּמֵר מְלַאכְתָּהּ וְתִתְקַנֵּב, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

טו. תֵּבָה שֶׁפִּתְחָהּ מִלְּמַעְלָה - טְהוֹרָה מִן הַמִּדְרָס, שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֵישֵׁב עָלֶיהָ, וּמְקַבֶּלֶת שְׁאָר טֻמְאוֹת. פִּתְחָהּ מִצַּדָּהּ - טְמֵאָה בְּמִדְרָס וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת.

טז. עֲגָלָה שֶׁל קָטָן - מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס, שֶׁחֲרֵי נִשְׁעָן עָלֶיהָ.

יז. מַקֵּל שֶׁל זְקָנִים - טָהוֹר מִכְּלוּם, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא לְסַיֵּעַ.

יח. סַנְדָּל שֶׁל סַיָּדִין, וְהוּא סַנְדָּל שֶׁל עֵץ - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, מִפְּנֵי שֶׁהַסַּיָּד פְּעָמִים מְטַיֵּל בּוֹ עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְבֵיתוֹ.

יט. קַב שֶׁל קִטֵּעַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל כְּתִיתִין - מִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת מִפְּנֵי בֵּית קִבּוּלוֹ; וּמִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, שֶׁחֲרֵי נִשְׁעָן עָלָיו.

כ. וְאֵלּוּ טְמֵאִין מִשּׁוּם מֶרְכָּב:

מַרְדַּעַת שֶׁל חֲמוֹר, וְטַפִּיטָן שֶׁל סוּס, וְכַר הַגָּמָל, וְאֻכָּף שֶׁל נָאָקָה, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. הַלּוּחוֹת שֶׁמַּנִּיחִין עַל גַּבֵּי הַחֲמוֹר וְאַחַר כָּךְ נוֹתְנִין עָלָיו הַמַּשֹּׂאוֹ - טְהוֹרוֹת; וְאִם הָיְתָה רְאוּיָה לְמֶרְכָּב - טְמֵאָה.

פֶּרֶק שִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

א. כְּלִי עֵץ הָרָאוּי לְמִדְרָס שֶׁקָּבְעוֹ בַּכֹּתֶל בְּתוֹךְ הַבִּנְיָן: קָבְעוֹ בַּכֹּתֶל וְלֹא בָּנָה עַל גַּבָּיו אוֹ בָּנָה עַל גַּבָּיו וְלֹא קָבְעוֹ - עֲדַיִן מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס כְּשֶׁהָיָה; קָבְעוֹ בְּמַסְמְרִים וּבָנָה עָלָיו - טָהוֹר. וְכֵן מַפָּץ שֶׁנְּתָנוֹ עַל גַּבֵּי הַקּוֹרוֹת: קָבְעוֹ וְלֹא נָתַן עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה אוֹ שֶׁנָּתַן עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה וְלֹא קָבְעוֹ - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס; קָבְעוֹ וְנָתַן עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה - טָהוֹר.

ב. סַפְסָל שֶׁנִּטַּל אֶחָד מֵרַאשָׁיו - עֲדַיִן הוּא רָאוּי לְמִדְרָס. נִטַּל הַשֵּׁנִי - טָהוֹר. וְאִם יֵשׁ בּוֹ גֹבַהּ טֶפַח - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס.

ג. כִּסֵּא שֶׁל כַּלָּה שֶׁנִּטְּלוּ חִפּוּיָיו - טָהוֹר. וְאִם לֹא הָיוּ חִפּוּיָיו יוֹצְאִים וְנִטְּלוּ - עֲדַיִן הוּא רָאוּי לְמִדְרָס, שֶׁכֵּן דַּרְכּוֹ לִהְיוֹת מַטֶּהוּ עַל צִדּוֹ וְיוֹשֵׁב עָלָיו.

ד. כִּסֵּא שֶׁנִּטְּלוּ חִפּוּיָיו וַעֲדַיִן הוּא רָאוּי לִישִׁיבָה - מִתְטַמֵּא. נִטְּלוּ שְׁנַיִם מֵחִפּוּיָיו זֶה בְּצַד זֶה - טָהוֹר.

ה. שִׁדָּה שֶׁנִּטַּל הָעֶלְיוֹן שֶׁלָּהּ - טְמֵאָה מִפְּנֵי הַתַּחְתּוֹן, שֶׁהוּא רָאוּי לְמִדְרָס; נִטַּל הַתַּחְתּוֹן - טְמֵאָה מִפְּנֵי הָעֶלְיוֹן; נִטְּלוּ שְׁתֵּיהֶן - חֲרֵי הַדַּפִּין טְהוֹרִין.

ו. תֵּבָה שֶׁנִּפְחֲתָה מִצַּדָּהּ - מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס וּבִשְׁאָר טֻמְאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיָה אַף לִישִׁיבָה וְהַכֹּל יוֹשְׁבִין עָלֶיהָ. נִפְחֲתָה מִלְּמַעְלָה - טְהוֹרָה מִן הַמִּדְרָס, שֶׁחֲרֵי אֵינָהּ רְאוּיָה לִישִׁיבָה, וּמִתְטַמְּאָה בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת, שֶׁעֲדַיִן הִיא מְקַבֶּלֶת. נִפְחֲתָה מִלְּמַטָּה - טְהוֹרָה מִכָּל טֻמְאוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לֵישֵׁב עָלֶיהָ כְּכִסֵּא; מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר מַעֲשֶׂיהָ לְקַבָּלָה, וּכְבָר בָּטַל הָעִקָּר. וְהַמְּגוֹרוֹת שֶׁלָּהּ - מִתְטַמְּאוֹת וְאֵינָן חִבּוּר לָהּ. וְכֵן מַשְׁפֶּלֶת שֶׁנִּפְחֲתָה מִלְּקַבֵּל רִמּוֹנִים, אַף עַל פִּי שֶׁרְאוּיָה לְמִדְרָס - חֲרֵי הִיא טְהוֹרָה מִכְּלוּם; מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר מַעֲשֶׂיהָ לְקַבָּלָה, וְהוֹאִיל וּבָטַל הָעִקָּר - בָּטְלָה הַטְּפֵלָה.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר כלי עץ הראוי למידרס וקבעו בכותל בתוך הבנין. ודין ספסל שנטל אחד מראשיו ושידה שנטל העליון שלה. ודין תיבה שנפחתה מצידה ועריבה של עץ שמגבלים בה טיט הבנין או לשים בה בצק. ודין אם מחשבה מועלת בעריבה גדולה שנפחתה. ודין מיטה שהיתה טמיאה מידרס וניטלה קצרה ושתי כרעיים וכו'.

ז. עֲרֵבָה שֶׁל עֵץ שֶׁמְּגַבְּלִין בָּהּ הַבִּנְיָן אוֹ אֶת הַגִּפְסִיס, אַף עַל פִּי שֶׁמְּקַבֶּלֶת שְׁאָר טֻמְאוֹת - אֵינָהּ מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס. וְשֶׁלָּשִׁין בָּהּ אֶת הַבָּצֵק, שֶׁמַּחֲזֶקֶת מִשְּׁנֵי לֵגִין וְעַד תִּשְׁעָה קַבִּין, שֶׁנִּסְדְּקָה עַד שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִרְחֹץ בָּהּ רַגְלוֹ אַחַת מִפְּנֵי הַסֶּדֶק - חֲרֵי זוֹ מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס; שֶׁסְּתָמָהּ שֶׁכּוֹפְתָהּ וְיוֹשֵׁב עָלֶיהָ לְפִי גָּדְלָהּ וְסֶדֶק שֶׁלָּהּ. הִנִּיחָהּ בַּגְּשָׁמִים עַד שֶׁנִּתְּפְחָה וְנִסְתַּם הַסֶּדֶק - אֵינָהּ מִתְטַמְּאָה בְּמִדְרָס, שֶׁחֲרֵי הִיא רְאוּיָה לָלוּשׁ בָּהּ וּתְחִלַּת מַעֲשֶׂיהָ לָלוּשׁ בָּהּ, וּמְקַבֶּלֶת שְׁאָר טֻמְאוֹת. חָזַר וְהִנִּיחָהּ בְּקָרִים וְנִפְתַּח הַסֶּדֶק - חָזְרָה לְקַבֵּל טֻמְאַת מִדְרָס, וּטְהוֹרָה מִשְּׁאָר טֻמְאוֹת.

ח. עֲרֵבָה גְּדוֹלָה שֶׁהִיא יָתֵר עַל תִּשְׁעָה קַבִּין שֶׁנִּפְחֲתָה מִלְּקַבֵּל רִמּוֹנִים וֶהֱכִינָהּ לִישִׁיבָה - חֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה אַף מִטֻּמְאַת מִדְרָס עַד שֶׁיַּקְצִיעַ; שֶׁאֵין הַמַּחֲשָׁבָה מוֹעֶלֶת בַּעֲרֵבָה גְּדוֹלָה שֶׁנִּפְחֲתָה עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה. עָשָׂאָהּ אֲבוּס לִבְהֵמָה, אַף עַל פִּי שֶׁקְּבָעָהּ בַּכֹּתֶל - טְמֵאָה בְּכָל הַטֻּמְאוֹת.

ט. מִטָּה שֶׁנִּטְּלוּ שְׁתֵּי אֲרֻכּוֹת שֶׁלָּהּ אַחַר שֶׁנִּטְמֵאת וְעָשָׂה לָהּ אֲרֻכּוֹת חֲדָשׁוֹת וְלֹא שִׁנָּה אֶת הַנְּקָבִים וְנִשְׁבְּרוּ הַחֲדָשׁוֹת - עֲדַיִן הִיא בְּטֻמְאָתָהּ; נִשְׁתַּבְּרוּ הַיְּשָׁנוֹת - טְהוֹרָה, שֶׁהַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַיְּשָׁנוֹת.

י. מִטָּה שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה מִדְּרָס וְנִטְּלָה קְצָרָה וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם - עֲדַיִן הִיא בְּטֻמְאָתָהּ, שֶׁעֲדַיִן צוּרַת הַמִּטָּה עוֹמֶדֶת; נִטְּלָה אֲרֻכָּה וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם - טְהוֹרָה.

יא. קָצַץ שְׁתֵּי לְשׁוֹנוֹת שֶׁל מִטָּה בַּאֲלַכְסוֹן, אוֹ שֶׁקָּצַץ שְׁתֵּי כְּרָעַיִם טֶפַח עַל טֶפַח בַּאֲלַכְסוֹן, אוֹ שֶׁמִּעֲטָן פָּחוֹת מִטֶּפַח - חֲרֵי זוֹ נִשְׁבָּרָה וּטְהוֹרָה. נִשְׁבְּרָה אֲרֻכָּה וְתִקְּנָהּ - עֲדַיִן הִיא אַב טֻמְאָה כְּשֶׁהָיְתָה; נִשְׁבְּרָה הָאֲרֻכָּה הַשְּׁנִיָּה וְתִקְּנָהּ - טְהוֹרָה מִן הַמִּדְרָס, אֲבָל טְמֵאָה מַגַּע מִדְרָס. לֹא הִסְפִּיק לְתַקֵּן אֶת הָרִאשׁוֹנָה עַד שֶׁנִּשְׁבְּרָה הַשְּׁנִיָּה - טְהוֹרָה.

יב. מִטָּה שֶׁהָיְתָה טְמֵאָה מִדְּרָס אוֹ בִּשְׁאָר טֻמְאוֹת, וְנִגְנַב חֶצְיָהּ אוֹ אָבַד חֶצְיָהּ אוֹ שֶׁחֲלָקוּהָ אַחִין אוֹ שֶׁתָּפִין - חֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, שֶׁחֲרֵי זוֹ כִּכְלִי שֶׁנִּשְׁבָּר. הֶחֱזִירוּהָ - מְקַבֶּלֶת טֻמְאָה מִכָּאן וּלְהַבָּא. חֲרֵי זֶה דּוֹמֶה לְמִי שֶׁעָשָׂה כְּלִי אֶחָד מִשִּׁבְרֵי כֵּלִים שֶׁנִּטְמָא, שֶׁהוּא טָהוֹר וּמְקַבֵּל טֻמְאָה לְהַבָּא.

יג. מִטָּה שֶׁנִּפְרְקוּ אֵיבָרֶיהָ, אִם נִשְׁבְּרָה אֲרֻכָּה וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם אוֹ קְצָרָה וּשְׁתֵּי כְּרָעַיִם - חֲרֵי אֵלּוּ מִתְטַמְּאִין, מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיִין לְסָמְכָן בַּכֹּתֶל וְלִישֹׁן עֲלֵיהֶן.

יד. מִטָּה שֶׁנִּטְמֵאת כֻּלָּהּ, אִם הִטְבִּילָהּ אֵיבָרִים אֵיבָרִים - טְהוֹרָה.

טו. הַמְפָרֵק אֶת הַמִּטָּה לְהַטְבִּילָהּ - הַנּוֹגֵעַ בַּחֲבָלִים שֶׁלָּהּ טָהוֹר.

יום שלישי כ"ה מרחשון ה'תשע"ב

פֶּרֶק שִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים[1]

א. שָׁלֹשׁ[2] תֵּבוֹת הֵן[3]:
תֵּבָה שֶׁנִּפְחֲתָה מִצִּדָּהּ - טְמֵאָה מִדְּרָס[4]; מִלְּמַעְלָה[5] - טְמֵאָה טְמֵא מֵת[6]; וְהַבָּאָה בַּמִּדָּה[7] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם[8].

ב. שָׁלֹשׁ עֲרֵבוֹת הֵן:
עֲרֵבָה מִשְּׁנֵי לֵגִין וְעַד תִּשְׁעָה קַבִּין שֶׁנִּסְדְּקָה - טְמֵאָה מִדְּרָס; שְׁלֵמָה - טְמֵאָה טְמֵא מֵת[9]; וְהַבָּאָה בַּמִּדָּה - טְהוֹרָה מִכְּלוּם.

ג. שָׁלֹשׁ עֲגָלוֹת הֵן:
הָעֲשׂוּיָה כְּקָתֶדְרָה[10] - טְמֵאָה מִדְּרָס[11]; כְּמִטָּה[12] - טְמֵאָה טְמֵא מֵת; וְשֶׁל אֲבָנִים[13] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם[14].

ד. שְׁלֹשָׁה תְּרִיסִין[15] הֵן:
תְּרִיס הַכָּפוּף[16] - טָמֵא מִדְּרָס[17]; וְשֶׁמְּשַׁחֲקִין בּוֹ בְּקַמְפּוֹן[18] - טָמֵא טְמֵא מֵת; וְדִיצַת הָעַרְבִיִּים[19] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם; לְפִי שֶׁהִיא עֲשׂוּיָה לְצוּרָה[20] בִּלְבַד וְאֵינָהּ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם, וְכָל כְּלִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם - אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כָּל עִקָּר.

ה. שְׁלֹשָׁה תַּרְבּוּסִין שֶׁל עוֹר[21] הֵן:
שֶׁל סַפָּרִים[22] - טָמֵא מִדְּרָס; וְשֶׁאוֹכְלִין עָלָיו - טָמֵא טְמֵא מֵת[23]; וְשֶׁשּׁוֹטְחִים עָלָיו אֶת הַזֵּיתִים - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם[24].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר ששלוש דרכים הן בשלוש תיבות ובשלוש עריבות. וג' עגלות וג' תריסים וג' תרבוסים וג' כסיסים וג' מיטות וג' מיטפחות וג' סבכות וג' סנדלים וג' קופות וג' פינקסות. 2) כלים פרק כ"ד משנה ד. 3) רובי ההלכות שבפרק זה הם סיכום דינים שנכתבו בפרקים הקודמים. 4) וכן בשאר טומאות. 5) נפחתה מלמעלה. 6) אבל לא טומאת מידרס. [כלל הוא בידינו: כל מקום שאמרו טמא מידרס - מיטמא גם בשאר טומאות (ראה למעלה פרק כ"ג הלכה א) ובמקום שאמרו "טמא מת" הכוונה לכל הטומאות חוץ למידרס]. 7) שהיא מחזיקה ארבעים סאה. 8) המדובר בתיבה שאינה מיוחדת למידרס, אלא שלפעמים יושבים עליה, ולפיכך, כל זמן שהיא ראוייה לעיקר מלאכתה - לקבלת חפצים - היא מיטמאה גם במידרס, וכשבטלה מתורת כלי קיבול אינה מיטמאה מידרס מפני שבטל העיקר בטלה הטפילה, כמו שנתבאר בפרק כ"א הלכה ו. אבל דבר המיוחד לשכיבה או ישיבה מיטמא מידרס מן התורה אפילו אם הוא בא במידה, ומתוך כך מיטמא גם בשאר טומאות מדברי סופרים, בהתאם להכלל האמור בנידה מט, א: "כל המטמא מידרס מטמא מת". 9) וכן שאר טומאות חוץ לטומאת מידרס. 10) בתבנית כיסא שארכו כרחבו ומוקף משלושה צדדים. 11) עשוייה לשבת עליה. 12) ארוכה וצרה. עגלה שכזו תשמישה להוביל בה משאות ואם יושב עליה אדם אומרים לו: עמוד ונעשה מלאכתנו. 13) העשוייה להוליך בה אבנים גדולות. 14) שוליה הם עצים מונחים לאורך העגלה ולרחבה וביניהם ריווח גדול ואי אפשר לשבת עליה. 15) מגינים של לוחמים. 16) בתבנית מרזב והוא מקיף את הגוף משלושה צדדים ומגן מפני חיצי האוייב. 17) מפני שהחיילים שוכבים בו בשדה הקרב. 18) בשדה משחקי הקרב והוא ישר וקטן מתריס של לוחמים ואין משתמשים בו לשכיבה וישיבה. 19) תריס קטן שמשמש רק לשחוק ילדים. 20) להתגדר בה. 21) כלי עור פשוט שלא ניטלו שערותיו. 22) שמושיבים עליו את המסתפרים. 23) אבל לא מידרס מפני שאומרים ליושב עליו: עמוד ונעשה מלאכתנו, היינו לאכול עליו. 24) והוא משמש משמשי אדם בלבד.

ו. שְׁלֹשָׁה בְּסִיסָאוֹת[25] הֵן:
שֶׁלְּפָנֵי הַמִּטָּה[26] וְשֶׁלְּפָנֵי[27] הַסּוֹפְרִים[28] - טָמֵא מִדְּרָס; שֶׁל שֻׁלְחָן[29] - טָמֵא טְמֵא מֵת; וְשֶׁל מִגְדָּל[30] - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁהוּא מִקְצָת מִגְדָּל[31] וְצוּרָתוֹ מוֹכַחַת עָלָיו.

ז. שָׁלֹשׁ מִטּוֹת הֵן:
הָעֲשׂוּיָה לִשְׁכִיבָה - טְמֵאָה מִדְּרָס; וְשֶׁל זַגָּגִים שֶׁנּוֹתְנִין בָּהּ כְּלֵי זְכוּכִית - טְמֵאָה טֻמְאַת מֵת; וְשֶׁל סָרָגִין שֶׁמְּסָרְגִין עָלֶיהָ אֶת הַסְּבָכוֹת - טְהוֹרָה מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.

ח. שָׁלֹשׁ מַשְׁפֵּלוֹת[32] הֵן:
שֶׁל זֶבֶל - טְמֵאָה מִדְּרָס[33]; שֶׁל תֶּבֶן[34] - טְמֵאָה טְמֵא מֵת; וְהַפֵּחְלָץ שֶׁל גְּמַלִּים[35] - טָהוֹר מִכְּלוּם; לְפִי שֶׁהַחֲבָלִים שֶׁלּוֹ קָשִׁים בְּיוֹתֵר[36] וְעָבִים וְאֵינוֹ רָאוּי לְקַבֵּל תֶּבֶן וְכֵיוֹצֵא בּוֹ[37], וְנִמְצָא שֶׁאֵין עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי אֶלָּא חֲבָלִים בִּלְבַד.

ט. שְׁלֹשָׁה מַפָּצִין[38] הֵן:
הָעֲשׂוּי לִישִׁיבָה - טָמֵא מִדְּרָס[39]; וְשֶׁל צַבָּעִים שֶׁמַּנִּיחִין בּוֹ אֶת הַכֵּלִים[40] - טָמֵא טְמֵא מֵת[41]; וְשֶׁל גִּתּוֹת שֶׁנּוֹתְנִין עָלָיו עֲנָבִים וּמְחַפִּין בּוֹ - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם[42].

י. שָׁלֹשׁ חֲמָתוֹת[43] הֵן וּשְׁלֹשָׁה תּוּרְמָלִין[44] הֵן:
הַמְקַבְּלִין כַּשְׁעוּר - טְמֵאִין מִדְּרָס. וְכַמָּה שִׁעוּרָן? הַחֵמֶת - אַרְבָּעָה קַבִּין, וְהַתּוּרְמִיל - חֲמִשָּׁה. וְשֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין כַּשְׁעוּר - טְמֵאִים טְמֵא מֵת; וְשֶׁל עוֹרוֹת הַדָּג - טָהוֹר מִכְּלוּם[45].

יא. שְׁלֹשָׁה עוֹרוֹת הֵן:
הָעֲשׂוּי לְשָׁטִיחַ[46] - טָמֵא מִדְּרָס; וְהָעֲשׂוּי לְתַכְרִיךְ כֵּלִים[47] - טָמֵא טְמֵא מֵת; וְשֶׁל רְצוּעוֹת[48] וְשֶׁל סַנְדָּלִין - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי.

יב. שְׁלֹשָׁה סְדִינִין הֵן:
הָעֲשׂוּי לִשְׁכִיבָה - טָמֵא מִדְּרָס; וְהָעֲשׂוּי לְפָרֹכֶת - טָמֵא טְמֵא מֵת[49]; וְשֶׁל צוּרוֹת, שֶׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ כְּדֵי שֶׁיִּתְלַמֵּד מִמֶּנּוּ הָרוֹקֵם[50] - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.

יג. שָׁלֹשׁ מִטְפָּחוֹת הֵן:
שֶׁל יָדַיִם[51] - טְמֵאָה מִדְּרָס[52]; וְשֶׁל סְפָרִים - טְמֵאָה טְמֵא מֵת[53]; וְשֶׁל תַּכְרִיכֵי הַמֵּת וְשֶׁל נִבְלֵי בְּנֵי לֵוִי[54] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינָן מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.

יד. עוֹר הֶעָשׂוּי כְּמוֹ יָד, שֶׁמַּכְנִיסִין בּוֹ הַיָּד וְהָאֶצְבָּעוֹת מִפְּנֵי הַצִּנָּה וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן, הוּא הַנִּקְרָא פַּרְקְלִינִין. וּשְׁלֹשָׁה פַּרְקְלִינִין הֵן:
שֶׁל צַיָּדֵי חַיָּה וָעוֹף[55] - טָמֵא מִדְּרָס, שֶׁהֲרֵי נִשְׁעָן עָלָיו[56]; וְשֶׁל חַגָּבִים[57] - טָמֵא טְמֵא מֵת, שֶׁנּוֹתְנִין בּוֹ הַחֲגָבִים; וְשֶׁל קַיָּצִים[58], שֶׁבּוֹ מְקַיְּצִין פֵּרוֹת - טָהוֹר מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם[59].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

25) כלים המשמשים להעמיד עליהם מה שהוא. 26) שהיורד מן המיטה מעמיד רגליו עליו, כדי שלא לעמוד על הקרקע או הריצפה הקרה. 27) המשמש לו הדום לרגליו. 28) לא נתברר לי למה קרא לשני אלה "בסיס". 29) במשנתנו כתוב "של דלופקי" ובמשנה כלים פרק כ"ב, א מפרש רבינו שדלופקי "הוא שולחן מוכן לשתייה והוא ארוך ובו מקומות לכלי היין ולכלי הפירות". ונראה שגם כאן התכוון לשולחן כזה. [בירושלמי שבת פרק י"ז הלכה ב אמר רבי לעזר: "דולפקי למה היא טמאה? מפני שהשמש אוכל עליה, בסיס דידיה (שלו) למה טמאה? מפני שהשמש עומד עליה". משמע, שהמסובים אינם יושבים ליד הדולפקי והוא משמש להעמיד עליו הכלים והאוכלין ומשקין שהשמש מגישם למסובים, ולפיכך שאל רבי לעזר למה הוא מקבל טומאה הלא הוא משמש כלים בלבד? והשיב מפני שהשמש אוכל עליו. ולמה אין הבסיס מקבל טומאת מידרס, הלא השמש עומד עליו? מפני שהבסיס לא נעשה לשם דריסת האדם עליו, ואף על פי כן הוא מקבל שאר טומאות כחלק מן הדולפקי. 30) שמעמידים עליו ארון גדול עשוי כמגדל, והוא מקבל ארבעים סאה. 31) הוא חלק מן המגדל שאינו מקבל טומאה. 32) סלים גדולים שמוליכים בהם זבל או תבן. 33) מפני שיש לה כיסוי חלקי מלמעלה והנהג יושב עליו. 34) פתוחה מלמעלה והנהג יושב על התבן. 35) רשת עשוייה מחבלים עבים וניקבי הסריגה רחבים יותר מכמוציא רימון. 36) ואי אפשר לשבת עליו. 37) והדומה לו, ולכן אינו מקבל שאר טומאות שהרי אינו ראוי לקבלה. 38) מחצלאות. 39) בשבת פד, ב למדו מן הכתוב (ויקרא טו, ד): "כל המשכב אשר ישכב עליו הזב יטמא", שמפץ מיטמא מידרס אף על פי שהוא מפשוטי כלי עץ. ומתוך שמיטמא מידרס - מיטמא גם בשאר טומאות, מן הכלל: שכל המטמא מידרס מיטמא טמא מת. 40) וכורכים אותם בו. 41) מפני שהוא עשוי לקבלה אינו נידון כפשוטי כלי עץ, ומפני שלא נעשה לישיבה אינו מיטמא מידרס. 42) וכבר נתבאר, שפשוטי כלי עץ, שאינם משמשים את האדם עצמו אלא כליו או חפציו ורק בשעת מלאכה בלבד - אינם מקבלים טומאה. 43) נודות. 44) ילקוט הרועים. 45) נתבאר למעלה בפרק א הלכה ג, שעור בעלי חיים שבים אינו מיטמא כלל. 46) שפורסים אותו על הקרקע ויושבים עליו. 47) לכרוך בו כלים. 48) פירוש, עור שייחדו לרצועות ולא חתכו עדיין, ואם כן לא נגמרה מלאכתו ונתבאר כבר כמה פעמים, שדבר שלא נגמרה מלאכתו אינו מקבל טומאה, אבל רצועות חתוכות מקבלות טומאה (רבינו בהלכות טומאת צרעת פרק י"ג הלכה ו). 49) מפני שהשמש מתעטף בשוליו ומתחמם בו יש עליו תורת בגד (ביצה יד, ב). 50) עשו צורות שונות על הסדין כדי שהרוקם ירקום כמותן. 51) שמנגבים בה את הידיים. 52) בירושלמי כלאיים פרק ט הלכה ב מפרש: מפני שנותנה על הכסת וישן עליה. 53) בירושלמי שם אמרו: "מפני שעושה אותה כמין תוך ונותנה בחיקו ומתחמם בה". 54) שהלוויים המנגנים בבית המקדש מכסים בהן נבליהם וכלי ניגון אחרים. 55) הציידים משתמשים בעופות גדולים וחזקים מלומדים לצוד עופות וחיות קטנות, וכשהם יוצאים לצייד לובשים פרקלין על היד ומעמידים עליו את העוף הנשמע לפקודתו ורודף אחר בעלי חיים כשבעליו נותן לו את האות. הפרקלין הוא חזק ורחב ומגן על ידו של הצייד מפני שריטות ציפורני העוף. 56) כשהצייד רוצה לנוח הוא מוריד את העוף מעל ידו, פושט את הפרקלין ומשעין גבו על עץ, וכדי שלא ילכלך את בגדיו הוא משים את הפרקלין ביניהם ובין העץ. 57) שתופסים בהם חגבים. 58) מלקטי פירות לחים. 59) תשמישם הוא להגן מפני הלכלוך בלבד ואין זה צורך גוף האדם עצמו (ראה למעלה פרק ז הלכה

טו. שָׁלֹשׁ סְבָכוֹת הֵן:
שֶׁל יַלְדָּה[60] - טְמֵאָה מִדְּרָס[61]; וְשֶׁל זְקֵנָה[62] - טְמֵאָה טְמֵא מֵת[63]; וְשֶׁעוֹשִׂין לְשַׁחֵק בָּהּ לְשׁוֹתֵי שֵׁכָר[64] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵינָהּ מִמְּשַׁמְּשֵׁי אָדָם.

טז. שְׁלֹשָׁה סַנְדָּלִין הֵן:
שֶׁל אָדָם - טָמֵא מִדְּרָס; שֶׁל מַתָּכוֹת שֶׁל בְּהֵמָה[65] - טָמֵא טְמֵא מֵת[66]; שֶׁל שַׁעַם[67] וְשֶׁל צִפִּירָה[68] - טָהוֹר מִכְּלוּם[69]. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל כְּלִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמֶרְכָּב, אוֹ שֶׁהוּא רָאוּי וְלֹא נַעֲשָׂה [לְכָךְ] אֶלָּא לִמְלָאכָה אַחֶרֶת - הֲרֵי הוּא טָהוֹר מִן הַמִּדְרָס; נַעֲשָׂה לִמְלָאכָה אַחֶרֶת וּמְשַׁמֵּשׁ עִמָּהּ אֶת הַיְשִׁיבָה, כְּגוֹן הַטַּלִּית וְהָרְדִיד - מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס. וְכָל הַמִּתְטַמֵּא בְּמִדְרָס - מִתְטַמֵּא בְּמֵת; וְיֵשׁ מִתְטַמֵּא בְּמֵת וְאֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּמִדְרָס, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכָל הַמִּתְטַמֵּא בְּמֵת - מִתְטַמֵּא בִּשְׁאָר אֲבוֹת הַטֻּמְאוֹת, בֵּין אָבוֹת שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם, וּמִתְטַמְּאִין בְּמַשְׁקִין[70].

יז. שָׁלֹשׁ קֻפּוֹת הֵן:
מְהוּהָה[71] שֶׁטְּלָאָהּ עַל הַבְּרִיאָה[72] - הוֹלְכִין אַחַר הַבְּרִיאָה[73]; קְטַנָּה עַל הַגְּדוֹלָה[74] - הוֹלְכִין אַחַר הַגְּדוֹלָה; הָיוּ שָׁווֹת[75] - הוֹלְכִין אַחַר הַפְּנִימִית. כֵּיצַד הוֹלְכִין אַחֲרֶיהָ? שֶׁאִם נִקְּבָה[76] בְּמוֹצִיא רִמּוֹן - שְׁתֵּיהֶן טְהוֹרוֹת[77].

יח. שְׁלֹשָׁה פִּנְקָסוֹת הֵן:
הָאֶפִּיפִירִין[78]. שֶׁמַּנִּיחִין עָלָיו הַסְּפָרִים - טָמֵא מִדְּרָס[79]; וְשֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית קִבּוּל שַׁעֲוָה[80] - טָמֵא טְמֵא מֵת[81]; חֶלְקָה[82] - טְהוֹרָה מִכְּלוּם, לְפִי שֶׁאֵין עָלָיו צוּרַת כְּלִי[83] וְאֵינוֹ רָאוּי לְמִדְרָס[84].

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים[1]

א. כָּל הַכֵּלִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן בֵּית קִבּוּל שֶׁנִּטְמְאוּ אַחוֹרֵיהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא תּוֹכָן לִתְרוּמָה, וְלֹא אָזְנֵיהֶן וְלֹא אָזְנֵיהֶן וְלֹא מְקוֹם אֶצְבַּע הַשּׁוֹקַע בִּשְׂפַת הַכְּלִי. נִטְמָא תּוֹךְ הַכְּלִי - נִטְמְאוּ כֻּלָּן. נָפְלוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין עַל כַּנֵּי הַכֵּלִים אוֹ עַל אָזְנֵיהֶן אוֹ עַל אָזְנֵיהֶן אוֹ עַל יְדוֹת הַכֵּלִים הַמְקַבְּלִין - הֲרֵי זֶה מְנַגְּבָן וְהֵן טְהוֹרִין. וַאֲפִלּוּ אַחוֹרֵי הַכְּלִי כֻּלּוֹ לֹא נִטְמְאוּ.

ב. אֶחָד כְּלֵי הַשַּׂק, כְּגוֹן הַשַּׂקִּין וְהַמַּרְצוּפִין, אוֹ כְּלֵי הָעוֹר, כְּגוֹן הַכָּרִים וְהַכְּסָתוֹת, וְאֶחָד כְּלֵי עֵץ, אֲפִלּוּ קֶפּוֹת וּמַשְׁפֵּלוֹת, אִם נִטְמְאוּ אַחוֹרֵיהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא תּוֹכָן.

ג. פְּשׁוּטֵי כְּלֵי שֶׁטַף שֶׁאֵין רְאוּיִין לְמִדְרָס, כְּגוֹן הַשֻּׁלְחָן וְטַבְלָא שֶׁאֵין לָהּ דֹּפֶן, הוֹאִיל וְאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה מִן הַתּוֹרָה, אִם נִטְמְאוּ אַחוֹרֵיהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא תּוֹכָן. אֲבָל פְּשׁוּטֵי כְּלֵי שֶׁטַף הָרְאוּיִים לְמִדְרָס, כְּגוֹן הַמִּטָּה וְהָעוֹר שֶׁיֵּשׁוּ עָלָיו וְהַכִּסֵּא וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין לָהֶם אַחוֹרַיִם וָתוֹךְ, אֶלָּא בֵּין שֶׁנָּגְעוּ מַשְׁקִין בָּהֶן מִתּוֹכָן אוֹ מֵאַחוֹרֵיהֶן - נִטְמָא הַכְּלִי כֻּלּוֹ. וְכֵן מִדּוֹת יַיִן וָשֶׁמֶן, וְזוֹמָא לִיסְטְרוֹת, וּמְסַנֶּנֶת שֶׁל חַרְדָּל, וּמְשַׁמֶּרֶת שֶׁל יַיִן - אֵין לָהֶן אַחוֹרַיִם וָתוֹךְ, אֶלָּא אִם נָפַל מַשְׁקִין עַל מִקְצָתָן - נִטְמְאוּ כֻּלָּן, כְּמוֹ הַבְּגָדִים.

ד. הַמַּרְדֵּעַ וְהַמַּלְמָד - יֵשׁ לָהֶן אַחוֹרַיִם וָתוֹךְ. כֵּיצַד? נָפְלוּ מַשְׁקִין עַל הַחַרְחוּר - לֹא נִטְמָא מִן הָעֵץ הַסָּמוּךְ לַחַרְחוּר אֶלָּא שִׁבְעָה טְפָחִים בִּלְבַד, וּשְׁאָר הָעֵץ טָהוֹר. וְכֵן אִם נָפְלוּ מַשְׁקִין עַל הַדָּרְבָן - לֹא נִטְמָא אֶלָּא אַרְבָּעָה טְפָחִים הַסְּמוּכִין לַדָּרְבָן. נָפְלוּ חוּץ לְשִׁבְעָה וְחוּץ לְאַרְבָּעָה - הֲרֵי זֶה כִּכְלִי קִבּוּל שֶׁנָּגְעוּ מַשְׁקִין בַּאֲחוֹרָיו, וְלֹא נִטְמְאוּ אֶלָּא מִמְּקוֹם מַגָּעוֹ וְלַחוּץ.

ה. כִּיס שֶׁבְּתוֹךְ כִּיס שֶׁנִּטְמָא אֶחָד מֵהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ שִׁפְתוֹתֵיהֶן שָׁוִין; אֲבָל אִם הָיָה הַחִיצוֹן עוֹדֵף וְנִטְמָא הַפְּנִימִי - נִטְמָא הַחִיצוֹן, נִטְמָא הַחִיצוֹן - לֹא נִטְמָא הַפְּנִימִי. וּבַשֶּׁרֶץ, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, אִם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶם - לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ.

ו. הַחוֹקֵק רֹבַע וַחֲצִי רֹבַע בְּעֵץ אֶחָד וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶן בְּמַשְׁקִין - לֹא נִטְמָא הַשֵּׁנִי, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עֵץ אֶחָד. כֵּיצַד? נָגְעוּ מַשְׁקִין טְמֵאִין בְּתוֹךְ הָרֹבַע - הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְמֵאִין, וַחֲצִי הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְהוֹרִין; נָגְעוּ בַּחֲצִי הָרֹבַע מִתּוֹכוֹ -

ב). 60) סבכה שאשה צעירה מכסה בה את ראשה. 61) לפעמים היא מסירתה ויושבת עליה. 62) אין דרכן להוריד הסבכות. 63) ככל תכשיטי אדם ובגדיו. 64) נשים בלתי צנועות באות למסבאות ומשחקות לפני האורחים. נשים אלו לובשות סבכות מיוחדות שנקביהן רחבות מאוד והשערות בולטות דרכן, ולפיכך אין עליהן תורת כלי. 65) היוצאים למלחמה מנעילים סנדלי ברזל על פרסות סוסיהם. 66) בשבת נט, א נאמרו שלושה טעמים בדבר: א. במלחמה, כשאין כלים מצויים, שותים החיילים בהם מים; ב. כשהאדם בורח הוא שם את הסנדלים על רגליו ורץ על הקוצים והברקנים; ג. החיילים נותנים בו שמן לסוך את גופם. 67) מין עץ רך. 68) מין גמי. ויש מפרשים לולבי דקל. 69) המדובר בסנדלים של בהמה, וכלי בהמה - אינם מקבלים טומאה. וסנדלים אלה אינם ראויים לתשמישים האמורים למעלה. 70) אף על פי שהם ראשון לטומאה (ראה פרק ז מהלכות אבות הטומאות הלכה ב). 71) בלוייה. 72) בבריאה היה נקב קטן וחיבר לה את המהוהה וסגר את הנקב, ואחר כך ניקבה הגדולה כמוציא רימון ונקב זה לא תוקן. 73) ואם נגעה טומאה במהוהה לא נטמאה, אף על פי שהיא שלימה (כסף משנה). 74) ושתיהן בריאות או מהוהות. 75) ושתיהן בריאות או מהוהות. 76) אחר שטלא את הנקב הקטן הראשון. 77) אינן מקבלות טומאה. מפני שהמהוהה היא טפילה לבריאה וכן הקטנה לגדולה והחיצונה לפנימית. 78) שני לוחות עץ מחוברים בצירים וביניהם מונחים הניירות או הקלף. על גבי הלוחות מניחים ספרים וכשהסופר רוצה לכתוב הוא פותח את הקיפול ויושב על שני הלוחות וכותב על הקלף המונח ביניהם. 79) משום שהוא עשוי גם לישיבה. 80) המדובר כאן בלוחות קטנים שאינם ראויים לישיבה. ואם יש בהם בית קיבול להניח בו שעווה למרוח על הלוח ולכתוב עליו בחרט (בתקופה העתיקה רגילים היו לכתוב בחרט על גבי שעווה ואפשר היה להחליק את החרוט על השעווה ולכתוב עליה שנית). 81) ככל כלי קיבול. 82) כלומר, הלוח הוא שטוח ואין בו בית קיבול. 83) והוא קרש פשוט. 84) המדובר בקטן שאין בו כדי ישיבה. 1) יבאר הכלים שיש להם אחוריים ותוך, ושאין להם וכו'. ודין כיס שבתוך כיס, שנטמא אחד מהן במשקין.

חֲצִי הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְמֵאִים, הָרֹבַע וַאֲחוֹרָיו טְהוֹרִין.
וּכְשֶׁהוּא מַטְבִּיל - מַטְבִּיל אֶת הַכֹּל. נִטְמְאוּ אֲחוֹרֵי הָרֹבַע אוֹ
אֲחוֹרֵי חֲצִי הָרֹבַע בְּמַשְׁקִין - חֲרֵי אֲחוֹרֵי הַכְּלִי טָמֵא, שֶׁאֵין
חוֹלְקִין אֶת הָאֲחוֹרַיִם.

ז. קַמְקוּמוֹס שֶׁהָיוּ אֲחוֹרָיו טְמֵאִין וְהָיָה מַרְתִּיחַ - אֵין
חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יָצְאוּ מַשְׁקִין מִתּוֹכוֹ וְנָגְעוּ בַּאֲחוֹרָיו וְחָזְרוּ
לְתוֹכוֹ, אֶלָּא חֲרֵי הַמַּשְׁקִין שֶׁבְּתוֹכוֹ טְהוֹרִין לִתְרוּמָה.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהִיא. שֶׁיִּטְבֹּל כָּל טָמֵא בְּמֵי מִקְוֶה וְאַחַר
כָּךְ יִטְהַר.
וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

א. כָּל הַטְּמֵאִין, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים, בֵּין שֶׁנִּטְמְאוּ טֻמְאָה
חֲמוּרָה שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁנִּטְמְאוּ בְּטֻמְאָה שֶׁל דִּבְרֵיהֶן - אֵין
לָהֶן טָהֳרָה אֶלָּא בִּטְבִילָה בְּמַיִם הַנִּקְוִין בַּקַּרְקַע.

ב. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה רְחִיצַת בָּשָׂר וְכִבּוּס בְּגָדִים מִן
הַטֻּמְאָה - אֵינוֹ אֶלָּא טְבִילַת כָּל הַגּוּף בְּמִקְוֶה. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר
בְּזָב: וְרָחַץ לֹא שָׁטַף בַּמַּיִם - כְּלוֹמַר, שֶׁיִּטְבֹּל כָּל גּוּפוֹ. וְהוּא
הַדִּין לִשְׁאָר הַטְּמֵאִין, שֶׁאִם טָבַל כֻּלּוֹ חוּץ מֵרֹאשׁ אֶצְבַּע
הַקְּטַנָּה - עֲדַיִן הוּא בְּטֻמְאָתוֹ. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אַף עַל
פִּי שֶׁהֵן מִפִּי הַשְּׁמוּעָה, חֲרֵי נֶאֱמַר: בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד
הָעֶרֶב וְטָהֵר - בִּנְיַן אָב לְכָל הַטְּמֵאִים שֶׁיָּבוֹאוּ בַּמַּיִם.

ג. כָּל הַכֵּלִים שֶׁנִּטְמְאוּ - יֵשׁ לָהֶן טָהֳרָה בְּמִקְוֶה, חוּץ מִכְּלֵי
חֶרֶס וּכְלֵי זְכוּכִית וְכֵן הַמַּפָּץ. כְּלֵי חֶרֶס - נֶאֱמַר בּוֹ: וְאֹתוֹ
תִּשְׁבֹּרוּ, וְאֵין לוֹ טָהֳרָה אֶלָּא שְׁבִירָה. אֲפִלּוּ חִבְּרוֹ בַּקַּרְקַע,
וַאֲפִלּוּ קְבָעוֹ בְּמַסְמֵר, וַאֲפִלּוּ מִלְּאָהוּ סִיד אוֹ גִּפְסִיס - חֲרֵי
הוּא כְּמוֹ שֶׁהָיָה עַד שֶׁיִּשָּׁבֵר. וּכְלֵי זְכוּכִית - כִּכְלֵי חֶרֶס
עֲשָׂאוּם בְּדָבָר זֶה.

ד. הַמַּפָּץ אֵינוֹ בִּכְלַל הַכֵּלִים הַמְקַבְּלִים שְׁאָר כָּל הַטֻּמְאוֹת.
לְפִי שֶׁאֵינוֹ כְּלִי קִבּוּל, אֵינוֹ מִכְּלַל כְּלֵי עֵץ הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה.
וְהוֹאִיל וְהוּא רָאוּי לְמַשְׁקֶה, נִתְרַבָּה לְטֻמְאַת מִדְרָס בִּלְבַד דִּין
תּוֹרָה. וְכֵיוָן שֶׁאֵין לוֹ טֻמְאָה וְטָהֳרָה בְּפֵרוּשׁ וְנִתְרַבָּה
לְטֻמְאָה, לֹא יִתְרַבֶּה לְטַהֵר בְּמִקְוֶה; שֶׁאֵין מִתְטַהֵר בְּמִקְוֶה
אֶלָּא הַכֵּלִים הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה. וְאֵין לְמַפָּץ טָהֳרָה אֶלָּא
קְרִיעָתוֹ, עַד שֶׁיִּשָּׁאֵר פָּחוֹת מִשִּׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים.

ה. הַזָּב אֵין לוֹ טָהֳרָה אֶלָּא בְּמַעְיָן, שֶׁחֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ: בְּמַיִם
חַיִּים. אֲבָל הַזָּבָה וּשְׁאָר הַטְּמֵאִין, בֵּין אָדָם בֵּין כֵּלִים -
טוֹבְלִין אַף בְּמִקְוֶה.

ו. כָּל חַיָּבֵי טְבִילוֹת טְבִילָתָן בַּיּוֹם, חוּץ מִנִּדָּה וְיוֹלֶדֶת
שֶׁטְּבִילָתָן בַּלַּיְלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן נִדָּה. וּבַעַל קֶרִי טוֹבֵל
וְהוֹלֵךְ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה לִפְנוֹת
עֶרֶב יִרְחַץ בַּמַּיִם - מְלַמֵּד, שֶׁטּוֹבֵל וְהוֹלֵךְ מִתְּחִלַּת הַלַּיְלָה
עַד הָעֶרֶב שֶׁמֶשׁ.

ז. כָּל הַטּוֹבֵל צָרִיךְ שֶׁיִּטְבֹּל כָּל גּוּפוֹ כְּשֶׁהוּא עָרֹם בְּבַת
אַחַת. וְאִם הָיָה בַּעַל שֵׂעָר - יַטְבִּיל כָּל שְׂעַר רֹאשׁוֹ, וַחֲרֵי
הוּא כְּגוּפוֹ דִּין תּוֹרָה. וְכָל הַטְּמֵאִין שֶׁנִּטְבְּלוּ בְּבִגְדֵיהֶן -
עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶן וְאֵינָן חוֹצְצִין.
וְכֵן הַנִּדָּה שֶׁטָּבְלָה בִּבְגָדֶיהָ - מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ.

ח. כָּל הַטּוֹבֵל צָרִיךְ לְהִתְכַּוֵּן לִטְבִילָה, וְאִם לֹא נִתְכַּוֵּן -
עָלְתָה לוֹ טְבִילָה לְחֵלִין. אֲפִלּוּ נִדָּה שֶׁטָּבְלָה בְּלֹא כַּוָּנָה, כְּגוֹן
שֶׁנָּפְלָה לְתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ יָרְדָה לְהָקֵר - חֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ;
אֲבָל לִתְרוּמָה וּלְקָדָשִׁים אֵינָהּ טְהוֹרָה עַד שֶׁתִּטְבֹּל בְּכַוָּנָה.

ט. הַכּוֹפֵת יָדָיו וְרַגְלָיו וְיָשַׁב לוֹ בְּאַמַּת הַמַּיִם, אִם נִכְנְסוּ
מַיִם דֶּרֶךְ כֻּלּוֹ - טָהוֹר. הַקּוֹפֵץ לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה - חֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה.
וְהַטּוֹבֵל פַּעֲמַיִם בַּמִּקְוֶה - חֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה. וְהָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ:
כְּבֹשׁ יָדְךָ עָלַי בַּמִּקְוֶה - חֲרֵי זֶה מְגֻנֶּה.

י. בֵּית הַסְּתָרִים וּבֵית הַקְּמָטִים אֵינָן צְרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן
הַמַּיִם; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בַּמַּיִם - אֵיבָרִים הַנִּרְאִים
בִּלְבַד. וְאַף עַל פִּי כֵן צְרִיכִין לִהְיוֹת רְאוּיִין שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן
הַמַּיִם וְלֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ. לְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: לְעוֹלָם
יְלַמֵּד אָדָם בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁתְּהִיֶּה אִשָּׁה מְדִיחָה בֵּין קְמָטֶיהָ
בְּמַיִם וְאַחַר כָּךְ תִּטְבֹּל. וְהָאִשָּׁה טוֹבֶלֶת כְּדֶרֶךְ גְּדִילָתָהּ,
כְּאוֹרֶגֶת וְכִמְנִיקָה אֶת בְּנָהּ.

יא. אִשָּׁה אֵינָהּ טוֹבֶלֶת בְּנָמֵל, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְבַּיֶּשֶׁת מִבְּנֵי הָעִיר
וְאֵינָהּ טוֹבֶלֶת כַּהֹגֶן. וְאִם הִקִּיף לָהּ מַפָּץ וְכִיוֹצֵא בּוֹ כְּדֵי
לְהַצְנִיעָהּ - טוֹבֶלֶת בְּנָמֵל. וְלֹא תִּטְבֹּל עַל גַּבֵּי כְּלֵי חֶרֶס אוֹ
סַל וַכַּיּוֹצֵא בָּהֶן, מִפְּנֵי שֶׁמְּפַחֶדֶת וְלֹא תַּעֲלֶה לָהּ טְבִילָה.

יב. אֶחָד הָאָדָם אוֹ הַכֵּלִים לֹא יִהְיֶה דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינָם וּבֵין
הַמַּיִם. וְאִם הָיָה דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינָם וּבֵין הַמַּיִם, כְּגוֹן שֶׁהָיָה בָּצֵק
אוֹ טִיט מֻדְבָּק עַל בְּשַׂר הָאָדָם אוֹ עַל גּוּף הַכְּלִי - חֲרֵי זֶה
טָמֵא כְּשֶׁהָיָה, וְלֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה. דְּבַר תּוֹרָה: אִם הָיָה
דָּבָר הַחוֹצֵץ חוֹפֶה אֶת רֹב הָאָדָם אוֹ רֹב הַכְּלִי - לֹא עָלְתָה
לָהֶן טְבִילָה. וְהוּא שֶׁיַּקְפִּיד עָלָיו וְרוֹצֶה לְהַעֲבִירוֹ; אֲבָל אִם
אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו וְלֹא שָׂם אוֹתוֹ עַל לֵב בֵּין עָבַר בֵּין לֹא עָבַר
- אֵינוֹ חוֹצֵץ וְאַף עַל פִּי שֶׁחוֹפֶה אֶת רֻבּוֹ. וְכֵן אִם הָיָה חוֹפֶה
מְעוּטוֹ - אֵינוֹ חוֹצֵץ, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַקְפִּיד עָלָיו. מִדִּבְרֵי
סוֹפְרִים: שֶׁכָּל דָּבָר הַחוֹצֵץ, אִם הָיָה מַקְפִּיד עָלָיו - לֹא עָלְתָה
לוֹ טְבִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עַל מְעוּטוֹ, גְּזֵרָה מִשּׁוּם רֻבּוֹ;
וְכָל דָּבָר הַחוֹצֵץ, אִם הָיָה חוֹפֶה אֶת רֻבּוֹ - לֹא עָלְתָה לוֹ
טְבִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו, גְּזֵרָה מִשּׁוּם רֻבּוֹ
הַמַּקְפִּיד עָלָיו. נִמְצָאתָ אוֹמֵר: שֶׁאִם הָיָה עַל בְּשַׂר הָאָדָם אוֹ
עַל גּוּף הַכְּלִי דָּבָר מִדְּבָרִים הַחוֹצְצִין, כְּגוֹן בָּצֵק וְזֶפֶת וְכַיּוֹצֵא
בָּהֶן, אֲפִלּוּ טִפָּה כְּחַרְדָּל, וְהוּא מַקְפִּיד עָלָיו - לֹא עָלְתָה לוֹ
טְבִילָה; וְאִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, אֶלָּא אִם
כֵּן הָיָה חוֹפֶה רֹב הַכְּלִי אוֹ רֹב הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

1) יבאר שכל הטמאים, בין אדם בין כלים, אין להם טהרה אלא במקווה. הכלים שאין להם טהרה במקווה. זמן חייבי טבילות אימתי, ואם טבלו בבגדיהם. אם צריך כוונה לטבילה ואם צריכים ראוי לביאת מים. דבר החוצץ באדם וכלים.

מתוך מהדורת וגשל

יום רביעי כ"ו מרחשון ה'תשע"ב

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

א. אֵלּוּ חוֹצְצִין[2] בְּאָדָם: לִפְלוּף[3] שֶׁחוּץ לָעַיִן, וְגֶלֶד[4] שֶׁחוּץ לַמַּכָּה, וְהַדָּם יָבֵשׁ שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, וְהָרְטִיָּה שֶׁעָלֶיהָ, וְגִלְדֵי צוֹאָה[5] שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ, וּבָצַק אוֹ טִיט שֶׁתַּחַת הַצִּפָּרֶן, וְהַמִּלְמוּלִין[6] שֶׁעַל הַגּוּף, וְטִיט הַיָּיִן[7], וְטִיט הַיּוֹצְרִים[8], וְטִיט שֶׁל דְּרָכִים הַנִּמְצָא שָׁם תָּמִיד אֲפִלּוּ בִּימוֹת הַחַמָּה[9] - כָּל אֵלּוּ חוֹצְצִין. וּשְׁאָר כָּל הַטִּיט: כְּשֶׁהוּא לַח - אֵינוֹ חוֹצֵץ, שֶׁהֲרֵי נִמְחֶה בַּמַּיִם[10]; וּכְשֶׁהוּא יָבֵשׁ - חוֹצֵץ.

ב. הַדְּבַשׁ וְהַדְּיוֹ וְהֶחָלָב וְהַדָּם, וּשְׂרַף הַתּוּת[11] וְהַתְּאֵנָה וְהַשִّקְמָה[12] וְהֶחָרוּב - יְבֵשִׁין חוֹצְצִין[13], לַחִין אֵינָן חוֹצְצִין[14]. וּשְׁאָר כָּל הַשְּׂרָפִין - בֵּין לַחִין בֵּין יְבֵשִׁין חוֹצְצִין[15]. וְדָם שֶׁנִּסְרַף[16] בַּבָּשָׂר, אֲפִלּוּ לַח - חוֹצֵץ[17]. הָאֵיבָר וְהַבָּשָׂר הַמְּדֻלְדָּלִים[18] - חוֹצְצִין[19].

ג. בֵּית הַסְּתָרִים בְּאִשָּׁה - חוֹצֵץ עַד שֶׁתָּדִיחַ תְּחִלָּה[20], שֶׁהַזֵּעָה שָׁם תָּמִיד וְהָאָבָק מִתְקַבֵּץ וְחוֹצֵץ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּנְשׁוּאָה[21]; אֲבָל בִּפְנוּיָה, הוֹאִיל וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת - אֵינוֹ חוֹצֵץ[22].

ד. הָאֶגֶד[23] שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה, וְהַקַּשְׁקַשִּׁין שֶׁעַל גַּבֵּי הַשֶּׁבֶר[24], וְהַשֵּׁירִים[25] וְהַנִּזְמִים[26] וְהַקַּטְלָיוֹת[27] וְהַטַּבָּעוֹת: בִּזְמַן שֶׁהֵן חֲזָקִים[28] וּדְבוּקִים בַּבָּשָׂר - חוֹצְצִים; רָפִים[29] - אֵינָם חוֹצְצִין.

ה. חוּטֵי צֶמֶר וְחוּטֵי פִּשְׁתָּן וְהָרְצוּעוֹת שֶׁקּוֹשְׁרוֹת הַנָּשִׁים בְּרָאשֵׁיהֶן לְנוֹי - חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁמַּכְבִּידִילִין בֵּין הַגּוּף וּבֵין הַמַּיִם. אֲבָל חוּטֵי שֵׂעָר - אֵין חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן רָפִין.

ו. חוּטִין שֶׁבַּצַּוָּאר[30] - אֵינָן חוֹצְצִין, אֲפִלּוּ שֶׁל פִּשְׁתָּן[31], לְפִי שֶׁאֵין אִשָּׁה חוֹנֶקֶת עַצְמָהּ בָּהֶן[32]. אֲבָל חֲבָקִים[33] שֶׁבַּצַּוָּאר, כְּגוֹן קַטְלָיוֹת וַעֲנָקִים - חוֹצְצִין, לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה חוֹנֶקֶת עַצְמָהּ בָּהֶן כְּדֵי שֶׁתֵּרָאֶה בַּעֲלַת בָּשָׂר.

ז. שֵׂעָר שֶׁעַל הַלֵּב שֶׁנִּתְקַשֵּׁר וְנַעֲשָׂה קִלְקְלֵי[34], וְכֵן קִלְקְלֵי הַזָּקָן - חוֹצְצִין.

ח. חֵץ הַתָּחוּב בְּאָדָם: בִּזְמַן שֶׁהוּא נִרְאֶה[35] - חוֹצֵץ[36], וּבִזְמַן שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה[37] - טוֹבֵל[38] וְאוֹכֵל בִּתְרוּמָתוֹ לָעֶרֶב[39], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵץ טָמֵא. וְכֵן מִי שֶׁבָּלַע טַבַּעַת טְמֵאָה וְטָבַל - חֲרֵי זֶה טָהוֹר; וְאִם הֶקִיאָהּ אַחַר שֶׁטָּבַל - נִטְמָא בְּמַגָּעָהּ[40]. שֶׁכְּבָר בֵּאֲרָנוּ, שֶׁכָּל הַבְּלוּעִים בְּגוּף הַחַי לֹא מְטַמְּאִין וְלֹא מִתְטַמְּאִין. נִכְנְסוּ צְרוֹרוֹת וְקִיסְמִין בְּסִדְקֵי רַגְלָיו מִלְּמַטָּה - חוֹצְצִין[41].

ט. אִסְפְּלָנִית, מְלוּגְמָא וּרְטִיָּה[42] שֶׁעַל בֵּית הַסְּתָרִים - חוֹצְצִין; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ שֶׁיִּכָּנְסוּ בָּהֶן הַמַּיִם, צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִין וְלֹא יְהֵא בָּהֶן דָּבָר חוֹצֵץ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. הָיְתָה בּוֹ שַׂעֲרָה אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם[43] חוּץ לַמַּכָּה וְרֹאשָׁהּ מְדֻבָּק לַמַּכָּה, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת רֹאשָׁם מְדֻבָּק בְּטִיט אוֹ בְּצוֹאָה, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת בְּרִיסֵי עֵינָיו מִלְּמַטָּה וּנְקָבָן וְהוֹצִיאָן בְּרִיסֵי עֵינָיו מִלְּמַעְלָה - חֲרֵי אֵלּוּ חוֹצְצִין.

י. לֹא יִטְבֹּל אָדָם בֶּעָפָר שֶׁעַל רַגְלָיו[44]. וְאִם טָבַל - אֵינוֹ חוֹצֵץ.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר דברים החוצצים באדם ושאין חוצצים. ותקנת עזרא שתהיה אשה חופפת את שערה. אשה שנתנה תבשיל לבנה וטבלה או שרטה בבשרה והוציאה דם וטבלה. ודין מי שטבל ועלה ונמצא עליו דבר חוצץ. 2) מקוואות פרק ט. 3) ליחה שהעין פולטת והיא נדבקת בעור שמחוץ לעין. [רבינו אינו מחלק כאן בין לח לבין יבש, ומזה משמע שגם לח חוצץ]. 4) ליחה שנפלטה מן המכה והגלידה על שפתה. 5) צואה שנדבקה בגופו ונתייבשה. 6) כשהאדם לש בצק או טיט ורוצה להעביר את שייריהם שנדבקו בידיו, הוא מחכך זו בזו ומתוך כך מתקבצים על הידיים גרגירי בצק או טיט. גרגירים אלו נקראים "מילמולים". 7) במשנה מפורש: זה טיט הבורות. 8) עושי כלי חרס. 9) טיט זה נתייבש יפה יפה ואינו נמחה במים. 10) במי המקווה והם מגיעים לעור. 11) שרף הנוטף מעץ התות. 12) דקל. 13) מפני שאינם נימוחים במים. 14) אינם מעכבים על המים מלהגיע לגוף. 15) בתוספתא שם מבואר הטעם: "מפני שהם לכלוכי הפירות", פירוש ודרכם של בני אדם להקפיד עליהם ומיעוט שאדם מקפיד עליו חוצץ (ראה פרק י"א הלכה י"ב). 16) שנדבק יפה וקשה להעבירו. 17) מנחות כא, א. [רש"י שם פירש, שהתחיל להתייבש וכשנוגעים בו נמשכים ממנו חוטי דם. ואולי שני השיעורים דומים]. 18) שנתלשו מן הגוף ולא נפרדו ממנו לגמרי. 19) אם יש עליהם דבר החוצץ ואינם נידונים כתלושים לגמרי (כסף משנה). 20) אינה רשאית לטבול בלי הדחה תחילה. 21) שמקפידה כדי שלא תתגנה על בעלה. 22) אפילו אם יש שם לכלוך (תוספתא שם הלכה ד). 23) תחבושת. 24) החובש קושר קשקשי מתכת על השבר אחרי שקירב שני חלקיו זה לזה. קשקשים אלה שומרים שלא יתרחקו חלקי השבר זה מזה. 25) שרשראות לקישוט. 26) נזמי האף. 27) מחרוזות של גרגירי זהב שהנשים עונדות סביב צוואריהן. 28) מהודקים בחזקה. 29) אינם לחוצים לבשר והמים ייכנסו ביניהם ובין הגוף. 30) שהאשה קושרת בצווארה. 31) שאפילו רבי יהודה מודה שחוצצים כשהם קשורים בראש. 32) אין הנשים מהדקות אותם יותר מדאי. 33) תכשיטים של מתכת שחובקים את הצוואר. 34) סבך כעין שרשרת. נסתבכו השערות ונידבקו על ידי זיעה ואבק. במשנה: קילקי. מלשונו כאן משמע שהמדובר בין באיש ובין באשה, שבמקום זה גם האיש מקפיד, ותתפרש המלה "והזקן" כפשוטה - זקן האיש. 35) לא נכנס כולו לתוך הבשר. 36) מפני שנדבק קצת בעור הגלוי, ואם החץ מכוסה בקרום דק ושקוף והוא נראה לעין - אינו חוצץ (תוספתא שם הלכה ה). 37) שאינו מגולה. 38) והחץ אינו חוצץ. 39) ככל חייבי טבילות שטבלו שאסורים בתרומה עד אחר הערב שמש. 40) בשעת ההקאה. 41) בתוספתא שם פרק ח הלכה ד אמר רבי עקיבא: "אין חוצצים מפני שהוא כבית הסתרים". ואף על פי שבתוספתא אין חולק עליו, לא פסק רבינו כמותו מפני שכבר נפסקה הלכה, שבית הסתרים אינו צריך ביאת מים, אבל צריך להיות ראוי לביאת מים. 42) מיני רטיות שונים שמשימים על גבי מכה. 43) מפני ששתי שערות קשורות אינן חוצצות ואחת קשורה חוצצת (ראה הלכה ט), משמיענו רבינו שבנדבקו למכה - גם שתיים חוצצות. 44) האבק העולה על רגליו של ההולך יחף.

מתוך מהדורת וגשל

יא. הָאוֹחֵז בְּאָדָם וּבְכֵלִים וְהִטְבִּילָן - הֲרֵי הֵן בְּטֻמְאָתָן, וְאַף עַל פִּי שֶׁרְפָּה יָדָיו[45] עַד שֶׁבָּאוּ בָּהֶן הַמַּיִם, גְּזֵרָה שָׁוָה לֹא יַרְפֶּה. וְאִם הֵדִיחַ יָדָיו בְּמַיִם - עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה[46].

יב. הַמַּפְשֶׁלֶת בְּנָהּ לַאֲחוֹרָהּ[47] וְטָבְלָה - לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה; שֶׁמָּא הָיָה טִיט בְּרַגְלֵי הַתִּינוֹק אוֹ בְּיָדָיו וְנִדְבַּק בְּאִמּוֹ בִּשְׁעַת טְבִילָה וְחָצַץ, וְאַחַר שֶׁעָלְתָה נָפַל[48].

יג. נִדָּה שֶׁנִּתְּנָה שְׁעָרָהּ בְּפִיהָ אוֹ שֶׁקָּפְצָה[49] יָדָהּ אוֹ שֶׁקָּרְצָה[50] בְּשִׂפְתוֹתֶיהָ אוֹ שֶׁנִּמְצָא עֵצֶם בֵּין שִׁנֶּיהָ[51] - כְּאִלּוּ לֹא טָבְלָה. וְכֵן שְׁאָר כָּל הַטְּמֵאִים. נָתְנָה מָעוֹת בְּפִיהָ וְיָרְדָה וְטָבְלָה - טָהֲרָה מִטֻּמְאַת הַנִּדָּה[52], וַהֲרֵי הִיא טְמֵאָה עַל גַּב רֵקָּהּ[53], וְנִמְצֵאת רְאשׁוֹן לְטֻמְאָה[54] כְּמִי שֶׁנָּגַע בְּרֹק הַנִּדָּה. וְכֵן הַדִּין בְּזָב.

יד. וְאִלּוּ שֶׁאֵין חוֹצְצִין בְּאָדָם: קִלְקְלֵי הָרֹאשׁ וּבֵית הַשָּׁחִי וּבֵית הַסְּתָרִים שֶׁבְּאִישׁ, וְלִכְלוּף שֶׁבָּעַיִן, וְגֶלֶד שֶׁהֶעֱלָתָה הַמַּכָּה, וְלִכְלוּכֵי צוֹאָה שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ, וְצוֹאָה שֶׁתַּחַת הַצִּפֹּרֶן[55], וְצִפֹּרֶן הַמְּדַלְדֶּלֶת, וּכְשׂוּת הַקָּטָן, וְהוּא הַשֵּׂעָר הַדַּק שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ - כָּל אֵלּוּ אֵינָן חוֹצְצִין.

טו. שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת אוֹ יָתֵר שֶׁהָיוּ קְשׁוּרִין כְּאַחַת קֶשֶׁר אֶחָד - אֵינָן חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶן. וְשַׂעֲרָה אַחַת שֶׁנִּקְשְׁרָה - חוֹצֶצֶת. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מַקְפִּיד עָלֶיהָ; אֲבָל אִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלֶיהָ - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, עַד שֶׁיִּהְיֶה רֹב שְׂעָרוֹ[56] קָשׁוּר נִימָא נִימָא בִּפְנֵי עַצְמָהּ. כָּזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים. וְיֵרֶאֶה לִי, שֶׁשְּׂעָרוֹ שֶׁל אָדָם כְּגוּפוֹ הוּא חָשׁוּב לְעִנְיַן טְבִילָה, וְאֵינוֹ כְּגוּף בִּפְנֵי עַצְמוֹ כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר רֹב הַשֵּׂעָר[57], אֶלָּא אַף עַל פִּי שֶׁכָּל שְׂעַר רֹאשׁוֹ קָשׁוּר נִימָא נִימָא, אִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו - עָלְתָה לוֹ טְבִילָה; אֶלָּא אִם כֵּן נִצְטָרֵף לְחוֹצֵץ אַחֵר עַל גּוּפוֹ[58] וְנִמְצָא הַכֹּל רֹב גּוּפוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאֶחָד הַנִּדָּה וְאֶחָד שְׂאָר הַטְּמֵאִין שֶׁיֵּשׁ בְּרֹאשָׁן שֵׂעָר.

טז. תַּקָּנַת עֶזְרָא הִיא, שֶׁתִּהְיֶה אִשָּׁה חוֹפֶפֶת[59] אֶת שְׂעָרָהּ וְאַחַר כָּךְ תִּטְבֹּל. וְאִם אֶפְשָׁר לָהּ לָחוֹף בַּלַּיְלָה וְלִטְבֹּל מִיָּד תֵּכֶף לַחֲפִיפָה - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. וּבִשְׁעַת הַדְּחָק[60] אוֹ מִפְּנֵי הֶחֹלִי חוֹפֶפֶת אֲפִלּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת וְטוֹבֶלֶת לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת[61].

יז. טָבְלָה וְעָלְתָה וְנִמְצָא עָלֶיהָ דָּבָר חוֹצֵץ: אִם בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁחָפְפָה טָבְלָה - אֵינָהּ צְרִיכָה לָחוֹף פַּעַם שְׁנִיָּה, אֶלָּא חוֹזֶרֶת וְטוֹבֶלֶת מִיָּד בִּלְבַד; וְאִם לָאו - צְרִיכָה לָחוֹף פַּעַם שְׁנִיָּה[62] וְלִטְבֹּל.

יח. לֹא תָּחוֹף אִשָּׁה בְּנֶתֶר[63], מִפְּנֵי שֶׁמְּקַטֵּף[64] אֶת הַשֵּׂעָר; וְלֹא בְּאָהָל[65], מִפְּנֵי שֶׁמַּסְרִיחַ[66] אֶת הַשֵּׂעָר; אֶלָּא בְּחַמִּין, וַאֲפִלּוּ בְּחַמֵּי חַמָּה, מִפְּנֵי שֶׁהַחַמִּין מַשִּׁירִין[67] אֶת הַשֵּׂעָר וּמְסַלְסְלִין אוֹתוֹ; אֲבָל הַצּוֹנְנִין מְקַלְקְלִין וּמְקַבְּצִין אֶת הַשֵּׂעָר וּמִתְקַשֵּׁר.

יט. נִדָּה שֶׁנִּתְּנָה תַּבְשִׁיל לִבְנָהּ וְטָבְלָה[68] - לֹא עָלְתָה לָהּ טְבִילָה, מִפְּנֵי הַשַּׁמְנוּנִית שֶׁעַל יָדֶיהָ.

כ. שָׂרְטָה בִּבְשָׂרָהּ וְהוֹצִיא דָּם וְטָבְלָה: בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים - אֵין מְקוֹם הַשְּׂרִיטוֹת חוֹצֵץ[69]; לְאַחַר שְׁלֹשָׁה יָמִים - חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁהַדָּם נִקְפָּה שָׁם כַּגֶּלֶד שֶׁעַל גַּבֵּי הַמַּכָּה[70]. וְכֵן לִכְלוּף שֶׁבָּעַיִן[71], אִם הָיָה יָבֵשׁ, וְהוּא שֶׁהִתְחִיל לְהוֹרִיק[72] - חוֹצֵץ בְּנִדָּה.

כא. כֹּחַל[73] שֶׁבָּעַיִן - אֵינוֹ חוֹצֵץ; שֶׁעַל גַּב הָעַיִן - חוֹצֵץ. וְאִם הָיוּ עֵינֶיהָ פּוֹרְחוֹת[74] - אַף עַל גַּבֵּי הָעַיִן אֵינוֹ חוֹצֵץ[75].

כב. פָּתְחָה עֵינֶיהָ בְּיוֹתֵר אוֹ עִצְּמָתַן בְּיוֹתֵר - לֹא עָלְתָה לָהּ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

45) רבינו למד זה מדברי רבי שמעון שם שאמר: "ירפה" משמע שלדעת תנא קמא זה לא מועיל. 46) שהמים שעל ידיו מתחברים עם מי המקווה וכאילו נכנסו שם מי המקווה. 47) הרכיבה את תינוקה על גבה כשהיא ערומה. 48) ולפיכך הטבילה פסולה אפילו אם בדקוה סמוך לטבילתה ולא נמצא עליה דבר החוצץ. 49) סגרה והידקה. 50) הדביקה השפתיים זו לזו בחוזק. 51) נידה סו, ב: מעשה בשפחתו של רבי שטבלה ועלתה ונמצא לה עצם חוצץ בין שיניה והצריכה רבי טבילה אחרת. 52) שהיא אב הטומאה וטהורה לבעלה וגם אינה מטמאה אדם וכלים כנידה. 53) על ידי נגיעתה ברוק שלה. הרוק הנמצא בפיה באופן טבעי אינו מטמא אותה, אבל כשנתלש ונדבק למעות הוא מטמא. פירוש אחר: המעות שבפיה מגרות את בלוטי הפה והם מוציאים רוק. ותוספת רוק זה תורת משקה עליו, אף על פי שלא יצא חוץ לפה (שני הפירושים כתבם הר"ש שם). 54) ומטמאה אוכלין ומשקין ולא אדם וכלים. 55) שלא כנגד בשר האצבע. אבל שכנגד הבשר חוצצת. 56) נתבאר למעלה בפרק א הלכה י"ב, שבאינו מקפיד אין חציצה בפחות מרובו. 57) אין אנו אומרים שרוב השיער מספיק כדי לדונו כרובו שאינו מקפיד. 58) כאן משמיענו רבינו ששני מיני חציצות מצטרפים לרובו. 59) סורקת, כדי להפריד את השערות. 60) כגון שלא תמצא מים חמים סמוך לטבילתה. 61) שהרי אי אפשר לה לחוף בשבת [והוא הדין לחוף ביום ראשון בערב ולטבול בליל שלישי בשעת הדחק. ורבינו נקט ערב שבת ומוצאי שבת לדוגמא. ונראה מלשונו, שאין להרחיק יותר מיום אחד בין חפיפה לטבילה (כסף משנה)]. 62) אם עבר יום שלם וגם נמצאה חציצה, חוששין שמא ישנן עוד חציצות ולא הרגישה בהן. 63) רבינו בכלים פרק ב משנה א מפרש אבן רכה מאוד שמשתמשים בה לרחיצת השיער והבגדים. בערבית נקראת טפל. 64) מנתק, והשערות המנותקות חוצצות. 65) בערוך פירש: אלון. [בגמרא שלפנינו כתוב "בחול"]. 66) מסבך. 67) בגמרות שבידינו כתוב: "דקרירי ומשרו מזיא" פירוש מים קרים "משרו" את השער, ופירש רש"י מקשה את השיער ואין הלכלוך עובר. ונראה שרבינו גורס "חמימי משרו". ומפרש גם כן שמקשים את השיער אולם לדעתו זה עוזר להעברת הלכלוך. 68) בלי רחיצת ידיים. 69) השלושה ימים הראשונים הדם שעל מקום זה עודנו רך והוא כחלק מן הבשר (רש"י). 70) פירוש, שחוץ למכה, אבל גלד שעל המכה עצמה אינו חוצץ, כמו ששנינו במקוואות פרק ט משנה ד (ראה ראב"ד וכסף משנה). 71) למעלה בהלכה א למדנו שליפלוף מחוץ לעין חוצץ בין לח ובין יבש, וכאן המדובר בליפלוף שבתוך העין. בתוספות שם דיבור המתחיל לפלוף פירשו, מפני שהדמעה שבתוך העין מרטיבה את הלפלוף ומעכבת את ההתייבשות, אבל הלפלוף שמבחוץ הוא סמיך וממהר להתייבש. 72) לפלוף יבש צבעו ירוק [ומה שכתב רבינו "וכן" מפרש הכסף משנה: כמו שבשריטה חוצץ הדם כשנתייבש כך גם הלפלוף שנתייבש חוצץ. ראה שם פירושי הרא"ש והטור]. 73) צבע כחול שהנשים נותנות בעיניהן (נדה שם). 74) עוצמת ופותחת תדיר. 75) מפני שתנועת העפעפיים

מתוך מהדורת וגשל

טְבִילָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְעִנְיַן טְהָרוֹת[76]; אֲבָל לְהַתִּירָהּ לְבַעְלָהּ - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת. אַף עַל פִּי שֶׁנָּתְנָהּ תַּבְשִׁיל לִבְנָהּ, אוֹ שֶׁהָיָה בָּהּ שֶׁרֶט יָשָׁן, אוֹ שֶׁהָיָה עַל גַּב עֵינָהּ כֹּחַל, וּבֵין פָּתְחָה עֵינֶיהָ אוֹ עִצְּמָתַן - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ[77]. שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵינָן חוֹצְצִין אֶלָּא מִדִּבְרֵיהֶן, וּלְעִנְיַן טְהָרוֹת גָּזְרוּ, לְעִנְיַן בִּיאָה לֹא גָּזְרוּ[78]. וְכָל הַחוֹצֵץ בְּנִדָּה לִטְהָרוֹת - חוֹצֵץ בִּשְׂאָר הַטְּמֵאִין לְעִנְיַן טְהָרוֹת, וְחוֹצֵץ בְּגֵר בִּשְׁעַת טְבִילָה[79].

כג. מִי שֶׁטָּבַל וְעָלָה וְנִמְצָא עָלָיו דָּבָר חוֹצֵץ, אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְעַסֵּק בְּאוֹתוֹ הַמִּין[80] כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - הֲרֵי הוּא בְּטֻמְאָתוֹ, עַד שֶׁיֹּאמַר: יוֹדֵעַ אֲנִי בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא הָיָה זֶה עָלַי קֹדֶם הַטְּבִילָה. הוֹאִיל וְהֶחֱזַק טָמֵא[81] - הַעֲמֵד טָמֵא עַל טֻמְאָתוֹ עַד שֶׁתֵּדַע בְּוַדַּאי שֶׁטָּהַר[82].

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

א. וְאֵלּוּ חוֹצְצִין בְּכֵלִים: הַזֶּפֶת וְהַחֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. הַזֶּפֶת שֶׁבְּכוֹס וְשֶׁבְּצְלוֹחִית - מִתּוֹכָן חוֹצְצִין, מֵאֲחוֹרֵיהֶן אֵינָן חוֹצְצִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? מִבֵּית הָאֻמָּן; אֲבָל מִבַּעַל הַבַּיִת - בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאֲחוֹרֵיהֶן חוֹצְצִין. הַזֶּפֶת שֶׁבְּתַמְחוּי וְשֶׁבְּקְעָרָה, בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאֲחוֹרֵיהֶן, בֵּין מִבַּעַל הַבַּיִת בֵּין מִבֵּית הָאֻמָּן - חוֹצְצִין.

ב. הַמֹּר וְהַקּוֹמוֹס, בֵּין בְּכוֹס בֵּין בִּצְלוֹחִית בֵּין בְּתַמְחוּי וּקְעָרָה, בֵּין מִבַּעַל הַבַּיִת בֵּין מִבֵּית הָאֻמָּן, בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאֲחוֹרֵיהֶן - חוֹצְצִין. הָיָה זֶפֶת אוֹ חֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הַטַּבְלָא וְעַל הַשֻּׁלְחָן וְעַל הַדַּרְגָּשׁ: אִם הָיוּ נְקִיִּים - חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁמַּקְפִּיד עֲלֵיהֶן; וְעַל הַבְּלוּסִין - אֵינָן חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן.

ג. הָיוּ עַל מִטּוֹת בַּעַל הַבַּיִת - חוֹצְצִין; עַל מִטּוֹת שֶׁל עָנִי - אֵינָן חוֹצְצִין. עַל אֶכֶף בַּעַל הַבַּיִת - חוֹצֵץ; וְעַל זַקָּקִין - אֵינוֹ חוֹצֵץ. עַל הַמַּרְדַּעַת מִשְּׁנֵי צְדָדִין - חוֹצֵץ.

ד. הָיוּ זֶפֶת אוֹ חֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל בִּגְדֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, אֲפִלּוּ מִצַּד אֶחָד - חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁמַּקְפִּידִין עַל מַלְבּוּשָׁן לִהְיוֹת נָקִי. עַל בִּגְדֵי עַמֵּי הָאָרֶץ: מִשְּׁנֵי צְדָדִין - חוֹצֵץ, מִצַּד אֶחָד - אֵינוֹ חוֹצֵץ.

ה. הָיוּ עַל הַמִּטְפָּחוֹת שֶׁל זַפָּתִים וְשֶׁל יוֹצְרִים וְשֶׁל מְפַסְּלֵי אִילָנוֹת - אֵינָן חוֹצְצִין.

ו. טַבָּח שֶׁהָיָה דָּם עַל בְּגָדָיו - אֵינוֹ חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד.

ז. מוֹכֵר רְבָב שֶׁהָיָה רְבָב עַל בִּגְדוֹ - אֵינוֹ חוֹצֵץ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הָיָה הַטַּבָּח מוֹכֵר רְבָב וְהָיָה עַל בִּגְדוֹ דָּם וּרְבָב - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁנַיִם וּמַקְפִּיד, אוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ, שֶׁהֲרֵי מְלַאכְתּוֹ הִיא וְאֵינוֹ מַקְפִּיד.

ח. הָיָה הַזֶּפֶת אוֹ הַחֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן עַל הַסַּנְדָּל מִתּוֹכוֹ - מִלְּמַעְלָה חוֹצֵץ, מִלְּמַטָּה אֵינוֹ חוֹצֵץ. עַל הַסַּפְסָל - מִלְּמַעְלָה אוֹ מִן הַצְּדָדִין חוֹצֵץ, מִלְּמַטָּה אֵינוֹ חוֹצֵץ.

ט. לִכְלוּבֵי צוֹאָה שֶׁבְּכִסֵּא וְשֶׁבְּקַקְתְּדְרָה הַמְכֻבָּשִׁין, בֵּין מִתּוֹכָן בֵּין מֵאֲחוֹרֵיהֶן, בֵּין מִלְּמַטָּה בֵּין מִן הַצְּדָדִין - אֵינָן חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם מַעֲבִירִין אוֹתָן. אֲבָל לִכְלוּבֵי שְׁמָרִים שֶׁבַּכּוֹס וְשֶׁבַּצְּלוֹחִית, וְהַמּוֹךְ שֶׁבַּשִּׁיר וְשֶׁבַּזּוּג, וְהַטִּיט וְהַבָּצֵק שֶׁעַל יַד הַקֶּרְדֹּם וְשֶׁעַל יַד הַמַּגְרֵפָה [אֵינָן חוֹצְצִין; הִגְלִידוּ] - חוֹצְצִין.

י. דָּבָר בָּרוּר הוּא, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ בְּזֶפֶת וּבְחֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן שֶׁאֵינָן חוֹצְצִין בְּכֵלִים - מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד הוּא. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה רֹב הַכְּלֵי חָפוּי בְּזֶפֶת אוֹ בְּחֵמָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד. אֵין בְּדָבָר זֶה הֶפְרֵשׁ בִּכְלֵי מִן הַכֵּלִים, אֶלָּא כָּל הַכֵּלִים שָׁוִין בְּדָבָר זֶה.

יא. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים שֶׁהֵן חֲלוּלִין שֶׁהִכְנִיסָן שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּן, אוֹ שֶׁהִכְנִיסָן כְּדַרְכָּן וְלֹא מִרְקָן, אוֹ שֶׁהָיוּ שֶׁל מַתֶּכֶת וְנִשְׁבְּרוּ - לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה.

יב. כְּלִי שֶׁהָפַךְ פִּיו לְמַטָּה וְהִטְבִּילוֹ - כְּאִלּוּ לֹא טָבַל, מִפְּנֵי שֶׁאֵין הַמַּיִם נִכְנָסִין בְּכֻלּוֹ. הָיָה בּוֹ מָקוֹם שֶׁאֵין הַמַּיִם נִכְנָסִין בּוֹ עַד שֶׁיַּטֶּנּוּ עַל צִדּוֹ - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה עַד שֶׁיַּטֶּנּוּ עַל צִדּוֹ.

יג. כְּלִי שֶׁהוּא צַר מִכָּאן וּמִכָּאן וְרָחָב בָּאֶמְצַע - אֵינוֹ טָהוֹר עַד שֶׁיַּטֶּנּוּ עַל צִדּוֹ.

יד. צְלוֹחִית שֶׁפִּיהָ שׁוֹקֵעַ - אֵינָהּ טְהוֹרָה עַד שֶׁיַּטֶּנָּה עַל צִדָּהּ.

טו. קַלְמָרִין אֵינָהּ טְהוֹרָה עַד שֶׁיִּקָּבֶנָּה מִצִּדָּהּ, כְּדֵי שֶׁיִּכָּנְסוּ הַמַּיִם לָעֲקֻמּוּמִיּוּת שֶׁבָּהּ.

טז. בְּהֵמָה שֶׁהָיָה הַשִּׁיר שֶׁעָלֶיהָ רָפוּי וְנִטְמָא - מַטְבִּילִין אוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ.

יז. לֹא יַטְבִּיל אָדָם אֶת הַקֶּמְקוּם בַּפֶּחָמִין שֶׁבּוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן שִׁפְשֵׁף.

יח. כְּלִי שֶׁהוּא מָלֵא מַשְׁקִין וְהִטְבִּילוֹ - כְּאִלּוּ לֹא טָבַל. הָיָה מָלֵא מַיִם וְהִטְבִּילוֹ - הֲרֵי הַמַּיִם וְהַכְּלִי טְהוֹרִין כְּאַחַת, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם יֵשׁ לָהֶן טָהֲרָה בִּמְקִוֶּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּטֻמְאַת אֳכָלִין

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

מורידה את הכוחל ונשארה רק שיכבה דקה מאוד שאין בה ממש (רש"י שם). 76) שאם נגעה בטהרות נטמאו. 77) רבינו חוזר ומונה בקיצור נמרץ את כל ההלכות ודילג על ליפלוף שבעין, מפני שהשוווהו במקומו לשרטה בבשרה ושניהם מדין יבוש נגעו בהם, לפיכך לא ראה צורך בכך למנות שניהם. 78) הרי"ף גורס בנידה שם: "ולית הילכתא ככל הני שמעתתא, אלא כי איתמר הכי לעניין טהרות איתמר, אבל לבעלה שפיר דמי". פירוש, אין הלכה ככל השמועות האלה, ומה שנאמר שחוצצים - לעניין טהרות נאמר, אבל לבעלה מותרת. 79) כשהוא טובל לגירותו. גוי המתגייר צריך מילה וטבילה. 80) שנמצא על גופו אחר שנתעסק בו. 81) לפני הטבילה. 82) וכאן ספק, שמא היה הדבר החוצץ על בשרו בשעת טבילה ונשאר בטומאתו. 1) יבאר דברים החוצצים בכלים. ואם כל הכלים שווים בדבר זה. וכל סדר טבילת כלים. ואם מטבילים כלים בתוך כלים טהורים.

מתוך מהדורת וגשל

1 וּמַשְׁקִין. הָיָה הַכְּלִי מָלֵא מֵי רַגְלַיִם - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא
2 מַיִם. הָיָה בּוֹ מֵי חַטָּאת: אִם הָיָה רֹב הַכְּלִי פָּנוּי כְּדֵי שֶׁיִּרְבּוּ
3 מֵי מִקְוֶה עַל מֵי חַטָּאת שֶׁבְּתוֹכוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר; וְאִם לָאו
4 - עֲדַיִן הוּא בְּטֻמְאָתוֹ, וּכְאִלּוּ הֵן שְׁאָר מַשְׁקִין שֶׁחוֹצְצִין בֵּין
5 גּוּף הַכְּלִי וּבֵין מֵי הַמִּקְוֶה.

6 **יט.** כְּלִי שֶׁתּוֹכוֹ טָהוֹר וְגַבּוֹ טָמֵא, וְהָיָה מָלֵא יַיִן לָבָן אוֹ
7 חָלָב, וְהִטְבִּילוֹ - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב: אִם הָיָה רֹב הַכְּלִי פָּנוּי
8 כְּדֵי שֶׁיִּרְבּוּ הַמַּיִם בְּתוֹכוֹ - טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁטֻּמְאָתוֹ מִדִּבְרֵיהֶן.
9 אֲבָל אִם הָיָה בּוֹ יַיִן אָדֹם אוֹ שְׁאָר מַשְׁקִין - לֹא עָלְתָה לוֹ
10 טְבִילָה.

11 **כ.** לָגִין שֶׁהוּא מָלֵא מַיִם טְמֵאִין, וְהָיָה עַל פִּיו טִיט טוֹפֵחַ,
12 וְהָיָה הַטִּיט שׁוֹקֵעַ בַּמַּיִם, וְהִטְבִּילוֹ - טָהוֹר. וְאִם הָיָה טִיט
13 הַיָּיִן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - כְּאִלּוּ לֹא טָבַל. וְכֵן טַבַּעַת שֶׁנִּתְּנָהּ בִּלְבֵנָה
14 שֶׁל טִיט טוֹפֵחַ וְהִטְבִּילָהּ - טְהוֹרָה. וְאִם הָיָה טִיט יַיִן -
15 כְּאִלּוּ לֹא טָבְלָה.

16 **כא.** אֵלּוּ שֶׁאֵין צְרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ הַמַּיִם בָּהֶן: סְתָם קִשְׁרֵי בִּגְדֵי
17 עֲנִיִּים; וְאִם הִקְפִּיד עֲלֵיהֶן - חוֹצְצִין. וְקִשְׁרֵי בִּגְדֵי בַּעֲלֵי
18 בָּתִּים - סְתָמָן חוֹצְצִין; וְאִם אֵינוֹ מַקְפִּיד עֲלֵיהֶן - אֵינָן
19 חוֹצְצִין. וְקִשְׁרֵי נִימֵי הַבְּגָדִים שֶׁנִּקְשְׁרוּ מֵאֵלֵיהֶן. וְחֶבֶט
20 הַסַּנְדָּל. וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ בִּזְמַן שֶׁהַקְּצִיצָה דְּבוּקָה עִם
21 הָרְצוּעָה שֶׁבָּהּ וַחֲזָקָה. וּתְפִלָּה שֶׁל זְרוֹעַ בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ עוֹלָה
22 וְיוֹרֶדֶת. וְאָזְנֵי הַחֵמֶת וְהַתּוּרְמִיל. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִקְשָׁרִים
23 וּתְפָרִים שֶׁאֵינוֹ עָתִיד לְהַתִּירָם.

24 **כב.** וְאֵלּוּ שֶׁצְּרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם: הַקְּשָׁרִים שֶׁבִּפְתְחֵי
25 הֶחָלוּק שֶׁהֵן עֲשׂוּיִין לוּלָאוֹת. וְכֵן קִשְׁרֵי לוּלָאוֹת שֶׁבַּכְּתֵף.
26 וְשָׂפָה שֶׁל סָדִין צָרִיךְ לְמַתֵּחַ. וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ
27 קְבוּעָה בָּרְצוּעָה. וְשֶׁל זְרוֹעַ בִּזְמַן שֶׁהִיא עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת.
28 וּשְׁנָצִים שֶׁל סַנְדָּל. וְקִשְׁרֵי נִימֵי הַבְּגָדִים שֶׁקְּשָׁרָן. וְכֵן כֹּל
29 כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהוּא עָתִיד לְגַלּוֹתָן וּלְמָתְחָן. הַסַּלִּין
30 שֶׁל גַּת וְשֶׁל בַּד: אִם הָיוּ חֲזָקִים - צָרִיךְ לְחַטֵּט, וְאִם הָיוּ
31 רָפִים - צָרִיךְ לְנַעֵר. הַכַּר וְהַכֶּסֶת שֶׁל עוֹר - צְרִיכִים שֶׁיָּבוֹאוּ
32 בָּהֶן הַמַּיִם.

33 **כג.** כֶּסֶת עֲגֻלָּה וְהַכַּדּוּר וְהָאִמּוּם וְהַקֶּמֶיעַ וְהַתְּפִלָּה - אֵינָן
34 צְרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ הַמַּיִם לַחֲלָלָן. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ
35 לְהוֹצִיא וּלְהַכְנִיס - טוֹבֵל סָתוּם.

36 **כד.** הַמַּטְבִּיל בְּגָדִים הַמְכֻבָּסִין - צְרִיכִין שֶׁיְּכַנְּסוּ בָּהֶן הַמַּיִם
37 עַד שֶׁיִּבַּעְבְּעוּ. הִטְבִּילָן גְּנוּבִין - עַד שֶׁיְּבַעְבְּעוּ וְיָנוּחוּ
38 מִבַּעְבּוּעָן.

39 **כה.** כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים שֶׁהֵן אֲרֻכִּים יוֹתֵר מִכְּדֵי צָרְכָּן וְעָתִיד
40 לְקָצְצָן - מַטְבִּילָן עַד מְקוֹם הַמִּדָּה. כֵּיצַד? שַׁלְשֶׁלֶת דְּלִי
41 גָּדוֹל - אַרְבָּעָה טְפָחִים, וְקָטָן - עֲשָׂרָה. מַטְבִּיל מִן הַשַّלְשֶׁלֶת
42 עַד מִדָּה זוֹ בִּלְבַד, וְהַשְּׁאָר טָהוֹר.

43 **כו.** כְּלִי טָמֵא שֶׁנָּתַן בְּתוֹכוֹ כֵּלִים אֲחֵרִים וְהִטְבִּיל הַכֹּל -
44 עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה, אַף עַל פִּי שֶׁפִּי הַכְּלִי צַר בְּיוֹתֵר; שֶׁהֲרֵי
45 הַמַּיִם נִכְנָסִין לוֹ, וּמִתּוֹךְ שֶׁעָלְתָה טְבִילָה לַכְּלִי הַגָּדוֹל -
46 עָלְתָה טְבִילָה לַכֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ. וְאִם הִטְהוּ עַל צִדּוֹ וְהִטְבִּיל
47 - לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּיו רָחָב כִּשְׁפוֹפֶרֶת
48 הַנּוֹד. וְכֵן אִם הָיָה הַכְּלִי טָהוֹר וְנָתַן לְתוֹכוֹ כֵּלִים טְמֵאִים
49 וְהִטְבִּילָן - לֹא עָלְתָה לָהֶן טְבִילָה עַד שֶׁיִּהְיֶה פִּיו רָחָב
50 כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לִתְרוּמָה; אֲבָל
51 לְקֹדֶשׁ - אֵין מַטְבִּילִין כֵּלִים לְתוֹךְ כֵּלִים טְהוֹרִין כְּלָל, וַאֲפִלּוּ
52 הָיוּ בְּסַל אוֹ בְּקֻפָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ לְמַעְלָה בִּמְקוֹמוֹ.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

53

54 **א.** דִּין תּוֹרָה, שֶׁכָּל מַיִם מְכֻנָּסִין טוֹבְלִין בָּהֶן; שֶׁנֶּאֱמַר:
55 מִקְוֵה מַיִם - מִכָּל מָקוֹם. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן כְּדֵי לְהַעֲלוֹת
56 בָּהֶן כְּדֵי טְבִילָה לְכָל גּוּף הָאָדָם בְּבַת אַחַת. שֶׁעָרוּ חֲכָמִים:
57 אַמָּה עַל אַמָּה בְּרוּם שָׁלֹשׁ אַמּוֹת. וְשִׁעוּר זֶה הוּא מַחֲזִיק
58 אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם. בֵּין שְׁאוּבִין בֵּין שְׁאֵינָן שְׁאוּבִין.

59 **ב.** מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין פְּסוּלִין לִטְבִילָה. וְלֹא
60 עוֹד, אֶלָּא מִקְוֵה מַיִם שֶׁאֵינָן שְׁאוּבִין שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן שְׁלִשָׁה
61 לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין - פָּסְלוּ הַכֹּל. אַף עַל פִּי שֶׁפְּסוּל מַיִם
62 שְׁאוּבִין מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, לְמָדוּהוּ בְּהֶקֵּשׁ. שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר:
63 אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה מַיִם יִהְיֶה טָהוֹר. הַמַּעְיָן אֵין בּוֹ תְּפִיסַת
64 יַד אָדָם כְּלָל, וְהַבּוֹר כֻּלּוֹ בִּידֵי אָדָם, שֶׁהֲרֵי כֻּלּוֹ מַיִם שְׁאוּבִין.
65 אָמְרוּ חֲכָמִים: הַמִּקְוֶה לֹא יִהְיֶה כֻּלּוֹ שָׁאוּב כְּבוֹר, וְאֵין צָרִיךְ
66 לִהְיוֹת כֻּלּוֹ בִּידֵי שָׁמַיִם כְּמַעְיָן, אֶלָּא אִם יֵשׁ בּוֹ תְּפִיסַת יַד
67 אָדָם - כָּשֵׁר.

68 **ג.** כֵּיצַד? הַמַּנִּיחַ קַנְקַנִּים בְּרֹאשׁ הַגַּג לְנַגְּבָם וְיָרְדוּ לָהֶם
69 גְּשָׁמִים וְנִתְמַלְּאוּ, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא עוֹנַת הַגְּשָׁמִים - הֲרֵי זֶה
70 יִשְׁבֹּר אֶת הַקַּנְקַנִּים אוֹ יִכְפֵּם וְהַמַּיִם הַנִּקְוִים מֵהֶם כְּשֵׁרִים
71 לִטְבֹּל, וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּל הַמַּיִם הָאֵלּוּ הָיוּ בְּכֵלִים, שֶׁהֲרֵי לֹא
72 מִלְּאָן בְּיָדוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הִגְבִּיהַּ אֶת הַקַّנְקַנִּים וְהֶעֱרָם - הֲרֵי
73 כָּל הַמַּיִם שֶׁבָּהֶם שְׁאוּבִין.

74 **ד.** הַמַּנִּיחַ כֵּלִים תַּחַת הַצִּנּוֹר תָּמִיד בְּכָל עֵת וּבְכָל זְמַן, אֶחָד
75 כֵּלִים קְטַנִּים וְאֶחָד כֵּלִים גְּדוֹלִים, אֲפִלּוּ כְּלֵי אֲבָנִים וְכַיּוֹצֵא
76 בָּהֶן מִכֵּלִים שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וְנִתְמַלְּאוּ מֵי גְּשָׁמִים -
77 הֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין. וְאִם כְּפָאָן עַל פִּיהֶן אוֹ שְׁבָרָן - הַמַּיִם
78 הַנִּקְוִין מֵהֶן כְּשֵׁרִים לְכָל דָּבָר, שֶׁהֲרֵי לְדַעְתּוֹ נִתְמַלְּאוּ;
79 שֶׁחֲזְקַת הַצִּנּוֹר לְקַלֵּחַ מַיִם. וַאֲפִלּוּ שָׁכַח הַכֵּלִים תַּחַת הַצִּנּוֹר
80 - פְּסוּלִין, גָּזְרוּ עַל הַשּׁוֹכֵחַ מִפְּנֵי הַמַּנִּיחַ. וְכֵן הַמַּנִּיחַ אֶת
81 הַכֵּלִים בְּחָצֵר בְּעֵת קִשּׁוּר הֶעָבִים וְנִתְמַלְּאוּ - הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן
82 פְּסוּלִין, שֶׁהֲרֵי לְדַעְתּוֹ נִתְמַלְּאוּ. וְכֵן גָּזְרוּ עַל הַשּׁוֹכֵחַ בֶּחָצֵר
83 בִּשְׁעַת קִשּׁוּר עָבִים מִשּׁוּם מַנִּיחַ. הִנִּיחָן בֶּחָצֵר בְּעֵת פִּזּוּר
84 עָבִים וּבָאוּ עָבִים וְנִתְמַלְּאוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין, כְּמוֹ שֶׁמַּנִּיחָן
85 בְּרֹאשׁ הַגַּג לְנַגְּבָן. וְכֵן אִם הִנִּיחָן בְּעֵת קִשּׁוּר הֶעָבִים וְנִתְפַּזְּרוּ

1) יבאר שמים שאובין פוסלים את המקווה. ואם צריך שיהיה כולו בידי שמים. המניח כלי תחת הצינור בכל עת ובכל זמן. כיצד פוסלין שלושה לוגים מים שאובים את המקווה. שאובה שהמשיכוה ואמבטיה ומרחצאות שלנו. מי גשמים ומים שאובים שהיו מתערבים בחצר ויורדים למערה.

וְחָזְרוּ וְנִתְקַשְּׁרוּ וְנִתְמַלְּאוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין. וְאִם שִׁבְּרָן אוֹ כְּפָאָן - הַמַּיִם הַנִּקְוִין מֵהֶן כְּשֵׁרִין.

ה. הַסַּיָּד שֶׁשָּׁכַח עָצִיץ בְּמִקְוֶה וְנִתְמַלֵּא מַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בַּמִּקְוֶה אֶלָּא מְעַט וַהֲרֵי הֶעָצִיץ יֵשׁ בּוֹ רֹב הַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה יִשְׁבֹּר אֶת הַעָצִיץ בִּמְקוֹמוֹ וְנִמְצָא הַמִּקְוֶה כֻּלּוֹ כָּשֵׁר. וְכֵן הַמְסַדֵּר אֶת הַקַּנְקַנִּים בְּתוֹךְ הַמִּקְוֶה כְּדֵי לְחַסְּמָן וְנִתְמַלְּאוּ מַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁבָּלַע הַמִּקְוֶה אֶת מֵימָיו וְלֹא נִשְׁאַר שָׁם מַיִם כְּלָל אֶלָּא מַיִם שֶׁבְּתוֹךְ הַקַּנְקַנִּים - הֲרֵי זֶה יִשְׁבֹּר אֶת הַקַּנְקַנִּים וְהַמַּיִם הַנִּקְוִין מֵהֶן מִקְוֶה כָּשֵׁר.

ו. כֵּיצַד פּוֹסְלִין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין? שֶׁאִם הָיָה בַּמִּקְוֶה פָּחוֹת מֵאַרְבָּעִים סְאָה, [וְנָפְלוּ לְתוֹכָן שְׁלֹשָׁה לֻגִּין וְהִשְׁלִימוּם לְאַרְבָּעִים סְאָה] - הַכֹּל פָּסוּל. אֲבָל מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם שֶׁאֵינָן שְׁאוּבִין, וְשָׁאַב בְּכַד וְשָׁפַךְ לְתוֹכוֹ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - כָּשֵׁר. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא מִקְוֶה עֶלְיוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִין, וְהָיָה מְמַלֵּא בִּכְלִי וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ עַד שֶׁיִּרְבּוּ הַמַּיִם וְיָרְדוּ לַמִּקְוֶה הַתַּחְתּוֹן אַרְבָּעִים סְאָה - הֲרֵי הַתַּחְתּוֹן כָּשֵׁר.

ז. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת וְנָתַן לְתוֹכוֹ סְאָה מַיִם שְׁאוּבִין וְנָטַל אַחַר כָּךְ מִמֶּנּוּ סְאָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. וְכֵן נוֹתֵן סְאָה וְנוֹטֵל סְאָה וְהוּא כָּשֵׁר, עַד רֻבּוֹ.

ח. אֵין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין עַד שֶׁיִּפְּלוּ לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה מִן הַכְּלִי. אֲבָל אִם נִגְּרוּ הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִין חוּץ לַמִּקְוֶה וְנִמְשְׁכוּ וְיָרְדוּ לַמִּקְוֶה - אֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה עַד שֶׁיִּהְיוּ מֻחְצָה לְמֻחְצָה; אֲבָל אִם הָיָה רֹב מִן הַכְּשֵׁרִים - הֲרֵי הַמִּקְוֶה כָּשֵׁר. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה וּמַשֶּׁהוּ מַיִם כְּשֵׁרִין, וְהָיָה מְמַלֵּא וְשׁוֹאֵב חוּץ לַמִּקְוֶה וְהַמַּיִם נִמְשָׁכִין וְיוֹרְדִין לַמִּקְוֶה, בֵּין שֶׁהָיוּ נִמְשָׁכִין עַל הַקַּרְקַע אוֹ בְּתוֹךְ הַסִּילוֹן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה - הֲרֵי הוּא כָּשֵׁר וַאֲפִלּוּ הִשְׁלִימוּ לְאֶלֶף סְאָה; שֶׁהַשְּׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ - כְּשֵׁרָה, אִם הָיָה שָׁם רֹב אַרְבָּעִים סְאָה מִן הַכָּשֵׁר. וְכֵן גַּג שֶׁהָיָה בְּרֹאשׁוֹ עֶשְׂרִים סְאָה וּמַשֶּׁהוּ מֵי גְשָׁמִים וּמִלֵּא בִּכְתֵפוֹ וְנָתַן לְתוֹכוֹ פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים, שֶׁנִּמְצָא הַכֹּל פָּסוּל, וּפָתַח הַצִּנּוֹר וְנִמְשְׁכוּ הַכֹּל לְמָקוֹם אֶחָד - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה כָּשֵׁר; שֶׁהַשְּׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ כֻּלָּהּ - כְּשֵׁרָה, הוֹאִיל וְהָיָה שָׁם רֹב מִן הַכָּשֵׁר.

ט. הוֹרוּ מִקְצָת חֲכָמֵי מַעֲרָב וְאָמְרוּ: הוֹאִיל וְאָמְרוּ חֲכָמִים: שְׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ כֻּלָּהּ - טְהוֹרָה, אֵין אָנוּ צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ שָׁם רֹב מַיִם כְּשֵׁרִין. וְזֶה שֶׁהִצְרִיךְ רֹב וְהַמְשָׁכָה - דִּבְרֵי יָחִיד הֵן, וּכְבָר נִדְחוּ, שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ בַּסּוֹף: שְׁאוּבָה שֶׁהִמְשִׁיכוּהָ כֻּלָּהּ - טְהוֹרָה. לְפִי דִּבְרֵי זֶה, אִם הָיָה מְמַלֵּא בִּכְלִי וְשׁוֹפֵךְ, וְהַמַּיִם נִזְחָלִין וְהוֹלְכִין לְמָקוֹם אֶחָד - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה כָּשֵׁר. וְכֵן כָּל אַמְבָּטֵי שֶׁבַּמֶּרְחָצָאוֹת שֶׁלָּנוּ מִקְוָאוֹת כְּשֵׁרִין, שֶׁהֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן שָׁאוּב וְשֶׁנִּמְשָׁךְ הוּא. וּמֵעוֹלָם לֹא רָאִינוּ מִי שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה בְּעִנְיָן זֶה.

י. מֵי גְשָׁמִים וּמַיִם שְׁאוּבִין שֶׁהָיוּ מִתְעָרְבִין בֶּחָצֵר וְנִמְשָׁכִין וְיוֹרְדִין לָעוּקָה שֶׁבֶּחָצֵר, אוֹ שֶׁמִּתְעָרְבִין עַל מַעֲלוֹת הַמְּעָרָה וְיוֹרְדִין לַמְּעָרָה: אִם רֹב מִן הַכָּשֵׁר - כָּשֵׁר; וְאִם רֹב מִן הַפָּסוּל - פָּסוּל; מֻחְצָה לְמֻחְצָה - פָּסוּל. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁמִּתְעָרְבִין עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ לַמִּקְוֶה וְנִמְשָׁכִין וְיוֹרְדִין; אֲבָל אִם הָיוּ הַכְּשֵׁרִים וְהַפְּסוּלִים מְקַלְּחִין לְתוֹךְ הַמִּקְוֶה: אִם יָדוּעַ שֶׁנָּפְלוּ לְתוֹכוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִין עַד שֶׁלֹּא יָרְדוּ לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין - כָּשֵׁר, וְאִם לָאו - פָּסוּל.

יום חמישי כ"ז מרחשון ה'תשע"ב

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

א. מִקְוֶה[2] שֶׁנָּפְלוּ אֵלָיו שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין[3] מִכְּלִי אֶחָד אוֹ מִשְּׁנַיִם וּשְׁלֹשָׁה כֵּלִים - מִצְטָרְפִין; וְהוּא שֶׁיִּתְחִיל הַשֵּׁנִי עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הָרִאשׁוֹן. מֵאַרְבָּעָה כֵּלִים - אֵין מִצְטָרְפִין[4]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[5]? בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְרַבּוֹת[6]; אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְרַבּוֹת אֶת מֵי הַמִּקְוֶה[7], אֲפִלּוּ נָפַל מִשְּׁקַל דִּינָר בְּכָל שָׁנָה - מִצְטָרֵף לִשְׁלֹשָׁה לֻגִּין. בֵּין שֶׁקָּדְמוּ הַשְּׁאוּבִים אֶת הַכְּשֵׁרִים בֵּין שֶׁקָּדְמוּ הַכְּשֵׁרִים אֶת הַשְּׁאוּבִים אוֹ שֶׁנָּפְלוּ שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת, כֵּיוָן שֶׁנָּפְלוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין שְׁאוּבִין לְתוֹךְ אַרְבָּעִים סְאָה [קֹדֶם שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה אוֹ לְפָחוֹת מֵאַרְבָּעִים] נִפְסַל הַכֹּל וְנַעֲשָׂה שָׁאוּב.

1) יבאר מקווה שנפלו אליו שלושה לוגים מים מכלי אחד או משנים ושלושה כלים אם מצטרפים. ודין שניים שהטילו זה לוג ומחצה וזה לוג ומחצה. ודין המטביל כר או כסת במקווה שיש בו ארבעים סאה מכוונות. ודין שני מקוואות ואין בכל אחד מ סאה ונפל לכל אחד לוג ומחצה ונתערבו. ודין בור שהוא מלא מים שאובים והאמה נכנסת לו ויוצאת ממנו. וכל דיני פיסול למקווה במים שאובים. 2) מקוואות פרק ג משנה ד. 3) המדובר במקווה שאין בו ארבעים סאה מים כשרים, שאם יש בו שיעור זה אין השאובים הנופלים לתוכו פוסלים אותו. 4) בברייתא תמורה יב, ב נחלקו תנא קמא ורבי יוסף בן חוני בזה, תנא קמא אומר - מצטרפים, ורבי יוסף בן חוני אומר - אין מצטרפים. ובפירושו שם כתב רבינו שאין הלכה כרבי יוסף בן חוני, וכאן חזר בו ופסק כמותו, מפני ששיטתו נשנית בסתם משנה, וכל מחלוקת בברייתא וסתם משנה הלכה כסתם. ורבינו גרשון בתמורה שם מפרש נימוקו של רבי יוסף בן חוני, מפני שלוג היא כמות חשובה ומצטרפת לפסול את המקווה, ומה שאמר בשלושה כלים מצטרפים המדובר כשכל כלי מכיל לכל הפחות לוג, ומשום כך ארבעה אין מצטרפים, שהרי אין לוג שלם בכל כלי וכלי, וכן פירש גם רש"י שם (ראה בית יוסף יורה דעה סימן רא). [ויוצא מזה, שאם אין לוג שלם בכל כלי וכלי - גם שלושה או אפילו שניים אינם מצטרפים. ורבינו לא גילה דעתו בזה]. 5) שארבעה אין מצטרפים. 6) כשהוסיף את השאובים לא התכוון להרבות את מי המקווה, כדי שיוכלו לטבול בו הרבה אנשים (כסף משנה). 7) במשנתנו כתוב סתם: "נתכוון לרבות" ופירשה רבינו כמו שכתבנו, אולם הטור ביורה דעה סימן רא מפרש שבשעה ששפך מן הכלי הראשון הייתה כוונתו לשפוך גם את המים שבכלים האחרים. [וגם מרן בשולחן ערוך יורה דעה סימן רא סעיף טו קיבל להלכה דעת הטור].

מתוך מהדורת וגשל

ב. שְׁנַיִם שֶׁהֵטִילוּ זֶה לֹג וּמֶחֱצָה וְזֶה לֹג וּמֶחֱצָה, וְהַסּוֹחֵט כְּסוּתוֹ[8] וְהִגְבִּיהָהּ[9] וְהַמַּיִם שֶׁבָּהּ נוֹפְלִין מִמְּקוֹמוֹת הַרְבֵּה, וְכֵן הַמְּעָרֶה מִן הַצַּרְצוּר[10] שֶׁמֵּטִיל מִמְּקוֹמוֹת הַרְבֵּה - חֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין[11].

ג. הַמַּטְבִּיל כַּר אוֹ כֶּסֶת שֶׁל עוֹר בְּמִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת, כֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהַּ שִׁפְתוֹתֵיהֶן מִן הַמַּיִם נִמְצְאוּ הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָן שְׁאוּבִין[12]. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? מַטְבִּילָן וּמַעֲלָן דֶּרֶךְ שׁוּלֵיהֶן[13]. אֲבָל הַקֻּפָּה[14] וְהַשַּׂק - מַטְבִּילָן וּמַעֲלָן כְּדַרְכָּן וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[15].

ד. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שָׁלֹשׁ גֻּמּוֹת[16] מִמַּיִם שְׁאוּבִין, לֹג בְּכָל גֻּמָּא, וְנָפְלוּ לְתוֹכוֹ[17] מַיִם כְּשֵׁרִים: אִם יָדוּעַ שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ לַגֻּמָּא הַשְּׁלִישִׁית[18] - כָּשֵׁר, וְאִם לָאו - פָּסוּל[19].

ה. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת, אֵין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן אַרְבָּעִים סְאָה[20], וְנָפַל לָזֶה לֹג וּמֶחֱצָה וְלָזֶה לֹג וּמֶחֱצָה, וְנִתְעָרְבוּ שְׁנֵי הַמִּקְוָאוֹת - חֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִקְרָא עַל אֶחָד מֵהֶן שֵׁם פְּסוּל[21]. אֲבָל מִקְוֶה שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ שָׁלֹשׁ לֹגִין מַיִם שְׁאוּבִין וְאַחַר כָּךְ נֶחֱלַק לִשְׁנַיִם, וְרִבָּה מַיִם כְּשֵׁרִים עַל כָּל אֶחָד מֵהֶן[22] - חֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין; שֶׁכָּל הַמִּקְוֶה כֻּלּוֹ שֶׁנִּפְסַל כְּמַיִם שְׁאוּבִין הוּא חָשׁוּב[23], וּכְאִלּוּ כָּל מֵימָיו נִשְׁאֲבוּ בִּכְלִי.

ו. בּוֹר שֶׁהוּא מָלֵא מַיִם שְׁאוּבִים וְהָאַמָּה[24] נִכְנֶסֶת לוֹ וְיוֹצֵאת מִמֶּנּוּ - לְעוֹלָם הוּא בְּפִסּוּלוֹ עַד שֶׁתְּחַשֵּׁב שֶׁלֹּא נִשְׁאֲרוּ מִן הַשְּׁאוּבִין שֶׁהָיוּ בַּבּוֹר שְׁלֹשָׁה לֹגִין[25]. מִקְוֶה שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ[26] מַיִם שְׁאוּבִין וְנִפְסַל, וְאַחַר כָּךְ רִבָּה עָלָיו מַיִם כְּשֵׁרִים עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַכְּשֵׁרִים אַרְבָּעִים סְאָה - חֲרֵי הוּא בְּפִסּוּלוֹ עַד שֶׁיֵּצְאוּ כָּל הַמַּיִם שֶׁהָיוּ בְּתוֹכוֹ[27] וְיִפְחֲתוּ הַשְּׁאוּבִין מִשְּׁלֹשָׁה לֹגִין. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה מֵי גְשָׁמִים וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מַיִם שְׁאוּבִים וְאַחַר כָּךְ הִרְבָּה עָלָיו מַיִם כְּשֵׁרִים - חֲרֵי זֶה בְּפִסּוּלוֹ עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ עֶשְׂרִים סְאָה שֶׁהָיוּ בּוֹ וַחֲמִשָּׁה קַבִּין וְיוֹתֵר מֵרְבִיעַ הַקַּב[28], וְלֹא נִשְׁאַר מִן הַכֹּל שֶׁנִּפְסַל[29] חוּץ מִפָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֹגִין. וְכֵן אִם עָשָׂה מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים וְעֵרְבוֹ עִם הַמִּקְוֶה הַזֶּה הַפָּסוּל - טִהֲרוּ אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ[30].

ז. הַמְסַלֵּק אֶת הַטִּיט[31] לְצָדָדִים[32] וְנִמְשְׁכוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה לֹגִים לַמִּקְוֶה - חֲרֵי זֶה כָּשֵׁר[33]. הָיָה תּוֹלֵשׁ הַטִּיט וּמַגְבִּיהוֹ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

8) שטבל אותה במקווה שהיו בו מ' סאה מצומצמות. 9) ואינה נוגעת במי המקווה [שאם היא נוגעת, שנינו בפרק ז ממקוואות משנה ז שהמים הבלועים בתוכה כמחוברים למקווה]. 10) כלי ששפתו עשוייה כעין מסרק. 11) כחכמים במשנה. ונימוקם, מפני שכל הקילוחים באים מכלי אחד. 12) שהרי מים אלה נותקו ממי המקווה אף על פי שהכר והכסת עודם בו. ואין זה דומה לכסות שבהלכה ב שסופגת מים ולפיכך כל זמן שהיא נוגעת במי המקווה - כל המים שספגה מחוברים למקווה, ולאו דוקא מכוונות כי גם במקווה גדול נעשו שאובים, אלא שבמקווה גדול לא איכפת לנו אם ייעשו שאובים, אבל במקווה קטן אפשר שיפלו לתוכו בחזרה המים שנפסלו ויפסלוהו. ואפילו ייזהר ולא יפלו, גם כן ייפסל המקווה מפני שאין בו ארבעים סאה. 13) יהפוך אותם על פיהם ויעלם מן המקווה ויישארו המים שבהם מחוברים למקווה. 14) סל קלוע מענפים דקים. 15) מפני שנקביהם גסים והמים נשפכים דרכם מהר - אינם נעשים שאובים. 16) המדובר בבור שכתליו משופעים ובהם שלוש גומות זו למעלה מזו, ועיקר המקווה נמצא למטה מכולן. 17) לתוך המקווה עצמו מבלי לנגוע בגומות. 18) ואם כן היו במקווה ארבעים סאה מים כשרים לפני שנתערבו בהם שלושה לוגים שאובים. 19) משמע שאם אינו יודע - פסול. [בתוספות יום טוב מבאר, שלדעת רבינו שאפילו כולו שאוב כשר מן התורה אין טעם לפסול מפני הספק אפילו כשיש אפשרות שמי המקווה נגעו בגומא העליונה לפני שהיו בו שלושה לוגים מים כשירים. ולפיכך הוא מפרש שספיקו כשר, ומה ששנינו "ואם לאו פסול" הכוונה אם ידוע שלא היו ארבעים סאה לפני שהגיעו לגומא השלישית]. 20) ובשניהם יחד יש ארבעים סאה. 21) פחות משלושה לוגים שאובים אינם פוסלים כלל אפילו מים מועטים, וכשנתערבו ויש בהם שלושה לוגים הרי יש כאן ארבעים סאה כשירים ואמרנו כבר שארבעים סאה אינם נפסלים על ידי שאובים. [מקווה, שאין בו 40 סאה אינו פסול אלא חסר]. 22) עד ארבעים סאה. 23) ואינם חוזרים להיות כשירים כשנשארו בהם פחות משלושת הלוגים שפסלו אותם, כי הם פסולים מצד עצמם, מובן, שאפשר להכשירם על ידי המשכה למקום אחר, מפני שיש בהם רוב כשירים. 24) שטף של מי גשמים. ואם הם מי מעיין מספיק כל שהוא לטהר את כל השאובים (בית יוסף יורה דעה סימן רא). 25) החשבון הוא כזה: קובעים כמה מים שאובים היו בבור וכמה נכנסו לו מן האמה של מי גשמים ותולים שהמים שיצאו מכילים תערובת של הכשרים והפסולים לפי יחס כמותם שנכנסו לבור (בית יוסף בשם הראב"ד. וראה ש"ך שם סעיף קטן נו). לדוגמא: בבור 40 סאה ואמת המים הכניסה 120 סאה (היינו פי שלושה) ויצאו 80 אנו אומרים: 3 חלקים היינו 60 יצאו ממי האמה ושליש מזה היינו עשרים - ממי הבור. [הראב"ד כתב פירוש שני לחשבון האמור במשנה, היינו מחצה על מחצה, כלומר אנו מניחים שחצי המים היוצאים הם מהשאובים וחציים השני מן האמה. ראה בית יוסף שם]. 26) כאן המדובר במקווה שיש בו מים כשרים אלא שאין בהם 40 סאה ולא כמו בדין הקודם שקדמו שאובים לכשרים, ולפיכך הקילו יותר בדין זה. 27) פירוש עד שיצאו מים כשיעור המים שהיו במקווה לפני נפילת השאובים. 28) הסאה היא שישה קבים והקב ארבעה לוגים ולכן אם יצאו מהסאה חמישה קבים ורובע הקב נשארו שלושה לוגים וכשיצא עוד משהו נשארו פחות משלושה לוגים. בנידון זה, שבמקווה נמצאו מים כשרים עומדים בפני עצמם, הקילו חכמים ואמרו: אנו תולים שהמים האחרונים דחפו את הראשונים ותפסו מקומם. 29) הכשרים הראשונים והשאובים שנפלו לתוכם. [ההבדל בין דין זה לבין הדין הקודם בולט. שם אין אנו תולים שהראשונים הם גם ראשונים ליציאה אלא משערים לפי חשבון, כמו שנתבאר למעלה, אבל בנידון אנו מקבלים הנחה זו. והנימוק: שם קדמו השאובים והם פוסלים את הכשרים הנופלים לתוכם ובנידון המדובר כשקדמו הכשרים]. 30) המקווה הכשר מכשיר את הפסול. זה נקרא "השקה". 31) שבקרקעית המקווה. 32) וחלק ממנו מתבלט מעל פני המים. 33) מפני שהמים שבתוך הטיט היו מחוברים למי המקווה לא נעשו שאובים.

מתוך מהדורת וגשל

בְּיָדוֹ וְהִבְדִּילוֹ מִן הַמִּקְוֶה לְצִדָּהּ וְנִמְשְׁכוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין - הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין[34].

ח. גֵּיס[35] הָעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְכֵן בְּהֵמָה[36] הָעוֹבֶרֶת מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְזִלְּפוּ בִּידֵיהֶם וּבְרַגְלֵיהֶם שְׁלֹשָׁה לֻגִּין - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ עָשׂוּ מִקְוֶה בַּתְּחִלָּה[37] - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

ט. מִקְוֶה שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְנָפַל לְתוֹכוֹ[38] פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם טְמֵאִין[39] שְׁאוּבִין - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם[40], וּפְסוּלִין לְהַקָּוֹות עֲלֵיהֶן[41]. יָרְדוּ עֲלֵיהֶן גְּשָׁמִים וְרָבוּ עֲלֵיהֶן[42] - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים לְהַקָּוֹות עֲלֵיהֶם[43]. נָפַל לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין טְמֵאִים - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מִמֶּנּוּ לַיָּדַיִם[44], וּפְסוּלִין לְהַקָּוֹות עָלָיו. יָרְדוּ גְּשָׁמִים וְרָבוּ עֲלֵיהֶן - הֲרֵי הֵן כְּשֵׁרִין לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מֵהֶן לַיָּדַיִם[45], וּפְסוּלִין לְהַקָּוֹות עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיֵּצְאוּ כָּל הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁנַּעֲשׂוּ כֻּלָּן כִּשְׁאוּבִין וְלֹא יִשָּׁאֵר מֵהֶן אֶלָּא פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר דִּינָר[46] וְנָפְלוּ לְתוֹכוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין טְמֵאִין - הֲרֵי זֶה פָּסוּל לְחַלָּה וְלִתְרוּמָה וְלִטֹּל מִמֶּנּוּ לַיָּדַיִם, וּפְסוּלִין לְהַקָּוֹות עֲלֵיהֶן. נָפַל לְתוֹכוֹ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם, אֲפִלּוּ כֻּלָּן טְמֵאִין, וְאַחַר כָּךְ נָפְלוּ לְתוֹכוֹ מִשְׁקַל דִּינָר מֵי גְשָׁמִים שֶׁהִשְׁלִימוּ - כָּשֵׁר[47]; כְּשֵׁם שֶׁטָּהוֹר לִטְבִילָה, כָּךְ טָהוֹר לְכָל דָּבָר[48].

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

א. כָּל הַכֵּלִים הַמְקַבְּלִין שֶׁהָלְכוּ הַמַּיִם עֲלֵיהֶן אוֹ שֶׁנָּפְלוּ מִתּוֹכָן - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁאוּבִין וּפוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה. וְהוּא שֶׁיֵּעָשׂוּ לְקַבָּלָה. אֲפִלּוּ הָיוּ כֵּלִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, כְּגוֹן כְּלֵי אֲבָנִים וּכְלֵי אֲדָמָה - הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹסְלִין.

ב. כָּל כְּלִי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְקַבָּלָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מְקַבֵּל - אֵינוֹ פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה. כְּגוֹן הַסִּילוֹנוֹת שֶׁהַמַּיִם נִמְשָׁכִין מֵהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְחָבִים בָּאֶמְצַע וּמְקַבְּלִין - אֵין פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה, בֵּין שֶׁהָיוּ שֶׁל מַתֶּכֶת אוֹ שֶׁל חֶרֶס.

ג. הַשֹּׁקֶת שֶׁבַּסֶּלַע - אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה, לְפִי שֶׁאֵינָהּ כְּלִי. אֲבָל כְּלִי שֶׁחִבְּרוֹ בְּסֶלַע - פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁחִבְּרוֹ בְּסִיד. נִקְּבָה מִלְּמַטָּה אוֹ מִן הַצַּד כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד - כְּשֵׁרָה, וְאֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה.

ד. הַלּוּקַח כְּלִי גָדוֹל, כְּגוֹן חָבִית גְּדוֹלָה אוֹ עֲרֵבָה גְּדוֹלָה, נִקְּבוֹ נֶקֶב הַמְטַהֲרוֹ וּקְבָעוֹ בָּאָרֶץ וַעֲשָׂאָהוּ מִקְוֶה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. וְכֵן אִם פָּקַק אֶת הַנֶּקֶב בְּסִיד וּבְבִנְיָן - אֵינוֹ פּוֹסֵל, וְהַמַּיִם הַנִּקְוִין בְּתוֹכוֹ מִקְוֶה כָּשֵׁר. סְתָמוֹ בְּסִיד אוֹ בְּגִפְסִיס - עַדַיִן הוּא פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה עַד שֶׁיִּקְבְּעֶנּוּ בָּאָרֶץ אוֹ יִבְנֶה. וְאִם הוֹלִיכוֹ עַל גַּב הָאָרֶץ וְעַל גַּב הַסִּיד וּמֵרַח בְּטִיט מִן הַצְּדָדִין - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

ה. הַמַּגִּיחַ טַבְלָא תַּחַת הַצִּנּוֹר וַהֲרֵי הַמַּיִם נִמְשָׁכִין עַל הַטַּבְלָא וְיוֹרְדִין לַמִּקְוֶה: אִם הָיָה לַטַּבְלָא דֹּפֶן - הֲרֵי זוֹ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה, וְאִם לָאו - אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת. זְקָפָהּ תַּחַת הַצִّנּוֹר כְּדֵי לַהַדִּיחָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ דֹּפֶן - אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת, שֶׁהֲרֵי לֹא עֲשָׂאָהּ לְקַבֵּל.

ו. הַחוֹטֵט בְּצִנּוֹר מָקוֹם לְקַבֵּל בּוֹ הַצְּרוֹרוֹת הַמִּתְגַּלְגְּלִין בַּמַּיִם כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵרְדוּ עִם הַמַּיִם: אִם הָיָה הַצִּנּוֹר שֶׁל עֵץ וְחָפַר בּוֹ כָּל שֶׁהוּא - פּוֹסֵל, שֶׁהֲרֵי כָּל הַמַּיִם שֶׁיּוֹרְדִין בָּאִין מִתּוֹךְ כְּלִי שֶׁנַּעֲשָׂה לְקַבָּלָה. וַאֲפִלּוּ שֶׁקְּבָעוֹ אַחַר שֶׁחָקַק בּוֹ, הוֹאִיל וְהָיָה עָלָיו תּוֹרַת כְּלִי כְּשֶׁהָיָה תָּלוּשׁ. אֲבָל אִם קְבָעוֹ בַּקַּרְקַע וְאַחַר כָּךְ חָקַק בּוֹ בֵּית קִבּוּל - אֵינוֹ פּוֹסֵל. וְאִם הָיָה צִנּוֹר שֶׁל חֶרֶס - אֵינוֹ פּוֹסֵל עַד שֶׁיִּהְיֶה בַּחֲקָק כְּדֵי לְקַבֵּל רְבִיעִית. אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְמַלֵּא הַמָּקוֹם הֶחָקוּק שֶׁבַּצִּנּוֹר צְרוֹרוֹת הַמִּתְחַלְחֲלִין בְּתוֹכוֹ - הֲרֵי הוּא בְּפִסּוּלוֹ וְאֵינוֹ

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

34) כשלא נשארו במקווה 40 סאה בלי המים שבטיט, ברגע שנבדל הטיט מן המקווה נעשו המים שבו שאובים. 35) צבא. מובן שלאו דוקא צבא אלא גם בשכונות מרובות אוכלוסים הדין כך. 36) בתוספתא כתוב: "לגיון וכן בהמה וכו'", ופירש הרא"ש (מובא בטור יורה דעה סימן רא), שלגיון היינו פרשים והסוסים העבירו ברגליהם את המים והוא מחלק בין רגלי אדם לרגלי בהמה, רגלי אדם או ידיו פוסלים, ורגלי בהמה אינם פוסלים. 37) פירוש, שלא היו שם מים ניקווים כלל והלגיון הביא ברגליו כל ארבעים הסאה. [בתוספתא שם הלכה ב מחלק רבי יוסי בין זילף בידיו וברגליו ובין הוליכם על הקרקע. ומפרש רבינו כוונת רבי יוסי שנטל בידיו ורגליו ממש את המים ונתנם למקווה, ורבינו מתכוון כשהוליכם עם הקרקע (כסף משנה). 38) נפלו שלא לרצון בעלים. 39) טמאין ממש. 40) מפני שהשאובים בטלו בכשרים הטהורים וגם לא נטמאו בנגיעת הטמאים. כי משקין הנקווים בקרקע (לא בכלים) אינם מיטמאים אלא לרצון. 41) אפילו אם יוסיפו על תערובת זו מים כשרים עד ארבעים סאה יישאר המקווה בפיסולו. ומה שאמרנו שפחות משלושה לוגים שאובים אינם פוסלים היינו במים טהורים, אבל טמאים פוסלים (כסף משנה). 42) על מי התערובת. 43) כשאין במקווה 40 סאה ביחד עם מי הגשמים שרבו, אבל אם מי הגשמים השלימו לארבעים סאה אינו צריך להקוות. 44) לא נתבאר טעמו של הבדל זה בין שלושה לוגים לבין פחות מזה. [ואולי נימוקו, מפני ששלושת הלוגים הועילו לעשות את המים שבמקווה כשאובין, הועילו גם לטמאם]. 45) מפני שמי הגשמים המרובים שבאו באחרונה טיהרו אותם כבית הילל במקוואות פרק א משנה ה (ראה פרק ב מהלכות טומאת אוכלין הלכה כו). 46) כמות מועטת שמשקלה כמשקל דינר. 47) קשה להבין מה בין דין זה לדין הראשון שבהלכה זו שפסק רבינו, שפסולים להקוות עליהם וצריך ריבוי מי גשמים. בכסף משנה מיישב בדוחק, שמכאן שהמקווה הגיע קרוב לארבעים סאה ונקרא עליו כבר שם ארבעים סאה, אין פחות משלושה לוגים פוסלים אותו ואפילו הם טמאים. 48) גם סיום זה בלתי מובן כלל, שהרי אפילו לפני השלמת המקווה היו המים כשרים לכל דבר. סוף דבר: כל הלכה זו צריכה עיון רב ולא עלתה בידינו לרדת לתוך עומק דעת רבינו (ראה ראב"ד). 1) יבאר המים הנקראים שאובים לפסול את המקווה. ודין גיסטרא טמאה שהיא בתוך המקווה ושפתה למעלה מהמים וכו'. ודין חבית מלאה מים שנפלה לים וטבל שם. ודין שתי בריכות זו למעלה מזו ובתחתונה מים שאובים וכותל ביניהן ונקב בכותל.

כְּסָתוּם. יָרַד לְתוֹךְ הַמָּקוֹם שֶׁחָקַק עָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת וּסְתָמוּ וְנִכְבַּשׁ - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

ז. הַסָּפוּג וְהַדְּלִי שֶׁהָיוּ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם וְנָפְלוּ לַמִּקְוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ; שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין שֶׁנָּפְלוּ, לֹא כְּלִי שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ מַיִם שְׁאוּבִין.

ח. הַשִּׁדָּה וְהַתֵּבָה שֶׁבָּיָּם - אֵין מַטְבִּילִין בָּהֶן אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ נְקוּבִים כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד. וְאִם הָיָה שַׂק אוֹ קֻפָּה - מַטְבִּילִין בָּהֶן. וְכֵן הַמַּנִּיחַ שַׂק אוֹ קֻפָּה תַּחַת הַצִּנּוֹר - אֵין הַמַּיִם הַנִּמְשָׁכִין מֵהֶן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה.

ט. גִּסְטְרָא טְמֵאָה שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַמִּקְוֶה וּשְׁפָתָהּ לְמַעְלָה מִן הַמַּיִם וְהִטְבִּיל בָּהּ הַכֵּלִים - טָהֲרוּ מִטֻּמְאָתָן; אֲבָל כְּשֶׁיִּגְבְּיֵהֶם מִן הַמַּיִם עַד שֶׁהֵן בַּאֲוִיר הַגִּסְטְרָא מִתְטַמֵּא הַמַּיִם שֶׁעַל גַּבָּן מֵאֲוִיר הַגִּסְטְרָא וְחוֹזֵר וּמְטַמֵּא אוֹתָן. וְכֵן מַעְיָן הַיּוֹצֵא מִתַּחַת הַתַּנּוּר הַטָּמֵא וְיָרַד וְטָבַל בְּתוֹכוֹ - הוּא טָהוֹר וְיָדָיו טְמֵאוֹת מֵאֲוִיר הַתַּנּוּר; אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה מִן הַתַּנּוּר כְּרוּם יָדָיו, שֶׁנִּמְצָא כְּשֶׁטָּבַל - יָדָיו לְמַעְלָה מִן הַתַּנּוּר. שֶׁאֵין כְּלֵי חֶרֶס מִתְטַהֲרִין בְּמִקְוֶה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

י. חָבִית מְלֵאָה מַיִם שֶׁנָּפְלָה לַיָּם, אֲפִלּוּ לַיָּם הַגָּדוֹל - הַטּוֹבֵל שָׁם לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה; אִי אֶפְשָׁר לִשְׁלֹשָׁה לֻגִּין שֶׁלֹּא יִהְיוּ בְּמָקוֹם אֶחָד. וְכִכָּר שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנָּפַל לְשָׁם - נִטְמָא בַּמַּיִם הַשְּׁאוּבִין, שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם עוֹמְדִין שָׁם. אֲבָל הַנְּהָרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, הוֹאִיל וְהֵם נִמְשָׁכִין - הֲרֵי זֶה טוֹבֵל שָׁם.

יא. מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁהָיוּ בְּצַד הַמִּקְוֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּיִם נוֹגְעִין בְּמֵי הַמִּקְוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּמִקְוֶה סָמוּךְ לְמִקְוֶה. הָיוּ הַשְּׁאוּבִין בָּאֶמְצַע - פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה.

יב. שְׁתֵּי בְּרֵכוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ וְכֹתֶל בֵּינֵיהֶן, וְהָעֶלְיוֹנָה מְלֵאָה מַיִם כְּשֵׁרִים וְהַתַּחְתּוֹנָה מְלֵאָה מַיִם שְׁאוּבִין, וְנָקַב בַּכֹּתֶל שֶׁבֵּין הָעֶלְיוֹנָה לַתַּחְתּוֹנָה, אִם יֵשׁ כְּנֶגֶד הַנָּקָב שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין - נִפְסְלָה הָעֶלְיוֹנָה; מִפְּנֵי שֶׁהַנָּקָב כְּאִלּוּ הוּא בְּאֶמְצַע הָעֶלְיוֹנָה, לֹא בְּצִדָּהּ.

יג. כַּמָּה יִהְיֶה בַּנָּקָב וְיִהְיֶה בּוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין? הַכֹּל לְפִי הַבְּרֵכָה: אִם הָיְתָה הַבְּרֵכָה הַתַּחְתּוֹנָה אַרְבָּעִים סְאָה - צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה הַנָּקָב אֶחָד מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים לַבְּרֵכָה; הָיְתָה עֶשְׂרִים סְאָה - צָרִיךְ לִהְיוֹת הַנָּקָב אֶחָד מִמֵּאָה וְשִׁשִּׁים לַבְּרֵכָה. וְצֵא וַחֲשֹׁב לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה, שֶׁהַסְּאָה שִׁשָּׁה קַבִּין, וְהַקַּב אַרְבָּעָה לֻגִּין, וְהַלֹּג שֵׁשׁ בֵּיצִים.

יד. שְׁלֹשָׁה מִקְוָאוֹת זֶה בְּצַד זֶה, בְּכָל אֶחָד מֵהֶן עֶשְׂרִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת, וְאֶחָד מֵהֶן שָׁאוּב מִן הַצַּד, וְיָרְדוּ שְׁלֹשָׁה וְטָבְלוּ שְׁלָשְׁתָּן, וְנֶעֱרְמוּ הַמַּיִם מִכֻּלָּן וְנִתְעָרְבוּ מִלְּמַעְלָה - הַמִּקְוָאוֹת כְּשֵׁרִים וְהַטּוֹבְלִים טְהוֹרִים; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה הַכֹּל שִׁשִּׁים סְאָה, מֵהֶן אַרְבָּעִים כְּשֵׁרִים זֶה בְּצַד זֶה, וְאֵין הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִים פּוֹסְלִין מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. הָיָה הַשָּׁאוּב בָּאֶמְצַע וְיָרְדוּ וְטָבְלוּ בָּהֶן, וְנֶעֱרְמוּ הַמַּיִם וְנִתְעָרְבוּ הַמִּקְוָאוֹת - הֲרֵי הַמִּקְוָאוֹת כְּשֵׁרוֹת וְהַטּוֹבְלִין טְמֵאִין כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁהֲרֵי לֹא נִתְעָרְבוּ אַרְבָּעִים סְאָה הַכְּשֵׁרִין, לְפִי שֶׁאֵינָן זֶה בְּצַד זֶה, שֶׁהַשָּׁאוּב מַבְדִּיל בֵּינֵיהֶן.

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

א. אֵין הַמִּקְוֶה נִפְסָל לֹא בְּשִׁנּוּי הַטַּעַם וְלֹא בְּשִׁנּוּי הָרֵיחַ, אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה בִּלְבַד. וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין עוֹשִׂין בּוֹ מִקְוֶה לְכַתְּחִלָּה - פּוֹסֵל אֶת הַמִּקְוֶה בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה. כֵּיצַד? הַיַּיִן אוֹ הֶחָלָב וְהַדָּם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִמֵּי כָּל הַפֵּרוֹת - אֵינָן פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין, שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא מַיִם שְׁאוּבִין, וּפוֹסְלִין בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה. אֲפִלּוּ מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מֵאָה סְאָה וְנָפַל לוֹ לֹג יַיִן אוֹ מֵי פֵּרוֹת וְשִׁנָּה אֶת מַרְאָיו - פָּסוּל. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ עֶשְׂרִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים אוֹ פָּחוֹת מִזֶּה וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה יַיִן אוֹ מֵי פֵּרוֹת וְלֹא שִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים כְּשֶׁהָיוּ. וְאֵין הַסְּאָה שֶׁנָּפְלָה עוֹלָה לְמִדַּת הַמִּקְוֶה. וְאִם נוֹסַף עַל הָעֶשְׂרִים עֶשְׂרִים אֲחֵרִים מַיִם כְּשֵׁרִים - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה כָּשֵׁר.

ב. יֵשׁ מַעֲלִין אֶת הַמִּקְוֶה וְלֹא פּוֹסְלִין, פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין, לֹא מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין.

ג. וְאֵלּוּ מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין: הַשֶּׁלֶג, וְהַבָּרָד, וְהַכְּפוֹר, וְהַגְּלִיד, וְהַמֶּלַח, וְטִיט הַנָּרוֹק. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה עוֹלֶה לְמִדָּתוֹ וַהֲרֵי הַמִּקְוֶה כָּשֵׁר וְשָׁלֵם. נִמְצְאוּ מַעֲלִין וְלֹא פּוֹסְלִין. אֲפִלּוּ הֵבִיא אַרְבָּעִים סְאָה שֶׁלֶג בַּתְּחִלָּה וְהִנִּיחָן בָּעוּקָה וְרִסְקוֹ שָׁם - הֲרֵי זֶה מִקְוֶה שָׁלֵם וְכָשֵׁר.

ד. וְאֵלּוּ פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין: מַיִם שְׁאוּבִין, בֵּין טְהוֹרִין בֵּין טְמֵאִים, וּמֵי כְּבָשִׁים, וּמֵי שְׁלָקוֹת, וְהַתֶּמֶד עַד שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ, וְהַשֵּׁכָר. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר מִשְּׁקַל דִּינָר וְתוֹכָן - אֵינוֹ עוֹלֶה לְמִדַּת הַמִּקְוֶה וְלֹא הִשְׁלִימוֹ. וְאִם נָפַל מֵאֶחָד מֵהֶן שְׁלֹשָׁה לֻגִּין - פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה.

ה. וְאֵלּוּ לֹא פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין: שְׁאָר הַמַּשְׁקִין, וּמֵי פֵּרוֹת, וְהַצִּיר, וְהַמּוּרְיָס, וְהַתֶּמֶד מִשֶּׁהֶחְמִיץ. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת וְנָפַל מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ סְאָה לְתוֹכָן - לֹא הֶעֱלָהוּ, וַהֲרֵי הַמַּיִם כְּשֵׁרִים כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין אֵלּוּ פּוֹסְלִין אֶלָּא בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

ו. וּפְעָמִים שֶׁאֵלּוּ מַעֲלִין אֶת הַמִּקְוֶה. כֵּיצַד? מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְנָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מֵאֶחָד מֵאֵלּוּ, וְחָזַר וְלָקַח סְאָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי הָאַרְבָּעִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מִקְוֶה כָּשֵׁר.

ז. מִקְוֶה שֶׁהֵדִיחַ בּוֹ סַלֵּי זֵיתִים וַעֲנָבִים וְשִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו - כָּשֵׁר.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר שאין המקווה נפסל בשינוי טעם וריח אלא בשינוי מראה. ודין יש מעלים את המקווה ולא פוסלים או בהיפך או לא מעלים ולא פוסלים. מקווה שנפל לתוכו דבר ששינה את מראיו כיצד תקנתו. שלושה לוגים מים שנשתנה מראיהם שנפלו למקווה.

מתוך מהדורת וגשל

ח. מֵי הַצֶּבַע פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה בִּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין, וְאֵין פּוֹסְלִין אוֹתוֹ בְּשִׁנּוּי מַרְאֵיו.

ט. מִקְוֶה שֶׁנָּפַל יַיִן אוֹ מֹהַל אוֹ שְׁאָר מֵי פֵּרוֹת וְשִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו וְנִפְסַל - כֵּיצַד תַּקָּנָתוֹ? יַמְתִּין עַד שֶׁיֵּרְדוּ גְּשָׁמִים וַיַּחְזְרוּ מַרְאָיו לְמַרְאֵה מַיִם. וְאִם הָיָה בַּמִּקְוֶה אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים - מְמַלֵּא וְשׁוֹאֵב לְתוֹכָן עַד שֶׁיַּחְזְרוּ מַרְאָיו לְמַרְאֵה מַיִם. נָפַל לְתוֹכוֹ יַיִן אוֹ מֹהַל וְכֵיוָוֹצֵא בָהּ וְנִשְׁתַּנָּה מַרְאֵה מִקְצָתוֹ, אִם אֵין בָּהּ מַרְאֵה מַיִם שֶׁלֹּא נִשְׁתַּנָּה כְּדֵי אַרְבָּעִים סְאָה - חֲרֵי זֶה לֹא יִטְבֹּל בּוֹ. וְהַטּוֹבֵל בְּמָקוֹם שֶׁנִּשְׁתַּנָּה - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה. אֲפִלּוּ חָבִית שֶׁל יַיִן שֶׁנִּשְׁבְּרָה בַּיָּם הַגָּדוֹל וּמַרְאֵה אוֹתוֹ מָקוֹם כְּמַרְאֵה שֶׁל יַיִן, הַטּוֹבֵל בְּאוֹתוֹ מָקוֹם - לֹא עָלְתָה לוֹ טְבִילָה.

י. שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן אֲפִלּוּ מִשְׁקַל דִּינָר יַיִן וְשִׁנָּה מַרְאֵיהֶן, וַחֲרֵי מַרְאֵה הַכֹּל מַרְאֵה יַיִן, וְנִפְלוּ לַמִּקְוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ, אֶלָּא אִם שִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו.

יא. שְׁלֹשָׁה לֻגִּין חָסֵר דִּינָר מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁנָּפַל לְתוֹכָן דִּינַר חֶלֶב אוֹ מֵי פֵּרוֹת, וַחֲרֵי מַרְאֵה הַכֹּל מַיִם, וְנִפְלוּ לַמִּקְוֶה - לֹא פְּסָלוּהוּ; עַד שֶׁיִּפְּלוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁאֵין בָּהֶן תַּעֲרֹבֶת מַשְׁקֶה אַחֵר וְלֹא מֵי פֵּרוֹת.

יב. מִקְוֶה שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מַרְאֵה מֵימָיו מֵחֲמַת עַצְמוֹ וְלֹא נָפַל לוֹ דָּבָר - חֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. לֹא אָמְרוּ אֶלָּא שֶׁנִּשְׁתַּנָּה מֵחֲמַת מַשְׁקֶה אַחֵר.

יום שישי כ"ח מרחשון ה'תשע"ב

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

א. כָּל הַמְעֹרָב[2] לַמִּקְוֶה[3] - חֲרֵי הוּא כַּמִּקְוֶה[4] וּמַטְבִּילִין בּוֹ. גֻּמּוֹת הַסְּמוּכוֹת לְפִי הַמִּקְוֶה[5] וּמְקוֹם רַגְלֵי פַּרְסוֹת בְּהֵמָה שֶׁהָיוּ בָּהֶן מַיִם מְעֹרָבִין עִם מֵי הַמִּקְוֶה כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[6] - מַטְבִּילִין בָּהֶן.

ב. חוֹרֵי הַמְּעָרָה[7] וְסִדְקֵי הַמְּעָרָה - מַטְבִּילִין בָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּיִם שֶׁבָּהֶן מְעֹרָבִין עִם מֵי הַמִּקְוֶה אֶלָּא בְּכָל שֶׁהוּא[8].

ג. מַחַט שֶׁהָיְתָה נְתוּנָה עַל מַעֲלוֹת הַמִּקְוֶה[9], וְהָיָה מוֹלִיךְ וּמֵבִיא בַּמַּיִם[10] - כֵּיוָן שֶׁעָבַר עָלֶיהָ הַגַּל טְהוֹרָה.

ד. עוּקָה שֶׁבְּתוֹךְ מִקְוֶה[11]: אִם הָיְתָה הַקַּרְקַע הַמַּבְדֶּלֶת בֵּין הָעוּקָה וְהַמִּקְוֶה בְּרִיאָה וְיכוֹלָה לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמָהּ[12] - אֵין מַטְבִּילִין בַּמַּיִם שֶׁבָּעוּקָה עַד שֶׁיִּהְיוּ מְעֹרָבִין[13] עִם הַמִּקְוֶה כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד; וְאִם אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמָהּ - אֲפִלּוּ אֵינָן מְעֹרָבִין אֶלָּא בְּכָל שֶׁהוּא מַטְבִּילִין בָּהֶן[14].

ה. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי מִקְוָאוֹת שֶׁנִּסְדַּק לִשְׁנַיִם[15] - מִצְטָרְפִין[16], וְאִם הָיָה בִּשְׁנֵיהֶן אַרְבָּעִים סְאָה - מַטְבִּילִין בְּכָל אֶחָד מֵהֶן. וְאִם נִסְדַּק לָעֶרֶב[17] - אֵין מִצְטָרְפִין עַד שֶׁיִּהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[18]. נִפְרַץ הַכֹּתֶל מִלְּמַעְלָה, אִם נִתְעָרְבוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה מִן הַכֹּתֶל[19] כְּקֶלֶפֶת הַשּׁוּם[20] עַל רֹחַב שְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד - מִצְטָרְפִין.

ו. כַּמָּה הוּא שִׁעוּר הַנֶּקֶב שֶׁהוּא כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד? כְּרֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת שֶׁל כָּל אָדָם וְחוּזְרוֹת בּוֹ[21]. וְאֵינָן בַּגּוּדָל, אֶלָּא שְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת רִאשׁוֹנוֹת מִן הָאַרְבַּע שֶׁבְּכַפַּס הַיָּד[22]. כֹּל שֶׁיַּעֲמֹד בִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד[23] - מְמַעֵט[24], וַאֲפִלּוּ בִּדְבָרִים שֶׁהֵן מִבְּרִיָּתוֹ שֶׁל מַיִם. סָפֵק יֵשׁ בַּנֶּקֶב כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד סָפֵק אֵין בּוֹ - אֵין מִצְטָרְפִין; מִפְּנֵי שֶׁעִקַּר הַטְּבִילָה מִן הַתּוֹרָה[25], וְכֹל שֶׁעִקָּרוֹ מִן הַתּוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁעוּרוֹ הֲלָכָה - סָפֵק שִׁעוּרוֹ לְהַחְמִיר[26].

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר המעורב למקווה אם הוא כמקווה. עוקה שבתוך המקווה אם מטבילין בה. כותל שבין שני מקוואות שנסדק או לשתי או לערב אם מצטרפים. אם מטהרים המקוואות העליון מהתחתון והרחוק מהקרוב. מקווה שמימיו מרודדים. 2) מקוואות פרק ו משנה א. 3) מים שאין בהם 40 סאה הנמצאים בצד מקווה כשר. 4) ומטבילים בהם. אולם יש הבדלי דינים בזה, ורבינו מבארם ומתחיל בדין גומות. 5) מחוץ למקווה. 6) מכיוון שמקומות אלה נמצאים מחוץ לכתלי המקווה אינם מצטרפים למקווה בפחות משיעור זה. 7) המקווה שבמערה. בתקופת המשנה היו רוב המקוואות במערות משום צניעות, ולפיכך כתבה המשנה "מערה", ורבינו נקט לשון המשנה. 8) מפני שהם בתוך חלל המקווה מספיק חיבור קטן ביותר. 9) מחוץ למים. 10) הניע את מי המקווה בידו או ברגלו ונערמו גלים. 11) חפירה בתוך המקווה עצמה תחת שטח המים עשוייה ככיפה. 12) חזקה ובת קיימא. 13) כלומר, בפחות משיעור זה אין מטבילים בה. 14) מחיצה רעועה כזו שסופה ליפול מאליה דינה כסדק. 15) צריך להיות: לשתי. פירוש, מלמעלה למטה (רבינו בפירושו למשנתנו). 16) אם בזה פחות מארבעים ובשני גם כן פחות משיעור זה מצטרפים שני המקוואות אפילו בסדק שרחבו כל שהוא. ומה שאמרו עירוב מקוואות כשפופרת הנוד, היינו בנקב, אבל סדק לכל אורך הכותל מחבר בכל שהוא. 17) מימין לשמאל. יש מפרשים להיפך, שתי הוא מימין לשמאל, וערב - מלמעלה למטה. והראב"ד פירש כרבינו. 18) פסק כחכמים. ונימוקם הוא: כשהסדק מלמעלה למטה לא ייסתם מאליו, אבל סדק לרוחב עלול להיסתם, מפני שהחלק העליון של הכותל מכביד וירד ולפיכך צריך שיעור גדול. [שיעור זה נאמר במקווה חסר, שצריך להשלימו, אבל כשמקווה אחד כשר ובשני 40 סאה שאובים מספיק סדק כל שהוא, אפילו בנסדק לערב, להכשיר את המקווה השאוב על ידי השקה, שהרי אפילו ייסתם הסדק יישארו השאובים בכשרותם. 19) כגון שנפגמה שפת הכותל והמים עוברים דרך הפגימה ממקווה זה לזה. 20) גובה המים המחברים שני המקוואות. 21) אפשר לסבב אותן בריווח בחור הנקב, היינו נקב עגול שקוטרו כרוחב שתי אצבעות. 22) אצבע ואמה. תוספתא שם פרק ה הלכה ב: "ב' אצבעות שאמרו - בבינוניות של כל אדם ולא מארבע בטפח". [הטפח הוא ארבעה אגודלים (מנחות מא, ב)]. 23) כל דבר הנמצא בחלל זה ואפילו דברים הבאים עם המים כגון עפר מקרקע המקווה או תולעים החיים במים. 24) מוריד משיעורו וצריך להרחיב את הנקב עד שיעבור דרכו זרם מים ללא כל תערובת בעובי שפופרת הנוד. 25) במשנתנו - "מפני שהוא מן התורה" ורבינו הוסיף וכתב: "מפני שעיקר הטבילה מן התורה... אף על פי ששיעורו הלכה". פירוש, השיעורים לא נכתבו בתורה אלא נאמרו הלכה למשה מסיני מפי הגבורה (עירובין ד, א). 26) פירוש, מחמירים בשיעורו. מלשונו משמע שספק הלכה למשה מסיני בדבר שאין עיקרו

ז. מְטַהֲרִין אֶת הַמִּקְוָאוֹת הָעֶלְיוֹן[27] מִן הַתַּחְתּוֹן[28] וְהָרָחוֹק מִן הַקָּרוֹב. כֵּיצַד? מְבִיאִין סִילוֹן[29] שֶׁל חֶרֶס אוֹ שֶׁל אֲבָר[30] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁאֵין הַסִּילוֹנוֹת פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה, וּמַנִּיחַ אֶת יָדָיו תַּחְתָּיו[31] עַד שֶׁיִּתְמַלֵּא מַיִם[32], וּמוֹשְׁכוֹ[33] וּמַשִּׁיקוֹ[34] עַד שֶׁיִּתְעָרֵב הַמַּיִם שֶׁבַּסִּילוֹן עִם מֵי הַמִּקְוֶה כְּאֶחָד, אֲפִלּוּ כְּשַׁעֲרָה דַּיּוֹ, וַהֲרֵי שְׁנֵי הַמִּקְוָאוֹת שֶׁהַסִּילוֹן בֵּינֵיהֶן כְּמִקְוֶה אֶחָד.

ח. שָׁלֹשׁ גֻּמּוֹת שֶׁבְּנַחַל, הַתַּחְתּוֹנָה וְהָעֶלְיוֹנָה שֶׁל עֶשְׂרִים סְאָה וְהָאֶמְצָעִית שֶׁל אַרְבָּעִים, וְשֶׁטֶף שֶׁל גְּשָׁמִים עוֹבֵר בְּתוֹךְ הַנַּחַל, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נִכְנָס לְתוֹכָן וְיוֹצֵא מִתּוֹכָן[35] - אֵין זֶה עֵרוּב[36], וְאֵין מַטְבִּילִין אֶלָּא בָּאֶמְצָעִית[37]; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַנִּזְחָלִין מְעָרְבִין[38] אֶלָּא אִם כֵּן עָמְדוּ.

ט. טִיט רַךְ שֶׁהַפָּרָה שׁוֹחָה וְשׁוֹתָה מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה נִמְדָּד עִם הַמִּקְוֶה[39]. הָיָה עָבֶה עַד שֶׁאֵין הַפָּרָה שׁוֹחָה וְשׁוֹתָה - אֵינוֹ נִמְדָּד עִמּוֹ.

י. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם וָטִיט[40] - מַטְבִּילִין בַּטִּיט וּבַמַּיִם[41]. בְּאֵי זֶה טִיט מַטְבִּילִין? בַּטִּיט הָרַךְ, שֶׁהַמַּיִם צָפִין עַל גַּבָּיו. הָיוּ הַמַּיִם מִצַּד אֶחָד וְהַטִּיט הָרַךְ מִצַּד אַחֵר - מַטְבִּילִין בַּמַּיִם וְלֹא בַּטִּיט[42].

יא. כֹּל שֶׁתְּחִלַּת בְּרִיָּתוֹ מִן הַמַּיִם, כְּגוֹן יַבְחוּשִׁין[43] אֲדֻמִּין - מַטְבִּילִין בּוֹ. וּמַטְבִּילִין בְּעֵינוֹ שֶׁל דָּג[44].

יב. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת וְיָרְדוּ שְׁנַיִם וְטָבְלוּ זֶה אַחַר זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁרַגְלָיו שֶׁל רִאשׁוֹן נוֹגְעוֹת בַּמַּיִם - הָרִאשׁוֹן טָהוֹר וְהַשֵּׁנִי בְּטֻמְאָתוֹ[45], שֶׁהֲרֵי חָסְרוּ הַמַּיִם מֵאַרְבָּעִים סְאָה. הִטְבִּיל בּוֹ[46] תְּחִלָּה סָגוֹס עָבֶה[47] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ וְהִגְבִּיהוּ, אִם הָיְתָה מִקְצָת הַסָּגוֹס נוֹגַעַת בַּמַּיִם - הֲרֵי הַטּוֹבֵל בָּאַחֲרוֹנָה[48] טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי הַמַּיִם כֻּלָּן מְעֹרָבִין[49]. הִטְבִּיל בּוֹ[50] אֶת הַמִּטָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁדָּחַק רַגְלֵי הַמִּטָּה בְּטִיט עָבֶה שֶׁבְּקַרְקַע הַמִּקְוֶה עַד שֶׁצָּפוּ הַמַּיִם עָלֶיהָ לְמַעְלָה - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה, שֶׁהֲרֵי לֹא נִטְבְּעוּ בַּטִּיט עַד שֶׁטָּבְלוּ בַּמַּיִם תְּחִלָּה[51]. הִטְבִּיל בּוֹ יוֹרָה גְּדוֹלָה[52] - הֲרֵי זוֹ טְמֵאָה כְּשֶׁהָיְתָה, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם נִתָּזִין[53] וְיוֹצְאִין חוּץ לַמִּקְוֶה וְנִמְצָא חָסֵר מֵאַרְבָּעִים[54]. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? מוֹרִידָהּ דֶּרֶךְ פִּיהָ[55] וְהוֹפְכָהּ בַּמִּקְוֶה[56] וּמַטְבִּילָהּ. וּמַעֲלֶה אוֹתָהּ דֶּרֶךְ שׁוּלֶיהָ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ שְׁאוּבִים וַיַּחְזְרוּ לַמִּקְוֶה וִיפְסָלוּהוּ.

יג. מִקְוֶה שֶׁמִּימָיו מְרֻדָּדִין[57] - כּוֹבֵשׁ[58] אֲפִלּוּ חֲבִילֵי קַשׁ וַחֲבִילֵי קָנִים בְּתוֹךְ הַמַּיִם וּמִן הַצְּדָדִין עַד שֶׁיֵּעָרְמוּ הַמַּיִם לְמַעְלָה וְיוֹרֵד וְטוֹבֵל לְתוֹכָן.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

א. שֵׁשׁ מַעֲלוֹת בְּמִקְוָאוֹת זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ. הָרִאשׁוֹן: מֵי גְבָאִים וּמֵי בּוֹרוֹת שִׁיחִין וּמְעָרוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִמַּיִם

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

מן התורה - להקל. 27) המדובר במקוואות שבשיפוע הר והאחד במקום גבוה באותו שיפוע והשני במקום נמוך ממנו. 28) כשבעליון מים שאובים ובתחתון מים כשרים. וכל שכן שמטהרים התחתון מן העליון. 29) נתבאר למעלה פרק ו הלכה ב שסילונות אפילו של מתכת שהם מקבלים טומאה אינם פוסלים את המים העוברים בהם משום שאובים. מפני ששאובה אינה פוסלת מן התורה (לדעת רבינו - אפילו כל המקווה שאובה) הקילו בה חכמים. 30) עופרת. [בתוספתא שם פרק ה הלכה ד כתוב: "מביא סילון של עץ ושל עצם או של זכוכית". ורבינו מונה את הסילונות שהיו משתמשים בהם בזמנו או בתקופת המשנה]. 31) פירוש, סותם בידיו את פיו התחתון של הסילון. 32) לא התכוון לומר שיתמלא כל גובה חללו אלא שיתמלא לכל ארכו בגובה כל שהוא ללא הפסק כל שהוא, שאם נפסק במקום אחד אין כאן השקה. 33) נראה כוונתו שמושך למקווה התחתון את פיו התחתון של הסילון. 34) מסיר את ידו ומתוך כך נוגעים מי הסילון בתחתון ומחברים את שני המקוואות והשקה מועילה בכל שהוא. 35) ואם כן השטף מחבר למעשה את שלשתן. 36) אין עירוב זה מצרף את החסרות עם המליאה למקווה אחד. 37) שיש בה לבדה 40 סאה בלי השטף. 38) בתוספתא שם שנינו: "רבי יהודה אומר, מאיר היה אומר מטבילין בעליונה ואני אומר מטבילין בתחתונה וחכמים אומרים בין זו ובין זו אין מטבילין אלא באמצעית שיש בה מ' סאה". ופסק רבינו כחכמים. [הריב"ש בתשובותיו סימן רצב מנמק מפני שקטפרס אינו חיבור, ומשמיענו שם חידוש נפלא, שקטפרס אינו חיבור מפני שמקווה אינו מטהר בזוחלים אלא באשבורן (מים נקווים ועומדים). 39) משלים לארבעים סאה. 40) בשניהם יחד יש ארבעים סאה. והמדובר בטיט הנרוק שמשלים את השיעור. 41) אם הגוף הוא במים עלתה לו טבילה אף על פי שהמים לבדם אינם מכסים את כל הגוף והרגליים שוקעות בטיט. הרע"ב ותוספות יום טוב מנמקים, מפני שהרגליים נטבלו במים לפני ששקעו בטיט. 42) ואף על פי כן משלים לארבעים סאה. 43) מין תולעים השורצים במים. 44) כריש גדול שבים שנמחה עינו. 45) מפני שחלק ממי המקווה נשאר על גופו של הראשון ואם כן טבל השני במקווה חסר. במשנתנו חולק רבי יהודה ומטהר את השני כשרגלי הראשון נוגעות במים, ונימוקו: מפני שהמים שעל גופו מצטרפים למקווה. ותנא קמא סובר שרטיבות דקה כזו (משקה טופח) אינה מחברת, או מפני שזה כקטפרס . [בכסף משנה מוסיף נימוק, שמא נשארו מקומות נגובים בגופו והם מפסיקים]. 46) במקווה של 40 סאה מכוונות. 47) בגד צמר שסופג הרבה מים. 48) אחר טבילת הסגוס. 49) אין זה דומה לשניים שטבלו, כי בסגוס יש הרבה מים מכונסים וכל זמן שלא הוציאו לגמרי מן המקווה הרי מים אלה מחוברים למקווה וזה דומה למקווה חסר המחובר למקווה כשר. 50) במקווה שיש בו 40 סאה מכוונות. 51) במשנה: "מפני שהמים מקדמים". 52) ושוליה למטה. 53) נערמים ועוברים על שפת המקווה. 54) לפני שנטבלה כולה במים. 55) לא התכוון לומר שהופך פיה למטה, שאם כן לא ייכנסו מים לתוכה וייערמו לפני שיהפך אותה, אלא הכוונה שיטה אותה על צידה כדי שייכנסו המים לתוכה. 56) שאם יעלה אותה כשהיא מטה על צידה, אפשר שיישאר חלק מהמים בתוכה מנותק ממי המקווה - כשיגביהנה קצת כלפי מעלה - ויהיו שאובים, ויחזרו לתוך המקווה ויפסלוהו. 57) שטוחים, לא עמוקים ואי אפשר להכניס את כל הגוף לתוך המים. 58) מניח אבן או דברים אחרים על החבילות, אם לא יכבוש אותם יצופו על פני המים מפני שהם קלים. 1) יבאר שש מעלות שיש במקווה זו למעלה מזו ומאי ביניהם. ודין מעיין שמימיו יוצאים ונמשכים לשוקת ואחר כך יוצאים וזוחלים. מעיין שמימיו נמשכים על גבי כלים שאין להם בית קיבול וכל דיני מי מעיין. ודין אם מטבילין מן הגל כשהוא באויר.

מתוך מהדורת וגשל

המכנסין בקרקע. אף על פי שהן שאובין ואף על פי שאין בהן ארבעים סאה, הואיל ואינן מתטמאין אלא לרצון, כמו שבארנו - הרי הן בחזקת טהורין, וכשרין לעשות מהן עיסה הטבולה לחלה ולטל מהן לידים. והוא שיטל מהן בכלי, כמו שבארנו.

ב. למעלה מהן: מי תמצית שלא פסקו, אלא עדין הגשמים יורדין והרים בוצצין והן נמשכין ונקוין, ואינן שאובין אבל אין בהן ארבעים סאה - הרי הן כשרין לתרומה ולטל מהן לידים, ומטביל בהן את המים שנטמאו. פסקו הגשמים ולא פסקו ההרים מלהזחיל - עדין הן מי תמצית.

פסקו ההרים ואינן בוצצין - הרי אלו כמי גבאין.

ג. החופר בצד הים ובצד הנהר ובמקום הבצין - הרי הן כמי תמצית שלא פסקו.

ד. החופר בצד המעין: כל זמן שהיה באין מחמת המעין, אף על פי שפוסקין וחוזרין ומושכין - הרי הן כמי מעין; פסקו מלהיות מושכין - הרי הן כמי גבאים.

ה. למעלה מזה: מקוה שיש בו ארבעים סאה מים שאינם שאובין, שבו טובל כל אדם טמא חוץ מן הזב הזכר, ובו מטבילין את כל הכלים הטמאים ואת הידים שמטבילין לקדש, כמו שבארנו.

ו. למעלה מזה: המעין שמימיו מועטין והרבו עליו מים שאובין. שוה למקוה - שאין מטהרין במים הנמשכין ממנו אלא במים הנקוין ועומדין באשבורן, ושוה למעין - שהוא מטהר בכל שהוא; שהמעין אין למימיו שעור, אפלו כל שהן מטהרין.

ז. למעלה מזה: המעין שלא נתערב בו מים שאובין אבל מימיו מכים, כגון שהיו מימיו מרים או מלוחים, שהרי הוא מטהר בזוחלים, והן המים הנגררים ונמשכין מן המעין.

ח. למעלה מזה: המעין שמימיו מים חיים, שבהן בלבד טובלים בו הזבים הזכרים, ולוקחין מהן לטהרת המצרע ולקדש מי חטאת. מה בין מעין למקוה? המקוה אינו מטהר אלא בארבעים סאה; והמעין מטהר בכל שהוא. המקוה אינו מטהר אלא באשבורן, והמים הנזחלים ממנו אינן מטהרין; והמעין מטהר בזוחלים. המקוה - לא תעלה בו טבילה לזבים; והמעין, אם היו מימיו מים חיים - הזב טובל בהן.

ט. מעין שמימיו יוצאין ונמשכין לתוך השקת ואחר כך יוצאין מן השקת ונזחלין - הרי כל המים שבשקת ושחוץ לו פסולין. היו מקצתן נמשכין על שפת השקת, אפלו כל שהוא - הרי המים שחוץ לשקת כשרים, שהמעין מטהר בכל שהוא. היו מימיו נמשכין לתוך ברכה שהיא מלאה מים ונקוין שם - הרי אותה הברכה כמקוה. היה יוצא חוץ לברכה - הרי זה פסול לזבים ולמצרעים ולקדש מי חטאת עד שייצאו כל מי המקוה שהיו בתוך הברכה.

י. מעין שמימיו נמשכין על גבי כלים שאין להן בית קבול, כגון שלחן וסיפסל וכיוצא בהן - הרי זה כמקוה; ובלבד שלא יטביל על גבי הכלים.

יא. מעין שהיו אמות קטנות נמשכות ממנו, ורבה עליו מים שאובין לתוך המעין עד שגברו המים שבאמות ושטפו - הרי הן כמעין לכל דבר. היו מימי המעין עומדים ואינן נמשכין, ורבה עליו מים עד שמשכו ממנו אמות המים - הרי המים שמשוכין שוין למקוה לטהר בארבעים סאה, ושוין למעין לטהר בכל שהוא.

יב. כל המים מטהרין בזוחלין, ופסולין לזבים ולמצרעים ולקדש בהן מי חטאת.

יג. המים הזוחלין מן המעין - הרי הם כמעין לכל דבר. והמנטפין מן המעין, אף על פי שהן טורדין - הרי הם כמקוה, ואין מטהרין אלא בארבעים סאה עומדין, ופסולין לזבים ולמצרעים ולקדש בהן מי חטאת. היו הזוחלין מן המעין מתערבין עם הנוטפין [ממנו, אם רבו הזוחלין על הנוטפין] - הרי הכל כמעין לכל דבר; ואם רבו הנוטפים על הזוחלין, וכן אם רבו מי גשמים על מי הנהר - אינן מטהרין בזוחלין אלא בארבעים סאה. לפיכך צריך להקיף מפץ וכיוצא בו באותו הנהר המערב עד שיקוו המים ויטבל בהן.

יד. נוטפין שעשאן זוחלין, כגון שסמך למקוה המנטף טבלא של חרס חלקה והרי המים נזחלין ויורדין עליה - הרי הן כשרין. וכל דבר שמקבל טמאה, ואפלו מדברי סופרים - אין מזחילין בו.

טו. זוחלין שקלחן בעלי אגוז - כשרים כשהיו; שאין עלי האגוז הלח שהוא צובע חשוב כלים.

טז. מי גשמים הבאין מן המדרון והנפן נזחלין ויורדין, אף על פי שהיו מתחלתן ועד סופן ארבעים סאה - אין מטבילין בהן כשהן נזחלין, עד שיקוו וינוחו באשבורן ארבעים סאה. הרי שהקיף כלים ועשה מהן מחיצות עד שנתקבץ ביניהן ארבעים סאה מים הנזחלין מן הגשמים - הרי זה טובל בהן. וכלים שעשה מהן הגדר - לא עלתה להן טבילה.

יז. גל שנתלש מן הים ונפל על האדם או על הכלים: אם יש בו ארבעים סאה - הרי אלו טהורין לחלין; שאין הטובל לחלין צריך כונה, כמו שבארנו בהלכות שאר אבות הטמאות. ואם נתכון והיה יושב ומצפה עד שיפול עליו הגל - עלתה לו טבילה לדבר שנתכון לו.

יח. אין מטבילין בגל כשהוא באויר קדם שיפול על הארץ, ואף על פי שיש בו ארבעים סאה; לפי שאין מטבילין בזוחלים, קל וחומר באויר. היו שני ראשי הגל נוגעין בארץ - מטבילין בו; ואין מטבילין בכפה שלו, מפני שהוא באויר.

פרק עשירי[1]

א. ספק מים שאובין שטהרו חכמים כיצד? מקוה שנסתפק

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר ספק מים שאובים שטיהרו חכמים כיצד. מקוואות הנמצאות בארץ ישראל לפנים מהמפתח או חוץ למפתח. מקווה שנמדד ונמצא חסר. ודין שני מקוואות אחד כשר ואחד פסול וטבל באחד מהם ועשה טהרות וכו'.

לוֹ אִם נָפְלוּ לְתוֹכוֹ מַיִם שְׁאוּבִים אוֹ לֹא; וַאֲפִלּוּ יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁנָּפְלוּ, סָפֵק יֵשׁ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין סָפֵק אֵין בָּהֶן; וַאֲפִלּוּ יָדַע בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין, סָפֵק שֶׁהָיָה בַּמִּקְוֶה שֶׁנָּפְלוּ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה סָפֵק לֹא הָיָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

ב. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת, אֶחָד יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד אֵין בּוֹ, נָפְלוּ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין לְאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה מֵהֶן נָפְלוּ - סְפֵקוֹ טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּמֶּה יִתְלֶה. הָיוּ שְׁנֵיהֶן פְּחוּתִין מֵאַרְבָּעִים סְאָה וְנָפְלוּ לְאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ לְאֵיזֶה מֵהֶן - כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן פָּסוּל, שֶׁאֵין לוֹ בַּמֶּה יִתְלֶה; אִם לָזֶה נָפְלוּ - נִפְסַל, וְאִם לָזֶה נָפְלוּ - נִפְסַל.

ג. מִקְוֶה שֶׁהִנִּיחוּ רֵיקָן וּבָא וּמְצָאוֹ מָלֵא - כָּשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה סָפֵק מַיִם שְׁאוּבִין לְמִקְוֶה זֶה.

ד. צִנּוֹר שֶׁמְּקַלֵּחַ לְמִקְוֶה וְהַמַּכְתֶּשֶׁת נְתוּנָה בְּצִדּוֹ, סָפֵק מִן הַצִּנּוֹר לַמִּקְוֶה סָפֵק מִן הַמַּכְתֶּשֶׁת לַמִּקְוֶה - הֲרֵי זֶה פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהַפְּסוּל מוּכָח. וְאִם יֵשׁ בַּמִּקְוֶה רֻבּוֹ מַיִם כְּשֵׁרִים - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; שֶׁזֶּה סָפֵק מַיִם שְׁאוּבִים הוּא, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ שָׁם מִקְוֶה כָּשֵׁר קָבוּעַ.

ה. כָּל הַמִּקְוָאוֹת הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ הָעַמִּים - פְּסוּלִין, שֶׁחֶזְקָתָן שְׁאוּבִין. וְכָל הַמִּקְוָאוֹת הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בַּמְּדִינוֹת לִפְנִים מִן הַמִּפְתָּח - בְּחֶזְקַת פְּסוּלִין, שֶׁאַנְשֵׁי הַמְּדִינָה מְכַבְּסִים בָּהֶן וּמְטִילִין לְתוֹכָן מַיִם שְׁאוּבִים תָּמִיד. וְכָל הַמִּקְוָאוֹת הַנִּמְצָאִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חוּץ לַמַּפְתֵּחַ - בְּחֶזְקַת טְהֳרָה, שֶׁחֶזְקָתָן מִן הַגְּשָׁמִים.

ו. הַטָּמֵא שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל, סָפֵק טָבַל סָפֵק לֹא טָבַל; וַאֲפִלּוּ טָבַל, סָפֵק יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה סָפֵק אֵין בּוֹ; שְׁנֵי מִקְוָאוֹת, אֶחָד יֵשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד אֵין בּוֹ, וְטָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן טָבַל - סְפֵקוֹ טָמֵא, לְפִי שֶׁהַטָּמֵא בְּחֶזְקָתוֹ עַד שֶׁיְּוַדַּע שֶׁטָּבַל כָּרָאוּי. וְכֵן מִקְוֶה שֶׁנִּמְדַּד וְנִמְצָא חָסֵר, בֵּין שֶׁהָיָה הַמִּקְוֶה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בֵּין שֶׁהָיָה בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד - כָּל הַטְּהָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו לְמַפְרֵעַ טְמֵאוֹת, עַד שֶׁיְּוַדַּע זְמַן שֶׁנִּמְדַּד בּוֹ וְהָיָה שָׁלֵם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיְתָה הַטְּבִילָה מִטַּמְּאָה חֲמוּרָה; אֲבָל אִם טָבַל מִטַּמְּאָה קַלָּה, כְּגוֹן שֶׁאָכַל אֲכָלִין טְמֵאִין אוֹ שָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִין אוֹ בָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רֻבּוֹ שְׁלֹשֶׁת לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין, הוֹאִיל וְעִקַּר דְּבָרִים אֵלּוּ מִדְּבְרֵיהֶן - הֲרֵי סְפֵקוֹ טָהוֹר, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם טָבַל אוֹ לֹא טָבַל, אוֹ שֶׁנִּמְצָא הַמִּקְוֶה חָסֵר לְאַחַר זְמַן וְכַיּוֹצֵא בִּסְפֵקוֹת אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר.

ז. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת, אֶחָד כָּשֵׁר וְאֶחָד פָּסוּל, וְטָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן מִטַּמְּאָה חֲמוּרָה וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ תְּלוּיוֹת. טָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הָרִאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת כְּשֶׁהָיוּ, וְהַשְּׁנִיּוֹת טְהוֹרוֹת. וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ - רִאשׁוֹנוֹת תְּלוּיוֹת, וּשְׁנִיּוֹת יִשְׂרְפוּ. וְכֵן אִם נִטְמָא בָּאֶמְצַע טֻמְאָה קַלָּה שֶׁבֵּאַרְנוּ וְטָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת. אֲבָל אִם טָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן מִטַּמְּאָה קַלָּה וְעָשָׂה טְהָרוֹת, וְנִטְמָא טֻמְאָה חֲמוּרָה וְטָבַל בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הָרִאשׁוֹנוֹת טְהוֹרוֹת, וְהַשְּׁנִיּוֹת תְּלוּיוֹת. וְאִם נָגְעוּ אֵלּוּ בְּאֵלּוּ - רִאשׁוֹנוֹת יִשְׂרְפוּ, וְהַשְּׁנִיּוֹת תְּלוּיוֹת כְּשֶׁהָיוּ. הָיָה בְּאֶחָד מֵהֶן אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד כֵּלוֹ שָׁאוּב, וְטָבְלוּ בָּהֶן שְׁנַיִם, אֶחָד מִטַּמְּאָה חֲמוּרָה וְאֶחָד מִטַּמְּאָה קַלָּה, וְעָשׂוּ טְהָרוֹת - הַטּוֹבֵל מִטַّמְּאָה חֲמוּרָה טָהֲרוֹתָיו תְּלוּיוֹת, וְהַטּוֹבֵל מִטַّמְּאָה קַלָּה טָהֲרוֹתָיו טְהוֹרוֹת. הָיָה אֶחָד טָמֵא וְיָרַד לִטְבֹּל וְהַשֵּׁנִי יָרַד לְהָקֵר - זֶה שֶׁיָּרַד לִטְבֹּל בְּאֶחָד מֵהֶן טָהֲרוֹתָיו תְּלוּיוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְזֶה שֶׁיָּרַד לְהָקֵר טָהוֹר כְּשֶׁהָיָה; שֶׁזֶּה סָפֵק מַיִם שְׁאוּבִין הוּא, שֶׁמָּא בַּשָּׁאוּב טָבַל כְּשֶׁהֵקֵר וְנִטְמָא.

ח. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת שֶׁל עֶשְׂרִים עֶשְׂרִים סְאָה, אֶחָד שָׁאוּב וְאֶחָד כָּשֵׁר: הֵקֵר בְּאֶחָד מֵהֶן וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת; הֵקֵר בַּשֵּׁנִי וְעָשָׂה טְהָרוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ יִשָּׂרְפוּ, שֶׁהֲרֵי וַדַּאי בָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יום שבת קודש כ"ט מרחשון ה'תשע"ב

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁנִּטִּילַת יָדַיִם[3] וּטְבִילָתָן[4] מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְיָדַיִם שֶׁצְּרִיכוֹת טְבִילָה - אֵין מַטְבִּילִין אוֹתָן אֶלָּא בְּמִקְוֶה כָּשֵׁר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה; שֶׁבַּמָּקוֹם שֶׁהָאָדָם טוֹבֵל - בּוֹ כֵּלִים וְיָדַיִם טוֹבְלִין[5]. אֲבָל יָדַיִם שֶׁאֵין צְרִיכוֹת אֶלָּא נְטִילָה בִּלְבַד, אִם הִטְבִּילָן בְּמֵי מִקְוֶה - טְהוֹרִי[6]ן. וְאִם הִטְבִּילָן בְּמַיִם שְׁאוּבִין, בֵּין בְּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - לֹא טָהֲרוּ יָדָיו[7], עַד שֶׁיִּפְּלוּ הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִים מִן הַכְּלִי עַל יָדָיו; שֶׁאֵין נוֹטְלִין לַיָּדַיִם אֶלָּא מִן הַכֵּלִים וּמִכֹּחַ נוֹתֵן[8], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בְּרָכוֹת.

ב. כָּל הַחוֹצֵץ בִּטְבִילָה - חוֹצֵץ בַּיָּדַיִם, בֵּין בִּטְבִילָתָן בֵּין בִּנְטִילָתָן. וְכָל הָעוֹלֶה לְמִדַּת הַמִּקְוֶה, כְּטִיט הַנָּרוֹק[9] - עוֹלֶה לְשִׁעוּר הָרְבִיעִית שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן הַיָּדַיִם. וְכָל הַנּוֹטֵל יָדָיו צָרִיךְ לְשַׁפְּשֵׁף[10].

ג. הַנּוֹטֵל שְׁתֵּי יָדָיו לִתְרוּמָה[11] - צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִטֹּל פַּעַם שְׁנִיָּה בְּמַיִם שְׁנִיִּים, כְּדֵי לְהָסִיר הַמַּיִם שֶׁעַל גַּב יָדָיו; שֶׁהֲרֵי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) יבאר שיריים הצריכים טבילה אין מטבילים אותם אלא במקווה כשר. החוצץ בטבילה חוצץ בנטילה. וכל דיני נטילה לחולין ולתרומה. דין הנוטל שתי ידיו משטיפה אחת. כל ספק ידיים לחולין ולתרומה טהור. 2) בהלכות אבות הטומאות פרק ח הלכה ח ופרק יב הלכה י"ב. 3) שפיכת מים מכלי על הידיים מטהרת לחולין ולתרומה. 4) לקודש. 5) תוספתא מקוואות פרק א הלכה ו. והתוספתא מסיימת: אין אדם טובל - אין ידיים וכלים טובלין. 6) בחולין קו, ב אמרו: כל גופו טובל - ידיו לא כל שכן. 7) אפילו יש בהם ארבעים סאה. כן כתב בפירוש בהלכות ברכות פרק ו הלכה ה. 8) מכוחו של אדם השופך. בחולין קז, א "האי אריתא דדלאי (סילון - רש"י שם) אין נוטלין ממנו לידיים, דלא אתו מכוח גברא (שלא הגיעו מכוח בן אדם)". 9) טיט רך שאפשר להוריקו מכלי לכלי. 10) לשפשף ידיו זו בזו. 11) דעת רבינו שלחולין מספיקה שפיכה אחת ולא אמרו מים שניים אלא לתרומה בלבד.

1 הַמַּיִם שֶׁנָּטַל בָּהֶן תְּחִלָּה, וְהֵן הַנִּקְרָאִין מַיִם רִאשׁוֹנִים,
2 נִטְמְאוּ בְּיָדָיו[12]. לְפִיכָךְ, אִם נָפַל כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה לְתוֹךְ
3 הַמַּיִם שֶׁנָּטַל בָּהֶן יָדָיו תְּחִלָּה - נִטְמָא[13]; וְאִם נָפַל לְתוֹךְ
4 הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים - לֹא נִטְמָא[14]. וְאִם נָטַל רִאשׁוֹנִים וּשְׁנִיִּים
5 לְמָקוֹם אֶחָד וְנָפַל שָׁם כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה - נִטְמָא[15]. נָטַל אֶת
6 הָרִאשׁוֹנִים וְנִמְצָא עַל יָדָיו דָּבָר חוֹצֵץ[16] וְהֶסִירוֹ וְנָטַל אֶת
7 הַשְּׁנִיִּים - הֲרֵי יָדָיו טְמֵאוֹת כְּשֶׁהָיוּ; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים
8 מְטַהֲרִין אֶלָּא הַנִּשְׁאָר מִן הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים עַל גַּבֵּי יָדָיו[17].
9 **ד.** הַיָּדַיִם מִתְטַמְּאוֹת וּמִתְטַהֲרוֹת עַד הַפֶּרֶק[18]. כֵּיצַד? נָטַל אֶת
10 הָרִאשׁוֹנִים עַד הַפֶּרֶק וְנָטַל הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים חוּץ לַפֶּרֶק[19] וְחָזְרוּ
11 מִחוּץ לַפֶּרֶק לְיָדָיו - הֲרֵי יָדָיו טְהוֹרוֹת, שֶׁהַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים
12 טְהוֹרִין הֵן[20]. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים וְהַשְּׁנִיִּים חוּץ לַפֶּרֶק[21] וְחָזְרוּ
13 לְיָדוֹ - נִטְמֵאת יָדוֹ; שֶׁהַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק נִטְמְאוּ
14 מֵחֲמַת יָדָיו[22], וְאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים מְטַהֲרִים מַיִם שֶׁחוּץ
15 לַפֶּרֶק[23], וּלְפִי שֶׁחָזְרוּ הַמַּיִם שֶׁחוּץ לַפֶּרֶק לְיָדוֹ טִמְּאוּהָ.
16 **ה.** נָטַל[24] אֶת הָרִאשׁוֹנִים לְיָדוֹ אַחַת, וְנִמְלַךְ וְנָטַל אֶת
17 הַשְּׁנִיִּים לִשְׁתֵּי יָדָיו - טְמֵאוֹת; שֶׁהַשְּׁנִיִּים מִתְטַמְּאִין מֵחֲמַת
18 הַיָּד שֶׁלֹּא נִטְּלָה בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, וְחוֹזְרִין וּמְטַמְּאִין אֶת הַיָּד
19 הַשְּׁנִיָּה[25]. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים לִשְׁתֵּי יָדָיו וְנָטַל אֶת הַשְּׁנִיִּים
20 לְיָדוֹ אַחַת - הָאַחַת[26] טְהוֹרָה. נָטַל יָדוֹ אַחַת וְשִׁפְשְׁפָהּ
21 בַּחֲבֵרְתָּהּ - נִטְמְאוּ הַמַּיִם שֶׁעָלֶיהָ מֵחֲמַת חֲבֵרְתָּהּ שֶׁלֹּא נִטְּלָה
22 וְחוֹזְרִין וּמְטַמְּאִין אֶת הַיָּד שֶׁנִּטְּלָה[27]. שִׁפְשְׁפָהּ בְּרֹאשׁוֹ אוֹ
23 בַּכֹּתֶל - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[28].
24 **ו.** נָטַל שְׁתֵּי יָדָיו מִשְּׁטִיפָה אַחַת[29] - הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרוֹת, וְאֵין
25 אוֹמְרִין: הֲרֵי זֶה כְּנוֹטֵל יָדוֹ אַחַת בְּמַיִם שֶׁיָּרְדוּ מֵעַל יָדוֹ
26 הַשְּׁנִיָּה[30]. אֲפִלּוּ אַרְבָּעָה אוֹ חֲמִשָּׁה זֶה בְּצַד זֶה[31] אוֹ זֶה עַל
27 גַּב זֶה. וּבִלְבַד שֶׁיַּרְפּוּ[32] שֶׁיָּבוֹאוּ בָּהֶן הַמַּיִם[33].
28 **ז.** נָטַל מִקְצָת יָדוֹ[34] וְחָזַר וְהוֹסִיף וְנָטַל הַנִּשְׁאָר מִן יָדוֹ -
29 הֲרֵי יָדוֹ טְמֵאָה כְּשֶׁהָיְתָה. וְאִם עֲדַיִן יֵשׁ עַל מִקְצָת שֶׁנָּטַל
30 בַּתְּחִלָּה טוֹפֵחַ עַל מְנָת לְהַטְפִּיחַ[35] - הֲרֵי זוֹ טְהוֹרָה[36]. בַּמֶּה
31 דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים; אֲבָל בַּשְּׁנִיִּים - נוֹטֵל
32 מִקְצָת יָדָיו וְחוֹזֵר וּמוֹסִיף עַל מִקְצָתָן.
33 **ח.** שִׁעוּר הַמַּיִם שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן תְּחִלָּה[37]: רְבִיעִית לְכָל אָדָם
34 וְאָדָם לִשְׁתֵּי הַיָּדַיִם, אֵין פָּחוֹת מִשִּׁעוּר זֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ
35 בִּנְטִילַת יָדַיִם לְפַת. אֲבָל מַיִם שְׁנִיִּים - יֵשׁ לִשְׁנַיִם לִטֹּל יְדֵיהֶן
36 מֵרְבִיעִית[38], וּמֵחֲצִי לֹג נוֹתְנִין לִשְׁלֹשָׁה וּלְאַרְבָּעָה[39], וּמִלֹּג

12) גזרו חכמים שסתם ידיים דינן כשני לטומאה ומיטהרות בנטילה או בטבילה. 13) גזרו חכמים שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה (ראשון לטומאה) ולפיכך נטמאה התרומה שנגעה במים שנגעו בידיים. 14) ולמה לא נטמאו השניים מן הראשונים ויטמאו את התרומה? ומתקבל על הדעת תירוצו של בעל התוספות יום טוב, שכך הייתה תקנת חכמים, שהמים הראשונים שנשארו על היד לא יטמאו לא את הידיים ולא את השניים, שאם לא כן לא תיטהרנה ידיים לעולם, כי השניים מתטמאים מן הראשונים ויחזרו ויטמאו את הידיים. 15) ואפילו אם רבו השניים על הראשונים, משום שהראשונים מטמאים אותם. 16) ולא נטהרו הידיים. [במשנה כתוב: "ונמצא על ידיו קיסם או צרור" ופירש הר"ש: אף על פי שהם רפויים ואינם חוצצים ואף על פי כן ידיו טמאות, מפני שנטמאו במים שעל הצרור. ובהתאם לפירושו זה הוא מבאר את הנימוק שנאמר במשנה. אולם מלשון רבינו ששינה וכתב "דבר חוצץ", משמע שידיו נשארו טמאות מפני החציצה (בהלכה ב למדנו, שכל החוצץ בטבילה חוצץ בידיים). ומזה יוצא, שאם אין חציצה - נטהרו ידיו. והרא"ש והרע"ב קיבלו פירושו של הר"ש]. 17) ואין מטהרים את הידיים עצמן. בפירושו למשנה מבאר רבינו מפני שלא התכוון אלא להעביר את המים הראשונים ולא לטהר את הידיים, ומזה יוצא, שאם התכוון לטהר ידיו - נטהרו. אולם כאן כתב סתם "ידיו טמאות כשהיו" ולא תלה הדבר בכוונתו. 18) המקום שמתחברים בו איברי הגוף או חלקי איברים נקרא "פרק", וכאן הכוונה למקום חיבור חלקי יד האדם. רבינו לא ביאר לאיזה פרק התכוון וגם בפירושו למשנתנו לא גילה כוונתו. [רש"י בחולין קו, ב מפרש: הפרק השני היינו אמצע האצבעות]. ובאורח חיים סימן קסב נפסק להלכה שנטילת ידיים עד מקום חיבור האצבעות לכף היד. טומאת ידיים לא גזרו אלא עד מקום הפרק אבל למעלה מן הפרק לא גזרו ואין מקום זה מתטמא, אלא כשנטמא כל הגוף. 19) כלומר, גם חוץ לפרק. 20) לא נגעו במקום טמא וגם לא במים טמאים. 21) גם בבבא זו המדובר כששפך בתוך הפרק וגם מחוץ לפרק. 22) המים שנשארו על הידיים בתוך הפרק לא נטמאו, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, אבל המים הנמצאים מחוץ לפרק נטמאו מנגיעתם בידיו בתוך הפרק. 23) כמו שאמרנו: ומתטהרות עד הפרק. 24) קירב את ידיו זו לזו ושפך שנית על שתיהן. 25) למעלה בהלכה ג נתבאר, שהמים הראשונים שנשארו על היד אינם מטמאים, אבל זה נאמר באותה היד שעליה נשפכו, כדי לטהרה, אבל מטמאים הם את היד השנייה שנגעה בהם. 26) זו שנטל אותה שנית. 27) מי הנטילה אמנם אינם מתטמאים מטומאת היד שטיהרו אותה, אבל מתטמאים מן היד השנייה וחוזרים ומטמאים את היד שעליה נשפכו. 28) מפני שמשקין טמאים אינם מטמאים בנגיעתם חלקי הגוף האחרים אלא ידיים בלבד. וכותל אינו מקבל טומאה מפני שהוא מחובר לקרקע. 29) אפילו כשידיו זו על גבי זו. 30) כשנוטל שתי ידיו בבת אחת הן נידונות כיד אחת. [במשנתנו אמר תנא קמא: "נטל לידו אחת על שתי ידיו", אבל בבבא שנייה שם שנינו: "לשני ידיו משטיפה אחת - רבי מאיר מטמא", ולמד רבינו מזה שתנא קמא מטהר ופסק כמותו. 31) קירבו את הידיים אלו לאלו ושפך עליהן מכלי רחב וכולן שוטפו בבת אחת. 32) שלא ילחץ את הידיים זו לזו. 33) שאם יהדקן זו לזו לא יבואו מים במקום חיבור הידיים. 34) שם פרק א משנה א: "מוסיפין על השניים ואין מוסיפין על הראשונים". 35) האצבע הנוגעת תתלחלח ותרטיב את הנוגע בה. 36) מפני שטופח על מנת להטפיח מחבר והרי זה כנטילה אחת. 37) מים ראשונים. 38) במקוואות פרק א, א שנינו: "מי רביעית נותנים לידיים, לאחד אף לשניים". ורבינו מפרש שם, שהמדובר במים שניים, אבל ראשונים אינם מטהרים בפחות מרביעית לכל אדם, ומסתמך על מה שאמרו בחולין קז, א בביאור משנה זו: "דקאתו (שהם באים) משיורי טהרה". לדעתו "שיורי טהרה" היינו מים שניים הבאים אחרי שנטהרה היד במים הראשונים. [רש"י ותוספות שם מפרשים "שיורי טהרה" היינו שמתחילה היה שיעור רביעית ונטל האחד ידיו ולא שפך כל המים, ומותר לאדם אחר ליטול ידיו משארית זו. ורוב הפוסקים - וביניהם גם הראב"ד - קיבלו פירושם]. ודווקא לשני בני אדם מספיקה רביעית למים שניים, אבל לא משלושה ולמעלה. 39) ארבע רביעיות בלוג וכשאתה

נוֹתְנִין אֲפִלּוּ לְמֵאָה[40]; שֶׁאֵין הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים לְטַהֵר, אֶלָּא לְהַעֲבִיר הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים.

ט. כְּלִי שֶׁהָיָה בּוֹ רְבִיעִית מַיִם כְּשֵׁרִים לִנְטִילַת יָדַיִם וְנָתַן לְתוֹכוֹ מְעַט מַיִם פְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין[41]. נָטַל מִן הַכְּלִי כַּשִּׁעוּר שֶׁנָּתַן וְנִשְׁאֲרָה רְבִיעִית בִּלְבַד כְּשֶׁהָיְתָה - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה[42], מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם הַפְּסוּלִין הִשְׁלִימוּ שִׁעוּר הָרְבִיעִית[43].

י. כָּל הַמַּיִם הַפְּסוּלִין לִנְטִילָה בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, כָּךְ הֵן פְּסוּלִין בְּמַיִם שְׁנִיִּים[44]; וְכָל כְּלִי שֶׁאֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ בְּמַיִם רִאשׁוֹנִים, כָּךְ אֵין נוֹטְלִין מִמֶּנּוּ מַיִם שְׁנִיִּים; וּכְשֵׁם שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת הַמַּיִם הָרִאשׁוֹנִים מִכֹּחַ אָדָם, כָּךְ הַמַּיִם הַשְּׁנִיִּים.

יא. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּפֶרֶק שִׁשִּׁי מֵהִלְכוֹת בְּרָכוֹת כָּל מִינֵי הַמַּיִם הַפְּסוּלִין לִנְטִילַת יָדַיִם וְהַכְּשֵׁרִין, וְכָל הַכֵּלִים שֶׁנּוֹטְלִין בָּהֶן לַיָּדַיִם וְשֶׁאֵין נוֹטְלִין, וְאֵי זוֹ נְתִינָה הִיא מִכֹּחַ נוֹתֵן וּכְשֵׁרָה וְאֵי זוֹ נְתִינָה אֵינָהּ מִכֹּחַ נוֹתֵן וּפְסוּלָה; וְכָל אוֹתָן הַדְּבָרִים שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם בִּנְטִילַת יָדַיִם לְפַת חֵלִין, כָּךְ הֵן לִתְרוּמָה[45]. וּכְשֵׁם שֶׁכָּל סְפֵק יָדַיִם טָהוֹר לְחֵלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ שָׁם, כָּךְ הֵן לִתְרוּמָה כָּל סְפֵק יָדַיִם טָהוֹר.

יב. דָּבָר בָּרוּר וְגָלוּי, שֶׁהַטֻּמְאוֹת וְהַטְּהָרוֹת גְּזֵרוֹת הַכָּתוּב הֵן, וְאֵינָן מִדְּבָרִים שֶׁדַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם מַכְרַעְתּוֹ, וַהֲרֵי הֵן מִכְּלַל הַחֻקִּים. וְכֵן הַטְּבִילָה מִן הַטֻּמְאוֹת מִכְּלַל הַחֻקִּים הוּא; שֶׁאֵין הַטֻּמְאָה טִיט אוֹ צוֹאָה שֶׁתַּעֲבֹר בְּמַיִם, אֶלָּא גְּזֵרַת הַכָּתוּב הִיא. וְהַדָּבָר תָּלוּי בְּכַוָּנַת הַלֵּב, וּלְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים: טָבַל וְלֹא הֶחְזַק[46] - כְּאִלּוּ לֹא טָבַל. וְאַף עַל פִּי כֵן[47] רָמֵז יֵשׁ בַּדָּבָר: כְּשֵׁם שֶׁהַמְכַוֵּן לִבּוֹ לְטַהֵר - כֵּיוָן שֶׁטָּבַל טָהוֹר וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְחַדֵּשׁ בְּגוּפוֹ דָּבָר; כָּךְ הַמְכַוֵּן לִבּוֹ לְטַהֵר נַפְשׁוֹ מִטֻּמְאוֹת הַנַּפְשׁוֹת, שֶׁהֵן מַחְשְׁבוֹת הָאָוֶן וְדֵעוֹת הָרָעוֹת - כֵּיוָן שֶׁהִסְכִּים בְּלִבּוֹ לִפְרֹשׁ מֵאוֹתָן הָעֲצוֹת וְהֵבִיא נַפְשׁוֹ בְּמֵי הַדַּעַת טָהוֹר. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם, מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גִּלּוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם. הַשֵּׁם בְּרַחֲמָיו הָרַבִּים מִכָּל חֵטְא עָוֹן וְאַשְׁמָה יְטַהֲרֵנוּ, אָמֵן.

סְלִקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת בְּסַיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

נִגְמַר סֵפֶר עֲשִׂירִי, וְהוּא סֵפֶר טָהֳרָה.

הִלְכוֹתָיו שְׁמוֹנֶה, וּפְרָקָיו מֵאָה וְאַרְבָּעִים וְאַרְבָּעָה, וְאֵלּוּ הֵן: הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת - חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים. הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה - חֲמִשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת טֻמְאַת צָרַעַת - שִׁשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת מְטַמְּאֵי מִשְׁכָּב וּמוֹשָׁב - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת שְׁאָר אָבוֹת הַטֻּמְאוֹת - עֶשְׂרִים פְּרָקִים. הִלְכוֹת טֻמְאַת אֳכָלִין - שִׁשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת כֵּלִים - שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים פְּרָקִים. הִלְכוֹת מִקְוָאוֹת - אַחַד עָשָׂר פְּרָקִים.

הַט לִבִּי אֶל עֵדְוֹתֶיךָ וְאַל אֶל בָּצַע

סֵפֶר אַחַד עָשָׂר וְהוּא סֵפֶר נְזִיקִין

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן. ב. הִלְכוֹת גְּנֵבָה. ג. הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה. ה. הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק. ו. הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ.

הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א) דִּין הַשּׁוֹר. ב) דִּין הַהֶבְעֵר. ג) דִּין הַבּוֹר. ד) דִּין הַבְּעֵרָה. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

א. כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה שֶׁהִיא בִּרְשׁוּתוֹ שֶׁל אָדָם שֶׁהִזִּיקָה - הַבְּעָלִים חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי מָמוֹנָם הִזִּיק; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ. אֶחָד הַשּׁוֹר וְאֶחָד שְׁאָר בְּהֵמָה וְחַיָּה וָעוֹף, לֹא דִּבֵּר הַכָּתוּב בְּשׁוֹר אֶלָּא בַּהֹוֶה.

ב. וְכַמָּה מְשַׁלֵּם? אִם הִזִּיקָה בִּדְבָרִים שֶׁדַּרְכָּהּ לַעֲשׂוֹתָם תָּמִיד כְּמִנְהַג בְּרִיָּתָהּ, כְּגוֹן בְּהֵמָה שֶׁאָכְלָה תֶּבֶן אוֹ עָמִיר, אוֹ שֶׁהִזִּיקָה בְּרַגְלָהּ בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם; וְאִם שִׁנְּתָה וְעָשְׂתָה מַעֲשִׂים שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לַעֲשׂוֹתָם תָּמִיד וְהִזִּיקָה בָּהֶן, כְּגוֹן שׁוֹר שֶׁנָּגַח אוֹ נָשַׁךְ - חַיָּב לְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּף הַמַּזִּיק עַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגוֹ'.

ג. כֵּיצַד? שׁוֹר שֶׁוֶּה מָנֶה שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שָׁוֶה עֶשְׂרִים וֶהֱמִיתוֹ, וַהֲרֵי הַנְּבֵלָה שָׁוָה אַרְבָּעָה - בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּב לְשַׁלֵּם שְׁמוֹנָה,

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

מחלק חצי לוג, שהוא שתי רביעיות - לארבעה, מגיע חצי רביעית לאחד. ואף על פי שמספיק חצי רביעית לאדם - צריך שיהיה בכלי רביעית בתחילה. **40)** בתוספת מים, שהרי אין כל אפשרות ליטול מאתיים ידים בלוג אחד מים (כסף משנה). **41)** כמו מקווה שיש בו ארבעים סאה ונתן לתוכו שאובים (למעלה פרק ד הלכה ו). **42)** בזבחים שם: "כל המשלים למי מקווה משלים לכיור, לרביעית (לנטילת ידיים) - אינו משלים". ומפרש רב פפא שהכוונה לנתן סאה (שאובים למקווה) ונטל סאה: במקווה כשר (כלמעלה פרק ד הלכה ז) ולרביעית פסול, אם הייתה רביעית מכוונת והוסיף פסולים ואחר כך נטל מן התערובת. **43)** שהרי לא נשארה רביעית מים מן הכשרים לבדם. **44)** נתבאר למעלה בהלכה ג שלא הצריכו חכמים מים שניים אלא לתרומה בלבד אבל לא לחולין. ובדיני נטילת ידיים (בהלכות ברכות פרק ו) לא הזכיר רבינו כלל מים שניים. **45)** פירוש, כל שכן לתרומה. **46)** לא התכוון להיטהר. **47)** אף על פי שכולם גזירות הכתוב שלא נתגלה טעמן. **1)** ענינו ביאור נזקי בעלי חיים: אי אלו בעלי חיים הם, ולאי זה פועל הם מועדים מתחלתם. ולאי זה תמים עד שיועדו, ובאי זה רשות שהזיקו הם חייבים, ובאיזה פטורים. וכמה הבעלים משלמים, אם כל הנזק או חציו, וממה הם חייבים לשלם, אם מגוף המזיק בלבד או מנכסיהם ונתבאר בו השלשה אבות – שהן הקרן והשן והרגל. ושהקרן אינה מועדת מתחלתה. ושיש לכל האבות תולדות שהן כמותן.

שֶׁהוּא חֲצִי הַנֶּזֶק; וְאֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם אֶלָּא מִגּוּף הַשּׁוֹר שֶׁהִזִּיק, שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי. לְפִיכָךְ, אִם הַמִּית שׁוֹר שָׁוֶה עֶשְׂרִים לְשׁוֹר שָׁוֶה מָאתַיִם, וּנְבֵלָה שָׁוָה מָנָה - אֵין בַּעַל הַנְּבֵלָה יָכוֹל לוֹמַר לְבַעַל הַחַי 'תֵּן לִי חֲמִשִּׁים'; אֶלָּא אוֹמֵר לוֹ 'הֲרֵי שׁוֹר שֶׁהִזִּיק לְפָנֶיךָ, קָחֵהוּ וָלֵךְ', אֲפִלּוּ אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא דִינָר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ד. הָעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ תָּמִיד כְּמִנְהַג בְּרִיָּתוֹ - הוּא הַנִּקְרָא מוּעָד; וְהַמְשַׁנֶּה וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה שֶׁאֵין דֶּרֶךְ כָּל מִינוֹ לַעֲשׂוֹת כֵּן תָּמִיד, כְּגוֹן שׁוֹר שֶׁנָּגַח אוֹ נָשַׁךְ - הוּא הַנִּקְרָא תָּם. וְזֶה הַמְשַׁנֶּה, אִם הִרְגִּיל בְּשִׁנּוּיוֹ פְּעָמִים רַבּוֹת - נַעֲשָׂה מוּעָד לְאוֹתוֹ דָּבָר שֶׁהִרְגִּיל בּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא.

ה. חֲמִשָּׁה מַעֲשִׂים תַּמִּים יֵשׁ בִּבְהֵמָה, וְאִם הוּעֲדָה לְאֶחָד מֵהֶן - נַעֲשָׂת מוּעֶדֶת לְאוֹתוֹ מַעֲשֶׂה. וְאֵלּוּ הֵן: הַבְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לֹא לְגַח, וְלֹא לְגֹף, וְלֹא לִשֹּׁךְ, וְלֹא לִרְבֹּץ עַל כֵּלִים גְּדוֹלִים, וְלֹא לִבְעֹט; וְאִם הוּעֲדָה לְאֶחָד מֵהֶן - הֲרֵי זוֹ מוּעֶדֶת לוֹ. אֲבָל הַשֵּׁן מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לֶאֱכֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ, וְהָרֶגֶל מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ, וְהַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת מִתְּחִלָּתָהּ לִרְבֹּץ עַל פַּכִּין קְטַנִּים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם וּלְמַעֵךְ אוֹתָן.

ו. חֲמִשָּׁה מִינֵי בְּהֵמָה מוּעָדִין מִתְּחִלַּת בְּרִיָּתָן לְהַזִּיק, וַאֲפִלּוּ הֵן בְּנֵי תַּרְבּוּת. לְפִיכָךְ, אִם הִזִּיקוּ אוֹ הֵמִיתוּ בִּנְגִיחָה אוֹ בִּנְשִׁיכָה וּדְרִיסָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. וְאֵלּוּ הֵן: הַדֹּאב, וְהָאֵרִי, וְהַדֹּב וְהַנָּמֵר, וְהַבַּרְדְּלָס. וְכֵן הַנָּחָשׁ שֶׁנָּשַׁךְ - הֲרֵי זֶה מוּעָד, וַאֲפִלּוּ הָיָה בֶּן תַּרְבּוּת.

ז. כָּל מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו, וְכָל תָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּכְנְסָה הַבְּהֵמָה לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְהִזִּיקַתְהוּ; אֲבָל אִם נִכְנַס הַנִּזָּק לִרְשׁוּת הַמַּזִּיק, וְהִזִּיקַתְהוּ בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר עַל הַכֹּל, שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר לוֹ: אִלּוּ לֹא נִכְנַסְתָּ לִרְשׁוּתִי, לֹא הִגִּיעַ לְךָ הֶזֵּק. וַהֲרֵי מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה: וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירֹה וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר.

ח. הִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם, לֹא לַמַּזִּיק וְלֹא לַנִּזָּק, אוֹ בְּחָצֵר שֶׁהִיא שֶׁל שְׁנֵיהֶן וַהֲרֵי הִיא מְיֻחֶדֶת לְהַנִּיחַ בָּהּ פֵּרוֹת וּלְהַכְנִיס לָהּ בְּהֵמָה, כְּגוֹן הַבִּקְעָה וְכַיּוֹצֵא בָהּ: אִם בְּשֵׁן וָרֶגֶל הִזִּיקָה כְּדַרְכָּהּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לָהּ רְשׁוּת לְהַלֵּךְ [כָּאן] וָכָאן, וְדֶרֶךְ הַבְּהֵמָה לְהַלֵּךְ וְלֶאֱכֹל כְּדַרְכָּהּ וּלְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ; וְאִם נָגְחָה אוֹ נָגְפָה אוֹ רָבְצָה אוֹ בָּעֲטָה אוֹ נָשְׁכָה: אִם תַּמָּה הִיא - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק, וְאִם מוּעֶדֶת - נֶזֶק שָׁלֵם.

ט. הָיְתָה הֶחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶן מְיֻחֶדֶת לִפְרוֹת וְלֹא לְהַכְנִיס בָּהּ בְּהֵמָה, וְהִכְנִיס שָׁם אֶחָד מִן הַשֻּׁתָּפִין בְּהֶמְתּוֹ וְהִזִּיקָה - חַיָּב אֲפִלּוּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל. וְכֵן אִם הָיְתָה מְיֻחֶדֶת לִבְהֵמָה לְשְׁנֵיהֶם, וְהָיָה רְשׁוּת לְאֶחָד מֵהֶן בִּלְבַד לְהַכְנִיס לָהּ פֵּרוֹת, וְהִזִּיקָה פֵּרוֹתָיו - חַיָּב עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל.

י. שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת נְזִיקִין בְּשׁוֹר: הַקֶּרֶן, וְהַשֵּׁן, וְהָרֶגֶל. תּוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן: נְגִיפָה, נְשִׁיכָה, רְבִיצָה, בְּעִיטָה. תּוֹלְדוֹת הַשֵּׁן: אִם נִתְחַכְּכָה בְּכֹתֶל לַהֲנָאָתָהּ וְהִזִּיקָה בְּחִכּוּכָהּ, וְכֵן אִם טִנְּפָה פֵּרוֹת לַהֲנָאָתָהּ. תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל: הִזִּיקָה בְּגוּפָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ, אוֹ שֶׁהִזִּיקָה בִּשְׁעָרָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ, אוֹ כִּשְׁכְּשָׁה בִּזְנָבָהּ, אוֹ בָּאֲפָף שֶׁעָלֶיהָ, בִּפְרֻמְבִּיָּא שֶׁבְּפִיהָ, בְּזוֹג שֶׁבְּצַוָּארָהּ; וְכֵן חָמוֹר שֶׁהִזִּיק בְּמַשָּׂאוֹ בִּשְׁעַת הִלּוּכוֹ, וְעֶגְלָה הַמּוֹשֶׁכֶת בְּקָרוֹן שֶׁהִזִּיקָה בִּשְׁעַת מְשִׁיכָתָהּ. כָּל אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל הֵן, וּבִרְשׁוּת הָרַבִּים פְּטוּרִין, וּבִרְשׁוּת הַנִּזָּק מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם.

יא. כִּשְׁכְּשָׁה בִּזְנָבָהּ כִּשְׁכּוּשׁ רַב שֶׁאֵין דַּרְכָּהּ לַעֲשׂוֹתָהּ תָּמִיד וְהִזִּיקָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ שֶׁכִּשְׁכְּשָׁה בַּגִּיד שֶׁלָּהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקָה - פָּטוּר; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק - גּוֹבֶה חֲצִי נֶזֶק מִמַּה שֶׁתָּפַשׂ; שֶׁזֶּה הַדָּבָר סָפֵק הוּא אִם אֵלּוּ תּוֹלְדוֹת הַקֶּרֶן שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ תּוֹלְדוֹת הָרֶגֶל שֶׁפָּטוּר עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

א. אֶחָד אֲבוֹת נְזִיקִין וְאֶחָד הַתּוֹלְדוֹת. אִם הָיָה הָאָב מוּעָד - תּוֹלְדוֹתָיו מוּעָדוֹת, וְאִם הָיָה תָּם - תּוֹלְדוֹתָיו כְּמוֹהוּ. וְכָל אֲבוֹת נְזִיקִין וְכָל תּוֹלְדוֹתֵיהֶן מוּעָדִין הֵן מִתְּחִלָּתָן, חוּץ מִקֶּרֶן וְתוֹלְדוֹתָיו שֶׁהֵן תַּמִּים בַּתְּחִלָּה עַד שֶׁיּוּעֲדוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ב. כָּל תּוֹלֶדֶת - כָּאָב שֶׁלָּהּ, חוּץ מִצְּרוֹרוֹת הַמְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֵי הַבְּהֵמָה בִּשְׁעַת הִלּוּכָהּ; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁתּוֹלֶדֶת הָרֶגֶל הֵם, וּפָטוּר עֲלֵיהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים כְּרֶגֶל, וְאִם הִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק - מְשַׁלֵּם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו, כְּרֶגֶל שֶׁהוּא אָב, אַף עַל פִּי כֵן אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק.

ג. כֵּיצַד? בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לַחֲצַר הַנִּזָּק, וְהָלְכָה, וְהָיוּ צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו. וְדָבָר זֶה הֲלָכָה מִפִּי הַקַּבָּלָה הִיא.

ד. וְכֵן אִם הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנִתְּזוּ צְרוֹרוֹת מִתַּחַת רַגְלֶיהָ לִרְשׁוּת הַנִּזָּק וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. דָּרְסָה עַל הַכֵּלִי בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְשִׁבְּרָתוּ, וְנָפַל עַל כְּלִי אַחֵר וְשִׁבְּרוֹ - עַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק.

ה. הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּבָעֲטָה וְהִתִּיזָה צְרוֹרוֹת, וְהִזִּיקוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - פָּטוּר; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק רְבִיעַ נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שֶׁהַדָּבָר סָפֵק הוּא שֶׁמָּא שִׁנּוּי הוּא וְאֵינוֹ תּוֹלֶדֶת רֶגֶל, שֶׁהֲרֵי בָּעֲטָה.

ו. בָּעֲטָה בָּאָרֶץ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְהִתִּיזָה צְרוֹרוֹת מֵחֲמַת הַבְּעִיטָה, וְהִזִּיקוּ שָׁם - חַיָּב לְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק, שֶׁזֶּה שִׁנּוּי הוּא בְּהַתָּזַת הַצְּרוֹרוֹת; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. וַאֲפִלּוּ הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בְּמָקוֹם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לָהּ שֶׁלֹּא תַּתִּיז, וּבָעֲטָה וְהִתִּיזָה - מְשַׁלֵּם רְבִיעַ נֶזֶק; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק חֲצִי נֶזֶק - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

1) ענינו לבאר, שיש לרגל תולדה, שהיא חלוקה ממנו – והוא הצרורות. ונתבארו בו משפטי תולדה זו מה הם וכל עניניה בשלימות.

ז. כָּל הַמְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם - חֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין מָמוֹן שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלְּמוֹ, כְּמִי שֶׁלָּוָה מֵחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם; וְכָל הַמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק - חֲרֵי הַתַּשְׁלוּמִין קְנָס, חוּץ מֵחֲצִי נֶזֶק שֶׁל צְרוֹרוֹת שֶׁהוּא הֲלָכָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ח. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַמְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק - חֲרֵי זֶה מָמוֹן; וְכָל הַמְשַׁלֵּם יָתֵר אוֹ פָּחוֹת, כְּגוֹן תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אוֹ חֲצִי נֶזֶק - חֲרֵי הַיָּתֵר עַל הַקֶּרֶן אוֹ הַפָּחוֹת קְנָס. וְאֵין חַיָּבִין קְנָס אֶלָּא עַל פִּי עֵדִים, אֲבָל הַמּוֹדֶה בְּכָל קְנָס מִן הַקְּנָסוֹת - פָּטוּר.

ט. תַּרְנְגוֹל שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ לַאֲוִיר כְּלִי זְכוּכִית וְתָקַע בּוֹ וְשִׁבְּרוֹ: אִם הָיוּ בְּתוֹכוֹ תְּבָלִין וְכִיוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁהוֹשִׁיט רֹאשׁוֹ כְּדֵי לְאָכְלָן - עַל הַתְּבָלִין מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל הַכְּלִי מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק כַּחֲצִי נֶזֶק צְרוֹרוֹת, שֶׁכָּךְ הוּא דַּרְכּוֹ; וְאִם הָיָה הַכְּלִי רֵיקָן - חֲרֵי זֶה מְשֻׁנֶּה, וּמְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק כְּכָל הַקְּנָסוֹת.

י. וְכֵן סוּס שֶׁצָּנַף וַחֲמוֹר שֶׁנָּעַר וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. הַתַּרְנְגוֹלִין מוּעָדִין לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּן וּלְשַׁבֵּר. הָיָה חוּט אוֹ רְצוּעָה קָשׁוּר בְּרַגְלֵיהֶן, וְנִסְתַּבֵּךְ כְּלִי בְּאוֹתוֹ הַחוּט וְנִתְגַּלְגֵּל וְנִשְׁבַּר - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁקָּשְׁרוֹ אָדָם; אֲבָל אִם נִקְשַׁר עַל רַגְלֵיהֶם מֵאֵלָיו - בַּעַל הַתַּרְנְגוֹלִין פָּטוּר. וְאִם הָיוּ לַחוּט בְּעָלִים וְלֹא הָיָה הַחוּט הֶפְקֵר - בַּעַל הַחוּט חַיָּב חֲצִי נֶזֶק, שֶׁחֲרֵי הוּא כְּבוֹר הַמִּתְגַּלְגֵּל.

יא. הִצְנִיעַ בַּעַל הַחוּט אֶת הַחוּט, וְהַתַּרְנְגוֹלִים דָּרְסוּ עָלָיו וְהוֹצִיאוּהוּ, וְנִקְשַׁר בְּרַגְלֵיהֶן וְשִׁבְּרוּ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים - אַף בַּעַל הַחוּט פָּטוּר, שֶׁחֲרֵי אָנוּס הוּא.

יב. תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מַפְרִיחִין מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים: אִם בְּכַנְפֵיהֶם שִׁבְּרוּ - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְאִם בָּרוּחַ שֶׁבְּכַנְפֵיהֶם - מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק.

יג. הָיוּ מְהַדְּסִין עַל גַּבֵּי עִסָּה אוֹ עַל גַּבֵּי פֵּרוֹת וְטִנְּפוּ אוֹ נִקְּרוּ - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם. הִזִּיקוּ בְּעָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת שֶׁהֶעֱלוּ בְּכַנְפֵיהֶן אוֹ בְּרַגְלֵיהֶן - מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק.

יד. הָיוּ מְחַטְּטִין בְּחֶבֶל, וְנִפְסַק הַחֶבֶל וְנִשְׁבַּר הַדְּלִי - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם. וְהוּא, שֶׁנִּתְגַּלְגֵּל הַדְּלִי מֵחֲמָתָן עַד שֶׁנָּפַל וְנִשְׁבַּר. וְאִם הָיָה עַל הַחֶבֶל אֹכֶל וּבְעֵת אֲכִילָתָן פְּסָקוּהוּ - מְשַׁלֵּם גַּם עַל הַחֶבֶל נֶזֶק שָׁלֵם.

טו. הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגָּג מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים - מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם, מִפְּנֵי שֶׁמּוּעָדִים הֵן לְדָבָר זֶה. וְכֵן אִם נָפְלוּ וְהִזִּיקוּ, שֶׁעֲלֵיתָן לְרֹאשׁ הַגָּג פְּשִׁיעָה; וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפִּילָתָן אֹנֶס, כֹּל שֶׁתְּחִלָּתוֹ בִּפְשִׁיעָה וְסוֹפוֹ בְּאֹנֶס - חַיָּב.

טז. קָפְצוּ מִמַּטָּה לְמַעְלָה - מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק. וְהוּא, שֶׁנִּתְלַשׁ הַגְּדִי וְנִסְרַךְ וְקָפַץ הַכֶּלֶב; אֲבָל נִסְרַךְ הַכֶּלֶב וְדִלֵּג הַגְּדִי, בֵּין מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִמַּטָּה לְמַעְלָה - חַיָּבִין נֶזֶק שָׁלֵם. וְכֵן תַּרְנְגוֹל שֶׁדִּלֵּג, בֵּין מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה בֵּין מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה - מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם.

יז. כֶּלֶב שֶׁנָּטַל אֶת הַחֲרָרָה וְהָלַךְ לוֹ לְגָדִישׁ: אִם הִנִּיחָהּ בַּגָּדִישׁ וְאָכַל אֶת הַחֲרָרָה וְהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ - עַל הַחֲרָרָה וְעַל מְקוֹם הַחֲרָרָה מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל שְׁאָר הַגָּדִישׁ חֲצִי נֶזֶק; וְאִם הָיָה מְגָרֵר אֶת הַחֲרָרָה עַל הַגָּדִישׁ וְהוֹלֵךְ וְשׁוֹרֵף - מְשַׁלֵּם עַל הַחֲרָרָה נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל מְקוֹם הַגֶּחָלִים חֲצִי נֶזֶק, וְעַל שְׁאָר הַגָּדִישׁ פָּטוּר.

יח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁשָּׁמַר בַּעַל הַגַּחֶלֶת אֶת אִשּׁוֹ וְסָתַם הַדֶּלֶת, וּבָא הַכֶּלֶב וְחָתַר וְנָטַל אֶת הַחֲרָרָה מֵעַל הָאֵשׁ; אֲבָל אִם לֹא שָׁמַר אִשּׁוֹ, בַּעַל הָאֵשׁ - חַיָּב עַל שְׂרֵפַת הַגָּדִישׁ, וּבַעַל הַכֶּלֶב חַיָּב עַל אֲכִילַת הַחֲרָרָה וְעַל מְקוֹמָהּ.

יט. הַמְשַׁסֶּה כַּלְבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בַּחֲבֵרוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם, וּבַעַל הַכֶּלֶב חַיָּב חֲצִי נֶזֶק; שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁאִם שִׁסָּה אֶת כַּלְבּוֹ לְהַזִּיק נוֹשֵׁךְ, לֹא הָיָה לוֹ לְהַנִּיחוֹ. וְאִם שִׁסָּהוּ בְּעַצְמוֹ - בַּעַל הַכֶּלֶב פָּטוּר; שֶׁכָּל הַמְשֻׁנֶּה וּבָא אַחֵר וְשִׁנָּהוּ בּוֹ - פָּטוּר.

כ. שְׁתֵּי פָּרוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אַחַת רְבוּצָה וְאַחַת מְהַלֶּכֶת, וּבְעַטָה מְהַלֶּכֶת בִּרְבוּצָה - חַיָּב חֲצִי נֶזֶק; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁדַּרְכָּהּ לְהַלֵּךְ עָלֶיהָ, אֵין דַּרְכָּהּ לְבַעֵט בָּהּ.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – כ"ג־כ"ט מרחשון ה'תשע"ב

יום ראשון כ"ג מרחשון ה'תשע"ב

הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

א. וְאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן מִן הַתּוֹרָה: הַקַּרְקָעוֹת וְהָעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת. אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת, אוֹ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵד אֶחָד, אוֹ שֶׁשָּׁמַר וְטָעַן טַעֲנַת הַשּׁוֹמְרִין - חֲרֵי זֶה פָּטוּר. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ - פְּרָט לְהֶקְדֵּשׁ; כֶּסֶף אוֹ כֵּלִים - פְּרָט לְקַרְקָעוֹת וְלַעֲבָדִים שֶׁהֵקְשׁוּ לְקַרְקָעוֹת; וְכֵן יָצְאוּ שְׁטָרוֹת, שֶׁאֵין גּוּפָן מָמוֹן כְּכֶסֶף וּכְכֵלִים, וְאֵינָן אֶלָּא לְרְאָיָה שֶׁבָּהֶן. וְעַל כֵּלָּן נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת, אִם הָיְתָה שָׁם טַעֲנַת וַדַּאי; חוּץ מִן הַהֶקְדֵּשׁוֹת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עֲלֵיהֶם שְׁבוּעָה מִן הַתּוֹרָה, תִּקְּנוּ חֲכָמִים שֶׁיִּשָּׁבַע עֲלֵיהֶם כְּעֵין שֶׁל תּוֹרָה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יְזַלְזְלוּ בַּהֶקְדֵּשׁוֹת.

ב. שְׁתֵּי שָׂדוֹת מָכַרְתָּ לִי, לֹא מָכַרְתִּי לְךָ אֶלָּא אַחַת; שְׁנֵי עֲבָדִים אוֹ שְׁנֵי שְׁטָרוֹת יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא שְׁטָר אֶחָד אוֹ עֶבֶד אֶחָד - חֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת. וְכֵן אִם טָעַן וְאָמַר: חָצֵר זוֹ אוֹ עֶבֶד זֶה אוֹ שְׁטָר זֶה שֶׁיֵּשׁ בְּיָדְךָ שֶׁלִּי הוּא וְאַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, וְהַנִּטְעָן אוֹמֵר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, בֵּין

שֶׁהֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵד אֶחָד בֵּין שֶׁלֹּא הֵבִיא - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר. וְכֵן הַחוֹפֵר בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת וְהִפְסִידוּהָ, וַהֲרֵי הוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם, בֵּין שֶׁטָּעָנוֹ שֶׁחָפַר, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חָפַרְתִּי, אוֹ שֶׁטָּעָנוֹ שֶׁחָפַר שְׁתֵּי מְעָרוֹת, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חָפַרְתִּי אֶלָּא אַחַת, אוֹ שֶׁהָיָה שָׁם עֵד אֶחָד שֶׁחָפַר, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חָפַרְתִּי כְּלוּם - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת עַל הַכֹּל.

ג. טָעָנוֹ כֵּלִים וְקַרְקָעוֹת, בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּכָל הַקַּרְקָעוֹת וְכָפַר בְּכָל הַכֵּלִים, בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּכָל הַכֵּלִים וְכָפַר בְּכָל הַקַּרְקָעוֹת, בֵּין שֶׁהוֹדָה בִּמְקָצָת הַקַּרְקָעוֹת וְכָפַר בִּמְקָצָתָן עִם כָּל הַכֵּלִים - בְּכָל אֵלּוּ נִשְׁבָּע הֶסֵּת. אֲבָל אִם הוֹדָה בִּמְקָצָת כֵּלִים וְכָפַר בִּמְקָצָתָן עִם כָּל הַקַּרְקָעוֹת - מִתּוֹךְ שֶׁהוּא חַיָּב שְׁבוּעָה עַל מִקְצָת הַכֵּלִים שֶׁכָּפַר בָּהֶן, נִשְׁבָּע אַף עַל הַקַּרְקָעוֹת שֶׁטָּעָנוֹ עִמָּהֶן, שֶׁהַכֹּל טַעֲנָה אַחַת. וְכֵן הַדִּין בִּטְעָנוֹ כֵּלִים וַעֲבָדִים אוֹ כֵּלִים וּשְׁטָרוֹת, הַכֹּל דִּין אֶחָד הוּא.

ד. טְעָנוֹ עֲנָבִים הָעוֹמְדוֹת לִבְצֵר וּתְבוּאָה יְבֵשָׁה הָעוֹמֶדֶת לְהִקָּצֵר, וְהוֹדָה בִּמְקָצָתָן וְכָפַר בִּמְקָצָתָן - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע עֲלֵיהֶם כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין. וְהוּא שֶׁאֵינָן צְרִיכִין לַקַּרְקַע, שֶׁכָּל הָעוֹמֵד לְהִבָּצֵר - הֲרֵי הוּא כְּבָצוּר לְעִנְיַן כְּפִירָה וְהוֹדָיָה; אֲבָל אִם הָיוּ צְרִיכִים לַקַּרְקַע - הֲרֵי הֵן כְּקַרְקַע לְכָל דָּבָר, וְאֵין נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן אֶלָּא הֶסֵּת.

ה. הַטּוֹעֵן עַל חֲבֵרוֹ וְאָמַר לוֹ: שְׁנֵי חֳדָשִׁים שֶׁכַּנְתָּ בַּחֲצֵרִי, וְאַתָּה חַיָּב לִי שְׂכַר שְׁנֵי חֳדָשִׁים, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא שָׁכַנְתִּי אֶלָּא חֹדֶשׁ אֶחָד - הֲרֵי זֶה מוֹדֶה בְּמִקְצָת, וְאִם הָיָה שְׂכַר הַחֹדֶשׁ שֶׁכָּפַר בּוֹ שָׁוֶה שְׁנֵי כֶּסֶף - נִשְׁבָּע; שֶׁאֵין הַטַּעֲנָה בְּגוּף הַקַּרְקַע, אֶלָּא בִּשְׂכָרָהּ, שֶׁהוּא מִטַּלְטְלִין.

ו. שְׁטָר מָסַרְתִּי לְךָ וַעֲשָׂרָה דִינָרִין הָיוּ לִי בּוֹ רְאָיָה, לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם - יִשְׁבַּע הֶסֵּת. הָפַךְ עָלָיו - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁהָיְתָה בּוֹ רְאָיָה לַעֲשָׂרָה דִינָרִים וְאָבְדוּ בַּאֲבֵדַת הַשְּׁטָר, וְיִטֹּל. וְאִם אָמַר הַנִּתְבָּע: אֱמֶת מָסַרְתָּ לִי, וְאָבַד - הֲרֵי זֶה פָּטוּר אַף מִשְּׁבוּעַת הֶסֵּת; שֶׁאֲפִלּוּ פָּשַׁע בּוֹ וְאָבַד - פָּטוּר, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת חוֹבֵל.

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שְׁטָר שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ זְכוּת יֵשׁ לִי בּוֹ, וְזֶה אוֹמֵר: אֵינִי מוֹצִיא שְׁטָרִי, אוֹ אֵינִי יוֹדֵעַ אִם יֵשׁ לְךָ בּוֹ רְאָיָה אוֹ לֹא - כּוֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיאוֹ.

ח. טָעַן שֶׁאָבַד הַשְּׁטָר - מַחֲרִימִין אוֹתוֹ חֵרֶם סְתָם. טָעַן זֶה, שֶׁהוּא יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁהַשְּׁטָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ בּוֹ זְכוּת אֶצְלוֹ - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ אֶצְלוֹ וְשֶׁאָבַד מִמֶּנּוּ. וְכָזֶה הוֹרוּ רַבּוֹתַי.

ט. אֵין נִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, אֶחָד הַבָּא בְּטַעֲנַת עַצְמוֹ אוֹ בְּטַעֲנַת אָבִיו; לְפִי שֶׁזֶּה הַמִּקְצָת שֶׁהוֹדָה בּוֹ לַקָּטָן אֵינוֹ אֶלָּא כְּמֵשִׁיב אֲבֵדָה. וְכֵן אִם כָּפַר בַּכֹּל, וּבָא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד לַקָּטָן - אֵינוֹ נִשְׁבָּע; שֶׁזֶּה עֵד אֶחָד, וְאֵין שָׁם תּוֹבֵעַ, שֶׁתְּבִיעַת קָטָן אֵינָהּ תְּבִיעָה גְּמוּרָה. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר: קָטָן שֶׁאָמַר לְגָדוֹל: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, אוֹ אַבָּא הָיָה לוֹ בְּיָדְךָ, וְהַלָּה אוֹמֵר: אֵין לְךָ בְּיָדִי אֶלָּא חֲמִשִּׁים, אוֹ אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם וְעֵד אֶחָד מְעִידוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִשְּׁבוּעַת הַתּוֹרָה. אֲבָל אִם שָׁמַר לְקָטָן וְטָעַן שֶׁאָבַד - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשּׁוֹמְרִין, לְפִי שֶׁאֵינוֹ נִשְׁבָּע מֵחֲמַת טַעֲנָה. וְכֵן אִם הוֹדָה שֶׁהָיָה שֵׁתֶף לְקָטָן אוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עָלָיו - יַעֲמִידוּ בֵּית דִּין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לַקָּטָן, וְיִשָּׁבַע הַשֻּׁתָּף וְכַיּוֹצֵא בּוֹ בְּטַעֲנַת שֶׁמָּא.

י. הוֹרוּ רַבּוֹתַי: שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנַת קָטָן שְׁבוּעָה שֶׁל תּוֹרָה, אֲבָל שְׁבוּעַת הֶסֵּת - נִשְׁבָּעִין. וַאֲפִלּוּ הָיָה קָטָן שֶׁאֵינוֹ חָרִיף לְעִנְיַן מַשָּׂא וּמַתָּן - נִשְׁבָּעִין הֶסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ. שֶׁלֹּא יִהְיֶה זֶה נוֹטֵל מָמוֹנוֹ כְּשֶׁהוּא קָטָן וְיֵלֵךְ לוֹ בְּחִנָּם. וְלָזֶה דַּעְתִּי נוֹטָה, וְתִקּוּן עוֹלָם הוּא. נִמְצֵאתָ לָמֵד: שֶׁהַקָּטָן שֶׁטָּעַן עַל הַגָּדוֹל, בֵּין שֶׁהוֹדָה בְּמִקְצָת בֵּין שֶׁכָּפַר בַּכֹּל, בֵּין שֶׁהָיָה שָׁם עֵד בֵּין שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם עֵד - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת. וְאֵינוֹ יָכוֹל לַהֲפֹךְ עַל הַקָּטָן, שֶׁאֵין מַשְׁבִּיעִין אֶת הַקָּטָן כְּלָל, וַאֲפִלּוּ חֵרֶם סְתָם אֵינוֹ מְקַבֵּל, לְפִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ עֹנֶשׁ הַשְּׁבוּעָה.

יא. קָטָן שֶׁטָּעָנוֹ הַגָּדוֹל: אִם טְעָנוֹ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֲנָיָה לַקָּטָן, כְּגוֹן עֵסֶק מַשָּׂא וּמַתָּן, וְהוֹדָה הַקָּטָן - נִפְרָעִין מִנְּכָסָיו. וְאִם אֵין לוֹ - יַמְתִּין עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ וִישַׁלֵּם. וְאִם כָּפַר הַקָּטָן - מַמְתִּינִין עַד שֶׁיַּגְדִּיל, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת. וְאִם טְעָנוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵין לַקָּטָן הֲנָיָה, כְּגוֹן נְזָקִין וְחֲבָלוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹדֶה וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִמָּה יְשַׁלֵּם - פָּטוּר, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁהִגְדִּיל. וְאִם הָיָה הַתּוֹבֵעַ מִן הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין, כְּגוֹן הַשָּׂכִיר וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁיֵּשׁ הֲנָיָה לַקָּטָן שֶׁיִּשְׁתַּכֵּר לוֹ שָׂכִיר - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מִן הַקָּטָן. אֲבָל חֲנָנִי שֶׁנִּשְׁבָּע עַל פִּנְקָסוֹ - אֵינוֹ נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל מִן הַקָּטָן; שֶׁאֵין לַקָּטָן בָּזֶה הֲנָיָה, שֶׁהֲרֵי חַיָּב לִתֵּן לְפוֹעֲלָיו וְנִשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין מִמֶּנּוּ, וְזֶה הַחֲנָנִי הִפְסִיד עַל נַפְשׁוֹ שֶׁנָּתַן מָמוֹנוֹ עַל פִּי קָטָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יב. הַחֵרֵשׁ וְהַשּׁוֹטֶה - אֵין נִזְקָקִין לָהֶן לְכָל טַעֲנָה, לֹא לְטַעֲנָתָן עַל אֲחֵרִים וְלֹא לְטַעֲנַת אֲחֵרִים עֲלֵיהֶן, לֹא לִשְׁבוּעָה קַלָּה וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁבוּעָה חֲמוּרָה אוֹ תַּשְׁלוּמִין. אֲבָל הַסּוּמָא - הֲרֵי הוּא כְּבָרִיא לְכָל דָּבָר בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ, וְנִשְׁבָּע כָּל מִינֵי שְׁבוּעוֹת, וְנִשְׁבָּעִין עַל טַעֲנָתוֹ.

יום שני כ"ד מרחשון ה'תשע"ב

פֶּרֶק שִׁשִּׁי

א. בַּעֲלֵי דִינִין שֶׁבָּאוּ לְבֵית דִּין, טָעַן הָאֶחָד וְאָמַר: מָנֶה יֵשׁ לִי אֵצֶל זֶה, שֶׁהִלְוִיתִיו, אוֹ שֶׁהִפְקַדְתִּי אֶצְלוֹ, אוֹ שֶׁגָּזַל מִמֶּנִּי, אוֹ שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלוֹ בִּשְׂכָרִי, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, וְהֵשִׁיב הַנִּטְעָן וְאָמַר: אֵינִי חַיָּב כְּלוּם, אוֹ אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, אוֹ שֶׁקֶר אַתָּה טוֹעֵן - אֵין זוֹ תְּשׁוּבָה נְכוֹנָה; אֶלָּא אוֹמְרִים בֵּית דִּין לַנִּטְעָן: הָשֵׁב עַל טַעֲנָתוֹ, וּפָרֵשׁ הַתְּשׁוּבָה כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ זֶה טַעֲנָתוֹ, וְאֲמֹר אִם לְוִיתָ מִמֶּנּוּ אִם לֹא לָוִיתָ, הִפְקִיד אֶצְלְךָ אוֹ לֹא הִפְקִיד, גְּזַלְתּוֹ אוֹ לֹא גְּזַלְתּוֹ, שְׂכַרְתּוֹ אוֹ לֹא שְׂכַרְתּוֹ, וְכֵן שְׁאָר הַטַּעֲנוֹת. וּמִפְּנֵי מָה אֵין מְקַבְּלִים מִמֶּנּוּ תְּשׁוּבָה זוֹ? שֶׁמָּא טוֹעֶה הוּא בְּדַעְתּוֹ, וְיָבוֹא לְהִשָּׁבַע עַל שֶׁקֶר. שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁהִלְוָהוּ כְּמוֹ שֶׁטָּעַן, וְהֶחֱזִיר זֶה אֶת הַחוֹב לִבְנוֹ אוֹ לְאִשְׁתּוֹ, אוֹ שֶׁנָּתַן לוֹ בְּמַתָּנָה כְּנֶגֶד הַחוֹב, וּדְמָמָה בְּדַעְתּוֹ שֶׁנִּפְטַר מִן הַחוֹב. לְפִיכָךְ אוֹמְרִים לוֹ: הֵיאַךְ תֹּאמַר אֵינִי חַיָּב כְּלוּם, שֶׁמָּא אַתָּה מִתְחַיֵּב מִן הַדִּין לְשַׁלֵּם וְאֵין אַתָּה יוֹדֵעַ;

אֶלָּא הוֹדַע לַדַּיָּנִין פֵּרוּשׁ הַדְּבָרִים, וְהֵם יוֹדִיעוּךָ אִם אַתָּה חַיָּב אוֹ אֵין אַתָּה חַיָּב. וַאֲפִלּוּ הָיָה חָכָם גָּדוֹל, אוֹמְרִים לוֹ: אֵין לְךָ הֶפְסֵד שֶׁתָּשִׁיב עַל טַעֲנָתוֹ, וְתוֹדִיעֵנוּ כֵּיצַד אֵין אַתָּה חַיָּב לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם אוֹ מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ וְהֶחֱזַרְתָּ לוֹ, שֶׁהֲרֵי אָנוּ דָנִין בְּמִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר בְּכָל מָקוֹם. וְכֵן אִם טָעַן הַטּוֹעֵן וְאָמַר: זֶה חַיָּב לִי מָנֶה, אוֹ מָנֶה יֵשׁ לִי אֶצְלוֹ - אוֹמְרִים לוֹ: מֵאֵי זֶה פָּנִים? הִלְוִיתָ אוֹתוֹ, אוֹ הִפְקַדְתָּ אֶצְלוֹ, אוֹ הִזִּיק מָמוֹנְךָ? אֱמֹר הֵיאַךְ נִתְחַיֵּב לְךָ. שֶׁהֲרֵי אֶפְשָׁר שֶׁיִּדְּמֶה לוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְהוּא אֵינוֹ חַיָּב. כְּגוֹן שֶׁחָשְׁדוֹ שֶׁגְּנָבוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: שֶׁאֶתֵּן לְךָ מָנֶה, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. הֲרֵי שֶׁטָּעַן עָלָיו שֶׁהִלְוָהוּ מָנֶה, וְהֵשִׁיב זֶה וְאָמַר לוֹ: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וְאַחַר כָּךְ הֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵדִים שֶׁהִלְוָהוּ בִּפְנֵיהֶם, וְחָזַר הַנִּטְעָן וְאָמַר: כֵּן הָיָה וְלָוִיתִי וּפָרַעְתִּי - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, אֶלָּא הֶחְזֵק כַּפָּרָן וּמְשַׁלֵּם. אֲבָל אִם הֵשִׁיב: אֵינִי חַיָּב, אוֹ אֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם, אוֹ שֶׁקֵּר אַתָּה טוֹעֵן, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, וְהָלַךְ הַתּוֹבֵעַ וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁהִלְוָהוּ בִּפְנֵיהֶם, וְאָמַר הַנִּתְבָּע: כֵּן הָיָה, אֲבָל הֶחֱזַרְתִּי לוֹ פִּקְדוֹנוֹ אוֹ פְּרַעְתִּיו חוֹבוֹ - לֹא הֶחְזֵק כַּפָּרָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר.

ב. רָאוּהוּ עֵדִים שֶׁמָּנָה לוֹ מָעוֹת וְלֹא יָדְעוּ מָה הֵן, וּתְבָעוֹ בַּדִּין וְאָמַר לוֹ: תֵּן לִי מְעוֹתַי שֶׁהִלְוִיתִיךָ, וְאָמַר: מַתָּנָה נָתַתָּ לִי אוֹ פֵּרָעוֹן הָיוּ - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר. אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים שֶׁמָּנָה לוֹ בִּפְנֵיהֶם - הֶחְזֵק כַּפָּרָן. וּלְעוֹלָם אֵין אָדָם מַחְזִיק כַּפָּרָן עַד שֶׁיִּכְפֹּר בְּבֵית דִּין וְיָבוֹאוּ שְׁנֵי עֵדִים וַיַּכְחִישׁוּהוּ בַּמֶּה שֶׁכָּפַר.

ג. מָנֶה הִלְוִיתִיךָ, כָּפַר בְּבֵית דִּין וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וּבָאוּ שְׁנֵי עֵדִים שֶׁלָּוָה מִמֶּנּוּ מָנֶה וּפְרָעוֹ, וְהַמַּלְוֶה אוֹמֵר: לֹא נִפְרַעְתִּי - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם; שֶׁכָּל הָאוֹמֵר לֹא לָוִיתִי, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁלָּוָה - כְּאוֹמֵר לֹא פָּרַעְתִּי דָּמֵי, וְנִמְצָא הַלְוֶה אוֹמֵר לֹא פָּרַעְתִּי, וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁפָּרָעוֹ - הוֹדָאַת בַּעַל דִּין כְּמֵאָה עֵדִים דָּמֵי. וְאֵין הַמַּלְוֶה חַיָּב שְׁבוּעָה, שֶׁהֲרֵי הֶחְזֵק זֶה כַּפָּרָן. וְכֵן אִם הוֹצִיא עָלָיו כְּתַב יָדוֹ שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ, וְאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם וְזֶה אֵינוֹ כְּתַב יָדִי, אִם הֶחְזֵק כְּתַב יָדוֹ בְּבֵית דִּין אוֹ שֶׁבָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא כְּתַב יָדוֹ - הֲרֵי זֶה הֶחְזֵק כַּפָּרָן וּמְשַׁלֵּם.

ד. מָנֶה הִלְוִיתִיךָ וְהוּא לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ הַנִּטְעָן: וַהֲלוֹא פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, וּבָאוּ עֵדִים וְאָמְרוּ: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - לֹא הֶחְזֵק כַּפָּרָן; שֶׁאֵין הָעֵדִים זוֹכְרִין אֶלָּא דָּבָר שֶׁהֵם עֵדִים בּוֹ. לְפִיכָךְ לֹא הֶחְזֵק כַּפָּרָן, וְיִשְׁבַּע הַלְוֶה הֶסֵּת וְיִפָּטֵר. כַּיּוֹצֵא בּוֹ: תֵּן לִי מָנֶה שֶׁהִלְוִיתִיךָ וְאַתָּה עָמַדְתָּ בְּצַד עַמּוּד זֶה, וְאָמַר הַנִּטְעָן: לֹא עָמַדְתִּי בְּצַד עַמּוּד זֶה מֵעוֹלָם, וּבָאוּ עֵדִים שֶׁעָמַד - לֹא הֶחְזֵק כַּפָּרָן; שֶׁאֵין אָדָם מֵשִׂים דַּעְתּוֹ לִדְבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

ה. תֵּן לִי מָנֶה שֶׁהִלְוִיתִיךָ וַהֲרֵי הָעֵדִים, וְאָמַר הַנִּטְעָן: פְּרַעְתִּיךָ בִּפְנֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי - אוֹמְרִין לַלְוֶה: הַבִיאֵם וְהִפָּטֵר. לֹא בָּאוּ אוֹ שֶׁמֵּתוּ אוֹ שֶׁהָלְכוּ לִמְדִינָה אַחֶרֶת - יִשְׁבַּע הֶסֵּת שֶׁפְּרָעוֹ. שֶׁאֵין אָנוּ מַצְרִיכִים אוֹתוֹ לַהֲבִיאָן אֶלָּא לְבָרֵר דְּבָרָיו וּלְהִפָּטֵר אַף מִשְּׁבוּעָה; שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים - אֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרְעוֹ בְּעֵדִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ו. אָמַר לוֹ בִּפְנֵי עֵדִים: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ: הֵן, לְמָחָר תְּבָעוֹ בַּדִּין וְהֵבִיא עֵדִים, וְאָמַר: מְשַׁטֶּה הָיִיתִי בְּךָ וְאֵין לְךָ בְּיָדִי כְּלוּם - פָּטוּר, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁאֵין בְּיָדוֹ כְּלוּם. וַאֲפִלּוּ אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם. שֶׁהֲרֵי לֹא אָמַר לָהֶם: אַתֶּם עֵדַי, וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ עֵדוּת אֵין אָדָם זוֹכְרוֹ, וּלְפִיכָךְ אִם אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - לֹא הֶחְזֵק כַּפָּרָן.

ז. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִלּוּ הִטְמִין לוֹ עֵדִים אֲחוֹרֵי הַגָּדֵר, וְאָמַר לוֹ: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, אָמַר לוֹ: הֵן, רְצוֹנְךָ שֶׁיֵּעָדוּ בְּךָ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי? אָמַר לוֹ: לֹא, שֶׁמָּא תִּכְפְּנִי בַּדִּין לְמָחָר וְאֵין לִי מָה אֶתֵּן לְךָ, וּלְמָחָר תְּבָעוֹ בַּדִּין בְּאֵלּוּ הָעֵדִים, בֵּין שֶׁטָּעַן וְאָמַר: מְשַׁטֶּה הָיִיתִי בּוֹ, בֵּין שֶׁאָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר. שֶׁאֵין כָּאן עֵדוּת, עַד שֶׁיֹּאמַר הַלְוֶה: אַתֶּם עֵדַי, אוֹ יֹאמַר הַמַּלְוֶה בִּפְנֵי הַלְוֶה וְיִשְׁתֹּק הַלְוֶה, אֲבָל בָּעֵדוּת הַזֶּה לֹא הֶחְזֵק כַּפָּרָן. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד, שֶׁהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ קַב רְשׁוּ. כְּלוֹמַר, שֶׁיֵּשׁ עָלָיו חוֹבוֹת הַרְבֵּה. אָמַר: מִי הוּא שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ, אֶלָּא פְּלוֹנִי. וּבָא אוֹתוֹ פְּלוֹנִי וּתְבָעוֹ, וְאָמַר הוּא: אֵינִי חַיָּב לוֹ כְּלוּם. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: יִשְׁבַּע הֶסֵּת וְיִפָּטֵר. וְכֵן אֶחָד הָיוּ אוֹמְרִים עָלָיו שֶׁהוּא בַּעַל מָמוֹן. בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ אָמַר: אִלּוּ הָיָה לִי מָמוֹן, לֹא הָיִיתִי פּוֹרֵעוֹ לִפְלוֹנִי וְלִפְלוֹנִי? וְאַחַר מִיתָתוֹ בָּאוּ פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי לִתְבֹּעַ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: אֵין לָהֶם כְּלוּם; שֶׁהָאָדָם עָשׂוּי לְהַרְאוֹת עַצְמוֹ שֶׁאֵינוֹ בַּעַל מָמוֹן, וְשֶׁלֹּא הִנִּיחַ בָּנָיו בַּעֲלֵי מָמוֹן. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

ח. אַף עַל פִּי שֶׁהַמַּטְמִין עֵדִים - אֵינָהּ עֵדוּת, וְכֵן הַמּוֹדֶה מֵעַצְמוֹ וְעֵדִים שׁוֹמְעִין אוֹתוֹ, וְכֵן הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ בִּפְנֵי עֵדִים: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, וְאָמַר לוֹ: הֵן - בְּכָל הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, כְּשֶׁיָּבוֹאוּ לְבֵית דִּין, אוֹמְרִין לַנִּתְבָּע: לָמָּה לֹא תִתֵּן מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ אֶצְלְךָ? אָמַר: אֵין לוֹ אֶצְלִי כְּלוּם - אוֹמְרִים לוֹ: וַהֲלוֹא אַתָּה אָמַרְתָּ בִּפְנֵי אֵלּוּ כָּךְ וְכָךְ, אוֹ הוֹדֵיתָ מֵעַצְמְךָ! אִם עָמַד וְשִׁלֵּם - מוּטָב; וְאִם לֹא טָעַן - אֵין טוֹעֲנִין לוֹ. אֲבָל אִם טָעַן וְאָמַר: מְשַׁטֶּה הָיִיתִי בּוֹ, אוֹ לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, אוֹ שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת עַצְמִי נִתְכַּוַּנְתִּי - פָּטוּר וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יום שלישי כ"ה מרחשון ה'תשע"ב

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

א. הַמּוֹדֶה בִּפְנֵי שְׁנַיִם שֶׁיֵּשׁ לִפְלוֹנִי אֶצְלוֹ מָנֶה, וְאָמַר לָהֶן בְּדֶרֶךְ הוֹדָיָה, לֹא דֶּרֶךְ שִׂיחָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר: אַתֶּם עֵדַי, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַתּוֹבֵעַ עִמּוֹ - הֲרֵי זֶה עֵדוּת. תְּבָעוֹ בַּדִּין, אִם אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, וּמְשַׁלֵּם עַל פִּיהֶם. וְאִם הָיָה עֵד אֶחָד - נִשְׁבָּע. הוֹאִיל וְאָמַר דֶּרֶךְ הוֹדָיָה. טָעַן כְּשֶׁבָּאוּ אֵלּוּ הָעֵדִים וְאָמַר: שֶׁלֹּא לְהַשְׁבִּיעַ אֶת עַצְמִי הוֹדֵיתִי - נֶאֱמָן וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת. וְאִם כְּשֶׁהוֹדָה

מתוך מהדורת וגשל

בִּפְנֵיהֶם הָיָה הַתּוֹבֵעַ עִמּוֹ - אֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן וְלוֹמַר: כְּדֵי לְהַרְאוֹת שֶׁאֵינִי עָשִׁיר הוֹדַיְתִּי; אֲבָל אִם טָעַן שֶׁנָּתַן - נֶאֱמָן וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת.

ב. כָּל הַמּוֹדֶה בִּפְנֵי שְׁנַיִם - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלוֹמַר: מִשֶּׁטָּה הָיִיתִי בּוֹ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הוֹדָה בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה, אֲבָל מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן בְּהוֹדַיַּת פִּיו. שֶׁכָּל הָאוֹמֵר בְּדֶרֶךְ הוֹדָיָה - הֲרֵי זֶה כְּאוֹמֵר: אַתֶּם עֵדַי. אֲבָל אֵין כּוֹתְבִין, אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר לָהֶם: כִּתְבוּ וְחִתְמוּ וּתְנוּ לוֹ. וּצְרִיכִין לְהִמָּלֵךְ בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְכֵן אִם הוֹדָה בְּבֵית דִּין אַחַר שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ בֵּית דִּין מַכִּירִין אֶת שְׁנֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲרִימוּ שְׁנֵיהֶם לְחַיֵּב אִישׁ אַחֵר.

ג. בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִין מֵעַצְמָן בַּמָּקוֹם הַקָּבוּעַ לָהֶן, וּבָא הַתּוֹבֵעַ וְקָבַל לִפְנֵיהֶם, וְשָׁלְחוּ שָׁלִיחַ אֵצֶל הַנִּתְבָּע, וּבָא וְהוֹדָה בִּפְנֵיהֶם - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לְבַעַל דִּינוֹ. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ קְבוּעִין וְלֹא שָׁלְחוּ לוֹ, אֲפִלּוּ קִבֵּץ אוֹתָן וְהוֹשִׁיב הַשְּׁלֹשָׁה וְהוֹדָה בִּפְנֵיהֶן וְאָמַר לָהֶן: הֱווּ עָלַי דַּיָּנִין, וּבָא אַחַר כָּךְ הַתּוֹבֵעַ וְאָמַר: כִּתְבוּ לִי הוֹדָיָתִי - אֵין כּוֹתְבִין; שֶׁמָּא יִתֵּן לוֹ וְנִמְצָא זֶה תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בַּשְּׁטָר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִטַּלְטְלִין; אֲבָל אִם הוֹדָה בַּקַּרְקָעוֹת, אֲפִלּוּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קָנוּ מִיָּדוֹ וְלֹא אָמַר לָהֶם: כִּתְבוּ וּתְנוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כּוֹתְבִים וְנוֹתְנִין; שֶׁאֵין כָּאן לָחֹשׁ שֶׁמָּא יִתֵּן לוֹ וְנִמְצָא תּוֹבְעוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה.

ד. שְׁטַר הוֹדָיָה שֶׁיָּצָא, וְלֹא הָיָה כָּתוּב בּוֹ: אָמַר לָנוּ כִּתְבוּ וְחִתְמוּ וּתְנוּ לוֹ - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; שֶׁחֲזָקָה הִיא, שֶׁאִלּוּ לֹא אָמַר לָהֶם: כִּתְבוּ וְחִתְמוּ וּתְנוּ - לֹא הָיוּ נוֹתְנִין. הָיָה כָּתוּב בַּשְּׁטָר: הוֹדָה פְּלוֹנִי בְּפָנֵינוּ בֵּית דִּין, אִם אֵין כָּתוּב בּוֹ שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה, אוֹ דְּבָרִים שֶׁשּׁוֹמְעִין מִכְּלָלָן שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא שְׁנַיִם הָיוּ, וְטָעוּ וְדָמוּ שֶׁהַהוֹדָיָה בִּשְׁנַיִם הוֹדָיָה בְּבֵית דִּין, וּלְפִיכָךְ אֵין דָּנִין בּוֹ דִּין שְׁטָר.

ה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁהוֹדָיָה בְּבֵית דִּין אוֹ עֵדוּת בְּבֵית דִּין - כְּמִלְּוָה הַכְּתוּבָה בִּשְׁטָר, וּלְפִיכָךְ כּוֹתְבִין וְנוֹתְנִין לְבַעַל דִּינוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא קִבֵּל אֶת הַדִּין עַד שֶׁשָּׁלְחוּ וֶהֱבִיאוּהוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; אֲבָל שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לַדִּין, וְתָבַע אֶחָד מִהֶן אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר: מָנֶה לִי בְּיָדְךָ, וְאָמַר לוֹ הַנִּתְבָּע: הֵן יֵשׁ לְךָ בְּיָדִי, בֵּין שֶׁאָמְרוּ הַדַּיָּנִין: חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ, בֵּין שֶׁאָמְרוּ: צֵא תֵּן לוֹ, וְיָצָא וְאָמַר: פָּרַעְתִּי - נֶאֱמָן, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת שֶׁפְּרָעוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הַתּוֹבֵעַ חָזַר לַדַּיָּנִים וְאָמַר: כִּתְבוּ לִי הוֹדָיָתִי - אֵין כּוֹתְבִין לוֹ, שֶׁמָּא פְּרָעוֹ. וְכֵן מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין, וְיָצָא וְאָמַר: נִשְׁבַּעְתִּי - נֶאֱמָן, וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע. הָיוּ הָעֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא נִשְׁבַּע - הֶחְזֵק כַּפְרָן לְאוֹתָהּ שְׁבוּעָה, וְאֵינוֹ נֶאֱמָן לְעוֹלָם לוֹמַר נִשְׁבַּעְתִּי, עַד שֶׁיּוֹדֶה לוֹ בַּעַל דִּינוֹ אוֹ יָבִיא עֵדִים שֶׁנִּשְׁבַּע בִּפְנֵיהֶם.

ו. שְׁנַיִם שֶׁבָּאוּ לַדִּין, וְנִתְחַיֵּב הָאֶחָד לַשֵּׁנִי, וְאָמְרוּ לוֹ: צֵא תֵּן לוֹ, וְיָצָא, וְחָזַר וְאָמַר: פָּרַעְתִּי, וְעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ - הֶחְזֵק כַּפְרָן לְאוֹתוֹ מָמוֹן. אָמְרוּ לוֹ: חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ, וְיָצָא, וְחָזַר וְאָמַר: פָּרַעְתִּי, וְעֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא פְּרָעוֹ - לֹא הֶחְזֵק כַּפְרָן; שֶׁזֶּה נִשְׁמָט מֵהֶן עַד שֶׁיַּחְקְרוּ דִּינוֹ. לְפִיכָךְ, אִם חָזַר פַּעַם אַחֶרֶת וְטָעַן שֶׁפְּרָעוֹ זֶה הַמְּמוֹן שֶׁנִּתְחַיֵּב בּוֹ בִּפְנֵיהֶם, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים שֶׁמַּכְחִישִׁין אוֹתוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁפְּרָעוֹ, וְנִפְטָר. לְפִיכָךְ הָיוּ בְּקִיאֵי הַדַּעַת שֶׁבִּסְפָרַד, כְּשֶׁיּוֹדֶה הַלֹּוֶה אוֹ כְּשֶׁיִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה בְּבֵית דִּין, אוֹמֵר לוֹ בִּפְנֵי בֵּית דִּין: הֱיוּ עָלַי עֵדִים שֶׁלֹּא יִפְרָעֵנִי אוֹ שֶׁלֹּא יִשָּׁבַע לִי אֶלָּא בִּפְנֵי עֵדִים.

ז. מִי שֶׁהוֹדָה בְּבֵית דִּין: שֶׁאֲנִי חַיָּב לְזֶה הַתּוֹבֵעַ מָנֶה, וְאַחַר כָּךְ אָמַר: נִזְכַּרְתִּי שֶׁפָּרַעְתִּי לוֹ חוֹבוֹ זֶה שֶׁהוֹדַיְתִּי בּוֹ, וַהֲרֵי עֵדִים - הֲרֵי זֶה עֵדוּת מוֹעֶלֶת וְעוֹשִׂין עַל פִּיהֶם; שֶׁהֲרֵי לֹא הִכְחִישׁ עֵדָיו, וְאֵינוֹ כְּאוֹמֵר: לֹא לָוִיתִי מֵעוֹלָם.

ח. יֵשׁ לַטּוֹעֵן בְּבֵית דִּין לַחֲזֹר וְלִטְעֹן טַעֲנָה אַחֶרֶת לְהַכְחִישׁ הַטַּעֲנָה הָרִאשׁוֹנָה, וְסוֹמְכִין עַל טַעֲנָתוֹ הָאַחֲרוֹנָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן אֲמַתְלָא לַטַּעֲנָה הָרִאשׁוֹנָה. וְאַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא מִבֵּית דִּין וְחָזַר - יֵשׁ לוֹ לַחֲזֹר וְלִטְעֹן וּלְהַפֵּךְ כָּל הַטְּעָנוֹת שֶׁיִּרְצֶה, עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים. אֲבָל מֵאַחַר שֶׁיָּבוֹאוּ עֵדִים וְיַכְחִישׁוּ טַעֲנָתוֹ הָאַחֲרוֹנָה שֶׁסָּמַךְ עָלֶיהָ - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַשִּׂיאוֹ לְטַעֲנָה אַחֶרֶת, אֶלָּא אִם כֵּן נָתַן אֲמַתְלָא לַטַּעֲנָה שֶׁסָּמַךְ עָלֶיהָ, וְיֵשׁ בְּמַשְׁמָעָהּ כְּמוֹ שֶׁהִשִּׂיא בְּזֹאת הַטַּעֲנָה הָאַחֶרֶת. וְהוּא שֶׁלֹּא יָצָא מִבֵּית דִּין; אֲבָל אִם יָצָא מִבֵּית דִּין - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִטְעֹן אַחַר שֶׁבָּאוּ עֵדִים; שֶׁמָּא אֲנָשִׁים רָעִים לִמְּדוּהוּ טְעָנוֹת שֶׁל שֶׁקֶר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יום רביעי כ"ו מרחשון ה'תשע"ב

פֶּרֶק שְׁמִינִי

א. כָּל הַמִּטַּלְטְלִין בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא הַתּוֹבֵעַ עֵדִים שֶׁהַמִّטַּלְטְלִין הָלְלוּ יְדוּעִין לוֹ. כֵּיצַד? בֶּגֶד זֶה אוֹ כְּלִי זֶה שֶׁבְּיָדְךָ אוֹ שֶׁבְּתוֹךְ בֵּיתְךָ שֶׁלִּי הוּא, אוֹ הִפְקַדְתִּיהוּ אֶצְלְךָ אוֹ הִשְׁאַלְתִּיהוּ לְךָ, וַהֲרֵי הָעֵדִים שֶׁהֵן יוֹדְעִין אוֹתוֹ מִקֹּדֶם בִּרְשׁוּתִי, וְהַנִּתְבָּע אוֹמֵר: לֹא כִּי, אֶלָּא אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי אוֹ נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה - הֲרֵי זֶה הַנִּתְבָּע נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר.

ב. טָעַן שֶׁהוּא מַשְׁכּוֹן בְּיָדוֹ - יָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דָּמָיו, וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, כְּגוֹן בְּגָדִים וּפֵרוֹת וּכְלֵי תַּשְׁמִישׁ הַבַּיִת וּדְבָרִים שֶׁל סְחוֹרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ שֶׁל זֶה, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִשְׁאִילוֹ כְּלִי זֶה וְלֹא הִשְׁכִּירוֹ לוֹ בְּעֵדִים - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת בַּעֲלֵיהֶן. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁהָיָה לוֹ כְּלִי הֶעָשׂוּי לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לוֹ, וַהֲרֵי אוֹתוֹ הַכְּלִי תַּחַת יַד שִׁמְעוֹן, וּרְאוּבֵן טוֹעֵן שֶׁהוּא שָׁאוּל אוֹ שָׂכוּר, וְשִׁמְעוֹן טוֹעֵן: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה, אַתָּה מִשְׁכַּנְתּוֹ בְּיָדִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן; אֶלָּא רְאוּבֵן נוֹטֵל כֵּלָיו, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת עַל טַעֲנַת שִׁמְעוֹן. וַאֲפִלּוּ מֵת שִׁמְעוֹן - הֲרֵי רְאוּבֵן נוֹטֵל כֵּלָיו. וְהוֹרוּ הַגְּאוֹנִים: שֶׁיִּשָּׁבַע הֶסֵּת, שֶׁטּוֹעֲנִין לְיוֹרֵשׁ.

ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה כְּלִי זֶה נִרְאֶה וְעוֹמֵד בְּיַד שִׁמְעוֹן; אֲבָל אִם רְאוּבֵן טָעַן וְאָמַר לְשִׁמְעוֹן: כְּלִי פְּלוֹנִי יֵשׁ לִי בְּיָדְךָ וְשָׁכוּר הוּא, הוֹצִיאוֹ אֵלַי, וַהֲרֵי יֵשׁ לִי עֵדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לִי, וְאָמַר לוֹ שִׁמְעוֹן: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה - נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע שִׁמְעוֹן הֶסֵּת וְנִפְטָר. מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם וְאֵין בְּיָדִי כְּלוּם, נֶאֱמָן לוֹמַר: שֶׁיֵּשְׁנוֹ אֶצְלִי וְאַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי.

ה. אֵין כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אֲמוּרִים אֶלָּא שֶׁהָיָה בַּעַל הַכְּלִי טוֹעֵן: אֲנִי הִפְקַדְתִּיו אֶצְלְךָ אוֹ הִשְׁאַלְתִּיהוּ אֶצְלְךָ; אֲבָל אִם טָעַן: שֶׁכְּלִי זֶה הָיָה שֶׁלִּי וְנִגְנַב אוֹ אָבַד אוֹ נִגְזַל, וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁהוּא יָדוּעַ לוֹ, וְזֶה שֶׁתַּחַת יָדוֹ אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ, אֲבָל אֲחֵרִים מְכָרוּהוּ לִי אוֹ נְתָנוּהוּ לִי בְּמַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִדְּבָרִים שֶׁעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - מַעֲמִידִין אוֹתוֹ בְּיַד זֶה שֶׁהוּא בְּיָדוֹ, וְאֵינוֹ נִשְׁבָּע כְּלָל, שֶׁהֲרֵי אֵין לוֹ טוֹעֵן.

ו. יָצָא לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים חֲזָקָה מִכְּלֵיהֶן שֶׁנִּגְנְבוּ - יִשָּׁבַע זֶה בִּנְקִיטַת חֵפֶץ כַּמָּה הוֹצִיא וְיִטֹּל, וַיַּחֲזֹר הַכְּלִי לַבְּעָלִים הָרִאשׁוֹנִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת גְּנֵבָה. טָעַן: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי אוֹ נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁיָּצָא לוֹ שֵׁם גְּנֵבָה, אִם לֹא הָיָה מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת, וַיַּעֲמֹד הַכְּלִי בְּיָדוֹ. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד לְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִטַּלְטְלִין בְּיָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: שֶׁלְּקוּחִין הֵן בְּיָדִי, וְיִשָּׁבַע הֶסֵּת וְיִפָּטֵר, אִם אָמַר: שֶׁלְּךָ הֵן, אֲבָל חַיָּב אַתָּה לִי כָּךְ וְכָךְ - יִשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְאַחַר כָּךְ יִטֹּל, כְּדִין כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין.

ז. מִי שֶׁהָיוּ בְּיָדוֹ דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, אַף עַל פִּי שֶׁהוֹדָה וְאָמַר לוֹ: יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהֵם שֶׁלְּךָ, אֲבָל פְּלוֹנִי מְכָרָם לִי אוֹ נְתָנָם לִי בְּמַתָּנָה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ. אֲפִלּוּ הֵבִיא זֶה עֵדִים שֶׁהָיוּ יְדוּעִין לוֹ. שֶׁאָדָם עָשׂוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו.

ח. טָעַן זֶה עָלָיו וְאָמַר: שֶׁאֲנִי הִשְׁכַּרְתִּים לְךָ אוֹ הִשְׁאַלְתִּים לְךָ - מוֹצִיאִין אוֹתָן מִיָּדוֹ. וְאִם הָיוּ מִדְּבָרִים שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁלֹּא הִשְׁאִיל לוֹ וְלֹא הִשְׁכִּיר לוֹ, אֶלָּא מִפְּלוֹנִי לָקַח, וַיַּעֲמִיד כֵּלָיו בְּיָדוֹ.

ט. אַל תִּטְעֶה בֵּין דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר לְדְבָרִים שֶׁדַּרְכָּן לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, כְּמוֹ שֶׁטָּעוּ רַבִּים וּגְדוֹלִים. שֶׁכָּל הַדְּבָרִים רְאוּיִין לְהַשְׁאִיל וְדַרְכָּן לְהַשְׁאִיל, אֲפִלּוּ חֲלוּקוֹ שֶׁל אָדָם וּמַצָּעוֹ וּמִטָּתוֹ רְאוּיִין לְהַשְׁאִיל; אֲבָל דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר הֵם הַכֵּלִים שֶׁבְּנֵי אוֹתָהּ מְדִינָה עוֹשִׂין אוֹתָן מִתְּחִלַּת עֲשִׂיָּתָן כְּדֵי לְהַשְׁאִילָן וּלְהַשְׁכִּירָן וְלִטֹּל שְׂכָרָן, וַהֲרֵי הֵן לְבַעְלֵיהֶן. כְּמוֹ קַרְקַע, שֶׁאוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ וְהַגּוּף קַיָּם, כָּךְ אֵלּוּ הַכֵּלִים עִקַּר עֲשִׂיָּתָן כְּדֵי לֵהָנוֹת בִּשְׂכָרָן. כְּגוֹן הַיּוֹרוֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁל נְחֹשֶׁת שֶׁמְּבַשְּׁלִין בָּהֶן בְּבֵית הַמִּשְׁתָּאוֹת, וּכְגוֹן כְּלֵי נְחֹשֶׁת הַטּוּחַ בְּזָהָב שֶׁשּׁוֹכְרִין אוֹתוֹ לַכַּלָּה לְהִתְקַשֵּׁט בּוֹ. שֶׁעֲשִׂיַּת אֵלּוּ הַכֵּלִים אֵינָן לִמְכִירַת עַצְמָן, וְלֹא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בַּעַל הַבַּיִת בְּבֵיתוֹ, אֶלָּא לְהַשְׁאִילָן לַאֲחֵרִים כְּדֵי לֵהָנוֹת כְּנֶגְדָּן, אוֹ לְהַשְׁכִּירָן וְלִטֹּל שְׂכָרָן. וְכֵן אִם הָיָה לְאָדָם מִשְׁאָר הַכֵּלִים, וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהוּא מַשְׁכִּירוֹ תָּמִיד וּמַשְׁאִילוֹ, וְהֵחֲזַק לוֹ שֶׁהוּא לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - הֲרֵי הֵן כְּכֵלִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר.

י. וּכְלִי שֶׁהֻפְסַדוֹ מְרֻבֶּה מִשְׂכָּרוֹ, וּבְנֵי אָדָם מַקְפִּידִין עָלָיו שֶׁלֹּא יַשְׁאִילוּהוּ - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקַת שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, כְּגוֹן סַכִּין שֶׁל שְׁחִיטָה. לְפִיכָךְ, אֲפִלּוּ בָּאוּ בְּנֵי אָדָם וְהֵעִידוּ שֶׁהִשְׁאִילוֹ אוֹ הִשְׁכִּירוֹ זֶה - אֵין מְבַטְּלִין בָּהֶן חֶזְקָתָן, אֶלָּא הֲרֵי הֵן כְּכָל הַכֵּלִים. רְאָיָה לִדְבָרֵינוּ: שֶׁהֲרֵי רָבָא הוֹצִיא זוֹג שֶׁעוֹשִׂין בּוֹ הַסַּרְבָּל וְסֵפֶר הַגָּדָה בִּדְבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר, וְלוּלֵי שֶׁנִּתְבָּרֵר לוֹ בְּעֵדִים שֶׁהֵן מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִים לְהַשְׁאִיל לֹא הוֹצִיא מִתַּחַת יְדֵי יְתוֹמִים. הָא שְׁאָר הַזּוֹגוֹת וּשְׁאָר הַסְּפָרִים - אֵינָן בִּכְלַל דִּין זֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר. וְדָבָר זֶה עִקָּר גָּדוֹל בַּדִּין, וְהוּא דָּבָר שֶׁל טַעַם שֶׁרָאוּי לִסְמֹךְ עָלָיו וְלָדוּן בּוֹ, וּבָרוּר הוּא לְמוֹצְאֵי דַעַת, וְרָאוּי לַדַּיָּן לָשׂוּם אוֹתוֹ לְנֶגֶד עֵינָיו וְלֹא יִלּוֹז.

יום חמישי כ"ז מרחשון ה'תשע"ב

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

א. הָאֵמָן - אֵין לוֹ חֲזָקָה בַּכֵּלִים שֶׁתַּחַת יָדוֹ. אֶחָד כֵּלִים הָעֲשׂוּיִים לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר וְאֶחָד שְׁאָר כֵּלִים. כֵּיצַד? רָאָה כְּלִיו בְּיַד הָאֵמָן, וְהֵבִיא עֵדִים שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁהַכְּלִי זֶה שֶׁלּוֹ, וְהוּא טוֹעֵן וְאוֹמֵר: לְתַקֵּן נְתַתִּיו לְךָ, וְהָאֵמָן אוֹמֵר: לֹא בָּא לְיָדִי אֶלָּא בִּמְכִירָה אוֹ מַתָּנָה, אוֹ שֶׁטָּעַן: אַתָּה נְתַתּוֹ לִי, אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי אַחַר שֶׁבָּא לְיָדִי לְתַקְּנוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּסָרוֹ לוֹ שֶׁלֹּא בְּעֵדִים - בַּעַל הַכְּלִי נֶאֱמָן, וּמוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּד הָאֵמָן, וְיִשָּׁבַע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ. וְיֵשׁ גְּאוֹנִים שֶׁדָּנוּ: אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֵבִיא בַּעַל הַבַּיִת עֵדִים שֶׁזֶּה הַכְּלִי שֶׁלּוֹ, הוֹאִיל וְרָאָה כְּלִיו בְּיַד הָאֵמָן, וַהֲרֵי הָאֵמָן מוֹדֶה לוֹ שֶׁהָיָה שֶׁלּוֹ וּמְכָרוֹ לוֹ - נֶאֱמָן. אֲבָל אִם אָמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם, וְשֶׁלִּי הוּא הַכְּלִי - נֶאֱמָן הָאֵמָן וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת. וְאִם הֵבִיא בַּעַל הַבַּיִת עֵדִים שֶׁהַכְּלִי הַזֶּה יָדוּעַ לוֹ - אֵין הָאֵמָן נֶאֱמָן. וְדִין זֶה פֶּלֶא הוּא בְּעֵינַי.

ב. לֹא רָאָה הַכְּלִי בְּיַד הָאֵמָן, אֶלָּא טָעַן וְאָמַר: כְּלִי פְּלוֹנִי נְתַתִּיו לוֹ לְתַקֵּן, וְהָאֵמָן אוֹמֵר: חָזַרְתָּ וּמְכַרְתּוֹ אוֹ נְתַתּוֹ לִי - הָאֵמָן נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְנִפְטָר, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לֹא הָיוּ דְּבָרִים מֵעוֹלָם. וַאֲפִלּוּ מְסָרוֹ לְתַקֵּן בְּעֵדִים - הָאֵמָן נֶאֱמָן, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: הֶחֱזַרְתִּי; שֶׁהַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהַחֲזִיר לוֹ בְּעֵדִים. לְפִיכָךְ נִשְׁבָּע הָאֵמָן הֶסֵּת וְנִפְטָר, וְאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא הַכְּלִי. וְאִם הוֹצִיאוֹ, הוֹאִיל וְנִרְאָה - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת מֵבִיא עֵדִים שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ וְנוֹטְלוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמְּסָרוֹ לוֹ בְּלֹא עֵדִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. לְפִיכָךְ, אִם טָעַן הָאֵמָן וְאָמַר: שְׁתַּיִם קָצַצְתִּי לְךָ בִּשְׂכָרִי, וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר: לֹא קָצַצְתִּי לְךָ אֶלָּא אַחַת, אִם הָיָה הַכְּלִי נִרְאֶה בִּפְנֵיהֶם - הוֹאִיל וְהָאֵמָן אֵין לוֹ בּוֹ חֲזָקָה וְאֵינוֹ יָכוֹל לִטְעֹן שֶׁהוּא לָקוּחַ בְּיָדוֹ, הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ עַל הַקְּצִיצָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׂכִירוּת, וְנוֹתֵן; וְאִם אֵין הַכְּלִי

נִרְאֶה בִּפְנֵיהֶם - הוֹאִיל וְהָאֻמָּן נֶאֱמָן לוֹמַר: לָקוּחַ הוּא בְּיָדִי, יָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דָּמָיו, וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְנוֹטֵל, כְּדֶרֶךְ כָּל הַנִּשְׁבָּעִין וְנוֹטְלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ג. אֻמָּן שֶׁיָּרַד מֵאֻמָּנוּתוֹ, וּבֶן הָאֻמָּן - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר כָּל אָדָם, וְיֵשׁ לָהֶן חֲזָקָה בְּכָל הַמִּטַּלְטְלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ד. מִי שֶׁנִּכְנַס לְבֵיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ בִּפְנֵי בַּעַל הַבַּיִת, וְיָצָא וְכֵלִים טְמוּנִין תַּחַת כְּנָפָיו, וְהָעֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ, וּלְאַחַר זְמַן תְּבָעוֹ בַּעַל הַבַּיִת וְאָמַר לוֹ: הַחֲזֵר לִי כֵּלִים שֶׁהִשְׁאַלְתִּיךָ, וַהֲרֵי הָעֵדִים, וְהוּא אוֹמֵר: לְקוּחִין הֵן בְּיָדִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן; וְנִשְׁבָּע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת עַל טַעֲנָתוֹ שֶׁלֹּא מְכָרָן וְלֹא נְתָנָן, וְיַחֲזִירוּ בֵּית דִּין הַכֵּלִים לְבַעַל הַבַּיִת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבַעַל הַבַּיִת שֶׁאֵינוֹ עָשׁוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, וְזֶה שֶׁהוֹצִיא הַכֵּלִים תַּחַת כְּנָפָיו אֵין דַּרְכּוֹ לְהַצְנִיעַ, וְאוֹתָן הַכֵּלִים אֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַצְנִיעָן; לְפִיכָךְ חַיָּב לְהַחֲזִיר, לְפִי שֶׁלֹּא הִצְנִיעָן אֶלָּא לִכְפֹּר בָּהֶן. אֲבָל בַּעַל הַבַּיִת הֶעָשׁוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין זֶה צָנוּעַ וְאֵין דֶּרֶךְ אוֹתָן הַכֵּלִים לְהַטְמִינָן תַּחַת הַכְּנָפַיִם - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע הֶסֵּת שֶׁהֵן לְקוּחִין בְּיָדוֹ. וְכֵן אִם יָצָא בָּהֶן מְגֻלִּין בִּפְנֵי עֵדִים, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בַּעַל הַבַּיִת עָשׁוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן לוֹמַר: לְקוּחִין הֵן בְּיָדִי; שֶׁמָּא נִצְטָרְכוּ לוֹ מָעוֹת וּמָכַר. וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִדְּבָרִים הָעֲשׂוּיִים לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר; אֲבָל דְּבָרִים הָעֲשׂוּיִין לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר - לְעוֹלָם הֵן בְּחֶזְקַת בַּעְלֵיהֶן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוֹצִיאָן מְגֻלִּין, וְאַף עַל פִּי שֶׁבַּעַל הַבַּיִת הַזֶּה עָשׁוּי לִמְכֹּר אֶת כֵּלָיו, הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁזֶּה הַכְּלִי הֶעָשׂוּי לְהַשְׁאִיל וּלְהַשְׁכִּיר בִּלְבַד יָדוּעַ הוּא לוֹ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּד זֶה עַל כָּל פָּנִים, עַד שֶׁיָּבִיא רְאָיָה שֶׁמִּכְּרוֹ לוֹ אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה, כְּדִין קַרְקָעוֹת.

ה. אֲפִלּוּ מֵת זֶה שֶׁהַכְּלִי תַּחַת יָדוֹ - מוֹצִיאִין אוֹתוֹ מִיַּד הַיּוֹרֵשׁ בְּלֹא שְׁבוּעָה; שֶׁכֵּיוָן שֶׁאֵין לְאָבִיו לִטְעֹן שֶׁלְּקָחוֹ אוֹ שֶׁהוּא מַשְׁכּוֹן, כָּךְ אֵין זֶה יָכוֹל לְהַשְׁבִּיעוֹ. וְאִם טָעַן הַיּוֹרֵשׁ טַעֲנַת וַדַּאי וְאָמַר: בְּפָנַי נְתָנוֹ לְאָבִי אוֹ מְכָרוֹ לוֹ - הֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת נִשְׁבָּע הֶסֵּת, כִּשְׁאָר כָּל הַנִּשְׁבָּעִין. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁיֵּשׁ מִי שֶׁהוֹרָה: שֶׁיִּשְׁבַּע בַּעַל הַבַּיִת הֶסֵּת, וְאַחַר כָּךְ יַחֲזִיר כֵּלָיו מִיַּד הַיּוֹרֵשׁ. וְאֵין דַּעְתִּי נוֹטָה לָזֶה.

ו. מִי שֶׁלָּקַח קַרְדֹּם וְאָמַר: הֲרֵינִי הוֹלֵךְ לִגְזֹר דְּקָלוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי שֶׁמְּכָרוֹ לִי, וְכָרַת הַדֶּקֶל - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקָתוֹ; שֶׁאֵין אָדָם מֵעֵז פָּנָיו וְכוֹרֵת אִילָן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. וְאִם טָעֲנוּ הַבְּעָלִים שֶׁלֹּא מְכָרוּהוּ - נִשְׁבָּע זֶה הַכּוֹרֵת הֶסֵּת שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ, וְנִפְטָר. וְכֵיוָן שֶׁנִּכְרַת - הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר כָּל הַמִּטַּלְטְלִין. וְכֵן הַיּוֹרֵד לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ שָׁנָה אוֹ שְׁנָתַיִם, וְהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין שֶׁזֶּה יָרַד שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת וְגַזְלָן הוּא וְאָכַל, וַהֲרֵי הָעֵדִים שֶׁאָכַל, וְהַיּוֹרֵד אוֹמֵר: בִּרְשׁוּתְךָ יָרַדְתִּי לֶאֱכֹל פֵּרוֹתֶיהָ - הֲרֵי זֶה הָאוֹכֵל נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת עַל כָּךְ; חֲזָקָה הִיא, שֶׁאֵין אָדָם מֵעֵז פָּנָיו וְאוֹכֵל פֵּרוֹת שֶׁאֵינָן שֶׁלּוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁהַקַּרְקַע בְּחֶזְקַת בַּעְלֵיהֶן, אֵין הַפֵּרוֹת בְּחֶזְקַת הַבְּעָלִים; שֶׁאֵין אָדָם מוֹכֵר פֵּרוֹת שֶׁדֵּרוּ בִּשְׂטָר כְּדֵי שֶׁנֹּאמַר לָזֶה שֶׁאָכַל: הָבֵא שִׂטְרְךָ. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם אָכַל פֵּרוֹתֶיהָ שָׁנִים רַבּוֹת - שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי, נֶאֱמָן לוֹמַר: לְפֵרוֹת יָרַדְתִּי, וְיִשְׁבַּע הֶסֵּת.

ז. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ אוֹחֲזִין בִּכְלִי אֶחָד, אוֹ שֶׁהָיוּ רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה אַחַת, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד רוֹכֵב וְאֶחָד מַנְהִיג, אוֹ יוֹשְׁבִין בְּצַד עֲרֵמָה שֶׁל חִטִּים וּמֻנָּחוֹת בְּסִמְטָא אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם, זֶה אוֹמֵר: הַכֹּל שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: הַכֹּל שֶׁלִּי - כָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁאֵין לוֹ בְּזֶה הַדָּבָר פָּחוֹת מֵחֶצְיוֹ, וְיַחֲלְקוּ. וּשְׁבוּעָה זוֹ תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל אֶחָד תּוֹפֵס בְּטַלִּיתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ וְנוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה.

ח. זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: חֶצְיָהּ שֶׁלִּי - הָאוֹמֵר כֻּלָּהּ שֶׁלִּי יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מִשְּׁלִשָׁה חֲלָקִים, וְהָאוֹמֵר חֶצְיָהּ שֶׁלִּי יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵרְבִיעַ, וְזֶה נוֹטֵל שְׁלִשָׁה חֲלָקִים, וְזֶה נוֹטֵל רְבִיעַ. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד לְכָל הַנִּשְׁבָּעִין לִטֹּל, בֵּין שְׁבוּעָה קַלָּה בֵּין שְׁבוּעָה חֲמוּרָה, שֶׁאֵינוֹ נִשְׁבָּע עַל מַה שֶׁטּוֹעֵן, אֶלָּא עַל מַה שֶׁנּוֹטֵל, אַף עַל פִּי שֶׁטּוֹעֵן יוֹתֵר.

ט. הָיוּ שְׁנַיִם אֲדוּקִין בְּטַלִּית, זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי - זֶה נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, וְזֶה נוֹטֵל עַד מָקוֹם שֶׁיָּדוֹ מַגַּעַת, וְהַשְּׁאָר חוֹלְקִין בְּשָׁוֶה אַחַר שֶׁנִּשְׁבָּעִין. וְיֵשׁ לְכָל אֶחָד לְגַלְגֵּל עַל חֲבֵרוֹ, שֶׁכָּל מַה שֶׁנָּטַל - כַּדִּין נָטַל.

י. הָיָה זֶה אוֹחֵז בַּחוּטִין שֶׁבִּשְׂפַת הַטַּלִּית, וְזֶה בַּחוּטִין שֶׁבַּשָּׂפָה הָאַחֶרֶת - חוֹלְקִין כֻּלָּהּ בְּשָׁוֶה אַחַר שֶׁנִּשְׁבָּעִין. וְכָל חֲלָקָה הָאֲמוּרָה כָּאן - בְּדָמִים, לֹא שֶׁיַּפְסִידוּ עַצְמוֹ שֶׁל כְּלִי אוֹ שֶׁל טַלִּית אוֹ שֶׁיָּמִיתוּ הַבְּהֵמָה.

יא. הָיָה אוֹחֵז הָאֶחָד אֶת כֻּלָּהּ, וְזֶה מִתְאַבֵּק עִמּוֹ וְנִתְלָה בָּהּ - הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת הָאוֹחֵז אֶת כֻּלָּהּ.

יב. בָּאוּ שְׁנֵיהֶם אֲדוּקִין בָּהּ, וּשְׁמָטָהּ הָאֶחָד מִיַּד חֲבֵרוֹ בְּפָנֵינוּ, וְשָׁתַק הַשֵּׁנִי, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר וְצָוַח - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ; כֵּיוָן שֶׁשָּׁתַק בַּתְּחִלָּה, הֲרֵי זֶה כְּמוֹדֶה לוֹ. חָזַר הַשֵּׁנִי וּתְקָפָהּ מֵרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהָרִאשׁוֹן (לֹא) צָוַח מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף - חוֹלְקִין.

יג. בָּאוּ שְׁנֵיהֶם אֲדוּקִין בַּטַּלִּית, וְאָמְרוּ לָהֶם: צְאוּ וְחַלְקוּ אֶת דָּמֶיהָ, יָצְאוּ וְחָזְרוּ וַהֲרֵי הִיא תַּחַת יַד אֶחָד מֵהֶן, זֶה טוֹעֵן הוֹדָה וְנִסְתַּלֵּק מִמֶּנָּה, וְזֶה טוֹעֵן: שֶׁמְּכַרְתִּיו לוֹ, אוֹ נִתְגַּבֵּר עָלַי וַחֲטָפָהּ - הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשְׁבַּע זֶה שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ וְיִפָּטֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יום שישי כ"ח מרחשון ה'תשע"ב

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

א. בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה שֶׁאֵינָהּ שְׁמוּרָה, אֶלָּא מְהַלֶּכֶת בְּכָל מָקוֹם וְרוֹעָה - אֵינָהּ בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁתְּפָסָהּ, מֵאַחַר שֶׁהִיא יְדוּעָה לַבְּעָלִים. כֵּיצַד? הֵבִיא הַתּוֹבֵעַ עֵדִים שֶׁהַבְּהֵמָה הַזֹּאת יְדוּעָה לוֹ, וְזֶה הַתּוֹפֵס טוֹעֵן: אַתָּה נְתַתָּהּ לִי, אַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי - אֵינוֹ נֶאֱמָן; שֶׁאֵין הֵיוֹתָהּ תַּחַת יָדוֹ רְאָיָה, שֶׁהֲרֵי הִיא הָלְכָה מֵעַצְמָהּ וְנִכְנְסָה בִּרְשׁוּתוֹ. לְפִיכָךְ, אִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - תַּחֲזֹר הַבְּהֵמָה לִבְעָלֶיהָ, וְיִשְׁבַּע הֶסֵּת עַל טַעֲנָה זוֹ.

ב. הָיְתָה הַבְּהֵמָה שְׁמוּרָה אוֹ מְסוּרָה לְרוֹעֶה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵבִיא זֶה עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ - הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁהִיא תַּחַת יָדוֹ; וְאִם טָעַן: אַתָּה מְכַרְתָּהּ אוֹ נְתַתָּהּ לִי - יִשָּׁבַע הַתּוֹפֵס הֶסֵּת שֶׁהִיא שֶׁלּוֹ וְיִפָּטֵר.

ג. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁתָּפַס בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ שֶׁהָיְתָה שְׁמוּרָה אוֹ בְּיַד רוֹעֶה, וְהַבְּעָלִים טוֹעֲנִין: הִיא יָצְאַת מֵעַצְמָהּ וּבָאָה אֶצְלְךָ, אוֹ פִּקָּדוֹן הִיא בְּיָדְךָ, אוֹ שְׁאוּלָה הִיא לְךָ, וְהַתּוֹפֵס אוֹמֵר: כֵּן הוּא, אֵינָהּ שֶׁלִּי, אֲבָל אַתָּה חַיָּב לִי כָּךְ וְכָךְ, אוֹ אַתָּה מִשְׁכַּנְתָּהּ בְּיָדִי עַל כָּךְ וְכָךְ, אוֹ הִזַּקְתָּ אוֹתִי נֶזֶק שֶׁאַתָּה חַיָּב לְשַׁלֵּם כָּךְ וְכָךְ - יָכוֹל לִטְעֹן עַד כְּדֵי דָּמְיָהּ, מִתּוֹךְ שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לְקוּחָה הִיא בְּיָדִי. וְיִשָּׁבַע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ וְיִטֹּל.

ד. וְכֵן הָעֲבָדִים שֶׁיְּכוֹלִין לְהַלֵּךְ - אֵינָן בְּחֶזְקַת זֶה שֶׁהֵן תַּחַת יָדוֹ. אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵדִים שֶׁזֶּה יָדוּעַ שֶׁהוּא עַבְדּוֹ, וְהַלָּה טוֹעֵן: אַתָּה מְכַרְתּוֹ לִי, אַתָּה נְתַתּוֹ לִי בְּמַתָּנָה - אֵינוֹ נֶאֱמָן; וְיַחֲזֹר הָעֶבֶד לִבְעָלָיו, וְיִשָּׁבַע הַטּוֹעֵן שֶׁלֹּא מָכַר וְלֹא נָתַן. הֵבִיא זֶה הַנִּטְעָן שֶׁתָּפַס הָעֶבֶד עֵדִים שֶׁיֵּשׁ לְזֶה הָעֶבֶד אֶצְלוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת מִיּוֹם לְיוֹם, וְהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעֲבָדִים מְשַׁמְּשִׁין אֶת רַבָּן, הוֹאִיל וְלֹא מִחָה בּוֹ בְּכָל אֵלּוּ הַשָּׁנִים - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וּמְעַמְּדִין אוֹתוֹ בְּיָדוֹ אַחַר שֶׁיִּשָּׁבַע הֶסֵּת שֶׁלְּקָחוֹ מִמְּנוּ אוֹ נְתָנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה. אֲבָל עֶבֶד קָטָן, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ עַל רַגְלָיו מִפְּנֵי קַטְנוּתוֹ - הֲרֵי הוּא כִּשְׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין, וְכָל מִי שֶׁיִּהְיֶה בִּרְשׁוּתוֹ - הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ, וְהַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה.

ה. הַטּוֹעֵן אֶת חֲבֵרוֹ וְאָמַר: בֶּגֶד אוֹ בְּהֵמָה אוֹ עֶבֶד זֶה שֶׁבְּיָדְךָ שֶׁלִּי הוּא, אוֹ שָׁאוּל אוֹ גָּזוּל, אוֹ הִפְקַדְתִּיו אֶצְלְךָ אוֹ שָׂכוּר לְךָ, וְהַנִּטְעָן אָמַר: לֹא כִּי, אֶלָּא זֶה מָמוֹנִי וִירֵשָׁתִי, וְהֵבִיא הַטּוֹעֵן עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁזֶּה הַחֵפֶץ אוֹ הָעֶבֶד אוֹ הַבְּהֵמָה יְדוּעָה שֶׁהִיא הָיְתָה לָזֶה, חָזַר הַנִּטְעָן וְאָמַר: כֵּן הָיָה שֶׁלְּךָ, אֲבָל אַתָּה נְתַתּוֹ לִי אוֹ מְכַרְתּוֹ לִי, וְזֶה שֶׁאָמַרְתִּי יְרֵשָׁתִי - לֹא שֶׁיְּרַשְׁתִּיו מֵאֲבוֹתַי, אֶלָּא שֶׁהוּא שֶׁלִּי כְּאִלּוּ יְרַשְׁתִּיו - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, וְנִשְׁבָּע הֶסֵּת. שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁיֵּשׁ לַטּוֹעֵן לַחֲזֹר לִטְעֹן דָּבָר הַנִּשְׁמָע.

ו. סִפְינָה וְכַיּוֹצֵא בָהּ שֶׁהָיוּ שְׁנַיִם נֶחֱלָקִין עָלֶיהָ, זֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר: כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וּבָאוּ לְבֵית דִּין וְאָמַר אֶחָד: תִּפְסוּהָ עַד שֶׁאָבִיא עֵדִים - אֵין תּוֹפְסִין אוֹתָהּ. וְאִם תְּפָסוּהָ בֵּית דִּין, וְהָלַךְ וְלֹא מָצָא עֵדִים, וְאָמַר: הַנִּיחוּהָ בֵּינֵינוּ, וְכָל הַמִּתְגַּבֵּר יִטֹּל, כְּשֶׁהָיָה דִּינָהּ מִקֹּדֶם - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן; וְאֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ בֵּית דִּין מִיָּדָן עַד שֶׁיָּבִיאוּ עֵדִים אוֹ עַד שֶׁיּוֹדוּ זֶה לָזֶה אוֹ יַחְלְקוּ בִּרְצוֹנָם וּבִשְׁבוּעָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יום שבת קודש כ"ט מרחשון ה'תשע"ב

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר

א. כָּל הַקַּרְקָעוֹת הַיְדוּעוֹת לְבַעְלֵיהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עַתָּה תַּחַת יַד אֲחֵרִים - הֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת בַּעְלֵיהֶן. כֵּיצַד? רְאוּבֵן שֶׁהָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחָצֵר כְּדֶרֶךְ שֶׁהָעָם מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּחַצְרוֹתֵיהֶן: דָּר בָּהּ, וּמַשְׁכִּירָהּ לַאֲחֵרִים, וּבוֹנֶה וְסוֹתֵר, וְאַחַר זְמַן בָּא שִׁמְעוֹן וְטָעַן עָלָיו וְאָמַר לוֹ: חָצֵר זוֹ שֶׁתַּחַת יָדְךָ שֶׁלִּי הִיא, וּשְׁכוּרָה הִיא בְּיָדְךָ אוֹ שְׁאוּלָה, וְהֶשִּׁיבוֹ רְאוּבֵן: שֶׁלְּךָ הָיְתָה, וְאַתָּה מְכַרְתָּהּ לִי אוֹ נְתַתָּהּ לִי בְּמַתָּנָה, אִם אֵין עֵדִים לְשִׁמְעוֹן שֶׁהָיְתָה יְדוּעָה לוֹ - נִשְׁבָּע רְאוּבֵן הֶסֵּת וְיַעֲמֹד בִּמְקוֹמוֹ. אֲבָל אִם הֵבִיא שִׁמְעוֹן עֵדִים שֶׁחָצֵר זוֹ שֶׁלּוֹ הָיְתָה - הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקַת שִׁמְעוֹן, וְאוֹמְרִין לִרְאוּבֵן: הָבֵא רְאָיָה שֶׁמְּכָרָהּ לְךָ אוֹ נְתָנָהּ לְךָ; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ מִמֶּנָּהּ, וּמַחֲזִירִין אוֹתָהּ לְשִׁמְעוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאוּבֵן מוֹדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁהִיא הָיְתָה שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עֵדִים לְשִׁמְעוֹן.

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמַּצְרִיכִין רְאוּבֵן לְהָבִיא רְאָיָה אוֹ יִסְתַּלֵּק? בְּשֶׁלֹּא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ זְמַן מְרֻבֶּה; אֲבָל אִם הֵבִיא עֵדִים שֶׁאָכַל פֵּרוֹת קַרְקַע שָׁלֹשׁ שָׁנִים רְצוּפוֹת, וְנֶהֱנָה בְּכֻלָּהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁנֶּהֱנִין כָּל אָדָם בְּאוֹתָהּ קַרְקַע, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה אֶפְשָׁר לַבְּעָלִים הָרְאשׁוֹנִים שֶׁיֵּדְעוּ בָּזֶה שֶׁהֶחֱזִיק וְלֹא מִחוּ בּוֹ - מַעֲמִידִין אוֹתָהּ בְּיַד רְאוּבֵן, וְיִשָּׁבַע רְאוּבֵן הֶסֵּת שֶׁמְּכָרָהּ לוֹ שִׁמְעוֹן אוֹ נְתָנָהּ לוֹ וְיִפָּטֵר. מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִים לוֹ לְשִׁמְעוֹן: אִם אֱמֶת אַתָּה טוֹעֵן שֶׁלֹּא מָכַרְתָּ וְלֹא נָתַתָּ, לָמָּה הָיָה זֶה מִשְׁתַּמֵּשׁ שָׁנָה אַחַר שָׁנָה בְּקַרְקָעֲךָ, וְאֵין לְךָ עָלָיו לֹא שְׁטַר שְׁכִירוּת וְלֹא שְׁטַר מַשְׁכּוֹנָה, וְלֹא מִחִיתָ בּוֹ. טָעַן וְאָמַר: מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ אֵלַי הַדָּבָר, שֶׁהֲרֵי הָיִיתִי בִּמְדִינָה רְחוֹקָה - אוֹמְרִים: אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יַגִּיעַ לְיָדְךָ הַדָּבָר בְּשָׁלֹשׁ שָׁנִים; וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְךָ הָיָה לְךָ לִמְחוֹת בִּפְנֵי עֵדִים, וְתוֹדִיעַ אוֹתָם: שֶׁפְּלוֹנִי גָּזַל אוֹתִי וּלְמָחֳר אֶתְבָּעֶנּוּ בַּדִּין; הוֹאִיל וְלֹא מִחִיתָ, אַתָּה הִפְסַדְתָּ עַל עַצְמְךָ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה מִלְחָמָה וְשִׁבּוּשׁ דְּרָכִים בֵּין הַמָּקוֹם שֶׁהָיָה בּוֹ רְאוּבֵן וּבֵין הַמָּקוֹם שֶׁהָיָה בּוֹ שִׁמְעוֹן, אֲפִלּוּ אֲכָלָהּ רְאוּבֵן עֶשֶׂר שָׁנִים - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִתַּחַת יָדוֹ וְחוֹזֶרֶת לְשִׁמְעוֹן, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לוֹמַר: לֹא יָדַעְתִּי שֶׁזֶּה מִשְׁתַּמֵּשׁ בְּקַרְקָעִי.

ג. הֵבִיא רְאוּבֵן עֵדִים שֶׁהָיָה שִׁמְעוֹן בָּא בְּכָל שָׁנָה וְעוֹמֵד בְּמָקוֹם זֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם אוֹ פָּחוֹת - אוֹמְרִים לְשִׁמְעוֹן: מִפְּנֵי מָה לֹא מִחִיתָ כְּשֶׁבָּאתָ? אִבַּדְתָּ זְכוּתְךָ. טָעַן שִׁמְעוֹן וְאָמַר: טָרוּד הָיִיתִי בַּשּׁוּק, וְלֹא יָדַעְתִּי שֶׁזֶּה בְּתוֹךְ חֲצֵרִי - הֲרֵי זוֹ טַעֲנָה; שֶׁכָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם יִהְיֶה אָדָם טָרוּד בַּשּׁוּק. וְאִם עָמַד יוֹתֵר מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא מִחָה - אִבֵּד אֶת זְכוּתוֹ. וְיַרְאֶה לִי, שֶׁהַדִּין זֶה אֵינוֹ אֶלָּא בַּכְּפָרִים, שֶׁהָעָם טְרוּדִין בַּשְּׁוָקִים שֶׁלָּהֶן.

ד. וּמִפְּנֵי מָה אֵין אוֹמְרִין לִרְאוּבֵן: אִם אֱמֶת הַדָּבָר שֶׁמָּכַר לְךָ אוֹ נָתַן לְךָ בְּמַתָּנָה, לָמָּה לֹא נִזְהַרְתָּ בַּשְּׁטָר שֶׁלְּךָ? מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָדָם נִזְהָר בִּשְׁטָרוֹ וְהוֹלֵךְ כָּל יָמָיו, וַחֲזָקָה שֶׁאֵין אָדָם נִזְהָר בִּשְׁטָר אֶלָּא עַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים, וְכֵיוָן שֶׁרוֹאֶה שֶׁאֵין אָדָם מְמַחֶה בּוֹ - שׁוּב אֵינוֹ נִזְהָר.

ה. הֲרֵי שֶׁמִּחָה שִׁמְעוֹן בִּמְדִינָה רְחוֹקָה, מִפְּנֵי מָה לֹא יִטְעַן רְאוּבֵן וְיֹאמַר: לֹא שָׁמַעְתִּי שֶׁמִּחָה בִּי כְּדֵי שֶׁאֶזָּהֵר בַּשְּׁטָר? מִפְּנֵי שֶׁאוֹמְרִין לוֹ: חֲבֵרְךָ יֵשׁ לוֹ חָבֵר, וַחֲבֵרוֹ יֵשׁ לוֹ חָבֵר,

וַחֲזָקָה שֶׁהִגִּיעַ אֵלֶיךָ הַדָּבָר; וְכֵיוָן שֶׁיָּדַעְתָּ שֶׁמִּחָה בְּךָ בְּתוֹךְ שָׁלֹשׁ שָׁנִים, אִם בֶּאֱמֶת הָיָה לְךָ שְׁטָר וְלֹא נִזְהַרְתָּ בּוֹ, אַתָּה הִפְסַדְתָּ עַל עַצְמְךָ.

ו. לְפִיכָךְ, אִם מִחָה שִׁמְעוֹן בִּפְנֵי עֵדִים וְאָמַר לָהֶם: אַל תּוֹצִיאוּ דָּבָר זֶה מִפִּיכֶם - אֵין זֶה מֶחָאָה. אֲבָל אִם אָמְרוּ הָעֵדִים מֵעַצְמָן: אֵין דָּבָר זֶה יוֹצֵא מִפִּינוּ - הֲרֵי גַּם זוֹ מֶחָאָה; שֶׁהַדָּבָר שֶׁאֵין אָדָם מְצַוֶּה עָלָיו אוֹמְרוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה. וְכֵן אִם צִוָּה לְעֵדִים וְאָמַר לָהֶם: אַל תּוֹדִיעוּהוּ, אוֹ שֶׁאָמְרוּ הֵן מֵעַצְמָן: אֵין אָנוּ מוֹדִיעִין אוֹתוֹ - גַּם זוֹ מֶחָאָה הִיא; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מוֹדִיעִין אוֹתוֹ, מוֹדִיעִין הֵם לַאֲחֵרִים, וְדָבָר זֶה יַגִּיעַ אֵלָיו.

ז. כֵּיצַד הַמֶּחָאָה? אוֹמֵר בִּפְנֵי שְׁנַיִם: פְּלוֹנִי שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲצֵרִי אוֹ בְּשָׂדִי גַּזְלָן הוּא, וְלֶעָתִיד אֲנִי תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בַּדִּין. וְכֵן אִם אָמַר לָהֶם: שְׁכוּרָה הִיא בְּיָדוֹ אוֹ מַשְׁכּוֹנָה, וְאִם יִטְעַן עָלַי שֶׁמָּכַרְתִּי אוֹ נָתַתִּי, אֲנִי תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ בַּדִּין, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זוֹ מֶחָאָה. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מִחָה בִּמְדִינָה זוֹ שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ זֶה. אֲבָל אִם אָמַר לָהֶן: פְּלוֹנִי שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּחֲצֵרִי גַּזְלָן הוּא - אֵין זוֹ מֶחָאָה; שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר: כְּשֶׁשָּׁמַעְתִּי אָמַרְתִּי שֶׁמָּא חֵרֵף אוֹתִי בִּלְבַד, וּלְפִיכָךְ לֹא נִזְהַרְתִּי בִּשְׁטָרִי.

ח. מֶחָאָה בִּפְנֵי שְׁנַיִם - מֶחָאָה; וְכוֹתְבִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לָהֶם כְּתֹבוּ. וְכֵיוָן שֶׁמִּחָה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה - אֵינוֹ צָרִיךְ לַחֲזֹר וְלִמְחוֹת בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. אֲבָל צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּין מֶחָאָה לְמֶחָאָה שָׁלֹשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לִמְחוֹת בְּסוֹף כָּל שָׁלֹשׁ שָׁנִים. וְאִם מִחָה, וְעָמַד שָׁלֹשׁ שָׁנִים גְּמוּרוֹת, וְאַחַר כָּךְ מִחָה - אֵינָהּ מֶחָאָה.

ט. הֵבִיא רְאוּבֵן עֵדִים, שֶׁזֶּה שִׁמְעוֹן בַּעַל הַשָּׂדֶה קִבֵּץ פֵּרוֹת שָׂדֶה זוֹ וּנְתָנָם לוֹ - תַּעֲמֹד הַשָּׂדֶה בְּיַד רְאוּבֵן, וַאֲפִלּוּ טָעַן שֶׁשִּׁמְעוֹן מְכָרָהּ לוֹ אוֹ נָתַן לוֹ הַיּוֹם; שֶׁאִלּוּ לֹא מָכַר אוֹ נָתַן, לֹא הָיָה מִשַּׁמֵּשׁ אֶת רְאוּבֵן בְּשָׂדֶה זוֹ וְנוֹתֵן לוֹ פֵּרוֹתֶיהָ.

י. טָעַן שִׁמְעוֹן וְאָמַר: אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר, וּלְפֵרוֹת הוֹרַדְתִּיו, וְשֶׁלּוֹ הָיוּ הַפֵּרוֹת, אֲבָל הַגּוּף לֹא מָכַרְתִּי - נֶאֱמָן, וְחוֹזֵר לְשִׁמְעוֹן; אֶלָּא אִם כֵּן אֲכָלָהּ רְאוּבֵן בְּפָנָיו שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְלֹא מִחָה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – כ"ג־כ"ט מרחשון ה'תשע"ב

יום ראשון כ"ג מרחשון ה'תשע"ב

מצות עשה קד.

הַמִּצְוָה הַק"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַזָּב מְטַמֵּא, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת כָּל־דִּינֵי הַדְּבָרִים שֶׁבָּהֶם הוּא נַעֲשֶׂה זָב, וּבְאֵיזֶה אֹפֶן הוּא מְטַמֵּא לְזוּלָתוֹ.

יום שני כ"ד מרחשון ה'תשע"ב

מצות עשה צו.

הַמִּצְוָה הַצ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִהְיוֹת הַנְּבֵלָה מְטַמֵּאָה, וּמִצְוָה זוֹ כּוֹלֶלֶת טֻמְאַת נְבֵלָה וְכָל־דִּינֶיהָ. וְהִנְנִי מַזְכִּיר לְךָ עַתָּה הַקְּדָמָה, אֲשֶׁר רָאוּי שֶׁתִּזְכְּרֶנָּה בְּכֹל מַה־שֶּׁיִּזָּכֵר לְקַמָּן מִמִּינֵי הַטֻּמְאוֹת, וְהוּא: זֶה שֶׁאָנוּ מוֹנִים כָּל־מִין וָמִין מִן־הַטֻּמְאוֹת כְּמִצְוַת עֲשֵׂה, אֵין עִנְיָנוֹ שֶׁאָנוּ חַיָּבִים לְהִטַּמֵּא בְּטֻמְאָה זוֹ, וְגַם לֹא שֶׁאָנוּ מֻזְהָרִים מִלְּהִטַּמֵּא בָּהּ, עַד שֶׁיִּהְיוּ (אז בכלל) מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, אֶלָּא זֶה שֶׁהַתּוֹרָה אָמְרָה כִּי הַנּוֹגֵעַ בְּמִין זֶה נִטְמָא, אוֹ שֶׁדָּבָר זֶה מְטַמֵּא בְּאֹפֶן כָּזֶה, לְמִי שֶׁנָּגַע בּוֹ — מִצְוַת עֲשֵׂה, כְּלוֹמַר: דִּין זֶה שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בּוֹ הוּא מִצְוָה, הַיְנוּ שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים שֶׁהַנּוֹגֵעַ בְּדָבָר פְּלוֹנִי בְּאֹפֶן כָּזֶה נִטְמָא; וְאִם הוּא בְּמַצָּב אַחֵר, אֵינוֹ נִטְמָא. אַךְ עֶצֶם הַהִטַּמְּאוּת הוּא דָּבָר שֶׁל רְשׁוּת: אִם רוֹצֶה מִטַּמֵּא וְאִם לָאו אֵינוֹ מִטַּמֵּא. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת שמיני): "וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ" (ויקרא יא, ח) — "יָכוֹל אִם נָגַע אָדָם בַּנְּבֵלָה יִלְקֶה אַרְבָּעִים? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּלְאֵלֶּה תִּטַּמָּאוּ" (שם יא, כד); יָכוֹל אִם רָאָה אָדָם נְבֵלָה יֵלֵךְ וְיִטַּמָּא לָהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ", הָא כֵּיצַד? הֲוֵי אוֹמֵר: רְשׁוּת". אִם כֵּן הַמִּצְוָה הִיא — הַדִּין אֲשֶׁר נִצְטַוִּינוּ בְּדִינִים אֵלּוּ וְנֶאֱמַר לָנוּ שֶׁהַנּוֹגֵעַ בָּזֶה נִטְמָא וְנַעֲשָׂה טָמֵא וְחַיָּב בְּכָל־חִיּוּבֵי הַטְּמֵאִים: לָצֵאת חוּץ לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (מ'עזרת ישראל' שבמקדש ופנימה) וְשֶׁלֹּא לֶאֱכֹל קֹדֶשׁ וְלֹא לִנְגֹּעַ בּוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה — וְזֶהוּ הַצִּוּוּי, כְּלוֹמַר: שֶׁנַּעֲשָׂה טָמֵא אִם נָגַע בְּדָבָר זֶה, אוֹ אִם הָיָה בְּקִרְבָתוֹ בְּאֹפֶן כָּךְ. וּזְכוֹר עִנְיָן זֶה בְּכָל־מִין מִמִּינֵי הַטֻּמְאָה.

יום שלישי כ"ה מרחשון ה'תשע"ב

יום רביעי כ"ו מרחשון ה'תשע"ב

יום חמישי כ"ז מרחשון ה'תשע"ב

יום שישי כ"ח מרחשון ה'תשע"ב

מצות עשה קט.

הַמִּצְוָה הַק"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִטְבּוֹל בְּמֵי מִקְוֶה וְאָז נִטְהַר מִכָּל־מִין מִמִּינֵי הַטֻּמְאָה שֶׁנִּטְמֵאנוּ בּוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְרָחַץ בַּמַּיִם אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ" (ויקרא טו, טז), וּבָא בַּקַּבָּלָה (ספרא פרשת מצורע): "מַיִם שֶׁכָּל־בְּשָׂרוֹ עוֹלֶה בָּהֶם וְהוּא שִׁעוּר מִקְוֶה", אֶלָּא אִם הָיוּ מַיִם נוֹבְעִים (ממעין), שֶׁלָּהֶם אֵין שִׁעוּר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת מִצְוָה זוֹ (הלכות מקוואות). וּמִתְּנָאֶיהָ, שֶׁהַזָּב בִּלְבַד יִהְיוּ הַמַּיִם שֶׁיִּטְהַר בָּהֶם נוֹבְעִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר בּוֹ הַכָּתוּב: "בְּמַיִם חַיִּים" (שם, יג). וְאֵין הַכַּוָּנָה בְּאָמְרֵנוּ שֶׁהַטְּבִילָה מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁכָּל־טָמֵא חַיָּב לִטְבּוֹל בְּהֶכְרֵחַ, כְּדֶרֶךְ שֶׁכָּל־הַמִּתְעַטֵּף בְּטַלִּית חַיָּב לַעֲשׂוֹת צִיצִית, אוֹ שֶׁכָּל־מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּיִת חַיָּב לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה — אֶלָּא כַּוָּנָתִי בְּכָךְ לְדִין טְבִילָה שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־הָרוֹצֶה לְהִטַּהֵר מִטֻּמְאָתוֹ לֹא יִתָּכֵן דָּבָר זֶה אֶלָּא בִּטְבִילָה בַּמַּיִם, וְאָז יִטְהָר. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת אחרי מות): "וְרָחַץ בַּמַּיִם, יָכוֹל גְּזֵרַת מֶלֶךְ (הקדוש ברוך הוא, ללא טעם) תַּלְמוּד לוֹמַר: וְאַחַר יָבֹא אֶל הַמַּחֲנֶה — מִפְּנֵי הַטֻּמְאָה". הֲרֵיהוּ רוֹמֵז לַכְּלָל הַזֶּה שֶׁבֵּאַרְתִּי לְךָ: שֶׁזֶּה דִּין בִּלְבַד לְמִי שֶׁרוֹצֶה לְהִטַּהֵר שֶׁיַּעֲשֶׂה־כָּךְ — וְדִין זֶה הוּא הַמִּצְוָה; אֲבָל לֹא שֶׁנִּחַיְּבֵהוּ טְבִילָה דַּוְקָא, אֶלָּא הָרוֹצֶה לְהִשָּׁאֵר בְּטֻמְאָתוֹ וְלֹא יִכָּנֵס לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (מעזרת ישראל שבבית המקדש ולפנים) אֵיזֶה זְמַן — רַשַּׁאי. וּכְבָר בֵּאֵר סֵפֶר הָאֱמֶת ("ספר התורה") שֶׁכָּל־מִי שֶׁנִּטְמָא וְטָבַל שֶׁהוּא טָהוֹר, אֶלָּא שֶׁאֵין טָהֳרָתוֹ שְׁלֵמָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ (שתשקע השמש ביום הטבילה). וְכֵן בָּא גַּם בַּפֵּרוּשׁ הַמְקֻבָּל, שֶׁצָּרִיךְ לִטְבֹּל וְגוּפוֹ עָרוֹם נוֹגֵעַ בְּשֶׁטַח הַמַּיִם. אָמְרוּ (עירובין ד:): "כָּל־בְּשָׂרוֹ — שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ וּבֵין הַמַּיִם". הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁמִּצְוָה זוֹ — וְהִיא מִצְוַת טְבִילָה — כּוֹלֶלֶת דִּינֵי הַמִּקְוֶה וְדִינֵי הַחֲצִיצָה וְדִינֵי טְבוּל יוֹם (זה שטבל ועדיין לא העריב — שקעה — שמשו). וּמִצְוָה זוֹ מְבֹאֶרֶת בְּמַסֶּכֶת מִקְוָאוֹת וּבְמַסֶּכֶת טְבוּל יוֹם.

יום שבת קודש כ"ט מרחשון ה'תשע"ב

מצות עשה קט. רלז.

הַמִּצְוָה הַק"ט נדפסה ביום הקודם.

הַמִּצְוָה הָרל"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לָדוּן בְּדִין הַשּׁוֹר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִגַּח שׁוֹר וְגוֹ'" (שמות כא, כח), "וְכִי־יִגּוֹף שׁוֹר־אִישׁ אֶת־שׁוֹר רֵעֵהוּ" (שם, לה). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּשִׁשָּׁת הַפְּרָקִים הָרִאשׁוֹנִים מ(בבא) קַמָּא.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שני עמ' א

שאינם עבורים אלא צלולים, **וְלֹא** דָּמוּ לְחָלָב בהמה טמאה שאסור מדין יוצא מן הטמא, כי הם **מַיָּא עוּל מַיָּא נָפוּק** – אותם המים שנכנסו לגופם הם שיצאו. **כִּי קָמִיבַּעְיָא** לְהוּ במי רגלים **דַּחֲמוֹר, דַּעֲכִירִי** – שהם עבורים, **וְדָמוּ** לְחָלָב שאינו צלול, **מַאי,** האם כשם שחלב בהמה טמאה נאסר באכילה, אף הם אסורים באכילה.

וצדדי הספק הם, מי רגלי חמור **מְגוּפֵיהּ קָא מִימְצֵצִי** – מתמצים מגופו, **וַאֲסִירִי,** משום שנחשבים כ'יוצא', **אוֹ דִּלְמָא,** גם מי רגלי חמור **מַיָּא עוּל מַיָּא נָפוּק,** ואינם חלק מגופו, **וְהַאי דַּעֲכִירִי** – ומה שהם עבורים, **הַכְּלָא דְּכִישְׁרָא** – מחמת חמימות בשרו **הוּא.**

אָמַר לְהוּ **רַב שֵׁשֶׁת** לבני הישיבה, **תְּנִיתּוּהָ** – דין זה למדנו ממה ששנינו במשנה **שֶׁהֵיוֹצֵא מִן הַטָּמֵא טָמֵא, וְהֵיוֹצֵא מִן הַטָּהוֹר טָהוֹר,** ויש לדייק, ש'שהיוצא **מִטָּמֵא' לֹא קָאָמַר,** כי אין האיסור על דבר היוצא מגופו של טמא, **אֶלָּא,** 'שהיוצא **מִן**

שמואל־ב טו טו־כד

טו וַיֹּאמְרוּ עַבְדֵי־הַמֶּלֶךְ אֶל־הַמֶּלֶךְ כְּכֹל אֲשֶׁר־יִבְחַר אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ הִנֵּה עֲבָדֶיךָ: טז וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ וְכָל־בֵּיתוֹ
בְּרַגְלָיו וַיַּעֲזֹב הַמֶּלֶךְ אֵת עֶשֶׂר נָשִׁים פִּלַגְשִׁים לִשְׁמֹר הַבָּיִת: יז וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ וְכָל־הָעָם בְּרַגְלָיו וַיַּעַמְדוּ
בֵּית הַמֶּרְחָק: יח וְכָל־עֲבָדָיו עֹבְרִים עַל־יָדוֹ וְכָל־הַכְּרֵתִי וְכָל־הַפְּלֵתִי וְכָל־הַגִּתִּים שֵׁשׁ־מֵאוֹת אִישׁ
אֲשֶׁר־בָּאוּ בְרַגְלוֹ מִגַּת עֹבְרִים עַל־פְּנֵי הַמֶּלֶךְ: יט וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־אִתַּי הַגִּתִּי לָמָּה תֵלֵךְ גַּם־אַתָּה אִתָּנוּ
שׁוּב וְשֵׁב עִם־הַמֶּלֶךְ כִּי־נָכְרִי אַתָּה וְגַם־גֹּלֶה אַתָּה לִמְקוֹמֶךָ: כ תְּמוֹל | בּוֹאֲךָ וְהַיּוֹם אֲנִוֵּעֲךָ (אֲנִיעֲךָ קרי)
עִמָּנוּ לָלֶכֶת וַאֲנִי הוֹלֵךְ עַל אֲשֶׁר־אָנִי הוֹלֵךְ שׁוּב וְהָשֵׁב אֶת־אַחֶיךָ עִמָּךְ חֶסֶד וֶאֱמֶת: כא וַיַּעַן אִתַּי
אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה וְחֵי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ כִּי ("אם" כתיב ולא קרי) בִּמְקוֹם אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָּׁם | אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ
אִם־לְמָוֶת אִם־לְחַיִּים כִּי־שָׁם יִהְיֶה עַבְדֶּךָ: כב וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל־אִתַּי לֵךְ וַעֲבֹר וַיַּעֲבֹר אִתַּי הַגִּתִּי וְכָל־אֲנָשָׁיו
וְכָל־הַטַּף אֲשֶׁר אִתּוֹ: כג וְכָל־הָאָרֶץ בּוֹכִים קוֹל גָּדוֹל וְכָל־הָעָם עֹבְרִים וְהַמֶּלֶךְ עֹבֵר בְּנַחַל קִדְרוֹן
וְכָל־הָעָם עֹבְרִים עַל־פְּנֵי־דֶרֶךְ אֶת־הַמִּדְבָּר: כד וְהִנֵּה גַם־צָדוֹק וְכָל־הַלְוִיִּם אִתּוֹ נֹשְׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית
הָאֱלֹהִים וַיַּצִּקוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיַּעַל אֶבְיָתָר עַד־תֹּם כָּל־הָעָם לַעֲבוֹר מִן־הָעִיר:

רש"י

(יז) בית המרחק. (תרגום:) באתר דרחיק: **(יח) על ידו.** אצלו, הוא עומד והם עוברים: **(יט) עם המלך.** עם אבשלום: **כי נכרי אתה.** ואנחנו בורחים מאין צידה ומזון, ומתוך שאתה נכרי לא תמצא מרחמים: **וגם גולה אתה למקומך.** וגם אם גולה אתה מעם המלך שאינך רוצה להיות עמו, למקומך חזור לך, כי לא טוב לכתך עמי, שהרי תמול באת: **(כ) והיום אניעך עמנו.** ואין לי מקום שאוכל להושיבך שם ולהמלט, כי אני הולך אל אשר יקרני המקרה ללכת, יום יום כשאשמע שהרודפים כאן, אני בורח כאן, וכן תרגם יונתן ׳וגם גולה אתה למקומך׳: ואף אם גלי את אזיל לך לאתרך: **חסד ואמת.** אני מחזיק בך טובת חסד ואמת שעשית עמדי: **(כב) לך ועבור.** עם שאר העם, אחר אשר אינך רוצה להפרד ממני: **(כג) וכל העם עוברים.** מן המלך והלאה, לפי שהוא עומד, קורא אותם עוברים: **(כד) ויציקו.** כמו ויציגו, (תרגום:) ואקימו ית ארונא, העמידוהו לצד אחד, והעם עוברים, שהיה דוד רוצה לשאתו עמו: **ויעל אביתר עד תם וגו׳.** הרי זה מקרא מסורס, ויציקו את ארון האלהים עד תום כל העם לעבור: **ויעל אביתר.** אותו היום נסתלק מן הכהונה, ששאל באורים ותומים ולא נענה, ונכנס צדוק תחתיו. וכן שנינו בסדר עולם ובסדר יומא (עג ב):

מצודת דוד

(טו) הנה עבדיך. הנה אנחנו עבדיך, ואליך נשמע: **(יז) בית המרחק.** בהבית שהיה יותר רחוק מהבתים העומדים מחוץ להחומה: **(יח) על ידו.** סמוך למקום מעמדו: **אשר באו ברגלו.** אשר באו עמו מגת, שישבו עמו שמה עוד היה נרדף משאול: **(יט) עם המלך.** על אבשלום יאמר, שמלך עתה: **כי נכרי אתה.** הלא אתה מארץ נכריה, ואינך מעבדי לשתתירא מפני אבשלום: **וגם גולה.** ואפילו תרצה להיות גולה מעל פני אבשלום מבלי לשבת אתו, אזי חזור למקומך לגת, ותהיה גולה שמה לשבת בה כמאז: **(כ) תמול בואך.** זה מקרוב באת אלי מגת, ומיד אניע אותך ללכת נד ונד: **ואני הולך.** רצה לומר: וכי הולך אני למקום ידוע שתלך גם אתה עמדי, הלא אני הולך על אשר וגו׳, רצה לומר: אינני הולך אל המקום אשר אחשוב ללכת שמה, כי אין מחשבותי ללכת למקום ידוע, כי אם כאשר יזדמן: **חסד ואמת.** רצה לומר: והנה כוונתך הטובה חשובה בעיני לחסד ואמת: **(כא) אם למות.** ואם המקום תהיה סיבה למות וגו׳: **(כב) לך ועבור.** עם עבדי ויתר העם: **(כג) וכל הארץ.** אנשי הארץ אשר עבר בה דוד: **וכל העם.** אשר עם דוד: **על פני דרך.** לרוחב הדרך, לשום פניהם אל המדבר: **(כד) ויציקו.** העמידו את הארון, ואביתר עלה עמו לצד מיוחד, עד שעברו כולם מן העיר. ורבותינו ז״ל אמרו (יומא עג ב): שאז נסתלק אביתר מכהונה גדולה, כי שאל באורים ולא עלתה, ולצדוק עלתה, ומנהו תחתיו, ולא להיות מיד כהן גדול, כי הלא שלמה גרשו לאביתר מכהונה גדולה, כמו שכתוב במלכים א (ב כז), אלא שעתה סלקו מלשמשו, ובימי שלמה מנהו לצדוק לשמש אז:

מצודת ציון

(יז) ברגליו. עם מהלכו ואחריו, כמו (שופטים ח ה): לעם אשר ברגלי: **(יח) הכרתי והפלתי.** תרגם יונתן: קשתיא וקלעיא: **הגתים.** האנשים שהתגוררו בגת בעוד שהיה דוד שם: **ברגלו.** עם מהלכו: **על פני.** לפני: **(יט) גולה.** ענין טלטול ונוע, ואם הוא בלא שבי, וכן (דברי הימים א ח ו): ויגלום אל מנחת: **(כ) אחיך.** רעיך הבאים אתך: **ואמת.** הוא כענין חסד: **(כד) ויציקו.** ענין העמדה, כמו (שמואל־א ב ח): כי לה׳ מצוקי ארץ, ורוצה לומר היסודות והעמודים שהארץ עומדת עליהם, והוא כמו ויציגו, כי אותיות גיכ״ק מתחלף:

תהלים לז י־כד

לז. י וְעוֹד מְעַט וְאֵין רָשָׁע וְהִתְבּוֹנַנְתָּ עַל־מְקוֹמוֹ וְאֵינֶנּוּ: יא וַעֲנָוִים יִירְשׁוּ־אָרֶץ וְהִתְעַנְּגוּ עַל־רֹב שָׁלוֹם:
יב זֹמֵם רָשָׁע לַצַּדִּיק וְחָרֵק עָלָיו שִׁנָּיו: יג אֲדֹנָי יִשְׂחַק־לוֹ כִּי רָאָה כִּי־יָבֹא יוֹמוֹ: יד חֶרֶב | פָּתְחוּ רְשָׁעִים
וְדָרְכוּ קַשְׁתָּם לְהַפִּיל עָנִי וְאֶבְיוֹן לִטְבֹחַ יִשְׁרֵי־דָרֶךְ: טו חַרְבָּם תָּבוֹא בְלִבָּם וְקַשְׁתוֹתָם תִּשָּׁבַרְנָה:
טז טוֹב־מְעַט לַצַּדִּיק מֵהֲמוֹן רְשָׁעִים רַבִּים: יז כִּי זְרוֹעוֹת רְשָׁעִים תִּשָּׁבַרְנָה וְסוֹמֵךְ צַדִּיקִים יְהוָה: יח יוֹדֵעַ
יְהוָה יְמֵי תְמִימִם וְנַחֲלָתָם לְעוֹלָם תִּהְיֶה: יט לֹא־יֵבֹשׁוּ בְּעֵת רָעָה וּבִימֵי רְעָבוֹן יִשְׂבָּעוּ: כ כִּי רְשָׁעִים |
יֹאבֵדוּ וְאֹיְבֵי יְהוָה כִּיקַר כָּרִים כָּלוּ בֶּעָשָׁן כָּלוּ: כא לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם וְצַדִּיק חוֹנֵן וְנוֹתֵן: כב כִּי
מְבֹרָכָיו יִירְשׁוּ אָרֶץ וּמְקֻלָּלָיו יִכָּרֵתוּ: כג מֵיְהוָה מִצְעֲדֵי־גֶבֶר כּוֹנָנוּ וְדַרְכּוֹ יֶחְפָּץ: כד כִּי־יִפֹּל לֹא־יוּטָל
כִּי־יְהוָה סוֹמֵךְ יָדוֹ:

רש"י

(י) ועוד מעט. כשתמתין עוד מעט תראה כי אין הרשע: **והתבוננת על מקומו.** ותסתכל על מקום שהיה שם ואיננו כי מת ואבד: **(יב) וחרק.** כמו חרקו שן ארקי"נט בלע"ז, (איכה יד): **(יד) חרב פתחו.** הרשעי' פתחו, אנקומנצירנט בלע"ז תגר וחרום מתחילים הרשעים מאליהם: **(טז) טוב מעט לצדיק.** טובים מעט אנשים שהולכים לעזרת הצדיקים: **מהמון רשעים רבים.** אמרפל וחביריו שהתחילו מלחמ' בעולם בשביל לשבות את לוט ולהתגרות באברהם מעט אנשים שהיו עם אברה' הצליחו והרגו כל אותן האוכלסין: **(יח) יודע ה' ימי תמימים.** מכי' את מעשי ימיהם: **ונחלתם.** וקבול שכר' מאתו לעול' תהיה: **(כ) כיקר כרים.** כאור ענן בקר הנראה שחרית מלבין על מרחבי בקעה שאינו מתקיים, כרים מישור כמו כר נרחב (ישעיה ל'): **כיקר.** לשון אור יקרות (זכריה י"ד), ויש פותרין כיקר כרים, ככבוד כבשים שמפטמין אותן לטבח: **(כא) לוה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן.** הקב"ה שהוא צדיקו של עולם חונן משלו ונותן לזה שהלוה מה שהוא גוזל ממנו: **(כב) כי מבורכיו.** של צדיקו של עולם יירשו ארץ: **(כג) מצעדי גבר.** מי שהוא גבור ביראת הקדוש ברוך הוא ליש פאש דופורט בלע"ז. **כוננו.** פורי"נט אפיטייץ בלע"ז: **(כד) יפול.** לבורג"א בלע"ז, לשון ותפול מעל הגמל (בראשית כ"ד).

כי. כמו אם: **לא יוטל.** לא יושלך להיות נעזב:

מצודת דוד

(י) ועוד מעט. אף כי הרשע מצליח לא יהיה לזמן רב כי כשיהיה עוד זמן מעט ואין הרשע וכאשר תתבונן להסתכל על מקומו ותראה שאיננו: **(יא) וענוים.** אבל ענוים ירשו ארץ לאורך ימים ויהיה מעונגים ברוב שלום: **(יב) זומם.** הרשע חושב רעה על הצדיק ובקצפו חורק עליו שניו: **(יג) ה'.** אבל ה' ישחק על הרשע כי ראה שבא יום מיתתו טרם יעשה הרעה ולא יספוק לעשותה: **(יד) פתחו.** ר"ל הוציאוה מתערה:

מצודת ציון

(יב) זומם. ענין מחשבה: **וחורק.** ענין שחיקת השנים בהתקצף: **(טז) מהמון.** ענין רבוי הון: **רבים.** גדולים וחשובים: **(יז) זרועות.** ענין חוזק: **(כ) כיקר.** מל' יקר: **(כא) חונן.** חומל: **(כג) מצעדי.** דרכו ופסיעותיו: **כוננו.** מלשון הכנה: **(כד) יפול.** ענין נפילה כמו ותפול מעל הגמל (בראשית כ"ד):

להפיל. להפילו מת: **(טו) חרבם.** אבל חרבם תבוא בלב הרשעים ההם: **תשברנה.** לבל יוכלו לירות בהם החצים: **(טז) טוב.** המעט שיש להצדיק יותר טוב מעושר רב שביד הרשעים: **(יז) כי זרועות.** לפי שיושבר חוזק הרשע ולא ישאר עשרו בידו אבל הצדיקים סומך ה' ומה שיש בידם תתקיים: **(יח) ימי תמימים.** כמה שנים יחיו: **ונחלתם.** מעט מהטובה שהנחיל להם המקום יהיה שמור אצלם לעולם כל ימי חייהם: **(יט) בעת רעה.** כי לא עליהם תהיה: **ישבעו.** כי ה' יזמין להם די סיפוקם: **(כ) כיקר כרים.** כהיקר הנעשה לכשבים אשר יפטמו אותם להשמינם למהר עת שחיטתם כן טובות הרשעים בעוה"ז לטרדם לגהינם: **כלו.** כי אחר המיתה יכלו ובעשן הגהינם יהיו כלים: **(כא) לוה רשע.** כשלא מצאה ידו לגזול לוקח בהלואה ואינו משלם והצדיק המלוה אותו חוננו ונותנו לו במתנה לבל יענש בעבורו: **(כב) כי מבורכיו.** כי בעבור כשרון המעשה הזה יגזור אומר ויקם ואת אשר יברכם יירשו הארץ ואת אשר יקללם יכרתו: **(כג) מה' מצעדי וגו'.** מצעדי הגבר בתורה המה כוננו מה' ר"ל ה' מכונן ומיישר צעדיו: **ודרכו.** ה' חפץ דרכו ומצליחו בו: **(כד) כי יפול.** אף אם יהיה נוטה לא יושלך לארץ:

רש"י

שבעת ימים קודם יוה"כ מפרישין כ"ג. שכל עבודת יוה"כ אינה כשירה אלא בו כדיליף בהוריות בפרק בתרא (דף יב:) דכתיב גבי יום הכפורים וכפר הכהן אשר ימשח אותו ובגמרא (דף ו.) מפרש למה מפרישין: **ללשכת פרהדרין.** כך שמה ובגמרא מפרש למה נקראת כן: **ומתקינין לו.** ומזמינין כהן אחר להיות כהן גדול תחתיו אם יארע בו פסול קרי או שאר טומאה המעכבין מלבוא למקדש: **ובעד ביתו.** גבי יוה"כ כתיב באחרי מות: **א"כ.** דחיישת למיתה: **אין לדבר סוף.** שמא גם זו תמות: **גמ' שריפת הפרה.** פרה אדומה: **שעל פני הבירה.** לקמיה מפרש מאי בירה: **צפונה מזרחה.** במקצוע מזרחית צפונית של עזרה היתה: **הבירה אשר הכינותי.** אשר זימנתי לה מקום גורן ארונה לבנותה בו ודוד קאמר ליה להאי קרא בדברי הימים:

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

שִׁבְעַת יָמִים קוֹדֶם יוֹם הַכִּפּוּרִים מַפְרִישִׁין ומרחיקים את **הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל** העתיד לעבוד את כל העבודות ביום הכיפורים **מִבֵּיתוֹ** ומאשתו, ומביאים אותו **לְלִשְׁכַּת פַּרְהֶדְרִין** שבבית המקדש, שהיתה מיוחדת עבור הכהן הגדול. **וּמַתְקִינִין** - מזמינים ומייחדים **לוֹ כֹּהֵן אַחֵר** שיוכל לעבוד את עבודת יום הכיפורים **תַּחְתָּיו** - במקומו, מחשש **שֶׁמָּא יֶאֱרַע בּוֹ פְּסוּל** - טומאת קרי או שאר טומאות המעכבות אותו מלבוא למקדש ולעבוד את עבודות יום הכיפורים. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף אִשָּׁה אַחֶרֶת מַתְקִינִין לוֹ,** וזאת מחשש **שֶׁמָּא תָּמוּת אִשְׁתּוֹ** קודם שיגמור את העבודה, וכהן גדול צריך שתהיה לו אשה בשעת העבודה, **שֶׁנֶּאֱמַר** 'וְהִקְרִיב אַהֲרֹן אֶת פַּר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לוֹ **וְכִפֶּר בַּעֲדוֹ וּבְעַד בֵּיתוֹ'** (ויקרא טז יא), ודרשו חכמים, **'בֵּיתוֹ' זוֹ אִשְׁתּוֹ,** ולכן מקדש אשה נוספת ומכניסה לחופה לפני יום הכיפורים. **אָמְרוּ לוֹ** חכמים לרבי יהודה, **אִם כֵּן** שבאת לחשוש למיתה אף בזמן מועט, הרי ש**אֵין לַדָּבָר סוֹף,** ויש לחשוש שמא תמות אף האשה השניה.

מאחר והמשנה מבארת דין פרישת כהן גדול קודם יום הכיפורים שבעה ימים, מביאה הגמרא דין כעין זה גבי שריפת פרה אדומה הנעשית על ידי כהן טהור, שצריך להפריש את הכהן השורף את הפרה שבעת ימים קודם לכן: **תְּנַן הָתָם** במסכת פרה (פ"ג מ"א), **שִׁבְעַת יָמִים קוֹדֶם שְׂרֵפַת הַפָּרָה** האדומה, שהיו מזין מאפרה לטהר את הטמאים, **הָיוּ מַפְרִישִׁין** את ה**כֹּהֵן הַשּׂוֹרֵף אֶת הַפָּרָה,** שעיקר מעשה הפרה היה בשריפתה, ומרחיקים אותו **מִבֵּיתוֹ,** ומביאים אותו **לַלִּשְׁכָּה שֶׁעַל פְּנֵי הַבִּירָה,** שהיתה בצד **צָפוֹנָה מִזְּרָחָה** של העזרה, **וְלִשְׁכַּת בֵּית הָאָבֶן הָיְתָה נִקְרֵאת.**

שנינו במשנה זו שהלשכה היתה על פני הבירה. מבארת הגמרא: **מַאי בִּירָה, אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חַנָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מָקוֹם הָיָה בְּהַר הַבַּיִת וּבִירָה שְׁמוֹ. וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, כָּל הַמִּקְדָּשׁ כּוּלּוֹ קָרוּי בִּירָה, שֶׁנֶּאֱמַר** בתפילת דוד על שלמה (דה"י א' כט יט) שיזכה לבנות את **'הַבִּירָה אֲשֶׁר הֲכִינוֹתִי'** - אשר זימנתי לה מקום ונכסים לצורך בנייתה, הרי שבית המקדש קרוי בירה.

תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות יג יג, שם לד כ) **'פֶּטֶר חֲמוֹר' 'פֶּטֶר חֲמוֹר' שֶׁנֵּי פְּעָמִים,** שרק **פִּטְרֵי חֲמוֹרִים אָמַרְתִּי לְךָ** שיש בהם דיני בכורה, **וְלֹא פִּטְרֵי סוּסִים וּגְמַלִּים.**

הגמרא מקשה על דרשת רבי יוסי הגלילי ש'פטר חמור' נכפל ללמד שבשאר בהמות טמאות אין קדושת בכורה: **פָּרִיךְ רַב אֲחַאי,** והלא אין שום 'פטר חמור' מיותר, **דְּאִי כְּתַב רַחֲמָנָא** 'פטר חמור' **חַד** [–פעם אחת], **הֲוָה אָמְרִינָא** – הייתי דורש פסוק זה במדת **'דָּבָר שֶׁהָיָה בַּכְּלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד, לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כּוּלּוֹ יָצָא',** דהיינו שחמור שהיה בכלל בהמות טמאות יצא מהכלל שצריך לפדותו בשה, לא ללמד על עצמו יצא, אלא על כל בהמה טמאה, **וּלְעוֹלָם** כל בהמה טמאה נפדית **בְּשֶׂה,** לכך **כָּתַב רַחֲמָנָא 'פֶּטֶר חֲמוֹר' אֲחֵרִינָא** [–פעם נוספת], שרק **פִּטְרֵי חֲמוֹרִים וְלֹא פִּטְרֵי סוּסִים וּגְמַלִּים, וְאֵימָא** – ויש לומר, **דְּמַעֲטִינְהוּ** לטמאים רק מִפדיון בשֶׂה, **וּלְעוֹלָם בְּכָל דָּבָר** – אבל באמת כולם קדושים, ונפדים בכל דבר כנגד שויים.

משיבה הגמרא: **אִם כֵּן, לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא** פעם אחת **'פֶּטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה', וּבְפַעַם הַשְּׁנִיָּה 'חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה'** ללא תיבת 'פטר', שמשמעו שדווקא חמור נפדה בשה, **'פֶּטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה' 'פֶּטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה' לָמָּה לִי,** ומיתור זה למד רבי יוסי הגלילי, שרק **פִּטְרֵי חֲמוֹרִים אָמַרְתִּי לְךָ,** שיש בהם קדושה הצריכה פדיון, **וְלֹא פִּטְרֵי סוּסִים וּגְמַלִּים** שאין בהם כלל קדושת בכורה, ואינם צריכים פדיון כלל.

הגמרא מבררת מנין לתנא של המשנה שאין דין פדיון בסוסים וגמלים. שואלת הגמרא: **וְתַנָּא דִּידָן** – התנא במשנתינו שדרש מכפילות 'פטר חמור' שולד שאינו דומה לאמו פטור מבכורה, **לְמַעוּטֵי סוּסִים וּגְמַלִּים מְנָא לֵיהּ,** שהרי דרש מכפילות 'פטר חמור' ענין אחר. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא,** למד זאת מ'כל ופרט' האמור בפסוק (שמות לד יט–כ), **'כָּל מִקְנְךָ תִּזְכָּר'** הוא **כְּלָל, ו'שׁוֹר וְשֶׂה וְחֲמוֹר'** הוא **פְּרָט, כְּלָל וּפְרָט, אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, שׁוֹר וְשֶׂה וַחֲמוֹר, אִין** – הם חייבים בדיני בכורה, **מִידֵּי אַחֲרִינָא** – אחרים, דהיינו שאר בהמות טמאות, **לֹא.**

הגמרא מבארת מדוע רבי יוסי הגלילי לא למד מכלל ופרט, ובמה נחלקו עליו רבנן. אומרת הגמרא: **וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי** שדרש מכפילות 'פטר חמור' לפטור שאר בהמות טמאות מפדיון, הוא סובר שאי אפשר ללמוד זאת מכלל ופרט, משום ש**'פֶּטֶר' הִפְסִיק הָעִנְיָן** – שאם היה נאמר 'וכל מקנך תזכר פטר שור ושה וחמור' היה הפרט מתייחס אל הכלל ופורטו, אבל כיון שנאמר 'ופטר חמור', אף שבתחילת הפסוק כבר נאמר 'פטר', הפסיק הכתוב בין הפרט 'חמור' לכלל 'וכל מקנך תזכר', ואין הפרט מצמצם את הכלל, ואי אפשר ללמוד מזה לפטור שאר בהמות טמאות מפדיון. **וְרַבָּנָן** שדרשו פסוק זה במדת כלל ופרט, סברו שוי"ו **הֲדַר עָרְכֵיהּ קְרָא** – הוי"ו שבתיבת 'ופטר' מחבר את הפרט לכלל של 'וכל מקנך תזכר', ונדרש בכלל ופרט. **וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי** סובר, שאם כוונת הכתוב לכלל ופרט, **לֹא** היה לו **לִכְתּוֹב לֹא וָי"וּ וְלֹא פֶּטֶר,** כלומר שלא היה הכתוב צריך לכתוב 'פטר' להפסיק, וממילא לא היה צורך בוי"ו להחזיר לכלל. **וְרַבָּנָן** סברו, **אַיְדֵי דְּהָא** – כיון שבפטר חמור יש רק חובת פדיון **בִּקְדוּשַׁת דָּמִים, וְהָא** – ובבכור בהמה טהורה יש **קְדוּשַׁת הַגּוּף, פָּסִיק לְהוּ** – הוצרך הכתוב להפסיק ביניהם, **וַהֲדַר עָרִיב לְהוּ** – ואחר כך הוסיף וי"ו לחבר את הפרט 'חמור' אל הכלל, ללמד שדיני בכורה לא נאמרו על שאר בהמות טמאות.

לעיל (ה:) הביאה הגמרא את המשנה להלן (טז:) רחל שילדה מין עז ועז שילדה מין רחל פטורה מן הבכורה, ואם יש בו מקצת סימנים חייב. הגמרא דנה בכמה אופנים שהולד אינו ממין אמו: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין חֲמוֹר וְיֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין,** שבהם הוא דומה לאמו הפרה, **מַהוּ,** האם יש עליו דיני בכור בהמה טהורה או לא. והספק הוא, האם **עֵז שֶׁיָּלְדָה מִין רָחֵל וְרָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז, דְּכִי יֵשׁ** לולד **מִקְצָת סִימָנִין חַיֶּבֶת בִּבְכוֹרָה, דְּהָא** – כי האם בהמה **טְהוֹרָה, וְהָא** – וגם צורת הולד כבהמה **טְהוֹרָה,** וכן **הָא** – האם ממין שיש בו **קְדוּשַׁת הַגּוּף, וְהָא** – והולד ממין שיש בו **קְדוּשַׁת הַגּוּף.** אולם **הָכָא** בפרה שילדה חמור, **דְּהָא** – שהולד ממין בהמה **טְמֵאָה, וְהָא** – והאם ממין בהמה **טְהוֹרָה, הָא** – האם ממין שיש בו **קְדוּשַׁת הַגּוּף, וְהָא** – והולד ממין שאין בו אלא **קְדוּשַׁת דָּמִים,** אף שיש בו מקצת סימנים, **לֹא** יחול עליו חיוב בכורה. **אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּאִידֵּי וְאִידֵּי** – האם והולד **בְּנֵי מִיקְדַּשׁ בִּבְכוֹרָה,** שהאם ממין קדושת בכור בהמה טהורה, והולד ממין קדושת פטר חמור, **קָדוֹשׁ** בקדושת בכור בהמה טהורה.

אומרת הגמרא: **וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר** שפרה שילדה חמור **כֵּיוָן דְּאִידֵּי וְאִידֵּי** – האם והולד **בְּנֵי מִיקְדַּשׁ בִּבְכוֹרָה** – יש במינם קדושת בכורה, לכן הולד **קָדוֹשׁ,** עדיין יש לדון **בַּחֲמוֹר שֶׁיָּלְדָה מִין סוּס,** ויש בו מקצת סימנים, **מַהוּ,** האם קדוש כפטר חמור או לא. וצדדי הספק הם, **הָכָא** – בחמור שילדה מין סוס, הולד **וַדַּאי לֹא בַּת מִיקְדַּשׁ בִּבְכוֹרָה הוּא,** ולכן אינו קדוש בבכורה. **אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן** דְּהולד **מִין** בהמה **טְמֵאָה הוּא,** ובכך שוה לאמו, אין ביניהם שינוי גדול, **וְקָדוֹשׁ** בקדושת פטר חמור.

אומרת הגמרא: **וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר** שחמור שילדה סוס, **כֵּיוָן דְּמִין טְמֵאָה הוּא,** הולד **קָדוֹשׁ** כפטר חמור, עדיין יש לדון **בְּפָרָה שֶׁיָּלְדָה מִין סוּס,** ויש בו מקצת סימנים, **מַהוּ,** האם קדוש בבכור בהמה טהורה. וצדדי הספק הם, האם **הָכָא** – בפרה שילדה סוס, **וַדַּאי** אין הולד קדוש בבכורה, משום **דְּהָא** – האם ממין בהמה **טְהוֹרָה, וְהָא** – ואילו הולד ממין בהמה **טְמֵאָה,** ועוד, **הָא** – האם **בַּת מִיקְדַּשׁ בִּבְכוֹרָה** – ממין הראוי לקדושת בכורה, **וְהָא** – ואילו הולד **לֹא בַּת מִיקְדַּשׁ בִּבְכוֹרָה** – ממין שאינו ראוי לקדושת בכורה, וכיון שאינו שוה לאמו, אינו קדוש בבכורה. **אוֹ דִּלְמָא** כיון שדומה לאמו במקצת סימנים, **סִימָנִין מִילְּתָא הִיא** – יש בהם חשיבות להחשיב את הולד כהאם, וקדוש כבכור בהמה טהורה.

הרי לנו ג' ספיקות: א. פרה שילדה מין חמור. ב. חמור שילדה מין סוס. ג. פרה שילדה מין סוס. וכל ספיקות אלו אינן אלא כשדומה הנולד לאמו במקצת סימנים.

הגמרא רוצה לפשוט את שלשת הספיקות. אומרת הגמרא: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא, **בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁיָּלְדָה מִין בְּהֵמָה טְמֵאָה פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְאִם יֵשׁ בּוֹ** בולד **מִקְצָת סִימָנִין** שבהם דומה לאמו, **חַיֶּבֶת בִּבְכוֹרָה. מַאי לָאו** – האם אין כוונת הברייתא **שֶׁאֲפִילּוּ פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין סוּס** שאין שום דבר שבו הולד שוה לאמו וכנ"ל, אם יש בו מקצת סימנים חייב בבכורה, וכל שכן בשני הספיקות הראשונים שהולד שוה קצת לאמו, שחייב בכורה. דוחה הגמרא: **לֹא** – כוונת הברייתא לחייב רק **פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין חֲמוֹר,** ונפשט רק הספק הראשון.

הגמרא רוצה לפשוט את שני הספיקות הראשונים. אומרת הגמרא: **תָּא שְׁמַע, פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין חֲמוֹר, וַחֲמוֹר שֶׁיָּלְדָה מִין סוּס, פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְאִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין חַיֶּבֶת בִּבְכוֹרָה. מַאי לָאו, אַתַּרְוַיְיהוּ** – בין פרה שילדה חמור ובין חמור שילדה סוס, **דִּי** במקצת סימנים לחייבם בבכורה. דוחה הגמרא: **לֹא,** דברי הברייתא לחייב בבכורה נאמרו רק **אַפָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין חֲמוֹר,** אך חמור שילדה סוס, אף אם יש לולד מקצת סימנים, פטור מבכורה.

תמהה הגמרא: **אֶבָל** אם כן יקשה, **'חֲמוֹר שֶׁיָּלְדָה מִין סוּס'** ששנינו בברייתא, **לְמַאי קָתָנֵי לַהּ** – לענין מה נקטו התנא, אם **לְפִטּוּרָא** – ללמדנו שאם אין לסוס הנולד מקצת סימנין, שפטור מבכורה, **פְּשִׁיטָא** שפטור, **הַשְּׁתָּא וּמַה פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין חֲמוֹר, דְּאִידֵּי וְאִידֵּי** – האם והולד, **בְּנֵי מִיקְדַּשׁ בִּבְכוֹרָה נִינְהוּ, אָמְרַת** שרק **אִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין, אִין** – חייב בבכורה, **וְאִי לֹא, לֹא. חֲמוֹר שֶׁיָּלְדָה מִין סוּס,** שהאם ממין הראוי לקדושת בכורה, והולד ממין שאין בו קדושת בכורה, **מִבַּעְיָא** – וכי צריך להשמיענו שפטור. אלא בהכרח שנקטו התנא לחייבו באופן שיש בו מקצת סימנין, ונפשטו שני הספיקות הראשונים.

דוחה הגמרא: לעולם נקטו התנא לפטרו באופן שאין בו מקצת סימנין, ועל שאלת הגמרא 'פשיטא' יש להשיב, **אִיצְטְרִיךְ** – הוצרכה

המשך בעמוד נה

רש"י

תלמוד לומר — מקרא אחר (שמות לד): "ופטר חמור תפדה בשה". אם אינו ענין למעט שאר בהמה טמאה משה, שהרי מעטן בפסוק ראשון — תנהו ענין למעטן מכל קדושת בכור. **מתקיף לה רב אחא** — הא תרוייהו צריכי, דאי כתב חד הוה אמינא: הוי פטר חמור דבר שהיה בכלל בכור הבהמה הטמאה תפדה. **ויצא מן הכלל ללמד** — שפדיונו בשה לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא כו', ולעולם נפדין בשה. תלמוד לומר מקרא אחר: "ופטר חמור תפדה" — לומר לך: זה בשה, ולא אחר בשה. **מעטינהו משה** — ולעולם בכל דבר, וקדושים בבכורו: **אם כן לכתוב** — קרא תנייא: "חמור בשה תפדה", ואנא ידענא דבפטר קמישתעי. מדהדר כתב "פטר" — שמע מינה מדין פטר רחם ממעט להו לשאר בהמות טמאות, דאין להם דין בכורה. "כל מקנך תזכר פטר שור ושה, ופטר חמור תפדה בשה" כלל ופרט בהדדי. **פטר חמור הפסיק הענין** — דלא תדייניה בכלל ופרט. דאי אקרא קמא קא מהדר, מכדי כתיב לעיל מיניה "פטר שור ושה" — לכתוב: "וחמור תפדה בשה" ונהדר א"פטר" דלעיל. אלא מדהדר כתב "פטר" — שמע מינה לאו אקרא קמא קמהדר. **וי"ו** — דכתב "ופטר" הדר ערביה ואהדריה אקרא קמא, דוי"ו מוסף על ענין ראשון. **ורבי יוסי אמר לך** — אי אקרא קמא קאי, לא לכתוב "פטר" לאפסוקיה, ולא נצטרך וי"ו לערביה. **והדר עריב להו** — למימר דלדייניה בכלל ופרט. **או דלמא כיון דתרוייהו שוו דמין בהמה טמאה נינהו** — לאו שינויא יתירא הוא, וכי אית מקצת סימנים דאם חייב. **סימנין מילתא חשובה היא** — דאף על גב דאישתני כולי האי, מחייבי ליה מקצת סימנין בבכורה. **מאי לאו אפילו פרה שילדה מין סוס** — ושמע מינה: סימנא מילתא היא, וכל שכן כולהו אינך. **לא אפרה שילדה מין חמור** — דהואיל ותרוייהו בני קדושת בהמה נינהו, כי אית מקצת סימנין — חייב. ולא תפשוט מינה אלא חדא. **מאי לאו אתרוייהו** — קאי האי "ואם יש מקצת סימנין", ותפשוט מינה תרתי. **לא אפרה שילדה מין חמור** — ומשום דתרוייהו קדשי בכורות. **אבל חמור שילדה מין סוס למאי הלכתא קתני לה הכא לפטורא** — לאשמעינן דנדמה הוי, ופטור מן הבכורה כי לית ביה מקצת סימנין. דמשום רישא קתני חמור שילדה מין סוס. אבל סיפא לאו עלה מהדר. **חמור אדום** — וליחייב בבכורה. קא משמע לן: סתם סוסים אדומים הן. **סימנא בעלמא** — דלא תחליף לך גירסתך במשנה, ותימא: טהורה שילדה מין טמאה — אסור, וטמאה שילדה מין טהורה מותר.

דבר

תוספות

[שייך למשנה ה,א] **ומה** הן באבילה — "מה הוא" מיושב יותר, שלא דבר אלא בפרה שילדה מין חמור, ולא חמור (הילד פרה) [שילדה סוס]. **למה** לי למיתני שהיוצא — לקמן דייק מינה: מי רגלים של חמור אסורין, והכא דייק מדקתני "שהיוצא", שנותן טעם לדבר, הוה ליה למיתני: "והיוצא". [שייך לעמוד ב] **ורבי** שמעון נפקא מאת הגמל — הכא דריש רבי שמעון "את". ובפרק קמא דמנחות (יא,ב) גבי לבונה אמר: רבי שמעון "את" לא דרישׁ! וצריך לומר: "את" לא דריש לההיא דרשא. תדע, מדלא מייתי עלה ההיא דשמעון העמסוני כדמייתי הכא. ואם תאמר: דמשמע הכא, מאן דדריש "את" אסר קלוט כרבי שמעון. ורבי יוסי הגלילי דריש בפרק "ארבעה וחמשה" (בבא קמא מא,ב) דדריש "בעל השור נקי" מדמי ולדות, ו"את" להנאת עורו. ובפרק "בהמה המקשה" (חולין ע,ב) שרי קלוט, גבי בהמה שמת עוברה, ואמר רבי יוסי הגלילי: בטמאה טמא בטהורה טהור, דכתיב: "וכל הולך על כפיו" — מהלכי כפים טמא לך. ופריך: קלוט במעי קלוטה ליטמא. שמע מינה פשיטא ליה לרבי יוסי בטהורה טהור! ויש לומר: ניחא ליישב מילתיה דרבי יוסי אפילו למאן דאמר קלוט שרי. אי נמי, בראשו ורובו דמי לאמו איירי, דמודה רבי שמעון דשרי. ויש לדקדק מהכא דהכי הלכתא, דלא דרשינן "את", דקיימא לן כרבנן דשרו קלוט, כדמוכח פרק "בהמה המקשה" (שם עה,ב) דאמר: הכל מודים בקלוט בן קלוטה בן פקועה שמותר, תרתי תמיהי דכירי אינשי. שמע מינה קלוט שרי. ואיכא לאוקמא בראשו ורובו דמי לאמו. (אם כן) [אי נמי], נתיר קלוט (מהא טעמא) [מ"הוא טמא"] ו"את" יעמיד לאסור חלבו, ו"גמל" נשנה מפני שסועה כמו שפן וארנבת כדאמר לקמן. והכי נמי נימא לרבי יוסי הגלילי. אבל יש לדקדק מדאמר פרק "בנות כותים" (נדה לז,א): נקטינן אין קושי סותר בזיבה, ואי משכחת תנא דאמר סותר — רבי אליעזר היא. והתם (לה,א) מפרש טעמא דרבי אליעזר — משום דדריש "את". ובכתובות פרק "הנושא" (קג,א) דאמר: הזהרו בכבוד אמכם. וקאמר: אשת אב הואי. ופריך: אשת אב נמי דאורייתא היא, "את אביך" לרבות אשת אביך! יש לומר: ניחא ליה ליישב דברי רבי בכולי עלמא. עוד נראה, דאין זה ראיה מנדה. דמה הוא זקוק לומר "אי משכחת תנא דאמר סותר רבי אליעזר היא" — הא איכא כל הני תנאי דדרשי "את". **פירש** — ואם תאמר: לוקמא בבכוד אב ואם, דמשווה כבודן לכבוד המקום, קידושין (ל,ב), ולעבור עליו בשני עשה (כדאמר: תפילה ושיחה עשה) [כדאמרינן [מנחות מד,א] גבי תפלין שמונה עשה]! יש לומר: דמשמע ליה דומיא מורא של מקום, וזה אי אפשר. ורבי עקיבא מרבה תלמידי חכמים, דתנן (אבות פ"ד מי"ב): מורא רבך כמורא שמים.

הטמאים

תַּלְמוּד לוֹמַר: "פֶּטֶר חֲמוֹר" "פֶּטֶר חֲמוֹר" שְׁנֵי פְּעָמִים, פִּטְרֵי חֲמוֹרִים אָמַרְתִּי לְךָ, וְלֹא פִּטְרֵי סוּסִים וּגְמַלִּים. פָּרֵיךְ רַב אַחַאי: אִי כְּתַב רַחֲמָנָא חַד, הָוָה אָמִינָא: דְּבָר שֶׁהָיָה בְּכְלָל וְיָצָא מִן הַכְּלָל לְלַמֵּד, לֹא לְלַמֵּד עַל עַצְמוֹ יָצָא אֶלָּא לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל כּוּלּוֹ יָצָא, וּלְעוֹלָם בְּשֶׂה - כְּתַב רַחֲמָנָא "פֶּטֶר חֲמוֹר" אַחֲרִינָא - פִּטְרֵי חֲמוֹרִים וְלֹא פִּטְרֵי סוּסִים וּגְמַלִּים; וְאִימָא: מַעֲטִינְהוּ מִשֶּׂה, וּלְעוֹלָם בְּכָל דָּבָר! - אִם כֵּן, לְכְתוֹב רַחֲמָנָא: "פֶּטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה" וַ"חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה", "פֶּטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה" "פֶּטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה" לָמָּה לִי? פִּטְרֵי חֲמוֹרִים אָמַרְתִּי לְךָ, וְלֹא פִּטְרֵי סוּסִים וּגְמַלִּים. וְתָנֵא דִּידָן לְמַעוּטֵי סוּסִים וּגְמַלִּים מְנָא לֵיהּ? אָמַר רַב פַּפָּא: "כָּל מִקְנְךָ תִּזְכָּר" - כְּלָל, "שׁוֹר וְשֶׂה וַחֲמוֹר" - פְּרָט; כְּלָל וּפְרָט - אֵין בַּכְּלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבַּפְּרָט, שׁוֹר וְשֶׂה וַחֲמוֹר - אֵין, מִידֵּי אַחֲרִינָא - לָא. - וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: "פֶּטֶר" הִפְסִיק הָעִנְיָן. - וְרַבָּנַן: וְי"ו הֲדַר עָרְבֵיהּ קְרָא. - וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: לָא לִכְתּוֹב לָא וְי"ו וְלָא "פֶּטֶר". - וְרַבָּנַן: אֵידֵי דְּהָא קְדוּשַׁת דָּמִים וְהָא קְדוּשַׁת הַגּוּף - פְּסֵיק לְהוּ, וַהֲדַר עָרֵיב לְהוּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין חָמוֹר וְיֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין, מַהוּ? עֵז שֶׁיָּלְדָה מִין רָחֵל וְרָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז, דְּכִי יֵשׁ מִקְצָת סִימָנִין - חַיֶּבֶת בִּבְכוֹרָה, דְּהָא טְהוֹרָה וְהָא טְהוֹרָה, הָא קְדוּשַׁת הַגּוּף וְהָא קְדוּשַׁת הַגּוּף. הָכָא, דְּהָא טְמֵאָה וְהָא טְהוֹרָה, הָא קְדוּשַׁת הַגּוּף וְהָא קְדוּשַׁת דָּמִים - לָא, אוֹ דִּלְמָא: כֵּיוָן דְּאִידֵי וְאִידֵי בְּנֵי מִיקְּדַשׁ בִּבְכוֹרָה - קָדוֹשׁ? וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר: כֵּיוָן דְּאִידֵי וְאִידֵי מִיקְּדַשׁ בִּבְכוֹרָה - קָדוֹשׁ, חָמוֹר שֶׁיָּלְדָה מִין סוּס מַהוּ? הָכָא וַדַּאי לָא בַּת מִיקְּדַשׁ בִּבְכוֹרָה הוּא, אוֹ דִּלְמָא: כֵּיוָן דְּמִין טְמֵאָה הוּא - קָדוֹשׁ? אִם תִּמְצָא לוֹמַר: כֵּיוָן דְּמִין טְמֵאָה הוּא - קָדוֹשׁ, פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין סוּס, מַהוּ? הָכָא וַדַּאי הָא טְהוֹרָה וְהָא טְמֵאָה, הָא בַּת מִיקְּדַשׁ בִּבְכוֹרָה וְהָא לָא בַּת מִיקְּדַשׁ בִּבְכוֹרָה, אוֹ דִּלְמָא: סִימָנִין מִילְּתָא הִיא? תָּא שְׁמַע: בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁיָּלְדָה מִין בְּהֵמָה טְמֵאָה - פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, אִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין - חַיֶּבֶת בִּבְכוֹרָה. מַאי לָאו, אֲפִילּוּ פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין סוּס? - לָא, פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין חָמוֹר. תָּא שְׁמַע: פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין חָמוֹר, וַחֲמוֹר שֶׁיָּלְדָה מִין סוּס - פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, אִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין - חַיֶּבֶת בִּבְכוֹרָה. מַאי לָאו אַתַּרְוַיְיהוּ? - לָא, אַפָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין חָמוֹר. - אֲבָל חָמוֹר שֶׁיָּלְדָה מִין סוּס לְמַאי קָתָנֵי לָהּ - לִפְטוּרָא? פְּשִׁיטָא! הָשְׁתָּא, וּמַה פָּרָה שֶׁיָּלְדָה מִין חָמוֹר, דְּאִידֵי וְאִידֵי בְּנֵי מִיקְּדַשׁ בִּבְכוֹרָה נִינְהוּ, אָמַרְתִּ: אִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִין - אֵין, וְאִי לָא - לָא, חָמוֹר שֶׁיָּלְדָה מִין סוּס מִיבַּעְיָא? - אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ: הָתָם הוּא דְּיֵשׁ לָהּ קַרְנַיִם וְהָא אֵין לָהּ קַרְנַיִם, הָא פַּרְסוֹתֶיהָ סְדוּקוֹת וְהָא פַּרְסוֹתֶיהָ קְלוּטוֹת. אֲבָל הָכָא, דְּאִידֵי וְאִידֵי אֵין לָהּ קַרְנַיִם, אִידֵי וְאִידֵי פַּרְסוֹתֶיהָ קְלוּטוֹת - אֵימָא: חָמוֹר אָדוֹם בְּעָלְמָא הוּא, קָמַשְׁמַע לָן. וּמַה הֵן בַּאֲכִילָה" כו'. לָמָּה לִי לְמִיתְנֵי "שֶׁהַיּוֹצֵא"? - סִימָנָא בְּעָלְמָא הוּא, דְּלָא תִּיחֲלַף לְךָ, דְּלָא תֵּימָא: זִיל בַּתְרֵיהּ דִּידֵיהּ, וְהַאי - טָהוֹר מְעַלְיָא הוּא, וְהַאי - טָמֵא מְעַלְיָא הוּא, אֶלָּא זִיל בָּתַר אִימֵּיהּ. מָנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה" - יֵשׁ לְךָ שֶׁהוּא מַעֲלֶה גֵּרָה וּמַפְרִים פַּרְסָה, וְאִי אַתָּה אוֹכְלוֹ, וְאֵיזֶה זֶה - טָהוֹר שֶׁנּוֹלַד מִן הַטְּמֵא. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא טָמֵא הַנּוֹלָד מִן הַטָּהוֹר, וּמַאי "מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה" -

הכי

תוספות

הטמאים לאסור צירן ורוטבן — אי מ"הטמאים" דריש, קשה: דב"העור והרוטב" (חולין קכב,ב) מוקמינן ליה לעורו כבשרו, ובתורת כהנים לא דריש ליה גבי שרצים, אלא גבי בהמה טמאה, דכתיב: "טמאים הם לכם"! ומיהו על כרחך מ"הטמאים" דשרצים דריש, כדמוכח פרק "העור והרוטב" (שם קכ,א) בשמעתין דהמחה חלב וגמעו, דמייתי על הך דרשא ד"הטמאים", ופריך: לכתוב רחמנא בשרצים וליתו הנך וליגמרו מיניה! משמע דמינה דריש. וצריך לומר: דמה"א דמהוה אמינא יתירא ד"הטמא" דריש: עורות שלהם כבשרם שלהן. תדע, דגבי בהמה דכתב "טמא" ולא כתב "הטמא" דריש בתורת כהנים לאסור צירן ורוטבן. ומיהו, אכתי דריש מן "הטמאים" פרק "העור והרוטב" (שם קכו,ב) לאסור ביצת השרץ. ולשם פירש הקונטרס: ה' יתירא נדרשת לאסור צירו ורוטבו, ולעורו כבשרו, ולביצת השרץ.

לאסור צירן ורוטבן — משמע הכא דציר דאורייתא. מדפריך מינה: מאי שנא חלב מציר — שמע מינה דרשה גמורה היא. ובפרק "העור והרוטב" (חולין קכ,א) נמי אמר: צריכי. וקשה: דבפרק "אין מעמידין" (עבודה זרה מ,א) גבי דג טמא מפליג בין מטבל בצירו לגופו. ופרק "גיד הנשה" (חולין צט,ב) אמר רב יהודה: ציר דגים רביעית בסאתים. ופריך: והא אמר רב יהודה מין במינו לא בטיל! שאני ציר דזיעה בעלמא הוא. משמע שהוא מדרבנן! ויש לומר: ציר דגים — דרבנן, ציר שרצים — דאורייתא. ואף על גב דבתורת כהנים נמי דרשינן: "שקץ הוא לכם" גבי דגים — אסמכתא בעלמא הוא. ואם תאמר: בפרק "כל הבשר" (חולין קיב,ב) גבי רב מרי דאמלח בשר שחוטה בהדי טריפה, ואסר ליה רבא מה"טמאים". ופריך ליה מדג טהור שמלחו עם דג טמא — היכי פריך מדג לבשר? ויש לומר: דקים ליה דאסור ציר מדרבנן. ובמסכת תרומות (פרק י משנה ח) נמי תנן, ובפרק "גיד הנשה" (חולין צט,ב) מייתי לה: דג טמא צירו אסור. שמע מינה: הא דשרינן לה משום דלא בלעו. ומה שכתוב בספרים: שמע מינה ציר מותר — לא גרס ליה. וקצת תימה: כיון דצריך קרא בשרץ ובבהמה טמאה, ודגים דליכא קרא לא אסר מדאורייתא — היכי מייתי רבא ראיה התם מ"הטמאים" לאסור ציר טריפה!

רוטב וקיפה שלהן — ואם תאמר: תיפוק ליה מ"משרת" ליתן טעם בעיקר, מכאן אתה דן לכל איסורין שבתורה, פסחים (מד,א)! יש לומר: עיקר קרא לצירן. ואורחא דהתלמוד בהכי: "והתעלמת" פעמים שאתה מתעלם, ועיקר קרא לזקן ואינו לפי כבודו (בבא מציעא ל,א, ברכות יט,ב). ובפרק קמא דחגיגה (דף ד,א) נמי אמר: "רגלים" — פרט לבעלי קבין, ואמר: פרט לחגר וסומא, ולא עיקר קרא לבעלי קבין, דמ"פעמים" דריש ליה התם. ומיהו כאן אין צריך לומר כך. דאיצטריך לרוטב וקיפה, לאשמועינן דהוי כממש אם המחה השרץ, דהוי כשתיה ואינו בכלל אכילה, ואכילה כתיב בהון, קא משמע לן בכלל אכילתו. והתם (חולין קכ,א) מייתי לה גבי המחה חלב חמץ ובלבל עוף טהור וגמעו. מיהו קשה, דמשמע הכא דאיצטריך לציר לאשמועינן דחשיב כגוף השרץ, דפריך מינה אחלב דיתסר כמו ציר! וצריך לומר דשקולים הן. ומיהו מציר לחודיה לא הוה שמעינן דליהוי שתיה כאכילה, דהוה מצי לאוקמא כשהקפהו ואכלו.

קיפה שלהן — בפרק "העור והרוטב" (חולין קכ,א) אמר: מאי קיפה — פרמא. ופריך: הוא עצמו לטמא טומאת אוכלים! אלא מאי קיפה — תבלין. אבל הכא יכול לקרות בין פרמא בין תבלין, דלא אתא לאשמועינן אלא שתיהן כאכילה. וכן משמע בפירוש הקונטרס, שפירש: רסוקי בשר וקפלוט שבשולי קדירה.

רש"י

דבר הבא ממעלי גרה — כגון האי טמא שנולד מן הטהורה. **גמל טמא הוא** — וסתם גמלים נולדים מן הגמלה. וכתב "הוא", דמשמע שהוא טמא ואין אחר שהוא גמל טמא, וכגון שנולד מן הפרה. **גמל גמל** — אחד בתורת כהנים ואחד במשנה תורה. **לאסור חלבה** — של גמלה. **את הגמל** — משמע: את הטפל לגמל, והיינו חלבו. **פירש** — מכל דרשות שדרש, דכל "אתין" באין לרבות, וזה אין מה לרבות בו. **הטמאים** — "אלה הטמאים לכם בכל השרץ", ה"א יתירא. **לאסור צירן** — שומן הדג. **קיפה** — ריסוקי בשר וקפלוטות שבשולי קדירה. **דאמר מר** — במסכת נדה (ט,א): דם נדות נעבר מחמת הלידה ונעשה חלב. הלכך חידוש הוא, דמעיקרא הוה דם והאוכלו בכרת, והשתא מישתרי. **אבריה מתפרקין** — מחמת הלידה. **ואין נפשה** — אין דמה חוזר עליה עד עשרים וארבעה חדש, ולפיכך מניקה אינה רואה דם נדה, ולאו משום דדם נעשה חלב. והשתא, כיון דלאו מחמת דם קאתי — לאו חידוש הוא! **ולרבי שמעון נמי דשרי בהנאה** — לקמן בפירקין בכורות (י,א) רבי שמעון אומר כו' — משכחת לה דאיצטריך למיכתב בשר בחלב. ואף על גב דחלב גרידא אסור נמי, איצטריך למיכתב ביה ללקות על בישולו. **תזבח** — "רק בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר", בפסולי המוקדשין לאחר פדיונן הכתוב מדבר. **חריצי** — גבינים. וקאמר ליה ישי לדוד שיוליכם במלחמה לשר האלף. **יין וחלב** — וכתיב לעיל מינה: "לכו שברו ואכלו". **אלא מעתה** — בין לרבנן בין לרבי שמעון דדרשי לעיל "גמל" "גמל", "שפן" "שפן" מאי דריש ביה? **למה נשנו בבהמה** — טמאים וטהורים. **מפני השסועה** — בריה שיש לה שני גבין ושני שדראות, ולא נאמר בתורת כהנים. **לאכילה** — כגון פרה שילדה מין סוס, דקאסר רבי שמעון, כדקתני: "גמל" "גמל" שני פעמים. **מי בעי רבי שמעון** — דלא מישתרי באכילה במלקת סימנין עד שיהא ראשו ורובו דומה לאמו, או לא?

הָכִי קָאָמַר: דָּבָר הַבָּא מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה לָא תֵּיכוּל! תַּלְמוּד לוֹמַר: "גָּמָל טָמֵא הוּא" - הוּא טָמֵא, וְאֵין טְמֵא הַנּוֹלָד מִן הַטָּהוֹר טָמֵא, אֶלָּא טָהוֹר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: "גָּמָל" "גָּמָל" שְׁנֵי פְּעָמִים, אֶחָד גָּמָל הַנּוֹלָד מִן הַגְּמַלָּה, וְאֶחָד גָּמָל הַנּוֹלָד מִן הַפָּרָה. וְרַבָּנַן, הַאי "גָּמָל" "גָּמָל" מַאי עָבְדִי לֵיהּ? חַד לְאֶסּוֹר עַצְמוֹ, וְחַד לְאֶסּוֹר חֶלְבּוֹ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, לְאֶסּוֹר חֶלְבּוֹ מְנָא לֵיהּ? - נָפְקָא לֵיהּ מֵ"אֶת הַגָּמָל". - וְרַבָּנַן? "אֶתְּיִם" לָא דָּרְשִׁי. כִּדְתַנְיָא: שִׁמְעוֹן הָעֲמְסוֹנִי הָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל "אֶת" וְ"אֶת" שֶׁבַּתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ לְ"אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" - פֵּירַשׁ. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו: רַבִּי, כָּל "אֶתִּין" שֶׁדָּרַשְׁתָּ מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶם? אָמַר לָהֶם: כְּשֵׁם שֶׁקִּבַּלְתִּי שָׂכָר עַל הַדְּרִישָׁה - כָּךְ אֲנִי מְקַבֵּל שָׂכָר עַל הַפְּרִישָׁה. עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד: "אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא" - לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִׁי: אֶלָּא מַעֲתָּה, טַעֲמָא דְּרַבָּנַן מִ"גָּמָל" "גָּמָל", וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מֵ"אֶת הַגָּמָל", הָא לָאו הָכִי הָוֶה אָמִינָא: חֲלַב דִּבְהֵמָה טְמֵאָה שָׁרֵי? מַאי שְׁנָא מֵהָא דְּתַנְיָא: "הַטְּמֵאִים" - לְאֶסּוֹר צִירָן וְרוֹטְבָן וְקִיפָּה שֶׁלָּהֶן? - אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל דִּבְהֵמָה טְהוֹרָה נַמִּי חִידּוּשׁ הוּא, דְּאָמַר מָר: דָּם נָעֲכָר וְנַעֲשָׂה חֶלֶב, וְכֵיוָן דְּחִידּוּשׁ הוּא - בִּבְהֵמָה טְמֵאָה נַמִּי לִישְׁתְּרִי, קָא מַשְׁמַע לָן. - הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר: דָּם נָעֲכָר וְנַעֲשָׂה חֶלֶב. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר: אֵיבָרֶיהָ מִתְפָּרְקִין הֵימֶנָּה, וְאֵין נַפְשָׁהּ חוֹזֶרֶת עֲלֶיהָ עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, מַאי אִיבָּא לְמֵימַר? - אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וְלֵיכָּא מִידֵּי דְּאָתֵי מֵחַי וְשָׁרֵייהּ רַחֲמָנָא, וְהַאי חֶלֶב כִּי אֵבֶר מִן הַחַי הוּא וְשָׁרֵי, וְהִילְכָּךְ אֲפִילּוּ בִּבְהֵמָה טְמֵאָה לִישְׁתְּרִי, קָא מַשְׁמַע לָן. וְחֶלֶב דִּבְהֵמָה טְהוֹרָה מְנָלַן דְּשָׁרֵי? אִילֵימָא מִדְּאָסַר רַחֲמָנָא בְּשַׂר בְּחָלָב, הָא לְחוּדֵיהּ שָׁרֵי - וְאֵימָא: חֶלֶב לְחוּדֵיהּ אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה, בָּשָׂר בְּחָלָב - בַּהֲנָאָה נַמִּי אָסוּר, וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּשָׁרֵי בַּהֲנָאָה מַשְׁכַּחַתְּ לָהּ - לְמִילְקֵי עַל בִּישׁוּלֵיהּ! אֶלָּא, מִדְּגַלֵּי רַחֲמָנָא דִּבְכִסּוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין "תִּזְבַּח" וְלֹא חֶלֶב, הָא דְּחוּלִּין - שָׁרֵי. - וְאֵימָא דְּחוּלִּין - אָסוּר בַּאֲכִילָה וְשָׁרֵי בַּהֲנָאָה, דְּקָדָשִׁים - בַּהֲנָאָה נַמִּי אָסוּר! - אֶלָּא מִדִּכְתִיב: "וְדֵי חֶלֶב עִזִּים לְלַחְמְךָ לְלֶחֶם בֵּיתֶךָ וְחַיִּים לְנַעֲרוֹתֶיךָ". - וְדִילְמָא לִסְחוֹרָה! - אֶלָּא מִדִּכְתִיב: "וְאֶת עֲשֶׂרֶת חֲרִיצֵי הֶחָלָב". - וְדִלְמָא לִסְחוֹרָה! - אַטּוּ דַּרְכֵּהּ שֶׁל מִלְּחָמָה לִסְחוֹרָה? וְאִיבָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: "אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ", וְאִי לָא דְּשָׁרֵי - מִשְׁתַּבַּח לָן קְרָא בְּמִידֵי דְּלָא חָזֵי? וְאִיבָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא: "לְכוּ שִׁבְרוּ וַאֲכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְּלֹא כֶסֶף וּבְלֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב". אֶלָּא מַעֲתָּה, "שָׁפָן" "שָׁפָן", "אַרְנֶבֶת" "אַרְנֶבֶת", "חֲזִיר" "חֲזִיר" לְהֵנֵי הוּא דְּאָתוּ? אֶלָּא לְכִדְתַנְיָא: לָמָּה נִשְׁנוּ בַּבְּהֵמָה - מִפְּנֵי הַשְּׁסוּעָה, וּבָעוֹפוֹת - מִפְּנֵי הָרָאָה; "גָּמָל" "גָּמָל" נַמִּי לְהָכִי הוּא דְּאָתָא! - כָּל הֵיכָא דְּאִיכָּא לְמִידְרַשׁ דְּרָשִׁינַן. תָּנוּ רַבָּנַן: רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז, וְעֵז שֶׁיָּלְדָה מִין רָחֵל - פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְאִם יֵשׁ בּוֹ מִקְצָת סִימָנִים - חַיֶּבֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּהֵא רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ דּוֹמֶה לְאִמּוֹ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: לַאֲכִילָה מִי בָּעֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ, אוֹ לָא? לְעִנְיַן בְּכוֹרָה כְּתִיב: "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר" - עַד שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר, אֲבָל לַאֲכִילָה - גָּמָל הוּא דְּאָמַר רַחֲמָנָא דְּאָסִיר, הָא

אישתני

אישתני

שמע

הָכִי קָאָמַר, דָּבָר [–ולד שיש לו סימני טמא] **הַבָּא** – הנולד מבהמה טהורה שהיא **מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה, לֹא תֵיכוּל,** אף שנולד ממין טהור, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב בהמשך (ויקרא יא ד) 'אֶת הַגָּמָל כִּי מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה אֵינֶנּוּ מַפְרִיס **טָמֵא הוּא** לָכֶם', **הוּא** – רק הנולד ממין טמא, **טָמֵא, וְאֵין טָמֵא הַנּוֹלָד מִן הַטָּהוֹר, טָמֵא** – אבל ולד שיש בו סימני טומאה הנולד ממין טהור, אינו טמא, **אֶלָּא טָהוֹר.** ואם כן בהכרח שהפסוק (שם) 'אֶת זֶה לא תֹאכְלוּ' בא ללמד שטהור הנולד מטמא, אסור באכילה, אף שיש לולד סימני טהרה.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, טמא הנולד מטהור טמא, שנאמר 'אֶת הַגָּמָל וגו' טָמֵא הוּא לָכֶם', ושוב נאמר (דברים יד ז) 'אַךְ אֶת זֶה לא תֹאכְלוּ וגו' אֶת הַגָּמָל', וכיון שכפלה התורה איסורו **שְׁנֵי פְעָמִים,** בהכרח שבאה ללמד **שאֶחָד** [–בין] **גָּמָל הַנּוֹלָד מִן הַגְּמַלָּה, וְאֶחָד גָּמָל הַנּוֹלָד מִן הַפָּרָה,** שניהם טמאים.

שואלת הגמרא לאידך: **וְרַבָּנָן** הסוברים שגמל הנולד ממין טהור מותר באכילה, **הַאי 'גָּמָל' 'גָּמָל' מַאי עָבְדִי לֵיהּ.** משיבה הגמרא: **חַד** – פסוק אחד בא **לֶאֱסוֹר** הגמל **עַצְמוֹ,** דהיינו גמל הנולד מגמלה, **וְחַד** בא **לֶאֱסוֹר חֲלָבוֹ** – את החָלָב של הגמל, וכן של כל בהמה טמאה.

שואלת הגמרא: **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן** שלמד מ'גמל' 'גמל' לאסור גמל הנולד מטהור, דין זה שלמדו חכמים **לֶאֱסוֹר חֲלָבוֹ** של גמל, **מְנָא לֵיהּ,** והרי הוא דורש את הפסוק לענין אחר. משיבה הגמרא: **נָפְקָא לֵיהּ** – יצא לו דין זה, **מִמשמעות** הכתוב **'אֶת הַגָּמָל',** כי 'את' משמע שגם הטפל לגמל אסור כמוהו, והחלב הוא הטפל אליו. **וְרַבָּנָן,** שדרשו מפסוק זה רק דרשה אחת לאסור חלבו, הם סברו שאין יתור בפסוק זה, כי **'אֶתִים' לֹא דָּרְשִׁי** – לא דרשו תיבות 'את' שבתורה, כי סברו שלא נכתבו לצורך ריבוי.

הגמרא מביאה ברייתא שבה דנו תנאים אם תיבת 'את' נחשבת יתור: **כִּדְתַנְיָא, שִׁמְעוֹן הָעַמְסוֹנִי הָיָה דּוֹרֵשׁ כָּל 'אֶת' וָ'אֶת' שֶׁהוזכרו בַּתּוֹרָה, וכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ** לַפסוק (דברים ו יג) **'אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא',** היה ירא לרבות שום דבר ולהשוותו ליראת ה', לומר שיש לירא גם ממנו. וכיון שכך, **פֵּירַשׁ** – חדל מלדרוש עוד תיבות 'את'. **אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, רַבִּי, כָּל** אותם **'אֶתִין' שֶׁדָּרַשְׁתָּ** עד כעת **מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶם,** האם כל יגיעתך היתה לריק, **אָמַר לָהֶם, כְּשֵׁם שֶׁקִּבַּלְתִּי שָׂכָר עַל הַדְּרִישָׁה** – על מה שדרשתי עד עתה תיבות 'את', **כָּךְ אֲנִי מְקַבֵּל שָׂכָר עַל הַפְּרִישָׁה** – על מה שאני מפסיק מלדרוש תיבות 'את'. ומאז ואילך לא היה דורש תיבות 'את' שבתורה, **עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִימֵּד,** שיש לדרוש גם תיבת 'את' שבפסוק **'אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא'** כריבוי, והכוונה **לְרַבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים,** שגם מפניהם יש לירא. ולשיטת רבי עקיבא יש לשוב ולדרוש את כל ה'אתין' שבתורה, אולם חכמים סוברים כשמעון העמסוני ואינם דורשים 'אתין' כלל, ולכן אמרו שאין ריבוי מיותר לדרוש לאסור טמא הנולד מטהור.

הגמרא מקשה על הדרשות שדרשו לאסור חלב בהמה טמאה: **אָמַר לֵיהּ רַב אֲחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אַשִּׁי, אֶלָּא מֵעַתָּה, טַעֲמָא דְּרַבָּנָן** לאסור חלב בהמה טמאה, הוא משום שדרשו **מִ'גָּמָל' 'גָּמָל',** וְהטעם של **רַבִּי שִׁמְעוֹן** לאסור חלב בהמה טמאה, הוא משום שדרש **מֵ'אֶת הַגָּמָל', הָא לָאו הָכִי** – אילו לא היה ריבוי לאסור חלב בהמה טמאה, **הֲוָה אָמִינָא שחָלָב דִּבְהֵמָה טְמֵאָה שָׁרִי** – מותר באכילה. וסברא זו תמוהה, כי **מַאי שְׁנָא** – במה שונה דין חלב בהמה טמאה **מֵהָא דְּתַנְיָא,** כתוב (ויקרא יא לא) **'הַטְּמֵאִים'** עם ה"א מיותרת, **לֶאֱסוֹר** את **צִירָן** – שומן היוצא ממאכלות אסורות, **וְרוֹטְבָּן** – הרוטב היוצא מהם, **וְקִיפָּה שֶׁלָּהֶן** – רסק התבשיל המצטבר בשולי הקדרה, וכיון שחידשה התורה שכל אלו היוצאים מאיסור אסורים, הרי מטעם זה יש לאסור גם חלב היוצא מבהמה טמאה, ולמה הוצרכו רבי שמעון וחכמים לדרוש איסורו מריבוי הכתוב.

מתרצת הגמרא: **אִיצְטְרִיךְ** – הכתוב הוצרך לכתוב ריבוי ללמד על איסור חלב היוצא מבהמה טמאה, כי לולי הריבוי **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – היה עולה בדעתך לומר, **הוֹאִיל** וההיתר לאכול חלב **דִּבְהֵמָה טְהוֹרָה נַמִּי חִידּוּשׁ הוּא,** משום **דְּאָמַר מַר** (נדה ט.), אשה מינקת היא מסולקת דמים, כי **דָּם** האשה **נֶעְכָּר וְנַעֲשֶׂה חָלָב,** וכן נוצר גם חלב הבהמה מדם, ואף על פי כן התירה התורה לאכול את החלב, **וְכֵיוָן דְּחִידּוּשׁ הוּא** שמותר לאכול חלב, **בִּבְהֵמָה טְמֵאָה נַמִּי לִישְׁתְּרֵי** – גם יהיה מותר באכילה, **קָא מַשְׁמַע לָן** – ולכן כתבה התורה ריבוי, להשמיענו שחלב בהמה טמאה אסור באכילה.

מקשה הגמרא: **הָנִיחָא לְמַאן דְּאָמַר דָּם נֶעְכָּר וּנַעֲשֶׂה חָלָב,** ונמצא שיש חידוש בהיתר אכילת חלב, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר** (שם) שהטעם שאשה מינקת מסולקת דמים, הוא שמשום צער הלידה **אֵיבָרֶיהָ מִתְפָּרְקִין הֵימֶנָּה, וְאֵין נַפְשָׁהּ חוֹזֶרֶת עָלֶיהָ** – אין ראיית דמי נדות חוזרת לה, **עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה חֹדֶשׁ, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – איך נבאר את צורך התורה לרבות איסור חלב של בהמה טמאה שכיון שחלב בהמה טמאה יוצא מן הטמא, הרי הוא אסור באכילה כמו כל יוצא מן הטמא.

מתרצת הגמרא: **אִיצְטְרִיךְ** – הכתוב הוצרך ללמדנו איסור בחלב בהמה טמאה, כי **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וְלֵיכָּא מִידִי דְּאָתֵי מֵחַי וְשַׁרְיֵיהּ רַחֲמָנָא** – כיון שאין דבר הבא מהחי שהותר באכילה, **וְהַאי חָלָב כִּי אֵבֶר מִן הַחַי הוּא וְשָׁרִי** – ואילו בחלב התחדש שאף שבא מן החי הוא מותר באכילה, **וְהִילְכָּךְ אֲפִילּוּ** חלב שנוצר **בִּבְהֵמָה טְמֵאָה לִישְׁתְּרֵי** – יהיה מותר באכילה, **קָא מַשְׁמַע לָן** שחלב בהמה טמאה אסור באכילה.

הגמרא מבררת מנין שחלב בהמה טהורה מותר באכילה. שואלת הגמרא: **וְחָלָב דִּבְהֵמָה טְהוֹרָה מְנָלָן דְּשָׁרִי,** והרי הוא בא מן החי, ומדם שנעכר. **אִילֵימָא** – אם תאמר שניתן ללמוד התירו **מִדְּאָסַר רַחֲמָנָא** לאכול **בָּשָׂר בֶּחָלָב,** ומשמע **הָא לְחוּדֵיהּ** – שחלב בפני עצמו, **שָׁרִי** – מותר באכילה, יש לדחות, **וְאֵימָא** – ושמא נאמר, שלעולם גם חלב בפני עצמו אסור, והחידוש בבשר בחלב הוא, **דחָלָב לְחוּדֵיהּ אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה,** ואילו **בָּשָׂר בֶּחָלָב בַּהֲנָאָה נַמִּי אָסוּר.** וְגם **לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּשָׁרֵי** – שהתיר בשר בחלב **בַּהֲנָאָה, מַשְׁכַּחַת לָהּ** – מצאנו חידוש באיסור בשר בחלב, **לְמִילְקֵי עַל בִּישּׁוּלֵיהּ** – לחייבו מלקות על בישול חלב עם בשר, מה שאין כן בבישול חלב בפני עצמו שאין לוקין עליו. ואם כן גם אם חלב בפני עצמו אסור, צריכה התורה להשמיע איסור על בישול בשר בחלב.

הגמרא מביאה כמה מקורות להתיר אכילת חלב בהמה טהורה, ודוחה אותם. אומרת הגמרא: **אֶלָּא,** ההיתר לאכול חלב בהמה טהורה נלמד **מִדְּגַלֵּי רַחֲמָנָא בִּפְסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין** – מזה שנאמר בקדשים שנפל בהם מום ונפדו (דברים יב טו) **'תִּזְבַּח וְאָכַלְתָּ בָשָׂר',** ודרשו שהותרו רק הזביחה [–שחיטה] והאכילה, **וְלֹא גִּיזָּה,** וההיתר לאכלם הוא רק על **הַבָּשָׂר, וְלֹא** על **הַחָלָב,** יש ללמוד, שרק חלב פסולי המוקדשין אסרה התורה, **הָא** – אבל חלב בהמה **דְּחוּלִּין, שָׁרִי** – מותר לאכלו.

דוחה הגמרא: **וְאֵימָא** – ושמא, חלב של בהמה **דְּחוּלִּין אָסוּר בַּאֲכִילָה וְשָׁרִי בַּהֲנָאָה,** ובחלב של בהמה **דְּקָדָשִׁים** של פסולי המוקדשין התחדש, **דבַּהֲנָאָה נַמִּי** הוא **אָסוּר.** ועדיין אין מקור להתיר אכילת חלב בהמה טהורה.

הגמרא מביאה פסוק ומוכיחה ממנו שמותר לאכול חלב טהור. אומרת הגמרא: **אֶלָּא, מִדִּכְתִיב** (משלי כז כז) **'וְדֵי חֲלֵב עִזִּים לְלַחְמְךָ לְלֶחֶם בֵּיתֶךָ וְחַיִּים לְנַעֲרוֹתֶךָ',** ומשמעו שיהיה לך די מחסורך, חלב עזים למאכלך ולמאכל אנשי ביתך, ומבואר שמותר לאכול חלב. דוחה הגמרא: **וְדִילְמָא** – ושמא אין כוונת הפסוק שיאכלו את החלב, אלא שישתמשו בו **לִסְחוֹרָה.**

אומרת הגמרא: **אֶלָּא,** ההיתר לאכול חלב בהמה טהורה נלמד **מִדִּכְתִיב** במלחמת ישראל עם הפלשתים (שמואל א' יז יז) **'וַיֹּאמֶר יִשַׁי לְדָוִד בְּנוֹ קַח נָא לְאַחֶיךָ וגו', וְאֵת עֲשֶׂרֶת חֲרִיצֵי הֶחָלָב הָאֵלֶּה תָּבִיא לְשַׂר הָאָלֶף',** הרי שמותר לאכול חלב. דוחה הגמרא: **וְדִלְמָא** – ושמא לא היתה כוונת ישי שיאכלו את החלב, אלא שישתמשו בו **לִסְחוֹרָה.** דוחה הגמרא את הדחיה: **אָטוּ** – וכי **דַּרְכָּהּ שֶׁל מִלְחָמָה** לשלוח בה דברים **לִסְחוֹרָה,** ובהכרח שישי שלח את החלב לצורך

המשך בעמוד עה

אִישְׁתַּנִּי – שונה במקצת **מִגָּמָל, שַׁפִּיר דָּמֵי** – הוא מותר באכילה, **אוֹ דִּלְמָא לֹא שְׁנָא** – אין הדין שונה בין בכורה להיתר אכילה, וגם לענין אכילה צריך ראשו ורובו.

הגמרא מביאה ראיה מברייתא: **תָּא שְׁמַע, בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁיָּלְדָה מִין בְּהֵמָה טְמֵאָה אָסוּר בַּאֲכִילָה,** וכדעת רבי שמעון שחולק על חכמים (לעיל ה:) שהתירו טמא הנולד מן הטהור, **וְאִם דּוֹמֶה רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ חַיָּיב בִּבְכוֹרָה.** וכיון שהברייתא שונה דין אכילה ביחד עם חיוב בכורה, **שְׁמַע מִינָּהּ לַאֲכִילָה נַמִּי בָּעֵי** [–מצריך] **רַבִּי שִׁמְעוֹן רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ,** ואם דומה רק במקצת סימנים, אסור באכילה.

דוחה הגמרא: **לֹא, לְבִכּוֹרָה דַּוְקָא** – רק לגבי חיוב בכורה הצריכה הברייתא שיהא ראשו ורובו דומה לאמו, אבל לגבי היתר אכילה די במקצת סימנים. מוסיפה הגמרא: **דַּיְקָא נַמִּי** – ומדויק כן גם בברייתא, **דְּבסיפא קָא שַׁבְקָהּ לַאֲכִילָה** – הניחה דין האכילה שנידון ברישא, **וְקָם לֵיהּ אַבְכּוֹרָה** – ודנה בחיוב בכורה, **שְׁמַע מִינָּהּ** רק **לְבִכּוֹרָה הוּא דְּבָעֵי** [–הצריך] **רַבִּי שִׁמְעוֹן רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ, אֲבָל לַאֲכִילָה לֹא,** אלא די שדומה במקצת סימנים.

הגמרא דוחה את הדיוק: **לְעוֹלָם אִימָא לָךְ לַאֲכִילָה נַמִּי בָּעֵי רבי** שמעון ראשו ורובו, **וּבְכוֹרָה** – ומה שהעמידה הברייתא בסיפא את דינה לענין בכורה ולא לענין אכילה, משום שבכורה **אִיצְטְרִיךְ** – הברייתא הוצרכה לחדש שאינו חל עד שיהיה ראשו ורובו דומה לאמו, **כִּי סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וּכְתִיב** (במדבר יח יז) **'אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר',** ותיבת 'בכור' מיותרת, כי כבר בתחילת הפרשה מבואר שמדובר בבכור, ובאה ללמד שאינו חייב בבכורה **עַד שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר,** וכמו שדרשו לעיל (ה:), **וְהִיה מקום לומר דְּלֹא תִּיסְגֵּי לֵיהּ** – שלא די בכך שהוא דומה **בְּרֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ** לאמו, ולא יתחייב בבכורה **עַד דְּאִיכָּא כּוּלֵּיהּ** – עד שכולו יהיה דומה לאמו, **קָמַשְׁמַע לָן** שאינו כן, אלא די בראשו ורובו.

הגמרא מביאה ראיה לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע,** נאמר (ויקרא יא ד) **'אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מַעֲלֵי הַגֵּרָה וּמַפְרִיסֵי הַפַּרְסָה, זֶה הנראה כגמל אִי אַתָּה אוֹכֵל,** אפילו אם נולד מטהורה, **אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל** ולד שיש לו סימני טמא **הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד** שבו דומה לאמו הטהורה, **וְאֵיזֶה זֶה הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד** שמותר לאוכלו, **זֶה טָמֵא הַנּוֹלָד מִן הַטָּהוֹר, וְעִבּוּרוֹ** – וגם התעבר מן אביו שהוא ממין **הַטָּהוֹר. יָכוֹל אֲפִילּוּ** אם **עִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא** יהיה מותר באכילה, משום שאמו טהורה ויש בו סימן אחד, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (דברים יד ד) **'זֹאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ שׁוֹר שֵׂה כְּשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים',** וכיון שאמר הכתוב כשבים ועזים בלשון רבים, משמע שאין השה [–הולד] מותר באכילה **עַד שֶׁיְּהֵא אָבִיו כֶּבֶשׂ וְאִמּוֹ כִּבְשָׂה,** דהיינו שיהיו שניהם ממין טהור, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר,** אי אפשר לומר כדבריך שהכתוב מתיר את הנולד מאב ואם טהורים, כי **לֹא בָא הַכָּתוּב לְהַתִּיר אֶת הַמּוּתָּר** – שמסברא נראה שמותר, **אֶלָּא** בא **לְהוֹסִיף עַל הַמּוּתָּר** מסברא, **וְאֵיזֶה זֶה, זה טָמֵא הַנּוֹלָד מִן הַטָּהוֹר וְעִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא** שאף הוא מותר באכילה. ומוסיף רבי אליעזר, **אוֹ אֵינוֹ** – אולי תאמר שלא בא להתיר **אֶלָּא** ולד **שֶׁעִבּוּרוֹ מִן** אביו **הַטָּהוֹר, תַּלְמוּד לוֹמַר 'שׁוֹר שֵׂה כְּשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים'** מִכָּל מָקוֹם – מכפל לשון 'שה' נלמד שגם אם עיבורו מטמא, כיון שנולד לטהורה מותר באכילה.

הגמרא מסיימת את ההוכחה מדברי רבי יהושע: **קָרֵי לֵיהּ** – רבי יהושע הגדיר את הגמל הנולד מפרה בתואר **'טָמֵא',** והוא **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** שולד שיש לו סימני טומאה אף שנולד מטהור, טמא, **וְקָאָמַר** רבי יהושע **'אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד',** ומוכח שלדעת רבי שמעון די במקצת סימנים להתיר באכילה.

דוחה הגמרא: **הַאי תַּנָּא** [–רבי יהושע], **סָבַר לֵיהּ כְּוָותֵיהּ** דרבי שמעון **בַּחֲדָא,** שטמא שנולד מטהור אסור באכילה, **וּפָלֵיג עָלֵיהּ בַּחֲדָא,** שהתיר מקצת סימנים. ויתכן שרבי שמעון עצמו סובר שאינו מותר באכילה עד שיהיה דומה בראשו ורובו.

הגמרא דנה בביאור מחלוקת רבי אליעזר ורבי יהושע. אומרת הגמרא: **לְמֵימְרָא** – האם ניתן לומר **דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר זֶה וָזֶה גּוֹרֵם מוּתָּר,** כלומר מדברי רבי אליעזר שהתיר את הנולד לאב טמא שאסור באכילה, ומאם טהורה המותרת באכילה, יש ללמוד שדבר הנוצר מדבר המותר והאסור, הרי הוא מותר. **וְמִדְּבָרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** שאסר, יש ללמוד **שסָבַר זֶה וָזֶה גּוֹרֵם אָסוּר,** ולכך אסר ולד הנולד לאב טמא ואם טהורה, כיון שגם האב גורם יצירתו.

מקשה הגמרא: **וְהָא אִיפְּכָא שַׁמְעִינַן לְהוּ,** שכך שנינו בברייתא, **וְלַד** הנולד מבהמה **טְרֵיפָה,** ואביו שלם, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לֹא יִקְרַב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ,** כיון שאמו טריפה, וזה וזה גורם אסור. **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר,** כיון שאביו כשר, **יִקְרַב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ,** כי זה וזה גורם מותר.

מתרצת הגמרא: **בְּעָלְמָא סָבַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר זֶה וָזֶה גּוֹרֵם אָסוּר, וְשָׁאנֵי הָכָא** – אולם כאן בולד הנולד מאב טמא ואם טהורה, הדין שונה, **דְּאִם כֵּן** – שאם נאמר שהוא אסור באכילה, **נִכְתּוֹב קְרָא 'שֵׂה כְּשָׂבִים וְעִזִּים',** שמשמעו שה הנולד מכבש ועז, **'שֵׂה' וְ'שֵׂה' לָמָּה לִי** – למה הוצרך הכתוב לומר 'שה כשבים' ו'שה עזים', שמשמעו בין שה שנולד מכבש ובין שה שנולד מעז, **שְׁמַע מִינָּהּ** ששֶׂה שנולד מאם טהורה, מותר **מִכָּל מָקוֹם,** כלומר, אף אם עיבורו מאב טמא.

וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר לָךְ, בְּעָלְמָא זֶה וָזֶה גּוֹרֵם מוּתָּר, וְהָכָא בנולד מאב טמא ואם טהורה אסור באכילה, **דְּאִם כֵּן** שהוא מותר באכילה, **לִכְתּוֹב קְרָא 'שׁוֹר כֶּשֶׂב וָעֵז',** שמשמעו שגם אם רק צד אחד טהור, הולד מותר, **'כְּשָׂבִים וְעִזִּים'** בלשון רבים **לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינָּהּ** שאין הולד מותר באכילה **עַד שֶׁיְּהֵא אָבִיו כֶּבֶשׂ וְאִמּוֹ כִּבְשָׂה.**

הגמרא שבה לנידון דלעיל, ומביאה ראיה לפשוט הספק: **תָּא שְׁמַע,** שנינו בברייתא **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,** טמא הנולד מטהור טמא, שנאמר (ויקרא יא ד) **'אֶת הַגָּמָל** וגו' **טָמֵא הוּא לָכֶם',** ושוב נאמר (דברים יד ז) **'אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ אֶת הַגָּמָל',** וכיון שנכפל איסורו **שְׁנֵי פְּעָמִים,** למדנו **שֶׁאֶחָד גָּמָל הַנּוֹלָד מִן הַגָּמָל, וְאֶחָד גָּמָל הַנּוֹלָד מִן הַפָּרָה,** שניהם טמאים, **וְאוּלָם אִם רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ** של הולד **דּוֹמֶה לְאִמּוֹ** הטהורה, **מוּתָּר בַּאֲכִילָה, שְׁמַע מִינָּהּ שלַאֲכִילָה נַמִּי בָּעֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ, שְׁמַע מִינָּהּ** – אכן כך מוכח מברייתא זו.

שנינו במשנה: **שֶׁהֵיוֹצֵא מִן הַטָּמֵא וכו'** טמא.

הגמרא דנה אם מי רגלים של חמור אסורים: **בָּעוּ מִינָּהּ מֵרַב שֵׁשֶׁת, מֵי רַגְלַיִם שֶׁל חֲמוֹר, מַהוּ** – האם אף מי רגליו אסורים באכילה.

מבררת הגמרא: **וְתִיבָּעֵי לֵיהּ דְּסוּסִים וּגְמַלִּים** – מדוע שאלו רק על חמור ולא על סוסים וגמלים. משיבה הגמרא: מי רגלים **דְּסוּסִים וּגְמַלִּים לֹא מִיבַּעְיָא לְהוּ, כי הם ודאי מותרים, משום דְּלֹא עֲכִירִי** – יש מי שמקשה קושיא ומיישבה, ומתוך כך מוכח דעת רבי שמעון בולד הדומה לאמו במקצת סימנים. וקושייתו היא, איך אמר רבי יהושע בברייתא הנ"ל 'יכול אפילו **עִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא', וּמִי מְעַבְּרָא** – וכי בהמה טהורה מתעברת מטמא, **וְהָאֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, לְעוֹלָם אֵין מִתְעַבֶּרֶת לֹא** בהמה **טְמֵאָה מִן הַטָּהוֹר, וְלֹא טְהוֹרָה מִן הַטָּמֵא, וְלֹא גַּסָּה מִן הַדַּקָּה, וְלֹא דַּקָּה מִן הַגַּסָּה, וְלֹא בְּהֵמָה מִן חַיָּה, וְלֹא חַיָּה מִן בְּהֵמָה,** וכך היא דעתם של כל החכמים **חוּץ מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** ובעל **מַחֲלוֹקְתּוֹ,** שנחלקו במסכת חולין (עט:), **שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים חַיָּה מִתְעַבֶּרֶת מִבְּהֵמָה.**

וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, דברי רבי יהושע 'עבורו מן הטמא' נאמרו באופן **דְּאִיעַבַּר** – שהאם הטהורה התעברה **מִקָּלוּט בֶּן פָּרָה** – מזכר שפרסותיו מחוברות ואינן שסועות, שזה אחד מסימני הטמאים, וכיון שנולד מפרה יכול לעבר טהורה, **וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן קָאָמַר** שהוא נחשב טמא, שרק רבי שמעון סובר שקלוט הנולד מפרה נחשב טמא, **וְקָאָמַר** רבי יהושע **'אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד',** ומוכח שלדעת רבי שמעון די במקצת סימנים להתיר באכילה.

דוחה הגמרא: **הַאי תַּנָּא** [–רבי יהושע], **סָבַר לֵיהּ כְּוָותֵיהּ** דרבי שמעון **בַּחֲדָא,** שטמא שנולד מטהור אסור באכילה, **וּפָלֵיג עָלֵיהּ בַּחֲדָא,** שהתיר מקצת סימנים.

אישתני מגמל — שדומה לאמו במקצת סימנין. **אסור באכילה** — ומאן שמעת ליה הך סברא — רבי שמעון. ואם ראשו ורובו כו', וקא סלקא דעתין דמדקתני להו בהדי הדדי, שמע מינה דאפילו לאכילה בעי רבי שמעון ראשו ורובו. **מדשבקה לאכילה** — דאיירי ברישא, וקם ליה אבכורה, ולא אמר: אם ראשו ורובו דומה לאמו מותר באכילה, שמע מינה: לאכילה סגי במקצת סימנין. **לבכורה אצטריך** — ולעולם בתרוייהו בעינן ראשו ורובו. **זה אי אתה אוכל** — גמל, אפילו נולד מן הפרה. **אבל אתה אוכל אחר הבא בסימן אחד** — של אמו. כלומר, שדומה לאמו במקצת, כגון טמא שנולד מן הטהור ודומה לאמו במקצת. **שה כשבים** — שה הבא משני כבשים. **להתיר את המותר** — דכיון דאביו ואמו טהורים, לא איצטריך האי קרא ד"אך את זה תאכלו" למישרייה. **מכל מקום** — מדכתיב "שה" "שה" תרי זימני, שמע מיניה דאפילו מצד האם ולא מצד האב. **קרי ליה טמא** — לקלוט שנולד מן הטהור. **כרבי שמעון** — דאסר ליה היכא דאין בו מקצת סימנין. וקאמר דאם יש לו סימן אחד של טהרה, שדומה לאמו במקצת — מותר! **ופליג עליה בחדא** — דרבי שמעון בעי ראשו ורובו. ואיכא דמקשי — קושיא להך ברייתא, ומתוך הקושיא משיב דבר לשואל אי בעי רבי שמעון ראשו ורובו לאכילה או לא. **מי מיעברא** — טהורה מטמא, דקתני: ועבורו מן הטמא. **חוץ מרבי אליעזר ומחלוקתו** — שחולקין בכוי בפרק "אותו ואת בנו" בשחיטת חולין (עט,ב) אם אותו ואת בנו נוהג בו. וקתני: כוי הבא מן התייש ומן הצבייה. אלמא חיה מתעברת מבהמה לדבריהם! **ואמר רבי ירמיה** — האי "עבורו מן הטמא" דקאמר — היינו שנתעברה מן הקלוט, שפרסותיו קלוטות כגמל, ובן פרה הוא. ואליבא דרבי שמעון קרי ליה "טמא", ובנו מותר אם דומה לאמו בסימן אחד. אלמא לאכילה לא בעי רבי שמעון ראשו ורובו! **זה וזה גורם** — ההיתר והאיסור גורמין לזה שיבא, (הוא) [אביו] טמא ואמו טהורה. **ולד טריפה** — ואביו תמים — הרי זה וזה גורם. **דאם כן** — דעבורו מן הטמא אסור — לכתוב: "שה כשבים ועזים". **מיא עול מיא נפוק והאי דעכירי הבלא דבישרא הוא** — מחמת חמימות וסרחון הבשר.

מטמא

שמע מינה לאכילה נמי בעי רבי שמעון ראשו ורובו — דמשמע שאין בו כי אם שני חלוקין. מדלא קתני חלוק שלישי, ולימא: אם יש בו מקצת סימנין מותר באכילה, והדר ליתני: ואם ראשו ורובו דומה לאמו חייב בבכורה. והשתא רישא וסיפא רבותא קמשמע לן, דרישא קתני שילדה מין טמאה דאסור אף באכילה, וסיפא דקתני ראשו ורובו דומים לאמו חייב אף בבכורה.

זה אי אתה אוכל — גמל ושפן כתיבי בקרא. אבל אתה אוכל הבא בסימן אחד — לאו בסימני טהרה איירי, דממעלה גרה וממפריסי הפרסה. אלא בדמי למקצת סימנין לאמו ביד וברגל ובצמרו, (ולד) [ולאו דוקא] סימני טהרה בעי.

עד שיהא אביו ואמו כבשה — מדכתיב "כבשים" ו"עזים" ולא כתיב "כבש" ו"עז" דרש רבי יהושע. ורבי אליעזר — מדכתיב "שה" "שה" תרי זימני. והשתא דרשות דרבי יהושע לאסור — לאו הוא דרבי אליעזר להתיר. ולשון "לא בא הכתוב" דאמר רבי אליעזר מגומגם קצת, דמשמע: הלשון דמקרא זה שדרש רבי יהושע טמא שנולד מן טהור ועיבורו מן הטהור, אמר רבי אליעזר דבא להוסיף על המותר, ולהתיר טמא הנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא. ויש לפרש "לא בא הכתוב" כמו: "לא באתה התורה". עוד יש לפרש דברי רבי אליעזר, והכי פירושו: מ"שה" "שה" נפקא לן עיבורו מן הטהור, לכך אייתר "זה" — להוסיף על המותר, ועיבורו מן הטמא. **חוץ** מדרבי אליעזר ומחלוקתו — הא דלא קאמר: חוץ מן הדולפנין שפרים ורבים מבני אדם, כדאמר לקמן — לא קשה מידי, דלא איירי רבי יהושע בן לוי אלא בבהמה וחיה, ולא בבני אדם. והנהו בני ימא נינהו.

ופליג עליה בחדא — מה שיוכל לדחות דחי כן, משום דבמסקנא לאכילה פשטינן נמי דבעי רבי שמעון ראשו ורובו.

והא איפכא שמעינן להו ולד טריפה — למאן דאמר טריפה יולדת — ניחא דפליגי ב"זה וזה גורם". אלא למאן דאמר אינה יולדת, מוקמי פלוגתא פרק "אלו טריפות" (חולין נח,א) בעובר ירך אמו, ונתעברה ולבסוף נטרפה. ומיהו, אשכחן בעלמא דרבי אליעזר סבר זה וזה גורם אסור ורבנן סברי מותר, גבי שאור חולין ותרומה [פסחים כו,ב], ושלהי "כל הצלמים" (עבודה זרה מט,א) גבי נטל ממנה עצים. אלא לרבי יהושע אייתיה, ואף על גב דלאו דברי הכל הוא. ומה שמזכיר כאן "זה וזה גורם", ופרק "אותו ואת בנו" (חולין עט,ב) נקט לישנא ד"חוששין לזרע האב" — משום דהכא איירי בדבר הבא מהיתר ואיסור [שייך שפיר] זה וזה גורם. ומיהו קשה: כיון דאין חוששין לזרע האב, מאיזה טעם תחשב ולד טריפה זה וזה גורם? לא יחשב שאור גורם, וליתסר!

תניתוה

אִישְׁתַּנֵּי מִגָּמָל - שַׁפִּיר דָּמֵי, אוֹ דִּלְמָא לָא שְׁנָא? תָּא שְׁמַע: בְּהֵמָה טְהוֹרָה שֶׁיָּלְדָה מִין בְּהֵמָה טְמֵאָה - אָסוּר בַּאֲכִילָה, וְאִם דּוֹמֶה רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ לְאִמּוֹ - חַיָּיב בִּבְכוֹרָה. שְׁמַע מִינָּהּ: לַאֲכִילָה נַמִי בָּעֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ! - לָא, לִבְכוֹרָה דַּוְקָא. דַּיְקָא נַמִי, דְּקָא שַׁבְקָהּ לַאֲכִילָה וְקָם לֵיהּ אַבְּכוֹר, שְׁמַע מִינָּהּ: לִבְכוֹרָה הוּא דְּבָעֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ, אֲבָל לַאֲכִילָה - לָא. - לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ: לַאֲכִילָה נַמִי בָּעֵי, וּבְכוֹרָה אִיצְטְרִיךְ; סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, הוֹאִיל וּכְתִיב: "אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר" - עַד שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר, וְלָא תִּיסְגֵּי לֵיהּ בְּרֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ עַד דְּאִיכָּא כּוּלֵּיהּ - קָמַשְׁמַע לָן. תָּא שְׁמַע: "אַךְ אֶת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִיסֵי הַפַּרְסָה" - זֶה אִי אַתָּה אוֹכֵל, אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד. וְאֵי זֶה זֶה הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד - זֶה טָמֵא הַנּוֹלָד מִן הַטָּהוֹר וְעִבּוּרוֹ מִן הַטָּהוֹר. יָכוֹל אֲפִילּוּ עִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שֵׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים" - עַד שֶׁיְּהֵא אָבִיו כֶּבֶשׁ וְאִמּוֹ כִּבְשָׂה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא בָּא הַכָּתוּב לְהַתִּיר אֶת הַמּוּתָּר, אֶלָּא לְהוֹסִיף עַל הַמּוּתָּר, וְאֵיזֶה זֶה - טָמֵא הַנּוֹלָד מִן הַטָּהוֹר וְעִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא עִבּוּרוֹ מִן הַטָּהוֹר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "שׁוֹר שֵׂה כְשָׂבִים וְשֵׂה עִזִּים" - מִכָּל מָקוֹם. קָרֵי לֵיהּ "טָמֵא" - כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, וְקָאָמַר: אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד! - הַאי תַּנָּא סָבַר לֵיהּ כְּוָותֵיהּ בַּחֲדָא וּפָלֵיג עֲלֵיהּ בַּחֲדָא. וְאִיכָּא דְּמַקְשֵׁי וּמוֹתִיב: עִבּוּרוֹ מִן הַטָּמֵא - מִי מִעַבְּרָא? וְהָאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: לְעוֹלָם אֵין מִתְעַבֶּרֶת לֹא טְמֵאָה מִן הַטָּהוֹר, וְלֹא טְהוֹרָה מִן הַטָּמֵא, וְלֹא גַּסָּה מִן הַדַּקָּה, וְלֹא דַּקָּה מִן הַגַּסָּה, וְלֹא בְּהֵמָה מִן חַיָּה, וְלֹא חַיָּה מִן בְּהֵמָה; חוּץ מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וּמַחֲלוּקְתּוֹ, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: חַיָּה מִתְעַבֶּרֶת מִבְּהֵמָה! וְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: דְּאִיעַבַּר מִקָּלוּט בֶּן פָּרָה, וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן קָאָמַר. וְקָאָמַר: אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל הַבָּא בְּסִימָן אֶחָד! - הַאי תַּנָּא סָבַר לָהּ כְּוָותֵיהּ בַּחֲדָא וּפָלֵיג עֲלֵיהּ בַּחֲדָא. לְמֵימְרָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר סָבַר: זֶה וְזֶה גּוֹרֵם - מוּתָּר, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ סָבַר: זֶה וְזֶה גּוֹרֵם - אָסוּר? וְהָא אִיפְּכָא שָׁמְעִינַן לְהוּ: וְלַד טְרֵיפָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא יִקְרַב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: יִקְרַב לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ! - בְּעָלְמָא סָבַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: זֶה וְזֶה גּוֹרֵם - אָסוּר. וְשָׁאנֵי הָכָא, דְּאִם כֵּן נִכְתּוֹב קְרָא: "שֵׂה כְשָׂבִים וְעִזִּים", "שֵׂה" "וְשֵׂה" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינָּהּ: שֶׂה - מִכָּל מָקוֹם. - וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר לָךְ: בְּעָלְמָא זֶה וְזֶה גּוֹרֵם - מוּתָּר. וְהָכָא, אִם כֵּן לִכְתּוֹב קְרָא: "שׁוֹר כֶּשֶׂב וְעֵז", "כְּשָׂבִים" "וְעִזִּים" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינָּהּ: עַד שֶׁיְּהֵא אָבִיו כֶּבֶשׁ וְאִמּוֹ כִּבְשָׂה. תָּא שְׁמַע, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: "גָּמָל" "גָּמָל" שְׁנֵי פְעָמִים - אֶחָד גָּמָל הַנּוֹלָד מִן הַגָּמָל, וְאֶחָד גָּמָל הַנּוֹלָד מִן הַפָּרָה. וְאִם רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ דּוֹמֶה לְאִמּוֹ - מוּתָּר בַּאֲכִילָה. שְׁמַע מִינָּהּ: לַאֲכִילָה נַמִי בָּעֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן רֹאשׁוֹ וְרוּבּוֹ, שְׁמַע מִינָּהּ. "שֶׁהַיּוֹצֵא מִן הַטָּמֵא" וכו'. בָּעוּ מִינָּהּ מֵרַב שֵׁשֶׁת: מֵי רַגְלַיִם שֶׁל חֲמוֹר, מַהוּ? - וְתִיבָּעֵי לֵיהּ דְּסוּסִים וּגְמַלִּים? - דְּסוּסִים וּגְמַלִּים לָא מִיבָּעֲיָא לְהוּ - דְּלָא עֲכִירִי וְלָא דָּמוּ לְחָלָב, מַיָּא עוּל מַיָּא נְפוּק. כִּי קָמִיבָּעֲיָא לְהוּ דַּחֲמוֹר, דַּעֲכִירִי וְדָמוּ לְחָלָב, מַאי? מִגּוּפֵיהּ קָא מִימַּצְצִי, וַאֲסִירִי. אוֹ דִּלְמָא: מַיָּא עוּל מַיָּא נְפוּק, וְהַאי דַּעֲכִירִי - הַבְלָא דְּבִישְׂרָא הוּא? אֲמַר לְהוּ רַב שֵׁשֶׁת, תְּנִיתוּהָ: שֶׁהַיּוֹצֵא מִן הַטָּמֵא - טָמֵא, וְהַיּוֹצֵא מִן הַטָּהוֹר - טָהוֹר; "מִטָּמֵא" לָא קָאָמַר, אֶלָּא: "מִן הטמא"

תניתוה היוצא מן הטמא טמא — הא דמשמע לסימן נקטיה — לא קשה מידי, כדפרישית לעיל (ו,א דבור המתחיל "למה"). **הגזין** וצרעין — גרסינן, ולא גרסינן "חגבים". שזה עוף, כמו "גזי דכלתא" דנדה (יז,א) לפירוש רבינו תם.

עור הבא נגד פניו של חמור — פירוש (כדלעיל) [שליא].

מאי לאו בין הוא ואמו מתה — פירוש: אלמא לא הוי העור לא מן הולד ולא מן האם, אלא הזרע שנתקרש. **לא** בין הוא חי ואמו מתה בין הוא מת ואמו חיה — שהעור בא בין שניהם, מן האם ומן הולד, ולפיכך טהור עד שימותו שניהם. ובקונטרס פירש כך: בין הוא ואמו חיה, בין הוא מת ואמו חיה, [אבל] אמו חיה לעולם בעינן. וכמו שפירשתי נראה, דמדנקט רב חסדא "בין הוא מת ואמו מתה", משמע דאין לו סייעתא אלא מהא דמטהרינן בשניהם מתים. אבל אם האחד חי — אין כאן סייעתא.

דג טהור שבלע דג טמא אסור באכילה — תימה: במסכת אהלות (פרק יא משנה ז) תנו: כלב שאכל בשר המת, כמה תשהה במעיו? שלשה ימים מעת לעת, ובעופות ובדגים — כדי שתפול לאור ותשרף. אלמא חשיב עכול, והכא נמי לישתרי! ולא מסתבר לחלק בין בשר המת לשאר דברים. דשלשה ימים דכלב משמע בכל דבר, דמדמייתי עלה במסכת שבת פרק "השואל" (קנה,ב): יודע הקדוש ברוך הוא בכלב שמזונותיו מועטות לפיכך משהה אכילתו במעיו שלשה ימים! ויש לחלק בין איסור לטומאה. ויש רוצים להתיר מתוך משנה זו חטה שנמצאת בפסח במעי תרנגולת. ולפי מה שחלקתי בין איסור לטומאה אין זה ראיה. עוד פירש רבינו תם: דשמא יש להחמיר כרבי יהודה בן בתירה דבעי מעת לעת. ואם באנו לומר דאין חילוק בין איסור לטומאה, צריך לומר דשמעתא אתיא בלא שהה כדי עיכול. ואם תאמר: אי לא שהה כדי עיכול, היכי פריך בגמרא: כי חזינא דבלע נימא האי איעכל והאי אשרוצי אשריץ? יש לומר: פעם ממהר להתעכל קודם, ולא הוי ככלב דלעולם שלשה ימים.

רוב דגים במינם משריצים — הלכתא כרב אשי, דהוא בתראה. ויש להתיר אותן דגים שקורין מרנ"ש הנמצא תוך דג בלינ"א, ואף על גב דלא חזינן דבלע. ואין להקשות ממתניתין דשריא דג טמא שבלע דג טהור, לרב ששת דאסר מי רגלים של חמור. דאפילו ללישנא בתרא דרב ששת דאסר אף של סוסים וגמל — לא דמי. חדא: דמתניתין לא איירי אלא נמצא תוכו דג טהור. ואפילו יצאו, הכא פשיטא דדגים עייל דגים נפיק. אבל מים שהבהמה שותה — לחלוחית הגוף מתערב עמהם. ובתורת כהנים תני גבי דגים: "תאכלו" — לרבות הטהור שבמעי טמא. יכול אף הטמא שבמעי טהור? תלמוד לומר: "אותם". מה ראית לומר בבהמה שבמעי טמא — טמא, ושבמעי טהור — טהור (מטמא שבמעי הטהור טהור), ובדגים אינו כן? לפי שאין גדוליו. ואין ראיה משם לאסור דג טמא שבלע דג טהור אחר שיצא, משום דנקט "שבמעי הטמא". דלאו דוקא, אלא משום טמא שבמעי טהור, דדילמא ההיא דשרינן ביצא לחוץ משום דחשיב עיכול.

דג טמא משריץ דג טהור מטיל ביצים — בעבודה זרה פרק "אין מעמידין" (מ,א) מפרש: תרוייהו מטילי ביצים נינהו, זה משריץ מבחוץ וזה משריץ מבפנים.

הדולפנין

הַטָּמֵא", וְהָנֵי נַמִי מִינָא דְּטָמֵא הוּא. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי: דְּסוּסִים וּגְמַלִּים לָא קָא מִיבַּעְיָא לְהוּ - דְּלָא שָׁתוּ אֱינָשֵׁי. כִּי קָמִיבַּעְיָא לְהוּ דַּחֲמוֹר, דְּשָׁתוּ אֱינָשֵׁי וּמַעֲלוּ לְיַרְקוֹנָא, מַאי? אֲמַר לְהוּ רַב שֵׁשֶׁת, תְּנֵיתוּהָ: הַיּוֹצֵא מִן הַטָּמֵא - טָמֵא, וְהַיּוֹצֵא מִן הַטָּהוֹר - טָהוֹר; וְהָנֵי נַמִי מִטָּמֵא קָאָתֵי. מֵיתִיבֵי: מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ דְּבַשׁ דְּבוֹרִים מוּתָּר? מִפְּנֵי שֶׁמַּכְנִיסוֹת אוֹתוֹ לְגוּפָן, וְאֵין מְמַצּוֹת אוֹתוֹ מִגּוּפָן! - הוּא דְּאָמַר כְּרַבִּי יַעֲקֹב, דְּאָמַר: דּוּבְשָׁא רַחֲמָנָא שַׁרְיֵיהּ. דְּתַנְיָא, רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר: "אַךְ אֶת זֶה תֹּאכְלוּ מִכָּל שֶׁרֶץ הָעוֹף" - זֶה אַתָּה אוֹכֵל, וְאִי אַתָּה אוֹכֵל שֶׁרֶץ עוֹף טָמֵא. שֶׁרֶץ עוֹף טָמֵא בְּהֶדְיָא כְּתִיב! אֶלָּא, שֶׁרֶץ עוֹף טָמֵא אִי אַתָּה אוֹכֵל, אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל מַה שֶּׁעוֹף טָמֵא מַשְׁרִיץ, וְאֵיזֶה זֶה - זֶה דְּבַשׁ דְּבוֹרִים. יָכוֹל אַף דְּבַשׁ הַגִּזִּין וְהַצִּירְעִין? אָמַרְתָּ: לֹא. וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת דְּבוֹרִים וּלְהוֹצִיא הַגִּזִּין וְהַצִּירְעִין? מְרַבֶּה אֲנִי דְּבַשׁ דְּבוֹרִים - שֶׁאֵין לוֹ שֵׁם לְוַוי, וּמוֹצִיא אֲנִי דְּבַשׁ הַגִּזִּין וְהַצִּירְעִין - שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם לְוַוי. כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא: דְּבַשׁ הַגִּזִּין וְהַצִּירְעִין - טָהוֹר, וּמוּתָּר בַּאֲכִילָה? דְּלָא כְּרַבִּי יַעֲקֹב. "טָהוֹר" - אַלְמָא בָּעֵי מַחֲשָׁבָה. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: דְּבַשׁ בְּכַוָּורְתוֹ מִטַּמֵּא טוּמְאַת אוֹכְלִין שֶׁלֹּא בְּמַחֲשָׁבָה. חֲלֵי דְּיַחְמוּרְתָּא, סְבוּר רַבָּנַן לְמֵימַר: בֵּיעֵי נִינְהוּ, וַאֲסִירַן. אֲמַר רַב סַפְרָא: זַרְעָא דְּאַיָּלָא הוּא, דְּאָזֵיל בָּתַר אַיַּלְתָּא, וְאַיְידֵי דְּרַחְמָהּ צַר לָא מִזְדַּקְּקָא, וְאָזִיל בָּתַר יַחְמוּרְתָּא, וְנָתְרִי. אָמַר רַב הוּנָא: עוֹר הַבָּא כְּנֶגֶד פָּנָיו שֶׁל חֲמוֹר - מוּתָּר, מַאי טַעֲמָא? פִּירְשָׁא בְּעָלְמָא הוּא. אֲמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא: תַּנְיָא דִּמְסַיַּע לָךְ: עוֹר הַבָּא כְּנֶגֶד פָּנָיו שֶׁל אָדָם, בֵּין חַי בֵּין מֵת - טָהוֹר; מַאי לָאו, בֵּין הוּא חַי וְאִמּוֹ חַיָּה, בֵּין הוּא מֵת וְאִמּוֹ מֵתָה? - לָא, בֵּין הוּא חַי וְאִמּוֹ מֵתָה, בֵּין הוּא מֵת וְאִמּוֹ חַיָּה. - וְהָתַנְיָא: בֵּין הוּא חַי וְאִמּוֹ חַיָּה, בֵּין הוּא מֵת וְאִמּוֹ מֵתָה! - אִי תַּנְיָא, תַּנְיָא.

משנה דָּג טָמֵא שֶׁבָּלַע דָּג טָהוֹר - מוּתָּר בַּאֲכִילָה. וְטָהוֹר שֶׁבָּלַע דָּג טָמֵא - אָסוּר בַּאֲכִילָה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ גִּידּוּלוֹ.

גמרא טַעְמָא דַּחֲזִינֵיהּ דְּבָלַע, הָא לָא חֲזִינֵיהּ דְּבָלַע - אָמְרִי: אַשְׁרוּצֵי אַשְׁרִיץ. מְנָלַן? דְּתַנְיָא: דָּג טָמֵא - מַשְׁרִיץ, דָּג טָהוֹר - מַטִּיל בֵּיצִים. - אִי הָכִי, כִּי חָזֵינָא דְּבָלַע אָמְרִינַן: הַאי - אִיעַכְּלָא, וְהַאי - אַשְׁרוּצֵי אַשְׁרִיץ! אָמַר רַב שֵׁשֶׁת: כְּגוֹן שֶׁמְּצָאוֹ דֶּרֶךְ הָרִיעִי. רַב פַּפָּא אָמַר: כְּגוֹן שֶׁמְּצָאוֹ דֶּרֶךְ בֵּית הַבְּלִיעָה. רַב נַחְמָן אָמַר: כְּגוֹן שֶׁמְּצָאוֹ שָׁלֵם. רַב אַשִׁי אָמַר: רוֹב דָּגִים בְּמִינָּן מַשְׁרִיצִין, וּכְמִי שֶׁבָּלַע לְפָנֵינוּ דָּמֵי. תָּנוּ רַבָּנַן: דָּג טָמֵא - מַשְׁרִיץ, דָּג טָהוֹר - מַטִּיל בֵּיצִים. כָּל הַמּוֹלִיד - מֵנִיק, וְכָל הַמֵּטִיל בֵּיצִים - מְלַקֵּט, חוּץ מֵעֲטָלֵף, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמֵּטִיל בֵּיצִים - מֵנִיק.

הדולפנין

מטמא — הוי משמע מגופיה דטמא. [עד כאן שייך לעמוד הקודם]. "מן הטמא" משמע — מינו של טמא הן, דדמו לחלב. **והני נמי** — מטמא קאתו, שבתוך הטמא היו. ואף על גב דלאו מגופיה מימצן, אסירי. **שמכניסות אותן לגופן** — שאוכלין מפרחי האילן, ומהן נעשה הדבש במעיהן. **ואין ממצים אותו** — דובשנו, מגופו. וקשיא לרב ששת, דהא הכא כיון דלאו מגופייהו מימצו שרי! **רב ששת אמר** — כל שהיה בתוך הטמא, דאמר כרבי יעקב בטעמא דדבש, לאו משום שמכניסות אותן לגופן הוא, אלא דרחמנא שרייה בהדיא, וגזירת הכתוב היא. **שרץ העוף טמא** — הוולד ממש — בהדיא כתיב בו (ויקרא יא): "את אלה תשקצו מן העוף"! **אלא שרץ עוף טמא שאתה אין אוכל** — דלהכי דייקא "ואי אתה" — דתיהדר ותידוק מיניה: אבל אתה אוכל מה שעוף טמא משריץ שאינו ולד דוגמתו, כגון דבש. לישנא אחרינא: אלא שרץ עוף טמא אי אתה אוכל. ומאידך קרא נסיב לה: "מכל שרץ העוף" וגו'. **הגזין והצירעין** — מין ארבה. **דבש דבורים** — "דבש" סתמא (הוו) קרו ליה, דבש הגזין הכי הוא דמיקרו. **טהור** — מלקבל טומאת אוכלין, דסתמיה לאו לאכילה עד שיחשב עליו. **טהור אלמא בעי מחשבה** — בניחותא. **דבש בכוורתו** — ואכתי לא חשיב עליה, שהרי הוא בכוורתו. ובדבש דבורים מיירי, דאין כוורת אלא לדבורים. **חלי דיחמורתא** — כעין ביצי זכר שהיחמורות מוציאות מרחמן. **ואסורין** — משום אבר מן החי, שנעקרו מן הזכר ברחם. **דאזיל בתר איילתא** — להיזקק לה. **ונתרי** — שופך זרע הרבה, ונקרש. **עור הבא כנגד פני חמור** — כעין שליא שהחמור נולד בו. **טהור** — מלטמא במגע ובמשא. **מאי לאו** — אפילו הולד והאם מתים — אפילו הכי העור אין מטמא. אלמא דאמר: שליא לא מן הולד ולא מן האם, אלא פירשא בעלמא היא. הכי גרסינן: **לא בין הוא חי ואמו חיה בין הוא מת ואמו חיה** — שמגוף האם הוא, והרי היא חיה. אבל לגבי אכילה, כי שדית ליה בתר אֵם — נמי אסור. **משנה שבלע** — משמע דידעי ודאי שבלעו. **לפי שאינו גידוליו** — אלא כשהוא חי בלעו. אבל גידוליו שרי, שהיוצא מן הטהור — טהור. **גמרא אשרוצי אשריץ** — דג טהור זה שנמצא בתוך הטמא — נשרץ בגופו, ועוברו הוא, ואסור. **דג טמא משריץ** — בגופו עוברו, כשאר בהמה וחיה. **דג טהור מטיל ביצים** — ויושב עליהן ומחממן עד שיוציאם מן הקליפה, כעופות. **אי הכי** — דדג טמא משריץ, האי דבלע — איעכל והוי ריעי, וזה שנמצא בתוכו — אשרוצי אשריציה, ועוברו הוא, וליתסר! **דרך בית הריעי** — ואי עוברו הוא, בבית הרחם מיבעי ליה לאישתכוחי. **שמצאו שלם** — שנגמרה כל צורתו וגדול הוא. ואי עוברו — לא הוי משתהי ברחם כולי האי. **רב אשי אמר** — מתניתין לאו כדחזיניה דבלע, אלא שנמצא בתוכו. והאי דקתני "שבלע", כיון דרוב דגים במינן משריצים, וזה השריץ מין אחר — כמו שבלע בפנינו דמי. **כל המוליד** — שיולד עובר ממש. **מניק** — שיש לו דדים. וכל המטיל ביצים אין לו דדים, ומלקט פירורים ומפרנס בניו. **עטלף** = *קלב"א שורי"ץ. דומה לעכבר ויש לו כנפים.

הכי

הַטָּמֵא, ומשמע שכל היוצא מבהמה טמאה, ונחשב 'מין טמא' משום שהוא דומה לחלב שהוא עכור, אסור באכילה, **וְהָנֵי נַמִּי** – וגם מי רגלי חמור, כיון שיצאו מטמא ועכורים הם ודומים לחלב, **מִינָא דְּטָמֵא הוּא**, ואסורים.

וְאִיכָּא דְּאָמְרִי – ויש שאמרו שמועה זו בלשון אחר, **דְּסוּסִים וּגְמַלִּים לֹא קָא מִיבַּעְיָא לְהוּ** – הטעם שבני הישיבה לא דנו על מי רגלי סוסים וגמלים, אינו משום שהם צלולים, אלא משום **דְּלֹא שָׁתוּ אִינְשֵׁי** – אין אנשים שותים אותם, ופשוט שאינם אסורים, **כִּי קָמִיבַּעְיָא לְהוּ** – והספק הוא רק לגבי מי רגלים **דַּחֲמוֹר, דְּשָׁתוּ אִינְשֵׁי וּמַעֲלוּ לְיַרְקוֹנָא** – שאנשים שותים אותם כי מועילים למחלת הירקון, **מַאי**, האם מחמת כן נחשבים כמשקה ואסורים, או לא.

אָמַר לְהוּ רַב שֵׁשֶׁת לבני הישיבה, **תְּנִיתוּהָ** – מהמשנה (לעיל ה:) נפשט ספק זה, ששנינו בה 'הַיּוֹצֵא מִן הַטָּמֵא, טָמֵא, וְהַיּוֹצֵא מִן הַטָּהוֹר, טָהוֹר', **וְהָנֵי נַמִּי** – וגם מי רגלי חמור, **מִטָּמֵא קָאָתוּ** – באים מטמא, ולכן גם אם אינם מתמצים מגופו אסורים.

הגמרא מקשה על רב ששת שאוסר יוצא מטמא אף שאינו מתמצה מגופו: **מֵיתִיבֵי**, שנינו בברייתא, **מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ דְּבַשׁ דְּבוֹרִים מוּתָּר**, והרי הוא יוצא מגוף דבורה שהיא שרץ העוף, **מִפְּנֵי** שֶׁלאחר שמלקטות אותו מצוף פרחי האילן **מַכְנִיסוֹת אוֹתוֹ לְגוּפָן, וְאֵין מְמַצּוֹת אוֹתוֹ מִגּוּפָן**, הרי שדבר שיצא מהטמא, אם לא התמצה מהגוף מותר, ואיך אסר רב ששת מי רגלי חמור שאינם מתמצים מגופו. מתרצת הגמרא: **הוּא דְּאָמַר** – רב ששת סובר **כְּרַבִּי יַעֲקֹב, דְּאָמַר, דּוּבְשָׁא רַחֲמָנָא שַׁרְיֵיהּ** – התורה התירה דבש באכילה, אף שמעיקר הדין צריך לאסרו משום שיצא מטמא.

מבארת הגמרא היכן נאמר היתר לדבש: **דְּתַנְיָא** לגבי מיני שרצי העוף המותרים באכילה, **רַבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר**, כתוב (ויקרא יא כא) 'אַךְ אֶת זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף הַהוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע, אֲשֶׁר לוֹ כְרָעַיִם מִמַּעַל לְרַגְלָיו', **זֶה** [–חגבים], **אַתָּה אוֹכֵל, וְאִי אַתָּה אוֹכֵל שֶׁרֶץ עוֹף טָמֵא**. מקשה הגמרא: למה הוצרכנו ללמוד איסור שרץ העוף מדרשה, והרי **שֶׁרֶץ עוֹף טָמֵא בְּהֶדְיָא כְּתִיב** – איסורו מפורש בתורה, שנאמר (שם יא יג) 'וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְצוּ מִן הָעוֹף'. **אֶלָּא** כוונת רבי יעקב היא לחזור ולדקדק מזה, שרק **שֶׁרֶץ עוֹף טָמֵא אִי אַתָּה אוֹכֵל, אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל מַה שֶּׁעוֹף טָמֵא מַשְׁרִיץ** – מוציא מגופו, **וְאֵיזֶה זֶה** הדבר ששרץ העוף משריץ ומותר באכילה, **זֶה דְּבַשׁ דְּבוֹרִים. יָכוֹל אַף דְּבַשׁ הַגָּזִין וְהַצִּירְעִין** – מין ארבה, יהיה מותר, **אָמְרַתְּ**, דבש זה **לֹא** הותר.

מבארת הגמרא: **וּמָה רָאִיתָ לְרַבּוֹת** – להתיר דבש **דְּבוֹרִים וּלְהוֹצִיא** – ולאסור דבש **הַגָּזִין וְהַצִּירְעִין. מַרְבֶּה אֲנִי דְּבַשׁ דְּבוֹרִים שֶׁאֵין לוֹ שֵׁם לְוַוִי**, שנקרא 'דבש' סתם, ואין קוראים לו 'דבש דבורים', **וּמוֹצִיא אֲנִי דְּבַשׁ הַגָּזִין וְהַצִּירְעִין שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֵׁם לְוַוִי**, שנקרא 'דבש גזין' או 'דבש צירעין', ונזכר שם העוף הטמא עליהם.

הגמרא דנה: **כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתַנְיָא, דְּבַשׁ הַגָּזִין וְהַצִּירְעִין טָהוֹר** ואינו מקבל טומאת אוכלין, **וּמוּתָּר בַּאֲכִילָה**. קובעת הגמרא: **דְּלֹא כְּרַבִּי יַעֲקֹב**, שהרי רבי יעקב אסר לאכול דבש הגזין והצירעין.

הגמרא מחלקת בין דבש דבורים לדבש הגזין והצירעין לגבי קבלת טומאה. אומרת הגמרא: ממה ששנינו 'דבש גזין וצירעין **טָהוֹר**' כי אינו מיועד לאכילה, **אַלְמָא, דְּבָעֵי מַחֲשָׁבָה** – צריך לחשוב עליו ליעדו לאכילה כדי שיקבל טומאת אוכלין, ומשמע שרק דבש גזין וצירעין צריך מחשבה, אבל דבש דבורים מקבל טומאה גם ללא מחשבה. מוסיפה הגמרא: **תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, דְּבַשׁ בְּכַוַּוֹרְתּוֹ** שעדיין לא יעדו לאכילה, **מְטַמֵּא טוּמְאַת אוֹכָלִין** אפילו **שֶׁלֹּא בְּמַחֲשָׁבָה**, ו'דבש בכוורתו' הוא דבש דבורים, כי אין שום דבש שנאסף בכוורת אלא מדבורים בלבד. הרי שדבש דבורים חלוק בדינו מדבש גזין וצירעין, שדבש דבורים מטמא טומאת אוכלין אף ללא מחשבה, ואילו דבש גזין וצירעין טעון מחשבה.

הגמרא דנה בעוד פרט היוצא מבהמה, מה דינו לאכילה. אומרת הגמרא: [הַנִּי] **חֲלִי דְּיַחְמוּרְתָא** – אלו העיגולים שנראים כביצים, היוצאים מרחמה של יחמורה, **סָבוּר רַבָּנָן לְמֵימַר** – סברו חכמים לומר, **בֵּיעֵי נִינְהוּ** – ביצי זכר הם, שנעקרו ממנו ונשארו ברחמה של הנקבה, **וַאֲסִירָן** באכילה משום אבר מן החי. **אָמַר רַב סַפְרָא**, מותר לאכלם, כי אין אלו ביצי זכר, אלא **זַרְעָא דְּאַיָּלָא הוּא דְּאָזִיל בָּתַר אַיַּלְתָּא** – הם זרע האיל ההולך אחר האילה ורוצה להזקק לה, **וְאַיְידֵי דְּרַחְמָהּ צַר לֹא מִזְדַּקְּקָא, וְאָזִיל בָּתַר יַחְמוּרְתָא וְנָתְרִי** – אולם מכיון שרחמה צר אינה מקבלתו, והולך אחר יחמורה שדומה לאילה, ועד שמוצאה, סובל בגופו את שכבת זרעו ומתבשל בגופו הרבה, וכששופך הזרע ברחמה הזרע נקרש, ויוצא מרחמה בצורת ביצים, והם מותרים, ואינם נחשבים כיוצא מאבר מן החי.

הגמרא דנה על חלק הפורש מבהמה, מה דינו לאכילה: **אָמַר רַב הוּנָא, עוֹר הַבָּא כְּנֶגֶד פָּנָיו שֶׁל חֲמוֹר** – כעין שליא שהחמור נולד בו, **מוּתָּר. מַאי טַעֲמָא**, והרי בא מגוף טמא של חמור, משום **שפִּירְשָׁא בְּעָלְמָא הוּא** – הוא דבר בפני עצמו, ואינו חלק מגוף החמור. **אָמַר לֵיהּ רַב חִסְדָּא** לרב הונא, **תַּנְיָא** – למדנו ברייתא **דִּמְסַיַּיע לָךְ**, שכך שנינו בה, **עוֹר הַבָּא כְּנֶגֶד פָּנָיו שֶׁל אָדָם, בֵּין חַי בֵּין מֵת**, העור **טָהוֹר**, ואינו מטמא במגע במשא ובאהל כטומאת מת.

ודנה הגמרא: **מַאי** כוונת הברייתא **לָאו** – האם אין כוונתה שהעור טהור **בֵּין** אם **הוּא** [–הולד] **חַי וְאִמּוֹ חַיָּה, בֵּין** אם **הוּא מֵת** וְגם **אִמּוֹ מֵתָה**, ובהכרח שאין עור זה נחשב כחלק מן הולד או מן האם, אלא כפרש בלבד, ולכן אינו מטמא כחלק מהמת. דוחה רב הונא את ראיית רב חסדא: **לֹא** – אין להוכיח מכאן שעור הבא כנגד פני חמור נחשב כפרש, כי יש לפרש את דברי הברייתא כך, **בֵּין הוּא** [–הולד] **חַי וְאִמּוֹ מֵתָה, בֵּין הוּא מֵת וְאִמּוֹ חַיָּה**, והעור טהור לא משום שנחשב כפרש, אלא משום שבא מן האם ומן הולד, ואינו נחשב כעור מת עד שימותו שניהם. וזה סברא רק שלא יטמא, אבל אסור הוא באכילה, כיון שהוא חלק מהאם והולד האסורים באכילה. אמר רב חסדא לרב הונא: **וְהָתַנְיָא, בֵּין הוּא חַי וְאִמּוֹ חַיָּה בֵּין הוּא מֵת וְאִמּוֹ מֵתָה**, ומזה שמבואר בברייתא שאפילו אם שניהם מתים אין העור מטמא, מוכח שאינו נחשב כחלק מהם, אלא הוא כפרש בלבד, ואם כן שוב ניתן להוכיח כדבריך להתיר לאכול עור כזה של חמור. אמר לו רב הונא: **אִי תַּנְיָא תַּנְיָא** – אם אכן שנינו כך בברייתא, הרי שיש ללמוד כך גם בברייתא שלפנינו, ומוכח שעור הבא כנגד פני ולד, אינו אלא פרש בלבד.

משנה

המשנה מביאה אופן שבו אין אומרים 'היוצא מהטמא טמא והיוצא מהטהור טהור': **דָּג טָמֵא שֶׁבָּלַע דָּג טָהוֹר**, הדג הטהור **מוּתָּר בַּאֲכִילָה**. וְדג **טָהוֹר שֶׁבָּלַע דָּג טָמֵא**, הדג הטמא **אָסוּר בַּאֲכִילָה, לְפִי שֶׁאֵינוֹ גִּידּוּלוֹ** – שהדג הנבלע, אינו נחשב 'יוצא' מהדג שהוא בלוע בו, כי לא גדל ממנו, אלא היה כנוס בתוכו.

גמרא

שנינו במשנה: 'דג טמא שבלע דג טהור'. מדייקת הגמרא מזה שלא נקט התנא 'דג טהור שנמצא במעי דג טמא', **טַעֲמָא דַּחֲזִינֵיהּ דְּבָלַע** – טעם היתר הדג הטהור הוא משום שראינו שבלעו דג טמא, **הָא לֹא חֲזִינֵיהּ דְּבָלַע** – אולם אם נמצא בתוך מעיו, אבל לא ראינו שבלעו, הרי הוא אסור, כי **אָמְרִי אַשְׁרוּצֵי אַשְׁרִיץ** – יש לומר שהדג הטמא השריצו וילד דג שמראהו כדג טהור, ואיסורו משום שהיוצא מהטמא טמא.

דנה הגמרא: **מְנָלָן** שדג משריץ, **דְּתַנְיָא, דָּג טָמֵא מַשְׁרִיץ** – מתעבר ומוליד עובר כבהמות וחיות, ואילו **דָּג טָהוֹר** אינו מוליד, אלא **מֵטִיל בֵּיצִים**, ומהן גדלים דגים, וכיון שדג טמא משריץ, אם לא ראינו שבלע דג טהור, אף שהדג הנמצא בתוכו יש לו סימני דג טהור, יש לחשוש שמא הוא עובר שלו, שמראהו כדג טהור, ואסור. מקשה הגמרא: **אִי הָכִי** שיש לחשוש שדג טהור הנמצא בדג טמא, הוא עובר שלו, **כִּי חֲזִינָא דְּבָלַע** – גם אם ראינו שבלע דג טהור, יאסר הדג הנמצא בפנים, כי **אָמְרִינַן הַאי אִיעַכְּלָא וְהַאי אַשְׁרוּצֵי אַשְׁרִיץ** – הדג הטהור שבלע, התעכל, והדג הטהור הנמצא בדג הטמא, הוא

המשך בעמוד כט

הַדּוּלְפָנִין, פָּרִין וְרָבִין כִּבְנֵי אָדָם – תשמישם ועיבורם שוה לבני אדם. מבארת הגמרא: **מַאי דּוּלְפָנִין, אָמַר רַב יְהוּדָה,** אלו **בְּנֵי יַמָּא** – מין דגי ים, שחצי גופם בצורת אדם וחציו האחר בצורת דג.

הגמרא מביאה את המשך הברייתא: **כֹּל** בעל חי **שֶׁבֵּיצָיו** של הזכר **מִבַּחוּץ** – מחוץ לגופו, כגון בהמה וחיה, **מוֹלִיד** ולדות ולא ביצים, **וְכֹל** בעל חי **שֶׁביצָיו בִּפְנִים,** כגון עופות, אינו מוליד ולדות, אלא **מֵטִיל בֵּיצִים.**

מקשה הגמרא: **אֵינִי** – האם כך הוא, **וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל, אַוָּוז** של יישוב **וְאַוַּוז בָּר** הם שני מינים, **וּכִלְאַיִם זֶה בָּזֶה,** ואסור להרביעם זה עם זה. **וְהֲוִינַן בָּהּ** – ונשאנו ונתנו בדברי שמואל, **מַאי טַעֲמָא** החשיבם ככלאים, והרי מין אחד של אווז הם, **וְאָמַר אַבַּיֵי,** משום שיש חילוק בין הזכרים של שני המינים, **שזֶה** – אווז בר, **בֵּיצָיו מִבַּחוּץ, וְזֶה** – אווז יישוב **בֵּיצָיו מִבִּפְנִים.** וְאם כן קשה, איך יתכן **דתַרְוַיְיהוּ** [–אווז של ישוב ואווז בר] **מְטִילֵי בֵּיצִים,** והלא שנינו בברייתא שכל שביציו מבחוץ אינו מטיל ביצים, וכיצד אווז בר שביציו מבחוץ מטיל ביצים.

אֶלָּא – בהכרח שכך צריך לשנות את הכלל בברייתא, **כֹּל** בעל חי **שֶׁאבר זַכְרוּתוֹ מִבַּחוּץ, מוֹלִיד** ולדות, ואילו בעל חי שאבר זכרותו **מִבִּפְנִים, מֵטִיל בֵּיצִים** ואינו מוליד ולדות. ואווז בר אף שביציו מבחוץ אבל זכרותו מבפנים, ועל כן הוא מטיל ביצים.

הגמרא מביאה את המשך הברייתא: **כֹּל** בעל חי **שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ** – שטבעו להזדקק לבן זוגו **בַּיּוֹם, יוֹלֵד** את ולדותיו **בַּיּוֹם,** וכל בעל חי שטבעו להזקק לבן זוגו **בַּלַּיְלָה, יוֹלֵד בַּלַּיְלָה,** וכֹל בעל חי **שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, יוֹלֵד בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה.**

מבארת הברייתא אלו בעלי חיים כלולים בכל כלל: דרך **תַּשְׁמִישׁוֹ בַּיּוֹם יוֹלֵד בַּיּוֹם,** הוא **התַּרְנְגוֹל.** דרך תשמישו **בַּלַּיְלָה יוֹלֵד בַּלַּיְלָה,** הוא **העֲטַלֵּף.** דרך **תַּשְׁמִישׁוֹ בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה יוֹלֵד בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה,** הוא **אָדָם, וְכָל דְּדָמֵי לֵיהּ** – וכל בעלי החיים הדומים לו בדרך תשמישו.

שואלת הגמרא: **לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ** – איזה דין יוצא מדבר זה שלכך אמרוהו. משיבה הגמרא: דברים אלו נצרכים **לְכִדְרַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא** – לדין שאמר רב מרי בריה דרב כהנא, **דְּאָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, בָּדַק בְּקִינָּה** [–בתוך קן] **שֶׁל תַּרְנְגוֹלִין מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב** בין השמשות, **וְלֹא מָצָא בָּהּ בֵּיצָה, וּלְמָחָר הִשְׁכִּים** לפני עלות השחר, **וּמָצָא בָּהּ בֵּיצָה, מוּתֶּרֶת בַּאֲכִילָה בְּיוֹם טוֹב,** כי ודאי נולדה הביצה אתמול לפני בין השמשות, ואף שבדק בבין השמשות ולא מצא ביצה בקן, כיון ששנינו בברייתא שאין תרנגולת מטילה ביצים בלילה, **אֵימַר** – צריך לומר **שלֹא בָּדַק יָפֶה.** וְאף אם תשאל **שהֲלֹא בָּדַק יָפֶה, אֵימַר** – יש לומר, **יָצְתָה רוּבָּהּ וְחָזְרָה הֲוָה** – אתמול יצאה רוב הביצה מגוף התרנגולת וחזרה אליה, וכיון שרובה יצאה ביום, נחשב כמו שכבר נולדה הביצה, והטלה זו יכולה להיעשות גם בלילה. **וּכִדְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בֵּיצָה שֶׁיָּצְתָה רוּבָּהּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְחָזְרָה** לגוף התרנגולת, **מוּתֶּרֶת לְאוֹכְלָהּ בְּיוֹם טוֹב.** וכיון שהיתר זה נקבע על ידי ידיעת זמן לידת התרנגולת, שהוא ביום ולא בלילה, לכן הוצרכו חכמים ללמדנו מתי זמן לידתה.

הגמרא מביאה את המשך הברייתא: **כֹּל שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ וְעִיבּוּרוֹ שָׁוֶה** – שני מינים שאופן תשמישם וזמן עיבורם דומים זה לזה, כגון כבש ועז ששניהם משמשים פנים כנגד עורף, ועיבורם נמשך חמשה חדשים, אם בא אחד על חבירו **יוֹלְדִין** ולדות **וּמְגַדְּלִין** – מניקים ולדות **זֶה מִזֶּה.**

הַכֹּל – כל בעלי החיים **מְשַׁמְּשִׁין** באופן **שהפָּנִים** של הזכר **כְּנֶגֶד עוֹרֶף** הנקבה, **חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה** מינים **שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים, וְאֵלּוּ הֵן, דָּג וְאָדָם וְנָחָשׁ.** שואלת הגמרא: **וּמַאי שְׁנָא הָנֵי תְּלָתָא** – מה הטעם ששונה אופן תשמישם של שלשה אלו. משיבה הגמרא: **כִּי אֲתָא** – כשבא **רַב דִּימִי** מארץ ישראל **[אָמַר] אָמְרִי בְּמַעֲרָבָא** – כך אומרים בארץ ישראל, שמינים אלו ראוי שיהיו נכבדים באופן תשמישם יותר משאר המינים, **הוֹאִיל וְדִיבְּרָה עִמָּהֶם שְׁכִינָה,** דג, שנאמר בו (יונה ב יא) 'ויאמר ה' לדג ויקא את יונה אל היבשה'. נחש, שנאמר בו (בראשית ג יד) 'ויאמר ה' אלוהים אל הנחש'. ואדם, מצינו בכל התורה שהקדוש ברוך הוא דיבר עם כמה אנשים.

תָּנָא – שנינו בברייתא, **גָּמָל** אופן תשמישו הוא **אָחוֹר כְּנֶגֶד אָחוֹר.** הגמרא מביאה ברייתא המפרטת את זמן עיבורם של בעלי חיים: **תָּנוּ רַבָּנָן, תַּרְנְגוֹלֶת** ביצתה נגמרת **לְאחר עֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם** מעיבורה. **וּכְנֶגְדָּהּ בָּאִילָן,** הוא עץ אגוזי הלוז, שפירותיו שוהים בו מעת שיצא הפרח עד שנגמר הפרי, עשרים ואחד יום. **כֶּלֶב** צורת ולד שלו נגמרת **לַחֲמִשִּׁים יוֹם, וּכְנֶגְדּוֹ בָּאִילָן,** אילן **התְּאֵינָה. חָתוּל לַחֲמִשִּׁים וּשְׁנַיִם יוֹם, וּכְנֶגְדּוֹ בָּאִילָן,** אילן **התּוּת. חֲזִיר לְשִׁשִּׁים יוֹם, וּכְנֶגְדּוֹ בָּאִילָן,** אילן **תַּפּוּחַ. שׁוּעָל וְכָל מִינֵי שְׁרָצִים [לְ]שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, וּכְנֶגְדָּן בָּאִילָן, תְּבוּאָה.**

בְּהֵמָה דַּקָּה טְהוֹרָה לַחֲמִשָּׁה חֳדָשִׁים, וּכְנֶגְדָּהּ בָּאִילָן, עץ **גֶּפֶן. בְּהֵמָה גַּסָּה טְמֵאָה לִשְׁנֵים עָשָׂר חוֹדֶשׁ, וּכְנֶגְדּוֹ בָּאִילָן,** אילן **דֶּקֶל.** בהמה גסה **טְהוֹרָה לְתִשְׁעָה חֳדָשִׁים, וּכְנֶגְדָּהּ בָּאִילָן,** עץ **הַזַּיִת.**

הַזְּאֵב וְהָאֲרִי וְהַדּוֹב וְהַנָּמֵר וְהַבַּרְדְּלַס וְהַפִּיל וְהַקּוֹף וְהַקִּיפּוֹף צורת ולדם נגמרת **לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים** – לאחר שלש שנים מעיבורם, **וּכְנֶגְדָּן בָּאִילָן, בְּנוֹת שׁוּחַ.**

אֶפְעֶה אינו מתעבר אלא **לְשִׁבְעִים שָׁנָה** – לאחר שבעים שנה משנולד, **וּכְנֶגְדּוֹ בָּאִילָן, חָרוּב. חָרוּב זֶה מִשְּׁעַת נְטִיעָתוֹ עַד שְׁעַת גְּמַר פֵּירוֹתָיו** עובר **שִׁבְעִים שָׁנָה, וִימֵי עִיבּוּרוֹ** מעת שיוצא הפרח עד שעת גמר פירות, **שָׁלֹשׁ שָׁנִים.**

נָחָשׁ יולד **לְשֶׁבַע שָׁנִים** – לאחר שבע שנים, **וּלְאוֹתוֹ רָשָׁע** [–הנחש], **לֹא מָצִינוּ חָבֵר** – לא מצינו אילן שפירותיו שוהים שבע שנים עד שיגמרו. **וְיֵשׁ אוֹמְרִים** שכנגד עיבורו של נחש יש באילן **מוּכְסָסִים,** שהם מין מסוים של בנות שוח. שואלת הגמרא: **מְנָא הָנֵי מִילֵּי** – מנין שעיבורו של נחש נמשך שבע שנים. משיבה הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וּמָטוּ בָּהּ מִשּׁוּם** – והביאו דבר זה בשמו **דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא, שֶׁנֶּאֱמַר** (בראשית ג יד) **'אָרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה',** ולכאורה תמוה למה הוצרך לומר לו 'ומכל חית השדה', והלא **אִם מִבְּהֵמָה (נתקללה) [נִתְקַלֵּל]** שזמן עיבורה חמשה חדשים, **מֵחַיָּה לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שהוא מקולל, שהרי חיה כגון חתול, זמן עיבורו הוא רק חמשים ושנים יום. **אֶלָּא** בא הכתוב **לוֹמַר לְךָ שכְּשֵׁם שֶׁנִּתְקַלְּלָה הַבְּהֵמָה** שעיבורה נמשך יותר **מֵחַיָּה אֶחָד לְשֶׁבַע** – זמן ארוך פי שבע מחיה, **וּמַאי נִיהוּ** – ומי הן הבהמה והחיה שעיבור הבהמה נמשך פי שבע מעיבור החיה, **חֲמוֹר** שהוא בהמה גסה טמאה, ועיבורו נמשך שנים עשר חודש, שהוא פי שבע מעיבורו של **חָתוּל** שנמשך רק חמשים ושנים יום, **כָּךְ נִתְקַלֵּל הוּא** [–הנחש], שעיבורו ארוך **מִבְּהֵמָה אַחַת לְשֶׁבַע** – פי שבע מבהמה, וכיון שעיבור בהמה גסה טמאה נמשך שנה, נמצא **דַּהֲוָה לֵיהּ שַׁב שְׁנֵי** – שיש לנחש עיבור ארוך שבע שנים.

מקשה הגמרא: **אֵימָא** – ואולי, הלימוד מקללת הנחש אינו מקללת הבהמה יותר מהחיה, אלא מקללת החיה יותר מהבהמה, ותלמד כך, **כְּשֵׁם שֶׁנִּתְקַלְּלָה חַיָּה** שעיבורה נמשך יותר **מִבְּהֵמָה אַחַת לְשָׁלֹשׁ (שָׁנִים)** – פי שלש מבהמה, **וּמַאי נִיהוּ** – ומי הן הבהמה והחיה שעיבור החיה נמשך פי שלש מהבהמה, **אֲרִי מֵחֲמוֹר** – שבהמה גסה טמאה עיבורה שנה אחת, ואילו אריה עיבורו שלש שנים, **כָּךְ נִתְקַלֵּל הוּא** [–נחש], שעיבורו נמשך יותר **מֵחַיָּה אַחַת לְשָׁלֹשׁ (שָׁנִים)** – פי שלש, ואם כן נמצא **דַּהֲוָה לֵיהּ תֵּשַׁע שָׁנִים** – שיש לנחש עיבור ארוך של תשע שנים, ולא שבע שנים כפי שלמדנו לעיל.

רש"י

הכי גרסינן הדולפנין פרים ורבים מבני אדם — שאם בא אדם עליהם מתעברות הימנו. **בני יומא** — דגים יש בים שחציין צורת אדם וחציין צורת דג, ובלעז: *שריינ"א. **כל** — מין שביצי הזכר, כגון חיה ובהמה, מבחוץ — מוליד עובר ממש. **וכל** — מין שביצי זכר מבפנים — מטילה הנקיבה ביצים. **אווז** — של ישוב, ואווז של בר — כלאים להרביע.

לפי שאין הזכרים דומים, דזה ביציו מבחוץ וזה ביציו מבפנים. **זכרותו** — הגיד. ואווז בר זכרותו מבפנים. **ולמחר השכים** — קודם היום, ומצא בה ביצה — מותרת, דלא נולדה בלילי יום טוב אלא מאתמול. דתרנגולת אינה יולדת בלילה כדתני לעיל. **יצתה רובה מותרת** — דבתר יציאת רובה אזלינן. **כל שתשמישו ועיבורו שוה** — כגון כשב ועז, ששניהם פנים כנגד עורף, וימי עיבורן שוה, ששוהין חמשה חדשים — ויולדין אם בא אחד על מין חבירו. **ומגדלין** = מניקין. **שכינה עמהם** — שנאמר (יונה ב): "ויאמר ה' לדג". **לעשרים ואחד יום** — לאחר שנתעברה מן התרנגול שוהה ביצתה ליגמר עד אחד ועשרים יום. **לוז** — *קורדל"א, שגדילים בו אגוזים קטנים. ומשעת פרחיו עד שעת גמר פריו (שנים) [אחד] ועשרים יום. **כלב לחמשים יום** — גמרה צורת הולד. **וכנגדו באילן תבואה** — כמאן דאמר (ברכות מ,א): עץ שאכל אדם הראשון חטה היתה, קרי לתבואה אילן. **דקל** — גדילין בו תמרים. **כרדלס** = אפא. **קוף** = **שיניי"א בלעז. **קיפוף** — כעין קוף הוא, ויש לה זנב. ובלשון אשכנז ***מרקצ"א. **אפעה** — מתעבר אחר שבעים שנה שנולד. **וימי עיבורו** — משעת הפרח עד שעת גמר פירות. **מוכססים** — מין בנות שוח, ולא בנות שוח ממש. **מנא הני מילי** — דנחש עיבורו שבע שנים. **אם מבהמה נתקלל מחיה לא כל שכן** — שפחותה יותר מן חיה, שהרי עז חמשה חדשים וחתול חמשים ושנים [יום]. והא ליכא למימר דהא "מכל חיה" היינו ארי או אפעה, דאם כן ליכתוב "מכל החיה" ולא ליבעי בהמה. **אלא להכי כתב תרוייהו לומר לך כו'** — והכי משמע: ארור הוא מכל הבהמה כמה שהיא ארורה יותר מן החיה. כשם שהבהמה נתקללה מן החיה על אחת שבע, ומאי ניהו — חמור מחתול, שבשנה יש שבע פעמים חמשים ושנים — כך נתקלל הוא מן הבהמה, כגון מבהמה גסה טמאה, אחד לשבע. דבהמה טמאה גסה שנים עשר חדש, וחשוב שבע פעמים שנים עשר חדש — היינו אחד לשבע, הן שבע שנים.

מי

הַדּוּלְפָּנִין פָּרִין וְרָבִין כִּבְנֵי אָדָם. מַאי דּוּלְפָּנִין? אָמַר רַב יְהוּדָה: בְּנֵי יַמָּא. כָּל שֶׁבֵּיצָיו מִבַּחוּץ - מוֹלִיד, וְכָל שֶׁבִּפְנִים - מֵטִיל בֵּיצִים. אִינִי? וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל: אַוּז וְאַוּז בַּר - כְּלָאִים זֶה בְּזֶה; וְהֵוֵינַן בָּהּ: מַאי טַעְמָא? אֲמַר אַבָּיֵי: זֶה - בֵּיצָיו מִבַּחוּץ, וְזֶה - בֵּיצָיו מִבִּפְנִים. וְתַרְוַיְיהוּ מְטִילֵי בֵּיצִים! אֶלָּא: כָּל שֶׁזִּכְרוּתוֹ מִבַּחוּץ - מוֹלִיד, מִבִּפְנִים - מֵטִיל בֵּיצִים. כָּל שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ בַּיּוֹם - יוֹלֵד בַּיּוֹם, בַּלַּיְלָה - יוֹלֵד בַּלַּיְלָה, כָּל שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה - יוֹלֵד בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. תַּשְׁמִישׁוֹ בַּיּוֹם יוֹלֵד בַּיּוֹם - תַּרְנְגוֹל, בַּלַּיְלָה יוֹלֵד בַּלַּיְלָה - עֲטַלֵּף, תַּשְׁמִישׁוֹ בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה יוֹלֵד בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה - אָדָם וְכָל דְּדְמֵי לֵיהּ. לְמַאי נָפְקָא מִינָּהּ? לְכִדְרַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא, דְּאָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כָּהֲנָא: בָּדַק בְּקִינָּה שֶׁל תַּרְנְגוֹלִין מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְלֹא מָצָא בָּהּ בֵּיצָה, וּלְמָחָר הִשְׁכִּים וּמָצָא בָּהּ בֵּיצָה - מוּתֶּרֶת בַּאֲכִילָה בְּיוֹם טוֹב, אֵימַר: לֹא בָּדַק יָפֶה. - וַהֲלֹא בָּדַק יָפֶה! - אֵימַר: יְצָתָה רוּבָהּ וְחָזְרָה הָוָה. וְכִדְרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בֵּיצָה שֶׁיָּצְתָה רוּבָהּ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב וְחוֹזֶרֶת - מוּתֶּרֶת לְאוֹכְלָהּ בְּיוֹם טוֹב. כָּל שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ וְעִיבּוּרוֹ שָׁוֶה - יוֹלְדִים וּמְגַדְּלִים זֶה מִזֶּה. הַכֹּל מְשַׁמְּשִׁין פָּנִים כְּנֶגֶד עוֹרֶף, חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה שֶׁמְּשַׁמְּשִׁין פָּנִים כְּנֶגֶד פָּנִים, וְאֵלּוּ הֵן: דָּג וְאָדָם וְנָחָשׁ. וּמַאי שְׁנָא הָנֵי דְּתָלְתָּא? כִּי אֲתָא רַב דִּימִי, אָמְרִי בְּמַעְרְבָא: הוֹאִיל וְדִיבְּרָה עִמָּהֶם שְׁכִינָה. תָּנָא: גָּמָל - אָחוֹר כְּנֶגֶד אָחוֹר. תָּנוּ רַבָּנַן: תַּרְנְגוֹלֶת - לְעֶשְׂרִים וְאֶחָד יוֹם, וּכְנֶגְדָּהּ בָּאִילָן - לוּז. כֶּלֶב - לַחֲמִשִּׁים יוֹם, וּכְנֶגְדּוֹ בָּאִילָן - תְּאֵינָה. חָתוּל - לַחֲמִשִּׁים וּשְׁנַיִם יוֹם, וּכְנֶגְדּוֹ בָּאִילָן - תּוּת. חֲזִיר - לְשִׁשִּׁים יוֹם, כְּנֶגְדּוֹ בָּאִילָן - תַּפּוּחַ. שׁוּעָל וְכָל מִינֵי שְׁרָצִים - שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, וּכְנֶגְדָּם בָּאִילָן - תְּבוּאָה. בְּהֵמָה דַּקָּה טְהוֹרָה - לַחֲמִשָּׁה חֳדָשִׁים, וּכְנֶגְדָּן בָּאִילָן - גֶּפֶן. בְּהֵמָה גַּסָּה טְמֵאָה - לִשְׁנַיִם עָשָׂר חוֹדֶשׁ, וּכְנֶגְדּוֹ בָּאִילָן - דֶּקֶל. טְהוֹרָה - לְתִשְׁעָה חֳדָשִׁים, וּכְנֶגְדָּהּ בָּאִילָן - זַיִת. הַזְּאֵב וְהָאָרִי וְהַדּוֹב וְהַנָּמֵר וְהַבַּרְדְּלָס וְהַפִּיל וְהַקּוֹף וְהַקִּיפּוֹף - לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּכְנֶגְדָּן בָּאִילָן - בְּנוֹת שׁוּחַ. אֶפְעֶה - לְשִׁבְעִים שָׁנָה, וּכְנֶגְדּוֹ בָּאִילָן - חָרוּב. חָרוּב זֶה, מִשְּׁעַת נְטִיעָתוֹ עַד שְׁעַת גְּמַר פֵּירוֹתָיו - שִׁבְעִים שָׁנָה, וִימֵי עִיבּוּרוֹ שָׁלֹשׁ שָׁנִים. נָחָשׁ - לְשֶׁבַע שָׁנִים, וּלְאוֹתוֹ רָשָׁע לֹא מָצִינוּ חָבֵר, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: מוּכְסָסִים. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וּמָטוּ בָּהּ מִשּׁוּם דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה", אִם מִבְّהֵמָה נִתְקַלְלָה, מֵחַיָּה לֹא כָּל שֶׁכֵּן? אֶלָּא לוֹמַר לְךָ: כְּשֵׁם שֶׁנִּתְקַלְלָה הַבְּהֵמָה מֵחַיָּה אֶחָד לְשִׁבְעָה, וּמַאי נִיהוּ? חֲמוֹר מֵחָתוּל - כָּךְ נִתְקַלֵּל הוּא מִבְּהֵמָה אַחַת לְשֶׁבַע, דְּהָוָה לֵיהּ שַׁב שְׁנֵי. - אֵימָא: כְּשֵׁם שֶׁנִּתְקַלְלָה חַיָּה מִבְּהֵמָה אַחַת לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, וּמַאי נִיהוּ? אֲרִי מֵחֲמוֹר - כָּךְ נִתְקַלֵּל הוּא מֵחַיָּה אַחַת לְשָׁלֹשׁ שָׁנִים, דְּהָוָה לֵיהּ תֵּשַׁע שָׁנִים!

מי

הדולפנין פרין ורבין מבני אדם — כן גירסת הקונטרס. וכן מוכח בתוספתא [פ"אן]: יולדין ומגדלין מבני אדם. **אימר** יצתה רובה וחזרה — מכאן מתירין לקנות ביצים בליל שני של יום טוב של גליות. חוץ משני ימים טובים של ראש השנה, לפי שקדושה אחת הן. **תרנגולת** עשרים ואחד יום כנגדה באילן לוז — פירש הקונטרס קורדל"א שגדלים בו אגוזים קטנים. ורבינו יצחק בן אשר מפרש: שקדים שקורין אמנדליי"ד. ד"בטנים ושקדים" (בראשית מג) מתרגם ירושלמי: לוזים, "מקל שקד" (ירמיה א) מתרגם: חוטרא דלוזא. ויש מפרשים: מקל שקד אחד לעשרים ואחד — אף משבעה עשר בתמוז לתשעה באב כן. "וינאץ השקד" (קהלת יב) מתרגם: שיגדא, "ויגמל שקדים" (במדבר יז) [מתרגם]: וכפיא שגדין. עוד אמרינן: "וינאץ השקד" — זה לוז של שדרה, ממנה עתידים מתים להחיות לעתיד לבא. "לוז" תרגום של שקד (ויקרא רבה).

באילן תות — אין ראיה מכאן שמברכין עליהן "בורא פרי העץ". דהכי אמרינן: באילן — דגן, דאתיא כמאן דאמר (ברכות מ,א): עץ שאכל ממנו אדם הראשון חטה היתה. אלמא קרי לתבואה אילן, ולא מברכין בהם "פרי העץ". ומיהו, תותים הגדלים באילן — מברכין "פרי העץ". אבל לא אתותי שדה, דאי שקלת לפירא — לא הדר גווזא ומפיק, ואין מברכין "פרי העץ" אלא כי הדר גווזא ומפיק.

כרדלס — פירש הקונטרס: אפא. ופרק קמא דסנהדרין (טו,ב) פירש הקונטרס: פוטו"ש. וסוף פרק קמא דבבא קמא (טז,א) [אמרינן]: ברדלס [זו] אפא. ואמרינן צבוע זה אפא. ו"גיא הצבועים" (שמואל א יג) מתרגם: מישר אפעיא. מיהו ברדלס דהכא משמעו דהוא כעין פוטו"ש, ויולד לשלש שנים, מדשינה אפעה לשבעים שנה. ושני מיני ברדלס הן.

הקוף והקיפוף — מין חיה הוא, מדחשיב להו בהדי פיל, ואמר פרק "הרואה" (ברכות נז,ב): כל מיני חיות יפין לחלום חוץ מן הפיל והקיפוף. ופרק "המפלת" (נדה כג,א) אמרינן: לישנא אחרינא, רבי מאיר אומר: הואיל ועיניהם הולכים לפניהם כשל אדם. והוא "כוס וינשוף" (ויקרא יא) מתרגם: קריא וקפופא. ויש קפוף אחר מין עוף, פרק "אלו טריפות" (חולין סג,א) אמר: תנשמת באות שבעופות, ואמר: באות שבעופות — קפוף. ויש גרס "קיפוד" בדל"ת, על דרך "וירשוה קאת וקיפד" (ישעיה לד). ואי גרס "קיפוף", ותרי גווני קיפוף יש בעופות, אם כן כי מפרש באות שבעופות קפוף — והיכי ידענא בהו אי איירי בינשוף או בתנשמת?

בנות שוח — על משנה דשביעית שלהן בשניה (שביעית פרק ה משנה א) פירש בירושלמי: בכל שנה חונטין בה פירות, ופירות שחונטין בשנה אחת אין נגמרין עד שלש שנים. ולא כפירוש רבינו חננאל, שפירש גבי תלתין אילנות לא מפקין בכל שתא אלא עשרים מנייהו [בבא בתרא לז,א]

— כגון בנות שוח לשלש שנים. ופרק קמא דעבודה זרה (יד,א) גרס: מוכססים בנות שוח מין אחד, וכן שמו. וקשה, במסכת דמאי (פרק א משנה א) תנן: הקלין שבדמאי לא נחשדו עמי הארץ עליהן, משמע דלאו פירי חשוב נינהו. ופרק קמא דמסכת עבודה זרה (יד,א) מפרש: תאיני חיורתא. ופרק שלישי דנדרים (כז,א): בנות שבע ותאנים לבנים שני מינין. דאמר: אילו הייתי יודע שבנות שבע בתוך כלכלה הייתי אומר "תאנים לבנות ושחורות אסורות, בנות שבע מותרות"! ונראה: בנות שוח ושבע מיני תאנים הן, אלא שבנות שוח רעות כדמשמע במתניתין ד"הקלין שבדמאי" ובההיא דשביעית, כסבור שאין שביעית נוהג בהן. ובנות שבע יפות, כדמשמע בשביעית (פרק ה) ובנדרים (כז,א), ומסתמא אדם מן היפות אכל. ונקראו "שבע" מן שבעת ימי אבלות, ו"שוח" — שגרמו שוחה, ותולין הקללה במקולקל. **ומאי** נינהו חמור מחתול — דחתול לחמשים ושנים יום. ותימה: למאן דאמר כלב מין חיה, כדאיתא במסכת ביצה (כה,ב): שלשה עזין הן, כלב [בחיות] — לנקוט חמור מכלב, דמקולקל טפי, שהכלב לחמשים יום! יש לומר: מנין זה מכוון טפי דהוי שנים.

מי כתיב מכל החיה ומכל הבהמה — דנידרוש: מכל החיה שנתקללה יותר מבהמה. [**מכל הבהמה כתיב** — משמע: מבהמה המקוללת יותר — כך נתקלל. ואין לך מקוללת בבהמה גסה יותר מחמור]. **כך נתקלל הוא מבהמה אחד לשלש** — כגון בהמה דקה טהורה דעיבורה לחמשה חדשים, ובתלתא זימני (תלתא) הוי חמשה עשר. **אי בעית אימא מכל הבהמה** — דמשמע: מכל הבהמה המקוללת יותר. **ואיבעית אימא** — לשם קללה נאמר, הלכך קללה חמורה שתוכל לדרוש מן הפסוק שדי עילויה. והכי נמי איכא לאקשויי: ואימא כשם שנתקללה בהמה מחיה אחד לשנים, ומאי ניהו — חמור משועל, כך נתקלל הוא מחמור אחד לשנים, דהוו להו שתי שנים. אלא איכא לתרוצי: קללה שדי עילויה. ועוד, "מכל הבהמה ומכל החיה" כתיב, דמשמע דמשום בהמה שיתירה קללתה על שום חיה, ומצינו חמור מקולל מחתול אחד לשבע. **לכמה מיעבר ומוליד** — כמה שוהה עיבורו במעיו. **דבי אתונא** — מקום. **והא משמשי שמושי** — ואי הוו מעברי לא הוו משמשי. שדרך חיה ובהמה, מאחר שנתעברה אינה מקבלת זכר. **והא חכימי** — הנהו סבי, וירדו לסוף המעשה. **זיל זכינהו** — נצחם. **ביסתרקי** = כסאות. **כי מטא להתם** — לכרך שלהם. **עביד חיותא** — מחתך בהמה. **ואנא רישא דחיותא אמרי לך** — בתמיה. **סגי** — צעוד ולך לפני. **דרי כריכא דקני** — טול חבילה של קנים, וכי מטית התם נגד הפתח — זקוף החבילה לארץ. **כמאן דמיתפח** — כאדם העומד לפוש. **אזל** — רבי יהושע. **אשכח דרבנאי** — אורבים. **מבראי** — שלא יצא אחד מן הזקנים לחוץ. **מגוואי** — שלא יניחו אדם ליכנס. וכי חזו הנך סבי כרעא דעיילא קטלי להו [לבראי]. שהיתה אסקופת החדר עבה, ושופכין סובין או עפר עליה וניכרות בה פסיעות האדם, וכי חזו כרעא דעיילא — קטלי לשומרי [בראי] כי הניחו לבא, וכי חזו כרעא דנפקא — קטלי להו [לגוואי] שהניחוהו לצאת. והשומרים לא היו הורגים שום אדם אלא אם כן נכנס כולו לפנים על כרחן, או אחד יוצא כולו לחוץ. **אפכיה** — רבי יהושע לסנדליה, ועמד על האיסקופה, ונראית פסיעה אחת נכנסת ופסיעה אחת יוצאה. ודחפוהו השומרים ויצא. וכשבאו הזקנים ראו כן, ודימו ששני בני אדם הן, אחד נכנס ואחד יוצא, וקטלינהו לכולהו שומרים. ואחר כך נכנס רבי יהושע. **ינוקי מלעיל** — בעלייה. ולהרע נתכוונו, שהנותן שלום לעליונים תחלה — הורגים אותו התחתונים, ואומרים: אנו הזקנים, ולנו היה לך ליתן שלום תחילה. והנותן שלום לזקנים — הורגין אותו הבחורים, ואומרים: הלא אנו חשובים מהם, שאנחנו למעלה והם למטה. **מאי עבידתיך** — מאי בעית הכא. **אי הכי** — דחכימא את, ניבעי אנן מינך. **אי זכיתו בי** — אם תנצחוני. **דמידלו מינה** — שמיוחסת מן הראשונה ושואל אותה, הרי יש לו ללמד: הואיל ולא נתנו לו את הראשונה כל שכן זו! **סיכתא** = *קביליי"א. [**דצה**] **לתתאי** — דצה, השפיל ידו ונעצה בכותל במקום שאין חור, ולא על. דלי דצה — הגביה [ידו] ודצה במקום שיש חור, ועל. **גברא דאוזיף וטריף** — שהלוה מעות לחבירו, ולא נפרע ממנו אלא בקושי, שטרף לקוחות. **מאי חזי דהדר אוזיף** — לאחריני, ולא נתייסר מן הראשון. **לאגמא** = ליער. **קטיל קמא טונא** — חתך חבילה ראשונה ולא מצי ביה להרימו על שכמו. **הדר קטיל ומנחה עליה** — הואיל וצריך סיוע אחרים, עד דמיתרמי איניש ומדלו ליה. והאי נמי, הואיל והפסיד באמנה ראשונה — חוזר ומאמין לאחרים, עד שמזדווג לו לאדם נאמן ומשתכר בו. **מילי דכדי** — דברי רוח. לישנא אחרינא: מילי דכזיב, דברי כזב. **כודנתא** = פרידה. **והוה תלי פיתקא** — שטר בצוואר הוולד. **הי נינהו מילי דכדי** — אלו הן דברי רוח. **סיליתא** = שיליא. **מפארי** — עשו לי חבלים מסובין. ואם אינכם עושין שאילתי, אף אני לא אעשה שאילתכם. **חייטיה** — תפור אותה. **כרוכו לי גרדי מינה** — הוציאו לי ממנה חוטין, כדרך נשים שמוציאין חוטין מן הבגד ותופרין אותו בהן. **גרדי** — בלעז **פירנ"ש. **משרא דסכיני במאי קטלי ליה** — ערוגה דסכיני במה קוצרין אותה. **זגתא** = תרנגולת. **ורצוצא דמית** — אפרוח שמת בקליפתו. **אחוי לן מנא דלא שוי חבליה** — הראנו כלי שאינו שוה ההפסד שהוא מפסיד. **בודיא** = מחצלת. **לא על בתרעא** — שהיה ארוך ורחב יותר מן הפתח. **אייתו מרי** — פשויי"ר בלעז. **וסיתרו** — פתח הבנין והכותל, עד שיכנס. **אייתינהו** — למיעל בספינתא, הואיל וזכינהו. היה מביאם אחד אחד בפני עצמו ומכניסו לחדר. **וכי חזייה שיתין ביסתרקי** — סבר: כל חבירי יבואו כאן. **אמר ליה** — רבי יהושע. **לספונא** — רב החובל. **שרי ספינתך** — התר ספינתך ולך.

אחד לשלש ומאי נינהו עז מחתול — הכא ניחא טפי למנקט עז מכלב למאן דאמר (כלאים פרק ח משנה ו) מין חיה. לפי שהחשבון שלהן מכוון טפי אחד לשלש. אלא ניחא ליה למיפרך ככולי עלמא.

בי

מִי כְּתִיב "מִכָּל הַחַיָּה וּמִכָּל הַבְּהֵמָה"? "מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל הַחַיָּה" כְּתִיב, אָרוּר הוּא מִבְּהֵמָה שֶׁנִּתְקַלְּלָה מֵחַיָּה. - וְאֵימָא: כְּשֵׁם שֶׁנִּתְקַלְּלָה בְּהֵמָה מֵחַיָּה אֶחָד לְשָׁלֹשׁ, וּמַאי נִיהוּ - עֵז מֵחָתוּל, כָּךְ נִתְקַלֵּל הוּא מִבְּהֵמָה אֶחָד לְשָׁלֹשׁ, דַּהֲוָה לֵיהּ חֲמִיסַר יַרְחֵי! - אִיבָּעֵית אֵימָא: "מִכָּל הַבְּהֵמָה" כְּתִיב. אִי בָּעֵית אֵימָא: קְלָלָה הוּא, קְלָלָה שָׁדֵי עִילָּוֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ קֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה: נָחָשׁ לְכַמָּה מִיעַבַּר וּמוֹלִיד? אֲמַר לֵיהּ: לְשַׁב שְׁנֵי. - וְהָא סָבֵי דְבֵי אַתּוּנָא אַרְבְּעִינְהוּ, וְאוֹלִיד לִתְלַת? - הָנְהוּ מִיעַבְּרִי הָווּ מֵעִיקָּרָא אַרְבַּע. - וְהָא קָמְשַׁמְּשִׁי שָׁמוֹשֵׁי! - אִינְהוּ נַמִי מְשַׁמְּשִׁי כְּאָדָם. - וְהָא חַכִּימֵי אִינְהוּ? - אֲנַן חַכִּימִינַן מִינַּיְיהוּ. - אִי חֲכִימַת - זִיל זָכִינְהוּ, וְאַיְתִינְהוּ לִי! אֲמַר לֵיהּ: כַּמָּה הָווּ? - שִׁיתִּין גַּבְרֵי. אֲמַר לֵיהּ: עֲבֵיד לִי סְפִינְתָּא דְּאִית בָּהּ שִׁיתִּין בָּתֵּי, וְכָל בֵּיתָא אִית בָּהּ שִׁיתִּין בִּיסְתַּרְקֵי. עֲבַד לֵיהּ. כִּי מְטָא לְהָתָם לְבֵי טַבָּחָא, אַשְׁכְּחֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּקָא פָּשֵׁיט חֵיוָתָא. אֲמַר לֵיהּ: רֵישָׁךְ לְזַבּוּנֵי? אֲמַר לֵיהּ: אִין. אֲמַר לֵיהּ: בְּכַמָּה? אֲמַר לֵיהּ: בְּפַלְגָּא דְּזוּזָא. יְהַב לֵיהּ. לְסוֹף אֲמַר לֵיהּ: אֲנָא רֵישָׁא דְּחֵיוָתָא אֲמַרִי לָךְ? אֲמַר לֵיהּ: אִי בָּעֵית דְּאַשְׁבְּקָךְ, סְגֵי אַחֲוֵי לִי פִּיתְחָא דְּבֵי אַתּוּנָא! אֲמַר לֵיהּ: מִסְתַּפֵּינָא, דְּכָל דְּמַחֲוֵי קָטְלִי לֵיהּ. אֲמַר לֵיהּ: דְּרֵי כְּרִיכָא דְּקַנְיָא, וְכִי מָטֵית לְהָתָם זָקְפָהּ כְּמַאן דְּקָא מִתְּפַח. אַשְׁכַּח דַרְבְּנָאֵי מִגַּוַּאי וְדַרְבְּנָאֵי מִבָּרַאי, דְּאִי חֲזוּ כַּרְעָא דְּעָיְילָא - קָטְלִי לְהוּ לְבָרָאֵי, וּדְנַפְקָא - קָטְלִי לְהוּ לְגַוָּאֵי. אַפְּכָה לְסַנְדְּלֵיהּ - קָטְלִי לְהוּ לְגַוָּאֵי, אַפְּכָה לְסַנְדְּלֵיהּ - קָטְלִי לְהוּ לְכוּלְּהוּ. אַשְׁכַּח יָנוּקֵי מִלְּעֵיל, סָבֵי מִלְּתַחַת. אֲמַר: אִי יָהֵיבְנָא שְׁלָמָא לְהָנֵי - קָטְלִי לִי הָנֵי, סָבְרִי: אֲנַן עֲדִיפִינַן, דַּאֲנַן קַשִּׁינַן טְפֵי וְאִינְהוּ דַּרְדְּקֵי. אֲמַר: שְׁלָמָא לְכוּ! אֲמַרוּ לֵיהּ: מַאי עֲבִידְתֵיךְ? אֲמַר לְהוּ: אֲנָא חֲכִימָא דִּיהוּדָאֵי אֲנָא, בָּעֵינָא לְמִיגְמַר חָכְמְתָא מִינַּיְיכוּ. - אִי הָכִי, נִיבָּעֵי לָךְ! אֲמַר לְהוּ: לְחַיֵּי! אִי זְכִיתוּ - כָּל דְּבָעֵיתוּ עֲבִידוּ בִּי, וְאִי זָכֵינָא בְּכוּ - אִיכְלוּ גַּבַּאי בִּסְפִינְתָא. אֲמַרוּ לֵיהּ: הַהוּא גַּבְרָא דְּאָזֵיל וּבָעֵי אִתְּתָא וְלָא יָהֲבוּ לֵיהּ, מַאי חֲזֵי לֵיהּ דְּאָזֵיל הֵיכָא דְּמַדְלוּ מִינֵּיהּ? שְׁקַל סִיכְּתָא, דָּצָהּ לְתַתַּאי - לָא עָאל, לְעִילַּאי - עָאל. אֲמַר: הַאי נַמִי, מִיתְרְמֵי בַּת מַזָּלֵיהּ. גַּבְרָא דְּאוֹזִיף וְטָרֵיף, מַאי חֲזָא דַּהֲדַר אוֹזִיף? אֲמַר לְהוּ: גַּבְרָא אֲזַל לְאַגְמָא, קְטַל קַמָּא טוּנָא וְלָא מָצֵי בֵּיהּ - קָטֵיל וּמַנַּח עִילָּוֵיהּ, עַד דְּאִיתְרְמֵי אִינִישׁ מַדְלֵי לֵיהּ. אֲמַרוּ לֵיהּ: אֵימָא לָן מִילֵּי דִבְדִיאִי! אֲמַר לְהוּ: הֲוָה הַהוּא כּוּדַנִיתָא דִּילִידָא, וַהֲוָה תָּלֵי לֵיהּ פִּיתְקָא וְכָתַב בֵּיהּ דְּמָסֵיק בְּבֵי אַבָּא מֵאָה אַלְפָא זוּזֵי. אֲמַרוּ לֵיהּ: וְכוּדַנִיתָא מִי יָלְדָה? אֲמַר לְהוּ: הֵי נִיהוּ מִילֵּי דִבְדִיאִי. מִילְחָא כִּי סַרְיָא, בְּמַאי מַלְחִי לָהּ? אֲמַר לְהוּ: בְּסִילְּתָא דְּכוּדַנִיתָא. - וּמִי אִיכָּא סִילְּתָא לְכוּדַנְתָא? - וּמִילְחָא מִי סָרֵי? בְּנֵי לָן בֵּיתָא בַּאֲוִירָא דְעָלְמָא! אֲמַר שֵׁם, תְּלָא בֵּין רְקִיעָא לְאַרְעָא. אֲמַר לְהוּ: אֲסִיקוּ לִי לִיבְנֵי וְטִינָא. מְצִיעֲתֵיהּ דְעָלְמָא הֵיכָא? זְקָפָהּ לְאֶצְבַּעְתֵּיהּ, אֲמַר לְהוּ: הָכָא. אֲמַרוּ לֵיהּ: וּמִי יֵימָר? - אַיְיתוּ אַשְׁלֵי וּמְשַׁחוּ! אִית לָן בֵּירָא בְּדַבְרָא, עַיְילָא לְמָתָא! אֲמַר לְהוּ: אַפְשִׁילוּ לִי חַבְלֵי מִפָּארֵי וְאַעֲיְילֵיהּ. אִית לָן רֵיחַיָּא דִתְבִירָא, חַיְיטֵיהּ! אֲמַר: כְּרוֹכוּ לִי מִינֵּיהּ גַּרְדֵּי וְאִיחַיְיטֵיהּ. מִשְׁרָא דְסַכִּינֵי בְּמַאי קָטְלִי? - בְּקַרְנָא דְּחַמְרָא. - וּמִי אִיכָּא קַרְנָא לְחַמְרָא? - וּמִי אִיכָּא מִשְׁרָא דְסַכִּינֵי? אַיְיתוּ לֵיהּ תְּרֵי בֵּיעֵי, אֲמַרוּ לֵיהּ: הֵי דְּזַגְתָּא אוּכַּמְתִּי וְהִי דְּזַגְתָּא חִיוַּורְתִּי? אַיְיתֵי לְהוּ אִיהוּ תְּרֵי גְּבִינִי, אֲמַר לְהוּ: הֵי דְּעִיזָּא אוּכַּמְתִּי וְהֵי דְּעִיזָּא חִיוַּורְתִּי? וּרְצוּצָא דְּמִית, מֵהֵיכָא נָפֵיק רוּחֵיהּ? - מֵהֵיכָא דְּעַל נְפַק. אַחֲוֵי לָן מָנָא דְּלָא שָׁוֵי חֲבִילֵיהּ! - אַיְיתוּ כָּל חַד וְחַד בּוּדְיָא, פַּשְׁטוּהָ, לָא הֲוָה עָיֵיל בְּתַרְעָא. אֲמַר לְהוּ: אַיְיתוּ מָרֵי סִיתְרוּהּ; הַיְינוּ מָנָא דְּלָא שָׁווּ חֲבִילֵיהּ. אַיְתִינְהוּ, כָּל חַד וְחַד כִּי חֲזִי שִׁיתִּין בִּיסְתַּרְקֵי, אֲמַר: כּוּלְּהוּ חַבֵּרַאי לְהָכָא אֲתוּ. אֲמַר לֵיהּ לְסַפּוּנָא: שְׁרֵי סְפִינְתָּךְ. בַּהֲדֵי דְּקָאָתוּ שְׁקַל עַפְרָא מֵעַפְרַיְיהוּ,

כי

לבי

מתרצת הגמרא: **מִי כְּתִיב** בקללת הנחש 'אָרוּר אַתָּה מִכָּל הַחַיָּה וּמִכָּל הַבְּהֵמָה', שמשמעו שקללת הנחש שוה לשיעור קללת החיה יותר מהבהמה, והרי 'מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל הַחַיָּה' כְּתִיב, ומשמע שאָרוּר הוּא הנחש מִבְּהֵמָה שֶׁנִּתְקַלְּלָה מֵחַיָּה, והוא עיבור החמור שנמשך שנה, והוא ארוך פי שבע מעיבורו של חתול שנמשך חמשים ושנים יום, ונמצא שעיבורו של נחש שהוא פי שבע מחמור, נמשך שבע שנים.

מקשה הגמרא: הרי אף שהוכח שקללת הנחש שוה לקללת הבהמה יותר מהחיה, מנין שהכוונה לקללת בהמה גסה פי שבע מקללת החיה, וְאֵימָא – ואולי תאמר שהלימוד לקללת הנחש הוא מהאופן שהתקללה בהמה דקה פי שלש מחיה, ותלמד כך, כְּשֵׁם שֶׁנִּתְקַלְּלָה בְּהֵמָה מֵחַיָּה אֶחָד לְשָׁלֹשׁ – פי שלש מחיה, וּמַאי נִיהוּ – ומי הן הבהמה והחיה שעיבור הבהמה ארוך מעיבור החיה פי שלש, זה עיבור עֵז שהיא בהמה דקה טהורה, ועיבורה חמשה חדשים, והוא ארוך רק פי שלשה מֵעיבורו של חָתוּל שנמשך חמשים ושנים יום, כָּךְ נִתְקַלֵּל הוּא [–הנחש] מִבְּהֵמָה אֶחָד לְשָׁלֹשׁ – פי שלש מבהמה דקה, ונמצא דַּהֲוָה לֵיהּ חֲמֵישַׁר יַרְחֵי – שיש לנחש עיבור ארוך של חמשה עשר חודש בלבד.

הגמרא מתרצת בשני אופנים: אִיבָּעֵית אֵימָא – אם תרצה תיישב כך, בקללת הנחש 'מִכָּל הַבְּהֵמָה' כְּתִיב, ומשמע שקללתו יותר מקללת הבהמה המקוללת ביותר, שהיא בהמה גסה טמאה, שהיא מקוללת פי שבע מחיה. אִי בָּעֵית אֵימָא, קְלָלָה הוּא – כיון שעונש זה נאמר עליו בקללה, קְלָלָה שְׁדֵי עֲלָוֵיהּ – יש להטיל עליו את הקללה החמורה ביותר שניתן לשמוע מפסוק זה, והיא הקללה שנתקללה בהמה גסה טמאה פי שבע מחיה, וכן קולל הנחש פי שבע מבהמה גסה טמאה.

הגמרא מביאה ויכוח בין רבי יהושע בן חנניה והקיסר, שנפתח בנידון סוגייתנו כמה זמן נמשך עיבור הנחש: אָמַר לֵיהּ קֵיסָר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן חֲנַנְיָה, נָחָשׁ לְכַמָּה מֵעַבֵּר וּמוֹלִיד – כמה זמן הוא שוהה בין העיבור ללידה. אָמַר לֵיהּ רבי יהושע בן חנניה, הנחש יולד לְשַׁב שְׁנֵי – שבע שנים לאחר שמתעבר. תמה הקיסר ושאל: וְהָא סָבֵי דְּבֵי אָתוּנָא אַרְבְּעִינְהוּ – והרי זקני מקום הנקרא 'אתונא' הרביעו זוגות נחשים, והניחום במשמר, וְאוֹלִיד לִתְלָת – וילד לאחר שלש שנים, הרי שאין עיבורו נמשך שבע שנים. השיב לו רבי יהושע בן חנניה: הָנְהוּ מִיעַבְּרֵי הֲווּ מֵעִיקָּרָא אַרְבַּע [שְׁנִין] – אותם נחשים שהורבעו על ידי זקני אתונא היו כבר מעוברים ארבע שנים קודם לכן, ולכן ילדו לאחר שלש שנים נוספות. חזר הקיסר וטען: וְהָא קָמְשַׁמְּשֵׁי שַׁמּוּשֵׁי – והרי נחשים אלו הזדקקו לזוגתם, ואם היו כבר מעוברות לא היו מקבלות זכר, כדרך כל הבהמות שאינן מקבלות זכר בימי עיבורן. השיב לו רבי יהושע בן חנניה: אִינְהוּ נַמִּי מְשַׁמְּשֵׁי כְּאָדָם – גם הנחשים משמשים בימי עיבורם כמו האדם.

שאל הקיסר: וְהָא חַכִּימֵי אִינְהוּ – והרי זקני אתונא חכמים הם, ובודאי בדקו וראו שלא היו הנחשים מעוברים קודם הרבעתם. השיב לו רבי יהושע בן חנניה: אֲנַן חַכִּימִינַן מִינַּיְיהוּ – אנו, חכמי ישראל, חכמים יותר מזקני אתונא. אמר לו הקיסר: אִי חַכִּימַת – אם הנך חכם מהם, זִיל זְכִינְהוּ – לך נצחם בויכוח, וְאַיְיתִינְהוּ לִי – והביאם אלי. אָמַר לֵיהּ – שאל רבי יהושע בן חנניה את הקיסר, כַּמָּה הֲווּ – כמה אנשים הם סבי דבי אתונא. אמר לו הקיסר: שִׁיתִּין גַּבְרֵי – ששים אנשים. אָמַר לֵיהּ – אמר רבי יהושע בן חנניה לקיסר, עָבִיד לִי סְפִינְתָּא דְּאִית בָּהּ שִׁיתִּין כָּתֵי – עשה לי ספינה שיהא בה ששים חדרים, וְכָל כֵּיתָא אִית בָּהּ שִׁיתִּין בִּיסְתַּרְקֵי – ובכל חדר יהיה ששים כסאות. עָבַד לֵיהּ – עשה לו הקיסר ספינה כפי רצונו, ונסע רבי יהושע בן חנניה לאתונא להתוכח ולנצח את סבי דבי אתונא.

כִּי מְטָא לְהָתָם – כשהגיע רבי יהושע בן חנניה לשם, ליד מקום מושב זקני אתונא, לא ידע היכן מקום מושבם [עָל] לְבֵי מַבָּחָא – נכנס לבית המטבחים, אַשְׁכְּחֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּקָא פָּשִׁיט חֵיוָתָא – מצא אדם שמחתך בהמה, אָמַר לֵיהּ – שאל רבי יהושע בן חנניה את אותו אדם, רֵישָׁךְ לְזָבּוּנֵי – האם ראשך עומד למכירה, אָמַר לֵיהּ – ענה אותו אדם לרבי יהושע בן חנניה, אִין – כן. אָמַר לֵיהּ רבי יהושע בן חנניה, בְּכַמָּה תמכור את ראשך, אָמַר לֵיהּ בְּפַלְגָּא דְּזוּזָא – בחצי זוז, יְהַב לֵיהּ – נתן לו רבי יהושע בן חנניה חצי זוז. לַסּוֹף אָמַר לֵיהּ רבי יהושע בן חנניה לאותו אדם, אֲנָא רֵישָׁא דְּחֵיוָתָא אֲמַרִי לָךְ – וכי אני אמרתי לך שאני רוצה לקנות ראש בהמה, והרי את ראשך רציתי לקנות. אָמַר לֵיהּ רבי יהושע בן חנניה לאותו אדם, אִי בָּעֵית דְּאִישְׁבַּקָּךְ – אם רצונך שאניח לך, ואוותר לך על מכירת ראשך, סְגֵי אַחְוֵי לִי פִּיתְחָא דְּבֵי אָתוּנָא – לך לפני והראה לי את פתח המקום שבו ישבים זקני אתונא.

אָמַר לֵיהּ אותו אדם לרבי יהושע בן חנניה, מִסְתְּפֵינָא, דְּכָל דְּמַחְוֵי קָטְלִי לֵיהּ – אני מפחד להראותו, כי כל מי שמראה את מקומם, הורגים אותו.

אָמַר לֵיהּ רבי יהושע בן חנניה, דְּרִי בְּרִיכָא דְּקָנְיָא – שא על כתפך חבילת קנים, וְכִי מָטֵית לְהָתָם – וכשתגיע למקום הפתח, זַקְפָּהּ כְּמַאן דְּקָא מִתְּפַח – תעמיד את החבילה כאדם שעומד לנוח ממשאו, ובכך תרמוז לי היכן הפתח, והשומרים לא יבינו את מעשיך ולא יהרגוך.

אֲזַל – הלך רבי יהושע בן חנניה, אַשְׁכַּח דַּרְבְּנָאֵי מַגְּוַאי וְדַרְבְּנָאֵי מִבָּרַאי – ומצא שבמקום מושבם של זקני אתונא העמידו שומרים מבפנים כדי למנוע יציאת אחד מהזקנים לחוץ, ושומרים מבחוץ, כדי למנוע כניסת אדם זר, והשומרים לא היו הורגים שום אדם אלא אם נכנס כולו לפנים, או שיצא כולו לחוץ בעל כרחם. ופתח המקום היה רחב, ופזרו על הקרקע סובין או עפר, שניכר עליהם עקבות אדם העובר בהם, כדי לבדוק אם השומרים עושים את תפקידם, דְּאִי חָזוּ כַּרְעָא דְּעֵילָא – שאם ראו זקני אתונא על העפר עקבות של אדם הנכנס, קָטְלִי לְהוּ לְבָרָאי – היו הורגים את השומרים העומדים בחוץ, על שנתנו לאדם זר להכנס, וּדְנָפְקָא – ואם ראו זקני אתונא על העפר עקבות של אדם היוצא, קָטְלִי לְהוּ לְגַוָּאי – היו הורגים את השומרים העומדים בפנים, על שנתנו לאחד מהזקנים לצאת.

אַפְּכָהּ לְסַנְדָּלֵיהּ – הפך רבי יהושע בן חנניה את סנדליו, ועמד בתוך רוחב פתח המקום, וכשראו הזקנים את העקבות שנראו כיוצאים, קַטְלִי לְהוּ לְגַוָּאי – הרגו את השומרים שבפנים, שלא מנעו מאדם לצאת. וכיון שראה כן רבי יהושע בן חנניה, אַפְּכָהּ לְסַנְדָּלֵיהּ – הפך סנדל אחד ועמד על פתח המקום, ונראית פסיעה אחת נכנסת, ופסיעה אחת יוצאת, ודחפוהו השומרים ויצא, וכשבאו הזקנים וראו את שני העקבות, היה נראה להם שהם עקבות של שני בני אדם, אחד שנכנס ואחד שיצא, ולכן קַטְלִי לְהוּ לְכוּלְּהוּ – הרגו את כל השומרים.

כיון שנהרגו כל השומרים [אֲזַל] – הלך רבי יהושע בן חנניה ונכנס למקום זקני אתונא, אַשְׁכַּח יְנוּקֵי מַלְעֵיל וְסָבֵי מַלְתַּחַת – מצא אותם ישבים מסודרים באופן שהצעירים למעלה והזקנים למטה, וכוונתם היתה להרע לזר הנכנס, כי אם יתן שלום לעליונים תחילה, הורגים אותו התחתונים, כי אומרים לו, אנו הזקנים והיה לך לתת לנו שלום תחילה. ואם יתן שלום לזקנים, הורגים אותו הצעירים, כי אומרים לו, הרי אנחנו חשובים מהם, שאנחנו למעלה והם למטה. אָמַר רבי יהושע בן חנניה בלבו, אִי יָהִיבְנָא שְׁלָמָא לְהָנֵי – אם אתן שלום לאלו הצעירים, קָטְלִי לִי הָנֵי – יהרגוני אלו הזקנים, סָבְרִי אֲנַן עֲדִיפִינַן – כי יאמרו אנחנו חשובים יותר, דַּאֲנַן קָשִׁינַן טִפֵּי וְאִינְהוּ דַּרְדְּקֵי – שהרי אנחנו זקנים והם צעירים, התחכם רבי יהושע בן חנניה וְאָמַר לכל זקני אתונא יחד, 'שְׁלָמָא לְכוּ' – שלום לכם.

אָמְרוּ לֵיהּ זקני אתונא לרבי יהושע בן חנניה, מַאי עֲבִידְתֵּיךְ – מה מעשיך. אָמַר לְהוּ רבי יהושע בן חנניה (אֲנָא) חַכִּימָא דְּיִהוּדָאֵי אֲנָא – חכם היהודים אני, בָּעִינָא לְמִיגְמַר חָכְמְתָא מִינַּיְיכוּ – רצוני ללמוד ממכם חכמה. אמרו לו זקני אתונא, אִי הָכִי – אם אכן חכם היהודים אתה, נִיבְעֵי לָךְ – נשאל אותך שאלות.

אָמַר לְהוּ רבי יהושע בן חנניה לזקני אתונא, לְחַיֵּי – אני מסכים, אך נסכים בינינו, אִי זָכִיתוּ [לִי] – שאם אתם תנצחו אותי, כָּל דְּבָעִיתוּ עֲבִידוּ בִּי – תעשו בי כל מה שתרצו, וְאִי זָכֵינָא בְּכוּ – ואם אני ינצח

המשך בעמוד קמב

כִּי מָטִי – כשהגיעה הספינה לְבֵי בְלִיעֵי – למקום שמימיו בולעים כל מים שבאים לתוכם, מְלָא כּוּזָא דְּמַיָּא מִבֵּי בְלִיעֵי – מילא רבי יהושע בן חנניה כלי קטן במים הבולעים. כַּד אֲתוּ – כשבאו לרומי למקום ישיבת הקיסר, אוֹקְמִינְהוּ קַמֵּי קֵיסָר – העמידם לזקני אתונא לפני הקיסר, חֲזַנְהוּ דַּהֲווּ מְעַנִּי – ראה הקיסר שהם מעונים ושפלים, מפני שגלו ממקומם, אָמַר לֵיהּ הקיסר לרבי יהושע בן חנניה, הָנֵי לָאו נִינְהוּ – אלו אינם זקני אתונא, כי מראיהם השפל אינו כמראה זקני אתונא, שְׁקַל מֵעַפְרַיְיהוּ וּשְׁדָא עִילָּוַיְיהוּ – לקח רבי יהושע בן חנניה מעפר ארצם שהביא עמו, וזרק עליהם, וכיון שהריחו את ריח עפר ארצם, סברו שהם קרובים למקומם, אַקְשׁוּ לְאַפֵּי מַלְכָּא – העיזו פניהם ודברו קשות לפני המלך. אָמַר לֵיהּ, כָּל דְּבָעֵית עֲבִיד בְּהוּ – אמר המלך לרבי יהושע בן חנניה, כל מה שתרצה תעשה אתם. אַיְיתִינְהוּ מַיָּא דְּאַיְיתֵי מִבֵּי בְלִיעֵי – הביא רבי יהושע בן חנניה את המים שמילא ב'בי בליעי', שְׁדִינְהוּ בְּתִיגְדָּא – הניחם בחבית, אָמַר לְהוּ רבי יהושע בן חנניה לזקני אתונא, מַלְיוּהָ לְהוּ וְאֵיזִילוּ לְכוּ – מלאו את החבית במים, ולכו לדרככם. מָלוּ וְשָׁדוּ בֵּיהּ קַמָּאֵי קַמָּאֵי וּבָלַע לְהוּ – מילאו כלים במים ושפכום לתוך החבית, וראשון ראשון נבלע במים הבולעים, מָלוּ עַד דְּשָׁמִיט כִּתְפַּיְיהוּ וּבָלוּ לְהוּ וְאָזוּל – וכך עמדו ומילאו מים בחבית עד שנשמטו כתפיהם, ובלו והלכו לאבדון.

משנה

המשנה דנה בכמה אופנים של ספקי פטר חמור, ומבארת אופן פדיית פטר חמור: חֲמוֹרָה שֶׁלֹּא בִּיכְּרָה, וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים, ולא ידוע מי מהם הוא הבכור, נוֹתֵן בעל החמור טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן לפדיון פטר חמור, שהרי אחד מהם ודאי בכור, ומוטל עליו לפדותו. ואם ילדה זָכָר וּנְקֵבָה, ולא ידוע אם הזכר יצא ראשון והוא בכור, או הנקבה יצאה ראשונה ואחריה הזכר, וכיון שנקבה אינה חייבת בפדיון, אין עליו שום חיוב, מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד ופודה את הספק פטר חמור, אך אינו נותנו לכהן, אלא הוא לְעַצְמוֹ, שכיון שהוא ספק, אין הכהן יכול לתבוע ממנו את הטלה, כי 'המוציא מחבירו עליו הראיה'.

שְׁתֵּי חֲמוֹרָיו שֶׁלֹּא בִּיכְּרוּ, וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים – כל אחת מהן ילדה זכר, ולא ידוע מי הולד של כל אחת מהן, נוֹתֵן שְׁנֵי טְלָאִים לַכֹּהֵן, כי יש לו שני פטרי חמור ודאין שחייבים בפדיון. ילדו שתי חמוריו זָכָר וּנְקֵבָה – אחת ילדה זכר ואחת נקבה, אוֹ שילדו שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה, ולא ידוע אם כל אחת ילדה זכר, והשניה ילדה את הנקבה לאחר לידת הזכר, ושני הזכרים פטרי חמור. או אחד מן הזכרים נולד שני, לאחר הזכר או לאחר הנקבה, ואין כאן אלא פטר חמור אחד. נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן, מפריש שני טלאים, ורק אחד מהם שהופרש על הודאי פטר חמור נותנו לכהן. אבל הטלה שהופרש מספק על הזכר השני, נוטלו לעצמו.

ילדו שתי חמוריו שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת, אֵין לַכֹּהֵן כְּלוּם, כי יתכן ששתי הנקבות נולדו ראשונות, ונמצא שאין כאן שום זכר בכור, ולכן מפריש טלה אחד כנגד כל זכר ופודה מספק, ואינו נותנם לכהן אלא מניחם לעצמו.

שתי אתונות, אַחַת בִּיכְּרָה – שכבר ילדה, וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּיכְּרָה – שעדיין לא ילדה, (וילדה) [וְיָלְדוּ] שְׁנֵי זְכָרִים, והתערבו, ולא ידוע מי מהם הוא הפטר חמור, נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן, שהרי ודאי אחד מהם בכור. ואם ילדו זָכָר וּנְקֵבָה – אחת ילדה זכר ואחת נקבה, כיון שיתכן והזכר נולד מאותה שכבר ביכרה ואין כאן שום פטר חמור, מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד ופודה בו את הזכר מספק, אבל נוטלו לְעַצְמוֹ, ואינו נותנו לכהן, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.

שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לד כ) 'וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה', ו'שה' משמעו מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים, זָכָר וּנְקֵבָה, גָּדוֹל וּקָטָן, תָּמִים וּבַעַל מוּם.

פּוֹדֶה בּוֹ בשה אחד פְּעָמִים הַרְבֵּה – אם החזיר הכהן את השה לבעליו, אחר שקיבלו בפדיון פטר חמור, יכולים הבעלים לפדות בו שוב פטר חמור. ואם הפריש טלה ופדה עליו ספק פטר חמור, כיון שנוטלו לעצמו הרי הוא נחשב שלו לגמרי, ולכן נִכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר עם שאר כבשיו, ומונים אותו כאחד מעשרה כבשים המחייבים במעשר. וְאִם מֵת השה שהופרש לפדיון פטר חמור ודאי, קודם שניתן לכהן, נֶהֱנִין בּוֹ הכהנים, שכיון שהופרש לפדיון ודאי, הרי הוא ברשות הכהן, אף אם מת בבית הבעלים.

גמרא

הגמרא מבררת מי הוא התנא של המשנה שסובר שבלידת שני זכרים נותן רק טלה אחד לכהן. שואלת הגמרא: מַאן תַּנָּא – כדעת איזה תנא סוברת משנתינו, שבלידת שני זכרים אינו נותן אלא טלה אחד לכהן. אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה, דְּלֹא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי היא, שאמר להלן (יז.) שבהמה טהורה שלא ביכרה וילדה שני זכרים ויצאו שני ראשיהם כאחת, שניהם ינתנו לכהן. וחכמים נחלקו עליו, שאי אפשר לצמצם ששניהם נולדו כאחת ממש, ולכך רק אחד מהם בכור וינתן לכהן והשני לבעליו. דְּאִי משנתינו כרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, הָאָמַר שאֶפְשָׁר לְצַמְצֵם ולקבוע ששני הולדות יצאו ממש יחד, ועל שניהם חלו דיני בכורה, ואם כן גם לגבי פדיון פטר חמור, יחול החיוב על שני הזכרים שילדה יחד, וכדי לפדותם יש לו ליתן לכהן שני טלאים.

אָמַר אַבַּיֵי, אֲפִילּוּ תֵּימָא – אפילו אם תאמר שמשנתינו סוברת כרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי שאפשר לצמצם ולקבוע ששני הולדות יצאו יחד, שָׁאנִי הָתָם – שונה הדבר שם בדין בכור בהמה טהורה שבו התחדש שבכורה חלה גם על שני ולדות, דִּכְתִיב בבכור בהמה טהורה (שמות יג יב) 'וְכָל פֶּטֶר שֶׁגֶר בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ הַזְּכָרִים לַה", וכיון שחיוב בכורה נאמר בלשון רבים, משמע שהוא חל גם על שני בכורים שיצאו יחד. אולם בפטר חמור לא גילה הכתוב כן, ולפיכך גם אם אפשר לצמצם ולקבוע שיצאו שניהם ממש יחד, אין הקדושה חלה אלא על ולד אחד, ולכן כשנולדו שני זכרים ראשונים יחד, גם לרבי יוסי הגלילי אינו נותן לכהן רק טלה אחד.

הגמרא מבררת מדוע לא נלמד פטר חמור מבכור בהמה טהורה. שואלת הגמרא: וְלִיגְמַר מִינֵּיהּ – ונלמד דין בכור בהמה טמאה מבהמה טהורה, ונאמר שכשם שדיני בכור בהמה טהורה חלים על שני ולדות שיצאו יחד, כך גם דיני פטר חמור יחולו על שני ולדות שיצאו יחד. משיבה הגמרא: הָא מִיעֵט רַחֲמָנָא – הרי מיעטה התורה 'הַזְּכָרִים' בה"א הידיעה, לומר שרק זכרים אלו של בהמה טהורה חייבים כשיצאו יחד, ולא זכרי בהמה טמאה.

הגמרא מביאה נידון זה בלשון אחר: אִיכָּא דְּאָמְרִי – יש שאמרו שמועה זו באופן אחר, לֵימָא – האם משנתינו דְּלֹא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאִי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, הָאָמַר אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם ולקבוע ששני הולדות יצאו יחד, ולמה נותן רק טלה אחד לכהן. אָמַר אַבַּיֵי, אֲפִילּוּ תֵּימָא כרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, שָׁאנִי הָתָם בבכור בהמה טהורה שהבכורה חלה על שני הולדות, דִּכְתִיב (שם) 'הַזְּכָרִים לַה" בלשון רבים, אך לגבי פטר חמור לא גילה הכתוב כן, ולכן כשנולדו שני זכרים ראשונים יחד, נותן לכהן רק טלה אחד.

הגמרא מקשה על אביי שהעמיד את משנתינו גם כרבי יוסי הגלילי: בִּשְׁלָמָא – המשנה מובנת לְרַבִּי יִרְמְיָה בלשון הראשון, דְּלֹא מוֹקֵי לָהּ – שלא העמיד את המשנה כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, והטעם שאינו חייב רק בטלה אחד, הוא משום שאי אפשר לצמצם ולקבוע שיצאו שניהם יחד, הַיְינוּ דְּלֹא קָתָנֵי – לכן לא שנינו במשנתינו כמו ששנינו להלן (יז.) לגבי בהמה טהורה 'וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד', אלא שנינו ש'ילדה שני זכרים', כי לפי חכמים אף שנראה כאילו יצאו יחד, באמת לא יצא אלא אחד תחילה. אֶלָּא לְאַבַּיֵי שהעמיד את משנתינו גם כדעת רבי יוסי הגלילי שאפשר לצמצם, והטעם שאינו חייב לפדות את שניהם, הוא משום הכתוב 'הזכרים' שממעט, לִיתְנֵי 'וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד', שבאופן זה החידוש יותר גדול, שאף שיצאו שניהם יחד, אין הקדושה חלה אלא על אחד מהם.

וְעוֹד קשה, דתַּנְיָא, חֲמוֹרָה שֶׁלֹּא בִּיכְּרָה וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, שְׁנֵיהֶן לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר 'הַזְּכָרִים לַה". ולכאורה קשה, וְהָא כִּי כְּתִיב הַאי – והרי פסוק זה בִּקְדוּשַּׁת הַגּוּף הוּא דִּכְתִיב – לגבי בכור בהמה טהורה הוא נאמר,

המשך בעמוד קמב

רש"י

לבי בליעי — מים שבאוקיינוס שבולעים כל מימות שבעולם שנופלין בו, ומביאין אותם עד תהום ופולטות אותן. והיינו דכתיב (קהלת א): "והים איננו מלא". **מעני** — מעונים ושפלים, לפי שלא היו בארצם. **איקשו** — העיזו ודברו קשות את המלך כשהריחו ריח ארצם, סבורים להיות קרובים לארצם. **בתינדא** = בכלי. לישנא אחרינא: בתינארא = חבית. **דשמוט כתפייהו** — נשמטו שכמם. **ובלו ואזול** — בלו והלכו לאבדון. **משנה נותן טלה אחד לכהן** — בפדיון. דממה נפשך חד מינייהו בכור שפטר את הרחם. **זכר ונקבה** — ואין ידוע אם זכר תחלה והרי הוא בכור, או נקבה יצאתה תחלה ואין כאן בכור. **מפריש טלה** — משום ספק, ומפקיע עליו קדושת פטר חמור. **והוא לעצמו** — שהוא בעצמו יאכל הטלה, ולא יתננו לכהן. דכהן הוי מוציא מחבירו, ועליו הראייה להביא עדים שהזכר יצא תחלה. ואיסורא ליכא, דאפילו פטר חמור גמור שפדאו בשה — אין קדושה לא בו ולא בפדיונו, כדקתני במתניתין: ואם מת נהנה בו. אלא גזל הוא דאיכא אם אינו נותן את הטלה לכהן, דממונא הוא. והכא ליכא גזל, דספק הוא. **שני חמורים כו' זכר ונקבה** — נותן טלה לכהן בשביל הזכר. **או שני זכרים ונקבה** — דחדא ילדה זכר, וחדא ילדה זכר ונקבה. **נותן טלה אחד לכהן** — דהא איכא חד זכר ודאי בבור. ואידך דהוי ספק, דשמא הנקבה יצאתה תחלה — מפריש טלה והוא לעצמו. **שני זכרים ושתי נקבות** — ספק הן, דשמא כל חד וחד ילדה זכר ונקבה, ושמא נקבות יצאו תחלה. הילכך אין כאן לכהן כלום, אלא מפריש עליהן שני טלאים לאפקועי איסוריהן והן לעצמו. **אחת ביכרה וכו' זכר ונקבה מפריש טלה והוא לעצמו** — דשמא אותה שלא ביכרה ילדה את הנקבה. **שנאמר ופטר חמור תפדה בשה** — ארישא קאי. כלומר, מנא לן דפדיון פטר חמור בשה — שנאמר: "ופטר חמור תפדה בשה". **זכר ונקבה** — בין שה זכר, בין נקבה. **ופודה בו פעמים הרבה** — שאם חזר כהן ונתנו לו לישראל, ויש לו פטרי חמורים — יכול לפדותן בו. **נכנס כו'** — מפרש בגמרא. **גמרא מאן תנא** — דחמורה שלא ביכרה וילדה שני זכרים, דאינו נותן לכהן אלא חד טלה. **דלא כרבי יוסי הגלילי** — דאמרינן לקמן, בפרק "הלוקח עובר פרתו" (בכורות יז,א): רחל שלא ביכרה וילדה שני זכרים, רבי יוסי הגלילי אומר: שניהם לכהן. דאפשר לצמצם ששניהן יצאו כאחד, ושניהן בכורות. **שאני התם דכתיב** — גבי רחל. **הזכרים לה'** — דמשמע שנים. אבל בפטר חמור דלא כתיב ביה "הזכרים", אי נמי אפשר לצמצם — לא קדשי. **וליגמר מיניה** — בכור בהמה טמאה מבהמה טהורה. **הא מיעט רחמנא** — "הזכרים", ה"א יתירה משמע: זו ולא אחרת. **כשלמא לרבי ירמיה דלא מוקי לה כרבי יוסי** — דקמפרש טעמא דמתניתין משום (טעמא) דאי אפשר לצמצם שלא יצא ראש האחד תחלה, דהוי פטר רחם — היינו דלא קתני במתניתין "יצאו שני ראשיהן כאחת" כי היכי דתני לקמן בפירקין (יז,א) גבי מילתיה דרבי יוסי הגלילי, דהא לא אפשר. **אלא לאביי** — דאפשר לצמצם, וטעמא משום מיעוט ד"הזכרים" — ליתני: ויצאו ראשיהן כאחת, דשמעינן מינה רבותא! **ועוד תניא בהדיא** — דאפילו בבהמה טמאה אמר נמי רבי יוסי שניהן לכהן. **בקדושת הגוף** — בבהמה טהורה. **אלא משום שנאמר הזכרים** — בבכור בהמה טהורה, דשמעינן מינה דאפשר לצמצם, אמר: הוא הדין לפטר חמור.

לימא

תוספות

כי בליעי — פירש הקונטרס: מי אוקיינוס, שבולעות כל מימות שבעולם ופולטות אותן דרך תהום, דכתיב: "והים איננו מלא". וקשה: דבסמוך קאמר: שדינהו בתיגרא, שם כלי, ושוב היאך יורדין לתהום? ואי מפרש גומא או חריץ, ניחא. ויתכן "מי בליעי" — שם מקום, מדאמר שם: בי בליעי אית ביה תלתא צלמי, חד מטי ידיה ארישיה, חד אליביה, בתרא דכולהו מחוי בידיה לאחוריה. **מאן** תנא אמר רב ירמיה דלא כרבי יוסי הגלילי — פירש הקונטרס: מאן תנא דאמרינן שילדה שני זכרים אינו נותן אלא חד טלה לכהן. וקשה לפירושו, דהכא אפילו רבינו יוסי הגלילי מודה, מדלא קתני במתניתין "ויצאו שני ראשיהן כאחד" כדקתני בפרק שני (בכורות יז,א), וכיון דלא ראינו שיצאו בבת אחת, מספק לא אמרינן בבת אחת יצאו אפילו לרבי יוסי הגלילי, דלא שכיחא! וצריך לפרש: דנהי דמספק מודה רבי יוסי הגלילי דאין נותן לכהן אלא חד טלה, מכל מקום בספק מועט — טוב להחמיר בדבר ולהפריש טלה שני לעצמו.

[שייך לעמוד ב] **אמר** רב (אשי) מין במינו אינו חוצץ — תימה: בפרק "בהמה המקשה" (חולין ע,א) בעי: כרכתו אחותו והוציאתו, מהו? יש לומר: הכא מקצת פנוי, איכא למימר טפי במינו אינו חוצץ. אי נמי: אחותו הויא אינו מינו טפי מאחיו. עוד יש לומר: דוקא משום דהוציאתו, שסייעה אחותו בהוצאתו, הוא דמספקא לן דדילמא הויא חציצה. אבל אם לא סייעה להוציאו — פשיטא דלא הויא חציצה. ואם תאמר: [לאביי] דמוקי מתניתין כרבי יוסי הגלילי דאפשר לצמצם, ואפילו הכי אינו נותן כי אם טלה אחד לכהן משום דכתיב "הזכרים", אמאי לא אמר: כל שאינו בזה אחר זה — בבת אחת אינו, ולא קדוש לא זה ולא זה? ויש לומר: דלא מסתבר למימר הכי אלא בדבר התלוי במעשה, כהתוא דקדש שתי אחיות, ותודה שנשחטה על שמונים חלות. אבל קדושה הבאה מאליה — לא אמר הכי, ואף על גב דשייך למימר: הי מינייהו מייתית הי מינייהו מפקת. ואם תאמר: מדקאמר "נהי דאי אפשר לצמצם חציצה מיהא איכא", משמע דהכי קאמר: נהי דאי אפשר לצמצם, ודין הוא שיקדש האחד לרבנן — חציצה מיהא איכא, ולא היה לו להיות קדוש. משמע דאי הוה אפשר לצמצם — היה אז קשה לן היאך קדוש, בלא טעם חציצה. ומה קשה? והא (פריך) [פרישית] דלא אמר כל שאינו [כו'] בבת אחת כו' אלא בדבר התלוי בדבור! ויש לומר, דהכי פירושו: נהי דאי אפשר לצמצם — ולהכי ניחא לרבנן שאין שתיהן קדושין מטעם "הזכרים" כמו לרבי יוסי הגלילי, דלא אפשר למידרש להו "הזכרים" כיון דסבירא להו אי אפשר — מכל מקום ליהוי חציצה. **זכר** ונקבה מפריש טלה לעצמו — ואם תאמר: לרבי יוסי הגלילי דאמר אפשר לצמצם, אם יצאו שניהם בבת אחת — אין הזכר קדוש, לפי מה שפירשתי לעיל: נקבה חוצצת! ועוד, תנן לקמן בפרק שני (יז,ב): זכר ונקבה — אין לכהן כלום. משמע דקאי איצאו שני ראשיהן כאחת דרישא, שהנקבה מבטלת בכורת זכר, שגם היא פטרה בכורת רחם. ואם כן, סמוך מיעוט דבבת אחת למחצה דנקבות קודמות, והוו להו זכרים קודמים מיעוטא! ויש לומר כדפריך לעיל: בספק מועט החמירו להפריש טלה לעצמו. **שתי** חמוריו שלא בכרו וילדו שני זכרים נותן שני טלאים לכהן — הכא ניחא, דאצטריך לאשמועינן אין פודה וחוזר ופודה כל זמן שלא ניתן ליד כהן, כדפריך לעיל בפירקא (ד,ב). אבל לקמן פרק שני דקתני כי האי גוונא גבי בכורות בהמה טהורה, ליכא למימר הכי! יש לומר, קא משמע לן: לא תלינן להעמיד הממון בחזקת בעלים, שהאחת טנפה ונמוח הוולד, ואחת ילדה שני זכרים. ומיהו, לקמן פרק "יש בכור" (מח,ב) קתני כהאי גוונא גבי נשים — ליכא למימר הכי, שכל אחת יודעת בעצמה מה שילדה! ויש לומר: אגב דתנייה הכא תנייה התם. אי נמי, ניחא ליה לפרש כל גווני ואף על גב דלא צריכי. כדקתני: זכר ונקבה נותן אחד לכהן, דלא צריכא כלל.

שני זכרים ונקבה נותן טלה אחד לכהן — לכאורה מפריש טלה אחד מספק לעצמו. וכן מוכח לקמן פרק שני (יח,ב) דגבי שני זכרים ונקבה — אחד לו ואחד לכהן, (דמוכח) משום דקדושת בכור חלה על שתיהם. וכן פירש בקונטרס: מפריש עוד טלה, והוא לעצמו.

לאפקועי

כִּי מָמֵי לְבֵי בְלִיעֵי, מְלָא כּוּזָא דְּמַיָּא מִבֵּי בְלִיעֵי. כַּד אָתוּ, אוֹקְמִינְהוּ קַמֵּי קֵיסָר. חַזְנְהוּ דְּהָווּ מְעַנְּיָא, אֲמַר לֵיהּ: הָנֵי לָאו נִינְהוּ! שְׁקַל מֵעַפְרַיְיהוּ וּשְׁדָא עִילָוַיְיהוּ, אַקְשׁוּ לְאַפֵּי מַלְכָּא. אֲמַר לֵיהּ: כָּל דְּבָעֵית עָבֵיד בְּהוּ. אַיְיתִינְהוּ מַיָּא דְּאַיְיתִי מִבֵּי בְלִיעֵי, שְׁדִינְהוּ בְּתִינְדָא, אֲמַר לְהוּ: מַלְיוּהּ לְהוּ וְאִיזִילוּ לְכוּ. מְלוּ וּשְׁדוּ בֵּיהּ קְמָאֵי קַמָּאֵי וּבְלַע לְהוּ, מְלוּ עַד דִּשְׁמִיט כִּתְפֵּיְיהוּ, וּבְלֵי לְהוּ וְאַזּוּל. **משנה** חֲמוֹרָה שֶׁלֹּא בִיכְּרָה, וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן. זָכָר וּנְקֵבָה - מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד לְעַצְמוֹ. שְׁתֵּי חֲמוֹרָיו שֶׁלֹּא בִיכְּרוּ וְיָלְדוּ שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן שְׁנֵי טְלָאִים לַכֹּהֵן. זָכָר וּנְקֵבָה, אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּנְקֵבָה - נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן. שְׁתֵּי נְקֵבוֹת וְזָכָר אוֹ שְׁנֵי זְכָרִים וּשְׁתֵּי נְקֵבוֹת - אֵין לַכֹּהֵן כְּלוּם. אַחַת בִּיכְּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִיכְּרָה, וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים - נוֹתֵן טָלֶה אֶחָד לַכֹּהֵן. זָכָר וּנְקֵבָה - מַפְרִישׁ טָלֶה אֶחָד לְעַצְמוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפֶטֶר חֲמוֹר תִּפְדֶּה בְשֶׂה" - מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים, זָכָר וּנְקֵבָה, גָּדוֹל וְקָטָן, תְּמִים וּבַעַל מוּם. פּוֹדֶה בּוֹ פְּעָמִים הַרְבֵּה, נִכְנַס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׁר, וְאִם מֵת - יֶהֱנִין בּוֹ. **גמרא** מַאן תַּנָּא? אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה: דְּלָא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאִי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי - הָאָמַר: אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם! אָמַר אַבָּיֵי: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, שָׁאנֵי הָתָם דִּכְתִיב: "הַזְּכָרִים לַה'". - וְלִיגְמַר מִינֵּיהּ! - הָא מִיעֵט רַחֲמָנָא "הַזְּכָרִים". אִיבָּא דְּאָמְרִי: לֵימָא דְּלָא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאִי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי - הָאָמַר: אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם! אָמַר אַבָּיֵי: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, שָׁאנֵי הָתָם דִּכְתִיב "הַזְּכָרִים לַה'". כְּשְׁלָמָא לְרַבִּי יִרְמְיָה, דְּלָא מוֹקֵי לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי - הַיְינוּ דְּלָא קָתָנֵי: "וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד". אֶלָּא לְאַבָּיֵי, לִיתְנֵי: "וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד"! וְעוֹד, תַּנְיָא: חֲמוֹרוֹ שֶׁלֹּא בִיכְּרָה וְיָלְדָה שְׁנֵי זְכָרִים, וְיָצְאוּ שְׁנֵי רָאשֵׁיהֶן כְּאֶחָד, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: שְׁנֵיהֶן לַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַזְּכָרִים לַה'". וְהָא כִּי כְּתִיב הַאי - בִּקְדוּשַׁת הַגּוּף הוּא דִּכְתִיב! אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "הַזְּכָרִים לַה'"! תִּיוּבְתָּא דְּאַבָּיֵי, תִּיוּבְתָּא.

ורבנן

תוספות

לאפקועי לאיסורא מיניה — דלפוטרו ממצות עריפה לא היה צריך להפריש מספק. כמו שאין נותן לכהן מספק, כמו כן אינו עורפו מספק. **ותנן** רבי יהודה אומר במזיד קידש — משמע הכא דמקודשת בגבולין קודם שיגיע לירושלים. והא דאמר בסוף פרק "חלק" (סנהדרין קיב,ב): בגבולין דברי הכל פטורין מן החלה — לאו משום דחשיב ממון גבוה לכולי עלמא בגבולין, אלא משום דלא קרינן ביה "עריסותיכם", כיון דאסור באכילה. וכן עיר הנדחת — לאו "שללה" הוא, כדאמר התם. ב"השוכר את הפועלים" (בבא מציעא צ,א) נמי פטר רבי יהודה מחסימה מעשר חוץ לחומה — לאו משום דחשיב ממון גבוה חוץ לחומה, אלא משום דבעינן דישו הראוי לו, כדממעטינן הקדש (ממעילה) [במעילה יג,א].

מכל האוכל אשר יאכל אוכל שיכול להאכילו לאחרים קרוי אוכל — ואם תאמר: פרק "כסוי הדם" (חולין פה,א) פטרינן עוף טמא מכסוי לרבי שמעון גבי שחיטה שאינה ראויה, מדכתיב: "ציד חיה או עוף אשר יאכל" וגו'. והא אוכל שאתה יכול להאכיל לאחרים הוא! יש לומר: התם "חיה או עוף" כתיב, משמע דאתא למעוטי מינים טמאים שאין נאכלין לישראל, ואף על גב שיכול להאכילן לאחרים. אבל הכא, "מכל האוכל אשר יאכל" משמע שפיר למעוטי שאין נאכל לאחרים.

מה

רש"י

לימא קסברי רבנן מקצת רחם — הנוגע בבכור, מקדשו. דנהי דאי אפשר לצמצם, וראשון לחודיה קדיש — איכא למיפרך: הא קודם שיצא כולו — יצא אחיו וחצץ בינו לבין הרחם, וכתיב (במדבר ח): "פטר כל רחם", עד שיפטור כל הרחם! ולרבי יוסי ליכא למיפרך, דכיון דתרווייהו קדשו — כחד דמו. **מין במינו** — ואלו שניהם מין אחד. **ומותר** — קודם פדיונו. **בכור אדם** — מותר בהנאה למעשה ידיו קודם פדייה, דהא לא אשכחן דאסור. **שהקפידה וכו'** — וכיון דמחמיר כולי האי, שקבע לו הכתוב פדיון בשה ולא באחר, ודאי אסור בהנאה. **בשלקי** — עשבים שלוקות. **בשויו** — שנותן עשבים שוה דמי החמור לכהן. **בשויו לא אמרינן** — דלא חמיר מהקדשות. **לאפקועי לאיסורא בשה** — ואפילו שלא בשויו, כדקתני מתניתין: גדול וקטן. **בכסף צורי** — דאינו מתחלל על אסימון, כדכתיב (דברים יד): "וצרת הכסף בידך". **במזיד** — שנתכוון לחללו. **קידש** — אם קידש בו את האשה — מקודשת. אלמא, מותר בהנאה לרבי יהודה! **בהך דביני וביני** — ששוה החמור יותר מן השה. **שפדיונו מותר** — כגון הכא, שהכהן אוכל את השה בלא שום הקרבה, והוא אסור קודם פדיון. דהא פסולי המוקדשין, שאסורין בהנאה קודם פדיונן, הוי פדיונן נתפס בקדושתן ואסור. **שביעית** — המוכר פירות שביעית — הדמים מותרין לעולם, והפירות עצמן מתבערין בשעת הביעור כשכלה לחיה. וקא סלקא דעתך דהאי מקשה דפדיון שביעית מותר לעולם, ולא שמיעא ליה הא דאחרון אחרון נתפס. **אחרון אחרון** — במסכת סוכה (מ,ב): לקח בפירות שביעית בשר — אלו ואלו מתבערין בשעת הביעור. לקח בבשר יין — יצא בשר ונבנסו יין, יין בשמן — יצא יין ונבנס שמן. ואחרון נתפס בשביעית להתבער, ופרי עצמו שגדל בשביעית שבאו אלו מכחו, בכל מקום שהוא אסור מן הביעור ואילך. **בשלך ושל אחרים** — גוים. כגון בכור בהמה שיש בה שותפות לגוי, אף על גב דמחייב רבי יהודה למיתב חצי דמיו לכהן — שרי בגזה ועבודה, שאין קדושה לחצאין. אבל פטר חמור לא ממעט מדאי קרא, וכל כמה דלא ממעט לא שרינן ליה, דלא גרע מבכור בהמה טהורה. ולרבי שמעון ממעט ליה קרא. **בשלמא לרבי יהודה** — דדריש: "צאנך" — ולא של שותפות גוי. **היינו דכתיב צאנך** — דמשמע: המיוחד לך, ולא כתב "צאן" סתמא. ו"שורך", אף על גב דמצי למיכתב "בבכור שור" ומימעט נמי בכור אדם מיניה, אפילו הכי אטו "צאנך" כתב "שורך". הכי גרסינן: היינו דכתיב צאנך ושורך אטו צאנך אלא לרבי שמעון

1 וְרַבָּנַן, לֵימָא קָסְבְרֵי רַבָּנַן מִקְצָת רֶחֶם מַקְדִּישׁ? דְּאִי כּוּלֵּיהּ
2 רֶחֶם מַקְדִּישׁ, נְהִי דְּאִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם, חֲצִיצָה מִיהָא
3 אִיכָּא! אֲמַר רַב: מִין בְּמִינוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ. "זָכָר וּנְקֵבָה -
4 מַפְרִישׁ טָלֶה" כו'. וְכֵיוָן דְּלַעְצְמוֹ הוּא, לָמָּה לִי לְאַפְרוּשֵׁי?
5 - לְאַפְקוּעֵי לְאִיסּוּרֵיהּ מִינֵיהּ. אַלְמָא, כֵּיוָן דְּלָא מַפְקַע -
6 אָסוּר בַּהֲנָאָה; מַתְנִיתִין מַנִּי? רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא:
7 פֶּטֶר חֲמוֹר אָסוּר בַּהֲנָאָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. מַאי טַעְמָא
8 דְּרַבִּי יְהוּדָה? אָמַר עוּלָּא: יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ פְּדָיָיה,
9 וּמוּתָּר? - וְלֹא? וַהֲרֵי בְּכוֹר אָדָם, שֶׁצָּרִיךְ פְּדָיָיה, וּמוּתָּר!
10 - אֶלָּא: יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁהִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה בְּשֶׂה, וּמוּתָּר?
11 - וּמִי הִקְפִּידָה? וְהָא רַב נְחֶמְיָה בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף פָּרִיק לֵיהּ
12 בְּשִׁילְקֵי בְּשָׁוְיוֹ! - בְּשָׁוְיוֹ לָא קָאָמַר; כִּי קָאָמְרִינַן - שֶׁלֹּא
13 בְּשָׁוְיוֹ, וְהָכִי קָאָמַר: יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁהִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה
14 לְאַפְקוּעֵי לְאִיסּוּרֵיהּ בְּשֶׂה? - וַהֲרֵי מַעֲשֵׂר, שֶׁהִקְפִּידָה עָלָיו
15 תּוֹרָה בְּכֶסֶף צוּרִי, וּתְנַן רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: בְּמֻזִּיד קִידֵּשׁ! -
16 בְּפֶטֶר חֲמוֹר נַמִּי מִיקַּדְּשָׁא. כִּדְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי
17 אֶלְעָזָר: אִשָּׁה יוֹדַעַת שֶׁאֵין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִתְחַלֵּל עַל יָדָהּ,
18 וְעוֹלָה וְאוֹכְלָתוֹ בִּירוּשָׁלַיִם; הָכָא נַמִּי, אִשָּׁה יוֹדַעַת דֶּפֶטֶר
19 חֲמוֹר אִיסּוּרָא אִית בֵּיהּ, וּפָרְקָא לֵיהּ בְּשָׂה, וּמִקַּדְּשָׁא בְּהַךְ דְּבֵינֵי וּבֵינֵי. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, מַאי טַעְמָא?
20 אֲמַר עוּלָּא: יֵשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁפִּדְיוֹנוֹ מוּתָּר וְהוּא אָסוּר? - וְלֹא? וַהֲרֵי שְׁבִיעִית דְּפִדְיוֹנָהּ מוּתָּר וְהִיא
21 אֲסוּרָה! - שְׁבִיעִית נַמִּי פִּדְיוֹנָהּ אָסוּר, דְּאָמַר מָר: הָאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן אָסוּר. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: רַבִּי יְהוּדָה
22 וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּהַאי קְרָא קָמִיפַּלְגִי, דְּתַנְיָא: "לֹא תַעֲבֹד בִּבְכוֹר שׁוֹרֶךָ" - אֲבָל אַתָּה עוֹבֵד בְּשֶׁלְּךָ
23 וּבְשֶׁל אֲחֵרִים, "וְלֹא תָּגֹז בִּבְכוֹר צֹאנֶךָ" - אֲבָל אַתָּה גּוֹזֵז שֶׁלְּךָ וְשֶׁל אֲחֵרִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי
24 שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: "לֹא תַעֲבֹד בִּבְכוֹר שׁוֹרֶךָ" - אֲבָל אַתָּה עוֹבֵד בִּבְכוֹר אָדָם, "לֹא תָּגֹז בִּבְכוֹר צֹאנֶךָ"
25 - אֲבָל אַתָּה גּוֹזֵז בִּבְכוֹר חֲמוֹר. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן - הַיְינוּ דִּכְתִיב תְּרֵי קְרָאֵי, אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה,
26 תְּרֵי קְרָאֵי לְמַעוּטֵי שֶׁלְּךָ וְשֶׁל אֲחֵרִים לָמָּה לִי? וְתוּ, לְרַבִּי יְהוּדָה, בְּכוֹר אָדָם נַמִּי נֵימָא דַּאֲסִיר!
27 אֶלָּא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא "שׁוֹרֶךָ" - לְמַעוּטֵי בְּכוֹר אָדָם הוּא דְּאָתָא. כִּי פְּלִיגִי בְּ"צֹאנֶךָ"; דְּרַבִּי יְהוּדָה
28 לְטַעְמֵיהּ, דְּאָמַר: שׁוּתָּפוּת גּוֹי חַיֶּיבֶת בִּבְכוֹרָה, וְכִי אִיצְטְרִיךְ קְרָא - לְמִישְׁרֵי בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה. וְרַבִּי
29 שִׁמְעוֹן סָבַר: שׁוּתָּפוּת גּוֹי פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וּלְעִנְיַן גִּזָּה וַעֲבוֹדָה לָא אִיצְטְרִיךְ קְרָא, כִּי אִיצְטְרִיךְ
30 קְרָא - לְפֶטֶר חֲמוֹר. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה - הַיְינוּ דִּכְתִיב "צֹאנֶךָ", וְ"שׁוֹרֶךָ" - אַטּוּ "צֹאנֶךָ". אֶלָּא
31 לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, "שׁוֹרֶךָ" וְ"צֹאנֶךָ" לָמָּה לִי? קַשְׁיָא. אֲמַר רַבָּה: וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן לְאַחַר עֲרִיפָה שֶׁהוּא
32 אָסוּר; מַאי טַעְמָא - גְּמַר עֲרִיפָה עֲרִיפָה מֵעֶגְלָה עֲרוּפָה. אָמַר רָבָא: מְנָא אָמִינָא לֵיהּ? דְּתַנְיָא:
33 הָעֶרְלָה, וְכִלְאֵי הַכֶּרֶם, וְשׁוֹר הַנִּסְקָל, וְעֶגְלָה עֲרוּפָה, וְצִיפּוֹרֵי מְצוֹרָע, וּפֶטֶר חֲמוֹר, וּבְשַׂר בְּחָלָב -
34 כּוּלָּן מִטַּמְּאִין טוּמְאַת אוֹכְלִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כּוּלָּן אֵין מִטַּמְּאִין טוּמְאַת אוֹכְלִין. וּמוֹדֶה רַבִּי
35 שִׁמְעוֹן בְּבָשָׂר בְּחָלָב שֶׁמִּטַּמֵּא טוּמְאַת אוֹכְלִין, הוֹאִיל וְהָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר. וְאָמַר רַבִּי אַסִי אָמַר
36 רַבִּי יוֹחָנָן: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? דִּכְתִיב: "מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל" - אוֹכֶל שֶׁאַתָּה יָכוֹל
37 לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים - קָרוּי אוֹכֶל, שֶׁאִי אַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים - אֵינוֹ קָרוּי אוֹכֶל. -

אי

לכתוב שור וצאן. **אמר רבא** — גרסינן. **לאחר עריפה** — אם לא פדאו וערפו כדינו. **אסור** — להאכילו לכלבו. **עגלה ערופה** — אסורה בהנאה, משום דכתיב (דברים כא): "שם" — שם תהא קבורתה. **ושור הנסקל** — ששחטו לאחר שנגמר דינו, דלא ירדה בו טומאת נבילות. ועגלה ערופה — ששחטה לאחר ירידתה לנחל איתן, דקיימא לן דהיא אורתה. **ציפורי מצורע** — אסורין בהנאה, במסכת קדושין (נז,א). **ופטר חמור** — ששחטו ועדיין מפרכס, שלא ירד לטומאת נבילה. אבל אם נגע בו שרץ — מטמא טומאת אוכלים, שאם חזר ונגע באוכלים אחרים — מטמאים, אף על פי שמפרכס. דאמר ב"העור והרוטב" (חולין קיז,ב): השוחט בהמה טמאה לגוי ומפרכסת — מטמא טומאת אוכלים. דמהניא לה שחיטת ישראל למהוי מחשבה, הואיל ושחיטה דכוותה חזיא לה בבהמה טהורה. אי נמי, אפילו ערפו ממש, דנבילה היא. ואיכא למימר בהם טומאת אוכלים, כגון דאיכא פחות מכזית מינייהו, דלא חזי לטומאת נבילות, מיצטרף בהדי פחות מכביצה אוכלין ומשלימו לכביצה. **כולן מטמאין טומאת אוכלין** — אם נגע בהו טומאה. ואף על גב דאינהו גופייהו אסירי, מהניא להו להכי שאם נגעו באוכלין אחרים — מטמאין אותן. **כולן אין מטמאין** — הואיל ואסורין בהנאה. **שעת הכושר** — קודם בישול. **לאחרים** — לגוים, דאינו אסור בהנאה.

אי

הגמרא דנה האם מוכח שרבנן סוברים מקצת רחם מקדש: **וְרַבָּנָן** הסוברים שאי אפשר לצמצם ששני הולדות יצאו יחד, **לֵימָא קָסָבְרִי רַבָּנָן מִקְצָת רֶחֶם מְקַדֵּישׁ** – שנגיעת חלק מפתח הרחם מועילה לקדשו, **דְּאִי כּוּלֵּיהּ רֶחֶם מְקַדֵּישׁ** – שאם רק מגע בכל פתח הרחם מקדש, **נְהִי דְּאִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם** שיצאו שניהם יחד, אלא רק אחד יצא ראשון והוא הבכור, מכל מקום איך נתקדש, והלא על ידי הולד השני הנולד עמו, **חֲצִיצָה מִיהָא אִיכָּא** – יש חציצה בינו לבין הרחם בחלק שיצא השני עמו. ומזה שאחד קדוש, מוכח שגם מקצת רחם מקדש. **אָמַר רַב,** אין ללמוד מכאן שמקצת רחם מקדש, כיון שמִין **בְּמִינוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ,** ולכך אף שיחד עם הבכור יצא אחיו, כיון שהוא ממין הבכור אינו חוצץ ונחשב כאילו כל פתח הרחם נגע בבכור.

שנינו במשנה: **זָכָר וּנְקֵבָה מַפְרִישׁ טָלֶה כו'** והוא לעצמו.

הגמרא מבררת מדוע חייב להפריש. שואלת הגמרא: **וְכֵיוָן דִּלְעַצְמוֹ הוּא** – כיון שבעל הפטר חמור נוטל את השה לעצמו ואינו נותנו לכהן, **לָמָּה לִי לְאַפְרוּשֵׁי** – למה צריך להפרישו. משיבה הגמרא: מפריש שה כדי **לְאַפְקוּעֵי לְאִיסּוּרֵיהּ מִינֵּיהּ** – להפקיע מהבכור את האיסור הנאה שיש עליו עד הפדיון, שגם ספק פטר חמור אסור בהנאה, כי 'ספיקא דאורייתא לחומרא'.

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים אם פטר חמור אסור בהנאה. אומרת הגמרא: **אַלְמָא כֵּיוָן דְּלֹא מַפְקַע לְאִיסּוּרֵיהּ** – מוכח שכל עוד לא הפקיע איסורו, החמור **אָסוּר בַּהֲנָאָה, מַתְנִיתִין מַנִּי** – כדעת מי נשנית משנתינו, **רַבִּי יְהוּדָה הִיא,** שאסר פטר חמור. **דְּתַנְיָא, פֶּטֶר חֲמוֹר אָסוּר בַּהֲנָאָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר.** והתנא החולק בכל מקום על רבי שמעון, הוא רבי יהודה.

הגמרא מבררת את טעמו של רבי יהודה שאוסר בהנאה. דנה הגמרא: **מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה** שאסר פטר חמור בהנאה, **אָמַר עוּלָּא,** שאם הוא מותר בהנאה, יש לתמוה, וכי **יֶשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ פְּדִיָּיה וּמוּתָּר** קודם שנפדה, ומזה מוכח שקודם הפדיון אסור בהנאה. דוחה הגמרא: **וָלֹא** – וכי לא מצינו דבר שצריך פדייה ומותר בהנאה, **וַהֲרֵי בְּכוֹר אָדָם, שֶׁצָּרִיךְ פְּדִיָּיה** בחמשה סלעים לכהן, **וּמוּתָּר** בהנאה, שלא מצינו שמעשי ידיו אסורים עד שיפדה, הרי שחיוב פדיון אינו מוכיח שקודם לכן אסור בהנאה.

אֶלָּא טעמו של רבי יהודה הוא, שאם מותר בהנאה, יש לתמוה, וכי **יֶשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁהִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה** לפדותו דווקא **בְּשֶׂה, וּמוּתָּר** בהנאה קודם שיפדנו. הגמרא מבררת אם אכן יש לפדות דווקא בשה. שואלת הגמרא: **וּמִי הִקְפִּידָה** תורה לפדות דווקא בשה, **וְהָא רַב נְחֶמְיָה בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף פָּרִיק לֵיהּ בְּשִׁילְקֵי בְּשָׁוְיוֹ** – פדה פטר חמור בנתינה לכהן עשבים שלוקים כערך שוויו של החמור, ולא בשה. משיבה הגמרא: **בְּשָׁוְיוֹ לֹא קָאָמְרִינַן** – אם פודה בשוויו של החמור, נפדה בכל דבר, **כִּי קָאָמְרִינַן** שנפדה בשה, **שֶׁלֹּא בְּשָׁוְיוֹ** – בשה שאינו שוה כערך החמור. **וְהָכִי קָאָמְרִינַן,** וכי **יֶשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁהִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה לְאַפְקוּעֵי לְאִיסּוּרֵיהּ** שלא בשוויו דווקא **בְּשֶׂה** ומותר בהנאה קודם פדייה.

מקשה הגמרא: **וַהֲרֵי מַעֲשֵׂר** שני **שֶׁהִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה** לפדותו **בְּכֶסֶף צוּרָה** – כסף שהוטבעה בו צורה, **וּתְנַן** (קידושין נב:) **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,** אם קידש אשה בו **בְּמֵזִיד** – שהאיש והאשה ידעו שהוא מעשר שני, והתכוונו לחללו, **קִידֵּשׁ** – חלו הקידושין, הרי אף שהקפידה תורה לפדותו בכסף צורה דווקא, מותר בהנאה ואשה מתקדשת בו, ואם כן הוא הדין בפטר חמור. מתרצת הגמרא: גם מעשר שני אסור בהנאה, ואף על פי כן אשה מתקדשת בו, שהרי **בְּפֶטֶר חֲמוֹר נַמִּי מִיקַדְּשָׁא** [–מתקדשת] אשה, גם אם אסור בהנאה, **וּכִדְרַבִּי אֶלְעָזָר, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר** לגבי המקדש אשה במעשר שני, שאין זה קידושי טעות, כי **אִשָּׁה יוֹדַעַת שֶׁאֵין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי מִתְחַלֵּל עַל יָדָהּ,** בזה שניתן לה ככסף קידושין, ואסור לאכלו מחוץ לירושלים, **וְעוֹלָה** האשה **וְאוֹכַלְתּוֹ בִּירוּשָׁלַיִם, הָכָא נַמִּי** במקדש בפטר חמור קידושיו חלים, כי **אִשָּׁה יוֹדַעַת דְּפֶטֶר חֲמוֹר אִיסּוּרָא אִית בֵּיהּ** קודם פדיון, **וּפָרְקָא לֵיהּ** – ופודה אותו **בְּשֶׂה** שלה, **וּמִקַדְּשָׁא בְּהַךְ דְּבֵינֵי וּבֵינֵי** – ומתקדשת בהפרש שיש בין שווי החמור שקיבלה לשווי השה.

הגמרא מבררת את טעמו של רבי שמעון שהתיר בהנאה פטר חמור. אומרת הגמרא: **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן** שהתיר פטר חמור בהנאה, **מַאי טַעֲמָא. אָמַר עוּלָּא,** רבי שמעון סובר, שאם הוא אסור בהנאה, יש לתמוה, וכי **יֶשׁ לְךָ דָּבָר שֶׁפִּדְיוֹנוֹ מוּתָּר וְהוּא אָסוּר,** וכיון שהשה הפודה מותר, בהכרח שהחמור הנפדה מותר בהנאה. דוחה הגמרא: **וָלֹא** – וכי לא מצינו פדיון המותר, **וַהֲרֵי שְׁבִיעִית דְּפִדְיוֹנָהּ מוּתָּר, וְהִיא אֲסוּרָה** – מוכר פירות שביעית, אף שהפירות עצמם חייבים בביעור לאחר שכלו לחיה מן השדה, פדיונם מותר, הרי שמצינו שפדיון דבר אסור, מותר.

מתרצת הגמרא: **שְׁבִיעִית נַמִּי פִּדְיוֹנָהּ אָסוּר** – חל דין שביעית על הפדיון, **דְּאָמַר מַר** (שביעית פ"ח מ"ז) **הָאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן אָסוּר,** כלומר, הלוקח בפירות שביעית בשר, הבשר חייב בביעור כמו פירות שביעית. חזר ולקח בבשר דגים, הותר הבשר ונתפס האיסור בדגים. חזר ולקח בדגים שמן, הותרו הדגים ונתפס האיסור בשמן, וחייב לבער הפירות שמהם לעולם לא נפקע הקדושה, ואת השמן כי הוא האחרון. הרי שגם פדיון שביעית אסור כפירות שביעית.

הגמרא מביאה ביאור נוסף במחלוקתם: **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּהַאי קְרָא קָמִיפְלְגִי, דְּתַנְיָא,** נאמר בבכור בהמה טהורה (דברים טו יט) **'לֹא תַעֲבֹד בִּבְכוֹר שׁוֹרֶךָ',** ויש לדרוש כך, בבכור שורך אי אתה עובד, **אֲבָל אַתָּה עוֹבֵד בְּשֶׁלְּךָ וּבְשֶׁל אֲחֵרִים** – מותר לעבוד בבכור שיש לך בו שותפות עם גוי. וממה שנאמר בהמשך **'וְלֹא תָגוֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ',** יש לדרוש כך, בכור צאנך אי אתה גוזז, **אֲבָל אַתָּה גּוֹזֵז שֶׁלְּךָ וְשֶׁל אֲחֵרִים** – מותר לגזוז בכור שיש לך בו שותפות עם גוי, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,** דרוש את הפסוק כך, **'לֹא תַעֲבֹד בִּבְכוֹר שׁוֹרֶךָ', אֲבָל אַתָּה עוֹבֵד בִּבְכוֹר אָדָם, 'לֹא תָגוֹז בְּכוֹר צֹאנֶךָ', אֲבָל אַתָּה גּוֹזֵז בְּכוֹר חֲמוֹר,** כלומר, שבכור אדם ובכור חמור מותרים בהנאה, ונמצא שרבי יהודה שלא דרש את הפסוק כרבי שמעון, הוא סובר שפטר חמור אסור בהנאה.

הגמרא מקשה על אופן הדרשה של רבי יהודה: **בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, הַיְינוּ דִּכְתִיב תְּרֵי קְרָאֵי** – לדבריו מובן למה נאמרו שני מיעוטים, ללמד שבכור אדם ופטר חמור מותרים בהנאה, **אֶלָּא לְרַבִּי יְהוּדָה** קשה, **תְּרֵי קְרָאֵי לְמַעוּטֵי 'שֶׁלְּךָ וְשֶׁל אֲחֵרִים' לָמָּה לִי** – למה הוצרכו שני מיעוטים ללמד שבכור השייך לישראל ולגוי אינו קדוש. **וְתוּ** – ועוד קשה **לְרַבִּי יְהוּדָה, בְּכוֹר אָדָם נַמִּי נֵימָא דַּאֲסִיר** – גם בכור אדם יאסר בהנאה קודם שנפדה, כיון שאין לו פסוק להתיר.

אומרת הגמרא: **אֶלָּא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** לא נחלקו שהפסוק 'לא תַעֲבֹד בִּבְכֹר שׁוֹרֶךָ' **לְמַעוּטֵי בְּכוֹר אָדָם הוּא דַּאֲתָא** שאינו אסור בהנאה, **כִּי פְּלִיגִי בְּדרשת** הכתוב 'לא תָגֹז בְּכוֹר **צֹאנֶךָ', דְּרַבִּי יְהוּדָה לְטַעְמֵיהּ דְּאָמַר** (לעיל ב.) בכור שיש לישראל בו **שׁוּתָּפוּת** עם **עוֹבֵד כּוֹכָבִים, חַיֶּיבֶת בִּבְכוֹרָה, וְכִי אִיצְטְרִיךְ קְרָא, לְמִישְׁרֵי** – להתיר **בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה,** שכיון שחלקו של הישראל חייב בבכורה, הוצרך הכתוב ללמד שאינו אסור בגיזה ועבודה. **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר שׁוּתָּפוּת** עם **עוֹבֵד כּוֹכָבִים, פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה,** ולכך **לְעִנְיַן** היתר **גִּזָּה וַעֲבוֹדָה לֹא אִיצְטְרִיךְ קְרָא** – אין צורך ללמוד מפסוק זה, **וכִי אִיצְטְרִיךְ קְרָא** למעט, **לְפֶטֶר חֲמוֹר** שאינו אסור בהנאה.

הגמרא מקשה על אופן הדרשה של רבי שמעון: **בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה,** שדרש מ'צֹאנֶךָ' להתיר גיזה ועבודה בבכור שיש בו שותפות עם גוי, **הַיְינוּ דִּכְתִיב 'צֹאנֶךָ'** בלשון נוכח, ללמד שרק צאן שלך אסור בגיזה ועבודה, **וְגם** לשון **'שׁוֹרֶךָ'** מובן, שאף שאינו ממעט שור אחר נאמר בו 'שׁוֹרֶךָ' **אָטוּ** – אגב **'צֹאנֶךָ'. אֶלָּא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן** שלא דרש מזה למעט שור או צאן אחר, **'שׁוֹרֶךָ וְצֹאנֶךָ' לָמָּה לִי,** היה ראוי לומר 'שור' ו'צאן', **קַשְׁיָא** – לשון הכתוב קשה לרבי שמעון.

הגמרא מבארת שאם נערף החמור הכל מודים שאסור בהנאה: **אָמַר רַבָּה, וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן לְאַחַר עֲרִיפָה,** כלומר, אם לא פדאו אלא ערפו **שֶׁהוּא אָסוּר** בהנאה. **מַאי טַעֲמָא, גָּמַר** – למד בגזירה שוה **'עֲרִיפָה' 'עֲרִיפָה' מֵעֶגְלָה עֲרוּפָה,** נאמר בפטר חמור (שמות יג יג) 'וְאִם לא תִפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ', ונאמר בעגלה ערופה (דברים כא ד) 'וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנָּחַל', כשם שעגלה ערופה אסורה בהנאה, כך פטר חמור לאחר עריפה אסור בהנאה.

המשך בעמוד כט

מקשה הגמרא על רבי יוחנן: **אי הָכִי,** שרבי שמעון סובר שאיסור הנאה אינו מקבל טומאת אוכלין, אם כן **בְּשָׂר בְּחָלָב, מַאי אִירְיָא** – מדוע נקט רבי שמעון שמקבל טומאה משום **דְּהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר, תִּיפּוּק לִי** בלי טעם זה, שמקבל טומאה משום **דְּאוֹכֶל שֶׁאֵתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים הוּא,** שהרי לדעתו הוא מותר בהנאה, **כִּדְתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן, בָּשָׂר בְּחָלָב אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה,** ולמד כן בגזירה שוה מטריפה, **שֶׁנֶּאֱמַר** באיסור בשר בחלב (דברים יד כא) **'כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ,** לא **תְּבַשֵּׁל גְּדִי בַּחֲלֵב אִמּוֹ', וּלְהַלָּן** באיסור טריפה **הוּא אוֹמֵר** (שמות כב ל) **'וְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי, וּבָשָׂר בַּשָּׂדֶה טְרֵפָה לֹא תֹאכְלוּ', מַה לְּהַלָּן** באיסור טריפה, **אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה,** שהרי נאמר בסוף הפסוק 'לַכֶּלֶב תַּשְׁלִיכוּן אֹתוֹ', **אַף כָּאן** באיסור בשר בחלב **אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה.** ואם כן קשה למה הוצרך רבי שמעון לומר שבשר בחלב מקבל טומאה משום שהיתה לו שעת הכושר, והרי לדעתו בשר בחלב נחשב 'אוכל' כי אינו אסור בהנאה.

מתרצת הגמרא: **חָדָא וְעוֹד קָאָמַר** – אמנם טעם זה נכון, אך רבי שמעון בא להוסיף עוד טעם, ואלו הם, **חָדָא** – טעם אחד משום **דְּאוֹכֶל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים הוּא,** שהרי הוא מותר בהנאה. **וְעוֹד,** כי **לְדִידֵיהּ נַמִּי** – לבעל הבשר בחלב עצמו, **הֲרֵי הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר,** שהרי יכול היה לאכול את הבשר ואת החלב קודם שהתבשלו יחד.

הגמרא מסיימת את הראיה שלדעת רבי שמעון פטר חמור אחר עריפה אסור בהנאה. אומרת הגמרא: **וְאִם אִיתָּא דְּלַאֲחַר עֲרִיפָה שֶׁרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן** פטר חמור בהנאה, **לֵיתְנֵי** – היה ראוי לשנות, 'מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן לחכמים **בְּפֶטֶר חֲמוֹר וּבָשָׂר בְּחָלָב שֶׁמְּטַמְּאִין טוּמְאַת אוֹכְלִין,** שהרי גם פטר חמור יכול להאכילו לאחרים, ואינו בכלל שאר איסורי הנאה שנמנו ברישא שעליהם אמר רבי שמעון שאינם מטמאים טומאת אוכלין. אלא בהכרח שאחר עריפה הוא אסור בהנאה, ולכן לדעת רבי שמעון אין בפטר חמור טומאת אוכלין, כי אינו נחשב 'אוכל'.

הגמרא דוחה את הראיה. אומרת הגמרא: לעולם יתכן שרבי שמעון סובר שגם אחר עריפה הוא מותר בהנאה, ואמנם **אִי דְּחָשִׁיב עֲלֵיהּ** – אם חשב עליו לאכילה, **הָכִי נַמִּי** – אכן רבי שמעון יודה שמטמא טומאת אוכלין כיון שלדעתו הוא מותר בהנאה, ואם חשב לאוכלו נחשב 'אוכל'. אולם **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן** – כאן בברייתא מדובר, באופן **דְּלֹא חָשִׁיב עֲלֵיהּ** – שלא חשב עליו לאכילה, ולכן אמר רבי שמעון שאינו מטמא טומאת אוכלין, כי נבלת בהמה טמאה מאוסה כיון שאסורה מצד נבילה ומצד שהיא טמאה, ואינה חשובה אוכל רק על ידי מחשבה.

הגמרא מבררת את טעמם של חכמים. שואלת הגמרא: **וְטַעְמָא מַאי מְטַמְּאֵי רַבָּנָן** – אם מדובר באופן שלא חישב לאוכלו, מהו טעמם של חכמים שאמרו שחל עליו טומאת אוכלין, והרי אינו 'אוכל'. **אַמְרוּהָ רַבָּנָן קַמֵּיהּ** – אמרו חכמים לפני **דְּרַב שֵׁשֶׁת, הוֹאִיל וְאִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ** – האיסור שאסרה תורה לישראל לאכול בהמה טמאה, מחשיבתו כ'אוכל', שכיון שאסרתו תורה באכילה מוכח שהוא ראוי לאכילה לגוים, ולכן מקבל טומאת אוכלין. ורבי שמעון סובר שאין אומרים 'הואיל ואיסורו חישובו'.

הגמרא מקשה על הסברא של 'איסורו חישובו': **וּלְרַבָּנָן מִי אַמְרִינָן** סברא זו של **הוֹאִיל וְאִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ** להחשיב 'אוכל', **וְהָא תַּנָּן** (טהרות פ"א מ"א) **שְׁלֹשָׁה עָשָׂר דְּבָרִים** – תנאים מיוחדים **אֲמָרוּ בִּנְבֵלַת עוֹף טָהוֹר,** כדי שתהא ראויה לקבל טומאת אוכלין, **וְזוּ** [–התנאי דלהלן] היא **אַחַת מֵהֶן, צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה** – יש לו לקבוע שרוצה להאכילה לגוי, כדי להחשיבה 'אוכל', משום שלא רגילים לאכול נבלת עוף, **וְאֵינָהּ צְרִיכָה הֶכְשֵׁר** – אין צריך שיבואו עליה מים כמו בשאר אוכלין שאינן מקבלין טומאה רק לאחר שבאו עליהן מים, שכיון שסופה לטמא טומאה חמורה בבית הבליעה, הרי היא מטמאה טומאה קלה אף שלא הוכשרה במים. **וְאִי** – ואם נאמר שאיסור נחשב 'אוכל' מפני הסברא ש'**אִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ',** אם כן בנבלת עוף טהור **לָמָּה לִי מַחֲשָׁבָה** להחשיבה 'אוכל' כדי שתקבל טומאת אוכלין, והרי היא נחשבת 'אוכל' משום איסור נבילה שיש בה. מתרצת הגמרא: **הָא מַנִּי** – משנה זו בטהרות, **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא,** שהוא חולק על הסברא ש'איסורו חישובו', ולכן לדעתו צריכה נבלת עוף טהור מחשבה.

הגמרא מביאה עוד ראיה שאין אומרים הסברא ש'איסורו חישובו': **תָּא שְׁמַע,** שנינו בעוקצין (פ"ג מ"ג) בפירוט הדברים הטעונים מחשבה כדי להחשיבם 'אוכל', **נִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּכָל מָקוֹם** [–בין בשווקים ובין בכפרים], **וְנִבְלַת עוֹף טָהוֹר וְהַחֵלֶב** – שומן של נבלת בהמה טהורה, רק כשהם **בַּכְּפָרִים, צְרִיכִים מַחֲשָׁבָה,** בנבלת בהמה טמאה הטעם כיון שבשום מקום אין רגילים לאכול נבלת בהמה טמאה, כי היא מאוסה, ובנבלת עוף טהור וחלב הטעם כיון שבכפרים אנשיהם עניים ואינם רגילים לאכול אף עופות ושומנים, ולכן אינם נחשבים אוכל עד שיחשוב עליהם להאכילם לגוי, **וְאֵינָם צְרִיכִים הֶכְשֵׁר,** כיון שסופם לטמא טומאה חמורה. **וְאִי אָמְרַתְּ 'אִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ', לָמָּה לִי מַחֲשָׁבָה,** והרי על כל איסורים אלו אמרה תורה שאסורים באכילה. מתרצת הגמרא: **הָא מַנִּי** – משנה זו בעוקצין **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא,** שהוא חולק על הסברא ש'איסורו חישובו', ולכן אפילו נבלת בהמה טמאה ונבלת עוף טהור, כל עוד לא חישב לאוכלם אינן מקבלות טומאה.

אומרת הגמרא: **תָּא שְׁמַע** ממה ששנינו בהמשך המשנה בעוקצין (שם), **נִבְלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה בְּכָל מָקוֹם** [–בין בכפרים ובין בשווקים], אינה צריכה מחשבה, משום שהיא עומדת לאכילה לגוים, **וְנִבְלַת עוֹף הַטָּהוֹר וְהַחֵלֶב** של בהמה טהורה שנשחטה, כשהם **בַּשְּׁוָקִים, שִׁיש** שם עשירים האוכלים עופות ושומן, **אֵינָן צְרִיכִין מַחֲשָׁבָה,** משום ששם הם עומדים לאכילה, **וְלֹא הֶכְשֵׁר.** ומדייקת הגמרא: שדווקא אלו אינם צריכים מחשבה, **הָא** – אבל בהמה **טְמֵאָה, בָּעְיָא מַחֲשָׁבָה,** ואין אומרים שאיסורו מחשיבו.

אומרת הגמרא: **וְכִי תֵּימָא הָא מַנִּי** – ואם תרצה לומר גם על קושיא זו, שמשנה זו **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא,** שהוא חולק על הסברא ש'איסורו חישובו', ולכן סבר שבהמה טמאה צריכה מחשבה. אין לומר כן, **דְּהָא מִדְּסֵיפָא** – שהרי כיון שהסיפא של המשנה **רַבִּי שִׁמְעוֹן הָוֵי** – נאמרה על ידי רבי שמעון, בהכרח **דְּהַרֵישָׁא** של המשנה **לָאו רַבִּי שִׁמְעוֹן. דְּקָתָנֵי בְּסֵיפָא** של משנה זו, **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף** הנבילות של **הַגָּמָל וְהָאַרְנֶבֶת וְהַשָּׁפָן וְהַחֲזִיר** יש בהן טומאת אוכלין, **וְאֵינָן צְרִיכִין לֹא מַחֲשָׁבָה וְלֹא הֶכְשֵׁר,** אף שהן טמאות. **וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן** בברייתא, **מַה טַּעַם** שאינם צריכים מחשבה, והרי הם מינים טמאים שאינם נחשבים 'אוכל', **הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶן** קצת **סִימָנֵי טָהֳרָה,** כי חלקם מעלי גרה ולא מפריסים פרסה, וחלקם מפריסי פרסה ולא מעלים גרה, ומצד סימן הטהרה שיש להם נחשבים כנבלת בהמה טהורה שאינה צריכה מחשבה להחשב אוכל לקבל טומאה. וכיון שהרישא אינה כדעת רבי שמעון, חוזרת הקושיא, למה בהמה טמאה צריכה מחשבה, והרי לדעת חכמים איסורו מחשיבו כ'אוכל'.

לכן חוזרת הגמרא ממה שפירשה עד כאן בטעם חכמים שאמרו שפטר חמור מטמא טומאת אוכלין אף שלא חישב לאוכלו, מהטעם שאיסורו מחשיבו כ'אוכל': **אֶלָּא אָמַר רָבָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – בין לפי רבי שמעון ובין לפי חכמים, **לֹא אָמְרִינַן** שדבר אסור מקבל טומאה כי **'אִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ',** ומה שאמרו שפטר חמור יש בו טומאת אוכלין אף שלא חישב לאוכלו, **וְאִי דְּעַרְפֵיהּ מִיעֲרַף** – אם מדובר באופן שכבר נערף, **הָכִי נַמִּי** – גם חכמים מודים שאינו מטמא טומאת אוכלין, כיון שלא נשחט ולא העמידו לאכילה,

אי הכי — דטעמא דרבי שמעון משום הנאה הוא. **מה להלן מותר בהנאה** — דכתיב: "לכלב תשליכון אותו" (שמות כב). **לדידיה נמי** — לצורך ישראל עצמו, היתה לו שעת הכושר. אבל שור הנסקל ועגלה ערופה לא היתה לו שעת הכושר אפילו קודם לכן, דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת. **ליתני ומודה רבי שמעון בפטר חמור** — דהא יכול להאכילו לאחרים הוא. **דלא חשיב עליה** — לאכילה, ומשום הכי לא תני ליה, דסתמיה לאו לאכילה קאי. **ואיסורו חישובו** — איסור דאסר ליה רחמנא לישראל משויא ליה אוכל, דכיון דאסר ליה — מכלל דראוי לאכילה לגוי הוא. **צריכה מחשבה** — לטמא טומאת אוכלין אם נגע בה(ן) שרץ, שאם תגע אחרי כן באוכלין כשרין — תטמאם. וכל כמה דלא חשיב עליה — לית ביה שום טומאת מגע, דנבלת עוף טהור אינה מטמאה אלא אם אכלה, ואז מטמאה אותן בגדים שהוא לבוש בשעת בליעה. **ואינה צריכה הכשר** — הואיל ויש עליה טומאה חמורה לטמא אדם ובגדים אם היה אוכלה. ואמר בכריתות בפרק "דם שחיטה" (כא,א): "וכי יותן מים" וכו', מה זרעים מיוחדין שאין סופן לטמא טומאה חמורה צריכין הכשר — אף כל שאין סופן לטמא טומאה חמורה צריכין הכשר. ולא שייך הכשר אלא בטומאה קלה דאוכלין, וכן מחשבה. רבי שמעון היא — דלית ליה איסורו חישובו. **נבלת בהמה טמאה בכל מקום** — שהיא. סתמא לאו לאכילה קיימא, דמאיסה. ועוד, שיש לה שני דחויין: אחת — שלא נשחטה, ואחת — טמאה היא. וכן נבלת עוף טהור. **וחלב** — שומן של נבלה טהורה. **בכפרים** — דעניים הם, ואין רגילין לאכול עופות ושומן — צריכין מחשבה להאכילן לגוי, ואם לאו — אין מטמאין טומאת אוכלין. ואם תאמר: נבלת בהמה טמאה, טומאת אוכלין למה לה? הא מטמאה אדם וכלים, כל שכן אוכלין! תריץ כדאמר בכריתות בפרק "דם שחיטה" (כא,א): דאי איכא פחות מכזית טמאה, דאין עליה טומאת נבלות, שהרי אין בה שיעור, וצירפו לפחות מכביצה אוכלין, אם חישב על פחות מכזית זה לאכילה — מצטרף עם שאר אוכלין להשלימה לכביצה, שאם יגע בהן שרץ יטמאו. "והחלב" לא גרסינן, דליכא למימר ביה אין צריך הכשר, דאי בחלב נבלה — הא אין מטמא טומאה חמורה, דכתיב (ויקרא ז): "יעשה לכל מלאכה", ואמאי לא ניבעי הכשר? ואי בשחוטה, ומשום שכבר הוכשר — הא שנינו בגמרא ב"העור והרוטב" (חולין קכח,א): חזר רבי עקיבא להיות שונה כרבי יהודה, דהכשר שחיטה לא מהניא לחלב, משום דאכתי לאו אוכל הוא, דהא דכפרים לאו בר אוכל הוא עד דחשיב עליה. ובטהרות במשנה לא גרסינן ליה. **ואינה צריכה הכשר** — הואיל ומטמאה טומאה חמורה בעוד שהיה בה זית שלם, בעודה היא מחוברת בנבלה. **נבלת בהמה טהורה בכל מקום** — סתמא לאכילת גוי, דלא מאיסה. ועוד, דלגבי ישראל אין בה אלא דיחוי אחד. הלכך אינה צריכה מחשבה לקבל טומאת אוכלין, להצטרף פחות מכזית הימנה לפחות מכביצה אוכלין. וכן נבלת עוף טהור והחלב של שחוטה. **בשווקים** — בכרכים. דיש בה רוב עם, ועשירים הם, ורגילין לאכול רוב עופות ושומן. **ולא הכשר** — נבלת בהמה ועוף — משום דמטמאין טומאה חמורה, וחלב שחוטה בשווקים — משום שכבר הוכשר בשחיטה, דכיון דלא בעי מחשבה, אהני ליה הכשר שחיטה. **הא טמאה בעיא מחשבה** — ולא אמרינן: איסורו זהו חישובו! **אף הגמל** — דינו כבהמה טהורה, הואיל ויש בו אחד מסימני טהרה. ומדאוסיף רבי שמעון בסיפא — מכלל דרישא רבנן היא, ושמע מינה: לית להו איסורו חישובו. וגבי פטר חמור דמטמאין לעיל — בדחשיב עליה הוא. ואפילו הכי מטהר רבי שמעון, דאוכל שאי אתה יכול להאכילו לאחרים הוא, דמודה לאחר עריפה שהוא אסור, כדרבה. **אלא אמר רבא** — דכולי עלמא לא אמרינן איסורו חישובו גרידא, ואפילו הכי פלוגתייהו בדלא חשיב, וליתא לדרבה. ודקשיא לך: מאי טעמא דרבנן? אי דערפיה מיערף — הכי נמי דמודו רבנן דלא מטמא טומאת אוכלין, הואיל ולא חשיב עליה.

מה להלן אסור באכילה ומותר בהנאה כו' — תימה: דבפרק "כל שעה" (פסחים כד,ב) דריש איסי בן יהודה איסור באכילה מהכא, ואיסור הנאה יליף מקל וחומר דערלה. והשתא במאי פליגי? ויש לומר: קסבר תנא דהתם, כיון דמצי לקיומי תרוייהו, הגזרה שוה וקל וחומר — מקיימי. ומיהו קשה: דבכמה מקומות אתיא גזרה שוה ומפקינן מקל וחומר. כדאמר בכמה דוכתי: "שיכול", ועושה קל וחומר, והדר — "תלמוד לומר", אלמא אתיא גזרה שוה ומפקינן מקל וחומר! ופירש רבינו תם: קרא איירי במידי דאסור בהנאה, כגון קדשים שיצאו חוץ למחיצתן, דדריש בפרק "בהמה המקשה" (חולין סח,א) מ"בשר בשדה": כיון שיצא חוץ למחיצה — נאסר. ואף על גב דפשטיה דקרא בהיתר הנאה, כדכתיב: "לכלב תשליכון אותו", קסבר תנא דהתם: להכי אהני קל וחומר — דילפינן מקדשים דאיירי בהו נמי קרא. ותנא דהכא סבר: מטריפה דשריא בהנאה ילפינן, כפשטה, ולית ליה קל וחומר. דהכי נמי מאן דדריש איסור הנאה משלשה "לא תבשל", לית ליה קל וחומר. (ואם תאמר: מאן דדריש ליה מקודש, אית ליה קל וחומר) — תיפוק ליה איסור הנאה מ"כל בקודש באש תשרף", כדילפינן מיניה פרק "כל שעה" (פסחים כד,א) פסולי קדשים! יש לומר: "עם קדש" ו"אנשי קדש" — מענין אחד, ודמו אהדדי. אי נמי, דנין חולין מחולין ואין דנין חולין מקדשים, כדאמר פרק "כיסוי הדם" (חולין פה,א).

נבלת בהמה טמאה בכל מקום ונבלת עוף טהור בכפרים צריכה מחשבה ואינה צריכה הכשר — "והחלב" לא גרסינן, דליכא למימר דאין צריך הכשר, דאי בחלב נבלה — הא אינה מטמאה טומאה חמורה, דכתיב (ויקרא ז): "יעשה לכל מלאכה", ואמאי לא נבעי הכשר? ואי בשחוטה — הרי שנינו בפרק "העור והרוטב" (חולין קכח,א): חזר רבי עקיבא להיות שונה כרבי יהודה, דהכשר שחיטה לא מהניא לחלב משום דאכתי לאו אוכל הוא, דהא בכפרים לאו בר אכילה היא עד דחשיב עליה. ובמסכת טהרות לא גרסינן ליה. עד כאן לשון הקונטרס. לפי שיש פירושים שאין כתב בהן. ושמא מאחרים הוגה. ואף על גב דרב פפא מוקי התם ב"העור והרוטב" (שם) פלוגתא דתנאי בהיתר מחשבה, מכל מקום מסתבר, דהכי סתם משנה דמסכת טהרות סברה כי חזרה. ובסיפא גרסינן לה שפיר: החלב בשווקים אין צריך לא מחשבה ולא הכשר, ובחלב שחוטה אמרינן. וכן פירש הקונטרס.

ונבלת עוף טהור בכפרים — פירש הקונטרס: עניים הם, ואין רגילין לאכול עופות. ונראה לפרש טעם אחר: בשווקין יש אוכלין מרובים, וקונין כל דבר. בכפרים אוכלים מועטין, ולא זבני אלא מידי מעליא.

נבלת בהמה טהורה בכל מקום — מה שיש חילוק בין טמאה לטהורה, ואף על גב דתרוייהו לא מזבין אלא לגוי, וחפצים הם בחזיר יותר, כדאמרינן התם חולין (יז,א): ו"בתים מלאים כל טוב" — (כותלי) [קדלי] דחזירי, ואמרינן במגילה (יג,א): "וישנה לטוב" — כתלי דחזירי. מכל מקום, מה שהיא טהורה משוי אוכל בראויה מעט, הואיל וכשאינה נבילה אוכל גמור הוא לישראל. ומהאי טעמא מהני לרבי שמעון בגמל וארנבת שפן וחזיר סימני טהרה לשוויי אוכל, כדאמר בסמוך. ובקונטרס נמי פירש כאן: נבלת בהמה טמאה, כל מקום שהיא — סתמא לאו לאכילה קיימא, דמאיסה. ועוד יש עליה שני דחויין: אחד — שלא נשחטה, ועוד — דטמאה היא. וגבי נבלת בהמה טהורה פירש: סתמא לאכילת גוי, דלא מאיסה. ועוד, לגבי ישראל אין בהן אלא דחוי אחד, הילכך אינה צריכה מחשבה. **והחלב** בשווקים — פירש הקונטרס: רגילים לאכול עופות ושומן. משמע שרוצה לומר דכל שומן קרוי חלב. ולא מיירי דוקא מחלב האסור, כגון תותב קרום ונקלף (חולין מט,ב).

שהשוחט

אִי הָכִי, בָּשָׂר בְּחָלָב מַאי אִירְיָא דְּהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר? תֵּיפּוֹק לִי דְּאוֹכֶל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים הוּא. דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: בָּשָׂר בְּחָלָב - אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ", וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "וְאַנְשֵׁי קֹדֶשׁ תִּהְיוּן לִי", מַה לְּהַלָּן אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה, אַף כָּאן - אָסוּר בַּאֲכִילָה וּמוּתָּר בַּהֲנָאָה! - חֲדָא וְעוֹד קָאָמַר: חֲדָא - דְּאוֹכֶל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לְהַאֲכִילוֹ לַאֲחֵרִים הוּא. וְעוֹד - לְדִידֵיהּ נַמִי הֲרֵי הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּוֹשֶׁר. וְאִם אִיתָא דִּלְאַחַר עֲרִיפָה שָׁרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן, לִיתְנֵי: וּמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּפֶטֶר חֲמוֹר וּבָשָׂר בְּחָלָב שֶׁמִּטַּמְּאִין טוּמְאַת אוֹכָלִין! - אִי דְּחָשֵׁיב עֲלֵיהּ - הָכִי נַמִי, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - דְּלָא חָשֵׁיב עֲלֵיהּ. וְטַעֲמָא מַאי מְטַמְּאִי רַבָּנַן? אֲמַרוּהָ רַבָּנַן קַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת: הוֹאִיל וְאִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ. - וּלְרַבָּנַן, מִי אָמַר הוֹאִיל וְאִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ? וְהָא תְּנַן: שְׁלֹשָׁה עָשָׂר דְּבָרִים אָמְרוּ בְּנִבְלַת עוֹף טָהוֹר, וְזוֹ אַחַת מֵהֶן - צְרִיכָה מַחֲשָׁבָה וְאֵינָהּ צְרִיכָה הֶכְשֵׁר. וְאִי אִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ, לָמָּה לִי מַחֲשָׁבָה? - הָא מָנִי - רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. - תָּא שְׁמַע: נִבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה בְּכָל מָקוֹם, וְנִבְלַת עוֹף טָהוֹר וְהַחֵלֶב בַּכְּפָרִים - צְרִיכִים מַחֲשָׁבָה וְאֵינָם צְרִיכִים הֶכְשֵׁר. וְאִי אָמְרַתְּ אִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ, לָמָּה לִי מַחֲשָׁבָה? - הָא מָנִי - רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. - תָּא שְׁמַע: נִבְלַת בְּהֵמָה טְהוֹרָה בְּכָל מָקוֹם, וְנִבְלַת עוֹף הַטָּהוֹר, וְהַחֵלֶב בַּשְּׁוָוקִים - אֵינָן צְרִיכִין מַחֲשָׁבָה וְלֹא הֶכְשֵׁר. הָא טְמֵאָה - בָּעֲיָא מַחֲשָׁבָה! וְכִי תֵּימָא: הָא מָנִי רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, הָא מִדְּסֵיפָא רַבִּי שִׁמְעוֹן הָוֵי - רֵישָׁא לָאו רַבִּי שִׁמְעוֹן. דְּקָתָנֵי סֵיפָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף הַגָּמָל וְהָאַרְנֶבֶת וְהַשָּׁפָן וְהַחֲזִיר אֵינָן צְרִיכִין לֹא מַחֲשָׁבָה וְלֹא הֶכְשֵׁר, וְאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מַה טַּעַם - הוֹאִיל וְיֵשׁ בָּהֶן סִימָנֵי טָהֳרָה! אֶלָּא אָמַר רָבָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא לָא אָמְרִינַן אִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ. וְאִי דְּעַרְפֵיהּ מִיעֲרָף - הָכִי נַמִי,

הכא

הכא

תוספות

שהשוחט עורב להתלמד דמו מכשיר — פירש הקונטרס: אם נפל על הזרעים. וכל שכן אם שחטו שחיטה גמורה דמו מכשיר אפילו לגופיה, דשחיטתו מחשבתו. ואם נחרו ולא שחטו — תו לא פליג רבי אליעזר, דודאי לעלמא מכשיר דמו ולא לגופיה, דאיהו גופיה לא מקבל טומאה בלא מחשבה, עד כאן לשון הקונטרס. ותימה: פירש דדם נחירה מכשיר לעלמא. דמה טעם יכשיר, כיון דלא הוי דם שחיטה. ודם חללים לא שייך בבהמה אלא באדם! **שאני** עורב הואיל ויש בו סימני טהרה — הוא הדין עשרים וארבעה עופות חוץ מנשר, כדמוכח פרק "אלו טרפות" (חולין סא,ב). **מאי** איריא להתלמד אפילו להתעסק — פירוש: ואפילו נחרו נמי, דלהתעסק נמי לאו שחיטה היא, וכנחרו דמי. ואף על גב דאז לא היה הוכשר בדם שחיטה, מכל מקום פריך. כיון דלא אתי לאשמועינן דדם שחיטה מכשיר, דהא כבר אשמועינן, ולא בא לאשמועינן אלא דאין צריך מחשבה הואיל ויש בו סימני טהרה — זה היה יכול לאשמועינן בלא שחיטה.

אמר

הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁשְּׁחָטוֹ לְהִתְלַמֵּד בּוֹ, וּבְפְלוּגְתָּא דְּנִימּוֹס וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר. דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: סָח לִי נִימּוֹס אָחִיו שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַגַּרְסִי, שֶׁהִשּׁוֹחֵט אֶת הָעוֹרֵב לְהִתְלַמֵּד בּוֹ - דָּמוֹ מַכְשִׁיר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: דַּם שְׁחִיטָה לְעוֹלָם מַכְשִׁיר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא! אֶלָּא לָאו אִיסּוּרוֹ חִישּׁוּבוֹ אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, תַּנָּא קַמָּא סָבַר: דָּמוֹ מַכְשִׁיר - לְעָלְמָא, אֲבָל לְגוּפֵיהּ - בְּעֵי מַחֲשָׁבָה. וְאָתָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְמֵימַר: דַּם שְׁחִיטָה לְעוֹלָם מַכְשִׁיר, וַאֲפִילּוּ לְגוּפֵיהּ נַמִּי לָא בְּעֵי מַחֲשָׁבָה. - מִמַּאי? דִּילְמָא טַעֲמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָתָם - דְּשָׁאנֵי עוֹרֵב, הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ סִימָנֵי טָהֳרָה! וּמִנָּלַן דְּסִימָנֵי טָהֳרָה מִילְּתָא הִיא - דְּקָתָנֵי עָלָהּ דְּהַהִיא, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מַה טַּעַם - הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ סִימָנֵי טָהֳרָה, וְכִי תֵּימָא: אִי מִשּׁוּם סִימָנֵי טָהֳרָה, מַאי אִירְיָא לְהִתְלַמֵּד? אֲפִילּוּ לְהִתְעַסֵּק נַמִּי! אִין הָכִי נַמִּי, וּמִשּׁוּם נִימּוֹס. אִיתִיבִיהּ: לֹא רָצָה לִפְדּוֹתוֹ - עוֹרְפוֹ בְּקוֹפִיץ מֵאַחוֹרָיו וְקוֹבְרוֹ, וְאָסוּר בַּהֲנָאָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר! - אֵימָא: וּמֵחַיִּים אָסוּר בַּהֲנָאָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. - וְהָא מִדְּסֵיפָא מֵחַיִּים הָוֵי - רֵישָׁא לָאו מֵחַיִּים. דִּקְתָנֵי סֵיפָא: לֹא יִמְיַתֶּנּוּ לֹא בְּקָנֶה וְלֹא בְּמַגָּל וְלֹא בְּקַרְדּוֹם וְלֹא בְּמַגֵּירָה, וְלֹא יַכְנִיסֶנּוּ לְחֶדֶר וְיִנְעוֹל דֶּלֶת לְפָנָיו בִּשְׁבִיל שֶׁיָּמוּת. וְאָסוּר בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר! - רֵישָׁא וְסֵיפָא מֵחַיִּים, רֵישָׁא - בַּהֲנָאַת דָּמָיו, סֵיפָא - בַּהֲנָאַת גּוּפוֹ. דְּאִי תְּנָא הֲנָאַת דָּמָיו - בְּהַהוּא קָא שָׁרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן, אֲבָל בַּהֲנָאַת גּוּפוֹ - אֵימָא מוֹדֶה לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה. וְאִי תְּנָא בַּהֲנָאַת גּוּפוֹ - בְּהַהִיא קָאָסַר רַבִּי יְהוּדָה, אֲבָל בַּהֲנָאַת דָּמָיו - אֵימָא מוֹדֶה לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, צְרִיכָא. וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן לְאַחַר עֲרִיפָה שֶׁהוּא אָסוּר. וַאֲמַר רַב נַחְמָן: מְנָא אָמִינָא לַהּ? - דְּתַנְיָא: "וַעֲרַפְתּוֹ", נֶאֱמַר כָּאן עֲרִיפָה, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן עֲרִיפָה, מַה לְּהַלָּן אָסוּר - אַף כָּאן אָסוּר. מָנִי? אִילֵימָא רַבִּי יְהוּדָה - מֵחַיִּים מִיסַּר אָסוּר! אֶלָּא לָאו רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. אָמַר לֵיהּ רַב שֵׁשֶׁת, סְפָרָא הַבְרָיךְ תַּרְגּוּמָהּ: לְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה, וְאִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא עֲרִיפָה בִּמְקוֹם פְּדָיָה עוֹמֶדֶת, מַה פְּדָיָה מַתֶּרֶת - אַף עֲרִיפָה מַתֶּרֶת, קָא מַשְׁמַע לָן. אָמַר רַב נַחְמָן: מְנָא אָמִינָא לַהּ? מִדְּתָנֵי לֵוִי: הוּא הִפְסִיד מָמוֹנוֹ שֶׁל כֹּהֵן - לְפִיכָךְ יוּפְסַד מָמוֹנוֹ. מָנִי? אִילֵימָא רַבִּי יְהוּדָה - הָא מִיפְסַד וְקָאֵי! אֶלָּא לָאו רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא. - אִיבְּעֵית אֵימָא רַבִּי יְהוּדָה, וְאִיבְּעֵית אֵימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן; אִיבְּעֵית אֵימָא רַבִּי יְהוּדָה - אַפְסִידָא דְּבֵינֵי בֵּינֵי, וְאִיבְּעֵית אֵימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן - לְפַחֵת מִיתָה. וְכֵן אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן לְאַחַר עֲרִיפָה שֶׁהוּא אָסוּר. וְרַבִּי יוֹחָנָן, וְאִי תֵּימָא רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר: עֲדַיִן הִיא מַחֲלוֹקֶת. אִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ לְהָא דְּרַב נַחְמָן אַהָא: הַמְקַדֵּשׁ בְּפִטֶּר חֲמוֹר - אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת. לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן? אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: לְאַחַר עֲרִיפָה, וְדִבְרֵי הַכֹּל. אִיכָּא דְּאָמְרִי: הָא מָנִי? לָא רַבִּי יְהוּדָה וְלָא רַבִּי שִׁמְעוֹן, אִי רַבִּי שִׁמְעוֹן - תִּיקְדַּשׁ בְּכוּלֵּיהּ, אִי רַבִּי יְהוּדָה - תִּיקְדַּשׁ בְּהָךְ דְּבֵינֵי בֵּינֵי! אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ אָמַר רַב: לְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה, וּכְגוֹן שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא שֶׁקֶל. וְסָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה. דְּתַנְיָא: "תִּפְדֶּה" - תִּפְדֶּה מִיָּד, תִּפְדֶּה כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין פְּדָיָה פְּחוּתָה מִשֶּׁקֶל. אָמַר מָר: "תִּפְדֶּה" תִּפְדֶּה מִיָּד, תִּפְדֶּה כָּל שֶׁהוּא. פְּשִׁיטָא! אִיצְטְרִיךְ, סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא: הוֹאִיל וְאִיתְּקַשׁ לִבְכוֹר אָדָם, מַה בְּכוֹר אָדָם - אַחַר שְׁלֹשִׁים, וְחָמֵשׁ, הַאי נַמִּי - אַחַר שְׁלֹשִׁים, וְחָמֵשׁ, קָא מַשְׁמַע לָן: "תִּפְדֶּה" - מִיָּד, "תִּפְדֶּה" - כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר: אֵין פְּדָיָה פְּחוּתָה מִשֶּׁקֶל. מִמַּה נַפְשָׁךְ, אִי מַקִּישׁ לִבְכוֹר אָדָם - חֲמֵשׁ לִיבָּעֵי, וְאִי לָא מַקִּישׁ - שֶׁקֶל מְנָא לֵיהּ? - לְעוֹלָם לָא מַקִּישׁ; אָמַר קְרָא "וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ" - כָּל עֶרְכִּין שֶׁאַתָּה מַעֲרִיךְ לֹא יְהוּ פְּחוּתִין מִשֶּׁקֶל. - וְרַבָּנַן: הַהוּא

בהשג

רש"י

הכא במאי עסקינן כגון ששחטו — לפטר חמור. ואי דשחטיה לשם שחיטה גמורה — אפילו לרבי שמעון הויא מחשבה, ומטמא. אלא בשחטו על מנת להתלמד בו הלכות שחיטה. ובהך פליגי, דרבנן סברי: הך שחיטה משויא לה אוכל כשחיטה גמורה מעלייתא, דאמרינן ב"העור והרוטב" (חולין קיז,ב): השוחט בהמה לגוי כו' כדפרישית לעיל. ורבי שמעון סבר: הך שחיטה לאו מעלייתא היא, ולא הויא מחשבה. ובפלוגתא דנימוס ורבי אלעזר. **דמו מכשיר** — אם נפל על הזרעים. וכל שכן אם שחטו שחיטה גמורה — דמו מכשיר אפילו לגופיה, דשחיטתו הויא מחשבתו. ואי נחרו ולא שחטו — תו לא הוה פליג בה רבי אלעזר, דודאי לעלמא הוא דמכשיר דמו ולאו לגופיה, דאיהו גופיה לא מקבל טומאה בלא מחשבה. **אלא לאו איסורו חישובו** — הוא דאיכא בהדי שחיטה, כהאי גוונא איכא בינייהו. **לעלמא** — אם נפל על הזרעים. אבל לגופיה בעי מחשבה, דאיסורו חישובו גרידא לא אמרינן, ודך שחיטה לא חשיבא לשווייה אוכל. **ואפילו לגופיה לא בעי מחשבה** — דהך שחיטה משוייא לה אוכל. ובהאי נמי פליגי, רבנן כרבי אלעזר ורבי שמעון כנימוס. **הואיל ויש בו סימני טהרה** — כדאמר ב"אלו טריפות" (חולין סא,ב), משום הכי הוי אוכלא. אבל לגבי פטר חמור דלית ליה סימני טהרה, אי לאו דחשיב, משום הך שחיטה לא מטמו ליה רבנן. ורבי שמעון, אף על גב דחשיב עליה — פליג, משום דאסור בהנאה לאחר עריפה, כדרבה. **ומנלן דסימני טהרה מילתא** — לאחותי לידי טומאה, דקתני עלה בברייתא דלעיל: נבלת בהמה טהורה כו'. **אפילו להתעסק** — דמתכוין לחתוך דבר אחר, דלאו לשחיטה איכוין. **אין הכי נמי ומשום נימוס** — להודיע כחו, דאף על גב דשחטו להתלמד בו, דהוי שחיטה חשובה טפי מלהתעסק — אפילו הכי איהו גופיה לא מטמא ליה נימוס. **איתיביה** — אביי [לרבה] דאמר: מודה רבי שמעון לאחר עריפה. **בקופיץ** — סכין גדול, שכן דרך עריפה. **מאחוריו** — ממול ערפו, דכתיב: "וערפתו". **במגירה** = שיג"א*, סכין שיש בה פגימות הרבה. **בהנאת דמיו** — אם השכירה לאחרים. **בהנאת גופו** — כגון גיזה ועבודה. **מה פדייה מותרת** — דלאחר פדיונו דברי הכל שרי בהנאה. **הוא הפסיד ממונו של כהן** — שלא פדאו בשה ויתננו לכהן. **לפיכך יופסד ממונו** — יכפוהו בית דין לעורפו לאחר שלשים, כדמפרש בפירקא [יג,א], ויאסר בהנאה. **הא מיפסד וקאי** — דמחיים נמי אסור, ומאי מפסדא ליה עריפה! **אלא לאו רבי שמעון** — ולאחר עריפה מודה. **דביני וביני** — דמחיים נמי אסור בהנאה — מצי פריק ליה בשה בר דנקא, והשתא מפסיד הכל. **איבעית אימא רבי שמעון** — ואפילו הכי בהנאה לא מיתסר. ומאי

אפסיד ממונו — לפחת מיתה, מה שמיתה פיחתתו, דמחיים הוה שוה מנה, ולאחר מיתה אינה שוה אלא דינר להאכילו לכלבו. **להא דרב נחמן** — דאמר לעיל: מודה רבי שמעון לאחר עריפה. **תיקדש בכוליה** — דהא כוליה שרי בהנאה. **שאינו שוה אלא** שקל — סלע. דהשתא ליכא ביני ביני, דההוא שה דיהבינן לכהן תותיה בעי למיהוי שוה שקל. **תפדה תפדה** — תרי זמני כתיב "ופטר חמור תפדה בשה" (שמות יג. שם לד). **מיד** — אפילו בתוך שלשים. **איתקש לבכור אדם** — דכתיב (במדבר יח): "את בכור האדם ואת בכור הבהמה טמאה תפדה". **מה בכור אדם** — פדיונו לאחר שלשים יום, "ופדויו מבן חדש תפדה", וחמשה סלעים בעי למיתב. **אף כאן לאחר שלשים יום וחמשה** — סלעים בעי למיתב.

בהשג

אלא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן כְּגוֹן שֶׁשְּׁחָטוֹ את הפטר חמור לְהִתְלַמֵּד בּוֹ הלכות שחיטה ולא לשם אכילה, שרבי שמעון סובר שאינה שחיטה גמורה המועילה להחשיבו אוכל, ולכך אינו מטמא טומאת אוכלין. וחכמים סוברים שדי בשחיטה זו להחשיבו 'אוכל' הראוי לקבל טומאת אוכלין.

הגמרא מביאה מחלוקת בשחט להתלמד: וּכְפֻלּוּגְתָּא – ומחלוקתם תלויה במחלוקת דְּנִימּוּם וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, סָח לִי נִימּוּם אָחִיו שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ הַגַּרְסִי, שֶׁהִשּׁוּחֵט אֶת הָעוֹרֵב שהוא עוף טמא, כדי לְהִתְלַמֵּד בּוֹ, אם נפל דמו על אוכל, דָּמוֹ מַכְשִׁיר אותו לקבל טומאה, כי דם הוא אחד משבעת המשקים המכשירים את האוכל לקבל טומאה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, דַּם שְׁחִיטָה לְעוֹלָם מַכְשִׁיר.

הגמרא מבארת במה נחלקו תנא קמא ורבי אליעזר. שואלת הגמרא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הֵיינוּ תַּנָּא קַמָּא, ובמה נחלקו. משיבה הגמרא: אֶלָּא לָאו סברת 'איסורו חישובו' אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – המחלוקת ביניהם היא, אם 'איסורו חישובו' בצירוף שחיטה להתלמד מועיל להחשיב את הנשחט לאוכל, דתַּנָּא קַמָּא סָבַר ששחיטה להתלמד אינה מחשיבה את הבשר כ'אוכל' וכן 'איסורו חישובו' לבד אינו מועיל כדי להחשיבו 'אוכל', ולפיכך דָּמוֹ של העורב מַכְשִׁיר לְעָלְמָא – רק אם נפל על אוכל אחר, אֲבָל לְגוּפֵיהּ בָּעֵי מַחֲשָׁבָה – אבל כדי להחשיב את גוף העורב כ'אוכל' הראוי לקבל טומאה צריך שיחשוב לאוכלו, וממילא אין הדם מכשירו, שהרי אינו נחשב כאוכל כלל. וְאָתָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְמֵימַר שדַּם שְׁחִיטָה לְעוֹלָם [–גם אם אינו אלא להתלמד] מַכְשִׁיר, וַאֲפִילּוּ לְגוּפֵיהּ נַמִּי לֵא בָּעֵי מַחֲשָׁבָה – ואפילו כדי להחשיב את גוף העורב עצמו כ'אוכל' הראוי לקבל טומאהה אין צריך מחשבה לאוכלו, כיון שאף שחיטה להתלמד מחשיבתו לאוכל [בצירוף 'איסורו חישובו']. ונמצא שבמחלוקת זו של רבי אליעזר ותנא קמא נחלקו רבי שמעון ורבנן בפטר חמור ששחטו להתלמד.

דוחה הגמרא: מַמַּאי – מנין שרבי אליעזר החשיב את העורב כ'אוכל' משום שסובר שגם אם שחטו להתלמד נחשב אוכל, ומשום כך אמרת שסובר כרבנן בפטר חמור, דִּילְמָא טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָתָם, בשוחט את העורב, משום דְּשָׁאנִי – שונה דין הָעוֹרֵב הוֹאִיל וְיֵשׁ בּוֹ קצת סִימָנֵי טָהֳרָה, ולכן נחשב 'אוכל' גם ללא מחשבה. אבל בפטר חמור שאין לו כלל סימני טהרה, שמא מודה רבי אליעזר שאין שחיטה להתלמד מועלת להחשיבו אוכל. ובהכרח שהטעם שאמרו חכמים שפטר חמור מקבל טומאה אינו משום ששחטו להתלמד, אלא משום שמדובר שחשב בפירוש לאכלו, ואילו רבי שמעון סבר שאף אם חשב בפירוש לאכלו, אינו מקבל טומאה, כי הוא אסור בהנאה לאחר עריפה.

מבררת הגמרא: וּמְנָלָן דְּסִימָנֵי טָהֳרָה מִילְּתָא הִיא – שאם יש לו חלק מסימני טהרה נחשב כאוכל גם ללא מחשבה. דְּקָתָנֵי בברייתא (לעיל ע"א) השנויה עֲלָהּ דְּהַהִיא – הבאה לבאר את דברי רבי שמעון במשנה שאמר שנבלת שפן וחזיר אינם צריכים מחשבה לאכילה, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, מַה טַּעַם, הוֹאִיל וְיֵשׁ (בו) [בָּהֶן] קצת סִימָנֵי טָהֳרָה, כי חלקם מעלי גרה ולא מפריסי פרסה, וחלקם מפריסי פרסה ולא מעלים גרה. ואם כן יש לומר שגם טעמו של רבי אליעזר בעורב הוא משום מקצת סימני טהרה שבו ולא משום השחיטה.

אומרת הגמרא: וְכִי תֵּימָא – ואם תרצה לדחות ולומר, דְּאִי טעמו של רבי אליעזר בעורב הוא מִשּׁוּם שיש לו קצת סִימָנֵי טָהֳרָה, אם כן מַאי אִירְיָא – מדוע נקטה הברייתא דווקא בשחטו לְהִתְלַמֵּד, והרי אֲפִילּוּ אם שחטו לְהִתְעַסֵּק – שרצה לחתוך דבר אחר, וחתך את העורב בטעות, ולא התכוין כלל למעשה שחיטה, נַמִּי לא יהיה צריך מחשבה, מפני מקצת סימני טהרה שבו. משיבה הגמרא: אִין הָכִי נַמִּי – אכן מצד דברי רבי אליעזר לא היתה הברייתא נוקטת שחיטה להתלמד, ומה שנקטה כן הוא מִשּׁוּם נִימּוּם, כדי להשמיענו שלדעת נימוס אפילו שחיטה להתלמד אינה מועילה להחשיב את העורב כ'אוכל', אף שהיא שחיטה מעולה משחיטת המתעסק.

הגמרא חוזרת לדברי האומר שמודה רבי שמעון שפטר חמור לאחר עריפה אסור בהנאה: אֵיתִיבֵיהּ אביי לרבא שאמר שרבי שמעון אוסר בהנאה פטר חמור לאחר עריפה, ממה ששנינו בברייתא, לֹא רָצָה בעל החמור לִפְדּוֹתוֹ את הפטר חמור, עוֹרְפוֹ בַּקּוֹפִּיץ – בסכין גדול, מֵאַחוֹרָיו – מאחורי הצואר, שכן עריפה נעשית מול עורפו, וְקוֹבְרוֹ, וְאָסוּר בַּהֲנָאָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. ומשמע שרבי שמעון מתיר את הפטר חמור גם לאחר עריפה.

מתרצת הגמרא: אֵימָא – אמור כך בברייתא, וּמֵחַיִּים אָסוּר הפטר חמור בַּהֲנָאָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר, דהיינו שהסיפא אינה עוסקת באיסור הנאה לאחר עריפה, אלא מחיים, אבל לאחר עריפה גם לדעת רבי שמעון הוא אסור בהנאה.

שואלת הגמרא: וְהָא מִדְּסֵיפָא מֵחַיִּים הָוֵי – והרי כיון שהסיפא של הברייתא עוסקת באיסור הנאה שיש על הפטר חמור מחיים, בהכרח שהרֵישָׁא לָאו מֵחַיִּים – אינה עוסקת באיסורו מחיים, דְּקָתָנֵי סֵיפָא, לֹא יִמְּרֶנּוּ את הפטר חמור, לֹא בַּקָּנֶה וְלֹא בַּמַּגָּל וְלֹא בַּקַּרְדּוֹם וְלֹא בְּמַגְּרָה [–מסור, שיש לו שיניים], וְלֹא יַכְנִיסֶנּוּ לַחֶדֶר וְיִנְעוֹל דֶּלֶת לְפָנָיו בִּשְׁבִיל שֶׁיָּמוּת ברעב, אלא יערפו בקופיץ דווקא, וְאָסוּר הפטר חמור בְּגִיזָּה וַעֲבוֹדָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר בגיזה ועבודה, כי לדעתו פטר חמור אינו נאסר מחיים. וכיון שהסיפא עוסקת באיסור הנאה מחיים, בהכרח שהרישא עוסקת באיסורו לאחר עריפה, ומוכח שרבי שמעון מתיר גם אחר עריפה. משיבה הגמרא: באמת בין הרֵישָׁא ובין הסֵיפָא של הברייתא עוסקות באיסורו מֵחַיִּים, אלא שהרֵישָׁא עוסקת בַּהֲנָאַת דָּמָיו, שאם השכיר את הפטר חמור לאחר, דמיו אסורים למשכיר. ואילו הסֵיפָא עוסקת בַּהֲנָאַת גּוּפוֹ, דהיינו שאסור ליהנות מעצם גופו, כגון בגיזתו ולעבוד בו.

הגמרא תבאר מדוע צריכה הברייתא להשמיענו איסור הנאה הן בדמיו והן בגופו. אומרת הגמרא: וּצְרִיכָא הברייתא להשמיענו שנחלקו בין באיסור הנאת גופו ובין באיסור הנאת דמיו, דְּאִי תָּנָא רק את הרישא העוסקת באיסור הַנָּאַת דָּמָיו, היה מקום לומר, שרק בְּהַהוּא קָא שָׁרֵי – בהנאת דמיו לבדו, התיר רַבִּי שִׁמְעוֹן מחיים, אֲבָל בַּהֲנָאַת גּוּפוֹ אֵימָא – אולי נאמר שמוֹדֶה לֵיהּ רבי שמעון לְרַבִּי יְהוּדָה, שאסור ליהנות מחיים. וְאִי תָּנָא רק את הסיפא העוסקת בְּאִיסּוּר הַנָּאַת גּוּפוֹ, היה מקום לומר שרק בְּהַהִיא – בהנאת גופו לבדו קָאָסַר רַבִּי יְהוּדָה, אֲבָל בַּהֲנָאַת דָּמָיו אֵימָא – אולי נאמר שמוֹדֶה רבי יהודה לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, שאין איסור הנאה מחיים, לכן צְרִיכָא הברייתא להשמיענו מחלוקתם בשני איסורים אלו.

אומרת הגמרא: וְכֵן אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַ, מוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן בפטר חמור לְאַחַר עֲרִיפָה, שֶׁהוּא אָסוּר בהנאה. וְאָמַר רַב נַחְמָן, מְנָא אֲמִינָא לַהּ – מהיכן למדתי דבר זה, דְּתַנְיָא, נאמר בפטר חמור (שמות יג יג) 'וְאִם לֹא תִּפְדֶּה וַעֲרַפְתּוֹ', נֶאֱמַר כָּאן לשון 'עֲרִיפָה' וְנֶאֱמַר לְהַלָּן לגבי עגלה ערופה לשון 'עֲרִיפָה', שנאמר (דברים כא ד) 'וְעָרְפוּ שָׁם אֶת הָעֶגְלָה בַּנָּחַל', מַה לְּהַלָּן בעגלה ערופה, אָסוּר בהנאה אחר עריפה, אַף כָּאן בפטר חמור, אָסוּר בהנאה אחר עריפה. ודן רב נחמן, מַנִּי – לדעת מי נאמרה ברייתא זו, אִילֵימָא לדעת רַבִּי יְהוּדָה, הרי לדעתו גם מֵחַיִּים מֵיסַר אָסוּר בהנאה, ואילו בברייתא זו מבואר שהכתוב משמיענו שאסור לאחר עריפה, ומשמע שקודם לכן היה מותר. אֶלָּא לָאו ברייתא זו רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, וכיון ששנינו בה שלאחר עריפה אסור בהנאה, הרי שרבי שמעון מודה שלאחר עריפה אסור בהנאה.

הגמרא דוחה את הוכחת רב נחמן: אָמַר לֵיהּ רַב שֵׁשֶׁת לרב נחמן, סַפְּרָא חַבְרֵיךְ – רב ספרא שהוא חבירך, תַּרְגּוּמָהּ – ביאר ברייתא זו, שלְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה היא, שסובר שאסור בהנאה מחיים, וְאִיצְטְרִיךְ – ומכל מקום הוצרכה הברייתא לדרוש מהכתוב שגם לאחר עריפה אסור בהנאה, כי סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא שאף שכבר אסור בהנאה מחיים, אבל עֲרִיפָה בִּמְקוֹם פְּדָיָיה עוֹמֶדֶת, ויש להשוותם, ולומר מַה פְּדָיָיה מַתֶּרֶת את הפטר חמור מאיסור הנאה, אַף עֲרִיפָה מַתֶּרֶת אותו מאיסור הנאה, ואפילו רבי יהודה לא יאסור לאחר עריפה, קָא מַשְׁמַע לָן שאינו כן, אלא גם לאחר עריפה אסור בהנאה. ומעתה אין להוכיח מברייתא זו את דעתו של רבי שמעון לגבי איסור הנאה לאחר עריפה.

המשך בעמוד קמג

בְּהֶשֵּׂג יָד כְּתִיב – נאמר לגבי חיוב ערכין, שאם אין לו ממון לשלם את הערך שהתחייב, ושם הכהן שידו משגת ליתן פחות משקל, על כך נאמר 'וכל ערכך יהיה בשקל הקודש', שלא יפחות משקל אחד. אבל לגבי פדיון פטר חמור בשה, יכול לפדות גם בשה שערכו פחות משקל. **אָמַר רַב נַחְמָן, הֲלָכָה כְּדִבְרֵי חֲכָמִים** שפודה בשה כל שהוא.

הגמרא מבררת את שיעור ערך השה לדעת חכמים: **וְכַמָּה** יהיה שוה השה לדעת חכמים. **אָמַר רַב יוֹסֵף, אֲפִילּוּ פַּטְרוּזָא בַּר דַּנְקָא** – שה כחוש שאינו שוה אלא שישית דינר. **אָמַר רָבָא, אַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא** – גם אנו שנינו כן במשנתינו 'שה מן הכבשים גָּדוֹל וְקָטָן תמים ובעל מום', ומשמע שפודים אפילו בשה קטן וכחוש. שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** שלפי חכמים פודה בשה כחוש, שהרי אמרו שפודה בשה כל שהוא, ומה השמיענו רב יוסף. משיבה הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא, כּוּלֵּי הַאי לֹא** – שה כל כך זול ששוה מעה, אין פודים בו, **אִי נַמִּי, פַּטְרוּזָא לֹא** – שה כחוש אין פודים בו, **קָא מַשְׁמַע לָן** רב יוסף שלדעת חכמים פודה אפילו בשה זול וכחוש.

הגמרא מביאה מעשה שבו מצאנו שיעור אחר לשווי השה: **רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה הֲוָה לֵיהּ פֶּטֶר חֲמוֹר, שַׁדַּרֵיהּ לְקַמֵּיהּ** – שלח את החמור לפני **דְּרַבִּי טַרְפוֹן** שהיה כהן, **אָמַר לֵיהּ** לרבי טרפון, **כַּמָּה בָּעֵינָא לְמֵיתַב לַכֹּהֵן** – כמה צריך להיות שוה השה הניתן לכהן בפדיון פטר חמור זה. **אָמַר לֵיהּ, הֲרֵי אָמְרוּ** חכמים מי שיש לו **עַיִן יָפָה** פודה **בְּסֶלַע, עַיִן רָעָה** פודה **בְּשֶׁקֶל**, עין **בֵּינוֹנִית** פודה **בְּרִגְיָא**, ולהלן תבאר הגמרא מהו 'רגיא'.

אָמַר רָבָא, הִלְכְתָא צריך לפדות **בְּרִגְיָא**. מבררת הגמרא: **וְכַמָּה** הוא שיעור 'רגיא'. משיבה הגמרא: **תְּלָתָא זוּזֵי** – שלשה זוזים, ומכונה בשם 'רגיא' משום שהוא נוטריקון **רָגִיל הָכָא וְרָגִיל הָכָא** – קרוב לכאן וקרוב לכאן, דהיינו פחות מסלע ויותר משקל, כי בסלע ארבעה זוזים, ובשקל שנים.

מקשה הגמרא: **קַשְׁיָא הִלְכְתָא אַהִלְכְתָא**, כי רב נחמן אמר שהלכה כחכמים שפודים בשה כל שהוא, ואילו רבא אמר שפודים ברגיא. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – פדייה ברגיא עוסקת **בְּמִי שבָּא לִימָּלֵךְ** ושואל כמה ערך השה הפודה, ואומרים לו שלא יפחות מרגיא שהיא פדייה של עין בינונית. **וכָּאן** – פדייה בכל שהוא עוסקת **בְּעוֹשֶׂה מֵעַצְמוֹ** ואינו שואל כמה צריך להיות שוה, שאם פדה בשה כחוש וזול, אין כופים אותו לפדות בשה ששוה יותר.

הגמרא דנה בפודה פטר חמור בנתינת דמי שויו: **אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר וְאֵין לוֹ שֶׂה לִפְדוֹתוֹ, פּוֹדֵהוּ בְּשָׁוְיוֹ** של החמור. דנה הגמרא: **לְמַאן** – לשיטת מי אמר דין זה, **אִילֵימָא לְרַבִּי יְהוּדָה** האוסר פטר חמור בהנאה, **הָא** לעיל (ט:) **אָמַר** עולא שטעמו משום **שהִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה** לפדותו דווקא **בְּשֶׂה**, ומשמע שאינו נפדה בשוויו. **אֶלָּא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן** שהתיר בהנאה, אמר שיכול לפדותו בשוויו.

רַב אֲחָא מַתְנֵי הָכִי, שדברי ריש לקיש נאמרו לרבי שמעון המתיר פטר חמור בהנאה, ולכן פודהו בשוויו בכל דבר. אולם **רַבִינָא קַשְׁיָא לֵיהּ** – הוקשה לו על כך, שהרי במקום שנחלקו **רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה**, וְגם במשנתינו **סָתַם לָן תַּנָּא כְּרַבִּי יְהוּדָה**, שמפריש שה על ספק פטר חמור, ומבואר לעיל (ט:) שזה כדי להפקיע את איסור ההנאה שיש בפטר חמור, והיינו כרבי יהודה, **וְאִיךְ אַתְּ אָמְרַת** שריש לקיש סבר **שהֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן**.

אֶלָּא אמר רבינא, **אֲפִילּוּ תֵּימָא** שדברי ריש לקיש נאמרו **לרַבִּי יְהוּדָה**, יכול לפדות בשוויו בכל דבר, משום **שלֹא יְהֵא** דין פטר חמור **חָמוּר מִן הַהֶקְדֵּשׁ** שנפדה בשוויו, **וְלֹא אָמְרָה תּוֹרָה** לפדות **בְּשֶׂה** כדי **לְהַחְמִיר עָלָיו**, שיפדה דווקא בשה, **אֶלָּא לְהָקֵל עָלָיו**, שיכול לפדות גם בשה אפילו אם שוה כל שהוא, אבל אם בא לפדות בדבר אחר ששוויו כשווי החמור, פודה בו. **רַב נַחְמָן בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף פָּרִיק לֵיהּ בְּשִׁילְקֵי בְּשָׁוְיוֹ** – פדה בעשבים שלוקים כערך שוויו של החמור.

הגמרא דנה בפדיון פטר חמור על ידי מי שאינו בעליו: **אָמַר רַב שִׁיזְבֵי אָמַר רַב הוּנָא, הַפּוֹדֶה פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵירוֹ**, אפילו שלא מדעת בעל החמור, **פִּדְיוֹנוֹ פָּדוּי. אִיבַּעְיָא לְהוּ**, מי זוכה בפטר חמור הנפדה, האם **פִּדְיוֹנוֹ לַפּוֹדֶה, אוֹ דִּלְמָא פִּדְיוֹנוֹ לַבְּעָלִים**. אומרת הגמרא: **אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ, שכֵּיוָן דְּאָמַר** שפטר חמור **מוּתָּר בַּהֲנָאָה**, הרי **מָמוֹנָא דִּבְעָלִים הוּא**, ואין הפודה זוכה בו, **כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר אָסוּר בַּהֲנָאָה**, האם **לְהֶקְדֵּשׁ מְדַמֵּי לֵיהּ** – פטר חמור דומה להקדש, **וְרַחֲמָנָא אָמַר** בפדיון הקדש 'וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ', ומשמעו שהפודה הקדש זוכה בחפץ הנפדה, והוא הדין שהפטר חמור שייך לפודה, **אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּקָנֵי לְהוּ בְּבֵינֵי וּבֵינֵי** – שכיון שיש לבעל החמור את ההפרש שבין שווי החמור לשווי השה שפודה בו, **לֹא דָּמֵי לְהֶקְדֵּשׁ**, וגם אם אחר פדה, החמור שייך לבעלים, שיש להם חלק בחמור קודם הפדיון.

אָמַר רַב נַחְמָן, תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, **הַגּוֹנֵב פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵירוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לַבְּעָלִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ** [–לבעלים] **עַכְשָׁיו** שווי ממון בפטר חמור שהוא אסור בהנאה, **יֶשׁ לוֹ לְאַחַר מִכָּאן** – לאחר שיפדה, ולכן הגונבו חייב לשלם לו כפל. ויש לדון, **מַנִּי** – לדעת מי שנויה ברייתא זו, **אִילֵימָא לרַבִּי שִׁמְעוֹן** שהתיר פטר חמור בהנאה, קשה, **אַמַּאי 'אֵין לוֹ עַכְשָׁיו'**, והרי הוא מותר בהנאה. **אֶלָּא פְּשִׁיטָא לרַבִּי יְהוּדָה** שאסר בהנאה, **וְנפשט** הספק, שפטר חמור אינו דומה להקדש, ופדיונו לבעלים, **דאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שלְהֶקְדֵּשׁ מְדַמִּינַן לֵיהּ**, למה הגונבו חייב כפל, והרי בחיוב כפל 'וְגוּנַּב מִבֵּית הָאִישׁ' **אָמַר רַחֲמָנָא** (שמות כב ז), **וְלֹא** הגונב **מִבֵּית הֶקְדֵּשׁ**, ואם פטר חמור דומה להקדש, היה חייב קרן בלבד, **וְתוּ לֹא מִידִי** – ולא יותר, כלומר שלא ישלם כפל, ומזה שחייב בכפל מוכח שאינו דומה להקדש, אלא ממון בעלים הוא.

שנינו במשנה: **אַחַת בִּיכְּרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּיכְּרָה** [כו'] נכנס לדיר להתעשר.

הגמרא מבארת האופן ששה שפדה בו נמנה במעשר בהמה: **תָּנוּ רַבָּנָן, כֵּיצַד אָמְרוּ** – על איזה שה אמרו **שנִכְנָס לַדִּיר** עם שאר כבשים **לְהִתְעַשֵּׂר**, ומונים אותו כאחד מעשרה כבשים המחויבים במעשר בהמה, **אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר בְּשה** שכבר **בָּא לְיַד כֹּהֵן, שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ** להלן (נה:) לגבי מעשר בהמה, **הַלָּקוּחַ** – בהמה שנקנתה, **וְשֶׁנִּיתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה, פָּטוּר מִמַּעְשַׂר בְּהֵמָה**, והכהן נחשב כלוקח מיד בעל החמור, ואין השה מחויב במעשר בהמה גם אם יתנהו לבעליו. **אֶלָּא** מדובר **בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה סְפֵק פִּטְרֵי חֲמוֹרִים בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁמַּפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שֵׂיִין** כדי להפקיע את הספק איסור הנאה שעליהם, **וּמְעַשְּׂרָן** – מכניסם לדיר ומעשרם, **וְהֵן שֶׁלּוֹ** – העשירי קרב שלמים והוא אוכלו, והשאר שלו. **מְסַיַּיעַ לֵיהּ לְרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ, יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה סְפֵק פִּטְרֵי חֲמוֹרִים, מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שֵׂיִין, וּמְעַשְּׂרָן, וְהֵן שֶׁלּוֹ. וְעוד אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ, יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֲשָׂרָה פִּטְרֵי חֲמוֹרִים וַדָּאִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנָּפְלוּ** לו בירושה **מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן** שפטור מפדיון פטר חמור, **וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ** אותם פטרי חמורים בירושה **מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל** שחייב בפדיון, נכדו הכהן **מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֲשָׂרָה שֵׂיִין, וּמְעַשְּׂרָן וְהֵן שֶׁלּוֹ**, כי ירש את זכות אבי אמו הכהן בחמורים, ואינו צריך ליתן לכהן את השיין שהפריש.

הגמרא מביאה דין נוסף של רב נחמן: **וְעוד אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ, יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ טְבָלִים מְמוֹרָחִין** [–פירות טבל שעשו מהם ערימה ונגמרה מלאכתן] **בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנָּפְלוּ** לו בירושה **מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן** שחייב בהפרשת תרומה והן שלו, **וְאוֹתוֹ אֲבִי אִמּוֹ כֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ** אותם פירות בירושה **מִבֵּית אֲבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל, מְעַשְּׂרָן** הנכד הישראל, **וְהֵן שֶׁלּוֹ**, כי ירשם מאבי אמו הכהן שאינו חייב ליתנם, ומוכר התרומה לכהן.

אומרת הגמרא: **וּצְרִיכָא** להשמיענו דין זה, הן בפטר חמור והן בחיוב הפרשת מעשר, **דְּאִי אַשְׁמוּעִינַן קַמַּיְיתָא**, רק לגבי פטר חמור, היינו אומרים שאינו חייב ליתנם לכהן **מִשּׁוּם דְּקָא מַפְרִישׁ וְקָאֵי** – שהשה מין אחד והחמור מין אחר, ואינו מחוסר מעשה להפרישם זה מזה, ונחשב כאילו נפלו לו בירושה

המשך בעמוד ג

רש"י

בהשג יד כתיב — האומר: "ערכי עלי", ואין לו כדי ערך, כתיב ביה (ויקרא כז): "על פי אשר תשיג יד הנודר יעריכנו הכהן". וכתיב בתריה: "וכל ערכך" וגו', דאי נמי לית ליה שוה שקל — לא יעריכנו הכהן פחות משקל. **הלכה כדברי חכמים** — דפדיונו בשה כל דהו. **פטרוזא** — שה כחוש. **בר דנקא** — קטן, שאינו שוה אלא מעה, שהוא שתות דינר. **נמי תנינא** — במתניתין. **פשיטא** — דאפילו פטרוזא, דהא כל שהוא קאמרי רבנן לעיל. **כולי האי** — בר דנקא. אי נמי, נהי דקטן יכול ליתן, אבל פטרוזא שהוא כחוש — לא. **רגיל הכא** ורגיל הכא — פחות מסלע ויותר משקל. **קשיא הלכתא אהלכתא** — הכא אמרת: הלכתא ברגיא, ולעיל אמרת: הלכתא כדברי חכמים דאפילו בר דנקא. **בא לימלך** — מה יתן לכהן, אמרינן ליה ברגיא. **בעושה מעצמו** — ונותן בר דנקא, לא כייפינן ליה טפי. **האמר** — בשמעתין לעיל (ט,א): הקפידה תורה עליו בשה. ואף על גב דתרצינן לעיל: בשויו לא קאמרינן, מיהו האי מקשה מאי דסלקא דעתך מעיקרא נקט. **רבינא קשיא ליה** — אמאי מוקמת למימרא דריש לקיש כרבי שמעון? הא קיימא לן דרבי יהודה ורבי שמעון — הלכה כרבי יהודה, בעירובין בפרק "מי שהוציאוהו" (מו,ב). וסתם לן תנא דמתניתין כרבי יהודה, דאסר לפטר חמור בהנאה, דקתני: מפריש טלה לאפקועיה לאיסוריה. **ואת אמרת** — למילתך כרבי שמעון. **חמור מן ההקדש** — שפודהו בכסף בשויו. **להחמיר עליו** — שלא יפדהו אלא בשה. **אלא להקל עליו** — דאם פודהו בשה — יכול לפדותו בפטרוזא. **בשלקי** — עשבים שלוקות. **ממונא דבעלים הוא** — ולא מצי כהן לזבוני להאי פודה, ופדיונו פדוי לבעלים. וזה הניח מעותיו על קרן הצבי. **ונתן הכסף** — דכתיב: "ואם המקדיש יגאל" וגו', משמע: כל מי שיתן הכסף — יהא ההקדש שלו. **או דלמא כיון דקני האי פטר חמור לבעלים להאי דביני וביני** — דיכול לפדותו בשה. אף על גב דכוליה לא קני ליה כל זמן שלא פדאו, אפילו הכי ממונא דידיה הוא. **ואף על פי שאין לו עכשיו** — כלומר, שאף על פי שאין לו עכשיו, רשות יש לו לאחר זמן שיפדהו, הלכך הוי כאילו הוא השתא דידיה. **וגונב מבית האיש אמר רחמנא** — ישלם שנים. לא מבית הקדש, דאין תשלומי כפל להקדש. **אי אתה יכול לומר בבא ליד כהן** — אם נתנו ישראל לכהן שוב אינו נכנס להתעשר, לא ביד כהן ולא ביד ישראל. ואפילו חזר ישראל ולקחו הימנו, או הכהן נתנו לו, שהרי שנינו כו'. **ספק פטרי חמורים** — כגון שהיה לו עשר חמורות וילדו כולן זכר ונקבה. שמפריש עליהן עשרה שיין לאפקועי לאיסורייהו, ומעשרן לשיין כשאר בהמות חולין, והן שלו. והמעשר קרב שלמים, והוא אוכלו כדין שאר מעשר בהמה. **ואותו אבי אמו כהן נפלו לו כו'** — דאז חייבין בפדיון, דברשות ישראל נולדו. **מפריש עליהן עשרה שיין** — לאפקועי איסורייהו. **והן שלו** — דמאי דמיחייב כהן המורישו לעשות מהן — עושה זה מהן. דלכהן המוריש היה צריך להפריש עליהן שיין, להפקיע קדושה שחלה עליהן בבית ישראל ראשון, ונוטל השיין לעצמו, שהרי כהן הוא ואין צריך לחזור אחר כהן. הכי נמי עושה ישראל זה היורשו, דדמי כמי שהורישו כהן השיין.

ממורחין

בְּהֶשֵּׂג יָד כְּתִיב. אָמַר רַב נַחְמָן: הֲלָכָה כְּדִבְרֵי חֲכָמִים. וְכַמָּה? אָמַר רַב יוֹסֵף: אֲפִילּוּ פַּטְרוּזָא בַּר דַּנְקָא. אָמַר רָבָא, אַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא: גָּדוֹל וְקָטָן. - פְּשִׁיטָא! מַהוּ דְּתֵימָא: כּוּלֵּי הַאי לָא; אִי נַמִּי, פַּטְרוּזָא לָא - קָא מַשְׁמַע לָן. רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה הֲוָה לֵיהּ פֶּטֶר חֲמוֹר, שַׁדְרֵיהּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי טַרְפוֹן, אֲמַר לֵיהּ: כַּמָּה בָּעֵינָא לְמֵיתַב לְכֹהֵן? אֲמַר לֵיהּ, הָרֵי אָמְרוּ: עַיִן יָפָה - בְּסֶלַע, עַיִן רָעָה - בְּשֶׁקֶל, בֵּינוֹנִית - בְּרֻגְיָא. אֲמַר רָבָא: הִלְכְתָא בְּרֻגְיָא. וְכַמָּה? תְּלָתָא זוּזֵי, רָגִיל הָכָא וְרָגִיל הָכָא. קַשְׁיָא הִלְכְתָא אַהֲלְכְתָא! - לָא קַשְׁיָא, כָּאן - בְּבָא לִימְּלַךְ, כָּאן - בְּעוֹשֶׂה מֵעַצְמוֹ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר וְאֵין לוֹ שֶׂה לִפְדּוֹתוֹ - פּוֹדֵהוּ בְּשָׁוְיוֹ. לְמַאן? אִילֵימָא לְרַבִּי יְהוּדָה - הָא אָמַר: הִקְפִּידָה עָלָיו תּוֹרָה בְּשֶׂה! אֶלָּא לְרַבִּי שִׁמְעוֹן. רַב אַחָא מַתְנֵי הָכִי. רְבִינָא קַשְׁיָא לֵיהּ: רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן - הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְסָתַם לָן תַּנָּא כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְאַתְּ אָמַרְתְּ הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן?! אֶלָּא, אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה - לֹא יְהֵא חָמוּר מִן הַהֶקְדֵּשׁ, וְלֹא אָמְרָה תּוֹרָה בְּשֶׂה לְהַחְמִיר עָלָיו, אֶלָּא לְהָקֵל עָלָיו. רַב נַחְמָן בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף פָּרֵיק לֵיהּ בְּשִׁילְקֵי בְּשָׁוְיוֹ. אָמַר רַב שֵׁיזְבִי אָמַר רַב הוּנָא: הַפּוֹדֶה פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵירוֹ - פִּדְיוֹנוֹ פָּדוּי. אִיבַּעְיָא לְהוּ: פִּדְיוֹנוֹ לַפּוֹדֶה, אוֹ דִּלְמָא פִּדְיוֹנוֹ לַבְּעָלִים? אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לָא תִּיבְּעֵי לָךְ, כֵּיוָן דְּאָמַר מוּתָּר בַּהֲנָאָה - מָמוֹנָא דִּבְעָלִים הוּא. כִּי תִּיבְּעֵי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר אָסוּר בַּהֲנָאָה; לְהֶקְדֵּשׁ מִדְּמֵי לֵיהּ, וְרַחֲמָנָא אָמַר: "וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ". אוֹ דִּלְמָא, כֵּיוָן דְּקָנֵי לְהוּ בְּבֵינֵי וּבֵינֵי, לָא דָּמֵי לְהֶקְדֵּשׁ? אֲמַר רַב נַחְמָן, תָּא שְׁמַע: הַגּוֹנֵב פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵירוֹ - מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לִבְעָלִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ עַכְשָׁיו - יֵשׁ לוֹ לְאַחַר מִכָּאן. מָנִי? אִילֵימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן - אַמַּאי אֵין לוֹ עַכְשָׁיו? אֶלָּא פְּשִׁיטָא רַבִּי יְהוּדָה; וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ לְהֶקְדֵּשׁ מְדַמְּיָנִן לֵיהּ - "וְגָנַב מִבֵּית הָאִישׁ" אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא מִבֵּית הֶקְדֵּשׁ! וְתוּ לָא מִידֵּי. "אַחַת בִּיכָרָה וְאַחַת שֶׁלֹּא בִּיכָרָה" [כו']. תָּנוּ רַבָּנַן: כֵּיצַד אָמְרוּ נִכְנָס לַדִּיר לְהִתְעַשֵּׂר? אִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר בָּבָא לְיַד כֹּהֵן - שֶׁהֲרֵי שָׁנִינוּ: הַלָּקוּחַ וְשֶׁנִּיתְּנוּ לוֹ בְּמַתָּנָה - פָּטוּר מִמַּעֲשֵׂר בְּהֵמָה. אֶלָּא בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֶשְׂרָה סְפֵק פִּטְרֵי חֲמוֹרִים בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁמַּפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֶשְׂרָה שֵׁיִין, וּמְעַשְּׂרָן, וְהֵן שֶׁלּוֹ. מְסַיֵּע לֵיהּ לְרַב נַחְמָן, דְּאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֶשְׂרָה סְפֵק פִּטְרֵי חֲמוֹרִים - מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֶשְׂרָה שֵׁיִין, וּמְעַשְּׂרָן, וְהֵן שֶׁלּוֹ. וְאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ עֶשְׂרָה פִּטְרֵי חֲמוֹרִים וְדָאִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנָּפְלוּ מִבֵּית אָבִי אִמּוֹ כֹּהֵן, וְאוֹתוֹ אָבִי אִמּוֹ כֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ מִבֵּית אָבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל - מַפְרִישׁ עֲלֵיהֶן עֶשְׂרָה שֵׁיִין, וּמְעַשְּׂרָן, וְהֵן שֶׁלּוֹ. וְאָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ לוֹ טְבָלִים מְמוֹרָחִין בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁנָּפְלוּ מִבֵּית אָבִי אִמּוֹ כֹּהֵן, וְאוֹתוֹ אָבִי אִמּוֹ כֹּהֵן נָפְלוּ לוֹ מִבֵּית אָבִי אִמּוֹ יִשְׂרָאֵל - מְעַשְּׂרָן וְהֵן שֶׁלּוֹ. וְצָרִיכָא, דְּאִי אִשְׁמוּעִינַן קַמָּיְיתָא - מִשּׁוּם דְּקָא מַפְרִישׁ וְקָאֵי, אֲבָל הָכָא - מַתָּנוֹת שֶׁלֹּא הוּרְמוּ כְּמִי שֶׁלֹּא הוּרְמוּ דְּמִיָּין, אֵימָא לָא. וְאִי אִשְׁמוּעִינַן הָכָא - דְּאֶפְשָׁר לְעַשּׂוֹרֵי מִינֵּיהּ וּבֵיהּ, דְּהָא מַנַּח, אֲבָל הָתָם - כֵּיוָן דְּשֶׁה מֵעָלְמָא בָּעֵי אַתּוּיֵי, וּמַפְרִישׁ וְקָאֵי אֵימָא לָא, צְרִיכָא. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נָתָן אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: הַלּוֹקֵחַ טְבָלִים

ממורחין

תוספות

אמר רבא אף אנן נמי תנינא גדול וקטן — יש ספרים דגרסי: "תנינא", וקושיא היא זו. **והלכתא** ברגיא — בבא לימלך מוקמי ליה, שמורים לפדותו בשה שוה שלשה זוזים רגיל הכא, אבל בעצמו — אפילו בפטרוזא בת דנקא. ואם אין לו שה לפדותו — פודה בשויו, ואפילו בשלקי. וכד פריק ליה מברך "על פדיון פטר חמור", ולא בשעת נתינה לכהן. דמעידנא דאפרשיה ברשותיה דכהן קאי, כדאמר לקמן בשמעתין. ושה — בין מכבשים בין מעזים, בין זכר בין נקבה, בין גדול בין קטן, כדתנן במתניתין. **הפודה** פטר חמור של חבירו פדיונו פדוי — לא דמי לתורם משלו על חבירו, דאיבעיא לן פרק "אין בין המודר" (נדרים לו,ב) אם צריך דעת. דהתם כתיב: "גם אתם" לרבות שלוחכם, ובעינן: מה אתם לדעתכם, אף שלוחכם לדעתכם. אבל הכא לא כתיב בעלים.

וגונב מבית האיש ולא מבית הקדש — פרק "מרובה" (בבא קמא סב,ב) איתא דף דרשא, דקאמר: מ"רעהו" — ולא מהקדש נפקא. ופירש: "איש" לא מיותר, דגזבר נמי מקרי "איש", ולא משתמע כלל מ"איש" למעוטי, דבכל דבר שהוא לשון זכר שייך לשון "איש", ו"אשה" — על נקבה, כמו (שמות כו) "אשה אל אחותה". והא דאמרינן הכא: "מבית האיש" ולא מבית הקדש — כדנפקא מ"רעהו", ומשום דהא קרא "וגונב" מיירי בתשלומין, מייתי לה. **שהיו** לו עשרה ספק [פטרי] חמורים מפריש עשרה שיין ומעשרן והן שלו — לפירוש רבינו תם, דמפרש לעיל: פודה וחוזר אפילו פעמים הרבה — אספיקות קאי, קשה: למה לי עשרה שיין? בשה אחד סגי! אבל לפירוש הקונטרס, דאינו חוזר ופודה אלא אם כן נתנו לכהן וחוזר ולקחן, ניחא. ומיהו, לפירושו נמי קשה דהיא דלקמן: ישראל שהיו לו עשרה פטרי חמורין ודאין בתוך ביתו שנפלו לו מבית אבי אמו כהן, ואותו אבי אמו כהן נפלו לו מבית אבי אמו ישראל, מפריש עליהן עשרה שיין והן שלו. התם למה לי עשרה? בחד סגי! שמן הדין הן שלו אף על פי שהן ודאין, אם כן בכל פעם ופעם חשוב כאילו נתנו לכהן וחזר ולקחן. דמכח אבי אמו כהן הוא יורש! ונראה: דבכל הני דנקט עשרה — לרבותא, אף על גב שכולן פטר חמור — כולן נכנסין לדיר להתעשר.

דגנך

ממורחין מן הגוי - מעשרן והן שלו. דמרחינהו מאן? איילימא דמרחינהו גוי - "דגנך" אמר רחמנא, ולא דגן גוי! אלא דמרחינהו ישראל מרשות גוי; מעשרן - דאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר, והן שלו - דאמר ליה: קאתינא מכח גברא דלא מצית אישתעיה דינא בהדיה. תנן התם: המפקיד פירותיו אצל הכותי ואצל עם הארץ - בחזקתן למעשר ולשביעית, אצל הגוי - כפירותיו; רבי שמעון אומר: דמאי. אמר רבי אלעזר: להפריש - כולי עלמא לא פליגי, כי פליגי - ליתנן לכהן; תנא קמא סבר: ודאי חלפינהו, ובעי מיתנינהו לכהן, ורבי שמעון סבר: דמאי. יתיב רב דימי וקאמר להא שמעתא, אמר ליה אביי: מעמא - דמספקא לן אי חלפינהו אי לא חלפינהו, הא ודאי חלפינהו - דכולי עלמא בעי למיתבינהו לכהן. והאמר רבי שמואל אמר רבי חנינא: הלוקח טבלים מן הגוי ממורחין - מעשרן והן שלו! - דלמא, כאן - בתרומה גדולה, כאן - בתרומת מעשר! - אזכרתן מילתא דאמר רבי יהושע בן לוי: מנין ללוקח טבלים ממורחין מן הגוי שהוא פטור מתרומת מעשר? שנאמר: "ואל הלוים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל", טבלים שאתה לוקח מבני ישראל - אתה מפריש מהן תרומת מעשר ונותנה לכהן, טבלים שאתה לוקח מן הגוי - אי אתה מפריש מהן תרומת מעשר ונותנה לכהן. "ואם מת נהנים בו". דמית היכא? אילימא דמית בי כהן ונהנה בו כהן - פשיטא, ממונא דידיה הוא! אלא, דמית בי בעלים ונהנה בו כהן - הא נמי פשיטא! - סלקא דעתך אמינא, כל כמה דלא מטא לידיה - לא זכה ביה, קא משמע לן: דמעידנא דאפרשיה, ברשותיה דכהן קאי.

משנה

[שייך לעמוד הקודם] **ממורחין** — שנגמרה מלאכתן למעשר. דמירוח גמר מלאכה של תבואה, כשמשוה את הכרי ומחליקו ברחת. **ואותו אבי אמו כהן כו'** — רבותא קא משמע לן, דאף על גב דמכח ישראל קאתי, דאיכא למימר: ניתבינהו השתא לתרומה (ומעשר) לכהן, כי היכי דהוה עביד ישראל קמא — אפילו הכי, כיון דיד כהן באמצע, הוי כאילו הפרישו הכהן האמצעי מהן התרומה והוריש לישראל זה, כל אחד בפני עצמו. ומעשרן והכל שלו, ומוכר התרומה לכהנים. והוא הדין נמי אם לא נפלו לאותו כהן מישראל, דתבואת כהן חייבת בתרומה, אלא שאינה נותנה לכהן אחר אלא מפרישה ואוכלה. **משום דהוה מופרש וקאי** — כלומר, שהשה מין אחד וחמור מין אחר, ואינו מחוסר מעשה. הלכך הוי כאילו נפלו לו מבית כהן החמורים לעצמן והטלאים לעצמן. **אבל** — גבי תבואה, דמחוסר הפרשה — אימא כמי שלא הורמו בבית כהן דמיין, וחזרו לאיסורם הראשון ויתנם לכהן. [עד כאן שייך לעמוד הקודם]. **והן שלו** — התרומה עצמה, ומוכרה לכהנים. **הגנך** — דיגונך, מה שאתה ממרח חייב בתרומה, ולא מירוח גוי. **דאמרחינהו ישראל מרשות גוי** — שהיה ישראל אריס, וקרקע של גוי הוי. **למעשרות** — אם מעושרין הן — אין חוששין שמא החליפן. או בשביעית — שמא החליפן בפירות שביעית, שיהיו צריכין להתבער בשביעית. **כפירותיו** — של גוי. דודאי חלפינהו, וצריך להפריש מהן מעשר. האי תנא סבר דאין מירוח הגוי פוטר, ופלוגתא היא במנחות בפרק "רבי ישמעאל" (מנחות סו,ב). **דמאי** — ספק חילפן ספק לא חילפן. **להפריש כולי עלמא לא פליגי** — דאפילו לרבי שמעון דאמר ספק — מספק לא אכיל טבלים, שבמיתה הן, ובעי אפרושי הכל. דדמו לדמאי דעם הארץ דמפריש. ובעי' מיתבינהו לכהן — לקמן פריך הא דאמרן לעיל: מעשרן והן שלו. **דמאי** — והמוציא מחבירו עליו הראיה, וישראל מוכר לכהן את התרומה, והדמים שלו. והאי דמאי לא דמי לשאר דמאי, שנותן לכהן אחד ממאה. דהתם איכא טעמא כדמפרש במסכת סוטה (מח,א), משום דסבר עם הארץ: ללוי הוא דפקיד רחמנא למיתב תרומת מעשר ולא לדידי. אבל הכא, ההיא ספיקא גופא דאיכא בתרומת מעשר איכא בתרומה גדולה. **להא שמעתא** — דרבי אלעזר. **מעשרן והן שלו** — ואוקימנא דאמרחינהו ישראל ברשות גוי. **בתרומה גדולה** — פליגי תנא קמא ורבי שמעון. **בתרומת מעשר** — והן שלו.

משנה

תוספות

דגנך אמר רחמנא ולא דגן גוי — למאן דדריש במנחות פרק "רבי ישמעאל" (סז,א): "דגנך" ולא דגן גוי — פריך שפיר אמאי מעשרן, דתבואה זו גדילה ונתמרחה ברשות גוי. ואם תאמר: מאי קשה ליה הכא? דלמא סבירא ליה כמאן דאמר מירוח הגוי אינו פוטר, "ודגנך" למעט מירוח הקדש! וכי תימא: הא דפליגי במירוח גוי — היינו בגדל ברשות ישראל, אבל גדל ברשות גוי ומרחינהו גוי פטור. מכל מקום מאי קשיא? דלמא בגדל ברשות ישראל! ויש לומר: דמשמע ליה דאיירי בגדל ברשות גוי. אבל סוגיא דמנחות (סו,ב) מוכח דפליגי אפילו בגדל ברשות גוי. ויש לומר: דניחא ליה לשנויי דהכא ככולי עלמא. ומיהו קשה, דאפילו הניא ליה מירוח דגוי פוטר, מכל מקום חייב לעשר מדרבנן, גזירה משום בעלי כיסין! יש לומר: משמע ליה מדקאמר "והן שלו" — אלמא לית ליה גזירה דבעלי כיסין, דאם כן היה חייב ליתנו לכהן, ואמאי מעשרן והן שלו? וקשיא ראשונה נמי מתרצא בהכי, דדייק דקסבר מירוח הגוי פוטר, מדקאמר "והן שלו", דאי אינו פוטר — אמאי מעשרן והן שלו? לתנינהו לכהן! ומיהו קשה, ליתנו: ואף על גב דאינו פוטר — לא מחייב למיתב לכהן, דאמר ליה: קאתינא מכח גברא דלא מצית לאשתעויי דינא בהדיה. ולמאן דאית ליה נמי גזירה בעלי כיסין, דהיינו מאן דאית ליה מירוח הגוי פוטר — לא מיסתבר למחייב ליתן לכהן טפי ממאן דאית ליה אינו פוטר. ודמשמע בסמוך בשמעתין דודאי חייב למיתב לכהן, דאמר: אצל גוי הרי הוא כפירותיו, ומשמע דאי ודאי חלפינהו דכולי עלמא בעי למיתבינהו לכהן — היינו ודאי כפי המסקנא דמסקינן: כאן בתרומה גדולה כאן בתרומת מעשר. **דמרחינהו** ישראל ברשות גוי — פירש הקונטרס: ישראל אריס של גוי. וקשה לפירושו: אי בחלק גוי — היינו מריחת גוי, אי בחלק ישראל — אין זה לוקח טבלים! ונראה לפרש: מרחינהו ישראל ברשות גוי אחר שלקחן ישראל. והכי קא אמר: הלוקח טבלין מן הגוי והן עבשיו ממורחין.

מעשרן דאין קנין — תימה: אפילו יש קנין — חייב לעשרן מדרבנן, כדמוכח ב"הקומץ רבה" (מנחות לא,א) בשמעתא דרבי שמעון שזורי, גבי "לך קח מן הגוי ועשר עליו". וכי תימא שרוצה למצוא חיוב דאורייתא, לרבותא דאפילו הכי דחייב לעשר דאורייתא — והא ממה נפשך לקוח פטור מדאורייתא, כדמוכח פרק "הפועלים" (בבא מציעא פח,ב)! מיהו, לפירוש רבינו תם, דמפרש דהיינו דוקא לוקח אחר מירוח, אבל לוקח קודם מירוח ומרחו חייב — ניחא. ועוד יש לומר: אפילו מפטר לוקח קודם מירוח מדאורייתא, מכל מקום הוי רבותא ממה שהן שלו אף על פי שאין קנין. ואין טעם לפטור מטעם הפקעה, דחמור איסוריה טפי, כדמוכח ב"הקומץ רבה" (מנחות לא,א) ממה דפריך: ולימא ליה לך קח מן הגוי! [ומשני]: דקא סבר אין קנין, והוה ליה מן החיוב על הפטור, אף על גב דלקוח דרבנן. **הרי** הן בחזקתן למעשר ולשביעית — משמע מכאן דסתם עם הארץ חשודין על השביעית. וכן פרק "לולב הגזול" (סוכה לט,א): אין מוסרין דמי שביעית לעם הארץ. ופרק קמא דחולין (ו,א): ואם אמר "עשה לי משליכי" — חושש לשאור ותבלין שבה משום מעשר ומשום שביעית. וקשה מההיא דמשאלת אשת חבר לאשת עם הארץ, ומשאלת אשה לחבירתה החשודה על שביעית — משמע דסתמא לא חשידי. ובכתובות (כד,א) פירשתי. **הא** חלפינהו ודאי בעי למיתננהו לכהן — ואף על גב דשמעינן לרבי שמעון מירוח הגוי פוטר, מכל מקום חייב, משום גזירה בעלי כיסין, כדפרישית לעיל. **טבלים** שאתה לוקח מן הגוי — משמע הכא דלוקח חייב מדאורייתא, מדאיצטריך קרא לפטור תרומת מעשר. והקשה רבינו תם, מדקאמרינן פרק "הפועלים" (בבא מציעא פח,ב): "תבואת זרעך" — ולא לוקח! ותירץ: לוקח קודם מירוח חייב מדאורייתא. והא דאמרינן פרק "רבי ישמעאל" (מנחות סו,ב): תורמין משל גוים על של כותיים, ומשל כל על של כל, (אלמא) מירוח הגוי אינו פוטר — לא בלוקח מן הגוי איירי, דלוקח ממורח — אפילו מישראל פטור דאורייתא. אלא בגוי התורם משלו על של ישראל איירי, כדתנן (תרומות פרק ג משנה ט): הגוי והכותי שתרמו — תרומתן תרומה. ופרק "בכל מערבין" (ערובין לז,ב) גבי לוקח יין מבין הכותים, אמר: כי לית ליה ברירה — בדאורייתא, יש לפרש: תרומת דגן תירוש ויצהר קרי דאורייתא. ואפילו מפטר כל לוקח — ניחא נמי סוגיא דשמעתין, לוקח טבלים מן הגוי איירי בגוי המעשר פירותיו ונתן ללוי, לא מיחייב לוי למיתב תרומת מעשר לכהן. ומעשר דאורייתא היא, אי אין קנין, ומירוח הגוי אינו פוטר. ואי למאן דאמר מירוח הגוי פוטר — אפשר שהקדימו בשבלים. ומתקיים שפיר טעמא דלעיל (מכח), דאמר ליה: אתינא מכח גברא דלא מצית לאשתעויי דינא בהדיה. כלומר, כמו שהמעשר שהגוי מפריש ונותן ללוי, דאין הלוי חייב ליתן ממנו תרומה לכהן — כך בשקונה לוי טבלים מן הגוי להפריש מעשר, אינו חייב לתת ממנו תרומת מעשר לכהן, אלא מפרישו והוא שלו, דאמר ליה: אתינא כו'. דאי לאו הכי, אף על גב דלוקח פטור מדאורייתא, מכל מקום היה חייב ליתן לכהן מדרבנן. וההיא ד"הקומץ רבה" (מנחות לא,א) משמע כפירוש רבינו תם. דפריך: ולימא ליה קח מן הגוי ועשר עליו! ומשני: קסבר אין קנין, והוה ליה מן החיוב על הפטור. ומדקרי ליה "חיוב" — משמע מדאורייתא. ויש לומר: לגבי דבר המעורב ברוב חולין הוי כמו חיוב על הפטור. תדע, דהכי נמי קאמר התם: ולימא ליה קח מן השוק ועשר עליו! קסבר רוב עם הארץ אין מעשרין הן, והוה ליה מן החיוב על הפטור. משמע: אי אין מעשרין — הוה ליה מן החיוב על הפטור. ואמאי? והא דמאי — דרבנן, ואם טבל מעורב בחולין — דרבנן, אם הוא

מִמּוֹרְחִין מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, מְעַשְּׂרָן – הקונה מפריש תרומות ומעשרות, **וְהֵן שֶׁלּוֹ,** כי הגוי שמכרם לו לא היה חייב לעשרן, וקנה הישראל ממנו זכות זו שלא יתחייב לתת את חלקם לכהן, וכדלהלן. אבל מכיון שתרומה אסורה באכילה לישראל, מוכרן לכהנים.

מבררת הגמרא: **דְּמָרְחִינְהוּ מַאן** – מי מירח פירות אלו, **אִילֵימָא דְּמָרְחִינְהוּ** – אם נאמר שמירחם **עוֹבֵד כּוֹכָבִים,** הרי לגבי חיוב תרומות ומעשרות (דברים יח ד) 'דְּגָנְךָ' **אָמַר רַחֲמָנָא** – חיוב הפרשתם חל על דיגון שלך, של ישראל, **וְלֹא** על **דְּגַן עוֹבֵד כּוֹכָבִים,** וכיון שהמירוח מחשיבם כ'דגן', וזה נעשה בידי גוי, לא חל עליהם חיוב תרומות ומעשרות, ומדוע חייבין במעשרות.

אומרת הגמרא: **אֶלָּא** בהכרח מדובר **דְּמָרְחִינְהוּ יִשְׂרָאֵל מֵרְשׁוּת עוֹבֵד כּוֹכָבִים** – שישראל מירח פירות אלו כשהיה אריס על שדה של גוי, ולכך **מְעַשְּׂרָן,** משום **דְּאֵין קִנְיָן לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְהַפְקִיעַ מִיַּד** חיוב **מַעֲשֵׂר,** וכיון שנעשה המירוח ונגמרה מלאכתן על ידי ישראל, חייבים בתרומות ומעשרות. ומכל מקום **הֵן** [–התרומות והמעשרות] **שֶׁלּוֹ** – של ישראל האריס שקיבלם מהגוי, ואינו מחוייב ליתנם לכהן במתנה, משום **דְּאָמַר לֵיהּ** האריס לכהן או לוי התובעים ממנו תרומות או מעשר ראשון, **קָאָתֵינָא מִכֹּחַ גַּבְרָא דְּלָא מָצֵית אִשְׁתַּעֲיָה דִּינָא בַּהֲדֵיהּ** – אני בא מכח גוי שאין אתה יכול לתבוע אותו בדין על תרומות ומעשרות, שהרי הוא עצמו אינו חייב בהפרשתם, וכשקבלתי ממנו את הפירות, קבלתי את זכות הממון בכל הפירות, ובכלל זה שלא אתחייב לתת חלק מהם לכהן וללוי, אלא מוכרן לכהנים.

הגמרא מקשה על זה ממשנה: **תְּנַן הָתָם** (דמאי פ"ג מ"ד), **הַמַּפְקִיד פֵּירוֹתָיו אֵצֶל הַכּוּתִי וְאֵצֶל עַם הָאָרֶץ, הרי הם בְּחֶזְקָתָן לְמַעֲשֵׂר וְלַשְּׁבִיעִית** – אם היו פירותיו מעושרים אין חוששים שמא החליפם בפירות טבל, ואינו חייב לעשרם. ואם הפקיד אצלו פירות ששית בשנה השביעית אין חוששים שמא החליפם בפירות שביעית, ואין צריך לבערם בזמן הביעור. אבל אם הפקיד את פירותיו **אֵצֶל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים,** דינם **כְּפֵרוֹתָיו** של עובד כוכבים, כי תולים שודאי החליפם, וצריך להפריש מהן תרומות ומעשרות, ובשביעית חייב לבערם. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר,** פירות שהופקדו ביד עובד כוכבים יש להסתפק אם החליפם או לא החליפם, ודינם כפירות **דְּמַאי,** שהם פירות שנקנו מיד עם הארץ, ויש ספק אם הפריש מהם מעשר, שמפרישו ונוטלו לעצמו, והוא הדין בפירות שהופקדו אצל גוי, שיש ספק אם החליפם, מפריש תרומה גדולה ומעשר, אך אינו נותן לכהן אפילו את התרומה.

הגמרא מבררת במה נחלקו: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לְהַפְרִישׁ כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי** – בין תנא קמא ובין רבי שמעון מחייבים להפריש תרומות ומעשרות מפירות שהופקדו בידי עובד כוכבים, כי אפילו לרבי שמעון שיש ספק אם החליפם או לא, הרי אסור לאכול ספק טבל, וצריך להפריש מהם תרומה ומעשר, **כִּי פְּלִיגִי** תנא קמא ורבי שמעון, אם חייב **לִיתְּנָן** – לתת את התרומות והמעשרות **לַכֹּהֵן, תַּנָּא קַמָּא סָבַר, וַדַּאי חַלְּפִינְהוּ** – תולים שהגוי ודאי החליף את הפירות בפירותיו, **וּבְעֵי מִיתְּנִנְהוּ** – והמפקיד חייב לתת את מה שהפריש **לַכֹּהֵן, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר** שיש להסתפק אם החליפם או לא החליפם, ולכן דינם כמו **דְּמַאי** שמעשרן, ומספק הוא משאירם אצלו ומוכרם לכהן. והוא הדין בפירות של ישראל שהופקדו בידי גוי ויש ספק אם החליפם, שמפריש תרומה ומעשר, אך אינו נותן לכהן.

הגמרא מסיימת את קושייתה: **יָתִיב** – ישב **רַב דִּימִי וְקָאָמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא** – ואמר שמועה זו של רבי אלעזר. **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרב דימי, **מַעֲמָא דְּמַסְפְּקָא לָן אִי חַלְּפִינְהוּ אִי לָא חַלְּפִינְהוּ** – משמועה זו משמע שטעמו של רבי שמעון שהמפקיד משאיר את המעשרות אצלו ומוכרם לכהן, הוא משום שיש ספק אם החליפם העובד כוכבים או לא, **הָא וַדַּאי חַלְּפִינְהוּ** – אולם אם היינו תולים שודאי החליפם, **דְּכוּלֵּי עָלְמָא כָּעֵי לְמִיתְּבִינְהוּ לַכֹּהֵן** – גם רבי שמעון היה מודה לתנא קמא שצריך לתת את המעשרות לכהן. **וְקִשְׁיָא, הָאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַתָּן אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, הַלּוֹקֵחַ טְבָלִים מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מִמּוֹרְחִין, מְעַשְּׂרָן, וְהֵן שֶׁלּוֹ,** ומוכרן לכהנים, הרי שגם באופן שהפירות היו בודאי של גוי, מכל מקום המקבלם ממנו מעשרם, ואינו חייב לתת את המעשרות לכהן, כי קיבל ממנו את זכות הממון של הפירות שלא יתחייב לתת חלק מהם לכהן, ואם כן גם במפקיד פירותיו אצל הגוי, אף שתולים שהגוי החליפם בפירותיו, לא יתחייב המפקיד לתת מעשרותיהם לכהן, כי גם הגוי לא היה חייב לתתם.

הגמרא מיישבת את הקושיא: השיב רב דימי לאביי, **דְּלָמָא** – אולי נאמר, **כָּאן** – המחלוקת בין תנא קמא ורבי שמעון, אם צריך לתת לכהן, היא **בִּתְרוּמָה גְּדוֹלָה,** ובה אמר תנא קמא שצריך לתת לכהן אפילו אם לקח את הפירות מנכרי. ואילו **כָּאן** – מה שאמר רבי חנינא שהלוקח פירות מנכרי מעשרן והן שלו, מדובר **בִּתְרוּמַת מַעֲשֵׂר,** שאם לקח את הפירות מנכרי אינו צריך לתת ממנו תרומת מעשר.

[**אָמַר לֵיהּ**] אביי לרב דימי, **אַזְכַּרְתָּן מִילְּתָא** – בדבריך נזכרתי שאכן שמעתי חילוק זה בין תרומה גדולה לתרומת מעשר בפירות הנלקחים מגוי, **דְּאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, מְנַיִן לְלוֹקֵחַ טְבָלִים מִמּוֹרְחִין מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהוּא פָּטוּר מִתְּרוּמַת מַעֲשֵׂר, שֶׁנֶּאֱמַר** (במדבר יח כו) 'וְאֶל הַלְּוִיִּם תְּדַבֵּר וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כִּי תִקְּחוּ מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַמַּעֲשֵׂר אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם מֵאִתָּם בְּנַחֲלַתְכֶם וַהֲרֵמוֹתֶם מִמֶּנּוּ תְּרוּמַת ה' מַעֲשֵׂר מִן הַמַּעֲשֵׂר, טְבָלִים שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַתָּה מַפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן, אבל טְבָלִים שֶׁאַתָּה לוֹקֵחַ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אִי אַתָּה מַפְרִישׁ מֵהֶן תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר וְנוֹתְנָהּ לַכֹּהֵן, הרי שהלוקח טבלים מעובד כוכבים אינו חייב במתן תרומת מעשר לכהן, ולכן אמר רבי שמואל אמר רבי חנינא שמעשרן והן שלו.

שנינו במשנה בדיני שה שפדו בו פטר חמור, **וְאִם מֵת נֶהֱנִים בּוֹ.** הגמרא מבארת את דברי המשנה ששה שפדו בו ומת, מותר בהנאה. דנה הגמרא: **דְּמִית הֵיכָא** – היכן מת השה שפדו בו פטר חמור, **אִילֵימָא דְּמִית בֵּי כֹהֵן** – אם נאמר שמת כשהוא בבית הכהן, **וְנֶהֱנָה בּוֹ כֹּהֵן** – וכוונת המשנה לומר שיש לכהן רשות ליהנות בו, **פְּשִׁיטָא, מָמוֹנָא דְּיֵדֵיהּ הוּא** – השה הוא ממון כהן, ובודאי יכול ליהנות בו, ולמה הוצרכה המשנה לשנותו. **אֶלָּא** מדובר באופן **דְּמִית בֵּי בְּעָלִים** – שמת כשעדיין היה בבית בעליו, **וְנֶהֱנָה בּוֹ כֹּהֵן** – וכוונת המשנה לחדש שאפילו באופן זה יכול הכהן ליהנות בשה. אך על זה יקשה, **הָא נַמִּי פְּשִׁיטָא** – הרי גם דין זה פשוט הוא, ולמה הוצרכה המשנה לשנותו. משיבה הגמרא: **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא, כָּל כַּמָּה דְּלָא מְטָא לִידֵיהּ לֹא זָכָה בֵּיהּ** – כל עוד לא הגיע השה לידי הכהן, לא זכה בו ואינו ממונו, ואין לו רשות ליהנות בו, **קָא מַשְׁמַע לָן** המשנה שאין הדבר כן, אלא **דְּמֵעֵידָנָא דְּאַפְרְשֵׁיהּ, בִּרְשׁוּתֵיהּ דְּכֹהֵן קָאֵי** – מעת הפרשת השה לפדיון פטר חמור, הוא ברשות כהן, ולכן, אפילו אם מת קודם שבא ליד כהן, יש לו רשות להשתמש בו.

המשך ביאור למס' בכורות ליום שבת קודש עמ' א

חמור **אָסוּר בַּהֲנָאָה, אֵין אִיסּוּר** של פטר חמור **חָל עַל אִיסּוּר** פסולי המוקדשין, שהרי גם אחר שנפדו יש בהם קדושה, ואסורים בגיזה ועבודה, **אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּלָא תָּפֵיס פִּדְיוֹנוֹ** – כיון שלא נתפסת קדושה בשה, ואינו אסור בהנאה, **אַפְקוּעֵי אִיסּוּרָא בְּעָלְמָא הוּא** – אין הפדיון אלא הפקעת איסור הפטר חמור, ואין לדון בו משום איסור חל על איסור, ויחול הפדיון על שה פסולי המוקדשין.

פושטת הגמרא את הספק: **אָמַר רַב מָרִי בְּרֵיהּ דְּרַב כַּהֲנָא, מִי זוּטַר מַאי דִּכְתִיב בָּהוּ** – וכי דבר קטן הוא מה שנאמר בפסולי המוקדשין (דברים יב טו) 'רַק בְּכָל אַוַּת נַפְשְׁךָ וגו' **כְּצְבִי וְכָאַיָּל', מַה צְּבִי וְאַיָּל אֵין פּוֹדִין** בהם פטר חמור, כי הם חיה ואינם בכלל 'שה', **אַף בְּפִסּוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין אֵין פּוֹדִין.**

מוסיפה הגמרא: **הַשְׁתָּא דְּאָתֵית לְהָכִי** – עתה שהגענו ללימוד זה שאין פודים בפסולי המוקדשין, כי נחשבים כצבי ואיל,

משנה

אֵין פּוֹדִין פטר חמור לֹא בָּעֵגֶל וְלֹא בַּחַיָּה אפילו טהורה, לֹא בְּבֵהֵמָה שְׁחוּטָה, ואפילו לא בשה שחוט, וְלֹא בַּטְּרֵיפָה, כגון שנחתכו רגליה מהארכובה ולמעלה, וְלֹא בַּכְּלָאִים כגון הנולד מרחל שבא עליה תיש, וְלֹא בַּכּוֹי, שהוא ספק חיה ספק בהמה, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַתִּיר לפדות בַּכְּלָאִים מִפְּנֵי שֶׁהוּא שֶׁה – שבין אביו התיש ובין אמו הרחל הם מין 'שה'. וְאוֹסֵר לפדות בַּכּוֹי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סָפֵק חיה ספק בהמה, ואין פודים בחיה. נָתְנוּ את הפטר חמור עצמו לַכֹּהֵן, אֵין הַכֹּהֵן רַשַּׁאי לְקַיְּימוֹ – להשהותו אצלו, עַד שֶׁיַּפְרִיש שֶׁה תַּחְתָּיו.

גמרא

מבררת הגמרא: מַתְנִיתִין מַנִּי, בֶּן בַּג בַּג הִיא, דְּתַנְיָא, בֶּן בַּג בַּג אוֹמֵר, נֶאֱמַר כָּאן בפדיון פטר חמור (שמות יג יג) 'שֶׂה', וְנֶאֱמַר לְהַלָּן לגבי קרבן פסח (שמות יב ה) 'שֶׂה', מַה לְּהַלָּן לגבי קרבן פסח, פָּרָט לְכָל הַשְּׁמוֹת הַלָּלוּ שהוזכרו במשנה שאין מביאים מהם קרבן פסח, כי אינו בא אלא מכבשים או עזים, ולא מעגל וחיה וכלאים, ולא כבש שחוט, אַף כָּאן לגבי פטר חמור, פָּרָט לְכָל הַשְּׁמוֹת הַלָּלוּ.

שואלת הגמרא: אִי מַה לְּהַלָּן לגבי קרבן פסח, אין מביא אלא שה זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה, אַף כָּאן בפטר חמור נאמר שלא יפדה אלא בְּזָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה. משיבה הגמרא: תַּלְמוּד לוֹמַר (שמות יג יג, שם לד כ) 'תִּפְדֶּה' 'תִּפְדֶּה', וכיון שכפל הכתוב דין זה, רִיבָּה לפדות בכל שה, אפילו אם אינו זכר תמים בן שנה.

מקשה הגמרא: אִי 'תִּפְדֶּה תִּפְדֶּה' רִיבָּה, נלמד שאֲפִילּוּ בְּכָל חָנֵי נַמִּי, כגון עגל חיה כלאים ושחוטה ניתן לפדות. מתרצת הגמרא: אִם כֵּן, הגזירה שוה 'שֶׂה' 'שֶׂה' שלמדו לפטר חמור מפסח, מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ – מה הועילה, והרי כל מה שמיעטה, חזר והתרבה מ'תפדה תפדה', אלא אין לרבות מ'תפדה תפדה' פדיון בעגל חיה כלאים ושחוט, כיון שאינם בכלל 'שה', כי אם בעל מום נקבה ובן שתי שנים, שנחשבים 'שה'.

הגמרא דנה בפדיון שה בן פקועה: אִיבַּעְיָא לְהוּ, מַהוּ לִפְדּוֹת פטר חמור בְּבֶן פְּקוּעָה – בולד חי שנמצא במעי בהמה שחוטה. אומרת הגמרא: אַלִּיבָּא דְּרַבִּי מֵאִיר לֵא תִּיבְּעֵי לָךְ, דְּכֵינָן דְּאָמַר רַבִּי מֵאִיר בֶּן פְּקוּעָה טָעוּן שְׁחִיטָה, שֶׂה מְעַלְיָא הוּא ופודין בו. אֶלָּא כִּי תִּבְעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן דְּאָמְרִי בן פקועה אינו טעון שחיטה, כִּי שְׁחִיטַת אִמּוֹ מְטַהַרְתּוֹ, האם משום כן, כְּכִישְׁרָא בְּדִיקוּלָא דְּמֵי – הוא נחשב כבשר בקדרה, ואין פודין בו, כי אין פודין בשחוט, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּהַשְׁתָּא מִיהָא רָהִיט וְאָזִיל – כיון שכעת הוא רץ והולך, 'שֶׂה' קָרֵינָא בֵּיהּ, ופודין בו.

הגמרא מביאה שנחלקו בזה אמוראים: מַר זוּטְרָא אָמַר, אֵין פּוֹדִין בבן פקועה. וְרַב אַשִׁי אָמַר, פּוֹדִין. אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְמַר זוּטְרָא, מַאי דַּעְתָּךְ – מה הטעם שאמרת שאין פודים בבן פקועה, דִּילְפַת מִפֶּסַח – אם משום שלמדת בגזירה שוה 'שה שה' מקרבן פסח שאין מביאים אותו מבן פקועה, אִי מַה לְּהַלָּן בקרבן פסח אינו אלא זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה, אַף כָּאן בפדיית פטר חמור, לא יהיה אלא זָכָר תָּמִים וּבֶן שָׁנָה. מתרצת הגמרא: בפטר חמור כפל הכתוב 'תִּפְדֶּה תִּפְדֶּה', ובכך רִיבָּה בו פדיון גם בשה שאינו זכר תמים ובן שנה. שבה הגמרא ומקשה: אִי למדת מ'תִּפְדֶּה תִּפְדֶּה' רִיבָּה, תלמד מכך שאֲפִילּוּ בֶּן פְּקוּעָה נַמִּי – שניתן לפדות גם בבן פקועה. מתרצת הגמרא: אִם כֵּן, גזירה שוה 'שֶׂה שֶׂה' מַאי אַהֲנֵי לֵיהּ – מה הועיל, והרי כל מה שמיעט, חזר והתרבה מ'תפדה תפדה', אלא מ'תפדה תפדה' מרבים רק בעל מום ונקבה ובן שתי שנים שראויים לפדיון פטר חמור, כי הם נחשבים 'שה'.

הגמרא דנה אם פודין בנדמה: אִיבַּעְיָא לְהוּ, מַהוּ לִפְדּוֹת פטר חמור בְּנִדְמֶה – במין הדומה למין אחר, כגון רחל שילדה ולד הדומה לעז. אומרת הגמרא: אַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר במשנתינו, לֵא תִּיבְּעֵי לָךְ, דְּהַשְׁתָּא בְּכִלְאַיִם פָּרְקִינַן – אחר שאמר שאפילו בכלאים פודים, אף שנוצר משני מינים, בִּנְדְמֶה מִיבַּעְיָא – וכי נצרך לומר שפודים בנדמה, שכל חסרונו הוא רק משום שדומה למין אחר. כִּי תִּיבְּעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן שאמרו שאין פודים בכלאים, האם רק בְּכִלְאַיִם הוּא דְּלֵא פָּרְקִינַן, אבל בִּנְדְמֶה פָּרְקִינַן. אוֹ דִּלְמָא לֵא שְׁנָא, ואף בנדמה אין פודים.

הגמרא מוכיחה שפודים בנדמה: תָּא שְׁמַע, שנינו בברייתא, פָּרָה שֶׁיָּלְדָה ולד הנראה כמין עֵז, אֵין פּוֹדִין בו, ויש לדקדק, שרק פרה שילדה כמין עז אין פודים, כי הולד נקבע לפי אמו שהיא פרה, ואין פודין בעגל, הָא רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז, פּוֹדִין. מַנִּי – בשיטת מי שנויה ברייתא זו, אִילֵימָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר היא שסבר פודים בכלאים, הרי אי אפשר לומר כן, דְּהָא בְּכִלְאַיִם נַמִּי פָּרְקִינַן, וכל שכן בנדמה, ולמה הוצרכה הברייתא להשמיענו דין זה. אֶלָּא לָאו רַבָּנַן הִיא הסוברים שאין פודים בכלאים, ומוכח שלדעתם פודים בנדמה.

דוחה הגמרא: לֵא – אין להוכיח מברייתא זו שלרבנן פודים בנדמה, כי לְעוֹלָם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר היא, ומה שתמהנו, שאם פודים בכלאים כל שכן בנדמה, יש לומר שהִיא גּוּפַהּ קָא מַשְׁמַע לָן, דְּפָרָה שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז אֵין פּוֹדִין בו, כי אינו שה אלא עגל, שלֹא תִּימָא זִיל אַבַּתְרֵיהּ דְּרֵיהּ – שלא תאמר הולכים אחר מראהו, וְהַאי עֵז מְעַלְיָא הוּא ופודים בו, אֶלָּא זִיל בָּתַר אִימֵּיהּ – לך אחר אמו, וְהַאי עֶגֶל הוּא, כי נולד מפרה, ולכן אין פודים בו. ואין ללמוד מברייתא זו לגבי פדיון בנדמה לדעת רבנן.

הגמרא מוכיחה שאין פודים בנדמה: תָּא שְׁמַע, דְּתָנֵי רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל, אֵיזֶהוּ כִּלְאַיִם שאין פודים בו, רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז וְאָבִיו שֶׂה [–כבש], ותמוה, שאם אָבִיו שֶׂה ואמו רחל, וכי כִּלְאַיִם הוּא, והרי מין אחד הם, וּנְדְמֶה הוּא. אֶלָּא כוונת הברייתא לומר, אֵיזֶהוּ דָּמֵי לְכִלְאַיִם, דְּשַׁוְיוּהַּ רַבָּנַן כִּי כִּלְאַיִם – שהחשיבוהו ככלאים, רָחֵל שֶׁיָּלְדָה מִין עֵז וְאָבִיו שֶׂה, שולדה נדמה, והשוו את דינו לכלאים.

דנה הגמרא: לְמַאי – לענין מה השוו דין נדמה לכלאים, אִי לְקָדְשִׁים – אם לפוסלו לקרבן, למה הוצרכו לפסלו משום כלאים, והרי מֵהֵיכָא דְּמַמְעַט כִּלְאַיִם, שפסול לקרבן, מֵהָתָם מְמַעֵט גם נִדְמֶה שפסול לקרבן, דְּתָנְיָא, כתוב לגבי קרבן (ויקרא כב כז) 'שׁוֹר אוֹ כֶשֶׂב' פָּרָט לְכִלְאַיִם, 'אוֹ עֵז' פָּרָט לְנִדְמֶה. אִי לְבְכוֹר – ואם לגבי קדושת בכורה, הרי 'אַךְ בְּכוֹר שׁוֹר' אָמַר רַחֲמָנָא (במדבר יח יז), ומשמע עַד שֶׁיְּהֵא הוּא שׁוֹר וּבְכוֹרוֹ שׁוֹר, למעט את הנדמה, ולא הוצרכו להשוות דינו לכלאים. אֶלָּא נידון הברייתא, לְגבי מַעֲשֵׂר בהמה הוא, שכשם שאין מעשרים כלאים כך אין מעשרים נדמה. אך גם זה לא יתכן, כי פטור מעשר הן בנדמה והן בכלאים מגזירה שוה 'תַּחַת תַּחַת' מִקְּדָשִׁים גָּמַר [–נלמד], שנאמר במעשר בהמה (ויקרא כז לב) 'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבוֹר תַּחַת הַשָּׁבֶט', ונאמר בקדשים (שם כב כז) 'תַּחַת אִמּוֹ', כשם שבקדשים נדמה וכלאים פסולים, אף במעשר בהמה כלאים ונדמה אינם מצטרפים להתעשר. אֶלָּא נידון הברייתא הוא אם נדמה ראוי לִפדות בו פֶּטֶר חֲמוֹר, ונפשט הספק שאין פודים בנדמה.

דוחה הגמרא: לֵא – אין ראיה מברייתא זו שאין פודים בנדמה, כי לְעוֹלָם נידון הברייתא הוא לְגבי מַעֲשֵׂר בהמה, וְנצרך פסול זה כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בולד מִקְצָת סִימָנִין שבהם דומה לאמו, דַּמֵּהוּ דְּתֵימָא 'הַעֲבָרָה הַעֲבָרָה' מִבְּכוֹר גָּמַר – נלמד מעשר בגזירה שוה מבכור, כי לגבי מעשר נאמר (שם כז לב) 'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבוֹר', ולגבי בכור נאמר (שמות יג יב) 'וְהַעֲבַרְתָּ', כשם שהדומה לאמו במקצת סימנים חייב בבכורה, כך גם חייב במעשר בהמה, קָא מַשְׁמַע לָן 'תַּחַת תַּחַת' מִקְּדָשִׁים גָּמַר – שמעשר בהמה למד בגזירה שוה 'תחת תחת' מקדשים כמובא לעיל, שכשם שבקדשים נדמה פסול, אף שיש בו מקצת סימנים, משום שנחשב כבעל מום, כך אינו מצטרף להתעשר, אף שיש בו מקצת סימנים. נמצא שאין ראיה לנידון הגמרא אם פודים בנדמה.

הגמרא דנה אם פודין בשה פסולי המוקדשין: אִיבַּעְיָא לְהוּ, מַהוּ לִפְדּוֹת בְּשה פְּסוּלֵי הַמּוּקְדָּשִׁין, כגון שה של קדשים שנפל בו מום ונפדה ויצא לחולין. אומרת הגמרא: אַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לֵא תִּיבְּעֵי לָךְ, שכֵּינָן דְּאָמַר שפטר חמור מוּתָּר בַּהֲנָאָה, חוּלִּין הוּא ופודה בו, כי אין בפדיונו משום איסור חל על איסור, כִּי תִּיבְּעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר פטר חמור אָסוּר בַּהֲנָאָה, מַאי, האם ניתן לפדות בפסולי המוקדשין או לא, האם כֵּיוָן דְּפטר

רש"י

משנה לא בחיה — צבי ואיל. **ולא בשחוטה** — ואפילו שה שחוט. **טריפה** — שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה. **כלאים** — תייש הבא על הרחל. **כוי** — ספק חיה ספק בהמה. **מפני שהוא שה** — דבין רחל ובין עז קרויין "שה". **נתנו לכהן** — הפטר חמור. **גמרא** להלן — בפסח. **לכל השמות** — שבמשנתנו. הפסח אינו בא עגל וחיה — דכתיב (שמות יב): "שה מן הכבשים ומן העזים". ולא שחוט — דבעינן שחיטה לשם פסח. וכלאים נמי לא — דכלאים אין קריבין לגבי מזבח, כדקתני לקמן: שור וכשב פרט לכלאים. **כן פקועה** — שנמצא חי בבהמה שחוטה. **פלוגתא דרבי מאיר ורבנן** — בפרק "בהמה המקשה" (חולין עד,א). **בדיקולא** — קלחת. כלומר, כשחוטה דמי, ואין פודין בשחוטה. **או דלמא כו'** — וכל הנך אין פודין דאמר במתניתין — שלא בשויין קאמרינן, דאי בשויין — אפילו בשלקי שרי. בן פקועה פסול לפסח, דאינו קרב למזבח, דתניא בפרק שני דשחיטת חולין (לח,ב): "כי יולד" — פרט ליוצא דופן. **שה מאי אהני ליה** — ומסתברא למעוטי בן פקועה, דכשחוט דמי, ולא שה הוא. ו"תפדה" מרבינן בעל מום ונקבה ובן שתי שנים, דשה נינהו. **בכלאים** — דתרי מיני הוא, פרקינן, דקתני במתניתין: רבי אליעזר מתיר בכלאים. **פרה שילדה מין עז אין פודין** — דעגל הוא. **בכלאים פרקינן** — וכל שכן בנדמה, ולמה לי למיתנייה? **היא גופה איצטריכא ליה** — ולא משום דוקיא אתא. **כלאים הוא** — בתמיה, הא נדמה הוא! **למאי** — קאמר דשוייה רבנן לנדמה כי כלאים? **אי לקדשים** — שלא יקרב לגבי מזבח, למה לי למתלייה לנדמה בכלאים? כי היכי דפשיטא לן בכלאים — פשיטא לן בנדמה! **אי לבכורה** — לאשמועינן דלא קדוש בבכורה בכלאים — פשיטא, ד"אך בכור שור" כתיב, ובהדיא אימעוט! **אי למעט ממעשר** — דכי היכי דכלאים לא מעשרין, אף נדמה לא. **פשיטא** — תרווייהו מחד קרא נפקי, "תחת" "תחת", כתיב הכא: "תחת השבט", וכתיב בקדשים: "תחת אמו", מה התם נדמה וכלאים לא, כדממעטינן לעיל — אף מעשר כלאים ונדמה לא. **לפטר חמור** — דלא פרקינן ביה פטר חמור, כי כלאים. **מקצת סימנים** — דאמו. **העברה העברה** — כתיב הכא: "יעבור תחת השבט", וכתיב בבכור: "והעברת פטר רחם", מה בבכורה חייב, כדאמרן: ואם יש בו מקצת סימנין חייב — אף מעשר נמי ליהוי חייב. **קא משמע לן** — דדין כלאים אית ליה, ד"תחת" "תחת" גמר מקדשים: כי היכי דלמזבח לא קרב, כדאמר בריש פירקין (ג,ב) מום קבוע הוא לישחט עליו — במעשר נמי לא קדוש. **פסולי המוקדשין** — שנפדו ויוצאין לחולין. **כיון דאמר** — פטר חמור מותר בהנאה קודם פדיון — חולין הוא הפטר חמור, ויכול לפדותו בה, דליכא למימר איסור חל על איסור. **אין איסור** — פטר חמור, חל על איסור. דבהמת פסולי המוקדשין אית בה קדושה אפילו לאחר פדיון, דאסירי בגיזה ועבודה. **דלא תפים פדיונו** — שהשה הניתן תחתיו אין בו משום קדושה. **צבי ואיל** — כתיב בפסולי המוקדשין, דכתיב (דברים יב): "רק בכל אות נפשך" וגו', ובפסולי המוקדשין מדבר.

תוספות

משנה אין פודין לא בעגל ולא בחיה, לא בשחוטה ולא בטריפה, ולא בכלאים ולא בכוי. ורבי אליעזר מתיר בכלאים - מפני שהוא שה, ואוסר בכוי - מפני שהוא ספק. נתנו לכהן - אין הכהן רשאי לקיימו עד שיפריש שה תחתיו. **גמרא** מתניתין מני? בן בג בג היא. דתניא, בן בג בג אומר: נאמר כאן "שה" ונאמר להלן "שה", מה להלן פרט לכל השמות הללו, אף כאן - פרט לכל השמות הללו. אי מה להלן זכר תמים ובן שנה, אף כאן - זכר תמים ובן שנה! תלמוד לומר: "תפדה" "תפדה" - ריבה. אי "תפדה" "תפדה" ריבה, אפילו כל הני נמי! - אם כן, "שה" "שה" מאי אהני ליה? איבעיא להו: מהו לפדות בכן פקועה? אליבא דרבי מאיר לא תיבעי לך, דכיון דאמר רבי מאיר: בן פקועה טעון שחיטה - שה מעלייא הוא. אלא כי תיבעי לך - אליבא דרבנן, דאמרי: שחיטת אמו מטהרתו; כבישרא בדיקולא דמי, או דלמא: כיון דהשתא מיהא רהיט ואזיל, "שה" קרינא ביה? מר זוטרא אמר: אין פודין, ורב אשי אמר: פודין. אמר ליה רב אשי למר זוטרא: מאי דעתיך - דילפת מפסח; אי מה להלן זכר תמים ובן שנה - אף כאן זכר תמים ובן שנה! - "תפדה" "תפדה" ריבה. - אי "תפדה" "תפדה" ריבה, אפילו בן פקועה נמי! - אם כן, "שה" "שה" מאי אהני ליה? איבעיא להו: מהו לפדות בנדמה? אליבא דרבי אליעזר לא תיבעי לך, השתא בכלאים פרקינן, בנדמה מיבעיא? כי תיבעי לך - אליבא דרבנן; בכלאים הוא דלא פרקינן, בנדמה - פרקינן. או דלמא לא שנא? תא שמע: פרה שילדה מין עז - אין פודין; הא רחל שילדה מין עז - פודין. מני? אילימא רבי אליעזר - הא בכלאים נמי פרקינן? אלא לאו רבנן היא! - לא, לעולם רבי אליעזר; היא גופה קא משמע לן - דפרה שילדה מין עז אין פודין; לא תימא זיל אבתריה דידיה, והאי - עז מעלייא הוא, אלא זיל בתר אימיה, והאי - עגל הוא. תא שמע, דתני רבה בר שמואל: איזהו כלאים - רחל שילדה מין עז ואביו שה. אביו שה כלאים הוא? נדמה הוא! אלא: איזהו דמי לכלאים דשויוה רבנן כי כלאים - רחל שילדה מין עז ואביו שה. למאי? אי לקדשים, מהיכא דממעט כלאים - מהתם ממעט נדמה, דתניא: "שור או כשב" - פרט לכלאים, "או עז" - פרט לנדמה! אי לבכור - "אך בכור שור" אמר רחמנא, עד שיהא הוא שור ובכורו שור! אלא למעשר - "תחת" "תחת" מקדשים גמר! אלא לפטר חמור. - לא, לעולם למעשר, וכגון שיש בו מקצת סימנין; מהו דתימא: העברה העברה מבכור גמר, קא משמע לן: "תחת" "תחת" מקדשים גמר. איבעיא להו: מהו לפדות בפסולי המוקדשין? אליבא דרבי שמעון לא תיבעי לך, כיון דאמר מותר בהנאה - חולין הוא. כי תיבעי לך - אליבא דרבי יהודה דאמר אסור בהנאה, מאי? כיון דאסור בהנאה - אין איסור, או דלמא: כיון דלא תפיס פדיונו - אפקועי איסורא בעלמא הוא? אמר רב מרי ברי' דרב כהנא: מי זוטר מאי דכתיב בהו "כצבי וכאיל"? מה צבי ואיל אין פודין, אף פסולי המוקדשין אין פודין! השתא דאתית להכי, לרבי

הוא מעורב ברוב! אלא, כשהאחד נוטה לצד חיוב או לצד פטור יותר מחבירו — קרי ליה "חיוב על פטור". ועוד, דבי משני: קסבר אין קנין — אבתר דקנה מן הממורח מן הגוי, ד"רוב עמי הארץ מעשרים הן" לא שייך אלא אחר מירוח. ואין לתמוה: לאחר סוגיא דמנחות, מנא לן להתלמוד דפליגי במירוח הגוי פוטר? דלמא ביש קנין ואין קנין פליגי! יש לומר: אם כן קשה דרבי מאיר, דמדקאמר רבי מאיר: תורמין משל כל על של כל — אם כן קסבר אין קנין. ובפרק קמא דעבודה זרה (כא,א) דאמרינן יש קנין, גבי אין משכירין להם שדות משום דמפקע להו ממעשר. והא דמוקי ירושלמי ביש קנין ואין קנין — לטעם דלא מפרש טעמא דמתניתין דעבודה זרה משום הפקעת מעשר. ועוד יש לדקדק מרבי יהודה דאמר במנחות (סו,ב): תורמין משל כל על של כל, ופרק "המקבל" (בבא מציעא קא,א) קסבר יש קנין, לפירוש רבינו תם בההיא דהמקבל שדה אבותיו מן הגוי. וההיא דעבודה זרה יש לפרש הפקעה בענין אחר. **רבי** אליעזר מתיר בכלאים — "רבי אלעזר" גרסינן, ולא גרסינן "רבי אליעזר". וכן מוכח ב"מרובה" (בבא קמא עח,א) דאמר: רבי אלעזר דמתיר בכלאים מפני שהוא שה, דאינו אלא להוציא כלאים, למאי הלכתא? ומשני: לטמא שנולד מן הטהור ועיבורו מן הטמא. ודלא כרבי יהושע, דאי כרבי יהושע — מ"שה כבשים ושה עזים" נפקא. וכל שכן דלא כרבי אליעזר דשרי לעיל בפירקין. אלמא דרבי אליעזר פליג על רבי אלעזר, ורבי אליעזר בר פלוגתיה דרבי יהושע. **קא** משמע לן תחת תחת משלמים גמר — ואם תאמר: למה לי בבכור עד שיהא הוא שור ובכורו שור? נילף "העברה" "העברה" ממעשר! ויש לומר: משום דכתיב "אך", לחייב מקצת סימנין דומין לאמו — לכך צריך למעט נדמה בהאי קרא, דנשמע מינה אמאי קאי "אך". ומיהו, להההוא תנא דממעט לעיל נדמה מ"פטר חמור" תרי זמני, וגלי לן בקדושת דמים והוא הדין לקדושת הגוף — לפי טעם זה לא הוה מצי למדרש מקצת סימנים מ"אך"! ושמא נפקא ליה מקרא אחרינא.

מה צבי ואיל אין פודין וכו' — עוד יש דרשא בפרק שני (בכורות טו,א) מצבי ואיל, דפטר להו ממתנות. ואי לאו מיעוטא דקרא, הוה שרי חלבו ופטר להו מאותו ואת בנו. ואם תאמר: היכי עבדינן כל הנך דרשות? דפרק "כל פסולי" (בכורות לג,א) אמר תלתא "צבי ואיל" כתיבי, ומייתי כל חד למילתיה, ולא דרשינן מינייהו הך דרשות כלל!

ודאי

תוספות

ודאי לא תבעי לך — לאבלה ולא לסחורה. משמע דאסור לקנות בהמה טמאה, כגון פטר חמור, בפירות שביעית. ותימה: דאפילו רבנן לא אסרי ב"הגוזל קמא" (בבא קמא קב,א) משרה וכביסה, אלא משום דבעינן דומיא ד"לאכלה", שהנאתו וביעורו שוה. ובהמה למלאכה הוי הנאתו וביעורו שוה! **כיון** דאילו מיטמיא כו' — ואף על גב דיכול להפריש מעיסה אחרת שאינה של שביעית על זאת, ומקיף שתיהן. מכל מקום, הך לאו בת חלה היא, ולא מצי לאפרושי מגופה — הוי כמו מן החיוב על הפטור. **הכא** עיקר לשריפה — הקשה רבינו תם: נילף מעומר, דעיקרו לשריפה, ואמר פרק "כל קרבנות" (מנחות פד,א): שומרי ספיחין בשביעית היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה, ופריך: היכי מייתי עומר מפירות שביעית? "לאכלה" אמר רחמנא ולא לשריפה, ואיכא קומץ שקרב לגבי מזבח! שאני התם דאמר קרא "לדורותיכם"! יש לומר: לא ילפינן בכור מעומר, דאיכא פירכי טובא: מה לעומר שכן קרבן צבור, ודוחה שבת וטומאה. ועוד, אי אפשר לקיים עומר בשביעית אלא בפירות שביעית, דבעינן "ברמל". אבל בכור וחלה מתקיים בשנה שביעית, בבהמות אחרות ובפירות אחרים.

לאו איתמר עלה אמר רבא דכולי עלמא מעבשיו אינו פדוי — לשון זה אינו לקמן פרק "יש בכור" (מט,א).

מצות

לְרַבִּי שִׁמְעוֹן נַמִּי, "צְבִי וְאַיָּל" כְּתִיב בְּהוּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: מַהוּ לִפְדּוֹת בִּבְהֵמַת שְׁבִיעִית? דַּדְאִי - לָא תִּיבְּעֵי לָךְ, לַאֲכִילָה אָמַר רַחֲמָנָא, וְלֹא לִסְחוֹרָה; כִּי תִּיבְּעֵי לָךְ - סָפֵק. וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לָא תִּיבְּעֵי לָךְ, דְּלֵית לֵיהּ סָפֵק; כִּי תִּיבְּעֵי לָךְ - אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה, מַאי? כֵּיוָן דְּמִפְּרִישׁ טָלֶה וְהוּא לְעַצְמוֹ - "לְאָכְלָה" קָרֵינָא בֵּיהּ. אוֹ דִּילְמָא: כֵּיוָן דְּכַמָּה דְּלָא מַפְקַע אִיסּוּרֵיהּ לָא מִישְׁתְּרֵי - כִּסְחוֹרָה דָּמֵי? תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא: בְּהֵמַת שְׁבִיעִית אֵין פּוֹדִין בָּהּ אֶת הַוּדַּאי, אֲבָל פּוֹדִין בָּהּ אֶת הַסָּפֵק. וְאָמַר רַב חִסְדָּא: בְּהֵמַת שְׁבִיעִית - פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה וְחַיֶּבֶת בַּמַּתָּנוֹת; פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה - "לְאָכְלָה" אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא לִשְׁרִיפָה, וְחַיֶּבֶת בַּמַּתָּנוֹת - דְּ"לְאָכְלָה" קָרֵינָא בָּהּ. מֵיתִיבֵי: הָאוֹכֵל מֵעִיסַּת שְׁבִיעִית עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ - חַיָּיב מִיתָה. וְאַמַּאי? כֵּיוָן דְּאִילּוּ מִטַּמְּיָא בַּת שְׁרִיפָה הִיא - "לְאָכְלָה" אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא לִשְׁרִיפָה! - שָׁאנֵי הָכָא דִּכְתִיב: "לְדֹרֹתֵיכֶם". תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: מִנַּיִן לָאוֹכֵל מֵעִיסַּת שְׁבִיעִית עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ שֶׁחַיָּיב מִיתָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "לְדֹרֹתֵיכֶם". - וְלִגְמַר מִינַּהּ! - הָתָם - עִיקָּר לַאֲכִילָה, הָכָא - עִיקָּר לִשְׁרִיפָה. "נָתְנוּ לַכֹּהֵן" כו'. תָּנֵינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן: יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאָמַר לוֹ הַכֹּהֵן: "תְּנֵהוּ לִי, וַאֲנִי אֶפְדֶּהוּ" - הֲרֵי זֶה לֹא יִתְּנוּ לוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן פְּדָאוֹ בְּפָנָיו. אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ: זֹאת אוֹמֶרֶת - נֶחְשְׁדוּ הַכֹּהֲנִים עַל פִּטְרֵי חֲמוֹרִים. - פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתִימָּא: הָנֵי מִילֵּי - הֵיכָא דְּמַחְזַק לָן דְּמִיקְּרֵי, אֲבָל בִּסְתָמָא - לָא, קָא מַשְׁמַע לָן דְּמוֹרֶה בָּהּ הֶיתֵּירָא. **מִשְׁנָה** הַמַּפְרִישׁ פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר וָמֵת - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ, כְּחָמֵשׁ סְלָעִים שֶׁל בֵּן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ, כְּפִדְיוֹן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי. הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי צָדוֹק עַל פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁמֵּת - שֶׁאֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם. מֵת פֶּטֶר חֲמוֹר - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִקָּבֵר, וּמוּתָּר בַּהֲנָאָתוֹ שֶׁל טָלֶה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין צָרִיךְ לְהִקָּבֵר, וְטָלֶה לַכֹּהֵן. **גְּמָרָא** אָמַר רַב יוֹסֵף: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר? דִּכְתִיב: "אַךְ פָּדֹה תִּפְדֶּה" וגו', מַה בְּכוֹר אָדָם חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ - אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי: אִי מַה בְּכוֹר אָדָם מוּתָּר בַּהֲנָאָה, אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה מוּתָּר! וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי, וְהָתְּנַן: מֵת פֶּטֶר חֲמוֹר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: יִקָּבֵר; מַאי "יִקָּבֵר" - לָאו דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה? - לָא, יִקָּבֵר כִּבְכוֹר אָדָם. - אֶלָּא אָדָם בְּכוֹר הוּא דְּבָעֵי קְבוּרָה, פָּשׁוּט לָא בָּעֵי קְבוּרָה? וְעוֹד, תַּנְיָא: מוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בִּישְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ סָפֵק פֶּטֶר חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - שֶׁמַּפְרִישׁ טָלֶה עָלָיו וְהוּא שֶׁלּוֹ! אֶלָּא אָמַר רָבָא: אָמַר קְרָא "אַךְ פָּדֹה תִּפְדֶּה" - לִפְדָיָיה הִקְשִׁיתִיו, וְלֹא לְדָבָר אַחֵר. תְּנַן הָתָם: הָעֲרָכִין - בִּשְׁעָתָן, וּפִדְיוֹן הַבֵּן - וּבְפִדְיוֹן הַבֵּן וּבְנְזִירוּת וּבְפֶטֶר חֲמוֹר - לְאַלְתַּר. וּפִדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר לְאַלְתַּר? וּרְמִינְהִי: אֵין בַּעֲרָכִין וּבְפִדְיוֹן הַבֵּן וּבְנְזִירוּת וּבְפֶטֶר חֲמוֹר פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים, וּמוֹסִיפִין עַד עוֹלָם! אָמַר רַב נַחְמָן: לוֹמַר שֶׁאִם פְּדָאוֹ - פָּדוּי. - מִכְּלָל דִּבְנוֹ, אִם פְּדָאוֹ - אֵינוֹ פָּדוּי? וְהָאִיתְּמַר: הַפּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, רַב אָמַר: בְּנוֹ פָּדוּי! - לָאו אִיתְּמַר עֲלָהּ, אָמַר רָבָא: דְּכוּלֵּי עָלְמָא, "מֵעַכְשָׁיו" - אֵין בְּנוֹ פָּדוּי!

רש"י

לרבי שמעון נמי — אף על גב דשרי פטר חמור בהנאה — אין פודין אותו בפסולי המוקדשין, דצבי ואיל כתיב בהו. **בבהמת שביעית** — בהמה שניקחה בפירות שביעית. **ודאי לא תיבעי לך** — פטר חמור ודאי — לא תיבעי לך, דכיון דבעי למיתב פדיונו לכהן — לא פריק ליה. ד"לאכלה" אמר רחמנא ולא לסחורה, ונמצא זה קונה חמור בפירות שביעית, שאינו ראוי לאכילה. **ספק** — כגון שילדה אמו זכר ונקבה, דאמר במתניתין: מפריש טלה והוא לעצמו. **ואליבא דרבי שמעון לא תיבעי לך** — דלדידיה לא מיתבעי לאפרושי טלה לאפקועי איסוריה אי לא יהיב ליה לכהן, דהא רבי שמעון מתיר פטר חמור בהנאה. **את הודאי** — פטר חמור ודאי, משום דבעי ליתנו לכהן, והויא סחורה. **כמתנות** — זרוע ולחיים והקיבה. **לשריפה** — ואי מיחייב בבכור — סלקי אימורים לגבוה. **חלה טמאה** — אין לה תקנה אלא שריפה, דהאוכל תרומה טמאה חייב מיתה. **ואמאי** — מיחייב עיסת שביעית בשביעית בחלה? **לדורותיכם** — כתיב בחלה, משמע: אפילו בשביעית. וכתיב (במדבר טו): "מראשית עריסותיכם" וגו'. **תניא נמי הכי** — דטעמא משום ד"לדורותיכם" כתיב בהו. **ולינגמר מינה** — דלא אמר "לאכלה" ולא לשריפה, ותתחייב בהמת שביעית בבכורה! **התם** — גבי חלה, עיקר הפרשתה לאכילה, דאינה בשריפה אלא אם כן נטמאת. **לקיימו** — אפילו שעה אחת. **נחשדו** — שעובדין בהן בלא פדיון. **פשיטא** — דודאי מהכא שמעינן לה. **מהו דתימא הני מילי** — דלא יתננו — היכא דמוחזק לן ביה דמיקרי חשוד, שראינוהו שנחשד בדבר. לישנא אחרינא: דמיקרי — דחזינן ליה דאיתרמי ועבד עבודה בפטר חמור קודם פדיון. **דמורה בה היתירא** — דקסבר: כיון דשה שיפריש תחתיו יהא שלו, למה לי לפדותו. **משנה כחמש סלעים של פדיון הבן** — דאמר בפרק "יש בכור לנחלה" (בכורות נא,א) דחייב באחריותו. **כפדיון מעשר שני** — דאם אבדו אינו חייב באחריותו. כרבנן. **מת פטר חמור** — לאחר שהפריש הפדיון, ועדיין לא נתנו לכהן. **רבי אליעזר אומר יקבר** — הואיל והוא חייב באחריות הטלה — כמאן דלא אפרשיה דמי. ומותר לישראל בהנאתו של טלה כמי שלא הפרישו. **אין צריך להקבר** — דמעידנא דאפרשיה לטלה — קם ליה ברשות כהן, ופטר חמור פדוי. **גמרא חייב באחריותו** — אם הפריש פדיונו ואבד. **מותר בהנאה** — קודם פדיונו. **יקבר כבכור אדם** — לא משום דאסור בהנאה, אלא משום דאיתקש לבכור אדם, וסתם בכור אדם ניתן לקבורה. **מודה רבי אליעזר** — אף על גב דבודאי פטר חמור סבירא ליה דכל כמה דלא מטי פטר חמור ליד כהן לא מיפריק, מודה הוא בספק שאין צריך לתת פדיון לכהן, אלא מפריש כו'. ומדמצריך לאפרושי טלה לאפקועי איסוריה, מכלל דסבירא ליה: פטר חמור אסור בהנאה. **לפדייה הקשתיו** — בכור בהמה טמאה לבכור אדם, שיתחייב באחריות פדיונו. ולא לדבר אחר — להנאה. **הערכין בשעתן** — שאם היה מבן חדש עד חמש שנים בשעת שאמר "ערכי עלי", והמתין, שלא נתנו עד שיהא בן שש, שיש לו ערך אחר כדכתיב בפרשת ערכין (ויקרא כז), אפילו הכי לא יהיב אלא בשעה שהעריך. **אחר שלשים** — כדכתיב (במדבר יח): "ופדויו מבן חדש" וגו'. **ופדיון פטר חמור לאלתר** — בתמיה. **אין בערכין פחות מבן שלשים** — אינו נערך, כדכתיב בפרשה. **ובנזירות** — סתם נזירות שלשים יום, כדכתיב (במדבר ו): "קודש יהיה", "יהיה" בגימטריא שלשים הוו. **ומוסיפין** — שיש ערך לכל זמן שהוא עומד בו, כדכתיב בפרשה. וכן נזיר — נודר בנזיר ארבעה וחמשה שנים. ואם המתין מפדיון בנו ומפדיון פטר חמורו כמה שנים — עדיין יכול לפדותו, ואינו נותן יותר. **לומר שאם פדאו פדוי** — הא דקתני לעיל: פדיון פטר חמור לאלתר — שאם פדאו לאלתר [פדוי]. אבל עיקר מצות פדייה לא מקיים. **מכלל דבנו** — מדאוקמת ליה בדיעבד, וקתני: הבן אחר שלשים — מכלל דאם פדאו בתוך שלשים אינו פדוי. **והאיתמר** — בפרק "יש בכור לנחלה" (בכורות מט,א). **דכולי עלמא מעכשיו** — היכא דאמר ליה: מעכשיו יחול פדיון זה — אינו פדוי. כי פליגי היכא דאמר: עכשיו אני נותן מעות, והפדיון לא יחול עד לאחר שלשים יום.

לְרַבִּי שִׁמְעוֹן נַמִּי, אף שסבר שפטר חמור מותר בהנאה, לא יפדה בפסולי המוקדשין, כי 'צְבִי וְאַיָּל' כְּתִיב בְּהוּ, והם כחיה שאין פודים בה.

הגמרא דנה אם פודין בבהמת שביעית: אִיבַּעְיָא לְהוּ, מַהוּ לִפְדּוֹת פטר חמור בְּבְהֵמַת שְׁבִיעִית – בשה שנקנה בפירות שביעית. אומרת הגמרא: פטר חמור שהוא חייב בפדיון וַדַּאי, לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ, אם אפשר לפדותו בבהמת שביעית, כי לגבי שביעית לַאֲכִילָה אָמַר רַחֲמָנָא, שנאמר (ויקרא כה ו) 'וְהָיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לְאָכְלָה', ומשמע שפירות שביעית ניתנו לאכילה וְלֹא לְסַחוֹרָה, ולכן אסור לפדות בהם פטר חמור ודאי, כי בפדיונו הוא קונה חמור שאינו ראוי לאכילה. כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ, סָפֵק פטר חמור, כגון שילדה אמו זכר ונקבה ולא ידוע מי נולד ראשון, ושנינו (לעיל ט.) שמפריש טלה ומניחו אצלו. מוסיפה הגמרא: וְאַלִּיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ, דְּלֵית לֵיהּ סָפֵק – כי לדבריו פטר חמור אינו אסור בהנאה ואינו חייב לפדותו מספק כמבואר לעיל (ט:). כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ, אַלִּיבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה הסובר שאסור בהנאה, ולכך גם ספק חייב פדיון, מַאי, האם כְּיָון דְּמַפְרִישׁ טָלֶה וְהוּא לְעַצְמוֹ, כי מספק אינו נותנו לכהן, 'לְאָכְלָה' קָרְינָא בֵּיהּ, אוֹ דִּילְמָא, כְּיָון דְּכַמָּה דְּלֹא מַפְקַע אִיסּוּרֵיהּ לֹא מִישְׁתְּרֵי – כיון שכל עוד שלא הפקיע את האיסור ההנאה מהחמור הוא אסור בהנאה, הפדיון בשה כְּסְחוֹרָה דָּמֵי, כי קונה בו היתר הנאה בחמור, ואסור לפדות בו.

הגמרא מביאה ראיה: תָּא שְׁמַע, דְּאָמַר רַב חִסְדָּא, בְּהֵמַת שְׁבִיעִית אֵין פּוֹדִין בָּהּ אֶת הַוַּדַּאי – פטר חמור ודאי, אֲבָל פּוֹדִין בָּהּ אֶת הַסָּפֵק – חמור שהוא ספק בכור. וְאָמַר רַב חִסְדָּא, בְּהֵמַת שְׁבִיעִית, פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, וְחַיֶּיבֶת בְּמַתָּנוֹת כהונה, שצריך לתת לכהן זרוע לחיים וקיבה. מבארת הגמרא טעם דינים אלו: פְּטוּרָה מִן הַבְּכוֹרָה, כי 'לְאָכְלָה' אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא לְשַׁרֵיפָה, ואימורי בכור נקטרים במזבח. וְחַיֶּיבֶת בְּמַתָּנוֹת, כיון דִּ'לְאָכְלָה' קָרְינָא בָּהּ – שמתקיים בהם 'לאכלה'.

הגמרא מקשה מחיוב חלה על פטור בכורה: מֵיתִיבִי, שנינו במשנה (שביעית פ"ט מ"ט), הָאוֹכֵל מֵעֵיסַת שְׁבִיעִית – מעיסה שנעשית מתבואה שגדלה בשנה השביעית, עַד שֶׁלֹּא [–קודם ש]הוּרְמָה חַלָּתָהּ, חַיָּיב מִיתָה, כדין אוכל מעיסה שלא הורמה חלתה. וְאַמַּאי – ולרב חסדא קשה למה חייבת בחלה, כֵּיוָן דְּאִילּוּ מִטַּמְּיָא – אילו תטמא החלה, בַּת שְׂרֵיפָה הִיא, אם כן יש לפוטרה מחלה, כי 'לְאָכְלָה' [–לשביעית] אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא לִשְׂרֵיפָה. מתרצת הגמרא: שָׁאנֵי הָכָא – שונה הדבר בעיסת שביעית, שאף שיכולה לבא לידי שריפה חייבת בחלה, דִּכְתִיב בה (במדבר טו כא) 'לְדוֹרוֹתֵיכֶם', ללמד שבכל זמן יש חיוב להפריש חלה, ואפילו בשביעית. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, מִנַּיִן לְאוֹכֵל מֵעֵיסַת שְׁבִיעִית עַד שֶׁלֹּא הוּרְמָה חַלָּתָהּ שֶׁחַיָּיב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר 'לְדוֹרוֹתֵיכֶם'.

הגמרא מבררת למה אין לומדים מחלה לבכורה. שואלת הגמרא: וְלִגְמַר מִינָּהּ – נלמד מחיוב חלה בשביעית, לחייב בהמת שביעית בבכורה. משיבה הגמרא: הָתָם בחלה, עִיקָּר החלה עומדת לַאֲכִילָה, ורק אם נטמאה חייבת שריפה, ואין זו סיבה לפוטרה מחלה. אולם הָכָא לגבי בכורה, עִיקָּר דינו הוא לִשְׂרֵיפָה, שעומד להקרבה על המזבח, ולכן אינו בכלל 'לאכלה'.

שנינו במשנה: נִתְּנוּ לַכֹּהֵן כו' אין הכהן רשאי לקיימו עד שיפריש שה תחתיו.

הגמרא מביאה ממשנתינו סיוע להלכה ששנינו בברייתא. אומרת הגמרא: תְּנִינָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנַן – שנינו במשנה כדברי הברייתא, יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיָה לוֹ פֶּטֶר חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאָמַר לוֹ הַכֹּהֵן תְּנֵהוּ לִי וַאֲנִי אֶפְדֶּהוּ, הֲרֵי זֶה לֹא יִתְּנוּ לוֹ, אֶלָּא אִם כֵּן פְּדָאוֹ הכהן בְּפָנָיו של הישראל.

אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, זֹאת אוֹמֶרֶת – מדברי הברייתא 'אלא אם פדאו בפניו' למדנו, נֶחְשְׁדוּ הַכֹּהֲנִים עַל פִּטְרֵי חֲמוֹרִים לעבוד בהם ללא פדיון. שואלת הגמרא: פְּשִׁיטָא שמכאן שמענו זאת, ומה הוסיף רבה בר אבוה. משיבה הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא, הָנֵי מִילֵּי – דברים אלו אינם אלא הֵיכָא דְּמֶחְזַק לָן דְּמִיקְּרֵי – רק בכהן שמוחזק לחשוד, אֲבָל בְּסִתָּמָא – כהן סתם שאינו חשוד, לֹא, ויוכל הישראל לתת לו פטר חמור גם אם לא יפדהו בפניו, קָא מַשְׁמַע לָן רבה בר אבוה, דְּמוֹרֶה בָּהּ הֶיתֵּירָא – שגם כהן שאינו חשוד מורה היתר להשתמש בפטר חמור בלא פדיון, כיון שהפדיון שלו, ולכן לא יתן פטר חמור לכל כהן, אלא אם פודהו בפניו.

משנה

דין שה או פטר חמור שמתו קודם שנתן את השה לכהן: הַמַּפְרִישׁ שה לִפְדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר, וְקודם שנתנו לכהן מֵת השה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הבעלים חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ, וצריכים לתת שה אחר לכהן, כי פדיון פטר חמור הוא כְּחֲמֵשׁ סְלָעִים שֶׁל פדיון הבן, שאם הפרישם ואבדו, נותן אחרים תחתם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין חַיָּבִין בְּאַחֲרָיוּתוֹ, כי פדיון פטר חמור הוא כְּפִדְיוֹן מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, שאם אבדו המעות שפדו בהם פירות מעשר שני, אינו מפריש אחרים תחתיהן. הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי צָדוֹק עַל פִּדְיוֹן פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁמֵּת קודם שבא ליד כהן, שֶׁאֵין כָּאן לַכֹּהֵן כְּלוּם, וכדעת חכמים.

מֵת פֶּטֶר חֲמוֹר לאחר שפדאו בשה, וקודם שנתנו לכהן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, החמור יִקָּבֵר, ומוּתָּר בַּהֲנָאָתוֹ שֶׁל טָלֶה, כי לדעתו כל זמן שלא בא השה לכהן לא חל הפדיון, והחמור אסור בהנאה, והשה אינו של הכהן. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הפטר חמור אֵינוֹ צָרִיךְ לְהִקָּבֵר, וְטָלֶה שפדה בו, לַכֹּהֵן, שלדעתם ההפרשה לבדה מפקעת האיסור מהחמור ומזכה את הכהן בשה.

גמרא

הגמרא מבררת טעמו של רבי אליעזר: אָמַר רַב יוֹסֵף, מַאי טַעְמֵיהּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שסובר שהבעלים חייבים באחריות פדיון פטר חמור, דִּכְתִיב (במדבר יח טו) 'אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה וגו' את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה', הקיש הכתוב בכור בהמה טמאה לבכור אדם, מַה בְּכוֹר אָדָם, האב חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ של הפדיון עד שיבא לכהן, אַף פדיון בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה בעל החמור חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתוֹ.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף, אִי – האם כמו כן נקיש ונאמר, מַה בְּכוֹר אָדָם מוּתָּר בַּהֲנָאָה קודם שנפדה, אַף בְּכוֹר בְּהֵמָה טְמֵאָה מוּתָּר בהנאה קודם שנפדה. וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי, וסבר רבי אליעזר כרבי שמעון שפטר חמור מותר בהנאה, וְהָתְנַן בסיפא, מֵת פֶּטֶר חֲמוֹר, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יִקָּבֵר, ויש לדון, מַאי – מפני מה יִקָּבֵר, לָאו מפני דְּאָסוּר בַּהֲנָאָה, ובהכרח שסובר שפטר חמור אסור בהנאה, ואם כן קשה מה שונה חיוב אחריות, שלגביהם מקיש בכור בהמה טמאה לבכור אדם, מאיסור הנאה שאינו מקיש.

מתרצת הגמרא: לֹא, 'יקבר' שאמר רבי אליעזר אינו משום שאסור בהנאה, אלא 'יִקָּבֵר' בִּבְכוֹר אָדָם, כי גם לגבי חובת קבורה הוקש בכור בהמה טמאה לבכור אדם, ובכור אדם שמת נקבר. מקשה הגמרא: אֶלָּא – וכי רק אָדָם בְּכוֹר שמת הוּא דְּבָעֵי קְבוּרָה, ואילו אדם פָּשׁוּט שמת לֹא בָּעֵי קְבוּרָה, וזה אינו, שהרי אין חילוק בזה בין בכור לפשוט. וְעוֹד קשה, שהרי מוכח מברייתא שרבי אליעזר אוסר פטר חמור בהנאה, דתְּנַיָא, מוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁיֵּשׁ לוֹ סְפֵק פֶּטֶר חֲמוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, שֶׁמַּפְרִישׁ טָלֶה עָלָיו, וְהוּא שֶׁלּוֹ – של בעליו, ומזה שהצריך להפריש שה על ספק, מוכח שסובר שאסור בהנאה.

מתרצת הגמרא: אֶלָּא אָמַר רָבָא, רבי אליעזר אוסר פטר חמור בהנאה, ולכן יקבר, ולא קשה מדוע אינו מקישו לבכור אדם להתירו בהנאה, כי אָמַר קְרָא 'אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה', ו'אך' משמעו למעט ולומר, לִפְדְיָיה הִקְּשֵׁיתִיו – בכור בהמה טמאה הוקש לבכור אדם רק לענין שיתחייב באחריות פדיונו, כפדיון הבן, וְלֹא לְדָבָר אַחֵר – אבל אינו מלמד שפטר חמור מותר בהנאה כבכור אדם.

הגמרא דנה מתי צריך לפדות פטר חמור: תְּנַן הָתָם בברייתא, הָעֲרָכִין נקבעים לפי ערך הנערך בְּשַׁעָתָן, ואם המתין עד שגדל

המשך בעמוד ג

המשך ביאור למסכת בכורות ליום שלישי עמ' ב

אתכם, **אִיכְלוּ גַּבַּאי בִּסְפִינְתָּא** – תאכלו עמי בספינה שלי.
אָמְרוּ לֵיהּ – שאלו זקני אתונא את רבי יהושע בן חנניה, **הַהוּא גַּבְרָא דְּאָזִיל וּבָעֵי אִתְּתָא וְלֹא יָהֲבוּ לֵיהּ** – אדם שהלך לבקש אשה ולא נתנוה לו, **מַאי חֲזִי לֵיהּ דְּאָזִיל הֵיכָא דְּמִדְּלוּ מִינֵּיהּ** – האם ראוי שילך למשפחה יותר חשובה מהראשונה, לבקש מהן אשה. **שְׁקַל סִיכְּתָא** – לקח רבי יהושע בן חנניה סיכה **דָּצָה לְתַתַּאי** – ותחבה בתחתית כותל, במקום שאין חור, **לֹא עָאל** – ולא נכנסה, **לְעִילַּאי, עָאל** – וכשתחבה בחור שהיה במקום גבוה בכותל, נכנסה, **אָמַר** לזקני אתונא, משל הוא, כשם שהסיכה נכנסת רק במקום גבוה שבכותל, **הַאי נַמִּי מִיתְרְמֵי בַּת מַזָּלֵיהּ** – כך אדם זה נכון יעשה אם ילך לבקש אשה ממשפחה חשובה ממשפחת האשה הראשונה, כי יתכן שנזדמנה לו בת מזלו במשפחה יותר חשובה ממשפחת האשה הראשונה שלא נתנוה לו.
עוד שאלו זקני אתונא את רבי יהושע בן חנניה: **גַּבְרָא דְּאוֹזִיף וְטָרִיף, מַאי חֲזָא דְּהָדַר אוֹזִיף** – אדם שהלוה כסף לחבירו, ולא היה ללוה מעות לפרוע, עד שנזקק המלוה לגבות בקושי את חובו מקרקעות שמכר הלוה לאחרים, למה חוזר המלוה ומלוה לעוד אנשים, ואינו לומד לקח ממה שניזוק מהלוה הראשון. **אָמַר לְהוּ** – ענה להם רבי יהושע בן חנניה במשל, **גַּבְרָא אָזַל לְאַגְמָא** – אדם הלך ליער, **קָטַל קַמָּא טוּנָא וְלֹא מָצֵי בֵּיהּ** – וחתך חבילת קנים ראשונה, ומפני כובד משאם לא הצליח להרימם על כתיפו, [הָדַר] **קָטַל וּמַנַּח עִילָּוֵיהּ** – שב וחתך עוד קנים והניח על חבילת הקנים הראשונה, **עַד דְּאִיתְרְמֵי אִינִישׁ מַדְלֵי לֵיהּ** – עד שהזדמנו לו אנשים שעזרו לו לשאת את הכל יחד, כך המלוה כסף לאנשים, אף שפעם אחת ניזוק על ידי לוה שאינו נאמן, יחזור וילוה לאחרים עד שימצא אדם נאמן לעשות אתו עיסקה שתרוויח לו.
עוד **אָמְרוּ לֵיהּ** זקני אתונא לרבי יהושע בן חנניה, **אֵימָא לָן מִילֵּי דִבְדִיאֵי** – אמור לנו דברים של שקר. **אָמַר לְהוּ** רבי יהושע בן חנניה, **הֲוָה הַהוּא כּוּדְנִיתָא דִּילִידָא** – היתה איזו פרידה שילדה, **וַהֲוָה תָּלֵי לֵיהּ פִּיתְקָא** – והיה תלוי בצואר הולד פתק, **וּכְתַב בֵּיהּ דְּמַסִּיק בְּבֵי אַבָּא מֵאָה אַלְפָא זוּזֵי** – וכתוב בו שתובעים מבית אבא חוב של מאה אלף זוז. **אָמְרוּ לֵיהּ** זקני אתונא, **וְכוּדְנִיתָא מִי יָלְדָה** – וכי פרידה יכולה ללדת. **אָמַר לְהוּ** רבי יהושע בן חנניה, **הֵי נִיהוּ מִילֵּי דִּבְדִיאֵי** – אלו הם דברי שקר.
עוד שאלו זקני אתונא את רבי יהושע בן חנניה: **מִילְחָא כִּי סָרְיָא, בְּמַאי מָלְחִי לָהּ** – כאשר מלח מסריח במה מולחים אותו, **אָמַר לְהוּ** רבי יהושע בן חנניה, **בְּסִילְתָּא דְּכוּדְנִיתָא** – בשליא של פרידה, תמהו זקני אתונא **וּמִי אִיכָּא סִילְתָּא לְכוּדַנְתָּא** – וכי יש שליא לפרידה, והרי אינה יולדת. השיב להם רבי יהושע בן חנניה בשאלה, **וּמִילְחָא מִי סָרֵי** – וכי מלח יכול להסריח.
עוד אמרו זקני אתונא לרבי יהושע בן חנניה: **בְּנֵי לָן בֵּיתָא בַּאֲוִירָא דְּעָלְמָא** – בנה לנו בית באויר העולם. **אָמַר שֵׁם** – הזכיר רבי יהושע בן חנניה שם משמות הקודש, **וּתְלָא בֵּין רְקִיעָא לְאַרְעָא** – ונעמד בין השמים לארץ, **אָמַר לְהוּ** רבי יהושע בן חנניה לזקני אתונא, **אַסִּיקוּ לִי לִיבְנֵי וְטִינָא** – הביאו לי לכאן לבנים וטיט, וכשתעשו את בקשתי אבנה לכם בית כבקשתכם.
עוד שאלו זקני אתונא את רבי יהושע בן חנניה: **מְצִיעֲתֵיהּ דְּעָלְמָא הֵיכָא** – הראה לנו היכן הנקודה האמצעית של העולם. **זַקְפָּהּ לְאֶצְבְּעָתֵיהּ** – הרים רבי יהושע בן חנניה את אצבעו **וְאָמַר לְהוּ, הָכָא** – כאן הוא אמצע העולם. **אָמְרוּ לֵיהּ, וּמִי יֵימַר** – מי יוכיח שאכן כאן הוא אמצע העולם. השיב להם רבי יהושע בן חנניה, **אַיְיתוּ אַשְׁלֵי וּמִישְׁחוּ** – הביאו חבלים ומדדו ובדקו אם אכן כאן הוא אמצע העולם.
עוד אמרו זקני אתונא לרבי יהושע בן חנניה: **אִית לָן בִּירָא בְּדַבְרָא, עַיְּילָא לְמָתָא** – יש לנו באר מים בשדה, הכנס אותה לעיר. **אָמַר לְהוּ, אַפְשִׁילוּ לִי חַבְלֵי מִפָּארֵי וַאֲעַיְּילֵיהּ** – שזרו לי חבלים מסובין, ואכניסנה על ידם, ואם אינכם עושים רצוני, לא אעשה בקשתכם.
עוד אמרו זקני אתונא לרבי יהושע בן חנניה: **אִית לָן רֵיחֲיָא דִּתְבִירָא** – יש לנו ריחים שבורות, **חַיְּיטֵיהּ** – תפור אותן. **אָמַר** – השיב להם רבי יהושע בן חנניה, **כְּרוֹכוּ לִי מִינֵּיהּ גַּרְדֵי וֶאֱיחַיְּיטֵיהּ** – עשו לי מהן חוטים ואתפרן בהם, כמו שמתקני בגדים מוציאים חוטים מהבגד כדי לתופרו בחוטים המתאימים לו.
עוד שאלו זקני אתונא את רבי יהושע בן חנניה: **מֵשָׁרָא דְּסַכִּינֵי בְּמַאי קָטְלִי** – ערוגת סכינים במה קוצרים אותה. ענה להם רבי יהושע בן חנניה, קוצרים אותה **בְּקַרְנָא דַּחֲמָרָא** – בקרן של חמור. תמהו זקני אתונא **וּמִי אִיכָּא קַרְנָא לַחֲמָרָא** – וכי יש קרן לחמור. השיב להם רבי יהושע בן חנניה בשאלה: **וּמִי אִיכָּא מֵשָׁרָא דְּסַכִּינֵי** – וכי יש ערוגה של סכינים.
אַיְיתוּ לֵיהּ – הביאו זקני אתונא לרבי יהושע בן חנניה **תְּרֵי בֵּיעֵי** – שתי ביצים, **אָמְרוּ לֵיהּ** – אמרו לו, אמור לנו **הֵי דְּזַגְתָּא אוּכַּמְתִּי וְהֵי דְּזַגְתָּא חִיוַּרְתִּי** – איזו ביצה של תרנגולת שחורה ואיזו של תרנגולת לבנה. **אַיְיתֵי לְהוּ אִיהוּ** – הביא להם הוא [רבי יהושע בן חנניה], **תְּרֵי גְּבִינֵי** – שתי גבינות, **אָמַר לְהוּ**, אמרו אתם **הֵי דְּעִיזָא אוּכַּמְתִּי וְהֵי דְּעִיזָא חִיוַּרְתִּי** – איזו גבינה של עז שחורה ואיזו של עז לבנה.
עוד שאלו זקני אתונא את רבי יהושע בן חנניה: **וּרְצוּצָא דְּמִית** – אפרוח שמת בתוך קליפת ביצתו, **מֵהֵיכָא נָפִיק רוּחֵיהּ** – מהיכן יוצאת רוחו. השיב להם רבי יהושע בן חנניה: **מֵהֵיכָא דְּעָל, נָפַק** – מהיכן שרוחו נכנסה, משם יצאה.
עוד בקשו זקני אתונא מרבי יהושע בן חנניה: **אַחְוֵי לָן מָנָא דְּלֹא שָׁוֵי חֲבִילֵיהּ** – הראה לנו כלי שאינו שוה כנגד הנזק שהוא גורם. **אַיְיתִי** (כָּל חַד וְחַד) **בּוּדְיָא** – הביא רבי יהושע בן חנניה מחצלת, **פַּשְׁטֵיהּ** – פשטה, **לֹא הֲוָה עָיִיל בְּתַרְעָא** – ולא היתה נכנסת בפתח הבית כשהיא פשוטה, **אָמַר לְהוּ, אַיְיתוּ מָרֵי סִיתְּרוּהָ** – הביאו מעדר וסתרו את צדדי הפתח כדי להרחיבו עד שיוכלו להכניס את המחצלת, **הַיְינוּ מָנָא דְּלֹא שָׁוֵי חֲבִילֵיהּ** – זהו כלי שאינו שוה את הנזק שהוא גורם.
כיון שניצחם רבי יהושע בן חנניה בויכוח, **אַיְיתִינְהוּ** – הביא את זקני אתונא לספינתו, כדי להוליכם אל הקיסר, ובאו כל אחד ואחד מזקני אתונא בפני עצמו, ונתן לכל אחד חדר בפני עצמו, **כָּל חַד וְחַד כִּי חָזֵי שִׁיתִּין בִּיסְתַּרְקֵי, אָמַר, כּוּלְּהוּ חַבְרַאי לְהָכָא אָתוּ** – וכל אחד מהם שראה את ששים הכסאות שבחדרו, היה אומר לעצמו כל חברי יבואו לכאן, **אָמַר לֵיהּ** רבי יהושע בן חנניה **לְסַפּוּנָא** – לרב החובל, **שְׁרִי** – התר את עוגן **סְפִינָתָךְ** וסע.
בַּהֲדֵי דְּקָאֲתוּ – כאשר באו חכמי אתונא למקום הקיסר, **שְׁקַל** – לקח רבי יהושע בן חנניה **עַפְרָא מֵעַפְרַיְיהוּ** – עפר מאדמת ארצם, והביאו עמו בספינה,

---

המשך ביאור למס' בכורות ליום רביעי עמ' א

ואיך למד ממנו רבי יוסי הגלילי לחייב גם שני פטרי חמור בפדיון, **אֶלָּא** בהכרח **מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר** בבהמה טהורה '**הַזְּכָרִים לַה**" המלמד שדין בכורה חל גם על שנים שיצאו יחד, ומוכח מזה שאפשר לצמצם שיצאו שני ולדות כאחת, וממילא נשמע גם לגבי שני פטרי חמור שיצאו יחד, ששניהם חייבים בפדיון. **תְּיוּבְתָא דְּאַבַּיֵי** – וזו היא פירכא על אביי שאמר שהכתוב 'הזכרים' הנאמר בבכור בהמה טהורה ממעט פטר חמור שאין חיובו חל על שני ולדות שנולדו יחד. מסיקה הגמרא: **תְּיוּבְתָא.**

המשך ביאור למסכת בכורות ליום חמישי עמ׳ ב

הגמרא מביאה מקור אחר לאיסור הנאה לאחר עריפה לדעת רבי שמעון: **אָמַר רַב נַחְמָן, מְנָא אֲמִינָא לַהּ** שרבי שמעון אוסר בהנאה פטר חמור לאחר עריפה, **מִדְּתָנֵי לֵוִי** לבאר הטעם שאמרה תורה לערוף פטר חמור שלא נפדה, משום **שֶׁהוּא** [–בעל הפטר חמור שלא פדאו], **הִפְסִיד מָמוֹנוֹ שֶׁל כֹּהֵן,** שהיה הכהן אמור לקבל שה תחת הפטר חמור, **לְפִיכָךְ יוּפְסַד מָמוֹנוֹ** של בעל החמור בכך שיערפנו, ומשמע שמפסידו לגמרי, כי נאסר בהנאה לאחר העריפה.

ודן רב נחמן, **מַנִּי** – לדעת מי נאמרה ברייתא זו, **אִילֵימָא** לדעת **רַבִּי יְהוּדָה,** הרי אי אפשר לומר כן, **דְּהָא מִיפְּסָד וְקָאֵי** – שהרי לדעתו כבר הוא מופסד ועומד בעודו חי קודם שנערף, כי רבי יהודה סובר שאסור בהנאה מחיים, **אֶלָּא לָאו** ברייתא זו **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא,** וכיון ששנינו בה שעל ידי העריפה הוא מפסיד את חמורו, משמע שהוא אסור בהנאה, הרי שרבי שמעון מודה שפטר חמור לאחר עריפה אסור בהנאה.

הגמרא דוחה גם הוכחה זו של רב נחמן. אומרת הגמרא: **אִיבָּעֵית אֵימָא** – אם תרצה תאמר שברייתא זו **רַבִּי יְהוּדָה** היא, **וְאִיבָּעֵית אֵימָא** ברייתא זו **רַבִּי שִׁמְעוֹן** היא, ומכל מקום אין להוכיח ממנה שמודה שפטר חמור לאחר עריפה אסור בהנאה. מבארת הגמרא את הדחיה לפי כל צד: **אִיבָּעֵית אֵימָא רַבִּי יְהוּדָה** היא, ומה ששנינו בה ׳יופסד ממונו׳ על ידי העריפה, אף שלרבי יהודה הוא מופסד בעודו חי קודם שנערף, יש לומר שכוונת הברייתא **אַפְּסֵידָא דְּבֵינֵי בֵינֵי** – שבעריפתו הפסיד את ההפרש שבין שווי החמור לשווי השה, שאם היה פודהו בשה היה מרויח את מה שהחמור שוה יותר מהשה, וכאשר לא פדאו הפסיד בעריפתו את הפרש שוויו. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא רַבִּי שִׁמְעוֹן** היא, ומכל מקום אין להוכיח שמודה רבי שמעון שלאחר עריפה אסור בהנאה, כי כוונת הברייתא היא **לִפְחַת מִיתָה** – שעל ידי העריפה נפחת ערך החמור, כי מחיים היה שוה הרבה, ועתה אינו שוה אלא כפי שמשלמים להאכיל נבילה לכלב, אבל הנבילה עצמה מותרת בהנאה, כי לדעת רבי שמעון פטר חמור מותר בהנאה גם לאחר עריפה.

הגמרא מביאה אמוראים שנחלקו בדין פטר חמור לאחר עריפה לדעת רבי שמעון: **וְכֵן אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, שמוֹדֶה רַבִּי שִׁמְעוֹן לְאַחַר עֲרִיפָה, שֶׁהוּא** [–הפטר חמור] **אָסוּר** בהנאה. **וְרַבִּי יוֹחָנָן, וְאִי תֵּימָא** – ויש אומרים **רַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר, עֲדַיִין הִיא מַחֲלוֹקֶת** – גם לאחר עריפה במחלוקת היא שנויה, שרבי יהודה אוסר בהנאה, ורבי שמעון מתיר בהנאה.

הגמרא מביאה לשון אחר המעמיד את דברי רב נחמן על דברי רבי שמעון במשנה אחרת: **אִיבָּא דְּמַתְנֵי לַהּ לְהָא דְּרַב נַחְמָן,** שפטר חמור אחר עריפה אסור בהנאה אפילו לפי רבי שמעון, **אַהָא** – על משנה זו ששנינו במסכת קידושין (נה), **הַמְקַדֵּשׁ בְּפֶטֶר חֲמוֹר אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת,** כיון שהוא אסור בהנאה. ודנו בני הישיבה, **לֵימָא מַתְנִיתִין דְּלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן,** שהרי לדבריו פטר חמור אינו אסור בהנאה, ויכול לקדש בו, ועל כך **אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ,** משנה זו עוסקת במקדש בפטר חמור **לְאַחַר עֲרִיפָה, וְדִבְרֵי הַכֹּל** – והיא נכונה לדעת כולם, כי אפילו רבי שמעון מודה שלאחר עריפה הוא אסור בהנאה.

אִיבָּא דְּאָמְרִי – יש שאמרו שמשנה זו עוסקת במקדש בפטר חמור מחיים, ולכן הוקשה להם, **הָא מַנִּי** – משנה זו בשיטת מי היא נשנית, **לָא כְּרַבִּי יְהוּדָה וְלָא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, אִי רַבִּי שִׁמְעוֹן** היא שמתיר פטר חמור בהנאה, יקשה למה אינה מקודשת, והרי כיון שהחמור מותר בהנאה **תִּיקַּדֵּשׁ בְּכוּלֵּיהּ** – האשה יכולה להתקדש בשוויו של כל החמור, **וְאִי רַבִּי יְהוּדָה** היא שאוסר בהנאה פטר חמור, גם יקשה למה אינה מקודשת, שאף שאסור בהנאה, אבל **תִּיקַּדֵּשׁ בְּהַהּ דְּבֵינֵי בֵינֵי** – האשה יכולה להתקדש בהפרש שיש בין שווי החמור לשווי השה, שכיון שיכולה לפדותו בשה ולקבל את ההפרש שביניהם נמצא שנתן לה שוה כסף להתקדש בו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהַּ אָמַר רַב, לְעוֹלָם** משנה זו **רַבִּי יְהוּדָה** היא, **וּכְגוֹן** – ומדובר באופן שקידש בחמור **שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא שֶׁקֶל, וְסָבַר לַהּ** – והתנא במשנה זו סובר **כְּרַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה, דְּתַנְיָא,** כפל הכתוב בפטר חמור (שמות יג יג, שם לד כ) ׳**תִּפְדֶּה**׳ ׳**תִּפְדֶּה**׳, ודרשו מכך [׳**תִּפְדֶּה**׳] **מִיָּד** אפילו בתוך שלושים יום ללידת החמור, ׳**תִּפְדֶּה**׳ אפילו בשה ששוויו רק **כָּל שֶׁהוּא. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵין פְּדְיָיה פְּחוּתָה מִשֶּׁקֶל,** וצריך שיהיה השה שוה לפחות שקל אחד. והתנא במשנה סבר כרבי יוסי בר יהודה, וכיון שמדובר במקדש בחמור ששוה רק שקל, נמצא שאין הפרש בין שוויו של החמור לשווי השה, ולכן אין האשה מתקדשת בו.

הגמרא מבררת את הדרשות שלמדנו מ׳תפדה׳ ׳תפדה׳: **אָמַר מַר,** שנינו בברייתא, ׳**תִּפְדֶּה**׳ ׳**תִּפְדֶּה**׳, ודרשו ׳**תִּפְדֶּה**׳ **מִיָּד, ׳תִּפְדֶּה׳ כָּל שֶׁהוּא.** מקשה הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – הלא פשוט דין זה שאפשר לפדות את החמור אפילו בתוך שלושים יום ללידתו, ואפילו בשה ששוויו כל שהוא, שהרי לא אמרה תורה שיש לפדותו אחר חודש ובשווי מסוים.

מתרצת הגמרא: **אִיצְטְרִיךְ** – הוצרך הכתוב להשמיענו דין זה, כי ללא היתור **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא הוֹאִיל וְאִיתְּקַשׁ** פטר חמור **לְבְכוֹר אָדָם,** שנאמר (במדבר יח טו) ׳אַךְ פָּדֹה תִפְדֶּה אֵת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֵת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה תִּפְדֶּה׳, והיה ניתן ללמוד ולומר, **מַה** – כשם **שְׁבְכוֹר אָדָם** אינו נפדה אלא **לְאַחַר שְׁלֹשִׁים** יום ללידתו, ופדיונו בחָמֵשׁ שקלים, **הַאי נַמִּי** – גם פטר חמור יפדה רק **לְאַחַר שְׁלֹשִׁים** יום ללידתו, ופדיונו בחָמֵשׁ שקלים, **קָא מַשְׁמַע לָן** ׳**תִּפְדֶּה**׳ **מִיָּד** – אפילו בתוך שלשים יום ללידת החמור, ׳**תִּפְדֶּה**׳ אפילו בשה ששוויו רק **כָּל שֶׁהוּא.**

הגמרא מבארת את המשך הברייתא: **רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵין פְּדְיָיה פְּחוּתָה מִשֶּׁקֶל.** מקשה הגמרא: **מִמַּה נַּפְשָׁךְ** – מה שתאמר קשה הוא, כי **אִי מַקִּישׁ** – אם טעמו של רבי יוסי בר יהודה לקבוע את ערך שה הפדיון בשקל לפחות, הוא משום שמקיש פטר חמור **לִבְכוֹר אָדָם, חָמֵשׁ לִיבְעֵי** – יהיה צריך לתת חמש שקלים בפדיונו כפדיון בכור אדם, **וְאִי לָא מַקִּישׁ** – ואם הטעם שאין צריך לתת חמש שקלים הוא משום שאינו מקיש פטר חמור לבכור אדם, אם כן **שֶׁקֶל מְנָא לֵיהּ** – מהיכן הוא יודע שיש לפדותו בשה ששוויו לפחות שקל.

מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם לָא מַקִּישׁ** רבי יוסי בר יהודה פטר חמור לבכור אדם, והטעם שצריך שיהיה השה שוה שקל, **אָמַר רָבָא, אָמַר קְרָא** – נאמר בפסוק (ויקרא כז כה) לגבי המתחייב להקדש ואומר ׳ערכי עלי׳ או ׳ערך פלוני עלי׳ שנותן כפי הערך שקבעה התורה לכל גיל, ׳**וְכָל עֶרְכְּךָ יִהְיֶה בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ**׳, ודרשו מפסוק זה, **שִׁקְלֵי עֲרָכִין שֶׁאַתָּה מַעֲרִיךְ לָא יְהוּ פְּחוּתִין מִשֶּׁקֶל** – כל פדיון שאתה פודה, לא יהיה פחות משקל, ואף השה של פדיון פטר חמור הוא בכלל ערכין אלו.

הגמרא מבארת את טעמם של חכמים: **וְרַבָּנַן** – טעמם של רבנן שאמרו שיכול לפדות אפילו בשה ששוויו כל שהוא, הוא משום **שֶׁהַהוּא** – אותו פסוק שנאמר בו ׳וכל ערכך יהיה בשקל הקודש׳

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

ו. וְכֵיוָן שֶׁהַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בְּקִידּוּשׁ הַיּוֹם מִן הַתּוֹרָה כְּמוֹ הָאֲנָשִׁים יְכוֹלוֹת לְהוֹצִיא אֶת הָאֲנָשִׁים יְדֵי חוֹבָתָם[י] אֶלָּא שֶׁלְּכַתְּחִלָּה אֵין לְהוֹרוֹת כֵּן לְשׁוֹאֵל הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה[יא] (שֶׁלֹּא יָבֹאוּ לְזַלְזֵל בְּמִצְוֹת[יב]):

חלק ב סימן רעא דיני קידוש שעל היין סעיף ו

הלכתא רבתא

י) ידי חובתם - איש או אשה שכבר יצאו ידי חובתם בקידוש שבתפלה - מכל מקום יכולים להוציא ידי חובה מי שעדיין לא התפלל[27].
אבל אם כבר קידש על הכוס אינו יכול להוציא ידי חובה את בני ביתו - אלא אם כן אינם יודעים לקדש בעצמן[28].
יא) הלכה למעשה - אדם הבא לשאול הלכה זו למעשה דהיינו ששואל היאך לעשות מעשה, אין אומרים לו היתר זה . . אבל כל אדם מותר לעשות כן מעצמו, ובלבד שלא יעשה כן בפני אדם אחר שאינו יודע היתר זה - דכיון שעושה לפניו הרי זה כמורה לו הלכה למעשה[29].
יב) לזלזל במצות - שלא יבואו לעשות כן במצות אחרות שנשים פטורות מהן.

ציונים והוספות

27) שאף שיצא כבר ידי חובתו מן התורה - מכל מקום הקידוש על היין הוא עיקר הקידוש, ואין יוצאים ידי חובה בקידוש שבתפלה כי אם בשעת הדחק, וכ"ש וק"ו שמוציא ידי חובה אשה שהדליקה נרות ולכמה דיעות יוצאת ידי חובת קידוש מן התורה בברכת הנרות.
28) ראה לעיל סימן רסט ס"ג, ולהלן סימן רעג ס"ו.
ואפילו אשה שקידשה על הכוס יכולה להוציא חובתו איש שעדיין לא התפלל ולא קידש על הכוס (ראה תורת מנחם התוועדויות ח"ד ע' 307).
29) סימן תקט ס"א לגבי תיקון שפוד ביום־טוב, וייתכן שאין הנידונים שווים וכאן יש להקל יותר בהוראת היתר זה למעשה, שהרי נאמר כאן: 'לכתחילה אין להורות כן', ושם נאמר: 'אבל אין מורין כן'.

שולחן ערוך – הלכות שבת

טו אסור ליתן מים סמוך לחשכה לתוך קדרה הקבועה בתוך תנור בית החורף אלא אם כן יש שהות שיוכלו להתחמם חצי חימומם מבעוד יום שאף שכוונתו שלא תבקע הקדרה מכל מקום כיון שחפץ ג"כ במים הללו שיתחממו כדי להדיח בהם כלים בשבת כמו שדרך הוא להדיח בהם יש לחוש שמא יחתה בגחלים (ואע"פ שמותר לסמוך אצל תנור שאינו גרוף וקטום כמו שנתבאר בסי' רנ"ג מכל מקום כיון שקדרה זו בולטת על הגחלים שבתנור הרי זה כמשהה על גבי הגחלים ממש).

ואם עבר ונתן אפילו בשוגג ולא נתחממו שליש חימומם מבעוד יום אסור אפילו להדיח בהם כלים עד למוצאי שבת בכדי שיעשו (ומכל מקום אם נתנם שם קודם שהוסק התנור אפשר שיש להקל אם היה שוגג):

חלק ב סימן רנד דיני תבשילים המוכנים מערב שבת כדי להגמר בשבת סעיף טו

א אסור לעשות מדורה מעצים סמוך לחשכה אלא אם כן מצית בהם האור כל כך עד שתהא השלהבת עולה מאליה בלי סיוע עצים אחרים גזרה שמא יחתה בה בשבת ויניד העצים כדי שתעלה השלהבת ואם הוא עץ יחידי צריך שיאחוז האור מבעוד יום ברוב הקיפו וברוב עביו דהיינו שיכנס האור בעובי העץ עד רובו ומבחוץ יקיפנו ג"כ עד רוב הקיפו שאז ידלק מאליו בשבת ולא יצטרך כלל להנידו:

ב עצים שלא הודלקו מבעוד יום כשיעור שנתבאר אע"פ שהודלקו אח"כ מאליהם בשבת בענין ששוב אין לחוש שמא יחתה בהם אעפ"כ אסור להנות מהם בשבת כיון שהודלקו מבעוד יום באיסור אבל אם הודלקו מבעוד יום כשיעור שנתבאר יכול להתחמם כנגדם ולהשתמש לאורן בין שהם על גבי קרקע בין שהם על גבי מנורה ואפילו מדברים שאסור לעשות מהם פתילה לנר מפני שהאור מסכסכת בהם ואינה נאחזת בהם יפה כמו שיתבאר בסי' רס"ד מותר לעשות מהם מדורה בכל מקום לפי שבמדורה שהיא היסק גדול מבעיר האחד את חבירו:

ג יש אומרים שבפחמין אפילו לא אחז בהם האור אלא כל שהוא מבעוד יום הרי זה מותר לפי שהם דולקים והולכים מאליהם ויש חולקין על זה ובדברי סופרים הלך אחר המיקל:

ד מדורה של זפת ושל גפרית ושל קש וגבבא אפילו לא אחז בהן האור אלא כל שהוא הרי זה מותר שהם דולקים והולכים מאליהם וכן מדורה של קנים ושל גרעיני תמרים כשהם

מפורדים אבל אם הקנים הם אגודים והגרעינים הם בסל צריכים שיצית בהם האור כל כך בענין שתהא השלהבת עולה מאליה לפי שאין השלהבת יכולה ליכנס בהם מאליה:

חלק ב סימן רנה הכנת האש קודם הכנסת שבת ובו ד' סעיפים:

א כשהיו ישראל בישובן תיקנו חכמים לתקוע שש תקיעות במקום גבוה להבדיל העם מן המלאכה ועכשיו נהגו בקהלות הקדושות שכל שהוא סמוך לשבת כחצי שעה או שעה שמכריז שליח צבור להכין עצמן לשבת שצריך להוסיף מחול על הקודש כמו שיתבאר בסי' רס"א וכן ראוי לנהוג בכל מקום (שמאחרים תפלת ערבית).

ועל כל פנים צריך לשלוח איש לבטל הבעלי מלאכות ממלאכתם מן המנחה ולמעלה דהיינו שתי שעות ומחצה קודם הלילה ע"ד שנתבאר בסי' רנ"א וגם פרקמטיא אף שהיא מותרת אחר המנחה כמ"ש שם מכל מקום ראוי לשלוח איש לסגור החנויות כמו שעה קודם הלילה כי פעמים רבות יוצא מהן מכשלה גדולה שלפעמים בא שר אחד ונמשך המשא ומתן עד הלילה ממש והקולר תלוי בצואר ראשי העם כמו שדרשו חכמים ממה שנאמר ואשימם בראשיכם.

וגם צריך להזהיר רוב העם שיש להם היתר שכל עוד שלא אמרו ברכו עושין כל הצריך להם לשבת אע"פ שהוא לילה ממש ולכן יש להקדים אמירת ברכו ואין להמתין על אדם גדול שעדיין לא בא לבית הכנסת כי זכות הוא לו שלא יתחלל שבת על ידו והחכם עיניו בראשו:

חלק ב סימן רנו ו' תקיעות שהיו תוקעין בערב שבת ובו סעיף אחד:

א הבא לסלק קדרה מעל גבי כירה ולהטמינה כדי שלא תצטנן אסור לו להטמינה בדבר המוסיף הבל אפילו מבעוד יום גזרה שמא יטמין ברמץ דהיינו אפר שמעורב בו גחלים ואח"כ בשבת ישכח ויחתה בגחלים ואם עבר והטמין אפילו בשוגג התבשיל אסור בין לו בין לאחרים עד למוצאי שבת אם הוא מצטמק ויפה לו או שהיה צונן ונתחמם ע"י הטמנה זו אבל אם הוא עומד בחמימותו כשעה הראשונה והוא דבר שמצטמק ורע לו מותר שהרי אינו נהנה כלל מן האיסור אבל לכתחלה אסור אפילו הוא מצטמק ורע לו.

ואינו דומה להשהייה שמותר להשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה כל שהתבשיל נתבשל כמאכל בן דרוסאי מבעוד יום לפי שסתם הטמנה היא לצורך מחר שמטמינה ומכסה שלא תתקרר עד למחר ולפיכך צריכה יותר לחיתוי כדי שלא יתקרר התבשיל בכל הלילה אבל סתם שהייה היא לצורך הלילה שהרי מניחה מגולה ולכך אינה צריכה כל כך לחיתוי כל שנתבשלה כמאכל בן דרוסאי מבעוד יום ואפילו אם משהה אותה עד למחר אין לחוש לחיתוי לפי שאין מעט חיתוי מועיל לה לשמור חומה עד למחר כיון שהיא מגולה אבל כשהיא טמונה מועיל לה מעט חיתוי לכן חוששים שמא יחתה אם היא טמונה ברמץ וגזרו על כל דבר המוסיף הבל משום רמץ ואפילו אם מטמין לצורך הלילה שלא חלקו חכמים בגזרתם ומטעם זה אסור להטמין אפילו בשר שהוא חי לגמרי סמוך לחשכה שאע"פ שמותר להשהותו לפי שמסיח דעתו ממנו עד למחר ובכל הלילה יוכל להתבשל בלא חיתוי ואם יוכל להתקרר אח"כ אף אם יחתה מעט לא יועיל כלום כיון שהוא מגולה אבל בהטמנה יש לחוש שמא יחתה אחר גמר בישולו להחזיק חומו שלא יתקרר שמעט חיתוי יועיל לזה.

ויש חולקין על זה ואומרים שאף להטמין בדבר המוסיף הבל מבעוד יום מותר כל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי או שהוא חי לגמרי סמוך לחשכה ממש כמו שמותר להשהות על גבי כירה שאינה גרופה וקטומה כמו שנתבאר בסי' רנ"ג ובמקום שנהגו להקל על פי סברא זו אין למחות בידם אבל אין לנהוג כן בשאר מקומות.

ויש מקילין עוד שאף אם אינו חי סמוך לחשכה מכל מקום אם מסיח דעתו ממנו עד למחר דינו כחי לגמרי ומותר להטמינו לצורך מחר אע"פ שלא הגיע עדיין למאכל בן דרוסאי ואין לסמוך על סברא זו אלא בדיעבד ובלבד שלא יהא רגיל לעשות כן:

חלק ב סימן רנז דיני הטמנת החמין סעיף א

לקוטי תורה

תוכן הפרק: עבודת התפלה בימות החול הוי הכנה להתענג על ה' ביום השבת

אך אין דבר שירד למטה עולה למעלה עד שנותנים לו כח ועוז מלמעלה להעלותו.

נתבאר לעיל, שהעבודה דיום השבת היא "בחינת העלאה ממטה למעלה", היינו שהאדם צריך להגבי' את עצמו ממקומו (שהוא "למטה") אל בחינה שלמעלה מחייו הגשמיים, עד שיתענג מאלקות ("אז תתענג על הוי'").

אך ידוע הכלל שאין דבר יכול לעלות למעלה ממדריגתו אם לא על ידי כח עליון שלמעלה ממנו, המעלהו למעלה.

וכך בענינו, דלאחר שהנשמה ירדה למטה לעולם הזה ונתלבשה בגוף גשמי אי אפשר לה להגבי' ולהעלות את עצמה בכח עצמה לאור האלקי המאיר בשבת, שהוא אור עליון ביותר, וצריכה בשביל זה נתינת כח מלמעלה.

ועל זה נתקן ענין קבלת שבת, לכה דודי, שיהא הארה מלמעלה לקראת כלה, היא כנסת ישראל, כדי שפני שבת נקבלה.

מצינו בדברי חז"ל שקודם כניסת יום השבת, על האדם לקבל פני השבת, שזהו ענין תפילת קבלת שבת (ומצינו כמה מנהגי ישראל הקשורים בקבלת שבת).

אשר המשמעות הפנימית בזה היא, שכדי שיוכלו בני ישראל להתעלות ממדריגתם ולקבל בתוך נפשם בחינת השבת (שהיא "העלאה למעלה", להרגיש האור האלקי הנעלה דשבת, שמדריגת אורה היא למעלה לגמרי מגדר נבראים) - צריכים הם לכח מיוחד מלמעלה.

וזהו ענין אמירת "לכה דודי" (בתפלת קבלת שבת), שיש בו שני ענינים: (א) לכה דודי לקראת כלה, (ב) פני שבת נקבלה.

"לכה דודי לקראת כלה" היא נתינת כח מלמעלה, שקודם כל צריך ה"דוד", זה הקב"ה, לילך לקראת הכלה - היא כנסת ישראל (כידוע); ורק אח"כ יכולה הכלה (בנ"י) לקבל פני השבת (היינו לקבל האור האלקי המאיר בשבת).

ד"ה והיה מדי חודש

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

(ז) **וזהו** זכר רב טובך יביעו פי' רב טובך העצמי שהוא בחי' יסוד דא"א וע"י שבו מאיר מעצמות הטוב שבעצמות א"ס ב"ה ונק' טובך הגדול שבבחי' א"ס ממש כמו ובטובך הגדול ישוב חרון אפך כו' והענין הוא כידוע דאע"פ שבחי' ז"א דאצי' נק' סוף עולם הא"ס להיותו בחי' מדות דאציל' שנאצלו אחר צמצום הראשון שנק' מקום פנוי כו' וגם אחר צמצום אור הכתר שנק' א"א וע"י שהוא בחי' הרצון והתענוג שלמעלה מחו"ב דאצי' כו' עכ"ז הרי מאיר שם מעצמות אא"ס שבפנימית ע"י וא"א ע"י בחי' הקו"ח שעובר בכל עולם האצי' ששרשו בעצמות אא"ס ממש ולזה א' בזהר דאיהו וחיוהי חד ממש שהן ע"ס דז"א שמיוחדים בעצמות המאציל כשלהבת הקשורה בגחלת כמ"ש בס"י ומבואר במ"א וע"כ גם בחי' רב טובך שבעצמות מאיר באצי' בבחי' טוב דצ"ע שהוא בחי' יסוד ז"א וכמ"ש צדיק כתמר יפרח כארז כו' כמ"ש במ"א וז"ש מה רב טובך אשר צפנת ליראיך שהן נש"י ע"י קיום תו"מ דוקא לחיי העוה"ב והוא אור הגנוז לצדיקים לע"ל מוי"ב שנק' אור ז' הימים כו' וכמ"ש והיה לך ה' לאור עולם ואע"פ שצפנת ליראיך לע"ל מ"מ אפס קצהו מאיר גם עכשיו שהוא גילוי רב טוב העצמות באצי' משום דאיהו וחיוהי חד כנ"ל אך שנק' זכר רב טובך פי' זכר זכרון שם בעלמא כמו עד"מ זכרון שם המלך שכל אדם יוכל להזכיר שמו אע"פ שאינו מכירו כלל רק ע"פ קריאת שמו יוכל להכיר אפס קצהו כך רק זכר של רב טובך העצמי הוא שמאיר מעולם הא"ס בעולם האצי' ונמשך ויורד בהשתלשלות גם מאצי' לבי"ע לנשמות ומלאכים שיוכלו ג"כ להזכיר זכר רב טובך כו' אבל א"א שישיגו במהו"ע דרב טובך זה רק לחיי העוה"ב שצפון וגנוז לצדיקים יראו וישיגו והיינו עדן שנאמר בו עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו רק גם עתה מאיר קצת אור מאור הזרוע לצ"ע גם מרב טוב זה בג"ע לנשמות להיות שרשם בעצם מאור זרוע לצ"ע כי נר הויה ממש נשמת אדם כו' ע"כ יוכלו הנשמות להתענג על ה' בגלוי אור קצת מבחי' רב טוב זה דבחי' עדן העליון בג"ע העליון והתחתון מדי שבת וחדש שעולין בעליות העולמות כידוע אבל המלאכים אין שרשם רק מבחי' המל' שהוא בחי' דבור העליון כמ"ש וברוח פיו כל צבאם כידוע איך יוכלו להכיר ולהשיג גם במקצת בבחי' רב טובך הצפון וגנוז בהעלם דגם באור טוב העליון דיסוד ז"א שנק' צ"ע א"א שיעלו ויגיעו לשם גם בעלי' וביטול במציאות מאחר שהוא למעלה מעלה ממקור חוצבם מפני שהוא למעלה מבחי' המל' מקור חוצב כל הנבראים כמ"ש כי עמך מקור חיים כו' כנ"ל ע"כ הוא רם ונבדל מהם לגמרי כי אין למלאכים ועולמות שרש רק בבחי' מל' שנק' צדקתך שלזה א' וצדקתך ירננו שיגיעו לשם ברנה ושיר בעלי' והתכללות והוא רק בחי' צ"ת הנ"ל שמשם נמשך להם השפע מחדש בחדוש אור גלוי להיותו מקור העליון שלהם כנ"ל עד שיתפעלו מאד להתכלל ממש ע"י שיר וזהו ירננו אבל ברב טובך שבצ"ע שנק' טוב איך יוכלו גם לרנן בעלי' והתכללות לשם אחר שאין להם שרש שם והוא נבדל לגמרי מהם רק עכ"ז זכר רב טובך זה יביעו דהיינו בבחי' זכרון דבר מה בעלמא יוכלו להזכיר שם רב טובך והוא מרחוק ובהעלם גדול מאד כנ"ל במשל הזוכר שם המלך כו' וזהו פי' יביעו בלחש ובהעלם גדול ולא ברנה ושיר כלל וד"ל אבל צדקתך שהוא בחי' המל' שהוא מקור חוצבם ירננו ליכלל ולעלות ולהדבק שם כי משם שרש מקור חוצבם אמנם מה שזכר רב טובך יביעו הוא דוקא הנותן כח ועוז להיות ירננו לצדקתך כי כח המעלה מ"ן דמלאכי' במל' גם זה נמשך מכח העליון יותר והוא מבחי' יסוד ז"א שנק' צ"ע וראיה לזה ממה שגם בעליות העולמות ומלאכים דבי"ע בקבלת שבת נאמר יבא כל בשר

להשתחוות לפני ה' ממש שהוא בחי' הויה דאצי' מפני שמשם נמשך הכח ועוז שיעלו ברנה ושירה למקור חוצבם כו' וד"ל וזהו מ"ש הריעו לה' כל הארץ והן כל העולמות ומלאכים שעולים ונכללים ביסוד דנוק' שנק' באר מ"ח כו' ונק' כל הארץ עבדו ה' בשמחה ואז באו לפניו ברננה פי' באו לפניו ממש ע"י רננה שירננו לצדקתך שהוא המל' כשעולין שם ברצוא ותשוקה נפלאה לצאת מכלי נרתק חומרם לגמרי וכאשר יוצאים מכלי גופם ע"י הרנה ונכללים במקורם שנק' צדקתך כנ"ל אזי בוא יבואו לפני הוי' ממש ע"י רננה זאת דוקא משום דגם זה הכח שיכלו לעלות ברננה נמשך משם הוי"ה דז"א וכמ"ש תנו עוז לאלקים וכמ"ש במ"א וד"ל:

שער החנוכה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

(ב) **וזהו** מ"ש הזהר כהאי אומנא כו' דהאי טקלא אסתחרת קמי' שהוא בחי' מל' שמתנענע לכאן ולכאן כפי פעלם דבני אנשא אם מטיבין מעשיהם כו' כנ"ל והסובב ומהפך הגלגל היינו בחי' הטקלא הנ"ל הוא בחי' קו המדה שמודדת לפי פעלם דבנ"א אם מטיבין מעשיהם כו', והנה ע"ד הקבלה נק' קו המידה זו בשם גבורה דע"י בחי' בוצינא דקרדוניתא כו' וזהו מ"ש והוא מסיבות מתהפך בתחבולתיו כו' והוא דא עתיקא כו' וכמ"ש בזהר כאן הוא המהפך ומסבב סבות מסיבות שונות בהאי טקלא לפי פעלם דב"נ וזהו כמ"ש אי' שוקל אי' סופר כו' שבחי' אי' בעצמו הוא השוקל והסופר, וידוע דפעם כתי' מלכהא"כ ופעם כתי' אי' מקום כבודו וכמ"ש במ"א שהמלאכי' שואלי' אי' שאינו מושג להם בחי' זו ולכן שואלי' אי' שאינו מושג כו' כנ"ל והנה בחי' אי' זה הוא השוקל והסופר כו' ואינו בחי' נפרד כו' ולכן אי' שוקל ואי' סופר שבחי' אי' בעצמו הוא השוקל והסופר כנ"ל והוא בחי' עיגול הגדול שהוא בחי' סוכ"ע שקמי' כחשוכא כאורה שווין כו' וכמ"ש בת"א [פ' שמות] בד"ה אי' שוקל אי' סופר, יעו"ש.

בזהר פ' וירא כו' והוא מסיבות מתהפך

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

והנה עשרה מאמרות נק' בזהר בשם מילי דהדיוטא ולאו אורחא דמלכא לאשתעי במילי דהדיוטא, והממוצע היא התורה, והנה מתחלת הבריאה הי' זה מצד עצמו כי חפץ חסד הוא, ועכשיו ממשיכים בחי' זו ע"י התורה, וכמ"ש ולכבודי בראתיו יצרתיו כו' ואין כבוד אלא תורה והיינו שכדי להיות לעולם ה' דברך נצב בשמים כמ"ש רז"ל במד"ר ובסש"ב בשם הבעש"ט שדבר ה' נצב תמיד בשמים להחיותן ואם הי' מסתלק עד"מ המאמר יהי רקיע שעומד בשמים להחיותם על רגע א' הי' אין ואפס מבחי' השמים, וכדי שיומשך קיום וחיות העולם היינו שיעמדו העש"מ להחיות הנבראים שנבראו ע"י העש"מ ולאו אורחא דמלכא לאשתעי במילי דהדיוטא, הנה זהו ע"י התורה שזהו מ"ש ולכבודי בראתיו כו', ע' בלק"ת פ' אחרי בד"ה כי ביום הזה יכפר הא' שע"י התורה ממשיכים קיום וחיות העולמות שיהי' דברך נצב בשמים להחיותם, וזהו שארז"ל דברו חכמים בהוה היינו שע"י דבר החכמים בד"ת עי"ז ממשיכים קיום העולם בהוה, ע' בלק"ת בסד"ה ביום השמיני עצרת כנישין יהא לכון וכמו שהממוצע צ"ל כלול משני הבחי', כמו"כ בתורה יש בחי' סתים וגליא שבתורה, ונק' אחור וקדם צרתני.

ונתתי שלום בארץ

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

אמנם כמו שנת"ל בעבודה בענין בחי' יחו"ת דעם היות שהוא ג"כ ביטול. מ"מ אם בלא הביטול דיחו"ע מעט מזעיר עכ"פ הלא יפול ממדריגתו ומתדבק באילנא דמותא כו'. כמו"כ הוא בעסק התורה כאשר לומד תושבע"פ סתם בלא אהוי"ר ולא לשמה דהיינו שאינו מערב בה בחי' עה"ח שהוא האהוי"ר והכוונה הנ"ל כ"א לומד סתם. הנה מחמת ההתלבשות בלבושים הגשמיים וכל עסקו הוא בענינים גשמיים ובשכל והשגה גשמיות ובפרט שנתלבשה בלבושים דטו"ר איסור והיתר כו'. הנה נעשה עי"ז יש ודבר ויפול הנופל ממנה וסוף הדבר הוא שילמוד שלא לשמה ממש לשום איזה פני' לכבוד עצמו כגון להיות ת"ח וכהאי גוונא כמו בשביל פרנסה וכמ"ש הרח"ו ז"ל בהקדמתו לשער ההקדמות מהשמונה שערים וז"ל ובפרט בזמנינו זה בעוה"ר אשר התורה נעשית קרדום לחתוך בה אצל קצת בעלי תורה אשר עסקם ע"מ לקבל פרס והספקות יתירות וגם להיות מכלל ראשי ישיבות ודייני סנהדראות להיות שמם וריחם נודף בכל הארץ ודומים במעשיהם לאנשי דור הפלגה הבונים מגדל וראשו בשמים ועיקר סיבת מעשיהם הוא מ"ש אח"כ הכתוב ונעשה לנו שם ככתוב בס' הזהר פ' בראשית דכ"ה ע"ב וז"ל על פסוק אלה תולדות השמים והארץ שחמשה מינים יש בערב רב ומן הג' מינים מהם הוא הנק' כת גבורים דעלי' איתמר המה הגבורים אשר מעולם אנשי השם ואינון מסטרא דאלין דאתמר בהון הבה נבנה לנו עיר ומגדל וגו' ונעשה לנו שם בבנין בתי כנסיות ובמ"ד ושוין בהון ס"ת ועטרה על רישי' לא לשמה אלא למעבד לון כו'. והנה על הכת הזאת אמרו בגמרא כל העוסק בתורה שלא לשמה נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם עכ"ל הרח"ו ז"ל ואזי אותה פני' שמצד הקלי' דנוגה מתלבשת בתורתו והתורה היא בבחי' גלות בתוך הקלי' לפי שעה עד שיעשה תשובה כו' וכ"ש אם לא נטהרה נפשו עדיין וגופו ונפשו מלוכלכים בח"ן ובמחשבות רעות אשר הלבושים הצואים האלו מתלבשים בתורתו ומורידים אותה בעמקי הקליפות ר"ל. ובכ"ז ודאי תורתו היא בבחי' סמא דמותא ממש ר"ל הן מצד עצם הלבושים הנ"ל שהתורה חוגרת שק עב מאד והיא בגלות בתוך הקליפות ר"ל והן מצד הישות, דכאשר עסק התורה הוא לשום איזה פני' כנ"ל ובפרט בלבושים הצואים הנ"ל נעשה יש גדול מאד ע"י עסק התורה שלו בגאוה וגסות הרוח ביותר ומתעבה ומתגשם מאד בנפשו וגופו (כי היא המביאה אותו להתענג בתענוגי בנ"א (מה שבאפשרו להשיג) מצד הישות ומצד שחשוב הוא בעיני עצמו) והוא ההיפך לגמרי מאמיתית ענין לימוד התורה שצריך להיות בביטול וחכ' דקדושה עיקרה הוא בחי' הביטול.

ו.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ט

ה) **וְהִנֵּה** "הַנָּצַח זוֹ בִּנְיָן יְרוּשָׁלַיִם", דְּבִנְיָן יְרוּשָׁלַיִם הוּא עַל יְדֵי מִדַּת הַנֶּצַח דַּוְקָא, דְּעִנְיַן הַנִּצָּחוֹן הוּא דַּוְקָא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב, וְהַיְנוּ דְּכַאֲשֶׁר יֵשׁ מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב שֶׁמּוֹנֵעַ אוֹתוֹ וּמְעַכְּבוֹ מִלַּעֲשׂוֹת מַה שֶּׁהוּא חָפֵץ, הִנֵּה אָז דַּוְקָא מִתְעוֹרֵר כֹּחוֹ יוֹתֵר בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עָז בְּתֹקֶף גָּדוֹל בִּגְבוּרָה עֲצוּמָה וּבְכֹחוֹת פְּנִימִיִּים וְעַצְמִיִּים לְנַצֵּחַ אֶת הַמּוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב וּלְהָבִיא אֶת דְּבַר חֶפְצוֹ וּתְשׁוּקָתוֹ מֵהַכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל, וְכָל מַה שֶּׁהַמְּנִיעוֹת וְעִכּוּבִים הֵם בְּתֹקֶף יוֹתֵר, הִנֵּה זֶה גּוּפָא מְעוֹרֵר כֹּחַ פְּנִימִי יוֹתֵר. וְהַמָּשָׁל בָּזֶה, כְּמוֹ נָהָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַעְיָנוֹת הַרְבֵּה, שֶׁהַמַּיִם הִנֵּה לְבַד זֹאת שֶׁהֵם בְּהִתְגַּבְּרוּת גְּדוֹלָה וּבְרִבּוּי גָּדוֹל, דְּזֶהוּ מַה שֶּׁהַמַּיִם מִתְפַּשְּׁטִים בְּכָל רֹחַב הַנָּהָר וּמִתְמַלֵּא עַל כָּל גְּדוֹתָיו בְּמִלּוּי רַב, הִנֵּה לְבַד זֹאת הֲרֵי עֶצֶם הַמַּיִם הֵם מַיִם חַיִּים, עֶס לֶעבֶּט[טו] (דְּזֶהוּ הַהֶפְרֵשׁ בֵּין מַעְיָן לְנָהָר, דְּנָהָר הֲגַם שֶׁהוּא בְּהִתְפַּשְּׁטוּת גְּדוֹלָה וְרִבּוּי מַיִם, מִכָּל מָקוֹם יָכוֹל לִהְיוֹת כּוֹזֵב, הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ לוֹ הֶפְסֵק, וּכְמַאֲמַר הַמִּשְׁנָה[49] "נְהָרוֹת הַמְכַזְּבִין", הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶם הֶפְסֵק, וַהֲגַם דְּמֵי הַנָּהָר הֵם מֵי הַמַּעְיָנוֹת וְהַמַּעְיָן הוּא מוֹצָא מַיִם חַיִּים, אִם כֵּן אֵיךְ אֶפְשָׁר שֶׁהַנָּהָר יְכַזֵּב, אַךְ הָאֱמֶת הוּא לְפִי שֶׁהַנָּהָר

49) פרה פרק ה משנה ט.

טו. זה חי.

הוּא הִתְפַּשְׁטוּת, וְכָל הִתְפַּשְׁטוּת הוּא יֵשׁוּת וְגַסּוּת, וְגַסּוּת וְיֵשׁוּת יְכוֹלִים לְהָמִית גַּם דָּבָר הַחַי, וְהָרְאָיָה מִיּוֹדְעֵי תּוֹרָה וְגַסֵּי הָרוּחַ, הֲגַם דְּתוֹרָה הִיא חַיִּים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[50] "חַיִּים הִיא לְמוֹצְאֵיהֶם", וּמִכָּל מָקוֹם הִנֵּה הַגַּסּוּת הָרוּחַ וְהַהִתְפַּשְׁטוּת מֵמִית רַחֲמָנָא לִצְלָן הַחַיּוּת פְּנִימִי כוּ', אֲבָל מִי מַעְיָן שֶׁאֵינוֹ בְּהִתְפַּשְׁטוּת הֲרֵי עֶצֶם הַמַּיִם הֵם חַיִּים) וְנִמְשָׁכִים בְּחַיּוּת רַב בְּמֶשֶׁךְ כַּמָּה וְכַמָּה פַּרְסָאוֹת, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִין בְּמוּחָשׁ בַּנְּהָרוֹת הַגְּדוֹלוֹת, וְהִנֵּה כַּאֲשֶׁר סוֹתְמִים אֶת מוֹצָא הַנָּהָר מִתְקַבְּצִים הַמַּיִם בְּיוֹתֵר עַד שֶׁפּוֹתְחִין אֶת הַסְּתִימָה וּמִתְפָּרְצִים הַמַּיִם בְּתֹקֶף גָּדוֹל בְּיוֹתֵר מֵאֲשֶׁר בִּתְחִלָּה, דְּכָל זֶה הוּא מִפְּנֵי הַחַיּוּת פְּנִימִי שֶׁבְּהַמַּיִם שֶׁאֵינוֹ סוֹבֵל שׁוּם מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב, וְכֵן הוּא בְּמִדַּת הַנִּצָּחוֹן[51], דְּלֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁאֵינוֹ סוֹבֵל מְנִיעָה וְעִכּוּב, אֶלָּא אַדְּרַבָּא הַמְּנִיעָה וְהָעִכּוּב מְעוֹרֵר בּוֹ כֹּחַ פְּנִימִי וַעֲצָמִי בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, דְּכַאֲשֶׁר יֵשׁ מוֹנְעִים וּמְעַכְּבִים חַס וְשָׁלוֹם אָז הִנֵּה זֶה גּוּפָא מְעוֹרֵר כֹּחַ פְּנִימִי וַעֲצָמִי לַעֲמֹד בְּתֹקֶף גָּדוֹל נֶגֶד כָּל מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב, דְּזֶהוּ יִתְרוֹן הַמַּעֲלָה דִּזְמַן הַגָּלוּת[52] (יָחִישׁ חְוָיָ' אֶת גְּאוּלָתֵנוּ וּפְדוּת נַפְשֵׁנוּ עַל יְדֵי גּוֹאֵל צֶדֶק, בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ אָמֵן) עַל זְמַן שֶׁהָיָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, דְּבִזְמַן הַבַּיִת הָיָה אֱלֹקוּת מֵאִיר בְּגִלּוּי וְהָיוּ עוֹסְקִים בְּתוֹרָה וּמִצְוֹות בְּלִי שׁוּם מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב, וְאַדְּרַבָּא אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וְאִישׁ תַּחַת תְּאֵנָתוֹ[53] בְּהַשְׁפָּעָה מְרֻבָּה בְּלִי שׁוּם טִרְדָּא כְּלָל, וְהָיוּ צַדִּיקִים גְּדוֹלִים וְעוֹבְדֵי חְוָיָ' בְּתוֹרָה וַעֲבוֹדָה, וּלְעֻמָּתָם הָיוּ רַחֲמָנָא לִצְלָן שֶׁנִּתְרַחְקוּ מִן הָאֱמֶת וְהָיוּ מֵשְׁחָתִים בְּמִדּוֹת רָעוֹת וְכוּ', אֲבָל בִּזְמַן הַגָּלוּת דְּהַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה אָרֶץ[54], וּכְתִיב[55] "אוֹתֹתֵינוּ לֹא רָאִינוּ", דְּמֵרֹב הָהֲעָלָמוֹת וְהַהֶסְתֵּרִים הִנֵּה גַּם בַּעַל הַנֵּס אֵינוֹ מַכִּיר בְּנִסּוֹ[56], דְּאֵינוֹ דּוֹמֶה לִכְמוֹ שֶׁהָיָה בִּזְמַן הַבַּיִת שֶׁהָיוּ נִסִּים גְּלוּיִים, וּכְמוֹ הָעֲשָׂרָה נִסִּים שֶׁרָאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ[57], וְכֵן בִּמְדִינָה שֶׁהָיוּ נִסִּים גְּלוּיִים לַכֹּל, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּזְמַן הַגָּלוּת דְּיִשְׂרָאֵל הֵם בְּשִׁפְלוּת וּמֵטְרָדִים בְּשִׁעְבּוּד קָשֶׁה שֶׁל פַּרְנָסָה וְטִלְטוּל כָּבֵד מִמְּדִינָה לִמְדִינָה בְּרֹב דֹּחַק וְלַחַץ, יְרַחֵם הַשֵּׁם, וְדֶרֶךְ רְשָׁעִים צָלֵחָה, דְּכָל אֵלּוּ הַדּוֹחֲקִים וְלוֹחֲצִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּכְלָל וּבְנֵי תּוֹרָה בִּפְרָט, הֵם מִתְעַנְּגִים עַל רֹב טוֹב וְאוֹכְלִים אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל פֶּה רַחֲמָנָא לִצְלָן, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[58] "אָמַר נָבָל בְּלִבּוֹ אֵין אֱלֹקִים", שֶׁכּוֹפְרִים בֵּאלֹקֵי עוֹלָם, וּכְתִיב[59] "בָּאוּ גוֹיִם בְּנַחֲלָתֶךָ, טִמְּאוּ אֶת הֵיכַל קָדְשֶׁךָ", שֶׁהֵם מְחַלְּלִים אֶת הַקֹּדֶשׁ, וּבְכָל זֶה אֵינָם נִדּוֹנִים, וְעוֹסְקֵי תּוֹרָה וּמְקַיְּמֵי מִצְוֹות הֵם בְּשִׁעְבּוּד קָשֶׁה שֶׁל טִרְדַּת הַפַּרְנָסָה, הִנֵּה אָז דַּוְקָא הוּא הִתְעוֹרְרוּת וְהִתְגַּבְּרוּת הַנְּקֻדָּה פְּנִימִית שֶׁהִיא נְקֻדַּת הַלֵּב אֲשֶׁר בָּהּ מֵאִיר יְחִידָה שֶׁבַּנְּשָׁמָה[60] לַעֲמֹד בְּתֹקֶף גָּדוֹל נֶגֶד כָּל מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְאָז דַּוְקָא כָּל יִשְׂרָאֵל הַיּוֹשְׁבִים בִּמְקוֹם הַגְּזֵרָה, רַחֲמָנָא לִצְלָן וּיְרַחֲמֵם הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ, מְקַיְּמִים אֶת הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות מִתּוֹךְ עֹנִי וְדֹחַק, לַחַץ וְיִסּוּרֵי הַנֶּפֶשׁ וְהַגּוּף בְּאַהֲבָה וְחִבָּה יְתֵרָה.

קצור. "וְהַנֶּצַח זוֹ בִּנְיַן יְרוּשָׁלַיִם", דְּנִצָּחוֹן הוּא בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מְנַגֵּד, דְּאָז הוּא בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז, וּכְמוֹ הַנָּהָר כְּשֶׁסּוֹתְמִים אוֹתוֹ מִתְגַּבֵּר עוֹד יוֹתֵר וּפוֹתֵחַ הַסְּתִימָה וְהַמַּיִם נִגְרָרִים לְמֶרְחוֹק יוֹתֵר וּבְתֹקֶף גָּדוֹל מֵאֲשֶׁר בִּתְחִלָּה, וְכֵן הוּא בָּעֲבוֹדָה, דְּזֶהוּ הַיִּתְרוֹן בְּהָעֲבוֹדָה דִּזְמַן הַגָּלוּת עַל זְמַן הַבַּיִת, דַּהֲגַם דְּעוֹסְקֵי תּוֹרָה הֵם בְּשִׁעְבּוּד קָשֶׁה יְרַחֲמֵם הַשֵּׁם, הִנֵּה אָז דַּוְקָא מִתְגַּבֵּר הַנְּקֻדָּה פְּנִימִית לְקַיֵּם תּוֹרָה וּמִצְוֹות מִתּוֹךְ דֹּחַק וְעֹנִי.

י"ט כסלו, תרפ"ט

50) משלי ד, כב (ושם: חיים הם למוצאיהם).

51) בכל זה - ראה גם מאמר דיבור המתחיל קול דודי תרס"ח (ספר המאמרים תרס"ח עמ' קנז ואילך). ועם הוספות וכו' - מאמר דיבור המתחיל אחת שאלתי תרפ"ד (ספר המאמרים תרפ"ד עמ' רצט ואילך). מאמר דיבור המתחיל ונחה תש"ט (ספר המאמרים תש"ט עמ' 126 ואילך).

52) בכל זה - ראה גם מאמר דיבור המתחיל אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא תרמ"ח (ספר המאמרים תרמ"ח עמ' קפו ואילך). ועם הוספות וכו' - דיבור המתחיל משכני תרפ"ד פרקים יא־יד (ספר המאמרים תרפ"ד עמ' רצ ואילך). מאמר דיבור המתחיל אין הקב"ה בא בטרוניא תרפ"ה (ספר המאמרים תרפ"ה עמ' רכז־רסד [נדפס גם לעיל כרך א' עמ' 169 ואילך.]). דיבור המתחיל אני ישנה תש"ט פרקים יא־יד (ספר המאמרים תש"ט עמ' 118 ואילך). ספר המאמרים אידיש בתחילתו.

53) על פי לשון הכתוב מלכים־א ה, ה. מיכה ד, ד.

54) ישעיה ס, ב.

55) תהלים עד, ט.

56) ראה נדה לא, א.

57) אבות פרק ה משנה ה. וראה יומא כא, א: נסי דבראי כו'.

58) תהלים יד, א.

59) שם עט, א.

60) ראה ספר המאמרים תרפ"ט עמ' 111. ושם נסמן.

לקוטי דיבורים

דברי שלום

בכינוס הרבים הכלל ארצי בלטביה - ריגא

פותחין בברכה לברך ולהודות לד' כי טוב, שמועה טובה שמעה ותחי נפשי, אין טוב אלא תורה[1], תורת ד' תמימה[2].

דבריו הקדושים של אבינו הראשון, רבנו הזקן, שכותב במכתבו הראשון בענין חיזוק הרבצת התורה וחיזוק היהדות בימים ההם, חרותים במאות אלפי לבבות - כן ירבו -.

הרבי, שהולך בהחלטיות של מסירות נפש להפעלת

1) אבות ו, ג. ברכות ה, א. ועוד.

2) תהלים יט, ח.

דבר הרבצת תורה תמימה וחיזוק העבודה שבלב, אומר[3]: "פותחין בברכה לברך ולהודות לד' כי טוב, שמועה טובה". כלומר, ההרגשה הטובה, שכל אחד מבני התורה מרגיש ומאזין לקריאה הפנימית, לחיזוק הרבצת תורה תמימה וחיזוק עבודה שבלב.

שמועה טובה שמעה ותחי נפשי - בראותי ב"ה אסיפת הרבנים, שהגיעו לכאן לאור הקריאה הפנימית שלהם לחזק את שמירת השבת בפרט וחיזוק היהדות בכלל.

בכל רב, בכל בן תורה, שוררת הקריאה הפנימית שעת לעשות בחיזוק היהדות, אלא שלדאבון הלב נטבעה קריאה זו בנהרות האירועים המרים.

התמרמרות ממצב אחינו בני ישראל בגשמיות, מהמצב ברוחניות, מהירידה והנפילה מגאון יעקב העתיד והיסודי.

מוכרחני לציין, שהרבנים שלנו יחיו הם בעלי ענוה גדולים מדי, הם אינם מעריכים נכונה כוח הפעולה שלהם והשפעת יראת שמים הגדולה שלהם, על הלב היהודי התמימותי.

כ' אדר ב' תרצ"ב

3) אגרת הקדש סימן א. (קב, א).

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

הסדר החדש בחזרת המשניות הכביד עולו עלי מאד, כי ביום השני לסדר החדש, הוא יום ראשון דחג הפסח, הוכרחתי לחזור שני הסדרים זרעים ומועד לפני השומע ר' משה בנימין, מה שעלה יותר על שלשה וחצי שעה, אמנם ביום הרביעי — שבת חוהמ"פ — שחזרתי כבר פעם השלישי על שני הסדרים בזה אחר זה, הנה כבר הוקל לי החזרה.

הבוחן ר' משה בנימין מלמד דרדקי, איש כבן ארבעים, ירא שמים ובקי באגדות ובספרי מוסר.

אוהב הוא המלמד רמ"ב לדבר בלשון הקודש[15] בסגנון התנ"ך מעורב בסגנון הגמרא אבל מדבר בשפה ברורה ובמהירות גדולה, ובשלשת ימי החג ובשבת אחרי חזרת המשניות סיפר לי הרמ"ב איזה סיפורים בשפת הקדש, מה שעשה עלי רושם גדול וטוב עד להפליא.

ביום השני דחול המועד הביא לי הבוחן רמ"ב חוברת סיפורים אשר כתבה בידו מהמשתייך לתלמידים בגילי, נקובים בשם "שקדנים ועצלנים". ואחרי גמרי את חזרת המשניות נתנה לי למקרא, ואתענג עלי' במאד.

ביום השלישי דחול המועד בחן אותי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בחזרת המשניות וחזרתי סדר זרעים בשעה וחמשה עשר מינוט וסדר מועד בשעה ועשרים וחמשה מינוט[17] בלי שגיאות כלל, והוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק נהנה, ואמר: אתה יודע בטוב. ואני רוחי טובה עלי מאד.

בערב ההוא סיפרתי להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק כי הבוחן הרמ"ב הוא בעל אגדה, וראיתי[18] את חוברת הסיפורים אשר ליקט מכמה ספרים על אודות נערים שקדנים ועצלנים.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק דפדף בהחוברת פה ושם, ויאמר כי ליקוט טוב הוא.

17) ראה אגרות־קודש ח"י ע' תה ואילך. ספר השיחות תש"א ס"ע 33 ואילך. תש"ד ס"ע 24 ואילך. רשימת המאסר (לקמן ע' 000. ספר השיחות תר"פ־תרפ"ז ס"ע 248).

18) ראה אגרות־קדש וספר השיחות תש"א שם. ובמכתב הנ"ל הערה 6: "וכמה טרחות טרח ר' יצחק גרשון מלמד שי' עם ספרי הדקדוק שלו בשנת תרנ"ג־נ"ד עד אשר תיקן כל השגיאות אשר שגה אז בדקדוקי".

ואז הרהבתי עוז לאמר, כי באם אפשר הדבר הייתי מבקש כי הבוחן רמ"ב ילמדני לכתוב. הלא — אמר לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק — כבר אתה יודע לכתוב ומה צריכים ללמדך עוד.

אני — עניתי בשפה רפה — הנני יודע רק לכתוב תמונות אותיות אבל השפה חסרה לי. איני יודע לכתוב אף גם פתגם אחד.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אומר: תלמוד הרבה גמרא ותלמוד את המדרש ועוד, ותתלמד לכתוב.

אני לא הרהבתי לאמר להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אף הגה, אך לבי לחצני במאד ודמעות זלגו מעיני, ואבכה חרישית.

מה אתה בוכה? — שאל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק.

אני: הנני משתוקק לידע לכתוב.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: עתה עליך לשקוד בלימוד, ואני מבטיחך אשר לכשתגדל תוכל לכתוב בטוב.

אגרות קודש

ב"ה כ"ה כסלו תרצ"ה
ווין

השם יתברך יחזק בריאות בעלה בריאותה ובריאות ילדיהם יחיו ויגאל השי"ת בקרוב את בעלה וחביריו שי' ויתן השי"ת להם פרנסתם בריוח ובמנוחה.

הוד כ"ק רבינו הזקן אומר (אגה"ק סי' י"א) "ואם כן הכל טוב בתכלית, רק שאינו מושג, ובאמונה זו באמת, נעשה הכל טוב גם בגלוי".

האמונה ישנה בכל אחד ואחת בישראל, אבל הוד כ"ק רבינו אומר שצריך להיות אמונה באמת, ולכאורה יפלא הלא אמונה ואמת אחד הם, ובספרי השרשים הנה אמונה פירושו אמת, כי האמונה הוא בעיון ציורי, דבדבר הנראה לעינים אינו שייך אמונה, ורק בענין ציורי, ואמת הוא הסכמת המציאות עם הציור העיוני א"כ למה מדייק הוד כ"ק רבינו ובאמונה זו באמת.

אך הענין הוא דהנה אמונה היא אמת בעצמות מהותה, כי האמת הוא דבר אשר לא ישתנה ולא יפול תחת החילוף והתמורה באיזה שינוי שיהי', אבל כללות מציאותה היא מקיפי ולא פנימי, וכמבואר ענינו במקומו, ואמת הוא פנימי וזה ובאמונה זו באמת כשמכניסים אותה בהרגש פנימי, ובזה נעשה הכל טוב גם בגלוי.

ידעתי את טעמו של צער זה, ועד כמה כבדה היא העבודה לקבלה באהבה ומה גם לקבוע המוח והלב להיות כלים טובים לחשוב מחשבות של תורה ועבודה פנימית, אבל עם זה צריכים לדעת כי הוא שרש הטוב הגלוי, ולייקר בכל שעה ושעה להשתמש בה להגיע אל העיקר הוא הטוב הגלוי, והשם יתברך יגאל אותם במהרה בגאולה שלמה, ולא יוסיפו לדאבה עוד, ויהי' זה מבוא להסתדרות טובה בעזרתו יתי' בפרנסה טובה ובחיי משפחה מאושרים ובגידול בנים ובנות לתורה חופה ולמעשים טובים, ואתבשר בקרוב בשורות טובות בגשמיות וברוחניות.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א.

אג"ק מוהריי"צ כרך ג

פרשת תולדות

כה יט וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן־אַבְרָהָם אַבְרָהָם
הוֹלִיד אֶת־יִצְחָק: כ וַיְהִי יִצְחָק בֶּן־אַרְבָּעִים שָׁנָה
בְּקַחְתּוֹ אֶת־רִבְקָה בַּת־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם
אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה: כא וַיֶּעְתַּר יִצְחָק
לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר לוֹ יְהוָה
וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ: כב וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ
וַתֹּאמֶר אִם־כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ
אֶת־יְהוָה: (לו) כג וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי כתיב גיים
קרי גוֹיִם בִּבְטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם
מִלְּאֹם יֶאֱמָץ וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר: כד וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ
לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בִּבְטְנָהּ: כה וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן
אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו:
כו וְאַחֲרֵי־כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו
וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן־שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת
אֹתָם: (ישראל) כז וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ
צַיִד אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים:
כח וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת־עֵשָׂו כִּי־צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה
אֹהֶבֶת אֶת־יַעֲקֹב: כט וַיָּזֵד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו
מִן־הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף: ל וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־יַעֲקֹב
הַלְעִיטֵנִי נָא מִן־הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי
עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמוֹ אֱדוֹם: לא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם
אֶת־בְּכֹרָתְךָ לִי: לב וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ
לָמוּת וְלָמָּה־זֶּה לִי בְּכֹרָה: לג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה
לִּי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת־בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב:
לד וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ
וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת־הַבְּכֹרָה: **פ כו** א וַיְהִי
רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי
אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל־אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ־פְּלִשְׁתִּים
גְּרָרָה: ב וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל־תֵּרֵד מִצְרַיְמָה
שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ: ג גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת
וְאֶהְיֶה עִמְּךָ וַאֲבָרֲכֶךָּ כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת־כָּל־
הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת־הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
לְאַבְרָהָם אָבִיךָ: ד וְהִרְבֵּיתִי אֶת־זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי
הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל־הָאֲרָצֹת הָאֵל
וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ: ה עֵקֶב אֲשֶׁר־שָׁמַע
אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי
וְתֹרֹתָי:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 108)

וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים (כה, כז)

סִטְרָא דְּאַבְרָהָם גָּרִים לוֹן (זח"א קלח, ב)

וְקָשֶׁה, כֵּיצַד מַתְאִימָה הַנְהָגָתוֹ הַשְּׁלִילִית שֶׁל עֵשָׂו עִם הַשְׁפָּעָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה עֵשָׂו נוֹלַד עִם נְטִיּוֹת רָעוֹת, כְּפִי שֶׁמָּצִינוּ שֶׁעוֹד בִּמְעֵי אִמּוֹ רָצָה לָצֵאת לְפִתְחֵי עֲבוֹדָה זָרָה (רש"י פסוק כב). וְאַבְרָהָם חִנְּכוֹ וְלִמְּדוֹ לְהִלָּחֵם בְּיִצְרוֹ וּלְהִתְגַּבֵּר עַל נְטִיּוֹתָיו הָרָעוֹת. וְאָכֵן, זוֹ הָיְתָה עֲבוֹדָתוֹ כָּל עוֹד הִתְחַנֵּךְ עַל יְדֵי אַבְרָהָם; אֲבָל לְאַחַר פְּטִירָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם יָצָא לְתַרְבּוּת רָעָה (רש"י פסוק ל).

שני ו וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר: ז וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם
לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲחֹתִי הִוא כִּי יָרֵא לֵאמֹר אִשְׁתִּי
פֶּן־יַהַרְגֻנִי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל־רִבְקָה כִּי־טוֹבַת מַרְאֶה
הִוא: ח וַיְהִי כִּי אָרְכוּ־לוֹ שָׁם הַיָּמִים וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ
מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחַלּוֹן וַיַּרְא וְהִנֵּה יִצְחָק מְצַחֵק
אֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ: ט וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר
אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר
אֵלָיו יִצְחָק כִּי אָמַרְתִּי פֶּן־אָמוּת עָלֶיהָ: י וַיֹּאמֶר
אֲבִימֶלֶךְ מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ כִּמְעַט שָׁכַב אַחַד
הָעָם אֶת־אִשְׁתֶּךָ וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם: יא וַיְצַו
אֲבִימֶלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ הַזֶּה
וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת: יב וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא
וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ה עמ' 74)

וַיִּזְרַע יִצְחָק (כו, יב)

וְכִי יִצְחָק זָרַע דָּגָן ח"ו, אֶלָּא לָקַח אֶת כָּל מַעֲשֵׂר מָמוֹנוֹ וְזָרַע צְדָקָה לַעֲנִיִּים (פרקי דרבי אליעזר פרק ל"ג)

הַמִּדְרָשׁ שׁוֹאֵל, כֵּיצַד עָסַק יִצְחָק בַּחֲרִישָׁה זְרִיעָה וּקְצִירָה, וְלֹא חָשַׁשׁ שֶׁמְּלָאכָה זוֹ תַּפְרִיעַ לִדְבֵקוּתוֹ בַּה׳. וְהַמִּדְרָשׁ עוֹנֶה, שֶׁיִּצְחָק לֹא זָרַע דָּגָן אֶלָּא צְדָקָה: מַטָּרָתוֹ לֹא הָיְתָה הַדָּגָן עַצְמוֹ, אֶלָּא קִיּוּם מִצְוַת צְדָקָה.

שלישי יג וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל עַד כִּי־גָדַל
מְאֹד: יד וַיְהִי־לוֹ מִקְנֵה־צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה
רַבָּה וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים: טו וְכָל־הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר
חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם
פְּלִשְׁתִּים וַיְמַלְּאוּם עָפָר: טו וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־

יצחק לך מעמנו כי־עצמת ממנו מאד: יז וילך משם
יצחק ויחן בנחל־גרר וישב שם: יח וישב יצחק
ויחפר | את־בארת המים אשר חפרו בימי אברהם
אביו ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם ויקרא
להן שמות כשמות אשר־קרא להן אביו: יט ויחפרו
עבדי־יצחק בנחל וימצאו־שם באר מים חיים:
כ ויריבו רעי גרר עם־רעי יצחק לאמר לנו המים
ויקרא שם־הבאר עשק כי התעשקו עמו:
כא ויחפרו באר אחרת וריבו גם־עליה ויקרא שמה
שטנה: כב ויעתק משם ויחפר באר אחרת ולא רבו
עליה ויקרא שמה רחבות ויאמר כי עתה הרחיב
יהוה לנו ופרינו בארץ:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת כ)

ויחפרו עבדי יצחק . . באר מים חיים (כו, יט)

איתא בלקוטי תורה, שיש לעשות שלש הכנות לפני תפלת שחרית: צדקה, מקוה ולמוד מוסר. ויש לומר, שזה נלמד משלשת האבות. צדקה – מאברהם, עליו נאמר "לעשות צדקה ומשפט". מקוה – מיצחק, שחפר בארות מים. למוד מוסר – מיעקב, "יושב אהלים", שרומז ללמוד התורה. ולאחר ההכנות הללו באה התפלה עצמה, וכמבאר בתורה אור, שבני יעקב רומזים לארבעת השליבות של סלם התפלה: פסוקי דזמרה (ראובן), ברכות קריאת שמע (שמעון), קריאת שמע (לוי) ושמונה עשרה (יהודה).

רביעי כג ויעל משם באר שבע: כד וייראא אליו יהוה
בלילה ההוא ויאמר אנכי אלהי אברהם אביך
אל־תירא כי־אתך אנכי וברכתיך והרביתי את־
זרעך בעבור אברהם עבדי: כה ויבן שם מזבח
ויקרא בשם יהוה ויט־שם אהלו ויכרו־שם עבדי־
יצחק באר: כו ואבימלך הלך אליו מגרר ואחזת
מרעהו ופיכל שר־צבאו: כז ויאמר אלהם יצחק
מדוע באתם אלי ואתם שנאתם אתי ותשלחוני
מאתכם: כח ויאמרו ראו ראינו כי־היה יהוה | עמך
ונאמר תהי נא אלה בינותינו בינינו ובינך ונכרתה
ברית עמך: כט אם־תעשה עמנו רעה כאשר לא
נגענוך וכאשר עשינו עמך רק־טוב ונשלחך
בשלום אתה עתה ברוך יהוה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 129)

ראו ראינו כי היה ה' עמך (כו, כח)

עבודתו של יצחק לא היתה ללכת מעיר לעיר כדי לפרסם את שמו של הקב"ה, כפי שעשה אברהם, אלא הוא נשאר במקומו, בארץ ישראל, ושם משך וקרב אליו את באי העולם, בדגמת אבוקה גדולה שמושכת אליה ניצוצות. וענין זה מדגש במיחד לגבי יצחק ואבימלך. שכן, בתחלה אמר לו אבימלך "לך מעמנו", אבל לאחר שבנה יצחק מזבח וקרא בשם ה', הלך אליו אבימלך עם אחוזת מרעהו ואמרו לו "ראינו כי היה ה' עמך . תהי נא אלה בינותינו".

חמישי לא ויעש להם משתה ויאכלו וישתו:
לא וישכימו בבקר וישבעו איש לאחיו וישלחם
יצחק וילכו מאתו בשלום: לב ויהי | ביום ההוא
ויבאו עבדי יצחק ויגדו לו על־אדות הבאר אשר
חפרו ויאמרו לו מצאנו מים: לג ויקרא אתה
שבעה על־כן שם־העיר באר שבע עד היום
הזה: ס לד ויהי עשו בן־ארבעים שנה ויקח
אשה את־יהודית בת־בארי החתי ואת־בשמת
בת־אילן החתי: לה ותהיין מרת רוח ליצחק
ולרבקה: ס כז א ויהי כי־זקן יצחק ותכהין
עיניו מראת ויקרא את־עשו | בנו הגדל ויאמר
אליו בני ויאמר אליו הנני: ב ויאמר הנה־נא
זקנתי לא ידעתי יום מותי: ג ועתה שא־נא כליך
תליך וקשתך וצא השדה וצודה לי כתיב צידה
קרי ציד: ד ועשה־לי מטעמים כאשר אהבתי
והביאה לי ואכלה בעבור תברכך נפשי בטרם
אמות: ה ורבקה שמעת בדבר יצחק אל־עשו בנו
וילך עשו השדה לצוד ציד להביא: ו ורבקה
אמרה אל־יעקב בנה לאמר הנה שמעתי
את־אביך מדבר אל־עשו אחיך לאמר: ז הביאה
לי ציד ועשה־לי מטעמים ואכלה ואברכך
לפני יהוה לפני מותי: ח ועתה בני שמע בקלי
לאשר אני מצוה אתך: ט לך־נא אל־הצאן
וקח־לי משם שני גדיי עזים טבים ואעשה אתם
מטעמים לאביך כאשר אהב: י והבאת לאביך
ואכל בעבור אשר יברכך לפני מותו: יא ויאמר
יעקב אל־רבקה אמו הן עשו אחי איש שער
ואנכי איש חלק: יב אולי ימשני אבי והייתי בעיניו
כמתעתע והבאתי עלי קללה ולא ברכה:

יג וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי אַךְ שְׁמַע בְּקֹלִי
וְלֵךְ קַח־לִי: יד וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ
מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהֵב אָבִיו: טו וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת־
בִּגְדֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת
וַתַּלְבֵּשׁ אֶת־יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן: טז וְאֵת עֹרֹת גְּדָיֵי
הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל־יָדָיו וְעַל חֶלְקַת צַוָּארָיו:
יז וַתִּתֵּן אֶת־הַמַּטְעַמִּים וְאֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשָׂתָה
בְּיַד יַעֲקֹב בְּנָהּ: יח וַיָּבֹא אֶל־אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר
הִנֶּנִּי מִי אַתָּה בְּנִי: יט וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו אָנֹכִי
עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי קוּם־נָא שְׁבָה
וְאָכְלָה מִצֵּידִי בַּעֲבוּר תְּבָרֲכֵנִי נַפְשֶׁךָ: כ וַיֹּאמֶר
יִצְחָק אֶל־בְּנוֹ מַה־זֶּה מִהַרְתָּ לִמְצֹא בְנִי וַיֹּאמֶר כִּי
הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי: כא וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב
גְּשָׁה־נָּא וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי הַאַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו אִם־לֹא:
כב וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל־יִצְחָק אָבִיו וַיְמֻשֵּׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקּוֹל
קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו: כג וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי־הָיוּ
יָדָיו כִּידֵי עֵשָׂו אָחִיו שְׂעִרֹת וַיְבָרֲכֵהוּ: כד וַיֹּאמֶר
אַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי: כה וַיֹּאמֶר הַגִּשָׁה לִּי
וְאֹכְלָה מִצֵּיד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ־לוֹ
וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיִּשְׁתְּ: כו וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו
גְּשָׁה־נָּא וְשָׁקָה־לִּי בְּנִי: כז וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיָּרַח אֶת־
רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרֲכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ
שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ יְהוָה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות א עמ' 56)

עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי (כז, יג)

לְכָאוֹרָה, אֵיזוֹ נֶחָמָה הִיא זוֹ, וַהֲרֵי כָּל בֵּן דּוֹאֵג וְחָרֵד לִשְׁלוֹם אִמּוֹ, וּמַה גַּם בֵּן כְּמוֹ יַעֲקֹב. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁרִבְקָה אָמְרָה לְיַעֲקֹב שֶׁהִיא מוּכָנָה לִמְסִירוּת נֶפֶשׁ, לְהַעֲמִיד אֶת עַצְמָהּ בְּסַכָּנָה, כְּדֵי לְקַבֵּל אֶת הַבְּרָכוֹת. וּדְבָרֶיהָ פָּעֲלוּ גַּם בְּיַעֲקֹב תְּנוּעָה שֶׁל מְסִירוּת נֶפֶשׁ.

ששי כח וְיִתֶּן־לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי
הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ: כט יַעַבְדוּךָ עַמִּים כתיב וישתחו
קרי וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲווּ
לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ: ל וַיְהִי
כַּאֲשֶׁר כִּלָּה יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת־יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצֹא
יָצָא יַעֲקֹב מֵאֵת פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא
מִצֵּידוֹ: לא וַיַּעַשׂ גַּם־הוּא מַטְעַמִּים וַיָּבֵא לְאָבִיו
וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יָקֻם אָבִי וְיֹאכַל מִצֵּיד בְּנוֹ בַּעֲבוּר
תְּבָרֲכַנִּי נַפְשֶׁךָ: לב וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִי־אָתָּה
וַיֹּאמֶר אֲנִי בִּנְךָ בְכֹרְךָ עֵשָׂו: לג וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה
גְּדֹלָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי־אֵפוֹא הוּא הַצָּד־צַיִד
וַיָּבֵא לִי וָאֹכַל מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא וָאֲבָרְכֵהוּ גַּם־
בָּרוּךְ יִהְיֶה: לד כִּשְׁמֹעַ עֵשָׂו אֶת־דִּבְרֵי אָבִיו וַיִּצְעַק
צְעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה עַד־מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בָּרְכֵנִי
גַּם־אֲנִי אָבִי: לה וַיֹּאמֶר בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח
בִּרְכָתֶךָ: לו וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעְקְבֵנִי זֶה
פַּעֲמַיִם אֶת־בְּכֹרָתִי לָקָח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בִּרְכָתִי
וַיֹּאמֶר הֲלֹא־אָצַלְתָּ לִּי בְּרָכָה: לז וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר
לְעֵשָׂו הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ וְאֶת־כָּל־אֶחָיו נָתַתִּי לוֹ
לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירֹשׁ סְמַכְתִּיו וּלְכָה אֵפוֹא מָה
אֶעֱשֶׂה בְּנִי: לח וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל־אָבִיו הַבְרָכָה אַחַת
הִוא־לְךָ אָבִי בָּרְכֵנִי גַּם־אֲנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלוֹ
וַיֵּבְךְּ: לט וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי
הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעָל: מ וְעַל־
חַרְבְּךָ תִחְיֶה וְאֶת־אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד
וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ: מא וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת־יַעֲקֹב
עַל־הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ
יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי וְאַהַרְגָה אֶת־יַעֲקֹב אָחִי:
מב וַיֻּגַּד לְרִבְקָה אֶת־דִּבְרֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח
וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֵשָׂו
אָחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ לְהָרְגֶךָ: מג וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי
וְקוּם בְּרַח־לְךָ אֶל־לָבָן אָחִי חָרָנָה: מד וְיָשַׁבְתָּ עִמּוֹ
יָמִים אֲחָדִים עַד אֲשֶׁר־תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ: מה עַד־
שׁוּב אַף־אָחִיךָ מִמְּךָ וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר־עָשִׂיתָ לּוֹ
וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם־שְׁנֵיכֶם
יוֹם אֶחָד: מו וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל־יִצְחָק קַצְתִּי בְחַיַּי
מִפְּנֵי בְּנוֹת חֵת אִם־לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת־חֵת
כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִי חַיִּים: **כח** א וַיִּקְרָא
יִצְחָק אֶל־יַעֲקֹב וַיְבָרֶךָ אֹתוֹ וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ
לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן: ב קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה אֲרָם

בֵּיתָה בְתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ וְקַח־לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ: ג וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים: ד וְיִתֶּן־לְךָ אֶת־בִּרְכַּת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתָּךְ לְרִשְׁתְּךָ אֶת־אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר־נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יח עמ' 80)

וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹקִים (כז, כח)

יִתֵּן וְיַחֲזֹר וְיִתֵּן (רש"י)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי מְדֻבָּר בִּנְתִינָתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, שֶׁהִיא שְׁלֵמָה וּלְלֹא שׁוּם חִסָּרוֹן, וְאִם כֵּן מַה חָסֵר בַּנְּתִינָה הָרִאשׁוֹנָה, עַד שֶׁיֵּשׁ צֹרֶךְ לַחֲזֹר וְלָתֵת שׁוּב. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁנּוֹסָף עַל הַנְּתִינָה עַצְמָהּ (שֶׁהִיא מֻשְׁלֶמֶת) נוֹתֵן הַקָּבָּ"ה לָאָדָם גַּם אֶת הַיְכֹלֶת לְהוֹסִיף עַל הַבְּרָכָה בְּכֹחוֹת עַצְמוֹ.

שביעי ה וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל־לָבָן בֶּן־בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו: ו וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי־בֵרַךְ יִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב וְשִׁלַּח אֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת־לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא־תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן: ז וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם: ח וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו: ט וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מָחֲלַת | בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲחֹת נְבָיוֹת עַל־נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ח א עמ' 93)

וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב (כח, ה)

כָּל יְהוּדִי הוּא שְׁלוּחוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה לַהֲפֹךְ אֶת הָעוֹלָם לְדִירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְדָבָר זֶה נִרְאֶה בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, שֶׁהִיא הַשְּׁלִיחוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּזְכְּרָה בַּתּוֹרָה. דְּהִנֵּה, יַעֲקֹב יָצָא לְחָרָן (חָרוֹן אַף שֶׁל עוֹלָם) וְהֵקִים שָׁם מִשְׁפָּחָה בְּאֹפֶן שֶׁל מִטָּתוֹ שְׁלֵמָה; בֵּרֵר אֶת נִצּוֹצוֹת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁהָיוּ בְּצֹאן לָבָן; וּבַדֶּרֶךְ לְשָׁם הֶעֱלָה אֲפִילוּ אֶת הַדּוּמֵם: "וְהָאֶבֶן הַזֹּאת . . יִהְיֶה בֵּית אֱלֹקִים". וְאַף לְגַבֵּי כָּל יְהוּדִי כָּךְ: עָלָיו לְ"הוֹלִיד" עוֹד יְהוּדִי וְעוֹד יְהוּדִי עַל יְדֵי שֶׁפּוֹעֵל אֶצְלָם הוֹסָפָה בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹת; עָלָיו לְהַשְׁפִּיעַ גַּם עַל אֻמּוֹת הָעוֹלָם (תּוֹשָׁבֵי "חָרָן") לְקַיֵּם אֶת שֶׁבַע מִצְוֹת בְּנֵי נֹחַ; וְעָלָיו לַהֲפֹךְ אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, גַּם אֶת הַדּוּמֵם, לְדִירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ.

מפטיר ז וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל־אָבִיו וְאֶל־אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם: ח וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו: ט וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל־יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת־מָחֲלַת | בַּת־יִשְׁמָעֵאל בֶּן־אַבְרָהָם אֲחֹת נְבָיוֹת עַל־נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה: סס"ס ק"ו פסוקים, על"ו סימן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

יח וַיֹּאמֶר־לוֹ יְהוֹנָתָן מָחָר חֹדֶשׁ וְנִפְקַדְתָּ כִּי יִפָּקֵד מוֹשָׁבֶךָ׃ יט וְשִׁלַּשְׁתָּ תֵּרֵד מְאֹד וּבָאתָ
אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־נִסְתַּרְתָּ שָׁם בְּיוֹם הַמַּעֲשֶׂה וְיָשַׁבְתָּ אֵצֶל הָאֶבֶן הָאֵזֶל׃ כ וַאֲנִי שְׁלֹשֶׁת
הַחִצִּים צִדָּה אוֹרֶה לְשַׁלַּח־לִי לְמַטָּרָה׃ כא וְהִנֵּה אֶשְׁלַח אֶת־הַנַּעַר לֵךְ מְצָא אֶת־הַחִצִּים
אִם־אָמוֹר אֹמַר לַנַּעַר הִנֵּה הַחִצִּים ׀ מִמְּךָ וָהֵנָּה קָחֶנּוּ ׀ וָבָאָה כִּי־שָׁלוֹם לְךָ וְאֵין דָּבָר
חַי־יְהוָה׃ כב וְאִם־כֹּה אֹמַר לָעֶלֶם הִנֵּה הַחִצִּים מִמְּךָ וָהָלְאָה לֵךְ כִּי שִׁלַּחֲךָ יְהוָה׃ כג וְהַדָּבָר
אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֲנִי וָאַתָּה הִנֵּה יְהוָה בֵּינִי וּבֵינְךָ עַד־עוֹלָם׃ כד וַיִּסָּתֵר דָּוִד בַּשָּׂדֶה וַיְהִי הַחֹדֶשׁ
וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ אֶל־הַלֶּחֶם לֶאֱכוֹל׃ כה וַיֵּשֶׁב הַמֶּלֶךְ עַל־מוֹשָׁבוֹ כְּפַעַם ׀ בְּפַעַם אֶל־מוֹשַׁב הַקִּיר
וַיָּקָם יְהוֹנָתָן וַיֵּשֶׁב אַבְנֵר מִצַּד שָׁאוּל וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד׃ כו וְלֹא־דִבֶּר שָׁאוּל מְאוּמָה בַּיּוֹם
הַהוּא כִּי אָמַר מִקְרֶה הוּא בִּלְתִּי טָהוֹר הוּא כִּי־לֹא טָהוֹר׃ כז וַיְהִי מִמָּחֳרַת הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי
וַיִּפָּקֵד מְקוֹם דָּוִד וַיֹּאמֶר שָׁאוּל אֶל־יְהוֹנָתָן בְּנוֹ מַדּוּעַ לֹא־בָא בֶן־יִשַׁי גַּם־תְּמוֹל גַּם־הַיּוֹם
אֶל־הַלָּחֶם׃ כח וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל נִשְׁאֹל נִשְׁאַל דָּוִד מֵעִמָּדִי עַד־בֵּית לָחֶם׃ כט וַיֹּאמֶר
שַׁלְּחֵנִי נָא כִּי זֶבַח מִשְׁפָּחָה לָנוּ בָּעִיר וְהוּא צִוָּה־לִי אָחִי וְעַתָּה אִם־מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ
אִמָּלְטָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־אֶחָי עַל־כֵּן לֹא־בָא אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ׃ ל וַיִּחַר־אַף שָׁאוּל בִּיהוֹנָתָן
וַיֹּאמֶר לוֹ בֶּן־נַעֲוַת הַמַּרְדּוּת הֲלוֹא יָדַעְתִּי כִּי־בוֹחֵר אַתָּה לְבֶן־יִשַׁי לְבָשְׁתְּךָ וּלְבֹשֶׁת עֶרְוַת
אִמֶּךָ׃ לא כִּי כָל־הַיָּמִים אֲשֶׁר בֶּן־יִשַׁי חַי עַל־הָאֲדָמָה לֹא תִכּוֹן אַתָּה וּמַלְכוּתֶךָ וְעַתָּה שְׁלַח
וְקַח אֹתוֹ אֵלַי כִּי בֶן־מָוֶת הוּא׃ לב וַיַּעַן יְהוֹנָתָן אֶת־שָׁאוּל אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה יוּמַת
מֶה עָשָׂה׃ לג וַיָּטֶל שָׁאוּל אֶת־הַחֲנִית עָלָיו לְהַכֹּתוֹ וַיֵּדַע יְהוֹנָתָן כִּי־כָלָה הִיא מֵעִם אָבִיו
לְהָמִית אֶת־דָּוִד׃ לד וַיָּקָם יְהוֹנָתָן מֵעִם הַשֻּׁלְחָן בַּחֲרִי־אָף וְלֹא־אָכַל בְּיוֹם־הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי
לֶחֶם כִּי נֶעְצַב אֶל־דָּוִד כִּי הִכְלִמוֹ אָבִיו׃ לה וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיֵּצֵא יְהוֹנָתָן הַשָּׂדֶה לְמוֹעֵד דָּוִד
וְנַעַר קָטֹן עִמּוֹ׃ לו וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ רֶץ מְצָא נָא אֶת־הַחִצִּים אֲשֶׁר אָנֹכִי מוֹרֶה הַנַּעַר רָץ
וְהוּא־יָרָה הַחֵצִי לְהַעֲבְרוֹ׃ לז וַיָּבֹא הַנַּעַר עַד־מְקוֹם הַחֵצִי אֲשֶׁר יָרָה יְהוֹנָתָן וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן
אַחֲרֵי הַנַּעַר וַיֹּאמֶר הֲלוֹא הַחֵצִי מִמְּךָ וָהָלְאָה׃ לח וַיִּקְרָא יְהוֹנָתָן אַחֲרֵי הַנַּעַר מְהֵרָה חוּשָׁה
אַל־תַּעֲמֹד וַיְלַקֵּט נַעַר יְהוֹנָתָן אֶת־הַחִצִּים וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו׃ לט וְהַנַּעַר לֹא־יָדַע מְאוּמָה אַךְ
יְהוֹנָתָן וְדָוִד יָדְעוּ אֶת־הַדָּבָר׃ מ וַיִּתֵּן יְהוֹנָתָן אֶת־כֵּלָיו אֶל־הַנַּעַר אֲשֶׁר־לוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ
הָבִיא הָעִיר׃ מא הַנַּעַר בָּא וְדָוִד קָם מֵאֵצֶל הַנֶּגֶב וַיִּפֹּל לְאַפָּיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים
וַיִּשְׁקוּ ׀ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ וַיִּבְכּוּ אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ עַד־דָּוִד הִגְדִּיל׃ מב וַיֹּאמֶר יְהוֹנָתָן לְדָוִד לֵךְ
לְשָׁלוֹם אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְנוּ שְׁנֵינוּ אֲנַחְנוּ בְּשֵׁם יְהוָה לֵאמֹר יְהוָה יִהְיֶה ׀ בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעִי
וּבֵין זַרְעֲךָ עַד־עוֹלָם׃

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלָד: הָיָה בְּלֵיל שַׁבָּת, שָׁעָה 6 בַּלַּיְלָה, 36 דַּקּוֹת, וְ16 חֲלָקִים.
רֹאשׁ חֹדֶשׁ כִּסְלֵו, בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן הַבָּא עָלֵינוּ לְטוֹבָה.

המשך מעמוד כד

שבת פרשת תולדות, מברכים החודש וערב ראש חודש כסלו, ה'תשח"י

ביאור בדרך אפשר

1 לא ראתה" התגלות מבחינה פנימית ונעלית זו אבל
2 וכתוב בזוהר שהכוונה לְמָאן דְּדַיְיקִין בְּמִלֵּי דְּחָכְמְתָא[88], לאלה
3 שמדייקים ומתייגעים (על)
4 בדברי החכמה (של התורה)
5 שֶׁהוּא עִנְיַן הַיְגִיעָה
6 וַעֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים בְּדֶרֶךְ
7 מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁעַל־

יַעֲשֶׂה לַמְּחַכֶּה לוֹ,

1 לְמָאן דְּדַיְיקִין בְּמִלֵּי דְּחָכְמְתָא[88], שֶׁהוּא עִנְיַן הַיְגִיעָה
2 וַעֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים בְּדֶרֶךְ מִלְּמַטָּה לְמַעְלָה, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה
3 מְזַכְּכִים אֶת הָעוֹלָם שֶׁנַּעֲשֶׂה כְּלִי לֶאֱלִקוּת, עַד שֶׁיִּהְיֶה
4 וְנִגְלָה כְּבוֹד הַוְיָ' וְרָאוּ כָּל בָּשָׂר יַחְדָּיו כִּי פִּי הַוְיָ' דִּבֵּר[89].

ביאור בדרך אפשר

8 יְדֵי־זֶה מְזַכְּכִים אֶת הָעוֹלָם שֶׁנַּעֲשֶׂה כְּלִי לֶאֱלִקוּת, עַד שֶׁיִּהְיֶה
9 וְנִגְלָה כְּבוֹד הַוְיָ' וְרָאוּ כָּל בָּשָׂר יַחְדָּיו כִּי פִּי הַוְיָ' דִּבֵּר[89] ואז
10 בירור העולם יהיה בתכלית
11 השלימות וגם התגלות התורה
12 תהיה כך שאפילו האורות
13 העליונים הנעלמים והנסתרים
14 ביותר יבואו לידי גילוי.

---

88) זח"א קל, ב. וראה המשך תרס"ו ע' עח ואילך. ע' צד ואילך. 89) ישעי' מ, ה.

לוח זמנים לשבוע פרשת תולדות בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:09	6:14	8:13	8:17	8:45	8:49	9:39	9:42	16:44	16:42	17:09	17:07	16:22	17:17
חיפה (ח)	6:11	6:16	8:14	8:17	8:46	8:49	9:39	9:42	16:40	16:38	17:06	17:04	16:08	17:14
ירושלים (ח)	6:06	6:11	8:12	8:15	8:43	8:47	9:37	9:40	16:43	16:41	17:08	17:06	16:01	17:15
תל אביב (ח)	6:11	6:16	8:14	8:18	8:47	8:50	9:40	9:43	16:41	16:39	17:07	17:05	16:20	17:16
אוסטריה וינה (ח)	7:04	7:12	8:48	8:53	9:20	9:25	10:06	10:10	16:16	16:10	16:48	16:43	15:53	16:58
אוסטרליה מלבורן (ק)	5:53	5:50	8:56	8:55	9:28	9:27	10:40	10:40	20:18	20:24	20:46	20:53	20:05	21:07
אוקראינה אודסה (ח)	7:02	7:10	8:48	8:53	9:20	9:25	10:08	10:11	16:22	16:18	16:53	16:49	16:00	16:53
אוקראינה דונייצק (ח)	6:38	6:46	8:22	8:27	8:54	8:59	9:41	9:45	15:50	15:45	16:22	16:18	15:28	16:22
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	6:51	7:00	8:34	8:39	9:06	9:11	9:52	9:56	15:59	15:54	16:31	16:27	15:37	16:31
אוק. ז'יטומיר (ח)	7:24	7:33	9:03	9:08	9:35	9:40	10:20	10:24	16:17	16:11	16:51	16:46	15:54	16:50
אוקראינה קייב (ח)	7:16	7:25	8:56	9:01	9:27	9:33	10:13	10:17	16:10	16:04	16:44	16:39	15:47	16:43
איטליה מילאנו (ח)	7:25	7:33	9:13	9:17	9:45	9:49	10:33	10:36	16:52	16:48	17:23	17:19	16:30	17:33
אקוואדור קיטו (ח)	5:48	5:49	8:22	8:23	8:52	8:53	9:54	9:56	18:11	18:13	18:33	18:35	17:55	18:39
ארגנטינה ב. איירס (ח)	5:35	5:33	8:33	8:32	9:05	9:05	10:16	10:17	19:43	19:49	20:10	20:17	19:30	20:30
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:06	6:03	9:16	9:15	9:47	9:46	11:01	11:01	20:55	21:02	21:25	21:33	20:43	21:37
ארה"ב בולטימור (ח)	6:53	6:59	8:48	8:52	9:20	9:24	10:11	10:14	16:51	16:48	17:19	17:16	16:30	17:20
ארה"ב ברוקלין נ.י.(ח)	6:44	6:51	8:39	8:43	9:11	9:15	10:01	10:04	16:38	16:35	17:07	17:04	16:17	17:15
ארה"ב ג'רסי (ח)	6:45	6:52	8:39	8:43	9:11	9:16	10:01	10:05	16:38	16:34	17:06	17:03	16:17	17:16
ארה"ב דטרויט (ח)	7:25	7:32	9:17	9:22	9:49	9:53	10:39	10:42	17:11	17:07	17:40	17:36	16:49	17:49
ארה"ב היוסטן (ח)	6:47	6:52	8:53	8:56	9:25	9:28	10:19	10:22	17:27	17:25	17:52	17:50	17:07	18:00
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:26	6:32	8:28	8:32	9:00	9:04	9:53	9:56	16:51	16:48	17:17	17:15	16:31	17:25
ארה"ב מיאמי (ח)	6:40	6:44	8:48	8:51	9:21	9:24	10:16	10:19	17:33	17:32	17:57	17:56	17:14	18:06
ארה"ב ניו הייבן (ח)	6:43	6:50	8:36	8:40	9:08	9:12	9:58	10:01	16:31	16:27	16:59	16:56	16:10	17:10
ארה"ב שיקאגו (ח)	6:41	6:48	8:35	8:40	9:06	9:11	9:56	10:00	16:31	16:27	17:00	16:57	16:10	17:08
בוליביה לה פאס (ח)	5:40	5:40	8:28	8:29	8:57	8:58	10:04	10:05	18:56	19:00	19:19	19:23	18:41	19:27
בלגיה אנטוורפן (ח)	8:04	8:14	9:42	9:47	10:14	10:19	10:58	11:03	16:51	16:44	17:25	17:20	16:27	17:38
בלגיה בריסל (ח)	8:02	8:11	9:41	9:47	10:13	10:18	10:58	11:02	16:53	16:48	17:28	17:22	16:30	17:39
בלרוס ליובאוויטש (ח)	7:32	7:43	9:03	9:09	9:34	9:41	10:17	10:21	15:50	15:43	16:28	16:22	15:26	16:26
ברזיל ס.פאולו (ק)	6:07	6:06	8:56	8:57	9:28	9:28	10:36	10:37	19:37	19:41	20:01	20:06	19:22	20:13
ברזיל ריו דה ז'נרו (ק)	5:54	5:54	8:43	8:44	9:14	9:15	10:22	10:23	19:22	19:27	19:46	19:51	19:08	19:58
בריטניה לונדון (ח)	7:22	7:31	9:00	9:06	9:32	9:37	10:16	10:21	16:09	16:03	16:44	16:39	15:46	16:55
בריטניה מנצ'סטר (ח)	7:39	7:49	9:13	9:19	9:45	9:51	10:28	10:32	16:09	16:02	16:46	16:40	15:45	16:58
גרמניה ברלין (ח)	7:33	7:43	9:08	9:14	9:40	9:46	10:24	10:28	16:10	16:04	16:46	16:40	15:47	16:44
גרמניה פרנקפורט (ח)	7:41	7:50	9:22	9:28	9:54	9:59	10:39	10:43	16:40	16:34	17:14	17:09	16:17	17:13
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	5:02	5:00	7:55	7:56	8:25	8:26	9:43	9:45	18:45	18:50	19:10	19:15	18:31	19:19
הודו בומביי (ח)	6:46	6:50	9:00	9:03	9:33	9:36	10:30	10:32	18:02	18:02	18:25	18:25	17:44	18:29
הודו פונה (ח)	6:40	6:43	8:56	8:59	9:28	9:30	10:25	10:27	18:00	18:00	18:23	18:23	17:42	18:27
הונגריה בודפשט (ח)	6:52	7:00	8:36	8:41	9:08	9:13	9:55	9:59	16:06	16:01	16:38	16:33	15:44	16:37
טורקיה איסטנבול (ח)	6:54	7:01	8:47	8:52	9:20	9:24	10:10	10:13	16:45	16:41	17:13	17:10	16:24	17:14
יוון אתונה (ח)	7:07	7:14	9:05	9:09	9:37	9:41	10:28	10:31	17:13	17:10	17:41	17:38	16:53	17:42

לוח זמנים לשבוע פרשת תולדות בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מולדובה קישינב (ח)	7:12	7:20	8:56	9:01	9:29	9:34	10:16	10:20	16:27	16:23	16:59	16:55	16:05	16:59
מקסיקו מ. סיטי (ח)	6:39	6:43	8:59	9:02	9:29	9:31	10:27	10:29	18:05	18:04	18:28	18:28	17:46	18:32
ניו זינלנד קרייסטצ'רץ' (ק)	5:49	5:45	8:57	8:56	9:30	9:29	10:45	10:45	20:41	20:49	21:12	21:21	20:31	21:25
נפאל קטמנדו (ח)	6:22	6:27	8:33	8:36	9:03	9:07	9:59	10:01	17:16	17:15	17:40	17:39	16:57	17:43
סינגפור סינגפור (ח)	6:46	6:47	9:13	9:15	9:46	9:48	10:47	10:49	18:54	18:56	19:16	19:18	18:37	19:22
פולין ורשא (ח)	7:00	7:10	8:37	8:43	9:08	9:14	9:53	9:57	15:42	15:36	16:18	16:12	15:19	16:16
פרו לימה (ח)	5:30	5:31	8:07	8:08	8:40	8:41	9:45	9:46	18:17	18:20	18:40	18:43	18:02	18:47
צרפת ליאון (ח)	7:42	7:50	9:30	9:35	10:02	10:07	10:50	10:54	17:09	17:05	17:40	17:36	16:47	17:50
צרפת פריז (ח)	8:02	8:11	9:46	9:51	10:17	10:22	11:03	11:07	17:09	17:04	17:42	17:37	16:47	17:52
קולומביה בוגוטה (ח)	5:36	5:38	8:07	8:09	8:37	8:39	9:39	9:41	17:47	17:49	18:09	18:11	17:30	18:15
קנדה טורונטו (ח)	7:13	7:21	9:04	9:09	9:36	9:41	10:25	10:29	16:52	16:48	17:22	17:18	16:31	17:31
קנדה מונטריאול (ח)	6:56	7:04	8:44	8:49	9:16	9:20	10:04	10:07	16:23	16:19	16:54	16:50	16:01	17:04
קפריסין לרנקה (ח)	6:23	6:29	8:22	8:25	8:55	8:58	9:47	9:50	16:39	16:36	17:05	17:03	16:18	17:07
רוסיה מוסקבה (ח)	9:08	9:19	10:39	10:45	11:09	11:16	11:51	11:56	17:21	17:13	18:00	17:53	16:57	18:12
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	8:29	8:37	10:13	10:18	10:46	10:51	11:32	11:36	17:44	17:39	18:16	18:11	17:22	18:15
שוייץ ציריך (ח)	7:32	7:40	9:18	9:23	9:49	9:54	10:37	10:40	16:50	16:46	17:22	17:18	16:28	17:31
תאילנד בנגקוק (ח)	6:17	6:20	8:36	8:38	9:08	9:10	10:06	10:09	17:50	17:50	18:12	18:13	17:32	18:17

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 :פקס www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00296
20/11/2011

P.P.
שולם
1949
תל אביב